

“BÇTS-YGS” BİREYSEL ÇALIŞMA-BİREYSEL TAKİP SİSTEMİ¹

AĞUSTOS 2017, ANTALYA

“BÇTS-YGS”

-
- ¹ Projemiz, Sesli Ders Notları ile desteklenmektedir.

BİREYSEL ÇALIŞMA-BİREYSEL TAKİP SİSTEMİ

Antalya Erunal Sosyal Bilimler Lisesi Adına

Sahibi

Özgür UYGUR

Okul Müdürü

Baskıya Hazırlayanlar

Okan ADIYAMAN

Müdür Başyardımcısı

Bilge ESEN

Müdür Yardımcısı

Abdullah ATLI

Müdür Yardımcısı

Süleyman AKBULUT

Müdür Yardımcısı

Nevin DİRSEK

Rehber Öğretmen

Soner YÜKSEL

Rehber Öğretmen

Hulusi KEÇECİ

Müzik Öğretmeni

Rukiye Melek DILGIN

BTE Öğretmeni

İletişim Bilgileri

Antalya Erunal Sosyal Bilimler Lisesi

Adres: Yeşilbayır M. Kanal C. No.35 Döşemealtı-ANTALYA

Telefon: 242- 443 19 29 / 242 - 443 19 30

Belgegeçer:0-242-4431942

E-posta adresi: 969464@meb.k12.tr

<http://antalyaerunalsbl.meb.k12.tr>

SUNUŞ

Bu Projemiz, öğrencilerimizin kendilerini gerçekleştirme hedefine ulaşmalarında bir üst kuruma yerleşmelerinde “kendilerini tanıma-farklılıklarını içselleştirme-iyi yönlerini tespit etme-bilgiyi işleme-yorum yapabilme-analiz ve sentez düşünme yeterliliklerini geliştirme” becerilerine destek olmak amacıyla Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi yönetici ve öğretmenleri tarafından oluşturulmuş ve uygulamaya koyulmuştur.

Öğrencilerimize bu yolda başarılar dilerken; emeği geçen tüm yönetici ve öğretmenlerimize takdir, teşekkür ve saygılarımızı sunarız.

21.08.2017
Özgür UYGUR
Okul Müdürü

**BİREYSEL
ÇALIŞMA-TAKİP
SİSTEMİ**

ÖN TEST
KONU SORU DAĞILIMI
ÇALIŞMA PLANI
SESLİ DERS NOTLARI
KAVRAM HARİTALARI
KONU TASARIM
ÇIKMIŞ SORULAR
MODEL SINAV
SON TEST

KONU SORU DAĞILIMI

ÇALIŞMA PLANI

SESLİ DERS NOTLARI

KAVRAM HARİTALARI

KONU TASARIM

HAZIRLAYAN ÖĞRETMENLER

Esra PEKTAŞ

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Barış KIZILAY

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Atilla ACAR

Tarih Öğretmeni

Mahir Selim AKÇAKAYA

Tarih Öğretmeni

Ergül İMRALI KOCAMAN

Coğrafya Öğretmeni

Sibel KAYGUSUZ

Coğrafya Öğretmeni

Seçkin KAPLAN

Felsefe Grubu Öğretmeni

Semra ÖZKURT KARLIDAĞ

Matematik Öğretmeni

Memiş DURSUN

Matematik Öğretmeni

Kamil GÜN

Matematik Öğretmeni

Mehmet KARADOĞAN

Matematik Öğretmeni

Devrim GÜNDÜZ

Matematik Öğretmeni

Durali ÇELİK

Matematik Öğretmeni

ANTALYA ERÜNAL

SOSYAL BİLİMLER LİSESİ

BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ

1. **Bireysel Çalışma-Takip Sistemi**, Rehber öğretmenler tarafından sınıflar bazında gerçekleştirilir.
2. Konu Soru Dağılımı, **Branş Öğretmeni** tarafından öğrenciyle çalışılır.
3. Çalışma Planı, **Bireysel Takip Öğretmeni** tarafından öğrenciyle çalışılır.
4. Ön Test (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme), **eylül ayının son** haftasında yapılır.
5. Ön Test sonuçları, **Bireysel Takip Öğretmeni ve Rehber Öğretmenler** tarafından kaydedilir.
6. Ön Test dersler bazında **okul ortalamaları** Rehber Öğretmenler tarafından öğretmenlerle ve öğrencilerle paylaşılır.
7. **Sesli Ders Notları**, öğrenci uygun zaman aralıklarında **bireysel** dinleme yapar.
8. **Kavram Haritaları**, branş öğretmeni tarafından öğrenciyle çalışılır.
9. **Konu tasarımlar**, haftalık veya konuların bitiminde branş öğretmeni tarafından öğrenciyle çalışılır.
10. Konu tasarımlarda, **çıkış sorulara** yer verilmelidir.
11. Konu tasarımların sonuçları, **Bireysel Takip Öğretmeni** tarafından kaydedilir.
12. Ekim, kasım ve aralık son hafta 3 adet **Model Sınav-Aylık Değerlendirme Sınavı** sınıf rehber öğretmenler ve rehber öğretmenler tarafından uygulanır.
13. Model Sınavların sonuçları, **Bireysel Takip Öğretmeni ve Rehber Öğretmenler** tarafından kaydedilir.
14. Model Sınavların sonuçları dersler bazında **okul ortalamaları** Rehber Öğretmenler tarafından öğretmenlerle ve öğrencilerle paylaşılır.
15. Son Test (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme), **aralık ayının son** haftasında yapılır.
16. Son Test sonuçları, **Bireysel Takip Öğretmeni ve Rehber Öğretmenler** tarafından kaydedilir.
17. Son Test dersler bazında **okul ortalamaları** Rehber Öğretmenler tarafından öğretmenlerle ve öğrencilerle paylaşılır.
18. **Öğrencilerin Gelişimsel Düzeyi** Bireysel Takip Öğretmeni tarafından belli aralıklarla doldurulan **Bireysel Takip Formu** veli ve öğrenci ile birlikte aylık olarak değerlendirilir.

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ			
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ			
12/... SINIFI BİREYSEL TAKİP ÖĞRETMENİ BELİRLEME FORMU			
S. No	Öğrenci No	Adı Soyadı	Bireysel Takip Öğretmeni Adı Soyadı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ			
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ			
12/... SINIFI BİREYSEL TAKİP ÖĞRETMENİ BELİRLEME FORMU			
S. No	Öğrenci No	Adı Soyadı	Bireysel Takip Öğretmeni Adı Soyadı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ			
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ			
12/... SINIFI BİREYSEL TAKİP ÖĞRETMENİ BELİRLEME FORMU			
S. No	Öğrenci No	Adı Soyadı	Bireysel Takip Öğretmeni Adı Soyadı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ			
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ			
12/... SINIFI BİREYSEL TAKİP ÖĞRETMENİ BELİRLEME FORMU			
S. No	Öğrenci No	Adı Soyadı	Bireysel Takip Öğretmeni Adı Soyadı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ			
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ			
12/... SINIFI BİREYSEL TAKİP ÖĞRETMENİ BELİRLEME FORMU			
S. No	Öğrenci No	Adı Soyadı	Bireysel Takip Öğretmeni Adı Soyadı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ					
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ					
..... AİT BİREYSEL TAKİP FORMU					
ÖĞRENCİ TELEFON					
VELİ ADI SOYADI					
VELİ TELEFON					
SINIF REHBER ÖĞRETMENİ					
No	TARİH-SINAV TÜRÜ-DERS-KONUSU	DOĞRU	YANLIŞ	BOŞ	NET
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE	SAYFA 23
TARİH	SAYFA 93
COĞRAFYA	SAYFA 181
FELSEFE	SAYFA 303
MATEMATİK	SAYFA 360
GEOMETRİ	SAYFA 424

YGS - TÜRKÇE

Esra PEKTAŞ

Barış KIZILAY

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLERİ

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS-TÜRKÇE DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS TÜRKÇE KONU – SORU DAĞILIMI							
KONULAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sözcük Anlamı	3	2	3	2	-	2	3
Cümle Anlamı	6	7	7	6	6	6	6
Paragraf	20	23	20	24	29	24	22
Anlatım Bozukluğu	1	-	1	-	-	2	-
Yazım Kuralları	2	-	2	1	1	1	1
Noktalama İşaretleri	2	1	1	1	1	1	1
Dil Bilgisi	5	5	5	5	2	3	6
Deyim ve atasözü	-	1	-	-	-	-	-
Ses Olayı	1	1	1	1	1	1	1
Toplam	40	40	40	40	40	40	40

ÇALIŞMA PLANI

N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none">Proje Tanıtım-BilgilendirmeÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme)	
1	Ekim 1	I. KONU Ses Bilgisi Ses Olayları	KONU TASARIM TESTİ
2	Ekim 2	II. KONU Sözcük Bilgisi Sözcükte Anlam ve Kavram	
3	Ekim 3	Anlam İlişkilerine Göre, sözcüklerde anlam olayları Söz Öbekleri	KONU TASARIM TESTİ
4	Ekim 4	Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi III. KONU Cümle Bilgisi	
5	Kasım 1	Temel kavramlar, Cümle yorumu	KONU TASARIM TESTİ
6	Kasım 2	IV. KONU Paragraf Bilgisi Paragrafta anlam, Ana Düşünce ve Yardımcı Düşünce Paragrafta yapı	
7	Kasım 3	Paragrafta Anlatım Biçimi ve Düşünceyi Geliştirme Yolları	KONU TASARIM TESTİ
8	Kasım 4	Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi V. KONU Sözcük Türleri	
9	Kasım 5	Ad, Adıl Önad, Belirteç İlgeç, Bağlaç, Ünlem	
10	Aralık 1	Eylem, eylemsi, ekeylem	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi VI. KONU Fiilde Çatı	
12	Aralık 3	Cümlenin Öğeleri, Cümle Çeşitleri	KONU TASARIM TESTİ
13	Aralık 4	VII. KONU Anlatım Bozuklukları	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

SESLİ DERS NOTLARI

I. KONU / SES BİLGİSİ

Büyük Ünlü Uyumu: Kalın ünlüyle başlayan kelimelerin diğer hecelerinde de kalın ünlüler bulunmalıdır.

Örn. Sa-bun ,ka-ya-lık....

Küçük Ünlü Uyumu: Bu ses uyumunda dikkat edilmesi gereken üç nokta vardır:

a) 'o ve ö' ünlüleri Türkçe kelimelerin sadece ilk hecelerinde bulunabilir.

b) 'a,e,ı,i' düz ünlülerinden birinin bulunduğu hecelerın hemen ardından gelen ardışık hecelerde de bu düz ünlülerden biri bulunmalıdır.

c) 'o,ö,u,ü' yuvarlak ünlülerinden sonra, takip eden hecede ya 'a,e' ya da 'u ,ü' ünlülerinden biri bulunur.

Örn. ki-tap-lık, ko-yun-cu-lar, el-ma.....

NOT: Tek heceli sözcüklerde, alıntı sözcüklerde ve birleşik sözcüklerde ünlü uyumlarına bakılmaz.

SES OLAYLARI

1.Ses Düşmesi:

a.Ünlü düşmesi:(Orta hece düşmesi)Bu ses olayı üç farklı durumda karşımıza çıkar.

*İkinci hecelerinde dar ünlü bulunan sözcükler ünlüyle başlayan ek aldığıında ikinci hecedeki dar ünlü düşer..

Örn. alın>alın-ım>alınım

*İkinci hecelerinde dar ünlü bulunan sözcükler ünlüyle başlayan kelimelerle

birleşik sözcük oluşturduğu zaman da benzer bir durum ortaya çıkar.

Örn. sabır +et->sabret-

*Bazen sözcük türetme sırasında da ünlü kaybı olabilir.

Örn. yumurta+la->yumurtla-,

sızı+la->sızla-...

b. Ünsüz düşmesi. "k" ünsüzüyle biten bazı sözcükler "-cık,-cuk,-(a)l" ekleriyle türetilirken sözcüğün sonundaki 'k' sesi düşer.

Örn. ufak+cık>ufacık,

küçük+cük >küçücük, yüksek+l->

2.Ses Türemesi

a)Ünlü Türemesi: Bu ses olayının iki temel sebebi vardır,

*-cık yapım ekiyle türetilen kimi sözcüklerde, bu ekten önce bir ünlü türer.

Örn: bir+cık>biricik, dar+cık>daracık...

*-m,p,r,s ünsüzleriyle yapılan bazı pekiştirmelerde ortaya çıkar.

Örn.

sağlam>sapasağlam,çevre>çepeçevre.

b)Ünsüz Türemesi: Bu ses olayının da gözlemlendiği birkaç durum vardır. Bunlardan ilki;

*orijinal imlalarında sonlarında çift ünsüz bulunan bazı alıntı sözcükler, dilimize geçerken bu ünsüzlerden birini kaybeder. Çünkü dilimizde son iki seste aynı ünsüz

yan yana bulunmaz. Ne zamanki bu sözcüklere ünlüyle başlayan ekler gelir, sözcüklerde bir ünsüz daha belirir.

Örn. zam+ı>zammı,red+i>reddi

*Bir diğer durum da birleşik sözcük yapılırken görülür

Örn. his+et->hisset-,zan+et->zannet-

3.Ünlü Daralması:'e,a' ünlülerinden biriyle biten fiil kök ya da gövdelerine - 'yor' geldiğinde 'e,a' sesleri,'ı,i,u,ü' dar ünlülerine dönüşür.

Örn. bekle-yor>bekliyor,

kovala-yor>kovalıyor.....

NOT:'y' kaynaştırma sesi 'de- ve ye' sözcüklerinde daralmaya neden olur.

Örn. ye-y-erek>yiyerek, de-y-e>diye

4.Ünsüz Yumuşaması (Ünsüz Değişimi)

p,ç,t,k ünsüzleriyle biten sözcüklere ünlüyle başlayan ekler gelince bu ünsüzler 'b,c,d,g,ğ' yumuşak ünsüzlerine dönüşür

Örn. kitap+ım>kitabım,ağaç+ın>ağacın

5.Ünsüz Sertleşmesi(Ünsüz benzeşmesi)

Sert ünsüzlerle biten sözcüklere , 'c,d,g' ile başlayan ekler geldiğinde eklerin ilk ünsüzleri 'ç,t,k' sert ünsüzlerine dönüşür.

Örn. taş+gın>taşkın, süt+cü>sütçü...

6.Kaynaştırma: Kaynaştırma harflerinin kullanıldığı durumlarda bu ses olayının varlığından söz edilir.

Örn. su-y-u,altı-ş-ar..

7.N-B Çatışması:(Dudak ünsüzlerinin benzeşmesi) Dilimiz sözcük içinde b sesinden hemen önce gelen n sesini kabul etmemekte, orijinali n'li olan sözcükleri 'm' ile seslendirmektedir.

Örnsaklanbaç>saklambaç,çarşanba>çarşamba, sünbül>sümbül,anbar>ambar.

8.Ulama: Ünsüz ile biten sözcüklerden sonra ünlüyle başlayan bir sözcüğün gelmesi durumunda, ilk sözcüğün sonundaki ünsüz ikinci sözcüğün ilk hecesine eklenerek telaffuz edilir.

caddenin ortası>cad-de-ni-**nor**-ta-sı

9.Ünlü Değişimi: Türkçenin ses özelliklerinden biri de kök halindeki sözcüklere bir ek geldiğinde kökte herhangi bir ses değişiminin olmamasıdır. Bu kuralın dilimizde iki istisnai örneği vardır:

ben-e>bana

sen-e>sana

10.Göçüşme: Bazı sözcüklerde, ünsüzlerin yer değiştirmesi ya da değişmesi şeklinde açıklanabilir.

Örn. köprü>körpü, çapraz>çarpaz,yalnız>yanlız,kirpi>kipri,ki brit>kirpit...

NOT: Kural dışı olarak halk ağzında oluşan bu durum,yazım yanlışı olarak değerlendirilmelidir.

KAVRAM HARİTALARI

I. KONU / SES BİLGİSİ

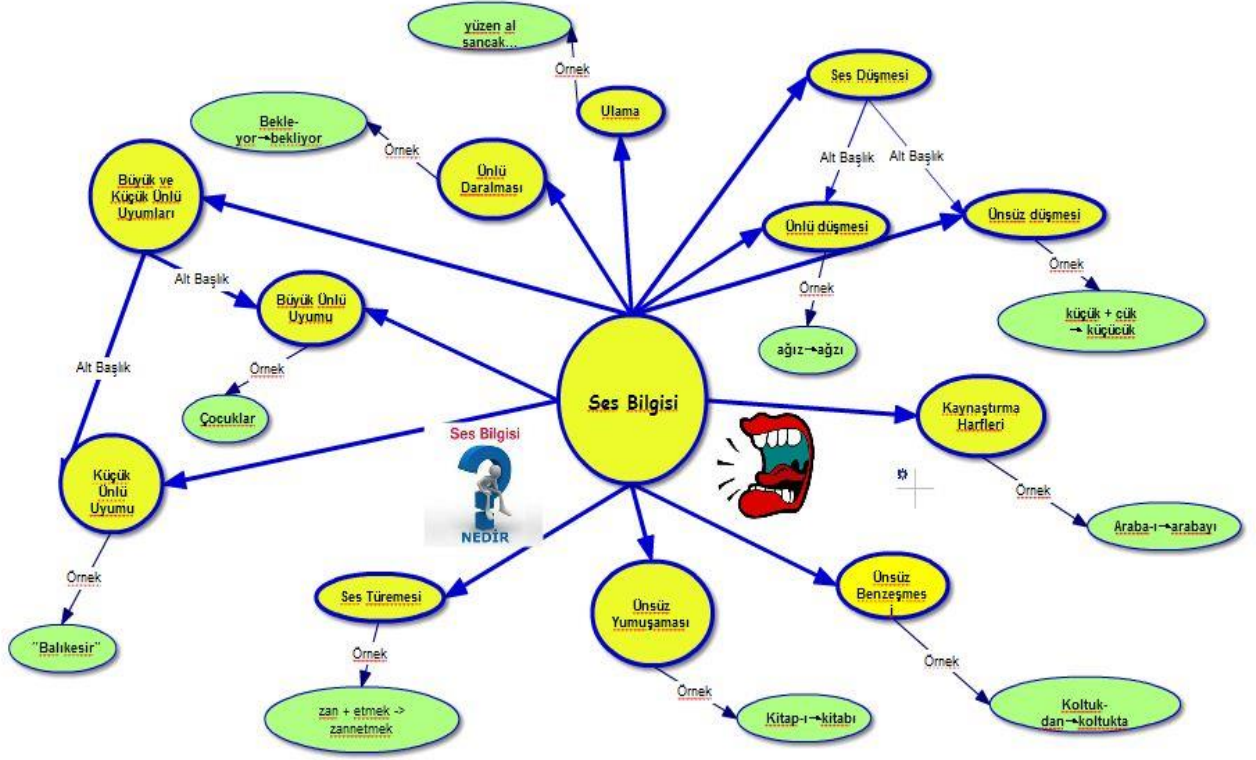
Ünlü (Sesli) Harfler:

Dudakların durumuna göre >		DÜZLER		YUVARLAKLAR	
Ağzın açıklığına göre (Alt çenenin açıklığına göre)>		Genişler	Darlar	Genişler	Darlar
Dilin durumuna göre>	KALINLAR	a	ı	o	u
	İNCELER	e	i	ö	ü

Ünlü (Sesli) Harfler:

	Süreksiz	Sürekli
Sert	P, Ç, T, K	F, S, Ş, H
Yumuşak	B, C, D, G, Ğ	J, L, M, N, R, V, Y, Z

KONU TASARIM

I. KONU / SES BİLGİSİ

1. Eskiden ülkelerin zenginliğinin ölçütü, sahip olunan toprak ve doğal kaynakların miktarıydı; zenginleşmenin yolu, daha geniş topraklara hükmetmekten geçiyordu. 20. yüzyılın ikinci yarısında bilimsel araştırmalara ağırlık vermesiyle bu anlayış değişti, bilgi üretimi önem kazandı.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

(2013 YGS)

- A) Ünlü düşmesi
- B) Ünsüz yumuşaması
- C) Ulama
- D) Ünsüz benzeşmesi
- E) Ünlü türemesi

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük ek alırken bu sözcüğün ünsüzlerinden biri düşmüştür?

(1994 öss)

- A) Susuzluktan balkondaki tüm çiçekler sararmış.
- B) Yazar, bu romanında çok fazla devrik cümle kullanmış.
- C) Soğuktan burnu kıpkırmızı olmuş.
- D) Bu konuda senin de fikrini almak istiyorum.
- E) Otobüsümüz, adını bilmediğim büyücek bir kasabadan geçti.

3. Önce baygın bir iniltiydi yamaçtan duyulan, sonra bir gölge belirmişti kuş uçmaz yoldan; köylümün titreterek bağı yanık toprağını iniliyor, baktım, uzaktan görünen bir kaşını

Bu dizelerde aşağıda verilen ses olaylarından hangisi yoktur?

(2001 öss)

- A) Ünlü düşmesi
- B) Ünsüz düşmesi
- C) Sert ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü daralması
- E) Ünsüz benzeşmesi

4. Aşağıdakilerin hangisinde hem ünsüz yumuşaması hem de ses düşmesi vardır?

(2007 öss)

- A) Akla gelen başa gelir.
- B) Keskin sirke kabına zarar verir.
- C) Kırlangıcın zararını bibericiden sor.
- D) Her yiğidin gönlünde bir arslan yatar.
- E) Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır baş keser.

5. Verdiği her uzun aranın ardından yeni albümüyle gönlümüzü fethetmeyi başaran pop müziği sanatçısı, bu kez eski şarkılarını yeniden yorumlayarak geçmişe bugünün penceresinden bakıyor ve dinleyiciyi yine oldukça etkiliyor.

Bu cümlede aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

(2012 YGS)

- A) Ünlü daralması
- B) Ünlü düşmesi
- C) Ünsüz yumuşaması
- D) Ünsüz türemesi
- E) Ünsüz benzeşmesi

6. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin hangisi 'ünsüz değişimi' ne örnek olamaz?

(1986 ÖYS)

- A) Hadi seni yemeğe götüreyim.
- B) Bu havada dağa tırmanmak istiyorum.
- C) Sabahları balığa çıkarlar.
- D) Çoğunun ruh sağlığı bozulmuştu.
- E) Böbreğinin birini ameliyatla aldılar.

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde, 'ulama'ya bir örnek vardır?

(1989 ÖYS)

- A) Sabahtan uğradım ben bir fidana
- B) Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
- C) Gönlümüz bağlandı zülfün teline
- D) Al benim derdimi götür yare ver
- E) Telgrafın tellerine kuşlar mı konar

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, türetilirken bir ünlü kaybına uğramıştır?

(1993 ÖYS)

- A) Bu çiçeğin yaprakları çok çabuk sararmış.
- B) Geçen yıl dikilen bu elbise iyice daralmış.
- C) Uykusuzluktan gözlerinin altı morarmış.
- D) Kilo alınca yanakları iyice pembeleşmiş.
- E) Saçları son aylarda çok beyazlaşmış.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde süreksiz sert ünsüzlerin yumuşamasına bir örnek vardır?

(1995 ÖYS)

- A) Gelecek ay yayımlanacak dergimizin kapağı, öğrencilerimiz tarafından hazırlanacak.
- B) Bu araştırma, sonuçları öğrencilerin görüşlerini yansıtmaktadır.
- C) Siyasal reklamcılık, Türkiye'nin siyasal kültürüne yeni bir boyut getirmiştir.
- D) Son yıllarda demokrasi, bir siyasal, sistem olarak yeni anlamlar kazanmıştır.
- E) Anketteki ilk soru, seçmenlerin cinsiyetiyle ilgilidir.

10. Aşağıdaki dizelerin hangisinde bir ulama vardır?

(1997 ÖYS)

- A) Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer
- B) Gönüldendir şikâyet kimseden faydamız yoktur
- C) Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi
- D) Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş
- E) Ben tâ senin yanında dahi hasretim sana

11. Örttü üstüne yıldızlı yorganını gece
Bir başından bir başına göğün

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?
(1998 ÖYS)

- A) Ses düşmesi
- B) Ünsüz yumuşaması
- C) Kaynaştırma harfi
- D) İyelik eki almış bir sözcük
- E) Ünsüz benzeşmesi

12. Öğretmen olmanın, o küçücük çocukların hayatlarına dokunmanın benliğinde bıraktığı derin iz, zaman ilerledikçe onu daha mutlu eder olmuştu. Öğrencilerine yeni şeyler öğretme hazzı, geçmişine olan özlemini çoktan alıp götürmüştü.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

(2017 YGS)

- A)Ünsüz düşmesi
- B)Ünsüz türemesi
- C)Ünlü daralması
- D)Ünsüz benzeşmesi
- E)Ünlü düşmesi

13. Cevresi büyük bir piknik alanı

I

Olarak düzenlenip halka açılan Mogan Gölü'nün

kuşların kuluçka ve yavrulamasına ayrılan doğal

II

park kısımında kıvrımlı ahşap yayla yolları ve kuş

III

IV

V

gözlemeleri yapılmış.

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerin hangisinde ünlü düşmesi yoktur?

(2016 YGS)

- A)I. B)II. C)III. D)IV. E)V.

14.Aşağıdakilerin hangisinde ünlü türemesi yoktur?

- A)Annesinin sıcacık öpücüklerini hatırladı.
- B)Bu haber, yürekleri sızlattı.
- C)Gönlü tıptan, akli mühendislikten yanaydı.
- D)Öğrencilerin bu tavrı, herkesi duygulandırdı.
- E)Sararan yapraklara bakarak ağlıyordu.

15.Aşağıdakilerin hangisinde ünlü daralması yoktur?

- A)Sevdiklerini daima her şartta kolluyordu.
- B)Niye bu kadar sinirlendiğini anlamadım
- C)Sevmiyordu bu tür sahte gülücükleri.
- D)Elindeki somunu yiyerek biraz rahatlamıştı.
- E)Sporcular sabah akşam sahada koşuyordu.

16.Aynı daldaydık, aynı daldaydık

Aynı daldan düştük, ayrıldık

Aramızda yüz yıllık zaman

Yol, yüz yıllık

Yukarıda verilen şiirde görülen ses olayları, aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A)Ulama-ünsüz benzeşmesi
- B) Ünlü düşmesi, ünsüz sertleşmesi
- C) Ünsüz türemesi, kaynaştırma
- D)Ulama, ünsüz değişimi
- E)Ünsüz türemesi, ünlü düşmesi

17.Aşağıdakilerin hangisinde ünsüz yumuşamasına aykırılık vardır?

- A)Askerler telaşla odadan dışarı fırladı.
- B)Milletin birlik ve beraberliğini önemsiyoruz.
- C)Dostlar onca seneden sonra yine buluşmuştu.
- D)Geldiğini kimse fark etmemişti.
- E)Sürü, uzunca ve sert bir kışın ardından yola çıktı.

18.Aşağıdakilerin hangisinde aynı sözcükte birden fazla ses olayı görülmektedir?

- A)Sanatçı, ait olduğu topluma karşı sorumludur.
- B)Dönemlik yalnızlıklar, insanı kendine getirir.
- C)Gökyüzü ağardıkça, her şey ortaya çıktı.
- D)Çoğunluk, bu yasayı olumlu buldu.
- E)Köydekiler, sorunu konuşmak için toplandı.

19.İçimdeki büyük boşlukta karanlık
Ansızın bir baykuş öter, bir çiçek biter
Krizantem midir, yoksa mersin
Geçti işte, ömrüm bitti biter

Yukarıda verilen parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A)Ulama
- B)Ünsüz değişimine aykırılık
- C)Ünsüz benzeşmesi
- D)Orta hece düşmesi
- E)Kaynaştırma

20.Aşağıda verilen sözcüklerde görülen ses olaylarını karşılıklarına yazınız.

- a.kavrulmuşuk>.....
- b.kışkıttığımız>.....
- c.çevreleyen>.....
- d.gülücükleriniz>.....
- e.diye>.....
- f.ummuyorduk>.....
- g.penbe>.....

SESLİ DERS NOTLARI

II. KONU / SÖZCÜKTE ANLAM

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcük, dilin en küçük anlamlı birimidir. Bir başka tanımla sözcük, bir kavram birimidir. Sözcükler kullanıldıkları cümleye göre anlam kazanır. Öyleyse bir sözcüğün anlamını değerlendirirken mutlaka, o sözcüğün kullanıldığı cümle ortamını, ait oldu söz grubunu dikkate almak gerekir. Aşağıdaki örnekleri inceleyince, cümle ve söz grubu değişince sözcüğün anlamının da değiştiğini göreceksiniz.

Örn.

Sıcak bir çorba hepimize iyi gelecek.

Misafirlerini gayet sıcak karşıladı.

Türkçe çok anlamlılık özelliği taşıyan bir dildir. Bu durum, dilimizin temel özelliklerindedir. Yani dilimizde sözcüklerin pek çok anlamı vardır. Bir sözcük, birden çok anlam taşır. Çeşitli yollarla(söz sanatları, aktarma.),sözcüklere farklı anlamlar yüklenebilir.

Örn.

Ağacın dalı fırtınada kırıldı.(Ağacın bir parçası)

Kimya dalında Nobel ödülü aldı.(Branş, alan)

Dilimizdeki sözcükleri anlam özelliklerine göre üç gruba ayırabiliriz:

1.Gerçek Anamlı Sözcükler: Sözcüğün temel ve yan anlamlarını kapsar.

a)Temel Anlam: Akla gelen ilk anlam, en eski anlamı. Sözcüğün "konuluş anlamı" dır.

b)Yan Anlam: Temel anlama bağlı olarak sözcüğün zaman içinde, çoğu kez benzerlik ilgisiyle kazandığı yeni anlamlarıdır.

Örn.

Ağzındaki yemi yavrusuna verdi.

Akarsuyun ağzında balık avlıyordu.

2.Mecaz Anlam: Sözcüğün, gerçek anlamdan tamamen koparak kazandığı yeni anlamlarıdır. Bu anlam, aynı zamanda sözcüğün soyut anlamıdır.

Örn.

Sözleri hepimizi kırdı.

Karşısındaki adama ağır sözler söyledi.

NOT: Benzetme edatıyla yapılan teşbihlerde, sözcükler gerçek anlamlarıyla karşımıza çıkar. Benzetme edatının olmadığı durumlarda(istiareler),sözcük mecaz anlamlıdır.

Örn.

Sanatçı yıldız gibi parladı.(Gerçek a.)

Filenin yıldızına ilgi büyüktü.(Mecaz a.)

3.Terim Anlam: Spor, sanat, bilim gibi alanlara ait özel kavramları ifade eden sözcükler, terim anlamlıdır.

Örn.

Açı, Pi, kenar, üçgen matematik terimleri

Ölçü, dize, uyak edebiyat terimleri

YANSIMA SÖZCÜKLER: Doğadaki seslerin taklit edilmesiyle dile kazandırılmış sözcüklerdir.

Örn. vız, pır, şır, pat, cik...

NOT: Yansıma köklerden sözcük türetilebilir.

pat-la-ma.....

ANLAM İLİŞKİLERİNE GÖRE SÖZCÜKLER

1.Eş Anamlı Sözcükler: Aynı anlamı taşıyan sözcüklerdir.

Örn. kara-siyah, ak-beyaz, güç-kuvvet, cevap-yanıt...

2.Yakın Anlamlı Sözcükler: Eş anlamlı gibi gözükmelerine karşın aralarında ince anlam, derece farkları bulunan sözcüklerdir.

Örn: Soğuk-serin, sıcak-ılık, donmak-üşümek....

3.Zıt Anlamlı Sözcükler: Karşıt durumları, kavramları, eylemleri anlatan sözcüklerdir.

Örn. somut-soyut, iyi-kötü, güzel-çirkin....

NOT: Karşıt anlamlı sözcükleri belirlerken cümle içindeki kullanımlarına dikkat etmek gerekir:

Soğuk bir günde çıktık yola.

Sıcak karşılanınca sevindik.

Yukarıdaki örneklerdeki sözcükler karşıt anlamı kabul edilemez.

NOT: Bir sözcüğün olumsuz şekli, o sözcüğün zıttı değildir: *gitmek-gitmek*

4.Eş Sesli Sözcükler(Sesteş): Sesleri aynı olmakla birlikte anlamları birbirinden tamamen farklı olan sözcüklerdir.

Örn.

Elimden geleni yaparım

El bu duruma ne der.

Bit (hayvan)-bit (fiil),

yüz(sayı)-yüz(surat)...

NOT: Sesteş sözcükleri, o sözcüğün yan ve mecaz anlamlarıyla karıştırmamalı:

Örn.

Hırsız evi soymuş.

Bebeğine bir elma soydu.

Bu örnekte görüldüğü üzere, bu iki sözcük arasında sesteşlik değil, yan anlamlılık özelliği vardır.

SÖZCÜKLERDE ANLAM OLAYLARI

1.Ad Aktarması: Bir sözcüğün benzeteme amacı güdülmeyen başka bir sözcüğün yerine kullanılmasıdır.

Örn.

İnsanlardaki bu koltuk sevdasını anlayamıyorum..

Yukarıdaki örnekte altı çizili sözcük, "makam" sözcüğünün yerine kullanılmıştır ve aralarında benzetme ilgisi de yoktur.

Duvarında bir Picasso asıydı.

Ünlü raketler bu oteldeymiş.

2.Deyim(deyiş) Aktarması:

Bir sözcüğün benzetme ilgisi gözetilerek başka bir sözcüğün yerine kullanılmasıdır.

Örn.

Hizmetli, olgun bir insandı.(Doğadan insana a.)

Dağın sırtında biraz dinlendik.(İnsandan doğaya a.)

Resimde sıcak renkleri kullanmış.(Duyular arası a.)

3.Dolaylama: Tek bir sözcükle anlatılabilecek bir kavramı en az iki sözcükle anlatmaktır.

Örn.

Turizm bacasız sanayi

Balık derya kuzusu

Sinema beyaz perde

4.Güzel Adlandırma: Olumsuz çağrışımları olan ya da kaba olduğu düşünülen sözcükleri bu anlam değerlerini yumuşatıp daha olumlu olarak ifade etmektir.

Örn.

kanser kötü hastalık

verem ince hastalık

ölmek vefat etmek....

5.Somutlama(Somutlaştırma)

Temel anlamı somut olan sözcüklere türlü yollarla soyut anlam kazandırmaktır. Bir başka ifadeyle soyut kavram ve durumları somutmuş gibi düşündürterek anlatımı etkili kılmaktır.

Örn.

"Bu işler yürek ister."

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi temel anlamı somut olan "yürek" sözcüğü soyut anlamda kullanılarak anlatılmak istenen "cesaret" kavramı somutlaştırılmıştır.

"Bağrı yank bir adam sessizce ağlar. "Altı çizili ifadeyle "aşk" soyut kavramı somutlaştırılmıştır.

NOT: Deyimlerde genellikle somutlama vardır.

SÖZ ÖBEKLERİ

1.Deyimler: Belli durumları, kavramları ve özellikleri anlatmak için kullanılan kalıplaşmış sözlere denir. Deyimler en az iki sözcükten oluşur. Anlamca ve biçimce kalıplaşmış sözler olduğu için, anlamca durumlara uygun kullanılmalı ve sözcükleri değiştirilmemelidir. Aksi durumda, cümlede anlatım bozukluğu oluşur.

Örn. kulak kabartmak, kulak misafiri olmak, abayı yakmak, defterini dürmek.....

NOT: Deyimlerin büyük çoğunluğu mecaz anlamlıdır; fakat gerçek anlamlı deyimler de vardır:

Örn.

iyi gün dostu(gerçek), kılı kırk yarmak(mecaz)

özü kabahatinden büyük(gerçek a.).....

2.Atasözleri: Anlamca biçimce kalıplaşmış ve öğüt vermek amacıyla

söylenmiş anonim ve çoğunluğu mecaz anlamı olan sözlerdir. Deyimler bir durum için söylenen, geçici sözler iken atasözleri öğüt verir. Atasözleri cümle niteliğindeki sözlerdir.

Örn.

Mum dibine ışık vermez.(Gerçek+Mecaz)

Balık baştan kokar.

Yalnız taş duvar olmaz.

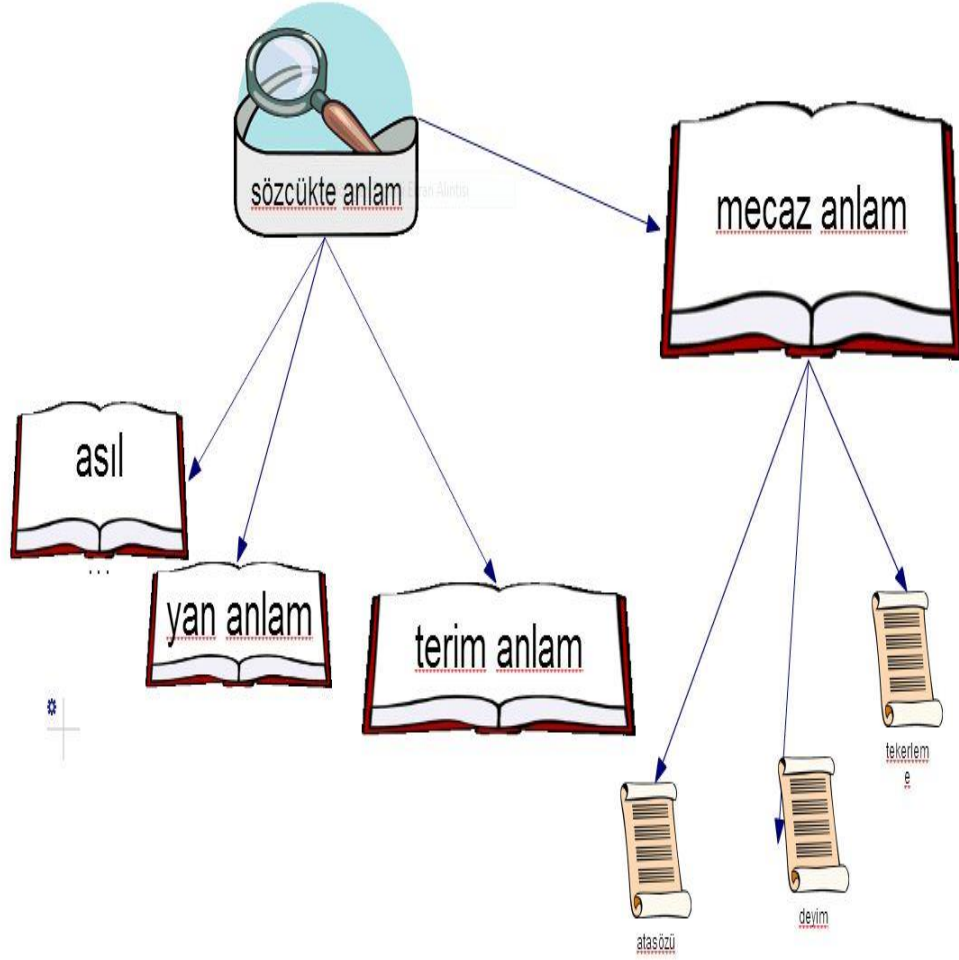
Yuvarlanan taş yosun tutmaz.(Gerçek + Mecaz a.)

Son pişmanlık fayda etmez.(Gerçek a.)

UYARI: Deyim ve atasözlerinin en bariz farkı deyimler sadece bir durum ve onu yaşayan varlıklar için geçerliken; atasözleri her zaman ve herkes için geçerlidir.

KAVRAM HARİTALARI

II. KONU / SÖZCÜKTE ANLAM

KONU TASARIM

II. KONU / SÖZCÜK BİLGİSİ

1. Bakmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “vazifeli olmak, ilgilenmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Yıllar yılı bu kadar çocuğa kim baktı sanıyorsun.
B) Bu kitaplardan sonra başkalarına da bakacağım, dedi.
C) Konağın bahçesindeki güllere bahçıvan baktı.
D) Gömleğe şöyle bir baktım, içimin ısınmadığını söyledim.
E) Kurumumuza yazdığınız başvurulara bu memurumuz bakıyor.

2. Aşağıdakilerin hangisinde ad aktarması yoktur?

- A) Çocuklar ellerindeki meyveleri iştahla yedi.
B) Adam, yandaki masaya derdini anlatıyordu.
C) Bir silindir şapka, ıslık çalarak yokuşu indi.
D) Ankara, bu karara ne tepki verecek acaba?
E) Şu aralar Yaşar Kemal okuyormuş.

3. Aşağıdakilerin hangisinde duyular arası aktarma vardır?

- A) Bebek, parmağıyla ısrarla bir şey istiyordu.
B) Arabalar, hızla işaret edilen yöne gitti.
C) Kedinin yumuşak bakışları herkesi etkiledi.
D) Kırmızı bir kazak giymişti o gün.
E) Yorgun gözleriyle etrafı dikkatle süzdü.

4. Aşağıdakilerin hangisindeki altı çizili sözcüğün sestesi yoktur?

- A) Kazlar gürültüyle göç hazırlıkları yapıyor.
B) İşlerimizi bitirir bitirmez adaya döneceğiz.
C) El âlemin ne dediğine pek takılmamalıdır.
D) İşçiler çaylarını bitirmeden kalktılar.
E) Silahını derhal yere at, dedi polis.

5. Ozanın ilk şiir kitabını bunca yıl ertelemesinin nedeni, gizlenmeyi seven bir kişiliğinin olmasından çok, yazdıklarını kolay kolay beğenmeyen, kusursuzu arayan biri olmasıydı sanıyorum.

Kendisinden böyle söz edilen bir sanatçı aşağıdaki deyimlerden hangisiyle nitelendirilebilir?

- A) İğneyle kuyu kazan
B) İş başından aşkın olan
C) İşine dört elle sarılan
D) İşini sağılama bağlayan
E) İnce eleyip sık dokuyan (2008 YGS)

6. Her iyi öykü, kendinden sonrakilere aşmaları gereken bir çıta bırakır. Bu nedenle bir yazar, kendinden önce yapılan yolculukları hesaba katmadan yola çıkma yanlısına düşmemelidir. Böyle yaparsa hedefine asla ulaşamaz.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşadığı dönemin havasını yapıtlarında yansıtamama
B) Geleceğe kalma düşüncesi taşıyamama
C) Var olan yazınsal birikimden yararlanmama
D) Yazarken, okurların beğenisini ölçü almama
E) Değişik nitelikli konular işlememe (2008)

YGS)

7. Aşağıdaki tanımlardan hangisi ayrıç içinde verilen kavramla uyuşmamaktadır?

- A) Şiirde dizeyi, düz yazıda cümleyi oluşturan sözcüklerin ses özelliklerine göre sıralanışından doğan uyum. (ahenk)
B) Yazınsal yaratılarda yer alan öğelerin birbirine bağlanıp bütünleşerek oluşturdukları düzen. (bi-çim)
C) Bir yapıtta anlatılmak istenen örneklerle yansıma. (ayrıntı)
D) Sanatçının bir olayı ya da konuyu belli bir yönden ele alıp değerlendirmesi. (bakış açısı)
E) Yazınsal yaratılarda yansıtılmak istenen daha canlı, etkili, görünür kılmak amacıyla zihinde canlandırılmaya çalışılan görüntü. (imge)

(2009 YGS)

8. Aşağıdakilerin hangisinde "dolaylama" yoktur?

- A) Derya kuzularını tezgâhlarda görmeye başladı.
B) Bu yıl yedinci sanat için iyi bir yıl değildi.
C) Tüm salon, bacasız sanayinin sorunlarıyla ilgileniyordu.
D) Enerji piyasalarında kara elmasın payı giderek azalıyor.
E) Yorgun savaşçılar, yeni gelen silahlara bakıyordu.

9. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamının dışında kullanılmamıştır?

- A) Ocaklara yine ateş düştü dün gece.
B) Köylüler, muhtarın sözlerine kırıldı.
C) Çürük sebzeleri başka bir kasaya ayırdı.
D) Bilmediği bu işte çarpılmak istemiyordu.
E) Deniz, bu sözleri duyunca köpürdü.

10. Dost canlısı, sevgi dolu, nitelikli bir insandı. Dünyaya hep yüreğinin penceresinden baktı. Yardıma ihtiyaç duyduğu en güç günlerinde, en çok güvendiği kişileri yanında görmediğinde bile onları sevmekten, bağışlamaktan kaçınmadı. Kırgınlıkların nedenini kendinde aramayı yeğledi.

Bu parçada geçen “dünyaya hep yüreğinin penceresinden bakma” sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Olayları, durumları duygularına göre değerlendirme
- B) Çevresindekileri üzmemekten kaçınma
- C) Yaşananları değişik yönleriyle düşünme
- D) Yakınlarının mutluluğunu isteme
- E) Kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanma

(2009 ÖSS)

11. Aşağıdaki dizelerin/cümlelerin hangisinde “açılmak” sözcüğü “gitmek” anlamında kullanılmıştır

- A) Her gün aynı pınardan doldurun testimizi
Kırlara açılırız çingiraklarımızla.
- B) Açıldı ağız nihayet, açılmaz olaydı.
- C) Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir.
O seferle açılmış, nice yerlerdendir.
- D) Yanından, göğsünden açılır yara
Yâr gelmezse yaraların elletme
- E) Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı
Hisseden kimse hakikat sanıyor hülyayı

12. (I) Kimselere benzemeyen o hali birden aklıma geldi.

(II) Onu seyrederken gördüğünde öylesine şaşırıyordu ki...

(III) İçimden bir an derin bir pişmanlık sızısı yükseldi.

(IV) Giderken ansızın dönüp pencereme bakardı bazen.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangi ikisinde altı çizili sözcükler anlamca en yakındır?

- A) I. ile II. B) II. ile III. C) III. ile IV. D) I. ile IV. E) II. ile IV.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Gelecek hafta bugün yine buluşalım, dedi.
- B) Az sonra beyaz bir at üstünde gelin göründü.
- C) Çocuğu uyutmak için odaya götürdü.
- D) Bu boş sözleri dinlemekten bıkmıştı.
- E) Akrobalarını görmek, onlarla konuşmak istiyordu.

(ÖSS 1995)

14. Aşağıdakilerin hangisinde “fazla” sözcüğü cümleye “gereğinden çok” anlamını katmaktadır?

- A) Tatilde fazla paraya ihtiyacın olacak.
- B) Bu iş için fazla elemana ihtiyacımız var.
- C) Bu konuda fazla titizlik gösteriyorsun.
- D) Başarmak için fazla çaba gösterdi.
- E) Bu çiçekler fazla su istiyor.

(ÖSS1992)

15. Odasını üstünkörü boyadı.

Altı çizili sözün bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Sınav tam başlamak üzereyken sınıfa girdi,
- B) Çalışma masasını toplamadan dışarı çıkmış.
- C) Kitapları çantasına özensizce koydu.
- D) Gereksiz eşyaları tavan arasına çıkardı.
- E) Evin ancak bir bölümünü temizleyebilmiş.

(ÖSS 1993)

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikileme cümleye “zorlukla” anlamı katmıştır?

- A) Gece gündüz demeden çalışıyordu.
- B) Çamurlara bata çıka yürüdük.
- C) Yaptığı yanlış er geç anlayacak.
- D) Bu işte onun da az çok payı var.
- E) Olan oldu, artık üzülme.

(ÖSS 1995)

SESLİ DERS NOTLARI

III. KONU / CÜMLEDE ANLAM

Bir duyguyu, düşünceyi, işi, kılışı anlatan; yargı bildiren söz grubuna cümle denir. Başka bir ifadeyle cümle bir yargı birimidir.

A. Anlam İlişkileri Bakımından Cümleler:

1.Eş anlamlı Cümleler: Aynı düşünceyi farklı cümle yapısı ve sözcüklerle anlatan cümlelerdir. Bu tür cümlelerin iletileri aynı fakat seçilen sözcükler farklıdır.

Örn.

Aşk, nesnel bir kavram değildir. Aşkın; doğruluğu, kişiden kişiye değişmeyen bir kavram olduğu söylenemez.

2.Yakın Anlamlı Cümleler: İletileri aynı olmasa da aynı doğrultuda olan, aşağı yukarı aynı şeyi ifade eden cümlelere denir.

Örn.

Duygularını hemen ortaya dökemeyen insanlar, hayatın acımasızlığına daha çok tanık olurlar.

İç dünyalarını gerektiği kadar ifade etmelidir ki insan, daha mutlu ve huzurlu olabilsin.

Yukarıda verilen cümleler, iletileri bakımından aşağı yukarı aynıdır.

3.Zıt(Karşıt) Anlamlı Cümleler: İletileri bakımından birbirlerinin zıttı olan, birbirlerini çürüten, birbirleriyle çelişen cümlelerdir.

Örn.

"Üsluptan çok içeriğe önem veren sanatçılar, zaman geçtikçe unutulmaya mahkûmdurlar."

"Bir edebiyatçının gelecek kuşaklara kalması ancak anlatacağı konuyu doğru belirlemesiyle ve çağına ayna tutmasıyla gerçekleşir."

Görüldüğü üzere bu cümleler anlatmak istedikleri düşünce bakımından birbiriyle çelişmektedir. Birinci cümle sanatçının başarısını üslupla ilişkilendirmekte, ikincisi ise başarıyı konuya bağlamaktadır.

4.Neden Sonuç Cümleleri: Bu tür cümleler iki farklı şekilde karşımıza çıkabilir. Birincisi, birden çok yargısı olan cümlelerde bir yargı, sebebiyle birlikte verilir. Ya da ikinci durum olarak, iki farklı cümleden biri diğerinin gerekçesini belirtebilir.

Örn.

"Başım çok ağrıdığından derse odaklanamadım. "Bu cümle biri temel diğeri yan olmak üzere iki yargıdan oluşmaktadır ve yan yargı(başım çok ağrıdığından) temel yargının nedenini oluşturmaktadır.

"Ona durumu anlatmadım. Çünkü ben ona güvenmiyorum. "Bu iki farklı cümle neden sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır.

5.Amaç Sonuç Cümleleri: İki yargıdan biri, diğerinin amacını belirtir. Bu tür cümleler "hangi amaçla" sorusuna yanıt verir.

Aşağıdaki örneği inceleyelim.

Örn.

Ülkesine tekrar dönebilmek için bu işi kabul etmişti

6.Koşul Cümleleri: Koşul cümlelerinde bir yargının gerçekleşebilmesi, başka bir yargının gerçekleşmesi şartına bağlanmıştır. Bu tür cümleler, yükleme sorulan "Hangi şartla...?" sorusuna yanıt verir.

Örn.

Bu konuda çok aceleci davranmazsan böylesine bir hatayı bir daha yapmazsın.("Hata yapmamanın şartı ne?" sorusuna yanıt alabiliyoruz.)

Kitap okudukça kendini daha iyi hissedeceksin.

B)Cümle yorumlama:

1.Ön Yargı Bildiren Cümleler: Herhangi bir konuda sağlıklı bir değerlendirme yapılmadan söylenen olumlu ya da olumsuz yargı bildiren cümlelerdir.

Örn.

Senin bu işi başaramayacağın aşikâr.

Yeni kitabının çok satanlar listesine girmemesi imkânsız.

2.Varsayım Bildiren Cümleler: Gerçekte olmamış bir olay ya da durumu, akıl yürütmek için, olmuş gibi düşündürten yargılardır. Bu tür cümlelerde "tut ki, diyelim ki, farz et ki, ...nı kabul edelim" gibi ifadelere yer verilir.

Örn.

Diyelim ki gecenin bir yarısı sokakta kaldın.

Okulu birinci olarak bitirdiğini düşünelim.

3.Eleştiri Bildiren Cümleler: Bir sanatçı, eser, konu veya herhangi bir şeyin olumlu ya da olumsuz yönlerini belirten cümlelerdir.

Örn.

Yazar, bu kitabında renkli hayatları seçerek güncelliği yansıtmış ve bunda da başarılı olmuştur.(olumlu eleştiri)

Öykülerindeki betimlemelerin kuruluşu eserin değerini oldukça düşürmüştü. (olumsuz eleştiri)

4.Aşamalı Durum Bildiren Cümleler: Bir durum zaman içinde, değiştiğini, arttığını ya da azaldığını belirten cümlelerdir. Bu tür cümlelerde "giderek, anbean, günden güne, yıllar geçtikçe" gibi ifadeler bulunur.

Örn.

Hasta günden güne kendine geliyor.

5.Gerçekleşmemiş Beklenti Bildiren Cümleler: Plan cümleleriyle çokça karıştırılan bu tür cümlelerde, geçmiş zamanda planlanan ama zamanı gelmesine rağmen olmamış, yapılamamış işler anlatılır.

Örn.

Hani sen de gelecektin köye.

6.Üslup (Biçem) Bildiren Cümleler: Bir eserdeki dil ve anlatım özelliklerini, yazma tekniklerini ifade eden yargılardır. "Sanatçı, nasıl yazmış?" sorusunun yanıtı olan cümlelerdir bir başka ifadeyle.

Örn.

Ece Ayhan, eserlerinde sözdizimini bozarak okurda çarpıcı bir etki uyandırmıştır.

7.İçerikle İlgili Cümleler: "Sanatçı neyi anlatmış?" sorusunun yanıtı olan cümlelerdir.

Örn.

Köyden kente yeni taşınan bir aydının iç bunalımları var kitapta.

8.Hayıflanma Bildiren Cümleler: Geçmiş zamanda gerçekleştirilmemiş bir durumdan ötürü duyulan üzüntünün anlatıldığı yargılardır. Pişmanlık cümleleriyle karıştırmamak gerekir. Pişmanlık belirten cümlelerde, yapılan bir işten dolayı üzüntü duyulur.

Örn.

Keşke biraz daha çok çalışsaydım Türkçeye.

9.Olasılık Bildiren Cümleler: Bir durumun nasıl sonuçlanacağına dair tahmin bildiren cümlelerdir.

Örn.

Toplanan bulutlara bakılırsa fırtına yaklaşıyor.

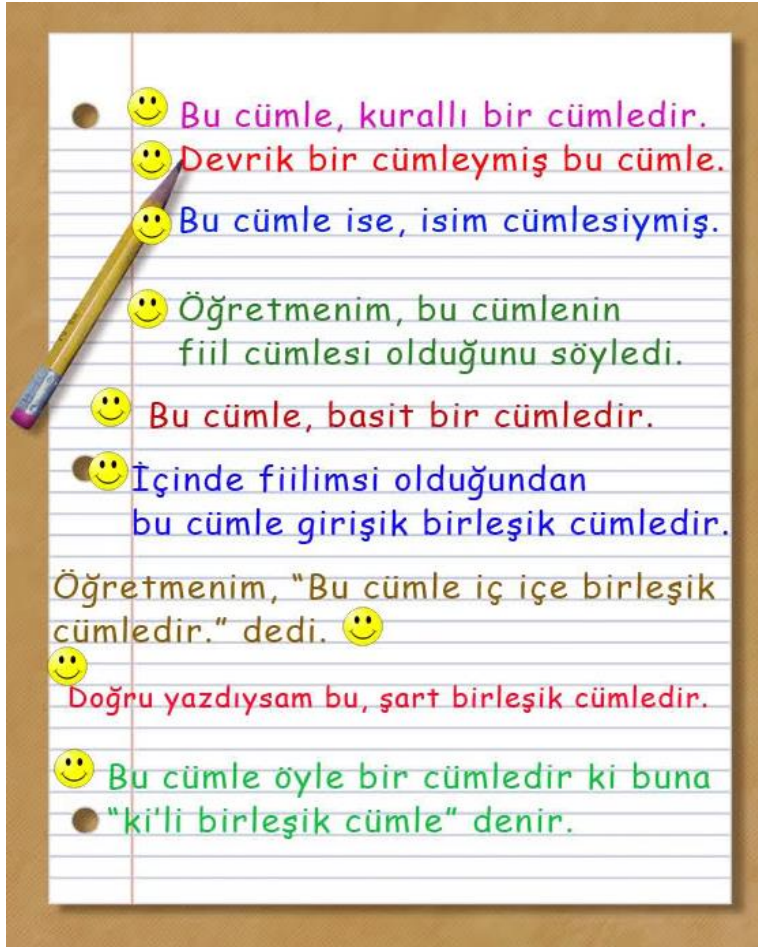
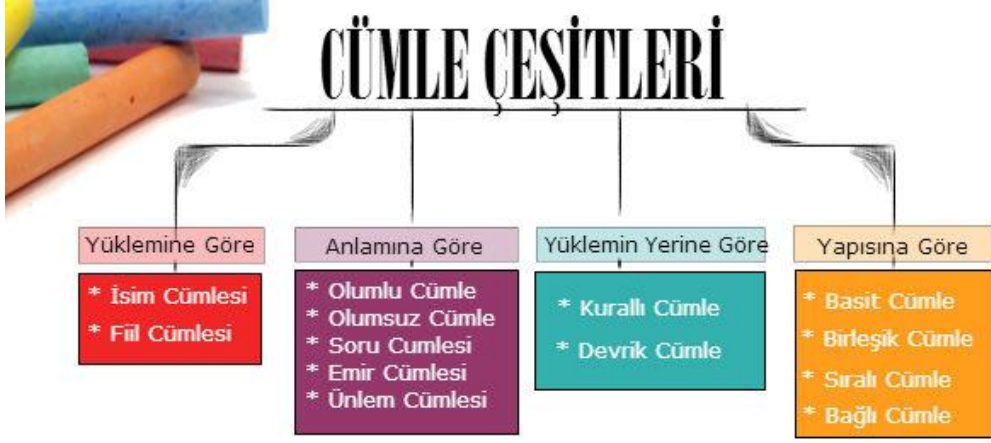
C) Cümle Tamamlama: Bir cümlede boş bırakılan yerin uygun şekilde tamamlanması için, cümlelerin konusuna ve düşünce akışına dikkat etmek gerekir. Ardından seçenekteki ifadelerin, bu cümleye uyup uymadığına bakılır. Verilen cümlelerdeki ipuçları iyi değerlendirilmelidir.

Örn.

..... çağında yaşıyoruz tamam; ama edebiyat, yazan için de için de yavaşlık ister.(Bu tarz cümlelerde anahtar sözcüğü bulmak önemlidir. Bu cümle için anahtar sözcük "yavaşlık"tır. "ama" bağlacıyla anahtar sözcüğü düşündüğümüzde birinci boşluğa "hız" ikinciye de "okuyan" sözcüğünün getirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

KAVRAM HARİTALARI

III. KONU / CÜMLEDE ANLAM

KONU TASARIM

III. KONU / CÜMLEDE ANLAM

1. Aşağıdakilerden hangisi bir yazının ilk cümlesi olmaya en uygundur?

- A) Yeni öykücüler arasında Türkçeyi bütün güzelliği ile kullananlar var.
B) Başka öykülerini de dergilerde okumuştum ama bunu hepsinden güzel buldum.
C) Bunda, tiplerin çok canlı, öykülerinin otobiyografik olmasının da etkisi var.
D) Bir bakıma, bu son iki kitabı birer dil olayı olarak değerlendirilmelidir.
E) Birçok yeni öykücünün, buna gereğinden fazla önem verdiğini gördük.

(ÖSS 1987)

2. (I) Ortaokul yıllarımda arkadaşlarla dersten çıkar çıkmaz, okulumuzun bulunduğu tepeden İner, güzelim gül bahçeleriyle çevrelenmiş evlerin Önünden geçerek kıyıya koşardık. (II) Dalgalarla oynarken içimizden biri bağırdı: "Yunuslar geçiyor!" (III) Sonraları hangi denize baksam, böyle bir sürü halinde geçen yunuslar canlanırdı gözlerimde. (IV) Açıklardaki tek bir yunusu fark edip sevinç çığlıkları atanları gördükçe gerçekten çok etkilenirdim. (V) Yıllarca yunusların sürü sürü gözlerimin önünden geçtiğini, zamanın hepimizi, az rastlanan anların son tanıklarına çevirdiğini nasıl anlatabilirdim onlara?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yakınma söz konusudur?

- A) I. B)II. C) III. D) IV. E)V.

(ÖSS 2005)

(I) Sabahları erkenden kalkılır. (II) Yataklar kaldırılır. (III) Topluca kahvaltı edilir. (IV) Ardından ka-bak çiçeği toplanmaya gidilir. (V) Çiçekler güneş doğmadan önce toplanır. (VI) Yoksa hemen akşamsefaları gibi kaparlar ağızlarını.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi kendisinden önceki cümlede bildirilen işin nedenini açıklamaktadır?

- A) II. B)III. C)IV. D)V E) VI.

(ÖYS 1993)

4. (I) Bu kitapta anlatılanlar 1940 yılında geçiyor. (II) Yazarının arka kapakta açıkladığına göre bu yapıt, yazmakta olduğu roman dizisinin ilk kitabını oluşturuyor. (III) Kitapta, Çukurova yöresi ve bu yörede yaşayanların birbirleriyle olan ilişkileri ele alınıyor. (IV) Bunlar İçtenlik ve sevecenlikle yoğrulmuş, yalın bir anlatımla sergileniyor. (V) Bu anlatım açık, kısa cümleli bir dille beslendiğinden zevkle ve ilgiyle okunuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde söyleyenin kendi düşüncesine yer verilmiştir?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve IV.
D) III. ve IV E) IV. ve V.

(ÖSS 1993)

5. Ailede tüm yükümlülükleri üzerlerine alan, çocuk-larını her türlü sorumluluktan uzak tutan anne babalar bireyler yetiştirirler.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Her bakımdan kendilerine benzeyen
B) işini seven, görevlerinin bilincinde olan
C) Buldukları her ortama kolayca uyum sağlayan
D) Karşılaştıkları güçlükleri yenmek İpin her türlü yola başvuran
E) yaşamını biçimlendiremeyen, başkaları tarafından yönetilmeyi bekleyen

(ÖSS 2001)

6. I) Eleştirmenler, şiirlerinin kolay kolay anlaşıl-mayan, kapalı bir yapısı olduğunu söyler. (II) Oysa onun yaşam serüvenini bir ölçüde biliyor-sanız o şiirler, sizin için hiç de kapalı bir nitelik taşımaz, (III) Onlarda toplumsal baskılar altında ezilen insanların, sıkıntılarını, bilinçaltı dünyalarını bütün yönleriyle bulabilirsiniz. (IV) Bunları yansı-tan imgeler, yoğun anlamlar içerir. (V) Bu durum, şiirlerini her okuyuşunuzda onların başka bir yanının ayrımına varmanızı sağlar.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinden "şiirlerinde, şairin yaşantısından izler bulunduğ" ulaşılmaktadır?

- A) I. B) II. C)III. D) IV E) V.

(ÖSS 2002)

7. Kültürel yaşamında ilerleme görülmeyen bir toplumun dilindeki gelişme de durur.

Aşağıdaki erden hangisi bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) Dildeki gelişmeler yavaş yavaş ve belirli kurallar çerçevesinde olur.
B) Bir dilin söz dağarcığı, başka bir dilin söz dağarcığından farklıdır.
C) Toplumsal gelişmeyle dildeki gelişme arasında sıkı bir ilişki vardır.
D) Gelişmiş toplumların dilleri, gelişmemiş toplumların dillerini etkiler.
E) Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlardan biri de dildir.

(ÖSS 1991)

8. Söz dağarcığımızı zenginleştirmenin bir yolu da sözcüklerden sözcük türetmektir." cümlesinin, anlamca yerini tutabilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dilimizin zenginliğini, bileştirme yolundan yararlanarak sağlayabiliriz.
B) Dilin anlatım gücünü, sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek geliştirebiliriz.
C) Halk ağzından derlemelerle dilimizin söz varlığını zenginleştirebiliriz.
D) Eski yapıtlardan yapılan taramalarla kimi sözcüklerin dile yeniden girmesini sağlayarak sözcük sayısını çoğaltabiliriz.
E) Dilimizdeki sözcüklerin sayısını artırmak için, kök ya da gövdelerden eklerle yeni sözcükler yapabiliriz.

(ÖSS 1982)

9. Televizyonlarda çocuklara yönelik, şiddet içeren çeşitli diziler ve çizgi filmlerle ilgili olarak aşağıda verilen cümlelerden hangisi, ötekilerden farklı bir görüşü dile getirmektedir?

- A) Ölme, öldürme, zarar verme kavramları; iyilik, dostluk, hoşgörü, zarar vermeme kavramlarıyla iç içe girdiğinden daha da tehlikeli oluyor.
B) Şiddet, her tür çatışmanın çözümü için kabul gören bir yol olunca, şiddet toplumunun tohumları ekiliyor.
C) Şiddet, yaşamdan alınan olayların içinde, abartılmış biçimde sunulduğundan çocuklar bunun gerçek dışılığının ayırımına varıyor.
D) Çocuk, sık tekrarlanan şiddet görüntülerinin etkisi altında kalarak çocukluğun saf dünyasını yitiriyor.
E) Programlarda genellikle, barışı ve güzelliği korumanın yolu şiddetten geçtiği için, çocuklar gereksiz yere şiddete yönlendiriliyor.

(ÖSS 1998)

10. (I) Uykudan önce çocuklara okunacak kitapları onların yaşlarına ve ilgilerine göre seçmek gerekir, (II) Yatak başında, kitapları okurken çocuklarla yapılacak sohbetler, bir bakıma onların çocuksu sırlarını ve duygularını değişik açılardan yansıtır (İli) Bir kitap kahramanının hayranlık uyandıran bir yanı üzerine çocukları konuşturma ya da düşündürme onlarla olan ilişkiyi pekiştirip derinleştirir. (IV) Bunun için de çocuklar, bu soh-bet saatlerinin tadına doyamazlar. (V) Daha da ileri giderek denebilir ki yetişkinlik döneminde de uykudan önceki bu saatler özlemle anımsanır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde, kitabın, çocukları tanıma ve onlarla yakınlık kurmadaki işlevinden söz edilmektedir?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) IV. ve V.

(ÖSS 1999)

11. "Bir yazıda sözcükler özenle seçilerek kullanılmalı; yazı, özlü ve düşünsel yönden zengin olmalı, yeniden okunmaya değer nitelikler taşımalı; aksi halde yarın yaşarlığını koruyamaz."

Aşağıdakilerden hangisi anlamca bu cümleye en yakındır?

- A) İçeriğinin gerektirdiği biçimsel özellikleri taşıyan bir yazının yarınlara kalma olasılığı fazladır.
B) Bir yazının değerini, niçin yazıldığı değil, nasıl yazıldığı belirler.
C) Bir yazının gelecekte varlığını sürdürebilmesi, biçim ve içerik bakımından güçlü olmasına bağlıdır.
D) Üzerinde titizlikle durulan ayrıntıların anlaşılır, işlevsel ve nitelikli olması bir yazıya gerçek değerini kazandırır.
E) Bir yazarın başarısı, geleceğe yönelik yargıları yoğun bir anlatımla sunmasıyla ölçülür.

(ÖYS 1996)

SESLİ DERS NOTLARI

IV. KONU / PARAGRAF BİLGİSİ

Paragraf Soruları Nasıl Çözülür

1. Önce soru kökünü okuyun. Paragrafı okurken otomatik olarak beyin onu anlamaya ve çözmeye yönelik okuyacaktır.
2. Paragraf kökünde ‘yapılmamıştır’, ‘değinilmemiştir’ gibi olumsuz ifadelere dikkat edin. Altı çizili sözcükleri dikkati okuyun.
3. Tüm şıkları mutlaka okuyun. Bazen ilk şık çeldirici olabilir.
4. Soruları kendinize göre değil, soruda sizden istenilen şekilde yorumlayın. Paragraftaki düşünceye sahip olmayabilirsiniz ancak sizden istenen o paragrafta ne anlatıldığıdır.
5. Uzun sorulardan korkmayın! Sorunun uzunluğu ile zorluğu çoğu zaman ters orantılıdır. Uzun sorularda genellikle olay anlatılır ve olayları akılda tutmak daha kolay olduğu için soruyu daha kolay çözersiniz.
6. Bir paragrafın ana düşüncesi genellikle son cümlededir.
7. **Paragraf sorularında önemli olan süreyi etkin kullanmaktır.** Pratik kazanmak için ise her gün düzenli bir şekilde soru çözeniz gerekir.

Paragrafta Anlam

Konu: Paragrafa sorulan “Yazar ne anlatıyor, neden söz ediyor?” sorularının cevabıdır.

Başlık: Paragrafın konusunun bir ya da birkaç sözcükle ifade edilmesidir. Dolayısıyla başlığın bulunabilmesi için öncelikle konunun belirlenmesi gerekmektedir.

Ana düşünce:

Paragrafta, yazarın okuyucuya vermek istediği mesaj ana düşüncüyü verir. Paragrafa sorulan “Yazarın vermek istediği

mesaj nedir, yazar niçin anlatıyor?” sorularının cevabıdır. Bir paragrafın ana düşüncesi o paragrafın yazılış amacını bildirir. Ana düşünce, paragrafın içinde bir cümle halinde bulunabileceği gibi, paragrafın genelinden de yorumla çıkarılabilir.

Yardımcı Düşünce:

Paragraf, bir ana düşünce etrafında kurulur. Bu ana düşüncüyü geliştirmek, açıklamak, desteklemek amacıyla kurulan cümleler, yardımcı düşünceleri oluşturur.

Bu tip soruların kökünde “Hangisine değinilmemiştir? Hangisi söylenemez/ çıkarılamaz?” gibi ifadeler vardır.

Paragrafta Anlatım Biçimleri

1. Betimleme

Yazarın, gördüklerini okuyucunun gözünde canlanacak biçimde anlatmasına dayanır. Renk ve biçim ayrıntılarına yer verildiği gibi, nitelik bildiren sözcükler de sıklıkla kullanılır. Genellikle bir durağanlık söz konusudur.

ÖR: Kenar mahalleler... Birbirine geçmiş, yaslanmış tahta evler... Kiminin kaplamaları biraz daha kararmış, kiminin balkonu biraz daha eğrilmiş, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir. Hepsi hastadır; onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum.

2. Öyküleme

Bir olay veya durum; yer, zaman ve kişiler çerçevesinde anlatılır. Paragrafı okuduğumuzda, olay, gözümüzün önünden bir film şeridi gibi geçer.

ÖR: Yıllar önceydi. Gecenin şafağa yaklaşmakla olduğu sınımsız bir yaz günü, bizi tatil için kentten götüren eski bir otobüsün içinde uyumaya çalışıyorduk. Birden bir gülmeye ile irkildik. Şoför

hemen fren yapıp yolun kenarında duruverdi.

3. Açıklama

Herhangi bir konuda, okuyucuyu bilgilendirmeyi, ona bir şey öğretmeyi amaçlayan yazılarda kullanılan anlatım biçimidir. Yorum içeren ifadeler pek yer verilmez, genellikle nesnel yargılar vardır. Açık, anlaşılır, sade bir dil kullanılır.

Tanımlama, karşılaştırma ve örneklerden yararlanır.

ÖR: "Milyonlarca kişi kitap okuyor, müzik dinliyor, tiyatroya sinemaya gidiyor. Neden? Belli ki kendisini aşmak istiyor insan. Gerçek anlamda insan olmak istiyor."

Bu paragrafta insanların kitap okuma, müzik dinleme, sinema ve tiyatroya gitme nedenleri açıklayıcı anlatım biçimiyle veriliyor. Yazara göre bunların nedeni "insanın kendini aşma isteği" dir.

4. Tartışma

Yazar, paragrafın başında, karşıt görüşü ortaya koyup onun eksik taraflarını belirleyerek o görüşü çürütmeye çalışırken, kendi görüşünün doğruluğunu savunur.

Okuyucunun düşüncelerini değiştirmeyi amaçlar.

ÖR: Kimi şair ve yazarlar, yazdıklarını anlayabilmek için okurların çaba harcamasını, zorlanmasını isterler. Bence bu, kendini beğenmişliktir. Yazdıklarını anlayabilmek için okur zorlanacağına, onları anlatabilmek için ben zorlanmalıyım.

Bu paragrafta da yazar, "bir yazar, anlatacağını açık seçik anlatmalı", düşüncesini kabul ettirme çabasındadır.

Paragrafta Düşünceleri Geliştirme Yolları

1. Karşılaştırma

İki varlık, kavram veya olayın aynı ya da farklı yönlerinin ortaya konmasıdır.

Genellikle "oysa, ise, daha, en" gibi ifadelerle karşılaştırma yapılır.

2. Tanımlama

Özelliklerinden yararlanarak bir varlığın ya da kavramın ne olduğunun ortaya konmasıdır. "Bu nedir?" sorusunun cevabı olan cümlelerdir.

3. Örneklendirme

Verilen örnekle, soyut haldeki düşüncenin somut hale getirilmesi amaçlanır.

4. Tanık Gösterme

Yazarın, ileri sürdüğü düşünceleri desteklemek, inandırıcı kılmak için, o düşünce alanında yetkin, bilinen kişilerin görüşlerine yer vermesidir. Kişilerin görüşleri aynen alınıp tırnak içinde verilebildiği gibi, dolaylı anlatımla da verilebilir.

5. Benzetme

Anlatıma güç ve güzellik katmak için iki varlık ya da kavramın yakıştırılmasıdır. Genellikle "gibi, sanki, andırıyor, tıpkı" gibi ifadelerle yer verilir.

6. Kişileştirme

İnsana özgü niteliklerin, insan dışındaki varlıklara aktarılmasıdır.

7. Sayısal Verilerden Yararlanma

Anlatılanların sayısal verilerle desteklenmesi yazıyı daha inandırıcı kılar.

Paragrafta Yapı

Paragraf ana düşünce cümlesi etrafında gelişir. Bir düşünce etrafında toplanan her cümle, kendinden öncekine ve sonrakine dil ve düşünce yönünden iyice bağlanmalıdır. Cümleler arasında doğal geçişler kurulmalı, boşluklar bırakılmamalıdır.

Giriş Cümlesi: Paragrafın ilk cümlesidir. Kendisinden önce başka cümleleri gerektirecek (çünkü, oysa, bunda, böylece, bu durum..) gibi sözleri içermez.

Kendisinden sonraki cümlelere anlamca bağlanmalıdır.

Sonuç Cümlesi

Paragrafın son cümlesidir. Genellikle, anlatılan konuyu bir sonuca bağladığı için, cümleleri anlamca birbirine bağlayan (kısaca, ancak, oysa, çünkü, bu nedenle...) gibi sözcükler içerir. Dil ve düşünce yönüyle kendinden önceki cümlelere bağlıdır.

Paragrafta Düşüncenin Akışını Bozan Cümleyi Bulma

Dil ve anlam bakımından birbiriyle uyumlu cümlelerin arasına ilgisiz bir cümlenin girmesiyle paragrafın anlam bütünlüğü bozulur. Bu cümle, paragrafta işlenen konunun farklı bir yönüyle ilgilidir ve paragraftan çıkarıldığında kendinden önceki ve sonraki cümleler birbirine dil ve anlam olarak açık bir biçimde bağlanabilmelidir.

Parçayı İki Paragrafa Bölen Cümleyi Bulma

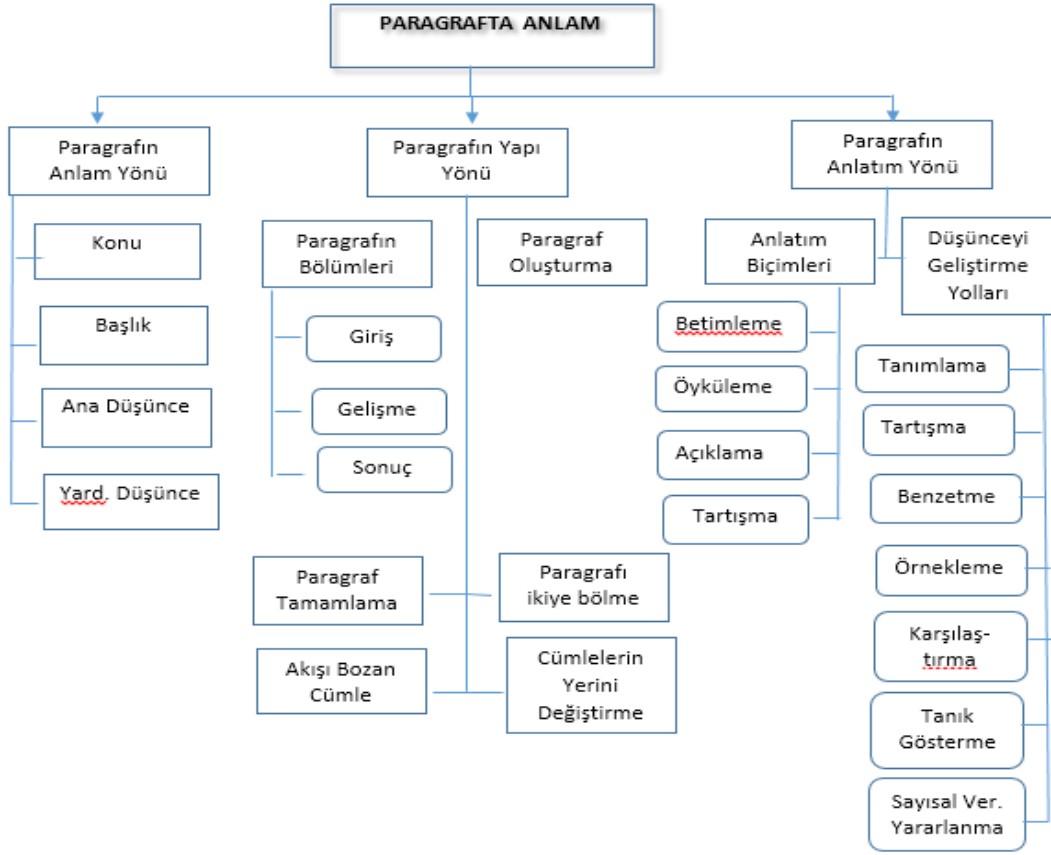
Bu tip sorularda, paragrafta ayrı bir düşünceye geçilen cümleden itibaren paragraf ikiye ayrılabilir. Parçayı iki paragrafa bölecek olan cümle, gelişme bölümünde aranmalıdır.

Paragrafın Hangi Soruya Karşılık Yazıldığını Bulma

Paragrafın konusu belirlendikten sonra, dil ve anlam yönüyle paragrafla uyum içinde olan soru cümlesi kolayca bulunabilir. Soru cümlesi, özellikle paragrafın ilk cümleleriyle dil ve düşünce yönünden uyum içinde olmalıdır.

KAVRAM HARİTALARI

IV. KONU / PARAGRAF BİLGİSİ

BETİMLEME:

- *Sözcüklerle resim çizme
- *Sıfatlar, görsel öğeler ön planda.
- *Durağanlık var.

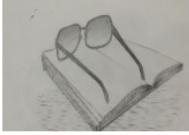
ÖYKÜLEME:

- *Bir olayın yer, zaman ve kişiye bağlı anlatılması
- *Film seyrediyormuş hissine kapılma
- *Hareket var.

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAMA:

- *Bilgilendirme, öğretme amacı
- *Yorum içeren ifadeler yok
- *Dil sade.

TARTIŞMA:

- *Düşüncenin doğruluğu kanıtlanmaya çalışılır.
- *Yazarın okuyucuyla konuşuyormuş tavrı var.
- *İlk önce eleştirilen düşünce açıklanır.

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -1 İSİMLER

Sözcük Türleri

Sözcüklerin cümlede üstlendiği görevler, onların türünü belirler. Bir sözcüğün türünü belirlemek için sözcüğün cümle içindeki kullanımını görmek gerekir.

Türkçede sözcükler tür bakımından 8'e ayrılır: isim, zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç, ünlem ve eylem.

İsim (Ad)

Varlıkları ve kavramları karşılayan sözcüklere **isim** denir.

ÖR: *Çiçekleri vazoya yerleştirdim.*

Bu cümlede “çiçek, vazo” sözcükleri birer varlığı karşıladığı için addır.

Adlar çeşitli yönlerden incelenebilir:

A) Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar

Tür (cins) Adı: Aynı türden varlıkları karşılayan sözcüklerdir.

ÖR: *Şehir, ülke, dil, nehir, kitap, insan...*

Özel Ad: Bir tür içinde sadece tek bir varlığı karşılayan sözcüklerdir.

ÖR: *Ankara, Türkiye, İngilizce, Kızılırmak, Çalılıkıuşu, Ahmet...*

B) Varlıkların Sayılarına Göre Adlar

Tekil Ad: Sayıca bir varlığı karşılayan adlardır.

ağaç, bulut, sevgi, mevsim

Çoğul Ad: Sayıca birden fazla varlığı karşılayan adlardır. Çoğul ad, tekil adlara çoğul eki (-ler, -lar) getirilerek yapılır.

ağaçlar, bulutlar, sevgiler, mevsimler

Topluluk Adı: Çoğul eki almasa da, birden fazla varlığın bir araya gelerek oluşturduğu grupları karşılayan adlara denir.

ordu, halk, sürü, kurul, takım, komisyon...

C) Varlıkların Oluşuna Göre Adlar

Somut Ad: Beş duyardan en az birisiyle hissedebildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklerdir.

çiçek, ağaç, bulut, ses, hava, koku, rüzgâr...

Soyut Ad: Beş duyuyla hissedemediğimiz; ama var olduklarını kabullendiğimiz kavramları karşılayan sözcüklerdir.

mutluluk, sevgi, akıl, ruh, melek, heyecan, korku...

AD TAMLAMASI (AD TAKIMI)

En az iki adın değişik ilgilerle birbirini tamamlayarak oluşturduğu söz gruplarıdır.

Ad tamlamalarında birinci sözcüğe “tamlayan”, ikinci sözcüğe tamlanan” denir. Bu sözcükler tamlayan ve tamlanan ekleri alabileceği gibi hiç tamlama eki kullanılmadan da ad tamlaması kurulabilir.

Ad tamlamalarını belirlemenin püf noktası tamlayan ve tamlanan sözcükler arasındaki ilişkileri çözümlenektir.

Belirtili ve belirtisiz ad tamlamalarının ortak noktası tamlanan sözcüğe getirilen tamlanan eki yani iyelik ekidir. İyelik eki eklendiği varlığın sahibi olduğunu belirtir. Yani tamlanan varlık ait olandır; onun sahibi olan varlık ise tamlayandır. Cümleyi incelediğinizde ait olan bir varlık ve onun sahibini belirlemişseniz ad tamlamasını da bulmuşsunuz diyebiliriz.

Eğer tamlayan sözcük –In tamlayan ekini almışsa bu söz grubu belirtili ad tamlamasıdır. Eğer tamlayan eki kullanılmayıp sadece tamlanan eki ile kurulmuşsa burada belirtisiz ad tamlaması vardır.

ÖR: masa-nın örtüsü, masa örtüsü

. tmlyn tmlnn tmlyn tmlnn

ÖR: “Gözleri özlemle ufka takılı kalmıştı yaşlı kadının.” Cümlesinde “kadının” tamlayan, “gözleri” tamlanandır. Gözler, yaşlı kadına aittir. Burada belirtili ad tamlaması vardır. Belirtili ad tamlamasında tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir; tamlayan ve tamlanan arasına başka sözcükler girebilir.

Tamlayan ve tamlananın ek almadığı ad tamlamalarına “takısız ad tamlaması” adı verilir. Bu tür tamlamalar; ya tamlananın “ne(y)den yapıldığını” (hammaddesini) ya da benzerlik ilgisi kurarak tamlananın “neye benzediğini” belirtir.

ÖR: *cam kavanoz, taş köprü, gümüş dere...*

En az iki ad tamlaması kaynaşarak birlikte yeni bir tamlama oluşturmuşsa buna da zincirleme ad tamlaması adı verilmektedir. Bir ad tamlamasının tamlayanında, tamlananında veya hem tamlayan hem tamlananında başka bir ad tamlaması tespit edilebilir.

ÖR: “Bahçedeki ceviz ağacının dalları yola sarkıyordu.” Örneğinde ceviz ağacının dalları söz grubu zincirleme ad tamlamasıdır. “ceviz ağacı-nın dalları” belirtili isim tamlamasıdır. Burada tamlayan olan “ceviz ağacı” da belirtisiz ad tamlamasıdır. İki ad tamlaması tıpkı bir zincirin halkaları gibi iç içe geçmiş durumdadır.

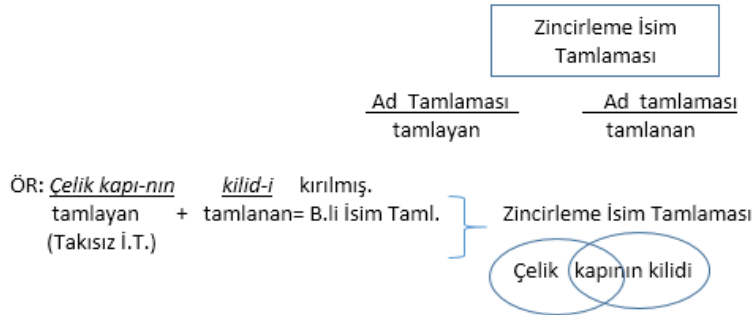
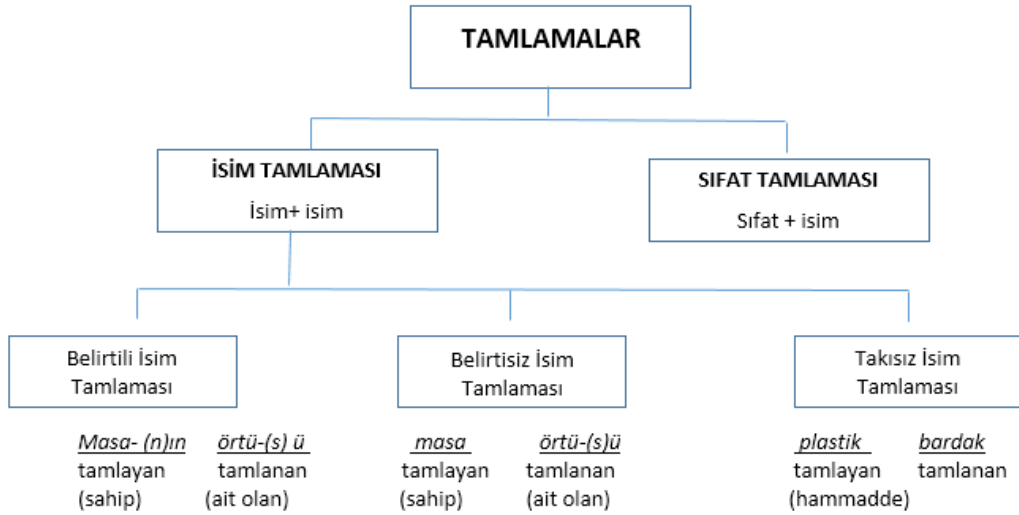
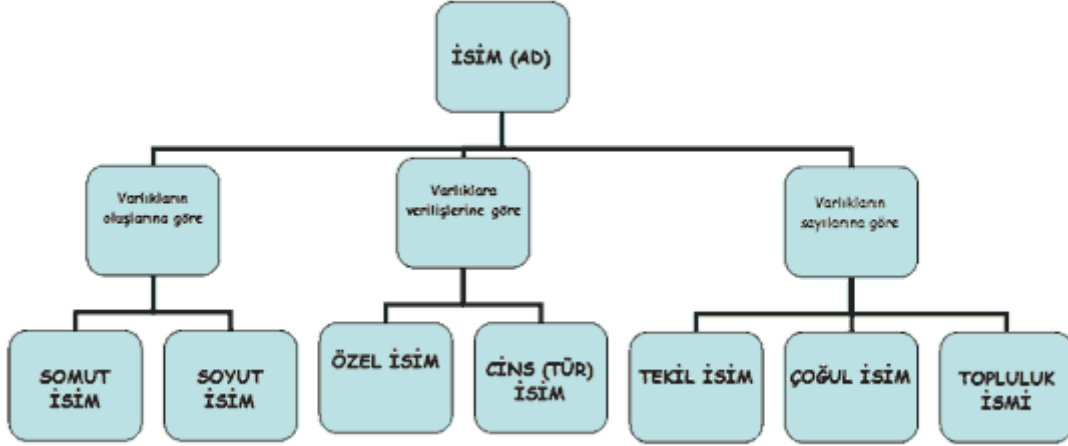
ÖR: “Kentın ahşap evleri geçmişten selam veriyordu bizlere.” Cümlesinde ahşaptan yapılmış olan evler, kente aittir. “ahşap ev” takısız ad tamlaması; “kent-in ahşap evleri” belirtili ad tamlamasıdır. Zincirleme ad tamlaması kurmuşlardır.

NOT: Sıfat tamlamaları zincirleme ad tamlaması kurmaz.

ÖR: “Şehrin kalabalık caddelerinden uzaklaştık.” Cümlesinde “şehrin caddeleri” belirtili ad tamlamasıdır. “kalabalık” sözcüğü sıfat görevindedir. Bu cümlede zincirleme ad tamlaması yoktur.

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -1 İSİMLER

KONU TASARIM

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -1 İSİMLER

1. “Panjurları aralanmış pencereden ışık sızıyordu içeriye.”

Yukarıdaki cümledeki altı çizili isimlerin özellikleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A)soyut-cins-tekil-basit
- B)somut-cins-tekil-basit
- C)somut-özel-tekil-türemiş
- D)soyut-cins-çoğul-basit
- E)somut-cins-tekil-türemiş

2.Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili sözcüğün kökü isimdir?

- A)İçindeki korkuyu bir türlü atamıyordu, uyuyamıyordu.
- B)Solgun bir gül oluyor dokununca, dizesi kimi hatırlatır?
- C)Dağ havasıyla daha bir genleşmiş, güzelleşmişti.
- D)Soğuk suların aktığı yüksekçe bir dağ köyüydü burası.
- E)Çocuğun çağrısına kulak veren anne telaşla ayağa kalktı.

3.Aşağıdakilerden hangisinde “-lık,-lik” eki soyut bir anlam türettiği halde, cümle içinde somut bir varlığı karşılama işleviyle kullanılmıştır?

- A)Kahramanlık gerektiren işler için cesur olmak gerekir.
- B)Gençlik, acaba bizi nereye götürecektir bu akşam?
- C)İnsanlık, başka bir deyişle vicdan insanlarda zamanla gelişmiştir.
- D)Akıllılık edersen hedefine erken varır, rahat edersin.
- E)Özgürlük, başkalarının özgürlüğüyle sınırlı olmalıdır.

4. Aşağıdakilerden hangisinde zaman anlamlı bir sözcük isim görevinde kullanılmıştır?

- A)Yurt dışındaki küçük kardeşini görmeyeli yıllar oldu.
- B)Akşam erken yatarsan daha düzenli bir yaşamın olur.
- C)Haftaya önemli bir konuğumuz gelecek şehir dışından.
- D)Sınava aylarca çalıştı, başarılı olarak emeğinin karşılığını aldı.
- E)Dün çarşıya çıkmış, evin tüm ihtiyaçlarını almıştı.

5.Aşağıdakilerden hangisinde iyelik eki kullanılmamıştır?

- A)Gönlümde yatan şey, dışarıda okumaktır.
- B)Ayakları turuncuya, gagası karaya benzer bir kırmızılıktaydı.
- C)Galiba içlerinde en kırmızısı ve sert, bu karpuzdu.
- D)Benim; tüm yaz, gündüz işe gidip akşam ders çalışan.
- E)Akıllı bir karış havada, ayakları yere basmıyor.

6.Aşağıdakilerden hangisinde “ler” eki “her” anlamında kullanılmıştır?

- A)Böyle zamanlarda çok sakın ve sabırlı olmalısın.
- B)Bulutlar geçiyor üzerimizden yavaş yavaş.
- C)Sabahları uyanır uyanmaz gazete okurdu.
- D)Okullar gezilip ihtiyaç analizi yapılacaktı.
- E)Tüm konuları öğrenmek için planlı olmalısın.

7.Aşağıdakilerden hangisinde den” eki neden bildirme işlevinde kullanılmıştır?

- A)Gözlerimin morarması geceler boyu uyumadığımdandır.
- B)Okuduklarından en iyi şekilde yararlanmayı biliyordu.
- C)Babadan kalma üç odalı, küçük bir evleri vardı.
- D)Oturmuş, şundan bundan söz ediyorduk bahçede.
- E)Onun mantıktan uzak konuşmaları bizi şaşırtmıştı.

8.Aşağıdakilerden hangisinde isim tamlaması kullanılmamıştır?

- A)İç rahatlığıyla, korkusuzca yaşıyorum bu ücra yerde.
- B)Çayın kenarından gidip eski bir taş köprüden geçtik.
- C)Senin içeri girdiğini görünce ne diyeceğini bilemedi.
- D)Bir gazete patronu olalı olaylara bakışı yazık ki değişti.
- E)Deniz kıyısına balıkçı lokantaları sıra sıra dizilmişti.

9.Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili sözcük somut anlamda kullanılmıştır?

- A)Yüreğimde garip bir ağrı var, doktora gitmeliyim.
- B)Onu tanımazsınız, o ne keçidir bilir misiniz?
- C)Ayrılığın verdiği acıyla ne yaptığını bilmiyor.
- D)Tatsız ilişkiler yaşanmaması için gerekeni yaptık.
- E)Kafadan çatlak mısın be kardeşim, diye bağıryordu.

10.Aşağıdakilerden hangisinde topluluk adı bir isim tamlamasında tamlanan görevinde kullanılmıştır?

- A)Ordu komutanı, birçok askerin sorumluluğunu yüklenir.
- B)Bilim düşmanı insanların eğitime ihtiyacı olduğu tartışılmaz.
- C)Öğrenci velisi, okul müdürünün odasına bir dilekçeyle geldi.
- D)Buranın halkı kız çocuklarına da mutlaka karateyi öğretirdi.
- E)Milletin huzuru ve refahı için herkes birbirine hizmet etmeli.

11.Aşağıdaki altı çizili isimlerden hangisi soyut anlamlıdır?

- A)Uzaktan gelen o sesle yıkıldı dünyam.
B)Gönül bir kuştur sevgilinin saçına konan.
C)Baharın kokusu, yaşama sevinci aşıyor.
D)Kentin renk renk ışıkları gece bir bir söndü.
E)Böbreğindeki taş en az iki santimetre kadardı.

- 12.Ayın çevresinde bir ışık halkası**
Denizden dumanlar tütmeye başladı
Islak ince bir yaz
Ağacına kadar işledi sandalın

Yukarıdaki dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A)Somut isim
B)Belirtili isim tamlaması
C)Birleşik isim
D)Tamlayanla tamlananı yer değiştirmiş isim tamlaması
E)Ayrılma durum eki

13.Aşağıdakilerin hangisinde çoğul eki almamış bir topluluk ismi kullanılmıştır?

- A)Bir sürü gezer dağın ormanlık yamacında.
B)Sınıfların dışarı çıkarmalarına beş dakika kaldı.
C)Cahilliktendir halkların birbirine düşmanlığı.
D)Ellerinde çiçek demetleriyle geldi yanıma.
E)Ormanların tükenmesi, hayatın tükenmesidir.

14.Aşağıdakilerden hangisinde yansıma sözcük isim görevinde kullanılmamıştır?

- A)Tencerenin fokurtusunu duyunca mutfağa koştu.
B)Gölge oyunu olan Karagöz bir zırlıtlıya başlardı.
C)Önce şimşek çaktı, gök gürledi, sonra yağmur yağdı.
D)Kuşların cıvıltısı, ağaçların sesiyle sarmaş dolaştı.
E)Yaprakların fısıltısını dinleyerek dinlenirim hep.

- 15. . I-Değil yalnız yazların kızgın sıcaklarında**
II-Hemen her gün, hele büyük kentlerde
III-Bulvarları tarıyor, hain gülüşleri sessiz.
IV-Pan'la karşı karşıya, gözleri kararıyor
V-Katı cıvık asfaltta yalınayak bir işsiz.

Yukarıdaki dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A)I.dizede hal eki vardır.
B)II. dizede tüm sözcükler basittir.
C)III. dizede ünlü daralması vardır.
D)IV. dizede iyelik eki kullanılmıştır.
E)V. dizede birleşik sıfat kullanılmıştır.

16.Aşağıdakilerin hangisinde küçültme eki alan bir isim kullanılmamıştır?

- A)Masmavi Akdeniz'de yüzen bu yat büyükçeydi.
B)Bu bölgede beyazımsıdır göğün mavisini yaz aylarında.
C)Ciğerden aldığı küçük bir parçacığı zehirlenmesinin nedeni.
D)Acımtırak yemeğin sağlığa yararlı olacağı konusu tartışmalıydı.
E)Kedici, annesine sığınmış hasta bir çocuğa benziyordu.

17. "-den" eki aşağıdakilerden hangisinde tamlayan eki görevinde kullanılmıştır?

- A)Sözlerinden bir anlam çıkarmak mümkün değildi.
B)Kamyon, yokuşun tam ortasından geçti çekinmeden.
C)Aydın, her şeyden habersiz koltukta uyuyordu.
D)Sonbaharda her zaman senden bir şey vardır.
E)Şiirlerden birkaçını yayımlamayı hiç düşünmemiş.

18. I-Gözlerden uzak yaşıyordu, kimsesiz.

II-Bedeninden kanlar fışkırıyordu.

III-İçimizde nice Molier'ler acılaştır kalır.

IV-Cumartesi buluşur sinemaya giderdik.

V-2000'li yılların modasıdır düşük bel pantolon

Yukarıdaki cümlelerdeki "-lar,-ler" eki kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

- A)1 B)2 C)3 D)4 E)5

19.Aşağıdakilerden hangisinde ikileme isim görevinde kullanılmıştır?

- A)Darı, darı! Hamama girdi kocakarı, dişleri sarı sarı.
B)Sesiz sedasız bir ortamda ders çalışma lüksü yoktu.
C)Kadın hırsız yakalatmak için çığlık çığlığa bağırıldı.
D)Zor iş yoktur, yarım yamalak bırakılan işler vardır.
E)Sarı sarı güllerin arasında beyaz papatyalar ekiliydi.

20.Aşağıdakilerin hangisinde "yanlış" sözcüğü isim görevinde kullanılmıştır?

- A)Yanlış düşünceler, bilimin ışığıyla değiştirilebilir ancak.
B)Bu konuda bize yanlış bilgi verilmesinin hesabını soracağız.
C)Yanlışların zararını çekmektense işimi doğru yaparım.
D)Yanlış işler peşinde koşan insanlar, doruklara geç ulaşıyor.
E)Bu işe yanlış bir zamanda başlaması onun ticari hayatını bitirdi.

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ-2 ZAMİR (ADIL)

ZAMİR (ADIL)

Adların yerini çeşitli yönlerden tutan sözcüklerdir.

ÖR: “*Elif bisikletini sokağa bıraktı.*” Cümlesinde “*Elif, bisiklet ve sokak*” sözcükleri isimdir. Bu isimleri kullanmayıp bunların yerini geçici olarak tutan sözcükler yerleştirebiliriz. Aynı cümle;

ÖR: “*O, bunu oraya bıraktı*” şeklinde “*o, bu, ora*” zamirleriyle ifade edilebilir.

Zamirler sözcük halinde ve ek halinde olmak üzere iki yapıda karşımıza çıkarlar.

A. SÖZCÜK HALİNDE ZAMİRLER:

1. Kişi (Şahıs) Zamirleri: İnsan isimlerinin yerine kullanılan zamirlerdir. “Ben, sen, o, biz, siz, onlar” sözcükleri kişi zamirleridir.

ÖR: “*Ben sizden onu da sinemaya götürmenizi istemiştim.*” Cümlesinde “ben, siz, o” sözcükleri kişi zamiridir.

Not: “kendi” sözcüğüne dönüşlülük zamiri adı verilir ve kişi adlarının yerini tuttuğu için kişi zamirleri içinde değerlendirilir.

ÖR: “*Bırakın kendi işini kendi yapsın.*”

2. İşaret Zamirleri: Varlıkların adını söylemeden, onları işaretleyerek göstermeye yarayan zamirlerdir. “*bu, şu, o, bura, şura, ora, vb.*” sözcükler yalın halde veya çekim eki alarak işaret zamiri görevinde kullanılırlar.

ÖR: “*Bu, yapılacak işlerin listesi.*”

“*Oraya daha önce de gitmiştim.*”

NOT: O“ ve “onlar” sözcükleri insan isminin yerini tutuyorsa kişi zamiri, insan dışı varlıkların yerini tutuyorsa işaret zamiridir.

ÖR: “*Onları yemeğe davet ettim.*”

ÖR: “*Onları iki gün içinde postaya vermelisin.*”

3. Belgisiz Zamirler: Adların yerini kesin olmayacak biçimde tutan zamirlerdir. “*Bazısı, biri, kimi, hepsi, herkes, kimse, birçoğu, birkaçı, şey vb.*” sözcükler belgisiz zamirlerdir.

ÖR: *Birkaçımız, taşınan komşumuza yardım ettik.*

Bu cümlede, “*birkaçımız*” sözcüğü, sayıca bir belirsizlik anlamı taşıyıp karşıladığı kişiler kesin olarak belirtilmediğinden, belgisiz adıldır.

4. Soru Zamiri

Adın yerini soru yoluyla tutan sözcüklerdir. Soru adılının cevabı, bir ad ya da başka bir adıldır. “*kim, ne, nere, hangisi, kaç*” sözcükleri soru adıldır.

ÖR: “*Yokluğumda kimler yoldaş oldu yalnızlığına?*”

“*Buranın neyi meşhur?*”

“*Soruların kaçını doğru cevapladın?*”

B) EK HALİNDE ZAMİRLER:

1. İyelik Eki (Zamiri): Ek halinde olup getirildiği ismin hangi şahsa ait olduğunu bildirir. İyelik ekleri ad tamlamalarında tamlanan eki görevinde kullanılırlar.

ÖR: “*Yıllar sonra kesişti yollarımız metruk bir tren garında.*” Cümlesinde “yollar” sözcüğü 1. Çoğul kişi iyelik eki almıştır. “*Bizim yollarımız*”

ÖR: “*Gözlerin kaçılammaması bir girdap oldu bana.*” cümlesinde “gözler” sözcüğü 2. Tekil kişiye iyelik eki almıştır. “*senin gözlerin*”

2. İlgı zamiri (eki): Cümlede daha önce geçmiş bir ismin yerini tutan “-ki” eki **ilgi zamiridir**. Bu zamir kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır.

ÖR: “Elif’in notları kardeşininkinden daha iyi durumda.” Cümlesinde “notları” sözcüğünü tekrar etmemek için kardeşi sözcüğüne –ki zamiri eklenmiştir.

NOT: ilgi zamiri olan –ki aslında belirtili isim tamlamalarında kullanılır. Tamlayan yani sahip olan sözcüğe eklenir ve tamlanan yani ait olan sözcüğün yerini tutar.

Kardeşinin notları örneğinde kardeşi tamlayan, notları tamlanan görevindedir. Tamlanan yerine ilgi zamiri getirilmiş ve “kardeşininki” şeklinde ifade edilmiştir.

ÖR: “Benimki kırıldı, senin bardağını kullanabilir miyim?”

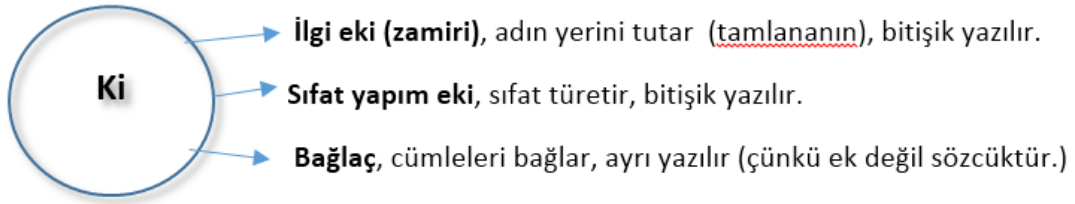
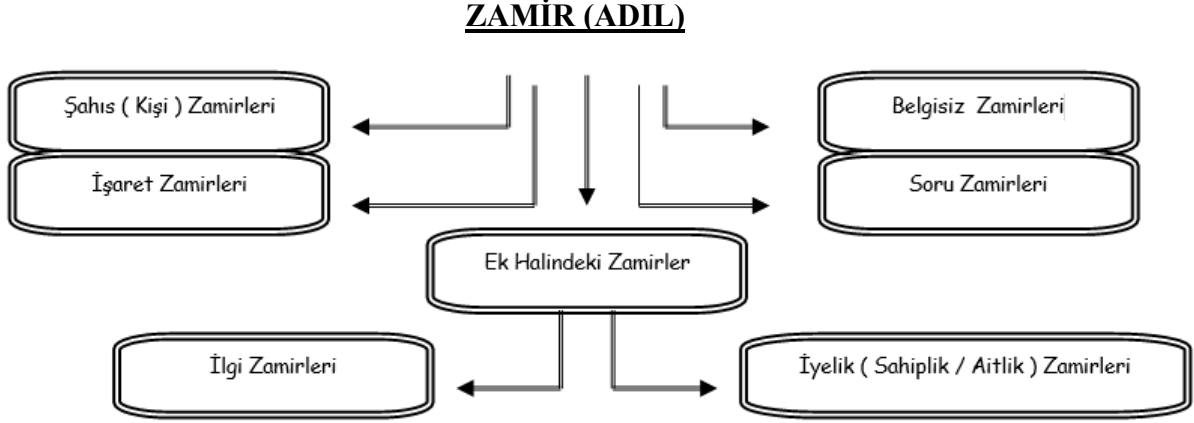
“benim bardağım” örneğinde de tamlanan görevindeki bardağım yerine –ki getirilmiş ve “benimki” şeklinde kısaltılmıştır.

UYARI: İlgı zamiri olan “-ki”, bağlaç olan “ki” ve sıfat yapan “-ki” eki ile karıştırılmamalıdır.

ÖR: Evdeki hesap çarşıya uymaz.
 (“hesap” sözcüğünü nitelediği için **sıfat yapan** “-ki”)
Şemsiyen yoksa benimkini alabilirsin.
 (“şemsiye” adının yerine kullanıldığı için **ilgi zamiri**)
O kadar geveze **ki** hiç susmayacak sandım.
(cümleleri birbirine bağladığı için **bağlaç**)

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 2 ZAMİR (ADIL)

ÖR: Odanındaki salonun perdesinden daha gösterişliydi. (İlgi zamiri)

Odanın perdesi yıkanmadı ki takayım. (Bağlaç)

Odadaki eşyaları topladım. (Sıfat yapan ki) (Hangi eşyalar?)

KONU TASARIM

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ-2 ZAMİR (ADIL)

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük diğerlerinden farklı türde kullanılmıştır?

- A) Diğeri her şeyden vazgeçmeye hazırdı o günlerde.
B) Bizim iki sesimiz olmalı bu zor günlerde.
C) Sevdiği insana "evet" diye fısıldamalı biri.
D) Çocuklarının geleceğinin kendine emanet edildiğini bilmeli.
E) Bütün şairleri, hayatın o gül kokulu damarlarını, dolaşmalı

2. Sağol beyim, dedi ihtiyar.

Ama (I)öteki duymazlıktan geliyor ve (II)hiç istifini bozmuyor. (III)İhtiyar da tıpkı yanındaki beyefendi gibi (IV)arkasına yaslanıyor ve camdan (V)dışarısını seyrediyor.

Yukarıdaki parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi zamir (adıl) görevinde kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz zamir özne görevinde kullanılmıştır?

- A) Sen, dünya dışındasın ve aslında kendini özlüyorsun.
B) Herkes bir mağarada kendi yüzüyle dövüşecek.
C) O da bakabilir yüzüne tam yedi kere
D) Çocuk alevler arasında kendini gösteriyor.
E) Sizler, bildiğiniz son oyunu da oynadınız.

Üstelik (I)çoğu (II)karşı yakadan geliyordu. Çoğu hasta idi. (III)Birkaçı eşinin kolunda gelmişti. Asıl işin taşıyıcısı olan genç mesai arkadaşlarım geç gelmişti. Üstelik (IV)hepsi de çalışma yerinin (V)çok yakınında oturuyordu.

4. Numaralanmış sözcüklerden hangi ikisi diğerlerinden farklı türde kullanılmıştır?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve V. D) II. ve V. E) II. ve IV.

5. Sonra, uzayın (I)bu kısmında yolculuk zormuş. (II)Öteki yakada sesler konuşur, (III)orada işaretler anlaşmış.

Öyleyse (IV)şu boşluğun içinde ne var? (V)Bu yoğunlukla ruha yer yokmuş. İşaret bildiren sözcükler sıfat veya zamir görevinde kullanılabilir.

Yukarıdaki dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi işaret zamiri görevinde kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde soru anlamı bir soru zamiriyle sağlanmıştır?

- A) Ben ağlıyorum, sen de mi kederden bitkin düştün?
B) Sevmek mi güzel, yoksa sevmek mi ne dersin?
C) Kulağıma geldi bilmem gerçek mi bu haber?
D) Sabah güneşinin doğduğu yerde Bilmiyorum, hangi derdin var senin?
E) Yükselirken, dinleysin insan mıdır bülbül sesi?

7. Zamirler de ad soylu diğer sözcükler gibi tamlayan ve tamlanan görevinde kullanılabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamir tamlayan görevinde kullanılmıştır?

- A) Kimsenin hayatına karışmadım ki, demişti.
B) Aynı şeyleri kendine başka türlü sormalısın.
C) İşaretlerin hiçbirini daha önce görmemişti.
D) Çocukların birini de evde bırakmışlardı.
E) Olmuş meyvelerin hepsini tek tek toplamıştı

8. (I)Buradan hemen (II)şuraya atlayacağım.

(III)Birçoğumuz gibi ben de (IV)bazı jürilerde, hatta biraz (V)fazla bulundum.

Yukarıdaki cümlede numaralanmış sözcüklerden hangi ikisi, sözcük türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I. ve IV. B) III. ve V.
C) II. ve IV. D) IV. ve V.
E) I. ve V.

I. Öyle masallar ki, çocuklar titrerdi heyecandan
II. O kadar iyi mi anlardı hocanın İngilizcesini
III. O, kapısı önünde durur beklerdi gelenleri
IV. İşte öyle bir adamdı bizim filozof
V. Belki de ürpermişim öyle görünce

9. Yukarıdaki dizelerde altı çizili sözcükler tür yönünden eşleştirilirse, hangisi bu eşleştirmenin dışında kalır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Bizim bir şeye saplanmak gibi fena bir huyumuz vardır.

10. Bu cümlede aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Kişi adına
B) Belgisiz adıla
C) iyelik adına
D) Birleşik zamanlı fiile
E) Ek – eyleme

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz zamir özne görevinde kullanılmıştır?

- A) Sonra hepsi bir kez daha unuttu yaşananları.
B) Dil, onun girdiği vahşi kılıklardan biriydi.
C) Başkasını görmedim rüyalarımın derinliğinde
D) Hiçbirini sormadım çevremdeki insanlara
E) Kuşların bazılarını da ormanda kaybetmiştik.

12. Kimi zamirler, yapım ekleri alırlar ve oluşan sözcük zamirden türemiş olur. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi bu açıklamaya uymamaktadır?

- A) Sizli bizli konuşmaktan hiç hoşlanmadığımı biliyorsun.
B) Yaşadığı kimlik bunalımı intihar etmesine yol açtı.
C) Söylediklerimi dinlememiş, oralı bile olmamıştı.
D) Konuşmasında bir bütünlük olduğunu söylemek zordu.
E) Toplumsal değerlerimizi büyük bir saygıyla benimsedi.

Bu konuyu benimle değil, müdürle konuşmalısınız.

II. Bu annemdir deyip beni inandırmaya çalıştı.

III. Bu gençlerde bir kimlik

arayışı görülmektedir.

IV. Bu sabahki kazada yaralanan olmamış.

V. Bu sınıfın birincisi, şurada oturan çocuk mu?

13. "Bu" sözcüğü yukarıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A)I. B) II. C)III. D) IV. E)V.

14. Aşağıdaki altı çizili zamirlerden hangisinin çıkarılması anlam belirsizliğine yol açar?

- A) Bu işte onun suçu yok.
B) Sizin arabanızı az önce yolda gördüm.
C) Bu yıl kendi evini boyatmayı düşünüyormuş.
D) Bizim duygularımızla sürekli oynuyorsun.
E) Bu olaylara senin hiçbir sözün yok mu?

15. Aşağıdaki dizelerin hangisinde tamlayanı ile tamlananı yer değiştirmiş ad takımının, tamlayanı zamirdir?

- A) Kalbinde mevsimin gamı yer tutmasın derim
B) Ben kendi sonbaharımı kendim çiçeklerim
C) Ben taş basıp da bağırma, bir gün döner dedim
D) Saçlarındaydı bütün tılsımı binbir gecenin
E) Seher alnında, şafaklar gözlerindeydi senin

16. İsim tamlamasında tamlayan sözcüğe gelerek tamlananın yerini tutan "-ki" ekine ilgi zamiri denir. Aşağıdakilerden hangisinde bu açıklamayı örneklendiren bir kullanım vardır?

- A) Çocuk, ısrarla yanındakini gösteriyordu annesine.
B) Dünkü davranışı hepimizi çok rahatsız etti.
C) Bir yıl öncekine oranla daha zordu sınav soruları.
D) Babam evdeki hesap yine çarşıya uymadığı için üzülmüştü.
E) Herkesin bir derdi var, değirmeninki su.

17. Kaç manzara geçmişse çocukken gözümüzden Son çağda da onlar kalıyor bizde, kalırsa Bu dizelerde aşağıdakilerin hangisinde geçenlerin her ikisine birden örnek vardır?

- A) Soru zamiri - belirtili ad takımı
B) İşaret zamiri - tamlayanı düşmüş ad takımı
C) Kişi zamiri - belirtisiz ad takımı
D) Belgisiz zamir - tamlayanı düşmüş ad takımı
E) İşaret zamiri - belirtisiz ad takımı

18. Canlı bir yüz bana yaklaştı, muhabbetle dolu Kim bu? Nerden gelmiş? Hangi yolun yolcusu bu Bu gelen, bir yuvasız kuş gibi pervasızdı Bu gelen köylü, sesinden tanıdım, bir kızdı Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Belgisiz zamir B) Soru zamiri
C) İşaret zamiri
D) İyelik zamiri E) Kişi zamiri

19. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem ilgi hem iyelik zamiri kullanılmıştır?

- A) Kapıdaki yaşlı adamı hiç kimse tanımıyordu.
B) Resimlerim, seninkilerden daha güzel olmuştu.
C) Evdekilere haber vermeden bir yere gitmezdi.
D) Ali'ninki henüz hiçbir yerde bulunamamıştı.
E) Derslerine yardımcı olacak birini arıyordu.

I. Esrarına yol bulduk onun anlatışından

II. Gök perdenin altında ne sır varsa belirdi

III. Devrinde fakat hangisi mesut olabildi

IV. Şair, sen üzülükçe ve öldükçe yaşarsın

V. Ömründe birer merhaledir başka güzeller

20. Yukarıdaki dizelerin hangi ikisinde altı çizili sözcük zamir olarak kullanılmamıştır?

- A) I. ve II. B) I. ve V. C) II. ve V.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 3 SIFAT VE ZARFLAR

Sıfat (Önad)

İsimlerin önüne gelerek isimleri renk, şekil, durum, sayı vb. yönlerden niteleyen veya belirten sözcüklere **sıfat** denir.

Sıfatlar, **niteleme sıfatları** ve **belirtme sıfatları** olarak ikiye ayrılır:

1. Niteleme Sıfatları: Varlıkların durumlarını, biçimlerini, özelliklerini, renklerini kısaca nasıl olduklarını bildiren sözcüklerdir. İsimlere sorulan “**Nasıl?**” sorusunun cevabıdır.

ÖR:

“Yolumuz, **kuru** yapraklarla doluydu.” Bu cümlede “yapraklar” ismine “nasıl?” sorusunu sordüğümüzde “kuru” cevabını almaktayız. Dolayısıyla “kuru” sözcüğü niteleme sıfatıdır.

NOT: Özel isimlerle birlikte kullanılan akrabalık, meslek, saygı unvanları da niteleme sıfatıdır.

ÖR: **Gazi** Mustafa Kemal **Paşa**, **Aysel** teyze, **Doktor** Mehmet **Bey**

2. Belirtme Sıfatları: Varlıkları işaret, sayı, yer, belgisizlik ve soru gibi yönlerden belirten sözcüklerdir. Belirtme sıfatları dörde ayrılır:

a. **İşaret Sıfatları:** Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlardır. İşaret sıfatları, isimlere sorulan “**Hangi?**” sorusuna cevap verir.

ÖR: “*Bu eşyaları bodruma koyalım.*” Örneğinde eşyaları işaret eden ve “hangi eşyaları” sorusuna cevap veren “bu” sözcüğü işaret sıfatıdır.

b. **Sayı Sıfatları:** Varlıkları sayı yoluyla belirten sıfatlardır. “kaç, kaçınıcı, kaçar, kaçta kaç” gibi sorulara cevap verir.

“**Bin** atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.”

“Üçüncü kapıdan içeri girdi.”

“Baba her oğluna **birer** tarla bıraktı.”

“Satışlardan **yüzde üç** komisyon alıyor.”

c. Belgisiz Sıfatlar: Varlıkları sayı ve miktar bakımından tam olarak belirtmeyen sözcüklerdir. “bir, birkaç, birçok, çoğu, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir, herhangi” gibi sözcükler kullanılır.

ÖR: “Yarın **birkaç** kişiyle köye gidiyoruz.” Cümlesinde “birkaç” sözcüğü belgisiz sıfat görevinde kullanılmıştır.

d. Soru Sıfatları: İsimleri soru yoluyla belirten soru sözcükleridir. Soru sıfatlarının cevabı yine sıfattır. İsimlere sorulan “nasıl, kaç, kaçınıcı, kaçar, hangi, ne kadar, ne?” gibi sorular soru sıfatı olarak karşımıza çıkar.

ÖR: **Hangi** yoldan gitmemizi tavsiye ediyorsun?

Davete **kaç** kişi geldi?

UYARI: Sıfatlar mutlaka bir isimle birlikte kullanılır ve çekim eki almazlar. Sıfattan sonra gelen isim kaldırıldığında, sıfat çekim eki aldığında adlaşır veya zamire dönüşür.

“Büyüklerle masallar” ifadesinde sıfat olan “büyük” sözcüğü insan adı yerine kullanılmış ve adlaşmış sıfat olmuştur.

NOT: İşaret sıfatları, belgisiz sıfatlar ve soru sıfatları mutlaka isim soylu bir sözcüğü etkilemelidir ve ek almamalıdır, yoksa bu sözcükler sıfat olmaktan çıkar, zamir olur.

ÖR: **Ö** ev benim değil.

İşaret sıfatı

Ö benim değil.

İşaret zamiri

Bu cümlelerin birincisinde “o” sözcüğü “ev” adını belirttiği için işaret sıfatı; ikinci cümledeki “o” sözcüğü ise bir varlığı karşıladığı için zamirdir.

ZARF (BELİRTEÇ)

Eylemlerin ve eylemsilerin durum, zaman, miktar ve yön gibi çeşitli özelliklerini belirten sözcüklere zarf (belirteç) denir.

Zarflar beş grupta incelenebilir:

1. Durum Zarfları: Cümlenin anlamını durum bakımından tamamlar. Eylem / eylemsiye sorulan “Nasıl?” sorusunun cevabını verir.

ÖR: “*Hızlı düşünür, yavaş konuşurum.*” Örneğinde eylemlere yöneltilen “nasıl düşünür?”, “nasıl konuşurum” sorularına cevap olan “hızlı, yavaş” sözcükleri durum zarfıdır.

ÖR: “*İşlerini eksiksiz yapan bir insandı.*” Cümlesinde de aynı şekilde “nasıl yapan?” sorusuna cevap olan “eksiksiz” sözcüğü durum zarfıdır.

UYARI: Durum zarfları niteleme sıfatlarıyla karıştırılabilmektedir. Aralarındaki temel fark sıfatlar ismin, zarflar ise eylem veya eylemsilerin özelliklerini bildirir.

ÖR: “*Soruları dikkatli okuyunuz.*” cümlesinde dikkatli sözcüğü okumak eyleminin durumunu bildirmekte, bu eyleme yöneltilen “nasıl okuyunuz?” sorusunun cevabını vermektedir. Durum zarfıdır.

“*Dikkatli öğrenciler soruyu rahat çözdü.*” Cümlesinde ise dikkatli sözcüğü isim olan “öğrenci” sözcüğünü nitelemekte, “nasıl öğrenciler?” sorusunun cevabını vermektedir. Niteleme sıfatıdır.

ÖR: “*Hızlı*” sözcüğü “*Hızlı gidiyor.*” cümlesinde “*gidiyor*” eyleminin durumunu belirtir, zarf görevindedir. “*Hızlı tren ile geldik*” cümlesinde “*tren*” ismini niteler, sıfat olarak kullanılmıştır.

2. Zaman Zarfları: Eylemin “ne zaman” gerçekleştiğini bildirir.

ÖR: Sabahları, binlerce kuş birden **öter**. (Ne zaman öter?: Sabahları= Zaman zarfı)

Dün koşup oynayan çocuk, bugün **hastalandı**. (Ne zaman koşup oynayan?: dün; Ne zaman hastalandı?. Bugün)

3. Yer-Yön Zarfları: Eylemleri ve eylemsileri yer ve yön ilgisiyle tamamlayan sözcüklerdir. Eyleme, eylemsiye sorulan ve ek almadan “Nereye?” sorusunun cevabı olan şu sözcüklerdir. “*aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri, öte, beri*” gibi sözcüklerdir.

UYARI: Bilmemiz gereken en önemli şey bu sözcüklerin hiçbir çekim eki almamış halde bulunuyor olmasıdır. Eğer çekim eklerinden birini alırsa bunlar zarf değil “isim” olurlar.

ÖR: Adam, **yukarı** çıktı. (belirteç)

Adam, **yukarıya** çıktı. (ad)

NOT: Bu sözcükler adları belirttiğinde sıfat olur.

ÖR: Adam, **yukarı** kata çıktı. (sıfat) (Hangi kat? Yukarı= sıfat)

4. Azlık-Çokluk (Miktar) Zarfları: Eylemleri, eylemsileri, sıfatları, adlaşmış sıfatları ve zarfları miktar yönüyle belirten sözcüklerdir. Sözcüğe “Ne kadar?” sorusu sorulur.

ÖR: *Onunla bu konuyu çok tartıştık.*

Bu cümlede “çok” sözcüğü “tartışmak” eyleminin “ne kadar” yapıldığını belirttiğinden, azlık-çokluk belirteçidir.

ÖR: **Çok** konuşan insan, çok yanlı yapar.

Bu cümlede “çok” sözcüğü, eylemsi olan “konuşan” sözcüğünü belirtmiştir.

ÖR: Ben, kardeşimden **daha** hızlı koşuyorum.

Bu cümlede “daha” sözcüğü, belirteç olan “hızlı” sözcüğünü belirtmiştir.

Not: “En” ve “daha” sözcükleri; sıfatı, adlaşmış sıfatı ve belirteci üstünlük yönüyle belirtir. Bu durumlarda bu sözcükler üstünlük belirteci olarak adlandırılır.

ÖR: Sonbahar, en güzel mevsimdir.

Bu çocuktan daha çalışkanını görmedim.

Bizimle gelmeni en çok ben istiyorum.

5. Soru zarfları: Eylemleri soru yoluyla belirten, cevabı zarf olan sözcüklerdir.

Bu gürültüde beni nasıl duyabildin?

Oraya ne zaman varırız?

Misafirler bizi kapıda ne kadar beklemişler?

Bunları bana niçin daha önce söylemedin?

NOT: “Ne” sözcüğü cümle içinde değişik görevler kazanabilir.

Bana hediye olarak ne aldın? (“ne?” sorusu bir ismi bulmaya yöneliktir, soru zamiri)

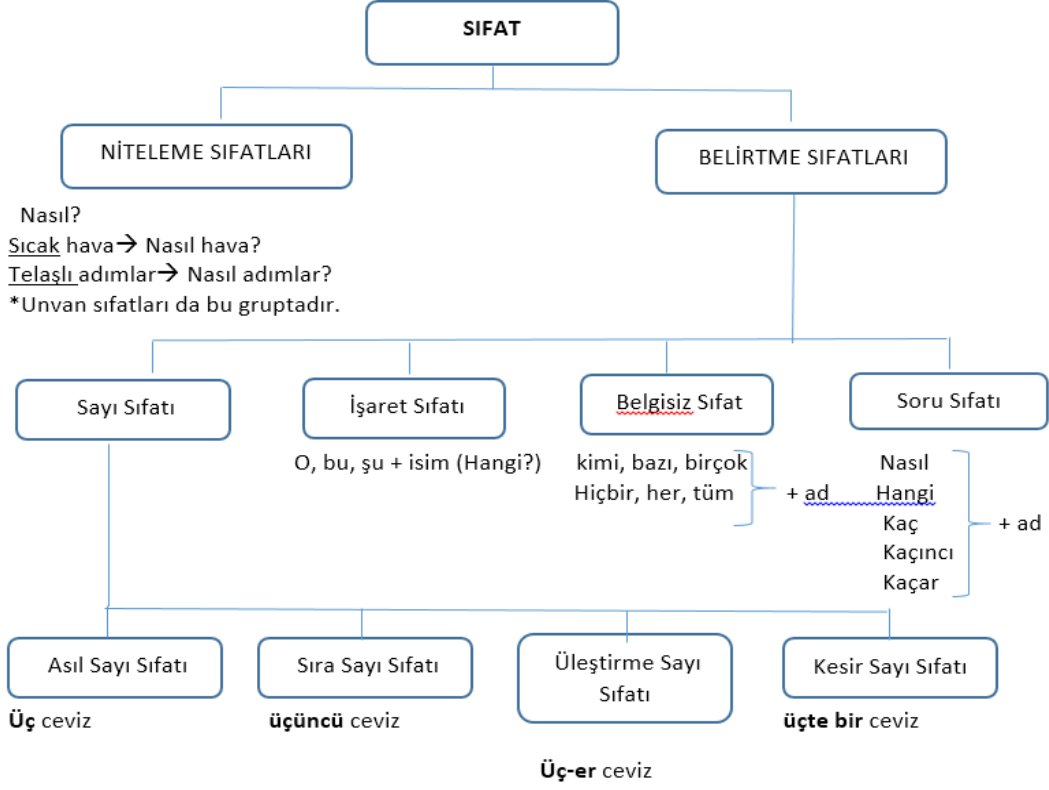
Buraya ne gün geleceksin? (“hangi gün?” anlamını taşımaktadır, soru sıfatı)

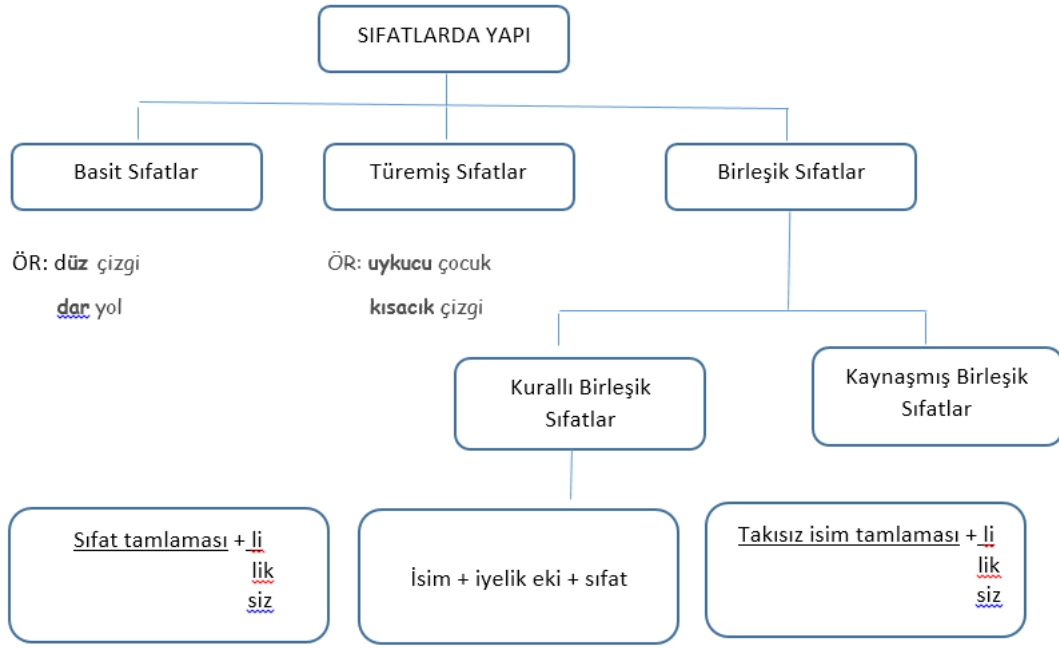
Bu çocuk ne ağlıyor? (“niçin ağlıyor?” anlamını taşımaktadır, soru zarfı)

NOT: “peki, işte, inşallah, elbette” gibi sözcükler de zarf görevindedir.

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 3 SIFAT VE ZARFLAR

DURUM ZARFI:

Eylemin nasıl yapıldığını belirtir.

MİKTAR ZARFI:

Eylemin, eylemsinin, sıfat ve zarfın ne kadar olduğunu belirtir.

Az, çok, biraz, pek,
epey, daha...

YER-YÖN ZARFI:

Eylemin yönünü belirtir.

Aşağı-yukarı
İleri-geri
İçeri-dışarı vs.

*çekim eki almaz, alırsa adlaşır.

SORU ZARFI:

Eyleme sorulur, cevabı zarftır.

Nasıl
Ne kadar
Ne zaman
Niçin/Neden/ Niye/Ne } + isim

ZAMAN ZARFI:

Eylemin ne zaman yapıldığını belirtir.

KONU TASARIM

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 3 SIFAT VE ZARFLAR

(I) Yeşil, upuzun kavaklıklar geride kalıyor. Uzaktan, (II) kaleye sırtını dayayan kocamış konaklar, (III) çıplak, boz renkli tepeler görünüyor. (IV) Konak balkonlarının korkulukları, Doğu masallarından ödünç alınmışçasına büyüleyici. Renkler (V) her ayrıntıyı belirginleştiriyor sanki; ağaçlar yeşil, şehir kahve, kale siyah.

1. Bu parçadaki altı çizili tamlamalardan hangisi, tür bakımından ötekilerden farklıdır? (2013 YGS)

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde sıfat da zarf da yoktur?

- A) Unutuyor beni sırlı gözlerin İçimde bir yara işliyor, derin
B) Gece gündüz uçup aynalarına Konmak istiyorum konamıyorum
C) Kim giydirir başıma tacını nihayetini Kim takar bileğime hürriyet künyesini
D) Deli gibi âşık olsa da güle Kim acır çöllerde öten bülbüle
E) Uyandım kar aydınlığında O küçük kasaba uykuda

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belirteç (zarf) cümleye olasılık anlamı katmıştır?

- A) Asla o köye bir daha gitmem
B) Haftaya sinemaya belki gideriz.
C) Mutlaka seni de aramızda görmek istiyoruz.
D) Keşke eve hiç uğramasaydım.
E) Yine yemeğin altını yakacak.

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde soru sözcüğü cümleye "boşuna" anlamı katmıştır?

- A) Uğultusu kalplerde duyulur
Sözler kimin, cümle kimin?
B) Gitgide soğuyorsa hayat,
Dil ne diye çabalıyor?
C) Gök yeşile dönmede, sudaki hilâl mavi
Güneş mi ardım, ölüm sedef mi?
D) Suyun parçalandığı kıyılarda
Sözler dilden taşmak üzere midir?
E) Yorulur kayalar, kururlar içten
Boşluktan gelen, boşluğa mı gider?

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde farklı türde sıfatlar bir arada kullanılmamıştır?

- A) Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sahilde
Aşınalar gibi karşımda gülümserdi sular
B) Bir havari gibi her gün denizin inlediği
Kayalıklarda gezen ince kadınlar vardı
C) Sisli enginleri ruhunla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine
D) Kumlar üstünde, çakıllarda, denizde sessiz
Yürümekteydi bu parlak ve karanlık iki iz
E) Bir hazan akşamı inmiştim yeşil sahile ben
Vardı kumral sular üstünde beyaz bir yelken

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı sıfat ya da zarf türünde bir sözcükle sağlanmamıştır?

- A) Söyle nasıl aşarız şu yüce dağları?
B) İstedğim kitapları şimdi kim alacak?
C) Buraya hangi arkadaşın gelecek?
D) Yarışmaya kaç gün kaldı?
E) Bunları ne getirdiniz bizim eve?

7. "Soğuk" sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf göreviyle kullanılmıştır?

- A) Bu soğuk sözler, salondaki havayı germiştii.
B) Yeni gelen konuk, herkese soğuk davranıyordu.
C) Filmi beklerken birer soğuk içecek almıştık.
D) Adamlar, birbirini soğuk bir tavırla selamladılar.
E) Sorduğum soruya soğuk bir cevaptı bu.

8. Aşağıdaki dizelerin hangisinde farklı türde bir zarf kullanılmıştır?

- A) Her gün yeni bir meyve verir dağda ağaçlar
B) Bulmaz bugün el değdirecek kudreti bende
C) Kaç manzara geçmiştir çocukken gözümüzden
D) Rüzgâr bana, ben rüzgâra hâkimdik o çağda
E) Koşa koşa yorulduğum heyecandan

9. Samsun'dan Rize'ye kadar masmavi denizle yemyeşil doğanın ortasından geçer yol. Bu yolda şirin kasabalar hangi yöne çıkar. Burada birçok güzelliği bir anda yaşarsın.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi kullanılmamıştır?

- A) Soru sıfatı B) Sayı sıfatı
C) Niteleme sıfatı D) Belgisiz sıfat
E) Pekleştirme sıfatı

- I. Mavi gözlü, sarışın çocuğu tanıyordum.
II. Üstüne kareli bir gömlek giyiyordu.
III. O, beyaz atlı prensini bekliyordu.
IV. Dalgalı saçları rüzgârda uçuşuyordu.
V. Boyalı ayakkabıları güneşte parlıyordu.

10. Yukarıdaki cümlelerin hangi ikisinde kurallı birleşik sıfat kullanılmıştır?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) III. ve IV.
D) III. ve V. E) IV. ve V.

11. Gitgide kendini geliştirdi, çok çabuk kavradı, neyi nasıl yapacağını şimdi mükemmel öğrendi. Bu cümlede aşağıdaki zarflardan hangisi yoktur?

- A) Durum zarfı
B) Üstünlük zam
C) Soru zarfı
D) Yer-yön zarfı
E) Zaman zarfı

12. Niteleme sıfatlarından sonra gelen ad düşünce, sıfat adın yerine geçer ve "adlaşmış sıfat" oluşur. **Aşağıdakilerin hangisinde adlaşmış sıfat vardır?**

- A) Bir kalpte iyi bir yer edinmek gerek.
- B) Hasta gönülleri, moral tedavisinden geçirmeli.
- C) Huyu kötü insanları ancak iyiler güzelleştirir.
- D) Zaman, birçok hastalığa en güzel ilaçtır.
- E) Doğru zamanı ve doğru kişiyi iyi bilmeli.

Elinden dal gibi düşerken ümit
Ne bir hasret dinle, ne bir ah işit
Bir yaprak ol, esen rüzgârlarla git
Kırık bir tekne ol, dalgalarla gel

13. **Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Fiilden türemiş sıfat vardır.
- B) Hem niteleme hem belirtme sıfatı almış isim vardır.
- C) Belgisiz sıfat kullanılmıştır.
- D) Durum zarfına yer verilmiştir.
- E) Kurallı birleşik sıfat kullanılmıştır.

14. **Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcükler I. cümlede sıfat, II. cümlede zarf görevinde değildir?**

- A) Çok malın haramsız, çok sözün yalansız olmadığını biliyorum.
O kadar çok konuşuyor ki ona artık tahammül edemeyeceğim.
- B) Yolun beri tarafında ağaçlar vardı.
Biraz beri gel de önümüzü görelim.
- C) Hayatımda böyle insanlarla karşılaşmadım.
Böyle davranmak sana hiç yakışmıyor.
- D) Başarılı olmak için nasıl hareket ediyorsunuz?
Yaşadıklarımı sana nasıl anlatayım?
- E) Kadının bembeyaz elbisesine kahve döküldü.
Kar yağdığı için her taraf bembeyaz görünüyordu.

15. İletişim konusunda çağımızda teknolojinin (I) bize sunduğu olanaklardan olabildiğince yararlanmaya çalışırken öte yandan en yakınımızdaki kişilerin seslerini duymakta, dillerini anlamakta (II) zorlanıyoruz. Giderek daha az göz göze geliyoruz. (III) Sevdiğimiz daha az dile getiriyoruz. Büyük kalabalıklar (IV) içinde yaşayan (V) "yalnız"ların sayısı günden güne artıyor böylece.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. sözcük, yönelme durumu eki almış bir zamirdir.
- B) II. sözcük, dönüşlülük eki almıştır.
- C) III. sözcük, hem yapım eki hem çekim eki almıştır ve cümlede belirtili nesne görevinde kullanılmıştır.
- D) IV. sözcük, ad soyludur ve bulunma durumu eki almıştır.
- E) V. sözcük, belgisiz sıfattır.

Usta şairlerin şiir hakkındaki yazılarını okumak, yalnızca onların şiire ilişkin görüşlerini öğrenmemizi, kendi şiirlerini anlamamızı değil, bir devrin şiir anlayışını sorgulamamızı ve yapılan tartışmaları değerlendirebilmemizi de sağlar.

16. **Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur? (2011 YGS)**

- A) Bağlaç görevinde kullanılmış "de"
- B) Sıfat yapan -ki
- C) Sürelik fiili
- D) Ünlü düşmesi
- E) Dönüşlülük zamiri

17. (I) Hayatlarımızı birleştiren köprünün başındayım. (II) Ama öte yana geçmeye cesaretim yok. (III) Köprünün iğretliliğine kaygılı gözlerle bakıyorum. (IV) Köprünün dayanıklılığını tartışıyorum. (V) Senin adımlarının ağırlığı yoktu köprüde.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde, "eylemin yapılış biçimini" gösteren bir sözcük kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

18. **Aşağıdaki dizelerin hangisinde ikileme diğerlerinden ayrı bir tür ve görevde kullanılmıştır?**

- A) Kaybolurken sönük sönük yıldızlar uzaklarda
- B) Dalga dalga yönelir ürperen bucaklara
- C) Masmavi yüzünde alev alev yanar bakışları
- D) Yağmak için art arda saldıran kasırgalar burcuna
- E) Tarihin zindanlarında vurulur ve bir bir ölümler rüyalar.

19. **Aşağıdakilerden hangisinde tamlananı adlaşmış sıfat olan isim tamlaması yoktur?**

- A) Rüzgârların en ferahlatıcısı senden esiyor
- B) Sende seyrediyorum denizlerin en mavisini
- C) Senden kopardım çiçeklerin en solmazını
- D) Toprakların en bereketlisini sende gördüm
- E) Sende tattım acıların cümlesini

20. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "daha" sözcüğü cümleye diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?**

- A) Ben biraz daha kalıp konuşmak istiyordum.
- B) Onun kendisinden çok daha kuvvetli olduğunu biliyordum.
- C) Kaplumbağadan daha çok bir sürüngen benziyordu.
- D) Özgürlük için savaş bazıları için daha zordur.
- E) Buradaki hava, çöldeki havadan çok daha kuruydu.

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -4 EDAT BAĞLAÇ ÜNLEM

EDAT (İLGEÇ)

Tek başlarına anlamları olmayan, birlikte kullanıldıkları sözcüklere cümlede anlam ve görev kazandıran sözcüklere edat denir. "için, kadar, -E kadar, gibi, göre, ile, üzere, yalnız, -e karşı, sanki, ancak, -den beri, -e doğru, vb. " sözcükler edattır.

Edatları cümle içinde kurdukları değişik anlam ilgileri ile belirleyebiliriz:

ÖR: Ders çalışmak **için** odasına çekildi. (amaç)

Ağaçlar kesildiği **için** sığınacak gölge bulamadık. (neden)

Yüreğim **sadece** senin için atıyor. (sınırlama)

Kurt **gibi** acıkmıştım. (benzerlik)

Okula kardeşi **ile** gelmişti. (birliktelik)

Okula bisiklet **ile** gelmişti. (araç)

Ayağına **göre** ayakkabı bulamamış. (uygunluk)

Şimdi sırası **değil**. (olumsuzluk)

Beklenen haber gelmez **mi?** (soru)

NOT: Bazı edatlar “-e ve -den” hal ekleri ile kullanılırlar. “e doğru, e kadar, e değin, e dek, e göre; den beri, den başka, den sonra, den önce...”

ÖR: Öğleden **beri** çalışıyoruz.

Eve **kadar** yarışalım.

Bana **göre** hava hoş.

NOT: Edatlar birlikte kullanıldığı sözcüklerle edat öbeği oluşturur. Edat öbeği cümlede isim, sıfat, zarf görevlerinde kullanılır.

ÖR: Sorunlar çığ gibi büyüyordu. (Zarf öbeği)

El kadar çocuk her işe yetişiyordu. (sıfat öbeği)

Olacakları önceden biliyor gibiydi. (isim öbeği)

BAĞLAÇ

Cümle içinde aynı görevde olan ya da anlamca birbiri ile ilgisi bulunan sözcükleri, sözcük gruplarını, anlam bakımından birbiri ile ilgili cümleleri bağlayan sözcüklere “**bağlaç**” denir.

Genel olarak;

- Edatlardan farkı, zaten var olan anlam ilgilerine dayanarak bağ kurmasıdır. Edatlar ise yeni anlam ilgileri kurarlar.
- Bağlaçların yerine noktalama işaretleri kullanılabilir.
- Bağlaçlar cümleden çıkarılınca anlam bozulmaz, ama daralabilir. Bağlaçlar (ile hariç) önceki ve sonraki kelimedenden ayrı yazılır. Bitişik yazılanlar bağlaç değil, ektir.

- Hiçbir cümle ögesi olmazlar.

Bağlaç Çeşitleri

a. Sıralama Bağlaçları: Eş görevli sözcükleri, cümleleri bağlayan “ve” bağlacı; aynı görevdeki sözcükleri bağlayan “ile” bağlacı bu grupta değerlendirilir.

ÖR: Dedesi ile ninesini özlemişti. (nesneleri bağlamıştır)

Gün ve gece kavuştu birbirine. (özneleri bağlamıştır.)

Bana baktı ve güldü. (cümleleri bağlamıştır.)

b. Eşdeğerlik Bağlaçları: Aynı değerde olup da birinin tercih edilmesi gereken iki seçenek arasında kalındığında "ya da, veya, yahut, veyahut" bağlaçlarını kullanırız.

ÖR: Biriniz gideceksiniz: Sen ya da kardeşin.

Bisiklet veya motosiklet alacağım.

Sen olmasan yahut (veyahut) seni görmesem dayanamam.

c. Karşılaştırma Bağlaçları: İki durum geçerli olduğunda kullanılan bağlaçlardır. Eşdeğer veya zıt nitelikteki bu iki durumdan birini veya her ikisini tercih etmeyi, veya hiçbirini tercih etmemeyi bildirirler. “ya... ya, hem... hem, ne... ne, kah ... kah, gerek...gerek, vb..” gibi sözcükler karşılaştırma bağlaçları olarak nitelenebilir.

ÖR: Ya beni de götür ya sen de gitme.

Gönül ne kahve ister ne kahvehane.

Hem çalışmıyor hem (de) yakınıyorsun.

Kâh yıkılıyor, kâh kalkıyor, ama yılmıyor.

d. Karşıtlık Bağlaçları: "ama, fakat, lâkin, yalnız, ancak, ne var ki, ne yazık ki, oysa, halbuki, hiç değilse" bağlaçları aralarında zıtlık bulunan iki ayrı ifadeyi, cümleyi birbirine bağlar.

ÖR: Yemek az, ama doyurucu.

Hızlı yürüdü, ancak yetişemedi.

Onu özledim oysa gideli çok olmadı.

UYARI: “yalnız, ancak” sözcükleri cümle içinde çok farklı görevlerde kullanılabilirler.

Bu sözcükler “sadece” anlamı taşıyorsa edat; “ama, fakat” anlamı taşıyorsa bağlaç görevindedir. Bazı durumlarda isim, sıfat veya zarf olarak da kullanılabilirler.

ÖR: İstanbul’a kadar yalnız onu görmeye geldim. (Sadece = Edat)

Gelmek istedim ancak fırsat bulamadım. (ama/fakat= bağlaç)

Kendisini yalnız bir meşe ağacına benzetirdi. (Sıfat)

Sınava ancak yetişebildim. (zarf)

Yalnızım dostlarım. (isim)

e. Gerekçe Bağlaçları: “çünkü, madem(ki), zira, yoksa, nasıl ki, değil mi ki” gibi bağlaçlar biri diğerinin gerekçesi olan cümleleri bağlarlar

ÖR: Yağmuru bekledim; çünkü yağmur sen demekti bana.

Madem geçmiyor zaman, kendini işe vur.

f. Özetleme Bağlaçları: "kısacası, demek ki, açıkçası, öyleyse, yani, özetle, o hâlde, anlaşılıyor ki"

ÖR:... Öyleyse gidelim arkadaşlar.

... Demek ki insan arada kendini dinlemeli.

g. Pekiştirme Bağlaçları: "bile, de, hem de, dahi, üstelik, hatta, ayrıca, bundan başka"

ÖR: Konuşmuyor; üstelik gülmüyor da.

Çalışıyor, hem de sabahtan akşama kadar.

ÜNLEM

Yoğun, coşkulu duygu durumlarını ifade eden veya seslenme bildiren sözcüklere ünlem denir. “ah, vah, tüh, hey, bre, eyvah, hah, ee, imdat,vb.” sözcükler ünlem türünde sözcüklerdir.

NOT: Bunların yanında başka türden sözcükler de vurgu ve tonlama yoluyla ünlem değeri kazanabilirler.

ÖR: Yetişin komşular!

Ne olur yardım et!

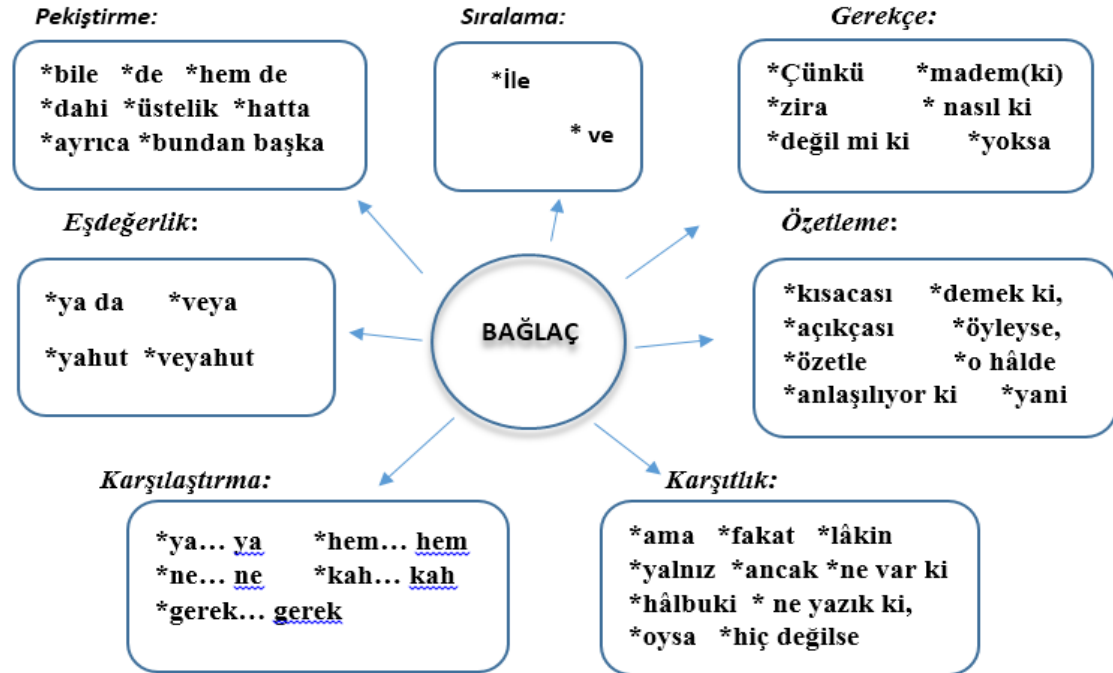
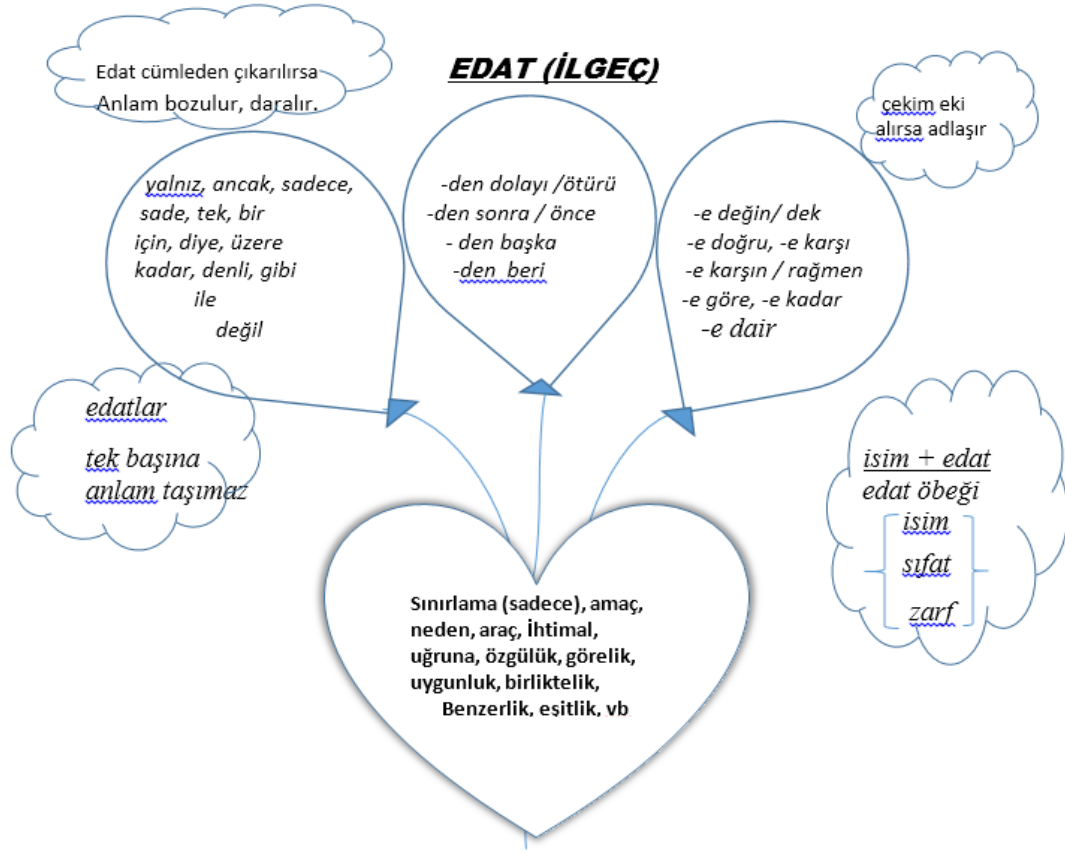
NOT: Yansıma sözcüklerin hemen hemen tümü ünlem olarak kullanılabilir.

NOT: 1. Edat, bağlaç ve ünlemler tek başlarına bir anlam ifade etmezler, cümle içinde anlam kazanırlar.

2. Bu sözcükler çekim eki almazlar, alırlarsa ad olurlar.

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -4 EDAT BAĞLAÇ ÜNLEM

KONU TASARIM

V. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ -4 EDAT BAĞLAÇ ÜNLEM

Edatlar, yalın halde bulunur ve çekim eki almaz, çekim eki alınca da isim göreviyle kullanılır.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir kullanım vardır?

- A) Burada size göre bir iş yok ki?
- B) Eve, dün gece sabaha karşı gelmişsiniz.
- C) Bizden başka kimse seni aramaz.
- D) Bu kadarını ben de tahmin etmiyordum.
- E) Sabahtan beri ağızıma lokma girmedim.

2. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi bağlaç değildir?

- A) Demek sen de bizimle gelmek istiyorsun?
- B) Biz bile söylediklerinden bir şey anlamadık.
- C) Madem gitmeyecektin niye söz verdin?
- D) Bu kadar işi yalnız başına bitirebilir misin?
- E) Türkçe ile matematik derslerine çalışmalıyım.

3. Edatlar, kendilerinden önceki sözcüklerle öbekleşerek cümlede sıfat ya da zarf görevi üstlenir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisinde "edat öbeği" sıfat görevinde kullanılmıştır?

- A) Bunun gibi insanlarla oturup kalkmamalısın.
- B) Konuşmasını yapmak üzere yerinden kalktı.
- C) Kimseyle bugüne kadar tartışmamıştı.
- D) Her şeye karşın ona yardım ettim.
- E) İyi yaşayabilmek için çaba sarf ediyordu.

4. Her zaman ünlem olan "asıl ünlemler" dışında, diğer sözcük türleri de seslenme, şaşma vb. anlamlar bildirdiğinde ünlem görevi üstlenir.

Aşağıdaki ünlem cümlelerinin hangisinde "asıl ünlem" kullanılmamıştır?

- A) Vah bize, eyvah bize, bir işi bitiremedik!
- B) Hey gidi gençlik günlerimiz hey!
- C) Sen geldin ya, zaman durur artık!
- D) Arkadaş, bizi bu gurbet elde unutma!
- E) Oh be, temiz hava, bol güneş!

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde edat da bağlaç da kullanılmamıştır?

- A) Senelerce sana hasret taşıyan
Bir gönülle kollarına atılsam
- B) Ben de bir gün, kucağında yaşayan
Bahtiyarlar arasına katılsam
- C) Bir yıkılmış evin, harap ocağın
En heybetli saraylara bedeldir
- D) Rahat etmem bu yabancı toprakta
Cennette de avutamam gönlümü
- E) Anladım ki seveda, gençlik, şeref, şan
Asılsızmış, şu yalancı dünyada

- I. Ha, ben köye telefon edecektim!
- II. Aman Allah'ım manzaranın güzelliğine bak!
- III. Öf! Her gün aynı yemek!
- IV. Ay! Sen nereden çıktın?

6. Yukarıdaki ünlem cümlelerinde aşağıdaki anlamlardan hangisi yoktur?

- A) Üzülme
- B) Bıkkınlık
- C) Hatırlama
- D) Beğenme
- E) Şaşırma

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hem edat hem bağlaç kullanılmıştır?

- A) Ne bir bulut parçası ne bir gölge izi var
Kızgın bir fırın gibi yanıyor boş ufuklar
- B) Her yer şimdi uykuda her taraf şimdi baygın
Dağlar uzakta sanki dumandan birer yığın
- C) Sokaklar bile derin bir öğle uykusunda
Aman uyanmasınlar aman biraz susun da
- D) Sular yine ne durgun, sular yine ne sıcak
Dallar üstünde kuşlar uyuyor kucak kucak
- E) Gece sanki dağlarla çevrilmiş bir uçurum
Odamda yapayalnız boşluğu dinliyorum

8. Aşağıdakilerden hangisinde edat, ek-eylem olarak yüklem olmuştur?

- A) Sen bana rağmen günahsız kulsun.
- B) Sen benim için en candan dostsun.
- C) Sen benim kadar gün görmemişsin.
- D) Sen bana göre bir gonca gülsün.
- E) Sen benim gönlümde sultan gibisin.

9. İlgeçler cümle içinde "benzerlik, araç, süre..." gibi çeşitli anlam ilgileri kuran sözcüklerdir. Aşağıdakilerin hangisinde "gibi" ilgeci cümleye "aşağı yukarı" anlamı katmıştır?

- A) Ben de senin gibi düşünüyorum şimdi.
- B) Saat dokuz gibi Eminönü mahşere döner.
- C) Altın gibi saçların dalgaları rüzgârda.
- D) Geceyi tuttuğun gibi gündüze çevirmelisin.
- E) Elindeki valizi götürdüğü gibi geri getirdi.

10. "İçin" edatı aşağıdakilerin hangisinde "Ankara'ya gitmek için yola çıktı." cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Çarşamba'yı sel aldığı için İstanbul'a dönemedim.
- B) Erken yattığı için erken kalkmıştı.
- C) Öğle yemeğini yemek için eve gidecekti.
- D) Dürüst ve çalışkan olduğu için saygı görüyor.
- E) Ünye, il olamadığı için Fatsa da olamadı.

11. Dershaneye yazılmak istiyordu;— maddi durumu buna elvermiyordu.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdaki bağlaçlardan hangisi getirilemez?

- A) çünkü B) fakat C) oysa
D) ama E) ne var ki

12. Aşağıdakilerden hangisinde "ama" bağlacı koşul bildirmektedir?

- A) Hızlı ama hatasız konuşuyor.
B) Kitapları al; ama kimseye vermeyeceksin.
C) Akıcı, sade bir dili var; ama her zaman yazmıyor.
D) Güler yüzlü, ama disiplinli biriydi.
E) Ama sen bizi o gün beklememiştin.

13. Garip, güzel sonra mahzun ışıkla yağmur beraber Bir türkü ki gamlı, uzun Ve sen gülünce açan güller **Yukarıdaki dizelerde kaç bağlaç vardır?**

- A)1 B)2 C)3 D) 4 E) 5

14. Ne zengin ne fakir bir semtte oturuyor. **Bu cümleye "ne...ne" bağlacının kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?**

- A) Müdür, ne seni ne onu soruyor.
B) Ne işe ne eve uğruyor üç gündür.
C) Arkadaşı ne uzun ne kısa görünüyor.
D) Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
E) Ne köye ne kente uğruyor.

15. Aşağıdakilerin hangisinde bağlaç, sıfatları birbirine bağlamıştır?

- A) Doğruyu bil; ama her yerde söyleme.
B) Seni de beni de eski mahalleye çağırırdı.
C) Bahçeli bir ev, beyaz bir araba istemiş.
D) Küçük ama güzel bir evde oturuyor.
Yaşlı dünyamız da ömrünü dolduruyor.

İlgeç öbekleri adları niteleyerek sıfat görevini üstlenebilir.

16. Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir kullanım vardır?

- A) Seninle kaç yıldır tanışıyoruz?
B) Onlar etle tırnak gibidir.
C) Ne kadar çok çalışıyorsun!
D) Aslan gibi adamsın, maşallah!
E) Sabaha karşı eve döndüler.

Ünlemler, ad çekim eki alınca adlaşır.

17. Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir durum söz konusudur?

- A) Ha gayret arkadaşlar, iş bitiyor.
B) Aman çocuklar, sakın ha hata yapmayın!
C) Şimdi oflama puflama zamanı değil, çalışın!
D) Yahu, şu arızanın bir çaresine bakın!
E) Ah, ben seni terbiye etmez miyim?

18. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "mi" diğerlerinden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) İstanbul'a geldiniz mi mutlaka bana uğrayın.
B) Ders çalıştın mı ki benden izin istiyorsun.
C) Sola döndün mü bankayı görürsün.
D) Yaz geldi mi herkes denize gider.
E) Çiçekler açtı mı içim bir hoş olur.

19. Aşağıdakilerin hangisinde "ya" ünlemi cümleye "sitem, yadırgama" anlamı katmıştır?

- A) Hadi ya, bizi sahile götür!
B) Adı neydi ya, o çocuğun, unuttum!
C) Ya Allah, deyip işe sarılın!
D) Sen geldin ya, bütün dertler biter artık!
E) Ya, demek eski dostlar da hatırlanmıyor artık!

20. "İle" edatının yerini bazen "-li" eki tutabilir. **Aşağıdakilerin hangisinde buna örnek bir kullanım vardır?**

- A) Pembe panjurlu bir evde oturuyor.
B) Dikkatli bir gözlemci sayılırım.
C) Çok neşeli bir arkadaşım vardı.
D) Birer demli çay içelim mi?
E) Buraya benli bensiz gelebilirsin.

SESLİ DERS NOTLARI

IV. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 5 EYLEM EYLEMSİ EK-EYLEM

EYLEM

Varlıkların yaptığı işleri, kılışları ve onlarla ilgili oluşları kişi ve zamana bağlayarak anlatan sözcük türüdür. **Örn:** Yürümek, ağlamak, koşmak...

Not: Bir sözcüğün fiil olup olmadığını belirlerken, sözcüğün aldığı çekim ekleri atılarak sözcüğe -mak/-mek mastar ekleri getirilir. Bu durumda sözcük anlamlı oluyorsa, eylemdir.

Örn.

koşuyorum>koş-uyor-um>koş-mak (yor ve um ekleri çekim ekleridir, bunları attıktan sonra kalan kısma -mak eki getirilebiliyor.)

yataklarımızı>yat-ak-lar-ımız-ı>yatak-mak(yapım eklerini atmadan, sadece çekim eklerini atarak -mak ekini getirdiğimizde anlamlı olmuyor, öyleyse bu sözcük fiil değildir.)

1.Anlamları Bakımından Fiiller: Fiiller anlamca 3'e ayrılır: Kılış, oluş, durum fiilleri.

a)Kılış Fiilleri: Bir nesne üzerinde gerçekleşen fiillerdir. Bu tür fiillerin önüne "onu" sözcüğünü getirdiğimizde anlamlı bir yapı oluşur.

Örn. boya-(onu boyamak), sar-(onu sarmak)..

b)Oluş Fiilleri: Öznenin yapısında zamanla, kendiliğinden bir değişimi ifade eden eylemlerdir. Bu tarz fiillerin önüne "onu" sözcüğü getirilemez.

Örn. olgunlaş-,bronzlaş-,bayatla-,sarar-....

c)Durum Fiilleri: Nesnesi olmayan ve öznenin içinde bulunduğu durumu anlatan fiillerdir.

Örn. Ağla-, uyu-, otur-...

2.Çekimli Fiil: Fiil kök ya da gövdesinin kip ve kişi ekleriyle çekimlenmiş halidir. Fiiller cümle içinde hep çekimlenmiş

olarak karşımıza çıkar. Örn. geldim>gel-di(kip)-m(kişi)

a)Kişi ekleri: Eylemin kaçınıcı kişi tarafından yapıldığını gösteren eklerdir:

Örn: gülmüş-üm, gülmüş-sün, gülmüş, gülmüş-üz, gülmüş-sünüz, gülmüş-ler

NOT: Kişi çekiminde, üçüncü tekil şahıs çekimi emir kipi dışında eksiz yapılıır. Örn.(o) geldi, (o) yapmalı, (o) yap-sın[emir çekimi]

b)Eylemde Kip (Kip Ekleri): Türkçede dokuz kip vardır. Bunlar kendi içinde iki gruba ayrılır:

I. Haber Kipleri:

II. Dilek kipleri

Bilinen Geçmiş Zaman (-dı, -du, -tı, -tu, -di,-tü)	Gereklilik Kipi (-meli, -malı)
Öğrenilen Geçmiş Zaman (-mış, -miş, -muş, -müştü)	Dilek-Şart Kipi (-se, -sa)
Şimdiki Zaman (-yor)	İstek Kipi (-e, -a)
-Gelecek Zaman (-ecek, -acak)	Emir Kipi (yok)
Geniş Zaman (-r, -ar, -ır/-maz)	

Bu ayrımın temel sebebi, Haber Kiplerinin zaman anlamı taşıması, Dilek Kiplerinin ise zaman anlamı taşımasıdır.

*Bilinen geçmiş zaman çekiminde olup bitmiş eylemler anlatılır ve eyleme tanık olunduğu anlamı olduğu için "kesinlik" ifadesi vardır. **Örn.** geç-ti-ler

*Öğrenilen(duyulan) geçmiş zaman çekiminde de yine olup bitmiş fiiller anlatılır; fakat bu defa eyleme tanık

olunma anlamı yoktur, "başkasından duyma" anlamı vardır. Dolayısıyla kesinlik anlamı da yoktur. **Örn.** hastalan-mış-lar

*Şimdiki zaman çekimi; olmakta olan, devam eden eylemlerin anlatımında kullanılır. Eylem, anlatımı sırasında da devam eder. **Örn.** yürü-yor-um

*Gelecek zaman kipiyle henüz gerçekleşmemiş, gerçekleşecek olan fiiller anlatılır. **Örn.** gid-ecek-ler

*Geniş zaman çekimi, eylemin tüm zaman dilimlerini kapsayacak şekilde gerçekleştiğini ifade eder. Yani eylem periyodik olarak gerçekleşir. **Örn.** gel-ir-im, yüz-me-m..

*Gereklilik kipinde işin gerçekleşmek zorunluluğu anlatılır. Bu kip eki(-malı) aynı zamanda tahmin anlamını da cümleye katabilir.

Örn. koş-malı-sın (zorunluluk anlamı)

Bu, o olmalı.(tahmin)

* Dilek şart kipi(-se/-sa) cümleye hem istek hem de şart anlamı katar.

Örn. Çalışsan yaparsın.(şart anlamı)

Yarın keşke tatil olsa.(istek anlamı)

*İstek kip eki(-e/-a) cümleye istek anlamı katar.

Örn. gid-e-yim, gid-e-sin, gid-e,
gid-e-lim....

*Emir çekimi ise yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere eksiz yapılıdır.

Örn. koş-un, bak...

Kip Kayması(Eylem Kipinde Anlam Kayması):

Türkçede bir kip eki başka bir kip ekinin anlamını verecek şekilde kullanılabilir. Örneğin şimdiki zaman ekini (-iyor), gelecek zaman kip ekinin(-ecek/-acak) yerine kullanabiliriz. "Yarın sinemaya gidi-yor-uz."

Veya geniş zaman eki(-ar/-ir), geçmiş zaman kiplerinin(-di/-miş) yerine

kullanılabilir. "Hoca, eşeğine ters bin-er ve herkesin dikkatini çek-er."

"Her akşam süt içiyor." bu cümledeki anlam kaymasını birlikte değerlendirelim. Fiil şimdiki zaman kipiyle(-yor) çekimlenmiş; fakat -yor 'şu an' devam etmekte olan bir eylemi anlatmaktan ziyade düzenli olarak gerçekleşen bir eylemi anlatmaktadır. Yani '-yor' eki '-ar/-ir' geniş zaman ekinin yerine kullanılmıştır.

Yapıları Bakımından Fiiller:

Eylemler yapıca 3'e ayrılır: **a)Basit Fiiller b)Türemiş Fiiller c)Birleşik Fiiller**

a)Basit Fiiller: Hiç yapım eki almamış kök durumundaki fiillerdir. Basit fiiller yalnız çekim eki alabilir.

Örn. gel-di-m, bak-ıyor-sun....

b)Türemiş Fiiller: Bünyelerinde 'yapım eki' bulunduran fiillerdir.

Örn. bekle-t-il-di-m>'t ve -il' ekleri yapım ekidir.

c)Birleşik Fiiller: En az iki sözcüğün birleşmesiyle oluşturulmuş fiillerdir. Kendi içinde üç gruba ayrılır:

I. Yardımcı Fiillerle Yapılanlar:

Bir ad ile "et-, ol-, kıl-, eyle-," yardımcı fiillerinin birleşmesiyle oluşturulur.

Örn. telefon+et-, hasta+ol-, seyir+eyle->seyreyle-, bilgili+kıl-, abır+et->sabret-...

II. Anlamca ve Biçimce Kalıplaşmış, Deyimleşmiş Birleşik Fiiller:

İmlası gereği hep birleşik yazılan ve hareket anlamlı deyimlerden oluşur.

Örn. öngör-, vazgeç-, dilinde tüy bit-....

III Kurallı Birleşik Fiiller:

Fiil+e,a,ı,i,u,ü+yaz-,bil-,gel-,kal-,dur-,ver- şeklinde oluşturulan fiillerdir. Bunlar da kendi içinde çeşitli gruplara ayrılır:

-Yeterlik Fiili: Fiil+ebil- şeklinde oluşturulur. Örn. yap-abil-, çöz-ebil-,

NOT: Yeterlik fiili olumsuzlandığında, 'bil-' fiili kaybolur, bu noktayı gözden kaçırmamak gerekir.

Örn. anlat-abil->anlat-ama-

-Tezlik Birleşik Fiili: Fiil+iver- şeklinde oluşturulur. Örn. gel-iver-

-Yaklaşma Birleşik Fiili: Fiil+eyaz- şeklinde oluşturulur. Örn. düş-eyaz-

-Sürerlik Birleşik Fiili: Fiil+egel-/edur-/akal- şeklinde oluşturulur. Örn. gid-edur-, bak-akal-, sür-egel **-Yaklaşma Birleşik Fiili:** Fiil+eyaz- şeklinde oluşturulur. Örn. düş-eyaz-

-Sürerlik Birleşik Fiili: Fiil+egel-/edur-/akal- şeklinde oluşturulur. Örn. gid-edur-, bak-akal-, sür-egel

EYLEMSİ VE EKEYLEM

A. Eylemsiler: Eylemden türetilen, görevce isim anlamca eylem özelliği taşıyan ve cümle içinde "ad, sıfat, zarf" olarak kullanılan sözcüklerdir.

Örn:

Sahilde koşan sporcuların yanına gitmek istedi.(koşan sözcüğü hareket anlamı taşımasına rağmen fiil değil sıfattır ve eylemsidir. Yine 'gitmek' sözcüğü ad olarak kullanılan bir fiilimsidir.)

Eylemsilerin Özellikleri:

a)Eylemden türerler. **Örn.** sev-ince, gel-ip, düşün-me, gel-dikçe....

b)Hareket anlamı taşır. Bu yüzden fiile yaklaşan fiilimsiler, gerektiğinde -ma/-me olumsuzluk eklerini alabilir. **Örn.** düşün-mek>düşün-me-mek, sor-unca>sor-ma-yınca...

c)Kip ve kişi eklerini almaz. Bu özelliğiyle fiillerden ayrılırlar.

d)Cümlede 'ad, sıfat, zarf ' göreviyle kullanılırlar.

Örn.

Düşünmek, zor bir eylemdir. (Altı çizili sözcük ad görevinde kullanılan bir eylemsidir, yani "adeylem"dir.

Yazar, son çıkan kitabını imzaladı.(‘çıkan’ sözcüğü sıfat olarak kullanılan bir fiilimsidir. Bu tür fiilimsilere de "ortaç" denir.

İçeri girip her yeri araştırmışlar ('girip' sözcüğü eylemsidir; çünkü fiilden türetilmiş ve cümlede zarf göreviyle kullanılmıştır. Bu tür fiilimsilere de "zarffiil-ulaç" denmektedir.

e)Fiilimsiler, yargı bildirir, birleşik cümlelerde yan cümlecik oluşturur.

f)Yukarıdaki özellik ve verilen örneklerden anlaşılacağı üzere fiilimsiler 3' ayrılır:

Ad-eylem (Mastarlar): "-mak, -iş, -me" ekleriyle yapılan fiilimsilerdir ve cümlede ad görevinde kullanılır.

Örn.

Ünlü yazarı anmak için, yürüyüş düzenlediler.(anmak ve yürüyüş sözcükleri isim-fiildir.)

NOT: Mastar ekleriyle yapılan kimi sözcükler, hareket anlamlarını yitirerek kalıcı isim olmuştur. Bu tarz sözcükleri fiilimsi kabul etmemek gerekir.

Örn.

ekmek(yiyecek), bağlama(saz), dolma(yemek), dondurma(yiyecek).....

Sıfatfiil (Ortaçlar): "-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş" ekleriyle yapılan ve cümlede genelde sıfat görevinde kullanılmakla beraber adlaşmış şekilde de karşımıza çıkan fiilimsilerdir.

Örn.

Yıkıl-ası dağlar, geçit ver-mez kayalar, bilin-dik sözler, eski-miş giysiler....

Gör-dük-lerimizi (gördüğümüz yerleri) anlattık. (Gördüklerimizi sözcüğü adlaşmış ortaçtır. Adlaşmış olması ortaçlığını bozmaz.)

NOT: Yine bu fiilimsi türünde, ortaç ekleriyle türetilen bazı sözcükler hareket anlamlarını kaybederek kalıcı ad olur. Bu tür sözcükleri eylemsi kabul edemeyiz.

Örn.

kes-er(aracı), çağla-y-an(şelale)...

Zarffiil(Ulaç/Bağfiil): "-ip, -ince, -arak, -madan, -dıkça, -dığında, -ken, -e...-e, -ir...-mez" ekleriyle yapılan ve cümle içinde zarf olarak kullanılan fiilimsilerdir.

Örn.

Gelirken iki ekmek alır mısınız?(gelirken sözcüğü ulaştır, cümlede zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

Konuyu tam anlamadan test çözünce yanlışlarım artıyor.(anlamadan ve çözünce sözcükleri bağfiildir.)

B. Ekeylem(Ekfiil):Dilimizde anlamı olmayan fakat iki farklı görevi olan "i-mek" fiiline ekfiil denir. Tek sestem oluşan bu fiilin dediğimiz gibi anlamı yoktur, görevi vardır. Peki nedir ekfiilin görevleri?

1.Ekfiilin birinci görevi basit zamanlı fiilleri birleşik zamanlı fiil yapmaktır. Basit zamanlı fiil, bünyesinde bir tek kip eki barındıran fiildir. koş-tu-k örneğinde olduğu gibi. Birleşik zamanlı fiil ise bünyesinde birden çok kip eki barındıran fiildir. Koş-muş-tu-k örneğinde olduğu gibi. İşte i-mek fiili iki farklı kip ekini birleştirmek görevini üstlenir.

Ekfiilin birleşik zaman çekimleri şunlardır:

i-di (hikaye birleşik çekimi)

i-miş (Rivayet birleşik çekimi)

i-se (Şart birleşik çekimi)

Örn.

Bu kitabı lise yıllarımda okumuştum.(Aslında bu fiilin kuruluşu şu şekildedir: oku-muş-i-di-m. Fakat genellikle i-mek ekfiili düşürülür ve iki kip üst üste gelir. Bu durumda ikinci kipe ekfiil denir.)

Ben olsam böyle bir işe girişmezdim.(girişmez-i-di-m)

Gelseydin sen de eğlenirdin.(gel-se-i-di-n)

NOT: Birleşik zamanlı(çekimli) fiiller, şu şekilde adlandırılır. Birinci kip, basit zaman çekimindeki şekliyle okunur, ikinci kip ise yukarıda belirtilen isimlerle adlandırılır. (hikâye, rivayet, şart)

Örn.

bil-miş-ti-m>bilmek fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının hikayesi

gel-ecek-se-n>gelmek fiilinin gelecek zamanının şartı

gül-meli-y-miş>gülmek fiilinin gerekliliğinin rivayeti

2. Ekfiilin ikinci görevi, ad soylu sözcükleri cümlenin yüklemi yapmaktır. Ad ve ad soylu sözcükler, sözcük grupları ancak ve ancak ekeylem yardımıyla cümlenin yüklemi olabilir. O zaman ad cümlelerinde yani yüklemi ad olan cümlelerde, ekeylem mutlaka vardır, diyebiliriz.

Örn.

Yeni gelen çocuğun adı, Ahmet i-miş. (Cümlenin yüklemi, Ahmet i-miş'tir. Ekeylem, yine bu kullanımda çoğu zaman düşer: Ahmet'miş.)

Ekfiilin bu işlevinde, dört çekimi vardır:

i-di (Geçmiş zaman çekimi)

i-miş (Geçmiş zaman çekimi)

i-se (Şart çekimi)

-dir (Geniş zaman çekimi)

Burada en önemli nokta, geniş zaman çekimidir. Çünkü geniş zaman çekiminde i-mek fiili kullanılmaz, bunun yerine fiil çekiminde şahıs eki olarak kullanılan ekler(kişi ekleri) doğrudan sözcüğe getirilerek, sözcük yüklem yapılır.

Örn.

Hasta-y-ım

Hasta-sın

Hasta-dır

Hasta-y-ız

Hasta-sınız

Hasta-dırlar

Okula çoktan gitmiş-tir.(Yüklemde ekfiil vardır; fakat yüklem birleşik zamanlı **DEĞİLDİR**.)

NOT: Ekeylemin üçüncü tekil şahıs çekiminde -dir eki çoğu zaman düşürülür. Bu ekin kullanılmamış olması, o cümlede ekfiil olmadığı anlamına gelmez. Vardır; ama kullanılmamıştır.

Örn.

O, bu iş için genç. (genç-tir)

Bu araba, diğerine göre çok pahalı.

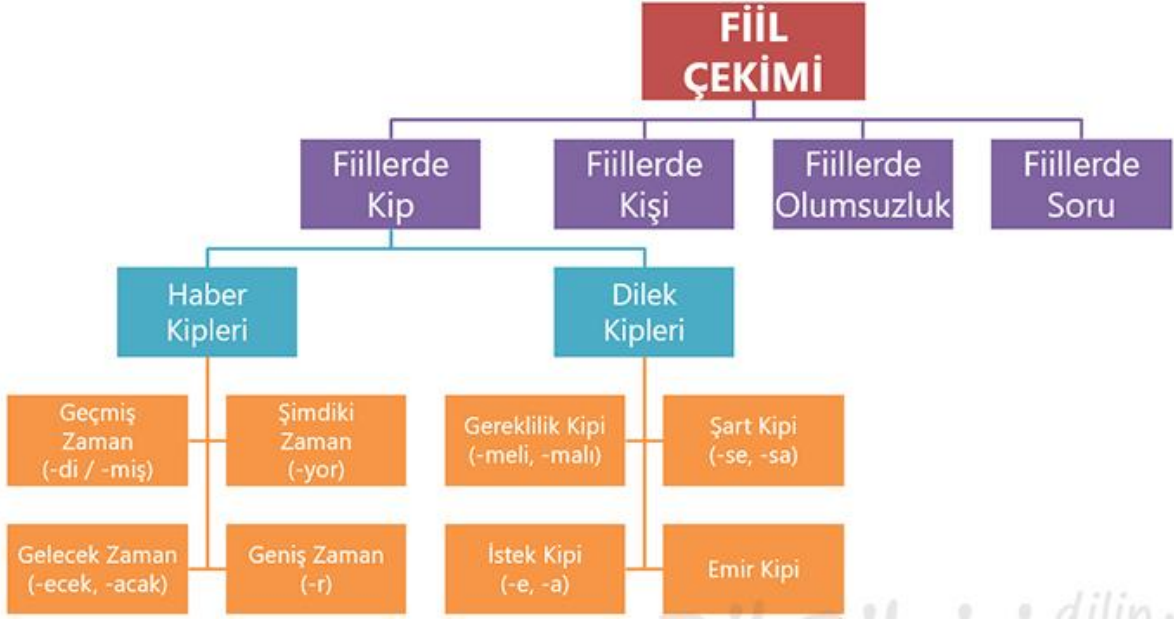
(pahalı-dır.)

NOT: -dir eki birleşik zamanlı fiil **YAPMAZ**.

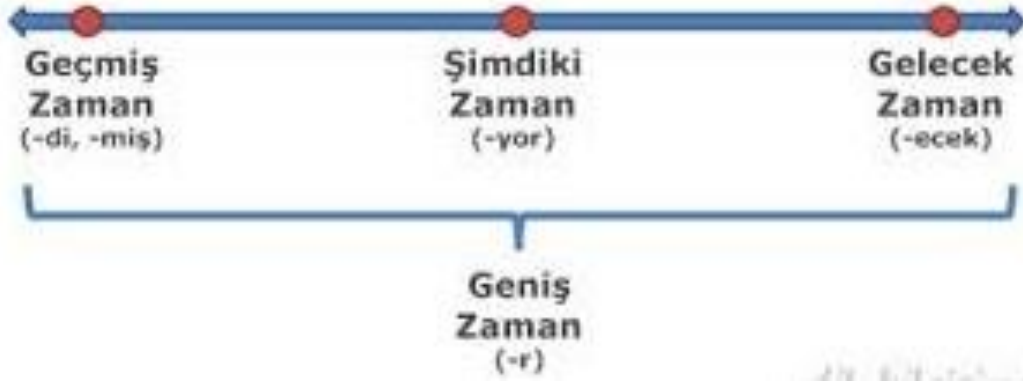
Örn.

KAVRAM HARİTALARI

IV. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 5 EYLEM EYLEMSİ EK-EYLEM

EYLEMLERDE ZAMAN

KONU TASARIM

IV. KONU / SÖZCÜK TÜRLERİ – 5 EYLEM EYLEMSİ EK-EYLEM

1. Evin bahçesine dikilecek çamların üzerine konmuş bir serçe, durmadan cik cik edip şarkısını söylüyordu. Evin tekir kedisi eşiğe uzanmış, bir yandan örselenmiş tüylerini düzeltmek için yalarken bir yandan da az ilerdeki çöplükte sallana saltana gezinen kargaya bakıyordu.

Bu parçada geçen aşağıdaki sözcüklerden hangisi, sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) dikilecek B) konmuş C) durmadan
D) örselenmiş E) gezinen

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin kipinde bir anlam kayması olmuştur?

- A) Pazar günü gelmeye çalışacağım.
B) Sabahları erken kalkmayı sevmiyorum.
C) Yağmur yağdığı için gelememiş.
D) Söz verdi, yarın buraya uğrayacak.
E) İstanbul'a gitmekten vazgeçmişler.

(ÖSS 1994)

3. Eylemle (I)bütünleşmeyen bir düşünce (II)anlayışına da sıcak bakmaz yazar. Yalnız (III)düşünmek yeterli değildir, düşünce (IV)dillendirilmek ister. Bunu da özenle (V)belirtmek gerekir.

Yukarıdaki parçada numaralanmış eylemsilerden hangisi, diğerlerinden farklı türde bir eylemsidir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük eylemsi değildir?

- A) Yaşından beklenmez bir çeviklikle arabadan atladı.
B) Şimdi bahçede, karları temizlenmiş toprak yolda yürüyorduk.
C) Upuzun koridorda hocayla yan yana yürümeye başladık.
D) Bu akşam bana, karanlık da çocuk oyuncağı gibi geliyordu.
E) Donmuş ayaklanma pek uzun gelen bir bekleyişten sonra kapı açıldı

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, gelecek zaman kipi anlamında kullanılmamıştır?

- A) Yarın geç mi gelirsin?
B) Akşamları bu saatte mi uyursun?
C) Mektubu sonra mı yazarsın?
D) Arkadaşını yarın mı ararsın?
E) Sabaha İstanbul'da mı oluruz?

(ÖYS 1989)

6. Türkçede bileşik eylemler, ad soylu bir sözcükle yardımcı eylemlerden oluşan öğelerdir.”

Bu tanımın dışında kalan bileşik eylem, aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Bunun böyle olacağını hissetmişim.
B) Aceleyle gerek yok, biraz sabret.
C) Nasıl oldu bilmem, birden ortadan kayboldu.
D) Kaç gündür bu daracık yere hapsedik.
E) Artık bastonsuz yürüyebiliyormuş.

(ÖSS 1982)

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem bileşik zamanlı bir fiildir?

- A) Mermiler altında geçerek suyu
Yollara döküldü bahtsız kafile
B) Tutuşurken ufuk uzakta yer yer
Alçalan akşamlarda sular karardı
C) Bu akşam rüyamda Leylâ'yı gördüm
Derdini ağlarken yanan bir muma
D) Susamış ruhumla mesafelere
Hiçbir şey bağlamaz beni bir yere
E) Mucize başlamıştı eşsiz ve çılgın
Yıkanan kuşlar gibi enginlerde

8. (I) Tiyatro dışında edebiyatın her dalında ürün verdi.(II) Amacı, kendimize özgü sesi yakalayabilmektir. (III) Öykü ve romanlarında insanın iç dünyasını bilinçaltına yönelen bir yaklaşımla anlattı. (IV) Türk insanının uygarlaşma serüvenini 'Beş Şehir' de işledi (V) 'Huzur' romanıyla ünü daha da doruğa ulaştı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi yüklemi çekimli eylem değildir?

- A) I B) II. C) III. D) IV E) V

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “etmek”

13. Aşağıdakilerin hangisinde, yüklem oluş

sözcüğü yardımcı eylem olarak kullanılmamıştır?

- A) Bu konuda ona ancak sen yardım edebilirsin.
B) Evde yoktuk; misafirlerimizi yolcu etmeye git-miştik.
C) Bu ödülü çoktan hak ettiğini o da biliyordu.
D) Bu tablo sence on bin lira eder mi?
E) Bunu, birçok kez kendisinden rica ettim.
(ÖSS 1982)

10. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin fiil kipinde anlam kayması yoktur?

- A) Tatilimi genellikle İzmir'de geçiriyorum.
B) Okula gitmek için hazırlanıyor.
C) Sen hiçbir sözünü tutmuyorsun.
D) Bugün arkadaşlar bize geliyorlar.
E) Yarın İstanbul'a gidiyorum.
(ÖYS 1987)

11. Aşağıdaki dizelerin hangisinde zamir ekeylem olarak yüklem olmuştur?

- A) Beni herkes severdi çocukluğumda.
B) Sendin bütün korkuların çaresi.
C) Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda.
D) Denize bakan evler gibiydim seninle.
E) Onu benden, beni ondan ayıran denizdir.
(ÖYS 1992)

12. (I) Yüzlerce kişinin girip çıktığı büyük bir mağazanın önündeki geniş alanda rastlamıştım ona. (II) İki karo arasından, ince bir toprak aralığından uzatmıştı boynunu. (III) Arabaların park ettiği yerde, taşlar arasında, işi neydi bu taçyaprakları solgun gelinciğin? (IV) Bol topraktan beslenemediği ipin yüzü solcun kalan o gelinciği getiriyorum gözlerimin önüne. (V) Her gün yü-zlerce kişinin otomobilleriyle geçtiği alanda, kendi dünyasında, ama iyi ama kötü yaşayıp gidiyordu.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, bileşik bir fiil cümlesidir.
B) II. cümle, yüklemi, öğrenilen (belirsiz) geçmiş zamanın hikâyesi ile çekimlenmiştir.
C) III. cümle, birden fazla dolaylı tümleş içeren sözde soru cümlesidir.
D) IV. cümle, içinde ad tamlaması bulunan bir devrik cümledir.
E) V. cümledeki "geçtiği" sözcüğü isim-fiil eki almıştır.
(ÖSS 2005)

eylemidir?

- A) Yatağına uzanmış horul horul uyuyordu.
B) Kirazlar bugünlerde yavaş yavaş kızarıyor.
C) Bu işten de alınının akıyla sıyrıldı.
D) Son kitabını da basıma hazırladı
E) Okul yıllarında ders çalışmayı sevmezdi.

14. (I) Kışı henüz üzerinden atamamış topraklarda otlar yeşeriyordu. (II) Gök bir açılıp bir kapandı çığırda çiçeğe durmuş ağaçların da yapraklarına yağmur düşüyordu, (III) Böcekler güneşi görünce ortaya çıkıyor, güneş gidince deliklerine kaçışıyor. (IV) Arılar burunlarını taze çiçeklerin göbeğine sokuyor, onların kokularıyla sarhoş oluyordu. (V) Göğün maviliğini karartan havalar artık geride kalmıştı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde özne, tamlayanı sıfat-fiil grubu olan sıfat tamlamasıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.
(ÖSS 2007)

15. "Anlattıkları şeylerin niteliklerine göre fiiller, kılış fiilleri (almak, taşımak, kazmak... gibi), durum fiilleri (yatmak, susmak, durmak... gibi), oluş fiilleri (doymak, uzamak, kararmak... gibi) diye adlandırılır."

Aşağıdakilerden hangisinde, yukarıda sözü edilen fiillerin tümü örneklendirilmektedir?

- A) delmek, dizmek, ezmek
B) solmak, susmak, acımak
C) ağlamak, oturmak, büyümek
D) yolmak, kırmak, saçmak
E) atmak, kalkmak, sararmak

16. I) Küçük bir parktı burası. II) Şehrin yüksek tepelerinden birindeydi, III) Yeni yapılmıştı. IV) Küçük çamlar, çiçek Öbekleri, çimenler, daracık yollar... V) Belediyeye ait, üzerinde numaralar bulunan kanepeler...

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde sıfat-fiil vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

17. Aşağıdakilerin hangisinde birden çok çekimli fiil kullanılmıştır?

- A) Gelirseniz sizinle bu konuyu da görüşürüz.
B) Bu kitabı gerçekten okumak istiyorum.
C) Eski bilgilerle bu sorunu çözemezsin.
D) Bu savaşta biz de senden yanayız.
E) Masanın üzerindeki dikkatle süzdü.

SESLİ DERS NOTLARI

VI. KONU / EYLEMDE ÇATI VE CÜMLE YAPISI

EYLEMDE ÇATI

Yüklem durumundaki fiillerin özne ve nesnelere göre gösterdiği anlam özelliğine "çatı" denir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere ad cümlelerinde çati özelliği aranmaz. Çati kavramını yalnızca eylem cümlelerinde; yani yüklemi eylem olan cümlelerde arayabiliriz.

Örn:

Sanatçının gösterime giren son filmi oldukça heyecanlıydı.(Bu cümlede yüklemi ad soylu bir sözcük olan "heyecanlıydı" sözcüğüdür. Dolayısıyla bu cümle bir ad cümlesi olduğu için bu cümlede çati kavramı incelenemez.)

Eylemde çati konusu kendi içinde iki gruba ayrılarak incelenir:

a. Nesne-yüklem İlişisine Göre Fiil Çatıları:(Nesnesine Göre Çatılar) Eylemler, nesnelere göre dört farklı çati özelliği göstermektedir: Geçişli Fiiller, Geçişsiz Fiiller, Oldurgan Fiiller, Ettirgen Fiiller

I. Geçişli Fiiller: Nesnesi olan ya da cümlede nesne kullanılmasa da nesne eklenebilen fiillere "geçişli fiil" denir.

Örn:

İşçiler sokağı yarım saatte temizledi.(Bu cümlede "temizle-" fiili nesne alabilen bir fiil olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla bu eylem, geçişlidir.)

Büyük bir sabır göstererek bir gecede okudum.(Bu cümlede nesne kullanılmamıştır; fakat "oku-" fiili nesne alabilen bir fiildir. Yani istersek cümleye bir nesne ekleyebiliriz: "Onu okudum." Bu yüzden cümlede yüklemi geçişlidir.)

II. Geçişsiz Fiiller: Nesnesi olmayan, nesne alamayan fiillere "geçişsiz fiil"

denir. Bu tür fiillerin önüne hiçbir surette "onu" sözcüğünü ekleyemeyiz.

Örn.

Sporcular salonda koşuyordu.("koş-" fiili nesne alamayan bir fiil olduğu için geçişsizdir.)

Balkondaki çiçek durduk yere sarardı.("sarar-" fiili anlamına göre bir "oluş" fiilidir. Oluş fiilleri her zaman geçişsizdir.)

III. Oldurgan Fiiller: Geçişsiz fiillere "-dir, -ir, -t" ekleri getirilerek bu fiiller nesne alabilir hale getirilebilir. Bu tür fiillere oldurgan fiil denir.

Örn:

"Gül-" fiili geçişsizdir. Bu fiile "-dür" ekini getirilerek fiili geçişli hale getirebiliriz:(onu) güldür-

"Uç-" fiili geçişsizdir. Bu fiile de "-ur" yapım ekini getirilerek fiili geçişli yapabiliriz:(onu) uçur-

IV. Ettirgen Fiiller: Geçişli fiillere "-dir, -ir, -t" ekleri getirilerek onların geçişlilik dereceleri artırılabilir. Bu şekilde geçişli olduğu halde eklerle geçişlilik derecesi artırılmış fiillere ettirgen fiil denir.

Örn:

"Al-" fiili geçişli bir fiildir. "-dır" ekini getirilerek bu fiilin geçişlilik derecesi artırılabilir: Al-dır- Hatta oluşan bu son sözcüğün de "-t" ekiyle geçişlilik derecesi artırılabilir: Al-dır-t

NOT: Ettirgen çatılı fiillerde işin başkasına yaptırıldığı anlamı vardır: Yak-> yak-tır-t-

b)Özne-Yüklem İlişisine Göre Fiil Çatıları(Öznesine Göre Çatılar): Fiiller, öznelerine göre 4'e ayrılır: Etken Fiiller,

Edilgen Fiiller, Dönüslü Fiiller ve İşteş Fiiller

I. Etken Fiiller: Gizli ya da açık gerçek bir öznesi olan fiillerdir.

Örn:

Balık sürüleri bu dönemde buralara gelir.("gel-" eylemini yapan bellidir. Bu cümlelerin gerçek bir öznesi olduğu için, yüklemimiz etken çatılı bir fiildir, deriz.)

Durmadan seyircileri eleştiriyordu babam.(Bu cümlede de "babam" sözcüğü gerçek özne olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla bu cümle için de "Etkendir." diyebiliriz.)

Beni hiç anlamıyorsun.(Bu cümledeki özne ise gizli bir gerçek öznedir. Öznenin gizli olması fiilin etken olma özelliğini bozmaz. Çünkü gizli özne de bir tür gerçek öznedir.)

II. Edilgen Fiiller: Gerçek öznesi bulunmayan, bunun yerine sözde öznesi olan fiillere, edilgen fiil denir. Edilgen fiiller "-(1)l ve (1)n" ekleriyle yapılır.

Örn.

Ağaçlar dün buda-n-dı.(Budama işini yapan gerçek bir özne yok; ama bu işten etkilenen bir özne yani "sözde özne " var. Bu yüzden fiil, öznesine göre edilgendir.

Şirketin vergi borçları yatır-ıl-dı(Bu cümlede de gerçek özne yoktur. Bunun yerine sözde özne vardır: 'şirketin vergi borçları'. Bu yüzden bu fiil edilgendir.

III.Dönüslü Fiiller: Öznenin yaptığı iş, dönüslü fiillerde yine özneye döner. Bu tür fiillerin yüklem olduğu cümlelerdeki özne, "gerçek özne"dir. Dönüslü fiiller, edilgen fiillerde olduğu gibi "-(1)l ve -(1)n" ekleriyle yapılır.

Örn:

Düğün için aynanın karşısında süsle-n-di.(Özne, 'süslenme' işini kendi üstünde yapmakta. Yani öznenin yaptığı işten etkilenen, yine öznenin kendisidir. Dikkat

edilirse bu cümledeki özne ,"gerçek özne"dir.)

Adam, haberi alınca adeta yık-ıl-dı. (İş yapan ve işten etkilenen aynı kişidir: Özne)

IV. İşteş Fiiller: Gerçekleşebilmesi için en az iki kişiye ihtiyaç duyan fiillere işteş fiiller denir. Bir başka ifadeyle tek başına yapılamayan fiillerdir. Bu tür fiiller, "-(1)ş" ekiyle yapılır. Bu ek, işteş fiillerde mutlaka bulunmalıdır.

Örn.

Uzun süre şoförle tart-ış-tı.("Tartış-" fiili, en az iki kişiyle gerçekleştirilebilen bir fiildir. İşteştir.)

Kuşlar aniden uç-uş-tu.("Uçuş-" fiilinin olabilmesi için en az iki varlık gerekmektedir. Bu yüzden işteştir.)

İşteş fiiller anlamca iki şekilde karşımıza çıkar. Birincisi, birlikte yapma anlamı taşıyanlar(uçuş-, kaçış-, bekleş-gibi),ikincisi ise karşılıklı yapma anlamı taşıyanlar (bakış-, selamlaş-, tokalaş-, dövüş- gibi)

CÜMLE TÜRLERİ

Bu konu, daha önce uygulanan YGS'LER incelendiğinde, sorulma oranının en yüksek olduğu konulardan biridir. Hemen her sınavda bu konuya ilişkin mutlaka soru çıkmaktadır. Cümle türleri konusu kendi içinde dört ana başlık altında incelenebilir:

-Yüklem türüne göre cümleler -
Yüklem yerine göre cümleler, -Anlamına göre cümleler, -Yapısına göre cümleler

1.Yüklem Türüne Göre Cümleler(Yüklemine Göre C.):

Cümleler, yüklem türüne göre "isim cümlesi" ve "fiil cümlesi" olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Ad Cümlesi: Yüklemi eylemle çekimlenen isim soylu sözcüklerden oluşan cümlelere denir.

Örn.

Onun sözleriydi herkesi tedirgin eden.("Onun sözleriydi" söz öbeği, görüldüğü gibi ekeylem olarak yüklem olmuştur. Yüklem, çekimli bir fiilden oluşmadığı için bu cümle ad cümlesidir.)

NOT: İsim cümlelerinde, ekeylemin geniş zaman 3. tekil çekiminde "-dir" eki düşmüş olabilir.

Örn. İnsanlar, bu saatlerde hep dışarda.(dışardadır.)

NOT: Ad cümlelerinde yüklem olumsuzu "değil" edatıyla yapılır. Bu durumda "değil" kendinden önceki sözle birlikte öge olarak alınır.

Örn. Cahillik, bir erdem değildir.(Altı çizili bölüm cümlelerin yüklemidir.)

NOT: Fiilimsilerin ekeylem olarak yüklem olduğu cümleler de ad cümlesidir. Çünkü fiilimsiler anlamca fiil, görevce addır.

Örn.

Bu proje için bir süredir çalışmaktayım. ("çalışmakta" ad-eylemi ekeylemeyle yüklem olmuş. Bu, bir ad cümlesidir.)

b. Eylem Cümlesi: Yüklemi çekimli fiilden oluşan cümlelerdir.

Örn. Zaman ne kadar da hızlı geçiyordu.(Yüklem çekimli fiil olduğu için bu, bir fiil cümlesidir.)

2.Öge Dizilişine Göre Cümleler (Yüklem Yerine Göre Cümleler):

a. Kurallı (Düz) Cümle: Yüklemi, cümle sonunda bulunan cümlelerdir. Türkçe söz dizimine göre cümleler genellikle kurallıdır.

Örn.

Gözlerimin önünden hatıralar hiç gitmiyordu.(Yüklem sonda olduğu için kurallı cümledir.)

b. Devrik Cümle: Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bu tür cümleler, anlatım bozukluğu olarak kabul edilmez.

Örn.

Sanki ben söyledim tüm bu sözleri.(Yüklem cümle sonunda olmadığı için devrik cümledir.)

c. Eksilteli Cümle: Anlatımı etkili kılmak için yüklemi söylenmemiş cümlelere denir. Bu tür cümlelerin sonuna genellikle "..." konulur.

Örn. Her tarafta huzursuzluk ve öfke...

3.Anlamına Göre Cümleler:

a. Olumlu Cümle: Yüklemde bildirilen yargının gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini belirten cümlelerdir.

Örn. Yarın İstanbul'a gideceğiz.

Bugün feci bir kaza oldu.

(Bu iki cümle de anlamca olumludur. Çünkü yargılar olmuş ya da olacak.)

b. Olumsuz Cümle: Yüklemde bildirilen yargının gerçekleşmediğini ya da gerçekleşmeyeceğini belirten cümlelerdir.

Örn. Böyle güzel bir manzarayla karşılaşmadım. / Kendimi hiç ezdirmedim.(Her iki cümle de anlamca olumsuzdur. Çünkü yüklemdeki yargılar olmamıştır.)

NOT: Cümleler biçimsel olarak da "olumlu-olumsuz" şeklinde değerlendirilebilir. İçinde "değil, yok, -maz, -ma, -sız" gibi olumsuzluk belirten ek ya da sözcükler barındıran cümleler" biçimce olumsuz"dur. Olumsuzluk belirten bu öğelerden hiçbirinin bulunmadığı cümleler de "biçimce olumlu"dur.

Örn.

Bugün işe gelmedi. (Biçimce olumsuzdur; çünkü "-ma" olumsuzluk eki vardır.)

Herkes bu töreni ayakta alkışladı. (Bu cümlede olumsuzluk ifadelerinden hiçbiri olmadığı için, cümle biçimce olumludur.)

c. Soru Cümlesi: Soru anlamı taşıyan cümlelerdir. "Neden, ne zaman, nasıl" gibi sözcükleri ya da "mı, mu" soru edatıyla oluşturulur.

Örn. Yeni müfredat programı ne zaman açıklanacak?

NOT: Cevap gerektirmeyen, bir düşünceyi soru formunda ifade eden cümlelere de "sözde soru cümlesi" denir. Bu tür cümlelerin sonuna, cevap gerektirmese de soru işareti veya üsluba bağlı olarak ünlem işareti konur.

Örn. Bu işten kolay vazgeçeceğimi mi sanıyorsun?(Vazgeçmeyeceğini soru formunda ifade etmiş, yanıt beklemeyen bir cümle.)

4. Yapısına Göre Cümleler: Cümledeki yargı sayısı ve bu yargıların özellikleri ile birbirleriyle olan ilişkileri cümlelerin yapısını belirler. Cümleler bu özellikler dikkate alınarak yapıca dört gruba ayrılır.

a. Basit Cümle: Tek bir yargı içeren dolayısıyla tek yüklemden oluşan cümlelerdir.

Örn. Nasıl yalnız bırakırsın beni bu konuda? (Bu cümlede yargı bildiren tek unsur vardır, o da yüklemdir. Bu yüzden bu cümle yapıca basittir.)

b. Birleşik Cümle: Birden çok yargı bildiren cümlelerdir. Birleşik cümlelerde bir yüklem ve ona bağlanmış en az bir yan cümlecik bulunur. Yan cümlecikler, "fiilimsi, bir iç cümle, -se/-sa şart eki veya ki bağlacı" ile oluşturulur. Yan cümleciklerin niteliğine göre de gruplandırılır.

Örn. Kapıyı açınca büyük bir şok yaşadı.(Bu cümlede "yaşadı" yüklemi dışında onu destekleyen ve eylemsi ile kurulan "kapıyı açınca" yan cümlecik vardır. Bu yüzden bu cümle birleşik yapıdır.)

I. Girişik Birleşik Cümle: Yan cümlecik bir fiilimsiyle yapılan birleşik cümlelerdir.

Örn. Yüzerken tatilin sonunu düşünüyordu.(Yan cümlecik "-ken" zarf-

eylem ekiyle yapılmış bir fiilimsidir. Bu yüzden bu cümle girişik birleşik yapıdır.)

NOT: Bir cümlede kaç tane fiilimsi varsa o kadar yan cümlecik vardır.

II. İç İçe Birleşik Cümle: Yan cümlecik çoğu zaman bir alıntı olan bir iç cümleyle oluşturulan cümlelerdir.

Örn. Aragon, "Mutlu aşk yoktur." der. (Bu cümlede yan cümlecik başkasına ait bir cümleden yani bir iç cümleden oluştuğu için cümle iç içe birleşik yapıdır.)

III. Şarh Birleşik Cümle: Yan yargısı -se/-sa şart ekiyle yapılan cümlelerdir.

Örn. Usul usul anlatırsan herkes seni anlar.(Yan cümlecik şart ekiyle kurulduğu için bu cümle şartlı birleşik yapıdadır.)

IV. Ki'li Birleşik Cümle (İlgi Cümlesi): İki farklı yargının "ki" bağlacıyla bağlanmasıyla oluşturulur. Bu cümle yapısında ki' den önceki bölüm temel cümleyi, ki' den sonraki kısım ise yan cümlecik oluşturur.

Örn. Şuna kesinlikle inanıyorum ki bu işin içinde bir iş var.(Bu cümlede iki yargı ki bağlacıyla bağlanmıştır.)

NOT: Birleşik cümle yapılarında yan cümlecikler temel cümlelerin herhangi bir ögesi olur.

c. Sıralı Cümleler: İki yüklem ya da temel cümlelerin virgül ya da noktalı virgülle bağlanmasıyla oluşturulur.

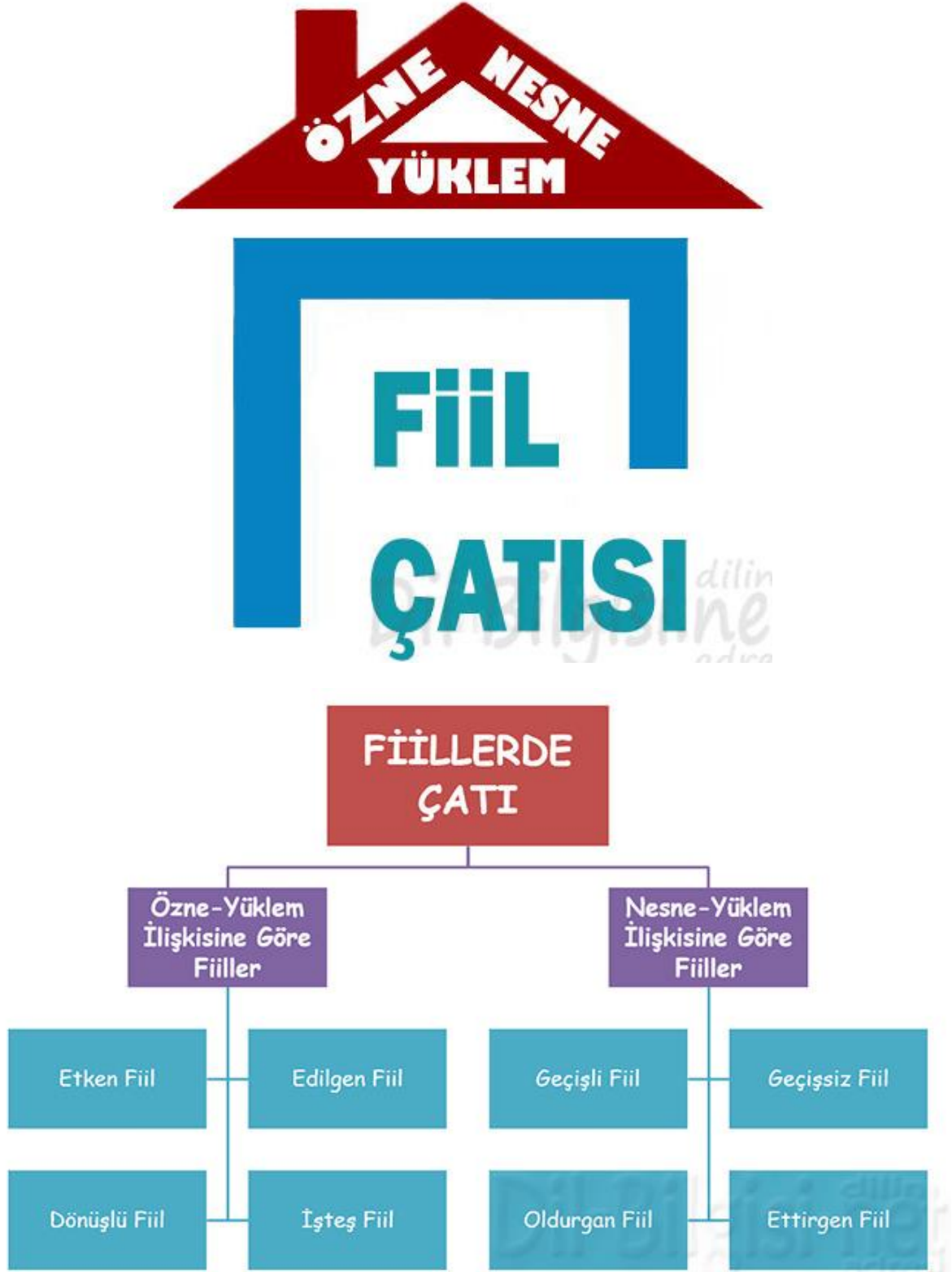
Örn. Ülkesine döndü, yeni bir iş kurdu.(Yan cümlecik yok, iki yüklem virgül ile bağlanmış.)

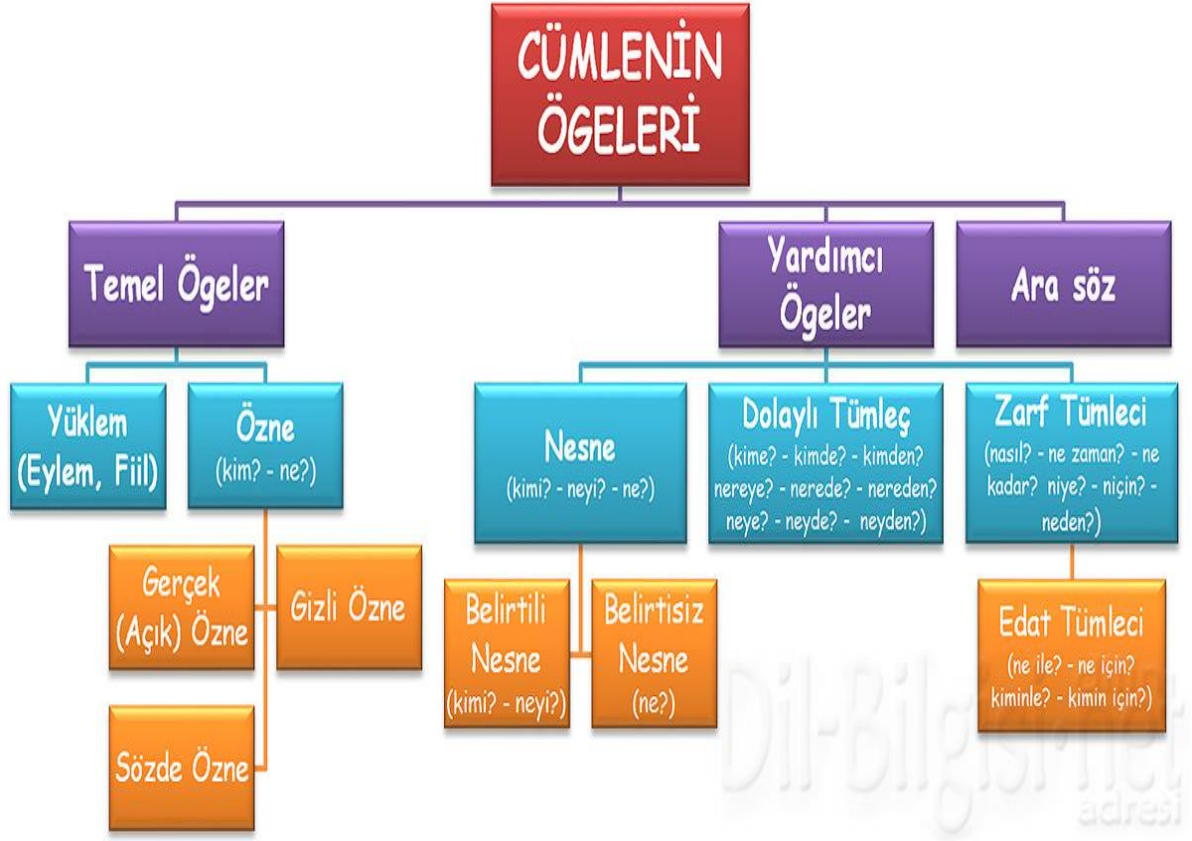
d. Bağlı Cümle: İki yüklem ya da temel cümlelerin bağlaçlarla bağlandığı cümlelerdir.

Örn. Ülkesine döndü ve yeni bir iş kurdu.

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU / EYLEMDE ÇATI VE CÜMLE YAPISI

KONU TASARIM

VI. KONU / EYLEMDE ÇATI VE CÜMLE YAPISI

1. Deniz kirliliği sebebiyle ölmüş ve sahile vurmuş balinalar, tırlarla depoya kaldırıldı.

Yukarıdaki cümlelerin öge sıralanışı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç, yüklem
- B) Özne, dolaylı tümleç, nesne, yüklem
- C) Özne, dolaylı tümleç, yüklem
- D) Zarf tümleci, dolaylı tümleç, nesne, yüklem
- E) Dolaylı tümleç, özne, nesne, yüklem

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sadece özne ve yüklemden oluşmuştur?

- A) Tarihi eserler, bir bir yok oluyor.
- B) Hiç gülmeyen biri olarak tanınır.
- C) Gelecekte ümidini hiçbir zaman kesmedi.
- D) Okuldan gelince bir saat dinleniyordu.
- E) Eve getirdiği güller, soluvermişti.

3. Ünlü yazar, söyleşimiz sırasında, —.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanır-sa, cümlelerin öğeleri sırasıyla özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç, nesne ve yüklemden oluşur?

- A) son yapıtının ayrı bir değer taşıdığını söyledi
- B) yitirdiğimiz sanatçılardan söz ederken çok duy-gulandı
- C) topluma yapıtlarıyla ışık tutmaya çalıştığına de-ğindi
- D) bana bugünlere nasıl geldiğini anlattı
- E) sanatçıların örnek alınması gereken kişiler oldu-ğunu ayrıntılı bir biçimde açıkladı

(2002 ÖSS)

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki virgül (,) kaldırılırsa cümlelerin ögesinde değişiklik olur?

- A) Onun gibi, yapıtlarında kendini anlatan sanatçılar da var.
- B) O, romanıyla bir ilke imza attığını söylüyordu.
- C) Kardeşimin, atasözlerini ve deyimleri pek bilmediği ortaya çıktı.
- D) Ona, karşı takımın oyuncularından söz ettim.
- E) Yazdığı makalelerde, alıntı yaptığı kaynakları belirtti.

(2005 ÖSS)

5. Arada sırada telefonla görüşüyoruz.

Bu cümlelerin yüklemi çatı bakımından, aşağıdaki cümlelerden hangisindekiyle benzerlik göstermektedir?

- A) Kendisiyle sık sık buluşuyorduk.
- B) Zor bir işin altına girmiştik.
- C) Öfkesi sonunda yatışmıştı.
- D) Dostluğumuz günden güne geliyordu.
- E) Evine gidip mutluluklar dilemiştik.

(ÖYS 1990)

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylem, yapılışı yönünden farklı bir özellik göstermektedir?

- A) Çocukları çayırdaki güreşletiyordu.
- B) Yağmur hızlı hızlı serpişletiyordu.
- C) Lokmaları çabuk çabuk atıştırtıyordu.
- D) Bir oraya, bir buraya koşuşturuyordu.
- E) Birini bitirmeden Ötekini yetiştiriyordu.

(ÖYS 1981)

7. Oyunda, üç arkadaşın 1980'den bugüne kadar gelen birlikteliği, zaman zaman mizahi, zaman zaman da hüzünlü bir dil kullanılarak anlatılıyor.

Bu cümleyle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) İlgeç vardır.
- B) Sıfat-fiil vardır.
- C) Yüklem, çatısı bakımından etkendir.
- D) Zarf tümlecinde ikileme yer almıştır.
- E) Belgisiz sıfat kullanılmıştır.

(ÖSS 2003)

(I) Köşedeki masaya oturdu, (II) Eldivenlerini çıkarıp yanına koydu. (III) Usulca çantasını açtı. (IV) Küçük el aynasını çıkardı. (V) Yüzünü uzun uzun inceledi.

8. Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi geçişsiz bir fiildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(ÖSS 1997)

9. (I) Kıyıları dantel dantel, tepeleri zeytinlerle

süslü Orak Adası'nı geçtik. (II) Balıkçı kayıklar güneyli rüzgârlarla salınıp duruyordu, (III) Sonra Çökertme Koyu'nda öğle yemeği yedik. (IV) Kaptan demiri toplayıp koydan çıkarken türküdeki Çökertme'nin burası olmadığını söyledi. (V) Yalıkavak beldesinin batı sahilindeki Geriş köyünün altına düşen bölgenin eski adı da Çökertme'ymiş ve türkülere konu olan Halil oralıymış.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümledeki ikileme sıfat görevindedir.
- B) II, cümlelerin yüklemi bileşik zamanlıdır.
- C) III. cümlede nesne ad tamlamasından oluşmaktadır.
- D) IV. cümlelerin yüklemi geçişsiz bir fiildir.
- E) V. cümlede "da" ile "ve" sözcükleri bağlaçtır

10. Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem, kelime çeşidi bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Sen de çiçek açtın erkenden küçük zerdali ağacım
- B) Kar yine başladı yağmaya küçük zerdali ağacım
- C) Daha maviydi damarların küçük zerdali ağacım
- D) Bak kalın yapılı ağaçlara küçük zerdali ağacım
- E) Şimdi okşar hafif hafif rüzgâr küçük zerdali ağacım

(1987-ÖYS)

11. "Soğuk bir kış günü karanfil almak için çiçekçi dükkânına girdim." cümlesinin niteliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bileşik, düz, olumsuz, fiil
- B) Basit, düz, olumlu, fiil
- C) Bileşik, devrik, olumlu, isim
- D) Bileşik, düz, olumlu, fiil
- E) Basit, düz, olumsuz, isim

12. Dağ, sonsuz yaratma gücünün simgesidir Anadolu'da. Anadolu insanının erdemi de, dağ gibi, yaklaştıkça görkemini, sonsuzluğunu kavratır bize. Üzerinde bunca insan barındırmış Anadolu, bir erdemler uygarlığıdır. Kıvrım kıvrım yolları tırmanıp o güzel insanlara kavuşunca erdem, beğenin ne olduğunu anlıyoruz.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine örnek yoktur?

- A) Sıralı cümle
- B) Bileşik cümle
- C) Fiil cümlesi
- D) İsim cümlesi
- E) Devrik cümle

(1996-ÖYS)

13. Yurdumuzun bozkırlaşan ovalarını yeniden ormanlaştırmak, bu toprakları güzelleştirip zenginleştirmek hepimiz için ulusal bir görevdir. Bu cümlede kaç yan cümlecik vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

(1996-ÖYS)

14. "Salih Ağa köyün en zengin adamlarından biridir." cümlesinin olumsuz, devrik ve soru şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Salih Ağa köyün en zengin adamlarından biri değil midir?
- B) Köyün en zengin adamlarından biri değil midir Salih Ağa?
- C) Salih Ağa köyün mü en zengin adamlarından biridir?
- D) Köyün en zengin adamlarından biri Salih Ağa mıdır?
- E) Salih Ağa mıdır köyün en zengin adamlarından biri?

15. Gülleri özenle içeri taşıdı, saplarını kesti, vazoya yerleştirdi. Kocasının koltuğunda oturup saatlerce gülleri seyretti. Bitmek bilmeyen bir yıl geçti. Yapayalnız hüzün dolu bir yıl...

Yukarıdaki parça ve onu oluşturan cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Eksilteli cümle vardır.
- B) Sıralı cümle vardır.
- C) Birden fazla birleşik cümle vardır.
- D) Olumsuz cümle vardır.
- E) Devrik cümle yoktur.

SESLİ DERS NOTLARI

VII. KONU / ANLATIM BOZUKLUKLARI

ANLATIM BOZUKLUKLARI

A. Anlama Dayalı (Bağdaşıklık) Anlatım Bozuklukları

1. Anlamca Birbiriyle Karıştırılan ve Yanlış Anlamda Sözcük Kullanımı:

Birbirlerine yazılış ve okunuş bakımından çok benzeyen veya aralarında ilgi ya da yakınlık bulunan sözcüklerin birbiri yerine kullanılması anlatım bozukluğudur.

ÖR: Odayı ağır bir yemek kokusu kapsamıştı. (**kaplamıştı**)

Çok üzgün olmasına karşılık, bunu belli etmemeye çalışıyordu. (**karşın**)

Bu iki elbise arasında desen bakımından hiçbir ayrıcılık yoktur. (**ayrım**)

Bu önemli haber bütün televizyon kanallarında yayımlandı. (**yayınlandı**)

Üniversite okumak içimde uhde kaldı. (**ukde** ‘düğüm, yumruk’)

2. Gereksiz Sözcük Kullanımı:

Bir sözcük cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bir daralma, bir değişme olmuyorsa o sözcük gereksiz kullanılmış demektir.

ÖR: **Bari hiç olmazsa** sen yanımızda kal.

Onunla ilk kez burada tanışmıştım.

Kanun Meclis’ten **aynen, olduğu gibi** geçirildi.

3. Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanımı: Bu tip anlatım bozuklukları genellikle “kesinlik” ve “olasılık” belirten sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanır.

ÖR: Beni kesinlikle gördüğünü sanıyorum.

ÖR: Bu iş tam olarak bitti sayılır.

4. Atasözü ve Deyimin Yanlış Kullanımı:

ÖR: Şimdi anlatacaklarıma dikkatlice kulak kabartın.

(Kulak kabartmak: gizlice dinlemek)

(**Kulak vermek**: dikkatlice dinlemek)
(Doğru)

Ay ışığında dut silkilmez. (**ceviz**)

5. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanımı: Bu tip kullanımlar cümlede anlam karışıklığı yaratır ve söylenilenlerin ters ya da yanlış anlaşılmasına yol açar

ÖR: Yarışmada ülkemizi üç üniversiteli genç temsil edecek.

Onlara sık sık sevdiğini söylüyor.

6. Anlam Belirsizliği: İki farklı durumda karşımıza çıkar

Bazı kullanımlarda sözcükteki iyelik ekinin ikinci kişiye mi üçüncü kişiye mi ait olduğu ayırt edilemez. Anlam karışıklığının giderilmesi için bu sözcükten önce kişi zamiri kullanmak gerekir.

ÖR: Gözlerinin yeşilinde kayboldum.

(Senin gözler-in/ Onun gözler-i)

Kardeşinin hastalanması beni çok üzdü.
(Senin kardeş-in/ Onun kardeş-i)

Noktalama eksikliği de anlam belirsizliğine yol açabilir.

ÖR: Hasta adamı dikkatle süzüyordu.
(Hasta olan adam mı yoksa adamı süzen başkası mı net değil. Hasta sözcüğünden sonra virgül koymak gerekir.)

7. Mantık Hataları:

ÖR: Hükümet, 280’e karşı 210 oyla güvenoyu aldı. (Az olan sayı önce söylenmeli. 210’a karşı 280 oy)

Bırak **patates doğramayı, yemek bile yapamaz** o. (Basit olan iş sonra söylenmeli.)

İlk kez gerçekleşen gösteriye katılım rekor düzeydeydi. (İlk kez yapılan bir gösteriye)

gelen izleyici sayısının, rekor düzeyde olup olmadığı bilinemez.)

B. Yapıya Dayalı (Bağlaşıklık) Anlatım Bozuklukları:

1. Özne Eksikliği, Yanlışları ve Özne-Yüklem Uyuşmazlığı

ÖR: Biz ağaçları hiç sulamadık, yine de meyve verdi. (Ağaçlar meyve verdi.)

Herkes kendi çıkarına bakıyor, (kimse) başkasını düşünmüyordu.

Ben ve Büşra dinlenmek için piknik alanlarını tercih ediyoruz. (**Ben ve Büşra=Biz**)

NOT: İnsan dışındaki varlıkların “çoğul özne” olduğu cümlelerde yüklem tekil olmalıdır.

ÖR: **Köpekler** bu sokakta sabaha kadar havladılar.

Kuşlar, bize yarenlik ediyorlar. (Kişileştirme var, yüklem çoğul olabilir.)

NOT: Cümlenin öznesi “belgisiz zamir” ya da “belgisiz sıfat” ise yüklem tekil olmalıdır.

ÖR: **Hiçbiri** seni ziyarete gelmeyecekler.

Birçok öğrenci senin gibi gitar çalmak istiyor.

NOT: Cümlede saygı veya sitem anlamını sağlamak için özne tekil olsa bile yüklem çoğul olabilir.

ÖR: **Vali Bey** haber göndermişler.

Küçük Hanım kahvaltıya gelmiyorlar mı?

2. Tümleç Eksikliği:

Sıralı cümlelerde aynı nesneyi/tümleci almayan yüklemelerin ortak nesneye/tümlece bağlanması bir anlatım bozukluğu nedenidir.

ÖR: Eve gelmiyor, (evi) ihmal ediyordu. (Nesne eksikliği)

Romanlarında aşktan çok bahsetmişti; ama (aşkı) hiç yaşamamıştı. (Nesne eksikliği)

Bu zorluklara nasıl katlandı, (onlarla) nasıl başa çıktı. (edat tümleci eksikliği)

Karaya yaklaşıyor muyuz, yoksa (ondan) uzaklaşıyor muyuz? (D.T. Eksikliği)

3. Yüklem Eksikliği:

Yüklem eksikliği, sıralı ve bağlı cümlelerde bazen ikinci bir eylemin kullanılmaması ya da ek eylemin ortak kullanılması ile oluşur.

ÖR: Evimiz küçük, bahçesi de güzel değildi. (ek eylem eksikliği/ küçüktü)

İskeleye geldiğimizde o işine, ben evime **gittim**. (eylem eksikliği/ o işine gitti)

4. Eklerle İlgili Yanlışlıklar: Eklerin eksik ya da fazla kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

ÖR: Biz okumasını sevmeyen bir milletiz. (iyelik eki gereksiz kullanılmış/ okumayı)

Hayat kimine mutluluk verdiğini, kimini mutsuz ettiğini görüyoruz.

5. Tamlama Yanlışları:

Çoğunlukla ad ve sıfatların aynı tamlanana bağlanması sonucu oluşan bir anlatım bozukluğudur.

ÖR: Özel ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi. (“özel” sözcüğü sıfattır. Bu nedenle “özel kuruluşları” ifadesi yanlıştır. Cümledeki bozukluğu gidermek için “özel” sözcüğünden sonra “kuruluşlar” sözü getirilmelidir:

Özel kuruluşlar ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi.

ÖR: Derste belgisiz ve işaret sıfatlarını işledik.” Yerine;

Derste belgisiz sıfatları ve işaret sıfatlarını işledik.”

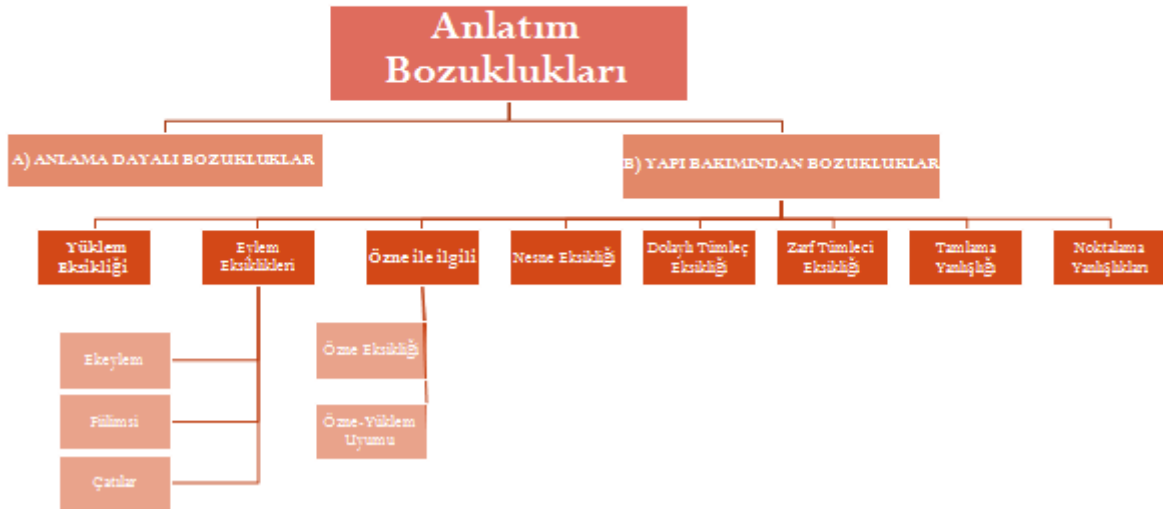
KAVRAM HARİTALARI

VII. KONU / ANLATIM BOZUKLUKLARI

A) ANLAMA DAYALI BOZUKLUKLAR

B) YAPI BAKIMINDAN BOZUKLUKLAR

KONU TASARIM

VII. KONU / ANLATIM BOZUKLUKLARI

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır? (2011 YGS)

- A) Diplomalarını alacak öğrenciler salona sırayla giriş yaptılar.
- B) Müjdeyi vermek için mutfağa, annesinin yanına heyecanla koştu.
- C) Konuşmasına başlamadan önce dinleyicilere şöyle bir baktı.
- D) Eski öğrencilerin de katıldığı büyük bir toplantı düzenlediler.
- E) Yarıyıl tatilinde yapılacak olan Amasra gezisi ertelendi.

2. Aşağıdakilerin hangisinde, anlatım bozukluğu vardır?

- A) Düşüncelerini destekleyen ve katılan kişileri aradı durdu.
- B) Bu ayki aidatı ödemeyi unutmşuz galiba.
- C) Sonbaharın gelmesiyle havalar iyice soğudu.
- D) Günümüzde, internet kullanımı hızla yayılıyor.
- E) Genellikle bilgisayar oynayarak günlerini geçiriyor.

3. Yabancı sözcüklerin dilimizi zenginleştirdiği şöyle dursun, tam aksine fakirleştirmektedir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çelişen sözlerin bir arada kullanımı
- B) Özne eksikliği
- C) Çatı uyumsuzluğu
- D) Nesne eksikliği
- E) Gereksiz ek kullanımı

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, yerinde kullanılmamış bir deyim vardır?

- A) Çıkarlarını korumak istiyorsan nabza göre şerbet vermeyi bilmen gerekir.
- B) Adamın bam teline bastığında sana tabi ki kızacaktır.
- C) Başarıya ulaşmak için abayı yakıp zorlukları tek tek aşmalısın.
- D) Çıkar ağızındaki baklayı da gerçekleri biz de bilelim.
- E) Elindeki sermayeyi kediye yükleyince sonuçlarına katlandı.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır? (2013 YGS)

- A) Kurallara uymamakta ısrar ediyorsun.
- B) Bu davranışımı tehdit olarak algıladığını belirtiyorsun.
- C) Yaptıklarınla herkesi şaşırtmaya devam ediyorsun.
- D) Bu sözlerle beni sinirlendirmek için çalışıyorsun.
- E) Sorduğun sorularla konuyu başka bir yere çekmeye çalışıyorsun.

Ne benim ne de senin sözlerin tutarlıydı.

6. Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

- A) "de" bağlacı cümleden atılmalı.
- B) "tutarlıydı" yerine "tutarlıdır" denmeli.
- C) "sözlerin" sözcüğü "sözlerimiz" şeklinde değiştirilmeli.
- D) "ne...ne" bağlacı cümleden çıkarılmalı.
- E) "tutarlıydı" yerine "tutarsızdı" getirilmeli.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bir gün sen de beni anlayacak, bana hak vereceksin
- B) Hiç kimse bulunduğu yerden kalkmasın, sessizce otursun.
- C) Yağmur, bardaktan boşanırcasına yağıyor; rüzgâr, deli gibi esiyordu.
- D) Rezervasyon yaptıranlar yerlerini almış, diğerleri bilet kuyruğuna girmişti.
- E) Elinde kalan son malını da sattı, köyden bir yer alıp oraya yerleşti.

(I) Fatih Balkış, Baht Dönüşü adlı romanında, kişisel müzik çalışmalarına ara veren bir piyanistin hayatının müzik üzerinden sorgulanmasını işliyor. (II) Önemli olan müzisyenin müzik aletini asla yarı yolda bırakmaması ve ihanet etmemesidir. (III) Eline aldığı her müzik aleti, evrenin en uzak noktalarından buralara gelen bir canlıymış hissi uyandırmalıdır onda. (IV) Sanatçının piyanosunun suskunluğu, bitirilmemiş eserlerinin yalnızlığı hepimizin matemi sayılmaz mı? Müzisyenin yolculuğu, o müzik aletinin lisanıyla açıklanabilecektir.

8. Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır? (2016 YGS)

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

9. (I) "Yazdıklarım boyumu aştı!" diyenlerden değilim. (II) Ben de elimden geldiğince iyi eserler vermeye çalıştım. (III) Ama bu eserlerdeki kaliteyi ve yeterli olup olmadığını ben değil, toplum söyleyecek. (IV) Ben de sorumluluk sahibi her insan gibi toplumsal birikime katkıda bulunmaya devam edeceğim. (V) Sağlığım el verirse çok yakın bir zamanda yeni bir romanda okurlarımla buluşmayı düşünüyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır? (2016 YGS)

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, bir sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Kendisine atılan bu iftiraya tahammül edemedi.
- B) Aile, çocuğun hayatında çok önemli bir yer kapsar.
- C) Hiçbiri, sınavda ikinci soruyu çözememiş, çok düşük notlar almıştı.
- D) Televizyondaki programlardan nefret ediyor, hiç sevmiyorum.
- E) Öğretmen, en iyi insanları geleceğe hazırlar.

11. Bilimsel gelişmelere merakı yüzünden bu tür yayınlarla..." cümlesi aşağıda kilerden hangisiyle tamamlanırsa anlatım bozukluğu oluşur?

- A) çok zaman ayırırdı.
- B) dünyanın parasını harcardı.
- C) büyük önem verirdi.
- D) etki etmeye çalışırdı.
- E) abone olmayı severdi.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Dil, milletimizin vazgeçilmez ögesi olduğundan ona sahip çıkmalıyız.
- B) Trabzon'un havası herkesi iyileştiriyor ve yeniden yaşama döndürüyormuş.
- C) Sözüünü ettiğiniz konuda kimse araştırma yapmamış, eser vermemiştir.
- D) Kantinde sigara içen öğrencilere bağırp dışarı çıkardı.
- E) Burada en çok eski arkadaşlarımı arıyor, özlüyorum.

13. "Artık halkın ekonomik durumu tamamen iyileşti." Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Yüklemin işteş çatılı olmasından
- B) Gereksiz zarf tümleci kullanılmasından
- C) Sözcüklerin anlamına uygun olarak kullanılmamasından
- D) Tamlama yanlışlığından
- E) Cümle başında zarf kullanılmasından

14. Aşağıdakilerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu toplumda cimri ve hayırsever olmayanların yeri yok.
- B) Evin odaları çok büyük olduğu için ev ısınmıyordu.
- C) Ben de bir zamanlar deli gibi sevmiştim.
- D) Hayatındaki tüm engelleri aşmayı başarmış biridir.
- E) Bir kitap çıkarabilmek için gece gündüz çalışıyoruz.

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, altı çizili sözcük çıkarılırsa cümlenin anlamında bir değişme olmaz?

- A) Ailesinin kaza yaptığını öğrenir öğrenmez hemen hastaneye koştu.
- B) Kaç gündür gönlünce bir ev bulamamıştı.
- C) Başarılı olmak istiyorsan daha çok çalışman gerekir.

- D) Gelecek yıl belki Karadeniz turu yaparız.
- E) Dünkü sağanak yağmur, oldukça şiddetliydi.

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "karşılık" sözcüğü yanlış kullanılmıştır?

- A) Yaptığı iyiliklere karşılık bekleyen biri değildir.
- B) Arkadaşının bu kırıcı sözüne karşılık vermedi.
- C) Çok çalışmama karşılık istediğim başarıyı yakalayamadım.
- D) Bu başarısına karşılık dersane ona ödül verdi.
- E) Yaptığın iyilikleri karşılıksız bırakmam.

17. "Ben yokken oğluma iyi davranmanı ve arkadaş olmanı istiyorum." cümlesindeki benzer bir anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Hafta sonu babasını aramış, az da olsa konuşmaya çalışmıştı.
- B) Yazdığı romanı kimseye okutmuyor, beğenilmeyeceğinden korkuyordu.
- C) Misafirlerin gelmesini meydana beklemiş; ama gece olunca vazgeçmişti.
- D) Telefonun sesini duymadım, bu nedenle de cevap veremedim.
- E) Söylediklerimi anlayacağınızı umuyor, hiç şüphe duymuyorum.

18. Salonumuzdaki bir çiçeğin renkleri ne kadar canlı, tazeliği ne derece parlak olursa olsun sert rüzgârlara, sonsuz fırtınalara, büyük kasırgalara dayanamaz. Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Gereksiz sözcük kullanılmasından
- B) Bir sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından
- C) Sözcüğün, anlamına ve işlevine uygun kullanılmamasından
- D) Özne eksikliğinden
- E) Tamlama yanlışlığından

19. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Zanlılar, bugün jandarma tarafından mahkemeye getirilerek hâkim karşısına çıktılar.
- B) Edebiyatımızda, şiir sanatının en önemli isimlerinden biri, Yahya Kemal Beyatlı'dır.
- C) Radyoda her akşam yaptığı programda verdiği bilgilerle bizi aydınlatıyordu.
- D) İlçemizde düzenlenecek etkinliklerle geleneksel mesleklerin yaşatılmasına çalışılacak.
- E) Bir şey yazmadan geçirdiği her dakika, ona büyük sıkıntı veriyordu.

20. Bu konuda nasıl davranması gerektiği ona açıkça söylenilseydi, o da elinden geleni yapardı. Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Özne - yüklem uyumsuzluğundan
- B) Çatı uyumsuzluğundan
- C) Tamlama yanlışlığından
- D) Nesne eksikliğinden
- E) Gereksiz sözcük kullanılmasından

YGS - TARİH

Atilla ACAR

Mahir Selim AKÇAKAYA

TARİH ÖĞRETMENLERİ

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS TARİH DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS TARİH KONU – SORU DAĞILIMI							
KONULAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarih Bilimine Giriş	1	1	1	1	1	1	1
İslam Öncesi Türk Tarihi	1	1	1	1	1	1	1
İslam Tarihi	1	1	1	1	1	1	1
Türk İslam Tarihi	-	1	1	1	1	1	1
Osmanlı Devletinin Kuruluş Dönemi	-	-	-	-	-	1	1
Osmanlı Devletinin Yükselme Dönemi	1	1	1	1	1	1	
Yeniçağda Avrupa	-	-	1	-	-	1	-
19. Yüzyılda Osmanlı Devleti	2	1	1	2	2	1	-
Osmanlı Kültür ve Medeniyeti	1	1	-	1	1	-	2
20. yüzyılda Osmanlı Devleti	-	1	1	1	1	-	1
I. Dünya Savaşı	2	-	-	-	-	1	1
Kurtuluş Savaşına Hazırlık	1	1	2	1	-	2	1
Mondros, İşgaller ve Cemiyetler	1	-	-	-	1	1	-
I. TBMM Dönemi	1	1	-	1	1	-	2
Kurtuluş Savaşı	1	3	1	1	-	-	-
II. TBMM Dönemi	-	-	-	-	-	1	-
Atatürk İlke ve İnkılapları	3	2	2	2	2	2	2
Dış Politika	-	1	1	1	2	-	1
Milli Güvenlik Bilgisi	1	1	1	-	-	-	
Toplam	17	17	15	15	15	15	15

ÇALIŞMA PLANI

N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none">Proje Tanıtım-BilgilendirmeÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazırlık bulunuşluğu kontrol etme)	
1	Ekim 1	I. KONU Tarih Bilimine Giriş / Tarih Yazıcılığı / Tarihin Faydalandığı Bilim Dalları	KONU TASARIM TESTİ
			KONU TASARIM TESTİ
2	Ekim 2	II. KONU Tarihi Çağlara Giriş İlk Çağ Uygarlıkları (Mezopotamya / Mısır / İran / Hint / Çin / Doğu Akdeniz)	
		İlk Çağ Uygarlıkları (Anadolu / Ege – Yunan / Roma)	KONU TASARIM TESTİ
3	Ekim 3	III. KONU Türklerin Tarih Sahnesine Çıkışı / Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri	KONU TASARIM TESTİ
		IV. KONU Diğer Türk Devletleri ve Toplulukları-İlk Türk Devletleri Kültür ve Medeniyet	KONU TASARIM TESTİ
4	Ekim 4	Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
5	Kasım 1	V. KONU İslamiyet’in Doğuşu ve İlk İslam Devletleri, Dört Halife, Emeviler)	
		İslamiyet’in Doğuşu ve İlk İslam Devletleri, Abbasiler, Endülüs Emevi, Türk ve İslam Bilginleri	KONU TASARIM TESTİ
6	Kasım 2	VI. KONU Osmanlı Kültür ve Medeniyeti	KONU TASARIM TESTİ
		VII. KONU 19. yüzyılda Osmanlı Devleti	KONU TASARIM TESTİ
7	Kasım 3	VIII. KONU 1881’den 1919’a Mustafa Kemal	KONU TASARIM TESTİ
		IX. KONU 20. yüzyılda Osmanlı Devleti / I. Dünya Savaşı	KONU TASARIM TESTİ
8	Kasım 4	X. KONU Örgütlenme Dönemi	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
9	Kasım 5	XI. KONU Milli Mücadelenin Hazırlık Dönemi	KONU TASARIM TESTİ
10	Aralık 1	XII. KONU Kurtuluş Savaşında Cepheleler	KONU TASARIM TESTİ
		XIII. KONU Türk İnkılabı	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	XIV. KONU Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri	KONU TASARIM TESTİ
12	Aralık 3	XV. KONU Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
13	Aralık 4	SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

SESİL DERS NOTLARI

I. KONU / TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

1) Tarih; 1996 ÖSS

- İnsanların; geçmişteki yaşayışlarını (siyasal, sosyal, ekonomik ve dinsel etkinlikler) **yer ve zaman** göstererek, **belgelere** dayalı bir şekilde, **neden – sonuç** ilişkisi içerisinde **objektif** (tarafsız / nesnel) olarak inceleyen bir bilim dalıdır.
- Kısaca tarihin konusu geçmişteki insanların faaliyetleridir.

2) Tarihin özellikleri;

- Tarihi olaylar, geçmişte meydana gelen yaşanmış olaylardır. Benzer nitelikli olaylar meydana gelse de **bir tarihi olay aynıyla tekrar etmez**. Bu nedenle tarih araştırmalarında **deney ve gözlem yoktur**. (Aynı nehirde iki kere yıkanamayız) 1988 ÖSS – 2007 ÖSS
 - Tarihi araştırmalarda **olayın geçtiği zamanın şartları** dikkate alınır. Bunun yapılması hem o olayda kişilerin rollerinin daha iyi anlaşılması hem de objektif olunmasını sağlar. 1986 ÖSS
 - Birbirini izleyen iki tarihsel olaydan **birinin sonucu diğerinin nedeni** içinde yer alır. 1982 ÖSS - 2007 ÖSS
 - Tarihi olaylar belli bir coğrafi mekânda ve belli bir kronolojik zaman dilimi içerisinde meydana gelir. (Bu nedenle **yer ve zamanın belirtilmesi** zorunludur) Bu yönüyle hikâye, masal ve destandan ayrılır.
 - Tarihsel olaylar belgelere dayanır. Objektiflik katar.
 - Tarih insanlar tarafından meydana getirilen olayları incelediği / konu edindiği (siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel faaliyetleri) için Beşeri bilimler içerisinde yer alır.
- ↗ Yeni bulgular ve bilimsel gelişmeler ↗
↗ mevcut tarihi bilgiyi değiştirebilir ↗

3) Niçin Tarih Öğrenmeliyiz;

- Muhakeme / karşılaştırma ve eleştirel bir bakış açısı kazandırır.
 - Bireyin uluslararası anlayış geliştirmesine yardımcı olur. Milletlerarası ilişkileri düzenler.
 - Geçmişte insanlarca yapılan hataları görmemizi sağlar. (Tarih bir milletin hafızasıdır)
 - İnsanda aile, vatan ve millet sevgisini geliştirir.
 - Edward CARR'ın "**Tarih Nedir**" kitabında dediği gibi "Tarih, bugün ile geçmiş arasında bitmez diyalogdur"
- ↗ Nereden gelip nereye gidiyoruz sorusunun cevabını arar. ↗

4) Tarihi Olay ve Olgu;

- Tarihi Olay:**
 - Hayat içerisinde tek tek meydana gelen değişimlere denir. (kıs süreli, - anlık – günlükdür)
 - KISA SÜREDE BİTEN İŞLER.** Olay' da başlangıç ve bitiş zamanı bellidir.
 - Örneğin; Kurtuluş savaşı, Lozan anlaşması, Fransız ihtilali vb.
- Tarihi Olgu:** 2012 LYS / 2017 LYS
 - Olaya göre daha soyut ve geneldir.
 - UZUN BİR ZAMAN DİLİMİNDE OLAN İŞLER.** Belli bir yer ve zaman söz konusu değildir. Genellik ve süreklilik gösterir. Örneğin; Anadolu'nun Türkleşmesi, Savaşlar...

5) Tarih biliminin yöntemi;

- Yöntem;** Herhangi bir olayın ortaya çıkarılmasında, incelemesinde ve ispatlamasında takip edilen yola denir.
- Tarih geçmişi konu alan bir bilim dalı olduğu için fen bilimlerinin yararlandığı laboratuvar tekniklerinden (deney – formül) yararlanamaz. Kendine has yöntemleri ve teknikleri vardır.

2011 LYS 4				
A. KAYNAK TARAFI	B. TASNİF (Sınıflandırma)	C. TAHLİL (Çözümleme / Analiz)	D. TENKİT (Eleştirme) 2016 ÖABT	E. TERKİP (Sentez / Birleştirme)
Tarihe kaynaklık edebilecek her türlü bilgi ve verilerin bulunması aşamasıdır. Tarihi olayların doğru ve güvenilir olup olmadığını inceleyenler.	Toplanan verilerin bir sistem dahilinde sınıflandırılması aşamasıdır. Tarihi olayların doğru ve güvenilir olup olmadığını inceleyenler.	Elde edilen verilerin kaynak ve bilgi sistemlerinden yeterli güvenilir olup olmadığının kontrol edilmesi aşamasıdır. Meydana gelecek olayın planını ortaya koyar.	Toplanan verilerin gerekliliği ve bilgi açısından güvenilirliğinin tespit edildiği aşamadır. Dış Tenkit: eserin yazının tespiti – eser sahte mi / orijinal mi. Ne kadar belge değerli var var gibi sorulara cevap aranır. İç Tenkit: Kaynakta verilen bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin ortaya konduğu bölümdür. ESERİN KRİTİĞİ yapılır.	Toplanan verilerin birleştirilerek sonucu ulaştırılması aşamasıdır. Bu aşamada olaylar değişik açılarından (kültürel, ekonomik, vb.) incelenerek sonuçta ulaştırılır.

2011 LYS 4

- Kaynak arama (Belge / Vesika Bulma) :** Tarih hakkında bilgi veren, onu doğru anlayabilmemiz için tanıklık yapan her türlü malzemeye kaynak (belge) deriz.
- Birinci (Ana) elden kaynaklar:** 2015 YGS
 - Bir tarihi olaya en yakın ve bu olayı belgeleyen kaynaklardır.
 - Doğrudan doğruya olayı yaşayan ve olayla ilgili çağdaş yazarların verdikleri eserlerdir. (Aracsız kaynaklar)
 - Tarihi olayın geçtiği döneme ait her türlü bulgudur.**
 - Kitabeler, paralar, arkeolojik malzemeler, sanat eserleri.

b. **İkinci elden kaynaklar:** Olayın geçtiği döneme yakın ya da o dönemin kaynaklarından yararlanılarak meydana getirilen eserler.

- **Yazılı kaynaklar:** Ferman, mühür, para, gazete, hatıra, kitabeler, tabletler, şecereler (soy kütükleri), biyografiler (Hal tercümeleleri), takvimler vb.
- **Yazısız (sözlü) kaynaklar,** Şiir, atasözleri, fıkralar, destan, efsaneler vb.
- **Kalıntılar,** Arkeolojik bulunur sayesinde ortaya çıkan taş, toprak, maden, kemikten yapılmış eşyalar, mezarlar.
- **Çizili, sesli ve görüntülü kaynaklar;** CD, film, fotoğraf, resim...

6) Tarihin Tasnifi;

- Tarih bilimi çok geniş bir çalışma alanına sahiptir.
- Çalışma alanının geniş olması onun incelenmesini güçleştirir.
- Bu nedenle tarihi olayları daha kolay bir şekilde incelemek ve öğrenmek için zamana, mekâna ve konusuna göre bir sınıflama yapılır. İnsanoğlunun geçmişteki faaliyetlerini

a. **Zamana Göre Tasnif (Uzunluğuna bölme):** Bu sınıflandırma da tarih, yüzyıl ve çağlara bölünmüştür.

- Tarihin çağlara ayrılmasında evrensel nitelikli olaylar göz önünde tutulmuştur.
- Ör: İlkçağ, Bu sınıflandırma da Akdeniz havzası ve Batı Avrupa dikkate alınmıştır.

a. **Mekâna Göre Tasnif (Genişliğine – Coğrafi bölme):**

- Kıtaların, ülkelerin, bölgelerin, şehirlerin tarihi incelenir. Örnek: Avrupa tarihi

b. **Konuya Göre Tasnif:** Derinliğine sınıflandırma ve çözümleyici sınıflandırma da denir.

- Öğrenilmek istenen konu ayrıntılarıyla ele alınır. Örnek; Atatürk dönemi Türk dış siyaseti

7) Türklerin Kullandığı Takvimler;

a. **12 Hayvanlı Türk Takvimi:**

- Türklerin İslamiyet'i kabulünden (Müslüman olmadan) önce kullandıkları takvime denir. **MİLLİ TAKVİMDİR.**
- **Güneş yılını** esas alır. Bir yıl 365 gün 5 saattir. Yılbaşı 21 Mart'tır (Nevruz).
- Yıllar sayı ile değil hayvan adlarıyla anılır. Ayların özel bir ismi yoktur.
- Gök bilimi / astroloji alanında çalışmaları olduğunu gösterir. 2011 LYS 4

b. **Celali Takvim;** Büyük Selçuklu sultanı Melikşah zamanında geliştirilmiştir. (Başkanlığını Ömer Hayyam'ın yaptığı bir kurul yapmıştır.) **MİLLİ TAKVİMDİR.**

- **Güneş yılını** esas alır. Yılbaşı 21 Mart'tır. Bir yıl 365 gün 6 saattir. Yılbaşı 21 Mart'tır (Nevruz).
- Miladi 1079 yılı Celali takviminin başlangıcı sayılır.

c. **Hicri Takvim;** Başlangıcı Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç ettiği (622) yılıdır.

- **Ay yılını esas alır.** Kameri takvimde denir. Ayın dünya etrafında 12 defa dönüşünü esas alır.
- Bir yıl 354 gündür. Hicri takvim 1 Ocak 1926'ya kadar yürürlükte kalmıştır.
- Hz. Ömer zamanında kullanılmaya başlanılmıştır. Türk – İslam devletlerinde en yaygın kullanan takvimdir.
- Müslümanlar dini bayram ve gecelerini bu takvime göre kutlarlar.
- Miladi takvimle (365) Hicri takvim (354) arasındaki 11 günlük fark nedeni ile dini gün ve bayramlar her yıl 11 gün ileri bir tarihe gelir.

d. **Rumi Takvim;** 1839 yılından itibaren Osmanlı devletinde kullanılmıştır.

- **Güneş yılını** esas alır. Bir yıl 365 gün 6 saattir.
- Mali takvim diye de adlandırılır. Osmanlı devletinde mali işlerde, vergi – maaş gibi akmasa olmaması için kullanılmıştır.
- Miladi takvimle arasında 584 yıl vardır

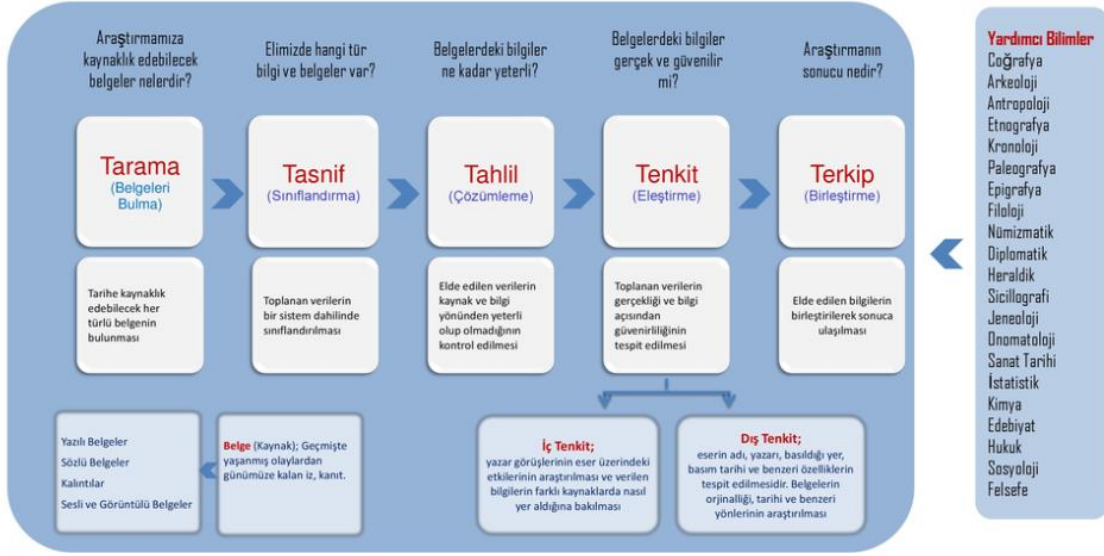
e. **Miladi Takvim** 1997 ÖSS:

- Milat, doğum demektir.
- Başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğumunu kabul eder ve bu tarihe sıfır der. O'dan günümüze kadar olan zamana Milattan sonra (MS) O yılından önceki zamana Milattan Önce (MÖ) olarak adlandırılır. Bir yıl 365 gün 6 saattir.
- **Güneş yılını** esas alır. Güneş yılına dayanan ilk takvimi kullanan mısır'lılardır. **1974 ÜSS**
- Her 4 yılda bir şubat ayı 29 gün olur (artık yıl).

KAVRAM HARİTALARI

I. KONU / TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

TARİHİN YÖNTEMİ

TÜRKLERİN KULLANDIĞI TAKVİM ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

KONU TASARIM

I. KONU / TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

- 1) **1982 ÖSS:** Birbirini izleyen iki tarihsel olaydan birinin diğerinin sonucu sayılıp sayılmayacağını ortaya çıkarmak için **neye bakılmalıdır?**
- A. Sonrakinin nedenlerinin öncekinin sonuçları arasında olup olmadığına
B. İki olayda da aynı kişilerin etkin olup olmadığına
C. İki olayında aynı yerde geçip geçmediğine
D. İki olayında konuları arasında bir benzerlik olup olmadığına
E. Olayların sonuçları arasındaki benzerliğe
- 2) **1986 ÖSS:** Bir tarihi olayda **rolü olanların katkılarının doğru olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki hangisinin göz önünde bulundurulması gerekir?**
- A. Olayın geçtiği günün koşullarının
B. Başka olaylarla benzerliklerin
C. Olayla ilgili değişik yorumların
D. Olaydan sonra kaç yıl geçmiş olduğunun
E. Eleştirinin yapıldığı zamanın koşulların
- 3) **1988 ÖSS:** Aşağıdakilerden hangisi tarihi olayların araştırılmasında başvurulan yollardan **biri olamaz?**
- A. Kronoloji ve coğrafya'dan yararlanma
B. Kaynak taraması yapma
C. Buluntuları inceleme
D. Deney yapma
E. Olaylar arasında ilişki kurma
- 4) **1990 ÖSS:** Aşağıdakilerden hangisinin oluş zamanı **diğerlerine göre daha belirgindir?**
- A. Türkiye Şubat ayının 28'inde NATO'ya girmiştir.
B. Atatürk, XIX. Ve XX. Yüzyıllarda yaşamıştır.
C. Kars anlaşması ekim ayının birinci yarısında imzalanmıştır.
D. Yazı, günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce bulunmuştur.
E. Türkiye 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye olmuştur
- 5) **2011 LYS 4;** Tarihin yöntemi, tarihi olayları inceleyerek anlamak ve açıklamaktır. Tarihi olaylar hakkında doğru bilgi edinmek, yaşanan dönemden kalan orijinal belge ve bulguların değerlendirilmesi ile mümkündür. **Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için izlenmesi gereken işlemler sırasıyla aşağıdakilerden hangileridir?**
- A. Tarama, tasnif, tenkit, tahlil, terkip
B. Terkip, tahlil, tasnif, tarama, tenkit
C. Tarama, tasnif, tahlil, tenkit, terkip
D. Tasnif, tahlil, terkip, tarama, tenkit
E. Terkip, tasnif, tarama, tenkit, tahlil
- 6) **2012 LYS;** Olay ve olgu kavramları düşünüldüğünde **aşağıdakilerden hangisi bir tarihi olaya örnek gösterilemez?**
- A. İstanbul'un fethedilmesi
B. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması
C. Malazgirt savaşının kazanılması
D. Birinci Dünya savaşının başlaması
E. Pearl Harbour Baskınının yapılması
- 7) **2015 YGS;** Tarih öğretmeni sınıfa ferman, tarihi para, Çanakkale de şehit düşen bir askerin hatıratı, İstiklal madalyası ve Halil İnalçık'ın *Devleti Aliyye* isimli eserini getirerek, öğrencilerine bu materyallerden hangisinin birinci el kaynaklar içerisinde yer alamayacağını sormuştur. **Öğrenciler bu soruya doğru cevap olarak aşağıdakilerden hangisini vermesi beklenir?**
- A. Ferman
B. İstiklal madalyası
C. Tarihi para
D. Şehidin hatıratı
E. Halil İnalçık'ın eseri
- 8) **2017 LYS;**
Tarihi Olay: Başlangıç ve bitiş tarihi bellidir. Belirli bir yerde ve zamanda gerçekleşir.
Tarihi Olgu: Aynı türdeki olaylar bütünüdür. Genellik ve süreklilik gösterir.
Bu bilgilere göre, aşağıdakilerden hangisi tarihi olguya örnek gösterilebilir?
- A. Lozan Barış Anlaşması
B. Cumhuriyetin İlanı
C. Kurtuluş Savaşı
D. Anadolu'nun Türkleşmesi
E. Tanzimat Fermanı'nın İlanı

SESİL DERS NOTLARI

I. KONU / TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

8) Atatürk'ün tarihe verdiği önem;

- M. K. ATATÜRK; "Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur" sözüyle tarihe verdiği önemi göstermektedir.
- **Türk Tarihinin Ana Hatları**; 1930 yılında Türk milletinin dünya tarihindeki yerini ve rolünü anlatır.
- M. K. ATATÜRK; Türklerin dünyanın kuruluşundan itibaren var olan ve dünya medeniyetine büyük katkıları olan bir millettir. Bunu araştırmak için 1931 yılında TTK (Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini / 1935 de TTK oldu) kurmuştur.

9) Halil İNALCIK;

- Ünlü Türk tarihçisidir. Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi adlı eseri ünlüdür.
- UNESCO'nun çıkarmayı düşündüğü Dünya Tarihi adlı eserde görev almıştır.
- Fransız ANNALES ekolünün Türkiye'deki temsilcilerindendir

2. KONU TARİH YAZICILIĞI

10) Tarih yazıcılığı;

- İnsanların çeşitli alanlarda edindiği tecrübeleri gelecek nesillere aktarmak için kaydetmesiyle doğmuştur.

11) Geçmişten Günümüze Tarih yazıcılığı;

- Hikâyeci (Rivayetçi - Nakilci) Tarih Yazıcılığı;**
 - Olaylar hikâyeler şeklinde abartılı biçimde anlatılır. Neden – sonuç ilişkisi yoktur. Yer ve zaman belirtilir.
 - İlk olarak Eski Yunan'da M5. yy'da Herodotos'un yazdığı **Historia**'dır.
- Öğretici (Pragmatik – Faydacı) tarih anlayışı;**
 - Olaylardan ders çıkarmak suretiyle, toplumun ahlak ve karakterini geliştirmeyi (milli birlik ve ahlaki değerleri geliştirme) amaçlar.
 - Kahramanlar ön plana çıkarılır. En önemli eksikliği sadece zaferleri konu edinmesidir.
 - Bu tarzın ilk temsilcisi **THUKYDİDES**'dir.
 - İslam tarihindeki siyer bu tarza örnekler.
- Sosyal Tarih;**
 - Olayların duygusal yönlerini dikkate almadan açıklayan tarih anlayışıdır.
 - Toplumun ilgilendiren en küçük olaylar bile konu edinilmiştir.
- Kronik / Kronolojik Tarih;**
 - Her yılın olayları arasında herhangi bir bağlantı gözlemlenmeden arka arkaya sıralanır.
 - Hitit Analları gibi

e) Neden – Nasılcı (Araştırmacı – Bilimsel) Tarih;

- 19 yüzyılda doğmuştur.
- Tarihi olaylar tek bir sebeple değil askeri / siyasi / ekonomik / toplumsal / kültürel boyutuyla incelenir

f) Felsefi Tarih; Değişik kültürleri inceleyerek birine etkileşimlerini inceleyen tarih yaklaşımıdır.

↪ Tarih yazıcılığı Hititlerin yazdığı **YILLIK (ANALLAR)** ile başlamıştır.

↪ **HEREDOT**, olayları araştırarak ve yansız olmaya çalışarak yazmıştır. [2000 ÖSS] Böylece **tarih biliminin öncüsü** olarak kabul edilir.

↪ **Kilise Tarihi**; Ortaçağ Avrupa'sında eleştiriden uzak olan tarih yazıcılığıdır.

↪ **İbni Haldun** (1332 – 923) eserlerini tarih felsefesi çerçevesinde yazdı.

↪ 18. Yüzyılda sadece belgeler yetmez geniş bir açıdan tarih olaylarına bakılmalı diyen **ALMAN TARİH OKULU** kuruldu.

↪ 18. Yüzyılda **VOLTAİRE** din ve siyaset alanından sıyrılıp genel tarih yazımı başladı.

↪ **ANNALES OKULU**; 1930'lu yıllarda Fransa'da gelişme gösteren tarih ekolüdür. Olay ve olguları bütünsel bir yapı içerisinde çok yönlü olarak incelenmesini esas alır. En ünlü temsilcisi F. Brudel ve en ünlü eseri " II. Felipe Dönemi"dir. Türkiye'deki temsilcileri Ömer Lütfü BARKAN ve Halil İNALCIK'tır.

12) Osmanlı Devletinde Tarih yazıcılığı;

- Devlet politikası doğrultusunda gelişmiştir. Yöneticilerin hayatı, başarıları, siyasi ve askeri olayları anlatılır.
- Ayrıca başarıların gelecek nesillere aktarılması, devletin uygulamalarına yönelik sonradan çıkacak itirazlara karşı kanıt oluşturmak amacıyla yazılmıştır.
- **Şehnamecilik**; Osmanlılarda vakanüvisliğin kuruluşundan önce devletin resmî tarih yazarına verilen addır.
- **Vakanüvis**; Osmanlı devletinde zamanın olaylarını tespit etmek ve yazmakla görevli devlet tarihçisidir. **İlk Vakanüvis Halepli Mustafa Naima Efendi**'dir.

TARİHİN FAYDALANDIĞI BİLİM DALLARI

13) Tarihe Yardımcı Bilimler;

- a) **Coğrafya: Yer bilimidir.** Tarihi olayların oluşumunda coğrafi şartların (iklim, yeryüzü şekilleri, ekonomik faaliyet, konum) etkisini inceler. (ilk uygarlıkların ortaya çıkmasında temel etken coğrafi çevredir)
- b) **Kronoloji: Zaman bilimidir.** Tarihi olayların oluş zamanını inceler. Olayların meydana geldiği tarihin bilinmesi olaylar arasında neden – sonuç ilişkisinin kurulmasına yardımcı olur.
- Tarihi araştırmalarda yer ve zaman belirtilmesi zorunluluğundan dolayı Coğrafya ve Kronoloji tarihe yardımcı vazgeçilmez bilim dallarıdır
- c) **Arkeoloji: Kazı bilimidir.** Su ve toprak altında kalmış eserleri gün ışığına çıkarır. (Özellikle tarih öncesi dönemleri inceler / Prehistorik dönem – yazının olmadığı dönemler)
- d) **Arkeometri:** Yazısız buluntuları tarihlendirir.
- e) **Antropoloji: İnsan ırkını inceleyen** bilimdir. Toplumun sosyal ve kültürel yapısını inceler.
- Fiziki Antropoloji; iskelet ve kemikleri inceleyerek etnik kökenleri araştırır.
 - Paleantropoloji: Fosilleri inceler
 - Sosyal antropoloji toplum içindeki özellikleri, kültürel etkileşimi inceler
 - Buz adam Ötzi fosili 1991 yılında Avusturya ile İtalya arasında bulundu. MÖ 3300 yılına ait fosildir. Dövmeler...
- f) **Etnografya:** Kavimler bilimi, insan topluluklarının öz (milli) kültürlerini (örf, adet, gelenek, sanat...) inceler.
- g) **Etnoloji:** Kültür / Halk bilimidir. Toplumların kültürleri yanında siyasi, sosyal, ekonomik, dini kurumlarını mukayeseli / karşılaştırmalı inceler. Kültür etkileşimini ortaya çıkarır.
- h) **Paleografya: Eski yazıların** okunmasını sağlayan bilimdir. Eski yazıları inceler. (Mısır – Hiyeroglif) 2011 YGS
- i) **Epigrafya: Kitabeler, yazıtlar ve anıtları** ve üzerindeki yazıları inceler. 2017 YGS
- j) **Diplomatika (Diplomatik bilimi):** Devletlerarası yazışma ve anlaşmaları (belgeleri) inceler. Belgelerin sahte olup olmadığına bakar.

- k) **Filoloji: Dil bilimidir.** Dünya’da var olmuş ve olan dilleri inceler. Diller arasındaki akrabalık bağlarını, sözcük alışverişini araştırır. Göç hareketlerinin açıklanmasında, toplulukların yakınlık / akrabalık derecelerini belirler.
- l) **Heraldik (Arma bilimi):** Armaları inceler. (Mülkiyet sembolüdür) 2017 LYS
- m) **Nüvizmatik (Meskûkât):** Eski paraları inceler. Bu paraların ait oldukları medeniyetin, devlet, hükümdar, ekonomik yapısı, alfabesi, estetik anlayışı gibi konularda bilgiler verir.
- n) **Toponomi (Onomastik / Onamatoloji):** Yer adlarını / isimlerini ve kökenlerini inceler
- o) **Antroponimi:** Kişi adlarını inceler.
- p) **Kimya (Karbon 14 metodu / C₁₄):** Fosillerin yaşının bulunmasında kullanılır.
- q) **Psikoloji:** Tarihi olayların akışında rol oynayan insanların karakterlerini ve davranışlarını inceler.
- r) **Sosyoloji:** Toplum bilimidir. Toplumsal ilişkilerin yapısını, nedenlerini ve etkilerini araştırır.
- s) **Demografya:** Nüfus bilimi
- t) **Kartografya:** Harita bilimi
- u) **Sigilografya:** Mühür bilimi
- v) **Geneoloji:** Şecereler, ensab cetveli (soy kütüğü). Kişinin hangi soydan geldiğini inceler.
- w) **Prozopografi:** Bir devletin gerek yönetici kadrolarında gerekse de bilim ve kültür hayatında öne çıkan kimselerin kökenlerini aralarındaki her türlü ilişkilerini araştırmaktadır. Özellikle son dönem tarih araştırmalarında sıkça kullanılmaktadır.
- x) **Hukuk:** Hukuk, toplu halde yaşayan insanların birbirleriyle ve devletle ilişkilerini düzenleyen kurallara denir. Bir topluma ait hukuk kurallarıyla o toplumun iktisadi, siyasi, kültürel yapısıyla ilgili bilgiler elde edilir.
- y) **Teoloji:** Dinleri değerlendiren bilimdir.
- z) **Ekoloji:** Çevre bilimi, Canlıların aralarındaki bağlantıları ve buldukları ortamları inceler.
- aa) **Dendraknoloji:** Ağaç halkalarından tarihlendirme yapma metodudur.

KONU TASARIM

I. KONU / TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

- 1) **1988 ÖYS:** Tarih öncesi devirleri inceleyen bir tarihçi en çok aşağıdaki bilimlerden hangisinden yararlanır?
- A. Sosyoloji
B. Arkeoloji
C. Coğrafya
D. Kronoloji
E. Paleografya
- 2) **1991 ÖYS:** Tarihe yardımcı bilimlerden Kronolojinin ilgi alanı aşağıdakilerden hangisidir?
- A. İnsan topluluklarının dilleri
B. Eski paralar ve bunlar üzerinde damgaların anlamları
C. Eski yazılar
D. Toplumları gelenek ve göreneklere
E. Olayların gerçekleşme zamanı
- 3) **2000 ÖSS:** Herodotos'tan önce tarihi olayların oluşuna ilişkin birtakım listeler, kronoloji cetvelleri ve yıllıklar düzenlenmiş olduğu halde, tarih biliminin öncüsü olarak Herodotos gösterilmektedir. **Herodotos'un tarih biliminin öncüsü olarak kabul edilmesinde, aşağıdakilerden en çok hangisinin etkili olduğu söylenebilir?**
- A. Araştırarak ve yansız olarak yazmaya çalışması
B. Pek çok tarihi olayı bizzat yaşamış olması
C. Tarihi olayların kimler arasında ve ne zaman olduğunu belirtmesi
D. Tarihi olayları kronolojik sıraya göre vermesi
E. Olayların geçtiği yerleri gezip görmesi
- 4) **2007 ALÖSS:** Hz. İsa'nın doğumunu başlangıç olarak kabul eden takvime "Miladı Takvim" denilmiştir. Bu takvimde dünyanın güneş etrafında bir defa da dönüşü esas alınmıştır. **Miladı takvim, aşağıdaki ilk çağ uygarlıklarından hangisi tarafından bulunmuştur?**
- A. Mezopotamya
B. Mısır
C. Fenike
D. Hitit
E. Sümer
- 5) **2010 KPSS LİSANS; Osmanlı Devleti'nde resmî tarih yazarlarına verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Mültezim
B. Mütevellî
C. Nişancı
D. Reisülküttap
E. Vakanüvis

- 6) **2011 YGS:** Malatya yakınlardaki Aslan tepe'de yapılan kazılarda, dünyanın en eski kılıçları kabul edilen üzeri işlemeli kılıçlara ve iki farklı ırka ait olduğu tespit edilen kafatası ve kemiklere rastlanmıştır. **Bu bilgilere;**

- I. Antropoloji
II. Arkeoloji
III. Paleografya

Bilimlerinin hangilerinden yararlanılarak ulaşıldığı söylenebilir?

- A. Yalnız I
B. Yalnız II
C. I ve II
D. Yalnız III
E. I, II ve III

- 7) **2017 YGS:** Ela öğretmen tarih dersinde, öğrencilerine anıt ve taşlardaki yazıların okunmasında tarih biliminin yararlandığı alanı sormuştur.

Öğrencilerin aşağıdakilerden hangisini cevap olarak vermesi beklenir?

- A. Etnografya
B. Heraldik
C. Epigrafi
D. Antropoloji
E. Nümizmatik

- 8) **2017 LYS;** Tarih dersinde Aslı Öğretmen aşağıdaki Osmanlı armasını sınıfa getirerek armanın üzerindeki şekillerin ne anlam geldiğini açıklamıştır.

Aslı Öğretmen bu açıklamayı yaparken aşağıdaki alanlardan hangisinden faydalanmıştır?

- A. Epigrafi
B. Diplomatik
C. Paleografya
D. Heraldik
E. Nümizmatik

SESİL DERS NOTLARI

II. KONU TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

Tarihi Çağlara Giriş

- İnsanlık tarihinin uzun zamanı kapsamı geçmiş ile ilgili ayrıntılı araştırma yapmayı zorlaştırmaktadır.
- Bu nedenle ÖĞRENMEYİ VE İNCELEMİYİ KOLAYLAŞTIRMAK İÇİN zamana göre sınıflandırılmıştır.
- Yazının bulunmasından önceki döneme Tarih Öncesi Çağlar, yazının icadından sonraki döneme Tarih Çağlar denilmiştir.

Tarih Öncesi Çağlar (Prehistorik)

- Yazının bulunmasına kadar geçen zamana denir.
- Kendi içinde Taş devri ve Maden devri ikiye ayrılır.

9) Tarih Öncesi devirleri aydınlatmada kullanılan tarihe yardımcı bilim;

- ARKEOLOJİ'DİR.
- Tarih öncesi dönemlerde devir değişiklikleri kullanılan araç ve gereçler göz önüne alınarak sınıflandırılırken, Tarih devirlerin de ise insanlığı etkileyen evrensel olaylar esas alınmıştır

10) Tarih Öncesi Devirlerin (Prehistorik) Genel Özellikleri;

- Tarih öncesi dönemlerin devirlere ayrılmasında, kullanılan araç – gereçlerin malzemesi dikkate alınmıştır.
- Tarih öncesi devirler karanlık devirlerde denir.
- Bütün devirler bütün toplumlarda aynı anda yaşanmamıştır.
- Her toplum bütün devirleri sırasıyla yaşamamıştır.
- Toplumlar arası etkileşim zayıftır. Fakat kazı yapılan pek çok yerde ev eşyası ve silah bulunması insan ihtiyaçlarının benzer olduğunun göstergesidir. 2001 ÖSS
- İnsanların ihtiyaçları, icatları ortaya çıkartmıştır. Bilgi birikiminin artması ile önce taş, sonra toprak ve madeni işlemiştir. [2006 ÖSS Sos 1]. Giderek daha dayanıklı aletler yapmışlardır. 1997 ÖYS

11) Kaba Taş (Eski Taş – Paleolitik) dönem;

- İnsanoğlunun dünyaya gelişinden yontma taş zamanına kadar geçen dönemdir. En uzun dönemdir.
- En ilkel dönemdir. İnsanlar mağaralarda yaşamaktadırlar.
- Doğa baskındır. (Avcılık ve toplayıcılık var) üretim yok. (TÜKETİCİ TOPLUM)
- İhtiyaçlar tabiatta hazır bulunanlardan karşılandı için insanlar tüketicidir.
- Günlük hayatta taşı doğal haliyle işlemeden kullanmışlardır.
- İstanbul, Yarımburgaz mağarası (Türkiye'nin bilinen en eski yerleşim yeri) / Antalya'da Karain,

12) Yontma Taş (Orta Taş – Mezolitik) dönem;

- Bu dönemde uygarlığın gelişim yavaşdır. İnsan tüketicidir. Avcılık ve toplayıcılıkla hayatını sürdürür. (tüketici toplum)
- İlk sosyal örgütler (Klanlar - aile) bu dönemde ortaya çıkmıştır.
- Alet üretimi bu dönemde başlamıştır. (Mikrolit: çakmak taşından yapılmış günlük yaşamda kullanılan küçük araç – gereçler)
- Mağaralarda resimler yapmışlardır. (İlk sanat eserleri)
- Dönemin sonunda ateş bulunmuştur.
- Totemizm inancı görülür.

13) Ateşin bulunması insan hayatında oluşturduğu değişiklikler;

- Ateş; ısınma, aydınlanma, korunma ve pişirme dışında Cilalı taş devrinde seramik eserlerin, Maden devrinde metal eşyaların yapılmasını kolaylaştırmıştır.
- Ateşin diğer bir faydası da çiğ beslenmenin sona ermesi ile insanın ömrünün uzamasıdır. İŞİTİR / PİŞİRİR/ KORUR / STERİL EDER

14) Cilalı Taş (Neolitik - Yeni Taş) dönem (MÖ 8000 – MÖ 5500) 1991 ÖSS - 2010 YGS

- Buzul çağının sona ermesiyle yaklaşık olarak günümüz iklim sisteminin olduğu dönemdir.
- Bu dönemin en önemli özelliği insanın avcılık ve toplayıcılıkla sürdürdüğü tüketici yaşamdan çıkıp tarımsal üretime geçmesidir. Tarımsal hayatın doğal bir sonucu olarak mağara ve kaya sığınaklarından çıkıp taş ve kerpiç malzemeler kullanılarak evler yapılmaya başlanmıştır.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR		TARİH ÇAĞLARI			
TAŞ ÇAĞI	MADEN ÇAĞI	İLK ÇAĞ MÖ 3200 MS 375	ORTA ÇAĞ 375-1453	YENİ ÇAĞ 1453-1789	YAKIN ÇAĞ 1789-
1.Eski Taş Çağı	1. Bakır Çağı	Yazının icadından	Kavimler Göçü'nden	İstanbul'un Fethi'nden	Fransız İhtilali'nden
2.Orta Taş Çağı	2.Tunç Çağı	Kavimler Göçü'ne kadar olan dönem kapsar.	İstanbul'un Fethi'ne kadar olan dönem kapsar.	Fransız İhtilali'ne kadar olan dönem kapsar.	günümüze kadar olan dönem kapsar.
3.Yeni Taş Çağı	3.Demir Çağı				

- Tarım faaliyetleri başladı. ÜRETİCİ TOPLUM hayatına geçildi. İhtiyaç fazlası ürünler takas yöntemi ile pazarlandı. (Karacadağ = Urfa – Diyarbakır arası...)
- Tarımsal hayat sayesinde İlk yerleşim yerleri (Köyler) kurulmaya başlanmıştır.
- Tarım arazilerine sahip olma arzusu mülkiyet kavramının doğmasına sebep oldu.
- Bitki liflerinden elbiseler yapılmış
- İlk kez yiyecekleri saklamak için kilden pişirilerek yapılan çanak ve çömlekler yapılarak seramik sanatının ilk örnekleri verilmiştir.
- Tekerlek icat edildi. Tekerleğin icadı ve atın evcilleştirilmesi göçleri ve toplumlar arası kültürel etkileşimi hızlandırdı.
- Diyarbakır – Çayönü (Anadolu ve Güneydoğu Avrupa’da tespit edilen ilk ve en eski yerleşim yeridir) İLK ÇİFÇİ / KÖY YERLEŞİMİ
- Konya – Çatalhöyük (İnsanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesi) 1998 ÖYS
- Anıt mezar mimarisinin ilkel örnekleri Dolmenler ve Menhirler yapılmıştır.

15) İlk yerleşim yerlerinin kurulmasının sonuçları;

- a) Tarımsal üretimle birlikte, toplumsal ve üretime dayalı işbölümü doğmuştur.
- b) Üretimi artırma çabaları kölecilik anlayışını doğurmuştur.
- c) İhtiyaç fazlası ürün takas yoluyla ihtiyaç duyulan ürünlerle değiştirilmesi, basit de olsa ticareti başlatmıştır.
- d) Tarımsal üretim ve ticaret, özel mülkiyet kavramının doğmasına neden olmuştur. Buda aha sonraları hukuk kurallarının doğmasını sağlamıştır.

MADEN ÇAĞLARI (MÖ 5500 – 1200)

- Ateşin kullanılması ile madenler eritildi. Taş ve kemik yerine madenden yapılan malzemeler kullanıldı.
 - Cilalı taş döneminden maden devrine geçişe Bakırtaş (Kalkolitik) çağ denir. İlk şehir yerleşmeleri ve Megaron tipi evler görülür. 1996 ÖSS
 - Maden çağları; Maden devrinin bu şekilde sıralanmasın da bu madenlerin işlenmesindeki kolaylık etkili olmuştur.
- a) **Bakır devri;** İnsanoğlunun ilk bulduğu ve kullanılan ilk madendir. (Sebebi tabiatla bol bulunması ve kolay işlenebilmesi). Maden devrinin en uzun dönemidir. Daha çok süs eşyası olarak kullanıldı.
 - b) **Tunç (Bronz) devri;** Bakır ve kalayın karıştırılması ile Tunç (Bronz) devri başlamıştır.
 - c) **Demir devri;** İnsanlık tarihinin en önemli buluşlarından biridir. (dövme tekniği) Küçük şehir devletleri yerini büyük devletler almıştır.(Babil kralı Hammurabi...) Sanayinin gelişimi artmıştır.

TARİH ÇAĞLARI

- Sümerlerin yazıyı bulmasıyla başlayıp günümüze kadar olan zamana denir.
- Tarihin çağlara ayrılması öğrenimde kolaylık sağlama amacına yöneliktir.
- Günümüze yaklaştıkça çağların süresi kısılır. Bu durumun en önemli nedeni bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin günümüzde hızlanmasıdır.
- Tarih devirlerini aydınlatmada en önemli yardımcı bilim PALEOGRAFYA ve DİPLOMATİK

16) İlk çağ (Antikite);

- Yazının bulunması ile başlar kavimler göçü sonrası 476 yılında Batı Roma imparatorluğunun yıkılması ile sona erer.
- Bu dönemdeki ilk siyasi örgütlenme şehir (site) devletleridir bunlardan imparatorluklar doğmuştur.
- Tek tanrılı dinler ortaya çıkmıştır (Musevilik – Hıristiyanlık). Kâğıt, Yazı, Takvim, Para bulunmuştur.

17) Ortaçağ;

- 476 yılında Batı roma devletinin yıkılması ile başlar 1453 yılında Türklerin İstanbul’u fethiyle Doğu Roma imparatorluğunun (Bizans) yıkılması ile sona erer.
- Kavimler göçü sonrası (375) feodalite (Derebeylik) sistemi yaygınlaşmıştır.
- Bilim de, sanatta Skolâstik (bağnaz) düşünce egemendir.
- İslamiyet 610 yılında doğmuştur.
- Haçlı seferleri başlamıştır. (din savaşları)

18) Yeniçağ;

- 1453 İstanbul’un fethiyle Doğu Roma imparatorluğunun (Bizans) yıkılması ile başlar 1789 Fransız ihtilali ile sona erer.
- Topun kullanılması ile Feodalite (Derebeylik) yönetimi sona erdi krallıklar güç kazandı.
- Coğrafi keşifler başladı, yeni kıtalar keşfedildi, sömürgecilik faaliyetleri başladı.
- Rönesans hareketleri sonrası bilim ve sanatta başlayan ilerleme skolâstik düşünceyi yıktı
- Reform hareketleri sonucu Hristiyanlıkta yeni mezhepler ortaya çıktı.

19) Yakınçağ;

- 1789 Fransız ihtilali ile başlayıp günümüze kadar devam eden zamana denir. Atom çağı, uzay çağı, bilgi çağı da denir.
- Fransız ihtilali ile yayılan Ulusçuluk (Milliyetçilik) akımı imparatorlukların dağılmasına Milli devletlerin kurulmasına neden oldu
- Laik devlet ve toplum anlayışı doğdu.
- Sanayi devrimi doğmuş, sömürge ihtiyacına buda I. ve II. Dünya savaşlarına neden olmuş Büyük sanayi kentleri ve İşçi sınıfı oluştu.

KONU TASARIM

II. KONU TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

- 1) **1981 ÖSS:** Eski bir yerleşme yerinde yapılan kazıda elde edilen bulgular, burada yaşayanların taş devrinden sonra bakır, tunç ve demir devirlerini aynı zamanda görmüş olduklarını göstermektedir. **Bu yerleşme yerinde yaşayanlar için aşağıdakilerden hangisinin doğru olması en güçlü olasılıktır?**
- A. Madenleri işlemek için ateşten yararlanmayı geç öğrenmişlerdir.
B. Yerleşme yeri, bakır, kalay ve demir madenleri bakımından zengindir.
C. Bakır ve tunç eşyalara çok geç gereksinim duymuşlardır.
D. Taş devri uygarlığını yaşayanlar, demir devrini yaşayanlardan etkilenmişlerdir.
E. Yerleşme yerinde köklü iklim değişimleri olmuştur.
- 2) **1992 ÖYS:** Tarih öncesinde yayan insanlar, eşya ve alet yapımında aşağıdaki maddelerden hangi sırayla yararlanmaya başlamıştır?
- A. Toprak - Taş - Maden
B. Toprak – Maden – Taş
C. Taş – Maden – Toprak
D. Taş – Toprak – Maden
E. Maden – Taş – Toprak
- 3) **1996 ÖSS:** Kalkolitik çağda, Anadolu’da avcılık önemini kaybetmiş, tarım öncelik kazanmıştır. **Bu bilgiye dayanarak kalkolitik çağ ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?**
- A. Verimli topraklara göç edilmiştir.
B. Yerleşik hayata geçilmemiştir.
C. İnsanların yaşantısı değişmiştir.
D. Hayvancılık yapılmamıştır.
E. Tüketim üretimden çok olmuştur.
- 4) **1997 ÖYS:** Maden devir insanları, önce bakır, sonra tunç, daha sonra de demir devrini yaşamışlardır. **Devirlerin bu sıra ile yaşanması aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?**
- A. İklim koşullarının değiştiğinin
B. Giderek daha dayanıklı araçların yapıldığının
C. İnsanların daha dağınık halde yaşadığının
D. Madenlerin aynı zamanda bulunduğunun
E. Yazının geç bulunduğunun
- 5) **1997 ÖSS:** MÖ. Tarihleri Milat takviminin başlangıcından geriye doğru gittikçe, MS tarihleri ise Milat takviminin başlangıcından günümüze doğru geldikçe sayısal değer olarak artar. **Bu bilgiye dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?**
- A. MÖ. İki tarihten sayısal değeri büyük olan küçük olandan daha eski bir tarihi gösterir
B. MÖ. İki tarihin arasındaki süreyi bulmak için bu iki tarihi toplamak gerekir
C. MÖ. Bir tarih ile MS. Bir tarih arasındaki süre, bunlardan sayısal değeri küçük olanın sayısal değeri büyük olandan çıkarılmasıyla bulunabilir
D. MS. İki tarihin arasındaki süreyi bulmak için bu iki tarihin toplanması gerekir
E. MS. İki tarihten sayısal değeri küçük olan büyük olandan daha yakın bir tarihi gösterir
- 6) **2013 LYS 4: İnsanların, toprağı işleyerek tarımsal üretime geçtikleri, ilk yerleşim yerlerinin kurdukları, yiyecek ve içecekleri korumak için kilden çanak çömlek yaptıkları çağ, aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Orta Taş (Mezolitik) Çağı
B. Eski Taş (Paleolitik) Çağı
C. Yeni Taş (Neolitik) Çağı
D. Bakır Çağı
E. Demir Çağı
- 7) **2012 YGS; Malatya yakınlarında bulunan Aslantepe yerleşim yerine ait aşağıdaki bilgilerden hangisinin, malzemelerin yer değiştirdiğine ve olası bir ticaretin varlığına kanıt olarak gösterilebilir?**
- A. Av etkinliklerinde mızrakların kullanılması
B. Tarımsal etkinliklerde değirmen taşları ve orakların kullanılması
C. Süs eşyalarında, boncukların dışında deniz kabuğunun da kullanılması
D. Girişleri çatıda olan tahıl ambarlarının bulunması
E. Ölümlerin mezarlarında değerli eşyaların bulunması
- 8) **2010 YGS; Aşağıdakilerden hangisinin Cilalı Taş devrini Yontma taş devrinden ayıran özelliklerden biri olduğu savunulamaz?**
- A. Köylerin kurulması
B. Tarımla uğraşılması
C. Araç ve gereç yapılması
D. Dokumacılığın başlaması
E. Hayvanların evcilleştirilmesi

SESİL DERS NOTLARI

II. KONU TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

1) Mezopotamya ve Mezopotamya'da kurulan devletler

- Grekçe iki nehir arası anlamına gelir. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan topraklara denir. Tarıma elverişli topraklara sahiptir.
Mezopotamya'da kurulan uygarlıklar

- Sümerler
- Akadlar
- Elamlar
- Babiller
- Asurlular

ABASE

2) Sümerler;

- Birbirinden bağımsız site denilen şehir devletlerinde yaşıyorlar.
- En önemlisi Ur'dur. Patesi / Ensi denilen rahip krallar ülkeyi yönetmektedir. TEOKRATİK DEVLET anlayışı görülmektedir.
- Çivi yazısını bularak Tarihi Çağları başlatmışlardır. MÖ 3500
- Ziggurat adı verilen yedi katlı tapınaklarında astronomi çalışmalarında bulundular. AY YILINA DAYANAN İLK TAKVİM.
- Urgakina ilk yazılı kanunları yaptılar.
- Gilgamesh destanı, Yarattılış destanı, Tufan hikâyesi önemlidir.

3) Akadlar MÖ 2350 – MÖ 2100;

- **Tarihteki ilk imparatorluğu kurmuşlardır.**
- Akad kralları başrahip, başkomutan ve baş yargıç yetkilerini kendinde topladıkları gibi **tanrı kral** anlayışları vardır. (Teokratik devlet)
- İlk Yayılmacı / sömürgeci / emperyalist bir politika izleyen devlet olarak diğer ülkelerinin zenginliklerini kendi ülkelerine taşıdıkları gibi Mezopotamya kültürünün Ön Asya'ya yayılmasını sağlamışlardır.
- **İlk düzenli orduyu kuran devlettir.**

4) Elamlar MÖ 3000 – MÖ 700;

- Çömlek yapımı ve seramik sanatı ve maden işlemeciliğinde gelişmişlerdir.
- Çivi yazısını kullanmışlardır

↗ Mezopotamya medeniyet içinde en sönük olan dönemdir.

5) Babiller (Amurrular) MÖ 1850 – MÖ 539;

- a. Başkentleri Babil'dir. En ünlü kralı **Hammurabi**'dir.
- b. Mezopotamya'nın en önemli hukuk belgesi olan, Sami gelenekleriyle Sümer ve Akad yasalarıyla sentezleyerek **Hammurabi kanunlarını** yapmışlardır.
 - İlk Anayasa kabul edilir.
 - Kısasa kısas (Talion usulü) cezaları vardır.
- c. Dünyanın yedi harikasından sayılan **Babil Asma bahçeleri, Babil Zigguratu** (Mezopotamya'nın en büyük zigguratıdır) vardır.

6) Asurlular MÖ 2000 – MÖ 609;

- Anadolularda koloniler kurmuşlardır. Kayseri Kültepe'de (Kaniş) kurdukları ticaret kolonileri sayesinde Çivi yazısını Anadolu'ya getirmişler ve Anadolu'da tarih devirlerinin başlamasını sağlamışlardır.
- Kültepe, Alişar ve Boğazköy de ticaret kolonileri kurdular.
- Doğunun Romalıları olarak adlandırılırlar
- Ninova kütüphanesi tarihin ilk kütüphanesidir. İlk arşivleme.
- Çok tanrılı bir inanca sahiptir. Ölümünden sonra hayata inanmazlar.
- Nemrut tapınağındaki aslan heykelleri Asur krallarının savaş ve av sahnelerini tasvir eder.

Mısır Medeniyeti MÖ 3000 – 525

- Mısır, Afrika'nın kuzeydoğusunda, batısı ve güneybatısı çöllerle çevrili, Nil nehrinin suladığı bir Akdeniz ülkesidir.

7) Mısır medeniyeti; tarih öncesi çağları kronolojik olarak yaşamıştır bunun sebebi

- Mısır'ın çevre toplumların etkileşiminin az olmasıdır. (Etrafı çöl ve denizle çevrili olması- Coğrafi engellerin olması)

8) Mısır medeniyeti;

10) Pers devleti;

- Nomos (Nom) adlı şehir devletlerinde yaşamışlardır. Menes bilinen ilk krallarıdır.
- Ülke eyaletlere bölünmüş ve merkezden atanan valiler tarafından yönetilmiştir. (merkezi yönetim anlayışı)
- Çok tanrılı bir din anlayışı (Politeist) ve köleciliğin yaygın olduğu bir toplumdur.
- Firavun denilen tanrı kralları vardır.
- Ölümünden sonra hayat inanırlar bu nedenle

☞ Mezar mimarisi görülür. Piramit (En ünlüleri Keops, Kefren, Mikerenos, Gize ve Karnak'tır)

☞ Mumyacılık gelişmiştir. (halk mezarlarına labirent denir) -

☞ Mumyacılık sayesinde tıp ve eczacılıkta gelişmiştir.

- Ekonomileri tarıma dayanır. Nil taşkınlarından korunmak ve Nil'den yararlanmak için Güneş takvimini buldular. 1974 ÜSS

☞ Taşkınlardan kaybolan arazilerin sınırlarını yeniden belirlemek için Geometri; tarım ürünlerinin üzerinden alınan verginin hesaplanması için aritmetiği, pi sayısını buldular

☞ Bu bilimsel gelişmelerde ihtiyaçlar ve dini inançla etkili olmuştur. 1995 ÖSS

- Halk; Anez (şehir yöneticisi) – kâtipler (en önemli sosyal sınıf), askerler, şehirliler, zanaatkarlar, köylüler ve köleler olmak üzere çeşitli sosyal sınıflara ayrılır.
- Hiyeroglif denen 24 harfli resim yazısını kullandılar. (İstanbul Sultan Ahmet Meydanındaki Dikilitaş önemli bir örnektir).
- Papirüs adlı kâğıdı buldular.
- Hititlerle, Suriye'ye sahip olmak için Kadeş savaşını ve Kadeş anlaşmasını yapmışlardır. (Tarihte bilinen ilk yazılı anlaşmadır – Ayrıca Asurlulara karşı Hitit ve Mısır ittifakının kurulmasını sağladı.)

9) İran Uygarlığı

- Medler ve persler, İran siyasi hayatında önemli bir yer tutan devletlerdir.
- İran'da ilk devleti kuranlar Medler'dir.
- Keyeksar zamanında bağımsız bir devlet olmuşlardır.

- Anadolu'ya siyasal açıdan egemen olmalarına rağmen kültürel açıdan geride oldukları için bölgeyi etkilememişlerdir.
- Ülkeyi satraplık denen eyaletlere bölerek yönetmişlerdir. Şahgözü – Şahkulağı denilen görevliler atamışlardır.
- Dünya'da ilk posta teşkilatını ve istihbarat örgütünü kurmuşlardır.
- Zerdüş dinini benimsemişlerdir.

11) Hint Medeniyeti;

- Hindistan, Asya'nın güneyinde, Hint okyanusuna doğru uzanan büyük bir yarımadadır.
- **İndus ve Ganj** (Kutsal nehirdir, bu sudan bir yudum içmeden ölen hayatını tamamlamadan ölmüştür denilir) nehirleri kıyısında gelişen bir medeniyettir.
- İklimi elverişli ve toprakları verimli olduğu için sık sık istilaya uğramıştır.
- **Kast sistemi** vardır. (Hindistan'ın bir millet olmasını engellemiştir- Gazneliler tarafından Kast sistemi çökertilmiştir.)
- Toplum Brahman (Din adamı), Kşatriya (Asker), Vaysiya (Çiftçi – Tüccar), Südra (işçiler) , Parya (köle) diye sınıflara ayrılır.
- Semavi olmayan dinler var. (Hinduizm, Jainizm, Brahmanizm, Budizm)

12) Çin Medeniyeti;

- Kâğıt, Matbaa, Barut, Pusula ve Mürekkebi bulmuşlardır. (751 Talas savaşı)
- İpek yolu ticareti önemlidir. (Pekin – Avrupa) İpekli dokumacılık, Porselen ve Çin Seddi önemlidir.
- Türklerle, İpek yoluna hâkim olmak için yoğun mücadele sergilemişlerdir. Çin Seddi'ni yapmışlardır.
- Lao ÇE (Tao / Taoizm Bireycilik ve kişisel özgürlüğün sembolü), Konfüçyüs (geleneççilik ve toplumsal düzeni savunur) gibi düşünürlerin görüşlerini din olarak kabul etmişlerdir.
- Türk Tarihine ait ilk bilgileri Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz.

13) Fenikeliler;

- Şehir devletleri halinde örgütlenmişler ve siyasal birlik kuramamışlardır.
- Yaşadıkları bölgenin tarıma uygun olmaması nedeniyle **denizciliğe** yönelmişlerdir.
- Kolonilerini sadece Pazaryeri ve alış verişi merkezi olarak görüp vatanlarının bir parçası olarak görmedikleri için bu bölgelerde kalıcı olamamışlardır
- **Dünya kültürüne en büyük katkıları çivi yazısından geliştirdikleri 22 harften oluşan alfabeyi bulmuştur.** 2015 LYS 4

14) İbraniler;

- Tarihte tek tanrılı dinlere inanan ilk toplumdur. (Tanrıları Yehova, Kitapları Tevrat, Peygamberleri Musa'dır)
- İbraniler, Musevilik kendilerine ait bir din olarak gördüklerinden bu din Hristiyanlık ve Musevilik gibi yayılmamıştır fakat kendi kültürlerini korumasını da sağlamıştır. 1977 ÜSS
- 1948 yılında İsrail devletini kurdular.
- Mescidi-i Aksa ve Süleyman Mabedi (Ağlama duvarı) önemlidir.

15) Türkiye'nin tarih öncesi devirlerini aydınlatan merkezler;

- **KARAIN MAĞARASI:** Antalya'nın 30 km kadar kuzeybatısındadır. Eski taş ve Yontma taş dönemine ait eserler, mağara duvarlarına kazınmış hayvan resimleri bulunur. **Anadolu'da ilk insan izleri burada bulunur.**
- **ÇAYÖNÜ:** Diyarbakır'ın Ergani ilçesi yakınlarındadır. **Türkiye ve Güneydoğu Avrupa'da Cilalı taş devrinde kurulan ilk köy yerleşim yeridir.** Çay önünde oturanlar Türkiye'nin ilk çiftçileridir. Buğday yetiştirilmiş, öğütülmüş ve hayvan yetiştirilmiştir.
- **ÇATALHÖYÜK :** Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında bulunur. Cilalı taş yerleşim yerlerinin en başında gelir. **Burası insanlık tarihinin ilk kent (şehir) yerleşim yeri olarak kabul edilir.**

16) MÖ 2000'de Türkiye'de bulunan devletler;

2014 LYS 4

- Hitit devleti
- Frigya devleti
- Lidya devleti
- Urartu devleti
- İyonya devleti

H
U
F
i
L

HİTİTLER MÖ 2000 / 1700 – MÖ 700

- Hititler, Hattuşaş (Boğazköy) / Çorum merkezli olarak Kızılırmak yayı çevresinde yaşamışlardır.
- Anadolu'da kurulan ilk merkezi devlettir.
- Hitit devleti ilk dönemlerde birçok küçük krallıktan oluşan bir federasyonken daha sonra bu uygulamaya son verilerek merkezden atanan valiler atanmıştır. (Bu uygulamanın amacı merkezi yönetimi / otoriteyi güçlendirmektir)
- Yönetimdeki kral aynı zamanda başkomutan, baş yargıç ve başrahipti. (Laik olmayan yönetim şekli – teokratik devlet) Ege göçleri sonucu yıkılmışlardır.

- **Pankuş** adı verilen kralın yetkilerini sınırlandıran, kralı ve kraliçeyi yargılama ve denetleme yetkisi bulunan bir meclis vardır. (Meşrutî Krallık).
- Hititlerde kraldan sonra gelen en yetkili kişi **Tavannanna** denilen kraliçeydi. Kral olmadığı zaman ülkeyi onun adına yönetir.
- Hitit kralı Telepinus'un çıkardığı **Telepinus fermanı** ile krala kendisinden sonra başa gelecek kişiyi (veliahtı) belirleme yetkisi vermiştir. (Amaç taht kavgalarını önlemektir.)
- *Din ve İnanış:* Din konusunda Mezopotamya ve Mısır'dan etkilenen ve Ege medeniyetlerini etkileyen Türkiye'ye Hititler döneminde **Bin Tanrı ili** olarak adlandırılır. Hititlerde **Politeizm** (Çok tanrıcılık) vardır.
- *Yazı, Dil ve Edebiyat:* Hititler Asurlulardan aldıkları **çivi yazısının** yanında kendilerine özgü hiyeroglif (resim) yazıları da vardır.
- ↳ Hitit kralları, tanrılarına hesap verme düşüncesiyle **anal (yılık)** yıllıklara yazmışlardır.
- ↳ Zaferleri yanında yenilgilerini de yazmışlardır. (Tanrılarına hesap vereceklerine inandıklarından) Bu anlayış **tarih yazıcılığını** başlatmıştır.
- ↳ Hitit sanatının en önemli eserleri **Yozgat Yazılıkaya** ve **Konya'daki İvriz** kabartmalarıdır.

- **KADEŞ ANLAŞMASI MÖ. 1280 Tarihte bilinen ilk yazılı anlaşmadır.** Devletler hukuku bakımından savunma ve saldırı konusunda eşit koşullar taşıyan dünyanın en eski anlaşmasıdır.

17) İyonyalılar;

- İyon şehir devletleri, deniz ticareti ve kolonicilikte ileri gitmişlerdir.

↳ Ön Asya'dan gelen ticaret yollarının bitiş noktasında olması bir kültür merkezi olmasını sağladı. 1990 ÖYS

- İyon yalılar çok tanrılı dinlere inanırlar tanrılarını insan şeklinde düşünürler. Ölümünden sonra hayatın olmadığını inanırlar. En büyük tanrıları tüm tanrıların babası olan Zeus'tur.
- İyon şehirlerindeki demokrasi anlayışı **özgür düşünce** ortamının oluşmasına, bilim ve felsefe alanında önemli gelişmelerin olmasını sağlamıştır.
- İyonyalılar günümüz Avrupa medeniyetinin temellerini atmışlardır.
- **Efes'teki (İzmir) Artemis** tapınağı ve Sisam adasındaki Hera tapınakları Celsus Kütüphanesi önemlidir.

18) Urartular (MÖ 900 – MÖ 600);

- Doğu Anadolu'da, Van gölü ve çevresinde kuruldu.
- Asya kökenli Hurriler tarafından I. Sardur zamanında **Tuşpa** (Güneşi Bol) merkezli olarak kuruldu.
- Ekonomileri hayvancılığa ve maden işlemeciliğine dayanır.
- Ölümden sonra hayata inandıklarından mezarlarını oda şeklinde yapmışlar içlerine çeşitli eşyalar koymuşlardır. 1994 ÖSS
- **Çivi ve Hieroglif** yazısını kullandılar. Patnos, Toprak kale, Çavuştepe, Kayalıdere önemli eserler bırakmışlardır.

19) Frigler MÖ 1200 / 800 – 676; 2013 LYS 4

- Başkentleri **Gordion (Eskişehir- Ankara / Polatlı arası)**'dur.
- Şehir adını kurucusu Gordios'tan almıştır.
- En ünlü kralı Midas'tır.
- Tarıma büyük önem vermişlerdir. Tarımsal faaliyetlerin devamı için oldukça sert yasalar hazırlanmıştır. (Bilerek saban kırmanın veya öküz öldürmenin cezası ölümdür)
- **Tapates** denilen Frigya halıları önemlidir
- **Fibula** denilen çengelli iğneyi bulmuşlardır.
- Bereket tanrıçası **Kibebe** için törenler yapılır. Ölülerinin mezarlarına hediyeler koymaları **ölümden sonra hayatın varlığına inandıklarını** gösterirler. En büyük tapınakları Passinusta'dır. (Balahisar)
- Yazıda Fenike ve Helen alfabelerini kullanmışlardır. Hayvan hikâyeciliğinin (Fabl) öncüsü olarak kabul edilirler.

20) Lidyalılar;

- Batı Anadolu'da Gediz ve Küçük Menderes nehirleri arasında kral Giges tarafından kurulmuştur.
- Dokumacılık ve madencilikte ileri gitmişlerdir. Batı Anadolu'dan başlayıp Mezopotamya'da sona eren **Kral Yolu**'nu yapmışlardır. (Sard harabeleri/ Efes – Ninova)
- İnsanlık tarihine yaptıkları en önemli katkı **elektron** adlı altın – gümüş karışımı bir para kullanmalarıdır. (Tarihte ilk parayı kullanan devlettir)
- ☞ Para, ticaret hayatını kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır
- ☞ Doğu – batı ticaretini geliştirmişlerdir. **1975**

EGE MEDENİYETLERİ

- Ege ve Yunan uygarlığı, ege denizindeki adalar, Yunanistan, Makedonya, Trakya, Batı ve Güney Batı Anadolu'da yaşayan toplulukların meydana getirdiği bir uygarlıktır.
- Ege medeniyetleri Mısır, **Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerinden etkilenmiş** ve bu medeniyetleri kendi kültür unsurlarıyla birleştirerek gelişmiş bir medeniyet oluşturdu. **Helenizm ve Roma medeniyetlerini etkilemiştir.**
- Bölgenin, denizciliğe uygun olması nedeniyle deniz ticaretinin gelişmesine ve Ege uygarlığının tüm Akdeniz'e yayılmasını neden olmuştur.

21) Girit (Minos) Uygarlığı MÖ 3000 – MÖ 1200

- Girit adası, Ege havzasının en eski uygarlığı olmuş ve Ege uygarlığının temelini oluşturur.
- Ege medeniyetinin ilk ortaya çıktığı yerdir.
- Grekçenin doğmasını sağlamışlardır. En önemli eserleri **Knossos** sarayıdır. Hieroglifi andıran bir yazı kullanmışlardır.

22) Miken (Aka) Uygarlığı

- Bu medeniyet, Anadolu ve Avrupalı kavimlerin karışmasından meydana gelmiştir.
- Şatoları (Trinss şatosu) ve kuyu mezarları ünlüdür.
- Miken ile Truvalılar arasında yapılan Truva savaşını anlatan Homeros'un **İlyada ve Odessa** destanı ünlüdür

23) Yunan Medeniyeti (Grek);

- **Polis** denilen şehir devletlerinde otururlar.
- Bölgenin dağlık yapısından, tarıma elverişli arazilerin azlığından dolayı, deniz **ticaretine ve koloniciğe** yönelmişlerdir. (Yunan kolonileri Fenike kolonilerinden ayrılan yanı buraları **birer vatan olarak görmeleridir**)
- Atina'da sınıf mücadelesinden kaynaklanan huzursuzlukları (zenginlikten doğan sınıf farkını gidermek **1978 ÜSS**) önlemek için bazı **Arhonorlar** (Kanun koruyucu) yasalar çıkarmışlardır.

☞ **DRAKON:** Asilleri koruyan, çok ağır cezaları içeren yasalar çıkarmıştır.

☞ **SOLON:** Asaletten kaynaklanan sınıf ayrılıklarını kaldırmış. Bununla birlikte halkı gelirlerine göre sınıflara ayırmıştır. Tarihteki ilk toprak reformunu yapmıştır.

☞ **KLİSTENES** : Halk arasındaki sınıf ayrılıklarını kaldırmaya çalışmış, halk meclisleri kurarak halkı yönetime katmaya çalışmıştır.

☞ Yapılan bu yasalarla Yunan halkı daha demokratik bir toplum haline gelmiştir

- Yunanlılarda çok tanrılı bir din anlayışı vardır.(POLİTEİS) Tanrıları insan gibi düşünmüşlerdir. (heykeltıraşlığın gelişmesine sebep oldu)
- Tanrıların öfkesini yatıştırmak ve yardımını almak için yarışmalar düzenlemişlerdir. En büyük tanrı Zeus'dur, karısı Hera, tabiat tanrısı Diyanizos gibi yüzlerce tanrıları vardır.
- Atina'da ilk MÖ 776 düzenlene ve her 4 yılda bir tekrarlanan **Olimpiyat oyunlarıdır**. Olimpiyat oyunları Yunan halkı arasında kültür birliğinin oluşmasına ve bunun sonucu olarak Yunan halkında ulus bilincinin gelişmesini sağlamıştır.
- **Maraton Savaşı MÖ 490:** Pers egemenliğindeki İyon şehir devletlerinin isyanını Atina şehir devleti destekleyince Persler Yunanistan'a sefer düzenlemiştir. Persler ile Atinalılar arasında yapılan savaşta Atinalılar kazanmış ve Persler geri çekilmek zorunda kalmıştır.
- **Peleponnes Savaşı MÖ 430:** Sparta'nın lideri olduğu Helen birliği ile Atina lideri olduğu Antik – Delos birliği arasında yaklaşık 27 yıl devam eden bir savaştır. Savaşın sebebi Atina'nın güçlenmesini Sparta'nın kabul etmemesidir. Savaşı Sparta kazanmıştır. Nikias barışı yapılmıştır. (Bu iç savaş Yunan şehir devletlerinin zayıflamasına ortam hazırlamıştır)

24) İskender İmparatorluğu / Helen MÖ 359 – 323;

- Büyük İskender, Makedonya kralı II. Filip'in oğlu ve Aristo'nun öğrencisidir.
- ↳ Büyük İskender'in Asya seferinin en önemli sonucu; beraberinde götürdüğü bilim adamlarının doğu medeniyetlerini inceleyerek doğu – batı sentezi yapıp **Helenistik medeniyetin** doğmasını sağladı **1975 ÜSS**
- ↳ Yunanlılar ile Ön Asya halkını buluşturdu. **1977**
- Helenistik dönemim en önemli eseri **İskenderiye Feneri'dir. Zeus heykeli.**
- Ayrıca Bergama'daki **Asklepion sağlık merkezi** ünlüdür. 1998 ÖYS
- Bergama kütüphanesinin, Antik Çağ'ın en zengin iki kütüphaneden biridir. Parşömen icat edildi. 2013 YGS
- **Codex (Kodeks)** : ilk kitabın adıdır. Parşömenin, çok ince olması ve kurduğu zaman kıvrılması parşömenin kenarlarına tahta çakılmasını sağlamış ve kitap şeklini almıştır.

25) Roma İmparatorluğu MÖ 753 – 395;

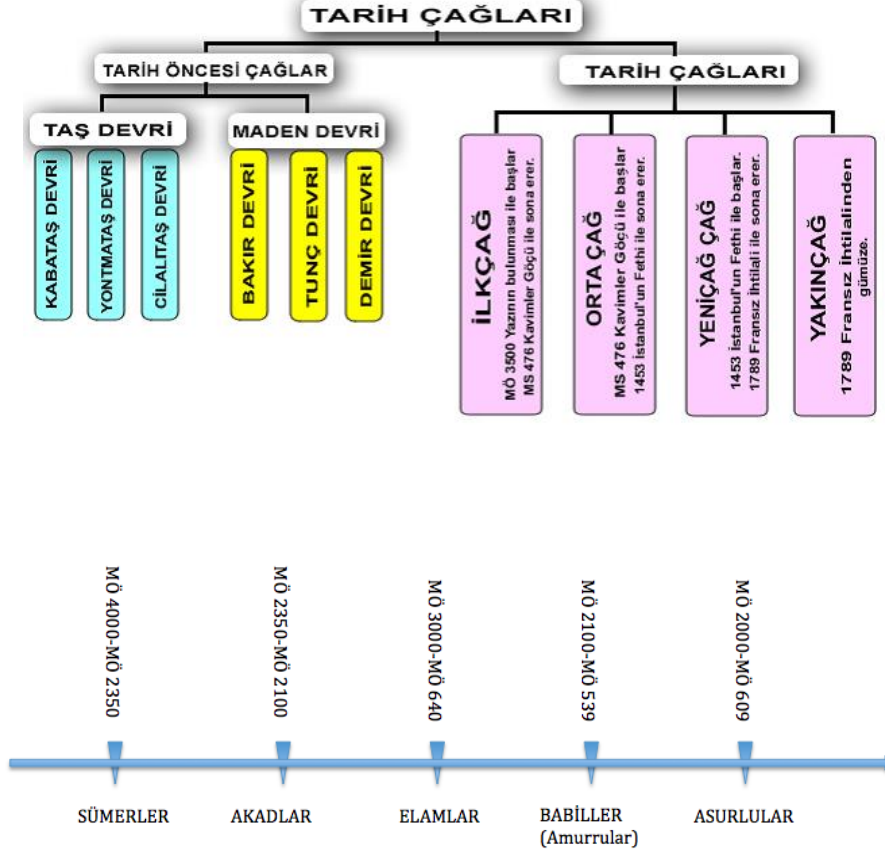
- İlkçağın en büyük imparatorluğu olarak kabul edilen Roma, İtalya yarımadasında doğmuştur.
- Romalılar; Kartacalılarla yaptığı **Pön savaşlarıyla** Batı Akdeniz'e sahip oldular.
- Halk, Particiler (Asiller), Plepler (Küçük toprak sahipleri, el zanaatkarları) Köleler diye sınıflara ayrılmışlardır. (**Köleciliğin en yaygın olduğu devlettir**)

↳ En ünlü köle ayaklanması MÖ 73 SPARTAKÜS isyanıdır.

- Roma imparatorluğu MS 375 yılında Hun'ların batıya göçleri sonucu (**Kavimler göçü**) sonrası ikiye ayrılmış **Batı roma 476 yılında yıkılmış** (İlkçağın sonu Ortaçağın başlangıcıdır) **Doğu Roma ise 1453** yılında II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) tarafından yıkılmıştır.
- Başlangıçta çok tanrılı dinlere inanan Romalılar 313 yılında **Milano fermanı** ile serbest bırakıldı.
- Roma ordusunun temelini "Lejyon" adı verilen ücretli askerler oluşturmuştur.
- ↳ İstanbul'da **Bozdoğan (Valens) su kemeri, Çemberlitaş.** / Antalya'daki **Aspendos tiyatrosu**, Ankara **Augustus tapınağı** / **Zeus sunağı** Berlin'e kaçırılmış ve hala buradadır. 2013 ÖABT
- Roma devleti; **ilk yazılı kanun olan 12 Levha kanunlarını** yapmışlardır.
- Fenikelilerin kullandığı alfabeyi geliştirerek **Latinceyi** buldular.
- Mısır'da kullanılan güneş yılına dayalı takvim Sezar döneminde Jülyen adıyla kullanılmış, Gregor döneminde geliştirilerek bugünkü **Miladi takvim** oluşturulmuştur.

KAVRAM HARİTALARI

II. KONU TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

MISIR UYGARLIĞI

NİL	DİN
Astronomi	Mumyacılık
Güneş Takvimi	Kimya
Geometri	Tıp
Matematik	Mimarlık

KONU TASARIM

II. KONU TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

- 1) **1975 ÜSS:** Eski Mısır'da tıp ve mumyacılığın gelişmesinin **nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Hayatın, ölümden sonra da devam ettiği inancı
B. Akrabaların, ölümün bedeni yapısını unutmamaları inancı
C. Aile üyeleri arasındaki sıkı bağlılık
D. Ölülerini kutsal saymaları
E. Bedenin ruhtan ayrı yaşayabileceği inancı
- 2) **1975 ÜSS:** Büyük İskender'in Asya seferinin **en önemli sonucu ne olmuştur?**
- A. Pozitif bilimlerle ilerleme
B. Helenizm uygarlığının doğması
C. Yeni şehirlerin kurulması
D. Yunanlıların Asya'ya göçü
E. Mısır ve İran'ın fethi
- 3) **1993 ÖSS:** Atina şehir devletinde halkın yardımıyla başa geçen Klistines, sınıf ayrıcalığını ortadan kaldırmaya çalışmış, Halk meclisi kurmuş ve bu meclise geniş yetkiler vermiştir. **Klistines'in bu reformlarla ulaşmak istediği amaç aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Halkı ülke dışına göçünü önlemek
B. Kanunları yazılı hale getirmek
C. Halkı dış saldırılara karşı korumak
D. Yunan şehir devletlerini birleştirmek
E. Halkın yönetime katılımını artırmak
- 4) **1996 ÖYS:** Frigyalılar Anadolu uygarlıklarına **aşağıdakilerden hangisini kazandırmışlardır?**
- A. Silindir şeklinde damga ve mühürleri
B. Hiyeroglif yazısını
C. Tapates adıyla bilinen halı ve kilimleri
D. Çivi yazısını
E. Altın ve gümüş parayı
- 5) **1999 / ÖSS:** Hattuşaş'ta bulunan ve Hititlerle Mısırlılar arasında yapılan Kadeş barışı ile ilgili olan metinde, anlaşmaya Hitit kralı III. Hattuşilinin mührü yanında, Hitit kraliçesi Pudeha'nın mührü de basılmıştır. **Bu bilgi aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?**
- A. Anlaşmanın eşit koşullar altında yapıldığını
B. İki devletin yöneticileri arasında akrabalık kurulduğunu
C. Anlaşmanın uzun süre yürürlükte kalacağını
D. Kraliçenin, devlet işlerinde söz sahibi olduğunu
E. Eski Anadolu'da, yasaların kadınları koruduğunu
- 6) **2013 YGS; Parşömenin Bergama şehrinde icat edilmiş olması ile aşağıdaki olaylardan hangisi arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir?**
- A. Bergama kütüphanesinin, Antik Çağ'ın en zengin iki kütüphaneden biri olması
B. III. Attalos'un Bergama krallığını bir vasiyette Roma halkını bırakması
C. Bergama krallığının İyonya ayaklanmasına destek vermesi
D. İskenderiye kütüphanesinin yakılması
E. Roma'nın MÖ 129'da Bergama krallığını ele geçirmesi
- 7) **2013 LYS 4; Gökçen:** "...siyasi birliklerini MÖ 750'li yıllarda kurmuş, tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Tarım, hayatlarında önemli bir yer tutmuştur. Öyle ki bereket tanrıçasına Kibele adını vermişler, ayrıca tarımı korumak için özel kanunlar çıkarmışlardır."
Orhan: "Bu devletin merkezi, Ankara il sınırları içerisinde." **Bu diyalogda sözü edilen uygarlık aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Lidya
B. Frig
C. Urartu
D. Hitit
E. İyon
- 8) **2016 LYS;** 476 yılında Batı Roma Devletinin yıkılması ile son bulunduğu kabul edilen İlk Çağ'da; Sümer, Mısır, Hint, Çin ve Doğu Akdeniz medeniyetlerinin katkıları ile birçok icat yapılmıştır. **Aşağıdakilerden hangisi bu dönemdeki icatlardan biri değildir?**
- A. Kâğıt
B. Yazı
C. Takvim
D. Para
E. Barut

SESLİ DERS NOTLARI

III. KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ

1) Türk;

- Türk adının anlamı konusunda iki görüş kabul edilmiştir. Birinci görüşe göre Türk; "Türeyen, doğan, çoğalan" anlamı ile "güçlü, kudretli ve kuvvetli" anlamına gelir.
- Türk kelimesini, siyasal bir isim olarak ilk kez 552 yılında kurulan Göktürklerce kullanmıştır. Türk adı Göktürklerden sonra Türk soyunu ifade eden millî bir isim anlamı kazanmıştır.
- Türk adı ilk kez Çin kaynaklarında geçmektedir.

2) Türklerin ilk Anayurdu;

- Türklerin ilk anayurdu Orta Asya'dır.

Doğuda Kingan dağları, Kuzeyden Sibiryaya, Batıda Hazar denizi Güneyde Hindikuş, Karanlık dağları ve Hazar denizi arasında kalan bölgeye denir.

- Sert karasal iklimin hüküm sürdüğü etrafı dağlarla çevrili geniş düzlüklerden ve yüksek platolardan oluşur. BU DA HAREKETLİ (GÖÇEBE) BİR HAYAT ŞEKLİNE NEDEN OLDU.

3) Göçebe yaşam biçiminin Türk kültürü üzerindeki etkileri;

- Hayvancılık en önemli gelir kaynağı olurken tarım ve ticaret ikinci planda kalmıştır.
 - Yazı kültürü geç gelişmiş, yazılı hukuk kuralları yerine ise "Töre" adı verilen geleneklere dayalı sözlü hukuk geçerli olmuştur.
 - Mimari, heykelticilik gibi sanat türleri gelişmemiş, daha çok taşınabilir araç ve gereçler kullanılmıştır.
 - Geniş topraklara sahip olmadığı için tarım işçisi olarak çalıştırılacak köleye ihtiyaç duyulmamış, bu nedenle batı toplumlarında görülen sosyal sınıflama (Aristokrat kesim) Türklerde oluşmamıştır.
 - Başka toplumlarda sürekli savaşlar yapılmış ve bu nedenle askerliğe önem verilmiştir.
 - Teşkilatçı bir toplum olma zorunluluğu doğmuştur.
- Eski Türk tarihini aydınlatacak çok az sayıda yazılı ve yazısız belge vardır; Çünkü Türklerin göçebe yaşam biçimini benimsemelerinden. Bu nedenle Eski Türklerle ilgili Çin, Bizans, İran ve Rus kaynaklarından yararlanır.

4) Orta Asya'dan Türk göçlerinin sebepleri;

ORTA ASYA TÜRK GÖÇLERİNİN NEDENLERİ	
İklim değişikliği	* Kuraklık, * Salgın hastalıklar ve hayvan hastalıkları. * Otlak ve tarım alanlarının daralması.
Nüfusun artması	* Yaşanılan toprakların artan nüfusa yeterli olmaması.
Siyasi ve sosyal durum	* Boylar arası mücadele, * Dış baskılar, * Türk boylarının birbirine bağlılığı (göçeden bir boyu diğer boydan takip etmesi) * Yeni yurtlar edinme düşüncesi
İstiklal (Bağımsızlık) duygusu	* Türk boyları, bağımsızlıklarını tehlikeye düşüğünde, bir başka topluluğun egemenliği altına girmektense özgür yaşayabilecekleri yerlere göç etmişlerdir.

İskit(Saka) Türkleri

- Daha sonra bu bölgeden göç ederek Karadeniz'in kuzeyine (Kırım – Neopolis) gelmişlerdir.
- Tarihin ilk atlı göçebe kavimlerinden biridir.
- En önemli liderleri Alp Er Tunga'dır.**
- İskitler ile İran'daki Medler- Persler arasında yapılan savaşlar uzun yıllar sürmüştür. Ünlü şair Firdevs'inin bu savaşları anlatan Şehname adlı eserinde Alp Er Tunga'nın torunlarından olan Tomris (İlk Türk kadın hükümdarı).

< /> Bazı kaynaklar Esik Kurganındaki Altın < /> Elbiseli Adam'ın bu kültüre ait olduğunu iddia < /> etmektedir. < />

Asya Hun (Büyük Hun) Devleti MÖ 220 – MS. 216

- Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletidir.
- Göktürk ve Uygurların atalarıdır.
- Merkezleri Ötüken'dir.
- Bilinen ilk hükümdarları Teoman'dır
- Asya Hun devletinin en çok mücadele ettiği devlet Çin'dir. Bunun sebebi ise İpek yolu ticaretini ele geçirmektir.
- Çinliler Türk akınlarından korunmak için Çin Seddi'ni yapmışlardır
- MÖ. 209 yılında Mete (Mao-dun) döneminde Asya Hun devleti en geniş sınırlara ulaştığı en parlak dönemdir.
- Bu dönemde Orta Asya'daki Türk siyasi birliği ilk kez sağlanmıştır.
- Mete han, tarihte ilk kez askeri teşkilatlanmada onluk sistemi (düzenli ordu) bulmuş ve kullanmıştır
- Kuzey Hunların yıkılmasıyla Hun boylarının batıya göçleri Kavimler göçünü başlatmıştır.

5) **Kavimler Göçü;**

- Asya Hun devletinin dağılmasından sonra 375 yılında bazı Hun topluluklarının Batıya göç ederek önüne çıkan toplulukları (Alanlar, Ostrogotlar, Vandallar, Vizigotlar) batıya göç ettirmesiyle oluşan büyük kitlesel göçlere denir.

Sonuçları:

- Roma imparatorluğu parçalanarak ikiye ayrıldı.** (395'de Batı Roma ve Doğu Roma)
- Batı Roma 476 yılında yıkıldı ve **Ortaçağ başladı.**
- Avrupa'da başlayan siyasi otorite boşluğu **Derebeylik (Feodalite)** rejiminin doğmasını sağladı.
- Avrupa'daki bilim ve sanat alanlarındaki çalışmalar durma noktasına geldi. **Skolâstik düşünce** etkili oldu.
- Avrupa'ya göç eden Germen kavimleri birbirleriyle kaynaşarak yeni Avrupa halkları oluşmaya başladı. (Almanya'nın Nibelungen destanı yazıldı)
- Avrupa Hun devletinin kurulmasıyla Türk kültürü Avrupa'ya taşındı.

6) **Avrupa Hun Devleti;**

- Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir.
- Balamir tarafından bugünkü Macaristan merkezli olarak kurulmuştur.
- Avrupa Hunları en parlak dönemini Attila (434 – 453) zamanında yaşamıştır. (Tanrının Kırbağı – kılıcı unvanı verilmiştir) 2012 LYS
- Attila ilk seferini Bizans üzerine yapmış ve üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Margus / İstanbul (434) ve Anatolia (Birinci balkan seferi 441 – 442 ve İkinci Balkan seferi 447) anlaşmalarıyla Bizans'ı vergiye bağlamıştır.
- Batı Roma üzerine çıktığı Galya (Fransa) 451 (günümüzdeki Fransa- Roma komutanı Aetyüs gözden düştü) ve Roma - İtalya 452 seferleriyle kendini bağlamış (Kampus Mavriyaküs Savaşı) Papa II. Leo'nun ricası üzerine Roma'yı almaktan vazgeçmiştir. (Sebebi; Roma'nın Hristiyan dünyası için kutsal bir merkez olması, Batı Roma'nın gücünü kırdığına inanması, Doğu'da bir tehlike olarak gördüğü Sasani devleti üzerine sefere çıkmak istemesi)

7) **Ak Hunlar (Eftalitler)**

- Çin egemenliğine girmek istemeyen Hun Türkleri Orta Asya'dan göç etmeye başladılar. Bunlardan **Heftal** adındaki hükümdar ailesi Ak Hunların başına geçerek **Eftalit** devletini kurdular. Afganistan civarı
- Mazdek isyanında Sasani hükümdarı Şah Kavad'a yardım etti.
- Bir tük devletinin başka bir Türk devletini yıkmaya amacıyla, başka devletler ile anlaşma yapmıştır. (Sasani - Göktürk işbirliği sonucu Ak Hun yıkıldı.)

8) **Göktürk Devleti 552 – 658;**

- Asya Hun devletinden sonra Orta Asya'da kurulan ikinci Türk devletidir. (Avar devletini yıktılar.)
- Göktürk (Köktürk) Türk adını siyasal ad olarak kurulan (bir devlet adı) ilk devlettir.
- Devlet ve millet olma bilinci en yüksek noktaya ulaşmıştır.
- Türklerin en eski destanlarından biri olan Ergenekon destanı Göktürk devletinin kuruluşunu anlatır.
- Göktürkler, en parlak dönemini Mukan Kağan zamanında yaşamıştır. Bu dönemde Sasaniler ile işbirliği yaparak Ak Hunları daha sonra da Bizans ile işbirliği yaparak Sasanilerin zayıflamasına neden oldular. (Denge Politikası)
- Kürşad İsyanı çıktı...

II. Göktürk (Kutluk) Devleti 682 – 745

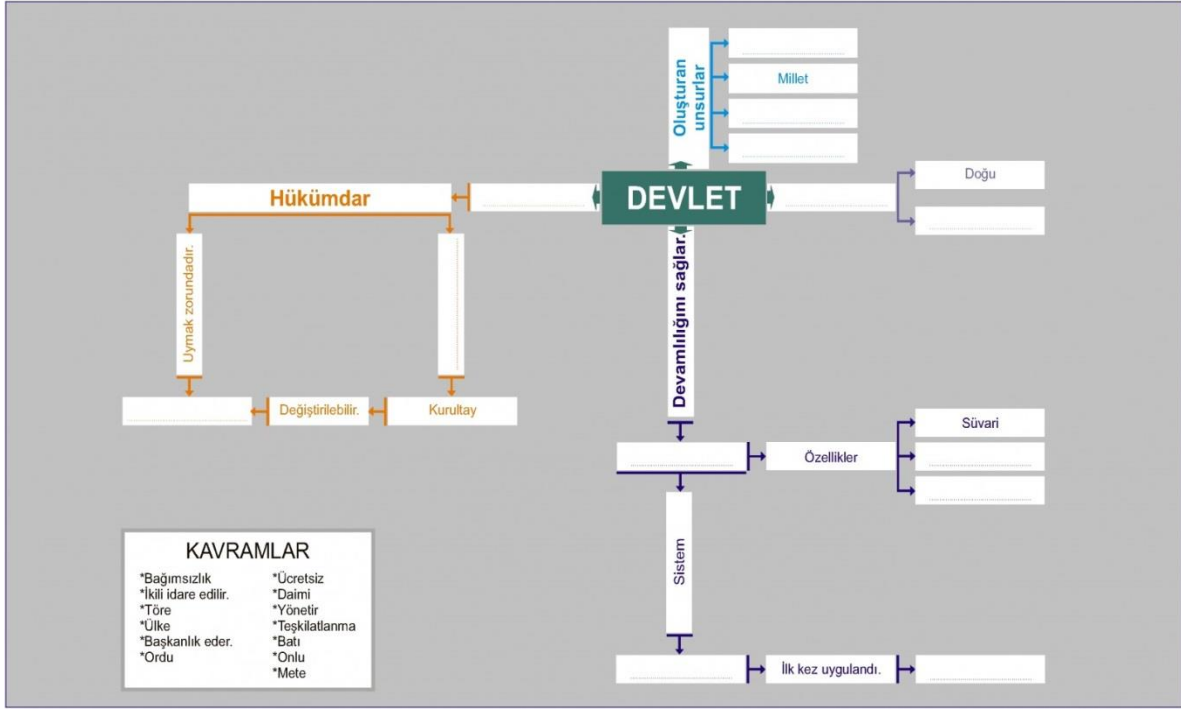
- Göktürk devletinin yıkılışından sonra başlayan 50 yıllık esaret Aşına soyundan Kutluk İltiş (derleyen, toplayan) kağanın liderliğindeki isyanla 681 yılında yeniden bağımsızlığına kavuşmuştur.
- II. Göktürk devleti **en parlak dönemini Bilge Kağan (716 – 734)** zamanında yaşamıştır.
- 38 harfli kendilerine** özgü bir alfabe kullandılar.
- Türk tarihinin bilinen en eski Türkçe yazılı belgesi olan Göktürk (Orhun) kitabelerini** yapmışlardır. 2016 YGS
- Bilge Kağan, Kül Tigin ve Vezir Tonyukuk adına dikilmiştir. (Bilge Kağan döneminde 6 adet)
- Yazılış amacı; geçmişte yapılan hataları tekrarlamamaktır.
- Konusu; Türklerin siyasi yaşantıları ve Türk – Çin ilişkileridir. Türk dili, edebiyatı ve tarihinin ilk kaynağıdır.
- Göktürkçe kısmı 1893 yılında Türkolog Wilhelm THOMSEN tarafından okunmuştur. 2013 ÖABT

9) **Uygurlar;**

- Yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir.
- Yerleşik bir hayatın sonucu olarak saraylar, tapınaklar, gibi kalıcı mimari eserler bırakmışlardır.
- 2016 LYS; Yerleşik hayata geçmeleri ve Manihaizm (Tüccar dini) savaşçı özelliklerini kaybetmelerine neden olsa da, bilimsel ve kültürel etkinliklerini artırmıştır.
- Türkler kâğıdı, matbaayı ilk kez bu dönemde kullandı.
- Türklerde ilk resim Uygurlar da görülür.
- Türk tarihinde ilk kütüphaneyi yapmışlardır. 2013 LYS
- Moğolların Türkleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır.
- 18 harfli bir alfabeleri vardır.

KAVRAM HARİTALARI

III.KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ İLK TÜRK DEVLETLERİ KAVRAM ŞEMASI

İLK TÜRK DEVLETLERİ (Kuruluş Yerlerine Göre)

ASYA'DA KURULANLAR

1. Asya Hun Devleti (Büyük Hun Devleti) [MÖ 220-MS 216]
2. Göktürk Devleti [552-630]
3. II. Göktürk (Kutluk) Devleti [682-744]
4. Uygur Devleti [744-840]
5. Kırgızlar [840-1207]
6. Hazarlar [630-968]
7. Oğuzlar
8. Türgişler
9. Peçenekler (Önce Asya'da kurulmuştur.)
10. Karluklar

AVRUPA'DA KURULANLAR

1. Avrupa Hun Devleti [378-469]
2. Macarlar [896-955]
3. Bulgarlar [583-665]
 - a. Tuna Bulgarları
 - b. İtil (Volga) Bulgarları
4. Kumanlar (Kıpçaklar) [1050-1239]
5. Avarlar (Juan-Juan) [560-805]
6. Peçenekler

SESİLİ DERS NOTLARI

III. KONU DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI

10) Avarlar (560 – 805);

- Juan Juan da denir. (Göktürkler, Apar demekteler). Moğolistan civarında kurulmuşlardır.
- 552 Yılında Göktürlere yenilince bugünkü Macaristan civarına göç etmişlerdir. 1991 ÖYS
- 619 ve 626 (Sasaniler ile ortak) yılında iki kez İstanbul'u kuşatmışlardır. Franklara yenilerek yıkılmışlardır.

11) BULGARLAR (OGURLAR) 583 – 665;

- Bulgar Türkçede karışık / karışmak anlamına gelir.
- Oğuzlardan ayrılan bazı topluluklar Karadeniz'in kuzeyi ve Balkanlara yerleşerek Kubrat yönetiminde Bulgar devletini kurdular.
- 695 yılında Hazarlara yenilerek ikiye ayrılmıştır.

a) Tuna Bulgarları;

- Asparuh yönetiminde 814 yılında İstanbul'u kuşatmış fakat başarılı olamamıştır.
- Avarlardan sonra İstanbul'u kuşatan ikinci Türk devletidir.
- Boris Han zamanında Hristiyanlığı benimseyerek milli benliklerini yitirmişlerdir. Bugünkü Bulgarların atalarıdır.

b) İtil (Volga) Bulgarları;

- Kama Bulgarları da denir.
- Hazar krallığından bağımsızlığını kazandılar.
- Almış han zamanında Almış han zamanında İslamiyet'i kabul etmişlerdir.

12) Macarlar 896 – 11. Yüzyıl;

- Diğer adı Hungar (Onogur)'dur.
- Hristiyanlığı (tek Katolik) benimsemelerine rağmen milli benliklerini uzun süre korumuşlardır.
- Osmanlı devletinin Balkanlarda ilerlemesine uzun bir süre direnmişlerse de 1526 yılında Mohaç Savaşıyla Osmanlı egemenliği altına girmişlerdir.
- Dünyanın ilk Türkoloji Enstitüsü 1878'de Budapeşte'de Macarlar tarafından kuruldu

13) Peçenekler;

- Talas savaşından sonra Orta Asya'dan batıya göç eden boylardan biridir.
- Bizans ordusunda paralı askerlik yapmışlardır.
- 1071 Malazgirt savaşında Bizans ordusundan ayrılarak Büyük Selçuklu tarafına geçerek Bizans'ın yenilmesinde önemli bir rol oynamışlardır.

14) Kıpçaklar Kumanlar) 1050 – 1239;

- Karadeniz'in Türkleşmesinde önemli rol oynadılar. (1080 Zonguldak) Orta Asya'dan Avrupa'ya yapılan Türk göçleri Kumanlarla tamamlandı.
- Oğuz - Kıpçak mücadelesi Dede Korkut hikâyelerinde anlatılmaktadır.

15) Hazarlar 630 – 968;

- Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuştur.
- Hz. Osman döneminde İslam devletini yenerek İslamiyet'in Orta Asya'ya yayılmasını yavaşlatmışlardır. 2013 LYS

✓ Türgişler de İslam ordularının Maveraünnehir bölgesinde yayılmasını engelledi

- Peçenekler ve Moskova Knezliği saldırıları sonucu yıkılmışlardır. Hazarları diğer Türk devletlerinden ayrılan en önemli özelliği Museviliği (Yahudiliği) benimsemeleridir.
- Buldukları döneme Hazar barış çağı denir. (Adalet ve hoşgörülü bir yönetim sergilediler – Peçenek akınına kadar devam etti) 1996 ÖSS – 2013 YGS
- Kürk Yolu'na sahipti ve Hâkimler Kurulu (2 Müslüman, 2 Hristiyan, 1 Musevi)

16) Oğuzlar (Uzlar);

- Türklerin en kalabalık kolunu oluştururlar. **Oğuz adı kabileler, boylar anlamına gelir.** Göktürk ve Uygur egemenliğine girdiler.
- Büyük Selçuklu, Anadolu (Türkiye) Selçuklu, Akkoyunlular, Karakoyunlu, Safevi ve Osmanlı devletinin kuruluşunda önemli rol oynamışlardır.
- Peçenekler gibi 1071 Malazgirt savaşında Bizans ordusunda paralı askerken saf değiştirerek Selçukluların kazanmasına yardım

17) Türgeşler (Türgişler) 679 – 766;

- BAGA TARKAN Türk tarihinde kendi adına para bastıran ilk hükümdardır.
- Sulu Kağan zamanında Emeviler ile yaptıkları savaşı kazanarak Maveraünnehir bölgesinin Müslümanların eline geçmesini engellemişlerdir. Türklerin kent yaşamına geçmesinde önemli rol oynadılar. 2013 LYS

18) Kırgızlar 840 – 1207;

- 840 yılına Uygurların yıkılmasıyla bağımsızlığını kazandılar.
- Manas destanı Kırgızlara aittir.**
- Cengiz Han döneminde Moğollara boyun eğen ilk Türk boyudur.

19) Karluklar;

- Karluk adı "kar yığını" anlamına gelmektedir
- 751 Talas savaşında Müslümanların yanında yer alarak Çin'in yenilmesini sağladılar. Bu savaştan sonra İslamiyet hızla Karluklar içinde yayıldı. 2009 ÖSS
- İslamiyet'i toplu olarak kabul eden ilk Türk boyudur. Diğerleri Yağma ve Çiğil'dir.
- İlk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar'ın kuruluşunda görev aldılar.

KONU TASARIM

III. KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ

1. **1994 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisi bir Türk topluluğu değildir?

- A. Kıpçaklar
- B. Vandallar
- C. Sabirler
- D. Karluklar
- E. Avarlar

2. **1998 ÖYS:** Asya hunları ile Çinliler arasında yaşanan en büyük sorun aşağıdakilerden hangisinden kaynaklanmıştır?

- A. Çinlilerin, Hunlara bağlı kavimler arasında yaptıkları propagandanın,
- B. Çin sınır boylarında Hun ticaretinin denetlenmesi
- C. Hun ileri gelenlerinin Çin ipeğine düşkün olması
- D. Bazı Hun hükümdarlarının Çin prensesleriyle evlenmeleri
- E. Hunlarla Çinliler arasında İpek yoluna egemen olma mücadelesi

3. **2007 ÖSS 2. Bölüm:** Aşağıdakilerden hangisi Uygurlar ve Göktürklerin ortak özelliklerinden biridir?

- A. Kendilerine özgü bir alfabeleri olmaları
- B. Hakanların "İdi kut" unvanını taşımaları
- C. Kâğıt üretmeleri
- D. Baskıda, hareketli harf sistemini kullanmaları
- E. Mani dinini resmi din olarak kabul etmeleri

4. **2020 KPSS ÖN LİSANS;**

- I. Bilge Kağan
- II. Tonyukuk
- III. Bumin Kağan

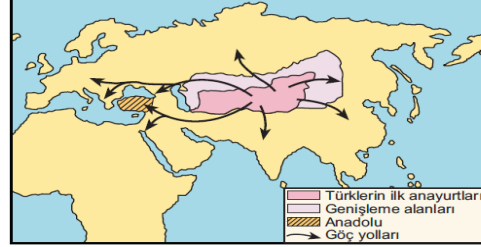
Orhun Yazıtları, yukarıdaki devlet adamlarından hangilerinin dönemlerine ait bilgileri içerir?

- A. Yalnız I
- B. Yalnız II
- C. Yalnız III
- D. I ve II
- E. II ve III

5. **2013 LYS;** Orhun Yazıtları ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A. Uygurlar zamanında yazılmıştır.
- B. Orhun Irmağı vadisinde bulunmaktadır.
- C. Danimarkalı Wilhelm Thomsen tarafından okunmuştur.
- D. Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kağan adına dikilmiştir.
- E. Türk dilinin ve tarihinin en eski yazılı örneklerindedir.

6.

Yukarıdaki haritada, Türklerin Orta Asya'dan farklı bölgelere gerçekleştirdiği göçlere yer verilmiştir.

Bu haritaya göre, Türklerin iskân ettiği yerler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Suriye
- B) Balkanlar
- C) Güneydoğu Asya
- D) Karadeniz'in kuzeyi
- E) Kuzeybatı Afrika

7. **2016 YGS;** Orhun abidelerinde "İnsanoğulları üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Yabgu ile tahta oturmuş, Türk milletinin ülkesini, töresini idare ve tanzim edivermiş... Asker sevk edip dört taraftaki kavmi hep itaat altına almış, hep mutlu kılmış." İfadeleri yer almaktadır. **Buna göre kağanla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?**

- A. Devleti töre kuralarıyla idare ettiğine
- B. Yönetimde tek söz sahibi olduğuna
- C. Teşkilatçı bir yapıya sahip olduğuna
- D. Egemenliğini geniş alana yaydığına
- E. Askeri gücünü etkin olarak kullandığına

8. **2017 LYS;** Sümerlerle ilgili bir proje ödevi hazırlayan Mehmet, projesinde Sümerlerin, Mezopotamya uygarlıklarından biri olduğunu; *Gilgameş*, *Tufan* ve *Yaratılış* destanlarını oluşturduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bu uygarlığın oymacılık, heykel ve kuyumculukla ilgilendiğine, sütun, kemer ve kubbe tarzını kullanarak tapınaklarını inşa ettiklerine değinmiştir. Son olarak Sümerlerin sulama amaçlı kanallar açtığına ve dört işlemi kullanarak çarpma ve bölme cetvelleri hazırladıklarına dikkat çekmiştir. **Buna göre Mehmet'in proje ödevinin sonuç kısmında, Sümerlerin aşağıdaki alanların hangisinde gelişme gösterdiğinden söz etmesi beklenemez?**

- A) Mimari
- B) Tarım
- C) Sanat
- D) Edebiyat
- E) Astronomi

SESİL DERS NOTLARI

IV. KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE MEDENİYET

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 2011 LYS

DEVLET YÖNETİMİ

1) Millet;

Millet (Ulus) ; aynı toprak üzerinde yaşayan, aynı dili konuşan, aralarında tarih ve kültür bitliğı bulunan insanların oluşturduğu topluluk.

Eski Türk topluluklarının da milleti oluşturan birimler;

2017 LYS

Oguş → Uruğ → Bod → Budun → Kavimler
(Aile) (Soy) (Boy) (Boylar Birliğı)

2) Türk Hükümdarı (Hakan);

Hakan; Türk devletlerinin başında Han, Hakan, Kağan, Tanhu, Şanyu, Yabgu (Ülkenin batısını yönetir, İltebir, İdi-kut unvanını taşıyan yöneticiler bulunur.)

Görevi;

- Halkın refah ve huzurunu sağlamak
- Adaletli olmak
- Ülkenin güvenliğini sağlamak
- Fetihlerde bulunmak

3) Kut anlayışı;

- Türklerde Yöneticiye, ülkeyi yönetme hakkının tanrı tarafından verilmesine denir
- Kut anlayışı gereğı hanedanın her erkek çocuğunun tahta geçme hakkının olması, **veraset sistemindeki belirsizliktendir. Bu durumda taht kavgalarına neden olmuştur.**

4) Hatun (Katun);

- Hakanın eşidir. Gerektiğinde hakan adına devleti yönetir. Elçileri kabul eder (2005 ÖSS) , meclisi yönetirdi.

☞ Bu yetkiler kadında yönetime katıldığı sosyal hayatta haklarının olduğu gösterir

5) Tigin (Tegin);

- Hükümdarların erkek çocuklarına denir.
- Şad; Yönetim deneyimi kazanmaları için bazı birimlere yönetici olarak gönderilirlerdi.

6) Kurultay;

- **Meclis;** Devletin siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yerdir. Kurultay, Toy veya Kengeş de denir. He yılın dokuzuncu ayında genel bir toplantı yapılır.
- 2000 ÖSS; Kurultayda konuşulan konularda son sözün Hakan'a ait olması Meclisin daha çok bir danışma organı olduğunu gösterir
- 2001 ÖSS; Siyasi, ekonomik, kültürel işlerin kurultayda görüşülüp karara bağlanması Kimin kağan olacağını belirlemede bazı özelliklerin ölçüt alınması demokratik bir yönetimin göstergesidir.

7) İkili Teşkilat;

- Ülke çoğunlukla Doğu – Batı ya da Kuzey – Güney diye ikiye ayrılarak yönetilirdi.
- Doğu'da asıl kağan otururken Batı'yı Yabgu sıfatıyla hanedan mensubu (çoğunlukla kağanın kardeşi) birisi idare etmiştir.

8) Hukuk;

- Eski Türk devletlerinde yazılı hukuk kuralları yoktu. **Töre** adı verilen örf, adet ve geleneklerden oluşan devletin yönetiminde ve toplumsal hayatın düzenlenmesinde dikkate alınan kurallara denir. Bu kurallara Yöneticiler dâhil herkes uymak zorundadır.
- Töre'nin kaynağı Halk, Toy (Kurultay- Meclis) ve Hakandır.
- Kanunlara herkesin uyma zorunluluğunun olması **kanun üstünlüğünün** göstergesidir.
- Türklerde ilk hukuk belgeleri Uygurlar dönemine aittir

9) Eski Türk Devletlerinde Ordu;

- **Orta Asya'nın bozkırlarla kaplı olması ve göçebe yaşam biçimi** Eski Türklerin orduya önem vermelerine neden olmuştur. Ordu millet anlayışı var.
- Mete Hanın oluşturduğu **Onlu sistem** günümüzde tüm dünya devletlerinde uygulanmaktadır. (En küçük birim 10 kişilik Manga – en büyük birim 10.000 kişilik Tümen)
- Savaşlarda Turan (Bozkır – Kurt kapanı) taktiği / Hilal taktiği uygulanırdı. 2010 LYS

10) Türk Devletlerinde Din Ve İnanış 2011 LYS;

- Eski Türklerde **Totemizm** inancı vardı. (**Totem**; bazı toplumlarda ata (ecdat) veya koruyucu olduğu sanılarak kutsal tanınan hayvan, bitki ya da doğal bir olaya inanma.)
- Ayrıca **Atalar Kültü** denilen ölmüş büyüklerinin hatıralarının kutsal sayılması inancı vardı.
- Eski Türk toplumunda **Şamanizm ve Gök Tanrı inancı** vardır.
- Gök tanrıya **Tengri**,
- Cenaze törenlerine **Yuğ**,
- **İyilerin Cennete Uçmağa**
- **Kötülerin cehenneme Tamu'**ya gideceğine inanırlardı.
- Mezarlarına **Kurgan** denir. Mezarlara eşya konması ölümden sonra hayata inanıldığını gösterir.
- Kişinin hayattayken öldürdüğü insanların sayısını gösteren **Balbal** adlı heykelcikler mezarlarına dikilirdi.

11) Eski Türk Devletlerinde Sosyal Ve İktisadi Hayat;

- Eski Türk toplumlarında göçebe hayat tarzı sosyal ve ekonomik hayatı doğrudan etkilemiştir.
- **Sosyal Hayat: Türklerde kölelik ve aristokratik bir sınıflaşma görülmez.**
- Türklerde ataerkil bir toplum anlayışı vardır. Tek eşli evlilik görülür. Kadınlarda erkekler gibi sosyal hayatta yer alır.
- Eski Türklerde temel geçim kaynağı Hayvancılık ve hayvan ürünleridir. Bunda sebep göçebe hayat sürmeleridir. 2004 ÖSS - 2011 YGS
- Çin'le İpek yoluna sahip olmak için yoğun mücadele etmiştir.
- **İpek Yolu**; Çin'den başlayıp Orta Asya'yı aşarak Akdeniz ve Karadeniz'de sona eren ticaret yoluna denir. 1998 ÖYS
- **Kürk Yolu**; Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayıp Altay ve Sayan dağlarından İpek yoluna paralel olarak Çin'e ulaşan yola denir.

12) Eski Türk Devletlerinde Yazı, Dil Ve Edebiyat Anlayış;

- **Köken olarak Ural- Altay dil ailesinden Altay koluna bağlıdır.**

Bu dönemde;

- **Göktürk Alfabeti**: Orhun alfabesi 38 harften oluşur. 4'ü sesli 34'ü sessiz harften oluşur. Sağdan sola doğru yazılır.
- **Uygur Alfabeti**: 3'ü sesli 15'i sessiz olmak üzere 18 harften oluşur. Sağdan sola yazılır.
- **Orhun Anıtları**: Türk adının geçtiği ilk Türkçe metindir. 2016 YGS

**Tarih Boyunca Türk Toplulukları
Kullanılan Alfabeler 2006 KPSS – LİSANS**

- GÖKTÜRK (ORHUN);
- UYGUR
- SOĞD
- KİRİL
- ARAP
- LATİN

- **Yenisey Yazıları**; İlk olarak Finlandiyalı Heikel tarafından okundu. Mezar taşlarından oluşur.

Türk destanlar;

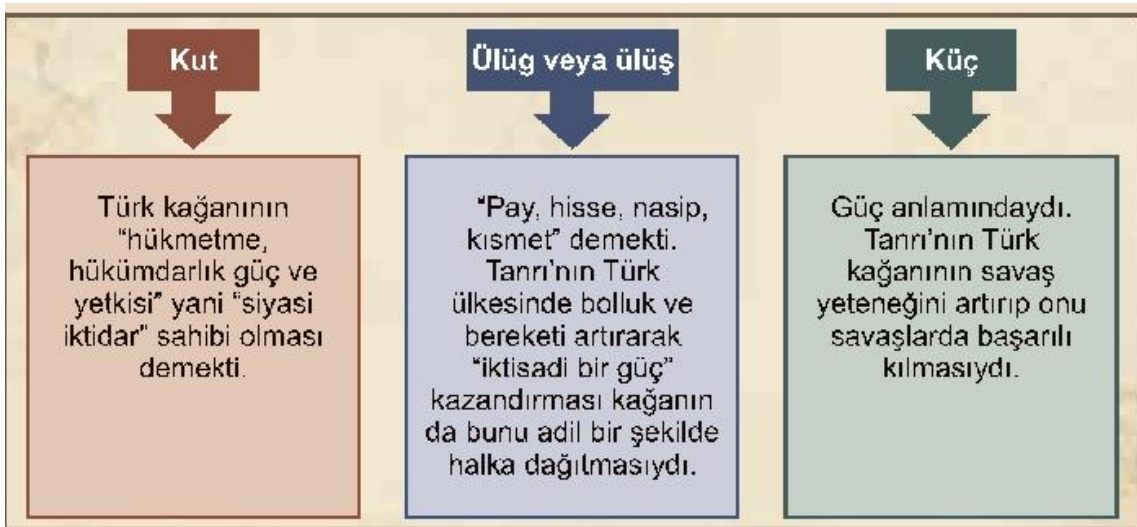
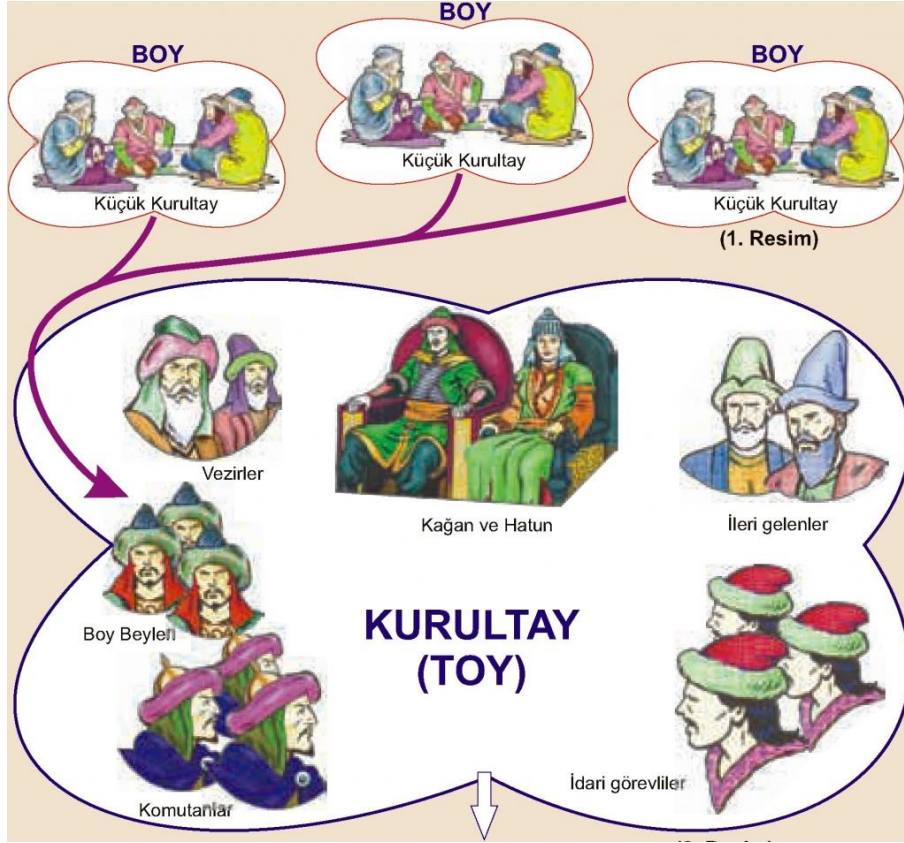
- ♣ İskitlere ait **Alp Er Tunga**
- ♣ Hunlara ait **Oğuz Kağan**
- ♣ Göktürkler ait **Ergenekon ve Yaratılış**
- ♣ Uygurlara ait **Türeyiş ve Göç**
- ♣ Kırgızlara ait **Manas**

Ayrıca Oğuz kağan (Oğuz – Kıpçak mücadelesi) dönemindeki olayları anlatan Dede korkut hikâyeleri önemlidir. ,

- **SAV**: Türklerin hayat tarzları ve hayat felsefelerini yansıtan atasözleridir.
- **SAGU**: Ölen büyükler için cenaze törenlerinde söylenen sevgi sözleri – ağıt.
- **KOŞUK**: Savaşlarda, akınlarda, avlarda, şölen ve ya toylarda müzik eşliğinde söylenen şiirler.
- **DESTAN**; Sözlü edebiyat türünün en önemlisidir. Bağımsızlık, birlik ve beraberlik, kahramanlık, eski Türklerin yaşayışları, gelenekleri ve inançları anlatılır.
- **Bilim**: Bu dönemde Türkler Güneş yılına dayalı **On İki Hayvanlı** (2011 LYS / 2017 LYS) Türk takvimi bulmuşlar. Uygurlar günümüz matbaasının esasını oluşturan **ilk matbaayı** bulmuşlardır.
- **Sanat**: Türkler göçebe hayatlarına uygun olarak kemer tokaları, kılıç kabzaları, süs eşyaları, at koşum takımları, keçeden yapılan Otağ (Çadır) bulunur.

KAVRAM HARİTALARI

IV.KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE MEDENİYET

KONU TASARIM

IV. KONU İLK TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE MEDENİYET

- 1) **1994 ÖSS:** Genel olarak Türklerde sanat Uygurlara kadar, taşınabilir malzemeden deri, ahşap, metal ve taş işçiliğine dayalıdır. Uygurlarda ise sanat manastır, saray yapımı ve bunların iç donanımı biçiminde gelişme göstermiştir. Türklerde sanatta **görülen bu gelişme aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Göçebe hayattan yerleşik hayat geçildiğinin
B. Ülke sınırlarının genişlediğinin
C. Komşu devletlerle ilişkilerin zayıfladığının
D. Ticaret anlayışının değiştiğinin
E. Ülkenin istilalara açık olduğunun
- 2) **1996 ÖSS:** Göktürk hükümdarı Bilge Kağan, şehirlerin surlarla çevrilmesi, Budizm ve Taoizm'in tanıtılması gibi konuları meclise getirmiş, fakat bu görüşler mecliste reddedilmiştir. **Bu bilgiye dayanarak Göktürklerde ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?**
- A. Hükümdar bazı inanç sistemlerinin bilinmesini istemektedir.
B. Mecliste sadece belli konular tartışılmaktadır.
C. Hükümdarın meclise sunduğu her öneri kabul edilmemektedir.
D. Hükümdar demokratik bir tutum içindedir
E. Hükümdar şehirlerin korunmasını istemiştir
- 3) **1996 ÖSS:** Hazar devleti yöneticilerinin Museviliği kabul etmelerine rağmen, halk arasında Müslüman, Hristiyan ve Şamanist olanlar da vardı. Halk arasındaki davalara Musevi, Müslüman, Hristiyan ve Şamanistlerden oluşan bir hâkimler kurulu bakardı. **Bu durum, Hazar devletinde aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?**
- A. Kurucularının Musevi olduğu
B. Halk arasındaki davaların hızla sonuçlandırıldığı
C. Yöneticilerin seçim yoluyla görevlendirildiğinin
D. Adalet ve hoşgörünün egemen olduğunun
E. Halk arasındaki sorunların dinsel nitelikli olduğunun
- 4) **1997 ÖSS:** Uygur şehirlerinden İdi kut'ta kervansaraylar ile Maniheist, Hristiyan, Budist mabetlerinin ve manastırlarının harabeleri yan yana bulunmuştur. **Bu bilgiye dayanılarak Uygurlar hakkında aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?**
- A. Tek tanrı inancında olanlar sayıca fazladır.
B. İnsanlar ibadetlerinde özgürdür
C. Ticaretle uğraşmışlardır
D. Mimarının dışındaki sanatlar gelişmemiştir.
E. İnsanların çoğunluğu şehirlerde yaşamıştır.
- 5) **2000 ÖSS:** İlk Türk devletlerinde Kurultayın savaş, barış gibi önemli konularda aldığı kararlar kağanı bağlamazdı. **Buna göre, Kurultay aşağıdakilerden en çok hangisine benzemektedir?**
- A. Meclis hükümeti
B. Olağanüstü meclis
C. Kurucu meclis
D. Ulusal meclis
E. Danışma meclisi
- 6) **2006 ÖSS 1. Bölüm:** Türklerin göçebe bir hayat tarzından yerleşik toplum düzenine geçmeleri, beraberinde pek çok değişiklik getirmiştir. **Aşağıdakilerden hangisinin bu değişikliklerden biri olduğu savunulabilir?**
- A. Ticaret yapmaları
B. Sanata ilgi duymaları
C. Ekip biçme aletlerine sahip olmaları
D. Topluluklar halinde yaşamaları
E. Kendilerine özgü dilleri kullanmaları
- 7) **2011 KPSS LİSANS; Aşağıdakilerden hangisi, Hunların neden olduğu kavimler göçünün sonuçlarından biri değildir?**
- A. Avrupa'nın etnik yapısının değişmesi
B. Avrupa'da bir Hun devleti kurulması
C. Roma imparatorluğunun bütünlüğünü ve üstünlüğünü yitirmesi
D. Avrupa'da skolâstik düşüncenin egemen olması
E. Göktürk devletinin yıkılması
- 8) **2012 LYS; Avrupa Hun devletine en parlak dönemini yaşatan ve Hristiyanların "Tanrının Kırbacı" olarak tanıdığı Türk Hükümdarı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Mete
B. Balamir
C. Teoman
D. Attila
E. Bumin Kağan

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU İSLAM TARİHİ VE MEDENİYETİ

1) İslamiyet'in doğuşu esnasında Asya ve Avrupa'da devletler;

- İslamiyet'in doğu esnasında Bizans, Sasaniler, Çin, Hindistan ve Göktürk devletleri bulunmaktaydı.

2) Haram ayları ve Arabistan kültürü açısından önemi; 2013 YGS

- İslamiyet'in doğuşu esnasında bölgede siyasi birlik yoktu. (1987 ÖSS) ; (kan davaları ve siyasi rekabet vardı.) Genellikle şehirler kabileler tarafından yönetiliyordu.
- Savaşlara ara verilen tek dönem putperestlerce de kutsal sayılan "Haram aylarıydı" (Kültür birliğini sağlamıştır)

3) Arap yarımadasında İslamiyet öncesi kurulan önemli devletçikler;

Güney Arabistan'da kurulanlar

Main - Saba - Himyeriler

Kuzey Arabistan'da kurulanlar

Nebati - Gassani - Hire Krallığı - Lahmiler – Kinde – Tedmür

- ☞ Bu da İslamiyet'ten önce güçlü bir siyasi birlik (devlet) kurulamayışının sebebidir.

4) Arabistan'da Kurulan Devletlerin Sosyal ve Ekonomik Yapı;

- Halk şehirlerde yaşayan tarım ve ticaretle uğraşan Medeni – Yerleşik / Şehirli (Haderi) denir. Daha çok hayvancılıkla uğraşan çöldeki vahalarda göçebe olarak yaşayan Çöl İnsanı da denen Bedevi olmak üzere ikiye ayrılır.
- Bu dönemde kölecilik yaygın olup, kadın hakları yok denecek kadar azdı.
- Hicaz bölgesinde ticaret, Yemen'de Tarım, Orta kesimlerde ise hayvancılık ekonominin temelini oluşturur.

Dinsel Yapı

- Arabistan yarımadasında çok tanrılı bir anlayış vardır. (Politeist) en yaygın din Putperestlik (Put tapıcılık) tır.
- Bunun yanında Hıristiyanlık ve Musevilik ile ulu bir varlığa inanan ve ona Allah diyen Haniflik - Hz. İbrahim dini de vardı.
- En önemli panayır Mekke yakınlarında kurulan Ukaz'dır. 1987 ÖSS

5) Cahiliye dönemi;

- İslamiyet'ten önce Arabistan'da sosyal adaletin olmadığı, çok tanrıcılığın egemen olduğu siyasi, sosyal, ahlaki açıdan çöküntüde olunan döneme denir.

6) Peygamber Efendimizin Hayatı;

- 571 Yılında (Arap kaynaklarında Fil yılında) Mekke'de doğdu.
- Babası Abdullah** doğmadan önce vefat etmiş,
- Annesi Âmine** Hanım (Beni Zühre kolu) ise Hz. Muhammet 6 yaşındayken vefat etmiştir.
- 8 yaşına kadar **dedesi Abdülmuttalib** yanında kalan Hz. Muhammet dedesinin de ölümüyle **amcası Ebu Talip** yanında kalıp 610 yılına kadar ticaretle uğraşmaya başlamıştır.
- Dürüstlüğü ve yardımseverliliği tanınır. Bu nedenle **Muhammed'ül Emin** olarak adlandırılmıştır.
- Hilfu'l Fudul Cemiyetine (Erdemliler İttifakı); katıldı. Zülme uğrayan insanların haklarını ve mallarını korur**
- Hz. Muhammet 40 yaşına girdiği 610 yılında Ramazan'ın 27. gecesi, ilk vahyi sık sık gittiği Nur dağındaki **Hıra mağarasında** Cebrail adlı melekten almıştır. (Alak süresi – Oku emri)

7) İlk Müslümanlar;

- Hz. Muhammet (kelime anlamı pek çok övülmüş kişi) en yakınlarından başlayarak İslamiyet'i yaymaya başlamıştır.
- İlk Müslümanlar; eşi **Hz. Hatice**, **Hz. Ebubekir**, **Hz. Ali** ve kölesi **Hz. Zeyd'dir**.

8) Müslümanlar, Müşriklerin baskısı nedeni ile ilk hicreti (göçü);

- Yoğunlaşan baskılar üzerine 615 yılında bir grup Müslüman **Habeşistan'a** göç etmiştir.

9) Hüzün yılı;

- 620 yılına **Hüzün yılı** da denir. Hz. Hatice ve amcası Ebu Talip vefat etmiştir.

10) Akabe görüşmeleri ve İslam dini açısından önemi;

- Medineli **Evs ve Hazreç** kabileleri ile 619 **Akabe'de** görüşmeler yapmış (12 kişi), 3 kez tekrar eden bu görüşmeler sonrası 622 yılında Mekke'den Medine'ye **Hicret (Göç)** etmiştir.
- Hz. Ebubekir ile göçü esnasında Sevr mağarasında 3 gün saklanmışlardır.*

11) Hicret ve Hicretin sonuçları;

- Hz. Muhammed ile Hz. Ebubekir'in, Mekkeli müşriklerin baskısı nedeniyle 622 yılında Medine'ye Hicretine (Göçüne) denir.
- a) İlk İslam devletinin temelleri Medine 'de atıldı.
- b) Hz. Muhammet İslam devletinin başkanı oldu
- c) Mekke'den Medine'ye göç edenlere **Muhacir**, Medineli Müslümanlara **Ensar** dendi.
- d) Hz. Ömer döneminde Hicri takvimin başlangıcı olarak kullanılmaya başlandı.

12) Bedir savaşı 624;

- **Savaşın Nedeni:** Müslümanların Mekke'de bıraktıkları mallarına karşılık, bir Ebu Süfyan liderliğindeki Kureyş kervanına el koymak istemesiyle çıkmıştır.

Önemi:

- a. Müslümanların kazandığı **ilk askeri** başarıdır. (Hz. Muhammed ilk kez ordu komutanı oldu)
 - b. İslamiyet'in yayılması hız kazanmıştır.
 - c. **İslam savaş hukuku doğdu.**
 - d. Ganimetlerin 1 / 5'i devlet hazinesine (Beytul Mal)' e ayrıldı. 4 / 5'i askerlere dağıtıldı. (İslam savaş hukuku oluştu)
 - e. Esir olarak ele geçirilen Mekkeli müşrikler 10 okuma-yazma bilmeyen Müslüman'a okuma-yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılma kararı alındı.
- ☞ İslam dinini eğitim ve kültüre verdiği önemi gösterir 2004 ÖSS

13) Uhut savaşının 625;

- **Savaşın Nedeni:** Mekkelilerin Bedir yenilgisinin ve ölen liderleri Ebu Cehil'in öcünü almak istemeleri üzerine savaş başlamıştır.
- a) Müslümanlar yenildi. Fakat Mekkelilerde istedikleri başarıya ulaşamadı.
- b) Mekkeli müşrikler, Müslümanları tek başına oradan kaldırtamayacaklarını anladılar.

14) Hendek savaşının 627;

- **Savaşın Nedeni:** Mekkeli müşriklerin, Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak istemesidir. 10.000 kişilik Mekke ordusu başarısız oldu.
- Müslümanların **son savunma** savaşıdır.
- Mekkeliler savunmaya Müslümanlar saldırıya geçti.
- Müslümanlar Medine'yi savunacak bir güce ulaştıklarını Kureyş ve diğer Arap kabilelerine gösterdiler. 1997 ÖYS

15) Hudeybiye anlaşmasının 628;

- Hz. Muhammed'in, 1500 Müslüman'la beraber yanlarına sadece kılıç olarak Kâbe'yi ziyaret etmek istemesiyle başlayan sorun anlaşma ile çözümlendi. (Heyetin başında HZ. Osman vardı)

☞ **Mekkeli putperestler Müslümanları ve Medine İslam devletini resmen tanıdılar.**

☞ **Müslümanların ilk siyasal başarısıdır.** (Mekkeli müşriklerin, Hicretten sonra Müslümanları bir güç olarak tanıdıklarının göstergesidir.)

16) Hayber'in fethedilmesi 629;

- Yahudilerin Şam ticaret yolunu tehdit etmesi ve Mekkeli müşrikleri Müslümanlara kıskırtması üzerine başlayan savaşı Müslümanlar kazanmıştır. (Hayber kalesinin alınmasında Hz. Ali büyük kahramanlık göstermiştir)
- Şam ticaret yolunun denetimi büyük ölçüde Müslümanların eline geçti. 1986 ÖYS
- Müslümanların ilk taarruz savaşı ve **ilk toprak kazandığı** (fetih) savaştır.
- İlk kez **haraç – Cizye** vergisi uygulandı.
- İlk kez tak tanrılı bir dine inanan topluluk ile savaşıldı.

17) Mute Savaşı 629;

- Bizans'la yapılan ilk savaştır.

18) Mekke'nin Fethedilmesi 630;

- Mekkelilerin, Hudeybiye anlaşmasını çiğneyerek himayeleri altındaki kabileleri askeri yardım etmesi üzerine Hz. Muhammet liderliğindeki İslam ordusu Mekke'yi fethetti. **İslamiyet'in Arap yarımadası dışında yayılmasını sağladı.**

19) Huneyn ve Taif Seferleri;

- **HUNEYN SAVAŞI 630;** Mekke'yi geri almak isteyen putperest kabilelerle (Havazin) ile Taifliler Müslümanlar arasında Mekke dışındaki Huneyn'de yapılan savaşı Müslümanlar kazanmıştır. **Mekke'nin fethi pekişti.**
- **TAİF KUŞATMASI 630;** Huneyn savaşında putperest kabilelerle organize ettikleri için Taif şehri kuşatıldıysa da alınmadı. Bir yıl sonra Taifliler kendiliğinden İslamiyet'i kabul ettiler.

20) Tebük Seferi 631;

- Hz. Muhammed'in son seferidir.
- Arap yarımadası dışında yapılan ilk seferdir.

21) Veda hutbesinin İslam âlemi ve dünya kültürü açısından önemi;

- Peygamberimiz 8 Haziran 632'de Medine'de vefat etti. Mezarı Medine'de Ravza-i Mutahhara'dadır.

22) Halife kimdir? Dört Halife kime denir?

- Halife: Kelime anlamı olarak sonradan gelen – takip eden (Halef) terim anlamı olarak ise Peygamberimiz Hz. Muhammed'den sonra İslam devletinin başına geçen, hem din ve devlet başkanı hem de askeri lider olan kişilere denir.
- Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali.
- İlk İslam halifeleri seçimle işbaşına geldiği için, bu döneme Cumhuriyet dönemi de denir. 1987 ÖYS

23) Hz. Ebubekir'in halifeliğinin ilk döneminde yaşanan sorunlar;

- Hz. Muhammed'in ölümünden sonra kimin halife olacağı konusunda büyük tartışmalar yaşanmış Hz. Ömer'in önerisiyle Hz. Ebubekir halife seçilmiştir.
- Ridde savaşları: dinden dönen, zekât ve vergi vermek istemeyenlerle yapılan savaşlara denir.
- Kur'an ayetleri toplanarak kitap haline getirilmiştir. 1989 ÖYS

24) Hz. Ömer dönemi 634 – 644;

- Hz. Ömer adaleti, doğruluğu ve cesareti ile ün kazanmıştır.
- İslam devletinin ikinci halifesidir.
- İslam devletinin kurumsal örgütlenmesi de tamamlanmıştır.
- Suriye'nin Fethi; 634 yılındaki Yermük 636 yılındaki Ecnadeyn savaşları ile Bizans yenilgiye uğratarak Suriye Filistin'in fethi tamamlandı.
- 637 yılında Kudüs ele geçirilmiştir.
- İran'ın fethi; Sasaniler ile bu dönemde 4 savaş yaşanmıştır.
- İran'ın İslam egemenliğine girmesi ile Türkler ile Araplar komşu olmuştur. Fakat 751 Talas savaşına kadar ilişkiler dostça olmamıştır.
- Mısır'ın Fethi;
- 633 – 644 yıllarında Azerbaycan fethedildi.
- a. İlk düzenli İslam ordusu ve bu orduların eğitimi için ordugâhlar kuruldu.
- b. Sınırların genişlemesi ile Sasani modeli örnek alınarak ülke eyaletlere ayrıldı. Bu illerin başına merkeze bağlı valiler atandı 1987 ÖYS
- c. Adliye örgütü kuruldu ve illere kadılar atandı. Posta teşkilatı kuruldu (ilk askeri posta)
- d. Sadece askeri konularda halifeye danışmanlık yap an ilk divan örgütü Divan-ı Cünd kuruldu.
- e. İlk defa askeri İktisadi sistemi uygulandı.
- f. Hicri takvim kullanılmaya başlandı.

25) Hz. Osman dönemi 644 – 656;

- Hz. Osman, halifeliği tartışmalı geçen ve halifeliği döneminde akrabalarını gözettiği için eleştiri alan ilk halifedir.
- Bu dönemde doğuda Horasan civarı alınmış. Hazarlarla yapılan savaşı kaybetmişler.
- İlk İslam donanması Şam valisi Muaviye tarafından kurulmuş, Kıbrıs fethedilmiştir.
- Hz. Ebubekir döneminde kitap haline getirilen Kur'anı kerim çoğaltılarak illere ve bazı devletlere gönderilmiştir.

26) Hz. Ali dönemi;

- Sahabelerin seçimiyle iş başına gelen son halifedir. (Allah'ın Aslanı olarak adlandırılır)
- Bu dönemde İç savaş ve karışıklıklardan dolayı İslam fetihlerinin tamamen durmuştur.

Cemel (Deve) Olayı 656

Müslümanlar arasında yaşanan ilk savaştır.

- Savaşın nedeni Hz. Osman'ın katillerinin bulunamamasının sorumluluğunu Hz. Ali'ye yükleyen Hz. Ayşe, Talha'nın isyan etmesiyle başlayan savaşı Hz. Ali kazandı.

- İslam toplumunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. (diğeri Hakem olayı) 1997 ÖYS
- Cemal olayından sonra Hz. Ali İslam devletinin başkentini Medine'den **Küfe**'ye taşıdı. Böylece ilk kez Arap yarımadası dışında bir yer başkent oldu.
- Abdullah İbni Sebe'nin kışkırtması da etkili olmuştur.

Sıffin Savaşı ve Hakem Olayı 657

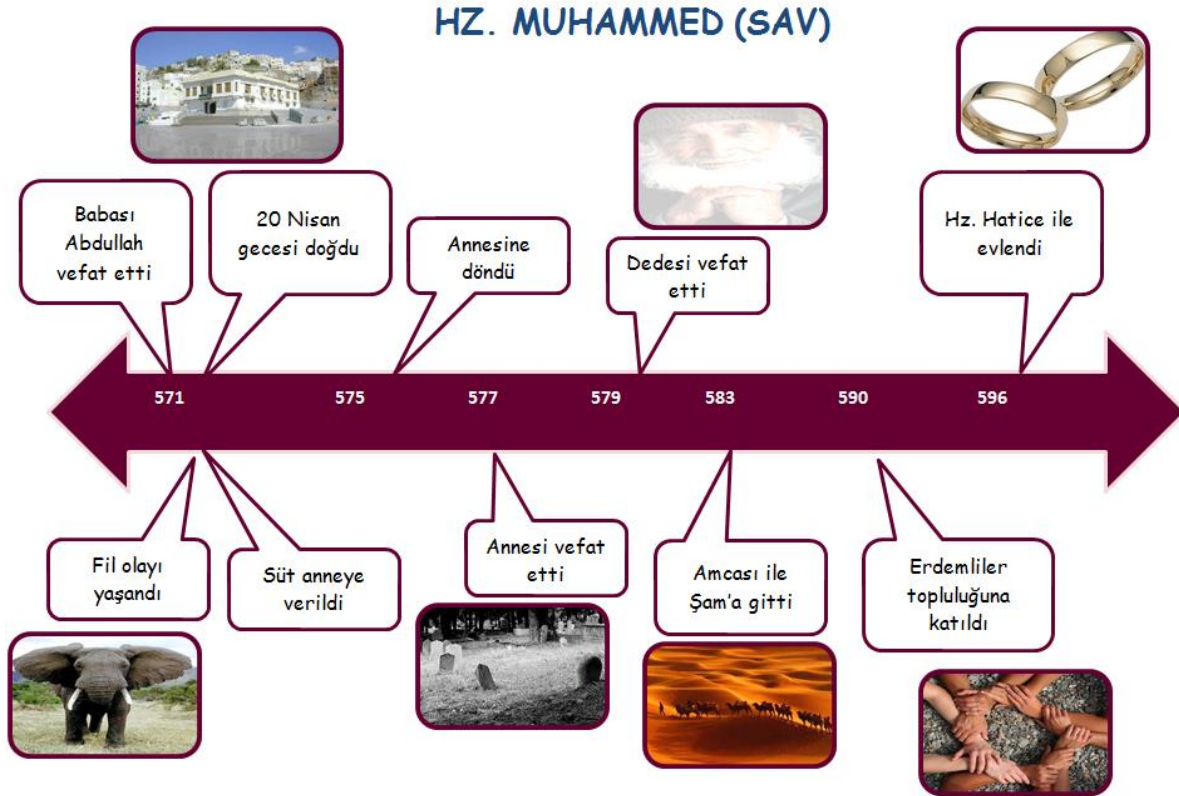
- Savaşın sebebi Emevi ailesinden olan Şam valisi Muaviye ile Mısır valisi Amr İbnü As Hz. Ali'nin halifeliğini tanımadılar.
- 110 gün süren savaşta iki tarafta arasındaki problemi seçilecek hakemlerle (**Hakem Olayı**; Amr İbnül As – Musa El Eşari) çözümü kararlaştırılmış fakat bu olay sorunu daha da büyötmüştür.

- Hz. Ali taraftarları, Hz. Muaviye taraftarları, Hariciler (Her iki tarafından halifeliğini tanımayıp, İslam devletlerinin halifesiz de yönetilebileceğini savunanlar) diye gruplara ayrıldılar.
- 1997 ÖYS İlk siyasi ayrılıklar başladı.

- **Nehravan Savaşı**; 658 yılında Hariciler ile Hz. Ali arasında meydana gelmiş. Hariciler yenilmiştir.

KAVRAM HARİTALARI

V.KONU İSLAM TARİHİ VE MEDENİYETİ

DÖRT HALİFE DEVRİ	EMEVİLER YÖNETİMİ
Halifeler bir çeşit seçim yoluyla belirlendi.	Babadan oğula geçen saltanat modeli uygulandı.
Devlete ait merkez binası yoktu.	Devlete ait merkez binaları inşa edildi.
Bütün Müslümanlar eşit kabul edilmişti.	Arap milliyetçiliği politikası izlendi.
Devlete ait resmî dil ve resmî para yoktu.	Arapça resmî dil hâline getirildi, ilk İslam parası bastırıldı.

SESLİ DERS NOTLARI

V.KONU İSLAM TARİHİ VE MEDENİYETİ

EMEVLİLER 661 – 750

27) Saltanat nedir? Halifelik hangi olayla saltanat haline dönüştürülmüştür?

- Yönetimin babadan oğla geçme sistemine denir. Emevi hükümdarın Muaviye'nin yerine Yezidi halife ilan etmesiyle başladı. 2011 YGS

☞ Uzun zamandır devam eden iç savaşlar sona ermiştir. Birlik ve beraberlik sağlanmıştır. Bu yıla “**Birlik Yılı**” denir.

28) Emevi devletinin genel özellikleri;

- Halifelerin seçimle belirlenmesi usulü sona ermiş, halifelik saltanat haline dönüştürülmüştür.
- İrkçı bir anlayışla İslam devleti yönetilmiş ve Araplar diğer Müslümanlardan üstün görülmüştür.
 - Siyasi kargaşaların doğmasına neden oldu.
 - Bu davranış şekli İslam dünyasında halifeliğin dini ve siyasi otoritesinin kabul görmesini engellemiştir. 2012 YGS
- Arap İslam devletlerinde en çok fetih yapan devlettir. (Orduya en çok önem veren devlet)
 - Emeviler devlet kurumlarında ve askeriyesinde Arap olmayanlara görev vermemişlerdir. (*İrkçı bir politika izlediğini gösterir*) 1999 ÖSS
- İlk İslam parası bu dönemde bastırılmıştır. (Abdülmelik) 1999 ÖSS
- İlk defa Avrupa'da (İspanya – Endülüs) fetihler başladı.
 - Cebelitarık (Septe) boğazını geçerek 711 yılındaki Kadisk savaşı ile Vizigotlar yenerek Avrupa'da (İspanya) ilk fetihler başlamıştır.
 - 732 Puvatya (Poitiers) savaşında İslam ordularının yenilmesi üzerine Avrupa'daki ilerleyiş durmuştur. (Franklarla savaşıldı)
- İlk kez Emeviler döneminde İslam mimarisi, Avrupa mimarisi ile yarışmaya başlamıştır 1983 ÖYS
 - Arap olmayan halk, Arapların kendilerinden üstün olmadıklarını ispat etmek amacıyla bilim ve sanat alanında kendilerini kanıtlamak için **Şuubiye akımını** başlatmışlardı 2005 ÖSS

- Mevali**; Müslümanlığı kabul etmiş Arap olmayan Müslümanlara azatlı köle manasındaki bu isim verildi. Bunlar Müslüman Arapların ütün tutulmasından dolayı rahatsızlık duyuyorlardı.

- Zimmî**; İslam devletinde yaşayan Müslüman olmayan halktır. İslam devletinin kendilerine sağladığı koruma karşılığında devlete vergi ödüyorlardı.

ABBASİLER (750 – 1258)

- İslam tarihinin dördüncü bölümüdür.
- Başkent **Irak (Bağdat)** olmuştur.

29) Abbasi devletini genel özellikleri; 2017 YGS

- Halifeliğin saltanat usulüyle belirlenmesine devam edilmiştir.
- Emeviler gibi ırkçı bir politika gütmemişler buda *Türklerin kitleler halinde Müslüman* olmasını sağlamıştır.
- Abbasi devleti fetihlerden çok bilim, sanat ve kültür alanında çalışmalar göstermiş Bağdat bilim ve kültür merkezi olmuştur. *İslam Rönesans'ı* yaşandı.
- Bu dönemde Türkler önemli askeri ve siyasi görevler almışlardır. Türkler için *Samarra* adlı şehirler kuruldu. (Türk mimarı üslubunun izlerini taşır) 2003 ÖSS
- Dini konuları akıl yolu ile yorumlamaya çalışan *Mutezile* akımı doğdu.
- Bizans (Doğu Roma) saldırılarını engellemek için **Avasım** (Sugur = Uç) adlı (Maraş, Malatya, Diyarbakır, Malatya, Adana, Tarsus) şehirler kuruldu.
- Emevi sülalesine düşmanca tutum takınmışlar onların İspanya'ya giderek Endülüs Emevi devletini kurmalarına sebep olmuştur.

30) Tavaf-ı Mülük;

- Abbasi devletinin merkezi otoritesinin zayıflaması ile birlikte, bazı bölge valilerinin yarı bağımsız duruma gelip daha sonra da bağımsızlıklarını ilan ederek küçük devletçikler kurulmasına denir.
- Siyasi birlik çözülmüştür. 2009 ÖSS

31) 1258 Moğol istilası;

- 1231 yılında Harzemşahlar, 1243 Köseadağ savaşıyla Büyük Selçuklu devletini yıkan Moğollar.
- 1258 yılında Bağdat'ı işgal ederek Abbasi devlerini yıkmış. Halifenin Memluk devletine sığınmasına sebep olmuşlar.
- Ayrıca Bağdat'ı yıkarak İslam medeniyetinin çok önemli kaynaklarını yok etmişlerdir.

32) Endülüs Emevi Devleti 756 – 1031;

36) İslam Devletlerinde Ordu;

- Üç tarafının denizlerle çevrili olması, güçlü bir ordusunun bulunmaması ve güçlü bir Frank krallığı ile komşu olmasıdır.
- III. Abdurrahman (912 – 961) Endülüs Emevi devletinin en ünlü hükümdarıdır.
- III. Abdurrahman'a kadar melik unvanı kullanırlarken **Halife** unvanını kullanmaya başlandı.

☞ 3 devletinde halifelik iddiasında olması halifelüğün dini ve siyasi otoritesinin kabul görmesini engellemiştir. 2012 YGS

33) Ben-i Ahmer (1232 – 1492) Devleti;

- a İspanya'daki İslam kültür ve uygarlığının son temsilcisidir.
- b Başkenti Gırnata ve kurucusu Muhammed Yusuf Nasr'dır.
- c Bilim ve kültür alanında büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir.
- d 1492 yılında Kastilya kraliçesi İzabelle Arogonya kralının evlenmesiyle İspanya birliğinin kurulmasına ve Ben-i Ahmer devletinin yıkılmasına sebep oldu. Müslümanlara ve Yahudilere yönelik başlayan soykırım hareketleri üzerine II. Beyazıt, Oruç Reis ve kardeşi Hızır Reis ile (Barbaros Hayrettin paşa) Kuzey Afrika ve İzmir ile Selanik'e getirdiler.
- e El Hamra (Kırmızı) sarayı önemlidir.

34) İslam Medeniyetinin Genel Özellikleri;

- a) Kur'an a ters düşmeyen her türlü yenilik ve gelişmeye açıktır.
- b) İslam dinini kabul eden bütün toplumların ve yeni fethedilen bütün ülkelerin etkisiyle oluşan, sentez (ortak) bir uygarlıktır.
- c) Ulusal kültür ve coğrafi özelliklerin etkisiyle üslup ve biçim yönünden bazı farklılıklar göze çarpar.

35) İslam Devletlerinde Hukuk;

- İslam hukuku Kur'ana ve Peygamber efendimizin uygulamalarına dayanır.
- Hz. Ömer zamanında ilk adli (adalet) teşkilatı oluşturulmuştur.
- Yargılama yetkisi **kadı**lara aittir.
- İslam hukukunun temelini Kur'an-ı Kerim oluştururdu.
- İslam hukukuna **fıkıh** denir. Bu bilim dalı ile uğraşanlar Fakih denir.

- Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir döneminde düzenli bir ordu teşkilatı yokken Hz. Ömer döneminde devamlı askeri garnizonlar (ordugâhlar) oluşturuldu.
- Hz. Osman döneminde ilk İslam donanması oluşturuldu. (Emirül Ma = Donanma komutanı / suların hâkimi)
- Orduya en çok önemi Emeviler vermiştir.
- Abbasiler döneminde Türkler devlette görev almaya başlamıştır.

37) İslam Devletlerinde Ekonomi;

- *Öşür*; Tarımla uğraşan Müslüman halktan alınan 1 / 10 oranındaki ürün vergisidir.
- *Haraç*; Tarımla uğraşan Müslüman olmayan halktan alınan 1 / 10 oranındaki ürün vergisidir.
- *Cizye*; Müslüman olmayan gayri – Müslim halktan askerlik yapmadıkları için alınan vergi. (Yaşlı, sakat, hasta, din adamı ve çocuklardan alınmaz.)
- *Zekât*; İslam'ın şartlarından biridir. Mallarından 1 / 40'nın fakirlere dağıtılmasıdır.
- *Ganimet*; Savaşlarda elde edilen ganimetlerin 1 / 5 'i Bey tül Mal'a bırakılırdı.

☞ **VAKIF**; İslam hukukuna göre, herhangi bir kişinin mülklerinin veya gelirlerinin bir kısmının kamu yararı için süresiz olarak kullanılması sistemidir.

- **İbni Sina / Avicenna**; Buhara'da doğmuştur. Filozofların prensi diye bilinir.
 - Samani hükümdarı Nuh b. Mansur'un ağır
 - Eş şifa adlı eseri vardır.
 - Kanun Fit Tıp = Tıbbın kanunu 500 yıl Avrupa üniversitelerinde okutuldu. 1995 ÖSS
- **İbn-i Rüşd**; 1126 yılında Kurtaba'da doğdu.
 - Aristo'nun eserlerini açıkladığından (şerh ettiğiinden) **ŞARİH**,
 - Latin dünyasında ise **CAMMENTOTOR** - **AVERROS** olarak da bilinir.
 - Kopernik'in görüşlerinin oluşmasında etkili olmuştur.
 - 2016 LYS; Görüş ve düşünceleri ile uzun süre Avrupalıları etkilemiştir.
- **İbnül Heysem**; 965 yılında Basra'da doğmuştur. **ALHAZAN / ALHACEN / AVENETAN adlarıyla** da bilinir.
 - Fizik alanında çalışmalar yaptı.
 - Büveyhoğulları hizmetine girdi.
 - Optik konusunda çalışmaları ünlüdür.
 - "Kitabül Menazir" (Yedi Cilt) eseri 1572 yılında Basel'de Latinceye Friedrich RİSNER tarafından çevrildi.

KONU TASARIM

V.KONU İSLAM TARİHİ VE MEDENİYETİ

1) **1983 ÖYS:** İslam mimarisi ilk kez aşağıdakilerden hangisinin döneminde **Hristiyan mimarisi ile yarışabilecek bir düzeye gelmiştir?**

- A. Osmanlılar
- B. Dört halife
- C. Abbasiler
- D. Emeviler
- E. Selçuklular

2) **1987 ÖYS:** İslam tarihinde, fethedilen yerlerin yönetim birimlerine ayrılmasına ilk defa kimin zamanında başlanmıştır?

- A. Hz. Muhammed
- B. Hz. Ebubekir
- C. Hz. Ömer
- D. Hz. Osman
- E. Hz. Ali

3) **1997 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisi, İslamiyet'te Kerbela, Cemel, Hakem **olaylarının meydana gelmesindeki ortak nedenlerden biridir?**

- A. Görüş ayrılıkların ortaya çıkması
- B. Saltanat sistemine geçilmesi
- C. Sınırların çok genişlemiş olması
- D. Yezidin halife olması
- E. İslam devletinin bir Arap devleti olması

4) **1995 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisi, İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik **dinlerinin ortak özelliklerinden biri değildir?**

- A. Bir peygambere gelen vahiy sonucu kurulmuş olmaları
- B. Kutsal kitaba dayanma
- C. İbadet yerlerine sahip olma
- D. Ahlaki değerlere büyük önem verme
- E. Belli bir kavme ait olma

5) **1997 ÖYS:** Müslüman Araplar, aşağıdaki savaşların hangisi ile Medine'yi savunacak bir güce eriştiklerini Kureyş ve diğer kabilelere kanıtlamışlardır?

- A. Hayber savaşı
- B. Uhut savaşı
- C. Mute savaşı
- D. Hendek savaşı
- E. Huneyn savaşı

6) **2016 LYS:** Aşağıdakilerden hangisi, görüş ve düşünceleri ile Avrupalıları uzun süre etkilemiş bir Müslüman filozoftur?

- A. İbni Rüşd
- B. Fuzuli
- C. Baki
- D. Levni
- E. Nefi

7) **2011 YGS:**

	Halifeler	Gelişmeler ve Olaylar
A	Ömer	Sınırların genişlemesi ile devlet teşkilatmasının hızlanması
B	Osman	Kıbrıs'ın fethedilmesi
C	Ebubekir	Kur'anı Kerim çoğaltılması
D	Ali	İslam dünyasındaki ayrılıkların derinleşmesi
E	Muaviye	Halifeliğin saltanata dönüşmesi

Yukarıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8) **2004 ÖSS:** Hz. Muhammed döneminde Bedir savaşında esir alınan Mekkelilerin bir kısmı Müslümanlara okuma yazma öğretileri karşılığında serbest bırakılmıştır. **Bu durum aşağıdakilerden hangisi için bir kanıt gösterilebilir?**

- A. Arapça okuma yazma öğrenmenin kolay olduğu
- B. Bedir savaşını Hz. Muhammed'in yönettiği
- C. Okuma yazma bilen esir sayısının fazla olduğu
- D. Bedir savaşının Müslümanların ilk başarısı olduğu
- E. Okuma yazmaya önem verildiği

SESİL DERS NOTLARI

VI. KONU OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

A. Devlet anlayışı;

- Osmanlı devletinde hükümdarlık anlayışı İslam hukukuna ve Türk geleneklerine dayanır.
- Hükümdarın görevi; Allah'ın vekili olarak halkı adalet ile yönetmek, yönetilenler (Reaya = Halk) de hükümdarların emirlerine uymak zorundaydı.
- Eski Türk devletlerinde olduğu gibi ülke hanedan üyeleri arasında paylaşılır buda UZUN SÜRE YAŞAMASINA NEDEN OLDU.
- Osmanlı devletinde Veraset sisteminde (hükümdarın kim olacağı) bir kesinlik yoktu.
- I. Murat'tan itibaren "Ülke hanedanın ortak malıdır" anlayışı yerine "Ülke padişah ve oğullarının" anlayışı getirildi. Bundaki amaç; **taht kavgalarının sınırlandırılması ve merkezi otoritenin güçlendirilmesidir.**
- Padişahın erkek çocuklarına ŞEHZADE denir. Yönetim deneyimi (Staj) kazanmaları için Sancaklara gönderilirdi. Sancağa çıkma usulü III. Mehmet tarafından kaldırıldı.

⇒ Şehzadelere yardımcı olması için LALA denen devlet adamları vardır.

⇒ Şehzade kendi adına hutbe okutamaz ve para bastıramazdı. Amaç ülke bütünlüğünü korumaktı.

- Hükümdar; ülkenin mutlak hâkimidir. Fakat her istediği şeyi yapamaz. Devleti yönetirken Şer'i (İslam dini – Kur'anı Kerim / Hadis **2014 LYS**) ve Örfi (Gelenek – Göreneklere) kuralları dikkate alması gerekir.

Divan-ı Hümayun (Divan)

- Önemli devlet işlerinin görüşüldüğü ve yüksek rütbeli memurların yargılandığı mahkemedir. (**Günümüzdeki Bakanlar Kurulu** ve Anayasa Mahkemesine denk gelir).
- Divan'da askeri, siyasi, idari, dini ve ekonomik işler görüşülürdü.
- Son sözün padişaha ait olması bir **danışma organı olduğunun** göstergesidir.
- Orhan Bey döneminde kurulmuş I. Murat döneminde kalıcı ve sistemli hale getirilmiştir.
- II. Mehmet döneminde Divana Sadrazam başkanlık yapmaya başlamıştır.
- Toplanış şekline ve toplanış amacına göre çeşitli adlar alır. (Kasrı Adil = II. Mehmet'in toplantıları kafes arkasından izlemesi)
- II. Mahmut döneminde divan kaldırılarak Nazırlar (Bakanlar) kurulu oluşturuldu.

Divan Üyeleri;

1. Vezir-i Azam (Sadrazam) :

- Padişahın vekili sayılır ve onun mührünü taşırdı. Padişah'tan sonra en yetkili kişidir. İlk veziri azam I. Murat zamanında atanmıştır. Görevleri;
- Padişah adına bütün devlet işlerinden sorumlu olma
- Padişah sefere çıkmamışsa "Serdar'ı Ekrem" unvanı ile orduya komuta etme
- Divan toplantılarına başkanlık etme (FSM' den itibaren) ve devlet görevlilerini atama
- Sadrazam olmanın şartı Müslüman olmak ve Türkçe bilmektir.
- Sadrazam konaklarına paşa kapısı ya da Babiâli denir.

2. Kubbealtı Vezirleri:

- Divan'da sadrazamdan sonra gelen vezirlerdi.
- Fatih döneminde 4 Kanuni zamanında 7 kişiydiler.
- Topkapı sarayında "Kubbealtı" denilen yerde toplandıkları için bu ad verilmiştir.

3. Defterdar:

- Devletin her türlü mali işlerinde sorumludur.
- Günümüzdeki Maliye bakanına denktir.
- Hazine-i Amireden sorumludur. 2013 LYS
- I. Murat döneminde divan üyesi oldu.
- Fatih döneminde Anadolu ve Rumeli olmak üzere sayısı ikiye çıktı.

4. Kazasker: 2010 LYS

- Adalet ve Eğitim işlerinden sorumludur.
- Gelir – giderleri hesaplayarak bütçeyi hazırlardı.
- Divandaki büyük davalara bakar, kadı ve müderrisleri atar.
- I. Murat döneminde divan üyesi oldu.
- Fatih döneminde Anadolu ve Rumeli olmak üzere sayısı ikiye çıktı.
- Vezirlerden sonra divanda en yetkili kişidir.

5. Nişancı:

- Tapu – kadastro işlerine bakar, dirliklerin (tumar) dağıtımını yapardı.
- Ayrıca devletin yazışmalarını, padişahın tuğrasını (imzasını) atar.

16. Yüzyılda Divana Girenler

6. **Şeyhülislam (Müftü) :**
- Divanda alınan kararların dine uygunluğunu onaylar.
 - İlmiye sınıfının en üst düzey görevlisidir.
 - Kanuni Sultan Süleyman (I.Süleyman) döneminde divan üyesi oldu.
7. **Reisülküttap:**
- Kâtiplerin başı anlamındadır.
 - Daha önce Nişancıya bağlı olarak çalışırken, Divan da konuşacak konuların sırasını belirler.
 - Dış İşlerine bakardı.** 2010 LYS
 - II. Mahmut zamanında Hariciye Nazırı (Dış İşleri Bakanı) unvanını aldı.
8. **Kaptan-ı Derya;**
- Donanma komutanıdır.
 - Büyük Amiral rütbesindedir.
 - İstanbul'da bulunduğu zaman divana katılırdı.
 - Kanuni Sultan Süleyman (I. Süleyman) döneminde divan üyesi oldu

	Eyalet	Sancak	Kaza	Köy
Mülki Amir	Beylerbeyi	Sancak Beyi	Kadı	Tımar Sahibi
Adli	Kazasker	Sancak Kadısı	Kadı	Kadı Naibi
Güvenlik	Subaşı	Subaşı	Subaşı	Tımarlı sipahi
Mali	Defterdar	Defterdar	Mal Müdürü	Tımarlı sipahi

Salyaneli Eyaletler	Salyanesiz Eyaletler	Özel Yönetimi Olan Eyaletler
Mısır Habeş Yemen Tunus Cezayir Trablusgarp Bağdat	Rumeli Budin Bosna Anadolu Karaman Sivas Musul Erzurum	Hicaz Kırım Erdel Eflâk Boğdan

B. Hukuk / Eğitim;

- Kadı; Osmanlı devletinde mahkemelerde yargılama işini yapan kişidir. Hâkim / Yargıç.
- İznik'te ilk Osmanlı medrese kuruldu.
- İlk Müderriste Kayserili Davut atandı.
- Bursa ve Edirne'de medreseler açıldı.
- Osmanlı'da Hukuk kaynakları;
 - Şer-i Yargı; İslam dini kurallarına dayanır. – Kaynakları; Kur'anı Kerim ve Hadis'dir. İslam hukuk kurallarına FIKIH denir.
 - Örfî Hukuk; Gelenek – Göreneklere dayanır.
 - Fethedilen bölgelerin hukuk kuralları

C. Ordu;

- Orhan Bey döneminde ilk düzenli ordu birliği Yaya ve Müsellem (atlı asker) kuruldu.
- I. Murat döneminde, Çandarlı Halil paşanın önerisi ile devşirme usulüne dayalı Kapıkulu Ocağı kuruldu.

Acemi oğlanlar Ocağı; 2010 LYS,

- 1363 **PENÇİK KANUNU** ile savaş esirlerinden yararlanılma yoluna gidildi. 1/5'i
- İlk Acemi oğlanlar ocağı I. Murat döneminde Gelibolu'da kuruldu.
- 1826'da sona erdirildi. (Vaka-i Hayriye = Hayırlı Olay)

Yeniçeri Ocağı;

- Kapıkulu ocaklarının en temel ve en kalabalık grubudur.
- I. Murat zamanında Edirne'de kuruldu.
- Yaya savaşan ve savaş sırasında padişahın yanında duran birimdir.
- ULUFE** denen 3 ayda bir maaş alırlardı.
- XVII. Yüzyıldan itibaren devletin ilerlemesinde, yeniliklerin yapılmasında en büyük engel olmuşlardır.
- 1826 yılında Vaka-i Hayriye = Hayırlı Olay ile II. Mahmut döneminde kaldırıldı.

- Cebeci Ocağı;** Yeniçeri ocağının silahlarının yapımı, bakımı ve onarımını sağlar.

- Topçu Ocağı;** İlk top I. Murat döneminde 1389 I. Kosova savaşında kullanıldı. (Niğbolu'da da kuruldu.)

- Kapıkulu Süvarileri;** atlı asker olan bölümdür. I. Murat döneminde Sipahi ve silahtar diye 2 ye ayrıldı.

- Azaplar;** Bekârlardan oluşan hafif yaya askerlerdir.

- Akıncılar;** Sınırların güvenliğini sağlamak için atlı askeri birliklerdir. Doğrudan padişaha bağlı olup Türklerden oluşur.

- Tımarlı Sipahi;** Tımar / İktâ / Dirlik / Miri / Emiri sistemi sayesinde devletin herhangi bir masraf yapmadan sahip olduğu askeri sınıftır.

Donanma;

- İlk defa deniz gücüne Orhan Bey döneminde Karesioğlu beyliğini alarak sahip olmuştu.
- Tam teşekküllü tersane Yıldırım Beyazıt döneminde Gelibolu'da kuruldu. (Sakız ve Eğriboz adasına seferler düzenlendi.)
- Alınan Saruhan, Aydın, Menteşe beylikleri alınınca bunların donanmasına da sahip oldu.
- İlk deniz savaşı I. Mehmet (Çelebi) zamanında Venediklilere karşı yapılan ÇALIBEY savaşıdır, kaybedildi. 1415

D. Ekonomi;

- Halka REAYA denir. Yaptıkları işlere göre köy ya da şehirlerde otururlar.
- Osmanlı ekonomisini en temel kaynağı TOPRAK'tır. Toprakların çoğu devletin kullanım hakkı reayanındır. Devlete ait araziye **MİRİ / EMİRİ / DİRLİK / İKTA / TİMAR** arazi denir.
- **ÇİFT**; Tımar sistemi içerisinde köylülere dağıtılan topraklara denir. Bir çift öküzle bir yılda işlenebilecek araziye denir.
- Toprağın sahibinin devlet olması büyük hanedanların çıkmasını engelliyordu. BUDA AVRUPA'DAKİ FEODALİTE (DEREBEYLİK) sisteminin ortaya çıkmasını engellemiştir. Köle çiftçi sisteminin meydana gelmesini engellemiştir.

1. Miri (Devlet arazisi) topraklar;

- Mülkiyeti devlete aittir.
- Kullanma hakkı halka ait olup, üretilen malın sahibi halktı.
- Burada köylü kiracı konumundadır, toprağı satma ve vakfetme hakkı yoktur.
- ↗ Osmanlılar, toprakların boş bırakılmasını engellemek için, toprağını bir yıl boş bırakan çiftçiden **Çift bozan** adıyla vergi alırdı.
- ↗ 3 yıl üst üste boş bırakandan alınma sebebi **üretimde sürekliliği sağlamaktı.**
- **Dirlikler**; Vergi geliri devlet memurlarına ve askerlere maaş karşılığı verilen topraklardır. Dirlik sahipleri gelirlerinin bir bölümü ile devlete Tımar askeri (**Cebelü –Tımarlı Sipahi**) beslemek zorundaydı.
- ↗ Dirliklerin dağıtımında toprakların gelirleri ile kişilerin idari mevkileri arasında bir paralellik vardır.
- ↗ Tımar sistemi Selçuklulardaki İkta sisteminin bir benzeridir.
- ↗ Devlet dirlik sistemini uygulanmakla; **özel mülkiyeti sınırlamış, derebeylik rejiminin oluşumunu önlemiş, üretimi denetleyip sürekliliğini sağlama imkânı elde etmiş, masrafsız bir şekilde eyalet ordusuna sahip olmuş memur maaşlarını hazineye dokunmadan karşılamıştır.**

HaZeT 2007 ÖSS 2

HAS	Geliri 100.000 akçeden fazla olan topraklardır. Genellikle hanedan üyelerine, divan üyelerine, beylerbeyi ve sancakbeyi gibi yöneticilere denir Her 5000 akçe için bir Cebelü beslerdi.
ZEAMET	Geliri 99.999–20.000 arasında olan topraklardır. Kadı ve Subaşı gibi ikinci derecede memurlara verilirdi. Her 5000 akçe için bir Cebelü beslerdi
TİMAR	Geliri 20.000 akçeden az olan topraklardır. Savaşlarda yararlılık gösteren askerlere ve devlet memurlarına verilirdi.

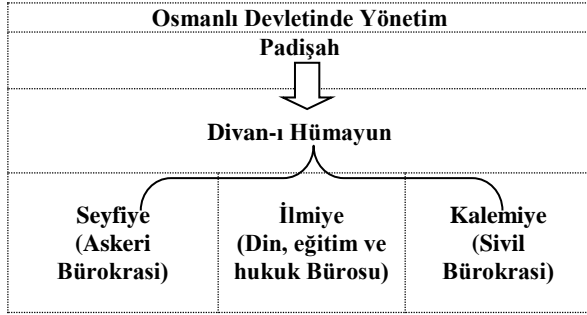
Dirlik Sisteminin Faydaları;

- Devlet eğitimi ve her an savaşa hazır bir eyalet ordusuna sahipti. (Cebelü / Sipahi)
- Hazinesinin ordu giderleri azaldı.
- Vergilerin kolayca toplanmasını sağladı.
- Göçebe Türklerin yerleşik hayata geçmeleri hız kazandı.
- Toprakların daha iyi işlenmesi ve vergi gelirlerinin artması sağlandı.
- **Üretimde sürekliliği** sağladı.
- Kırsal kesimde iç güvenliği sağlandı

- Dirlik**; Gelirleri yararlılık gösterenlere verilen topraklardır.
 - Paşmaklık**; Hanedanın kız çocuklarına, annelerine ve eşlerine ayrılan topraklardır.
 - Ocaklık**; Geliri kale muhafızları ve tersane giderlerine ayrılır.(Ocaklık sahibi komutanlar aldıkları toprakları çocuklarına miras bırakabiliyorlardı.)
 - Malikâne**; Kahramanlık, Üstün hizmet ve büyük yararlılık gösterenlere hediye edilen topraklardır.
 - Yurtluk topraklar**; Geliri sınırları korumakla görevli askerlere (akıncılara) verilir
 - Vakıf topraklar**; Sağlık, eğitim ve sosyal kurumların masrafları için ayrılan topraklardır.
 - Mukataa (Havası Hümayun Arazisi)**; Geliri doğrudan hazineye aktarılan topraklardır. Vergisi iltizam usulü ile (peşin vergi) ile toplanırdı.
- Mülk Topraklar**; Sahipleri tarafından satılabilen veya miras bırakabilen mülk topraklardır. Mülkiyeti kişiye aittir.
 - Öşri (Öşriyye) araziler**; Müslüman çiftçilere ait topraklardır. 1 / 10 oranında **öşür** adında ürün vergisi ve **Çift Resmî** adında arazi vergisi verilerdi.
 - Haraci (Haraciyye) Araziler**; Müslüman olmayan çiftçilere ait topraklardır. *Haracı Muvazzaf (Arazi vergisi) Haracı Mukassem (ürün vergisi 1 /10)*

Toplum Yapısı

- Osmanlı devletinde toplum iki ana gruba ayrılır.
 - Birincisi **yönetenler (Askeriler)** adı verilen görevleri icabı vergi vermeyenler ile İkincisi **Reaya (yönetilenler / halk deneni şehirli – köylü ve göçebelerin oluşturduğu vergi veren gruptur.)**
- a) **Yönetenler (Askeriler):** Seyfiye – İlmiye ve Kalemîye olmak üzere üç gruba ayrılır vergi ödemezlerdi.
- b) **Yönetilenler (Reaya):** Askeri sınıfın dışında kalan, yönetim görevi olmayan ve geçimini tarım – ticaret - sanayi alanlarından sağlayan vermekte yükümlü sınıftır.

Vergiler

Vergi Sistemi; Devletlerin halkına verdiği hizmet karşılığı olarak aldığı paraya denir. **2011 LYS 4**

- Öşür;** Tarımla uğraşan Müslüman halktan alınan 1 / 10 oranındaki ürün vergisidir. (Sulamasını kendi imkânları ile yapıyor ise yarı öşür verir % 5) **Osmanlı devletinde ürün üzerinden peşin olarak alınan ve giderek köylü üzerinde ağır bir yük haline gelen vergidir.**
- Haraç;** Tarımla uğraşan Müslüman olmayan halktan alınan 1 / 10 oranındaki ürün vergisidir.
- Cizye;** Müslüman olmayan gayri – Müslim halktan askerlik yapmadıkları için alınan vergi. (Kadın, Yaşlı, sakat, hasta, din adamı ve çocuklardan alınmaz.)
- Zekât;** İslam'ın şartlarından biridir. Mallarından 1 / 40'nın fakirlere dağıtılmasıdır.
- Ganimet;** Savaşlarda elde edilen ganimetlerin 1 / 5 'i Bey tül Mal'a bırakılırdı.
- Maden gelirleri;** Maden işletmelerinden 1 / 5 oranında alınır.

Diğer gelirler; Yabancı devlet adamlarından gelen hediye ve vergilerdir.

Diğer Vergiler

- Ağnam Vergisi;** Şer-i Vergidir. Küçükbaş hayvan için alınan vergidir.
- İhtisap Vergisi;** Şer-i Vergidir. Pazar ve panayırlardan alınan vergidir.
- İltizam Vergisi;** Şer-i Vergidir. Devlete ait bazı gelirleri tahsil etme yetkisinin verilmesi karşılığında alınan bedeldir.
- Çiftbozan Vergisi;** Şer-i Vergidir. Toprağı üst üste 3 yıl ekmeyenlerden alınan vergidir. **1992 ÖYS**
- Derbent Vergisi;** **Örfi** vergidir. Körü ve geçitlerin yapımı, bakımı, görevli memurların masraflarını karşılamak amacıyla alınan vergidir.
- Avarız Vergisi;** Olağanüstü durumlarda alınan vergidir. Sel, yangın, savaş. 2008 ÖSS Sos 1 / 2010 LYS
- Bac;** Tüccarlardan ve pazarlardan alınan vergi.

Üretim

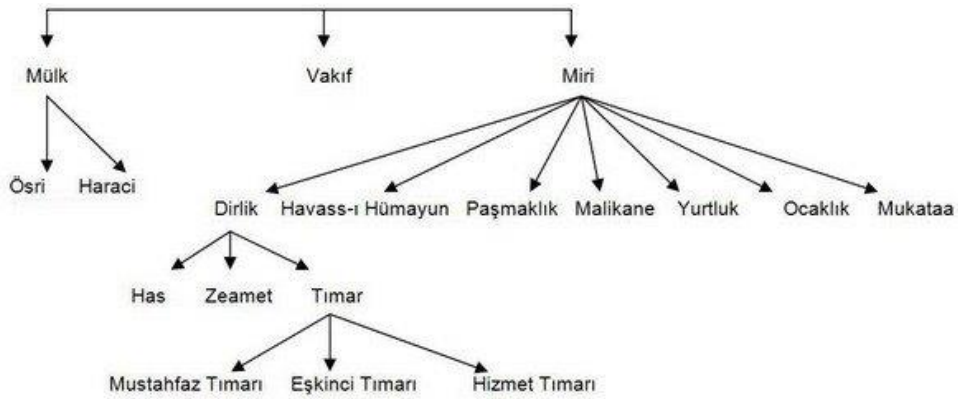
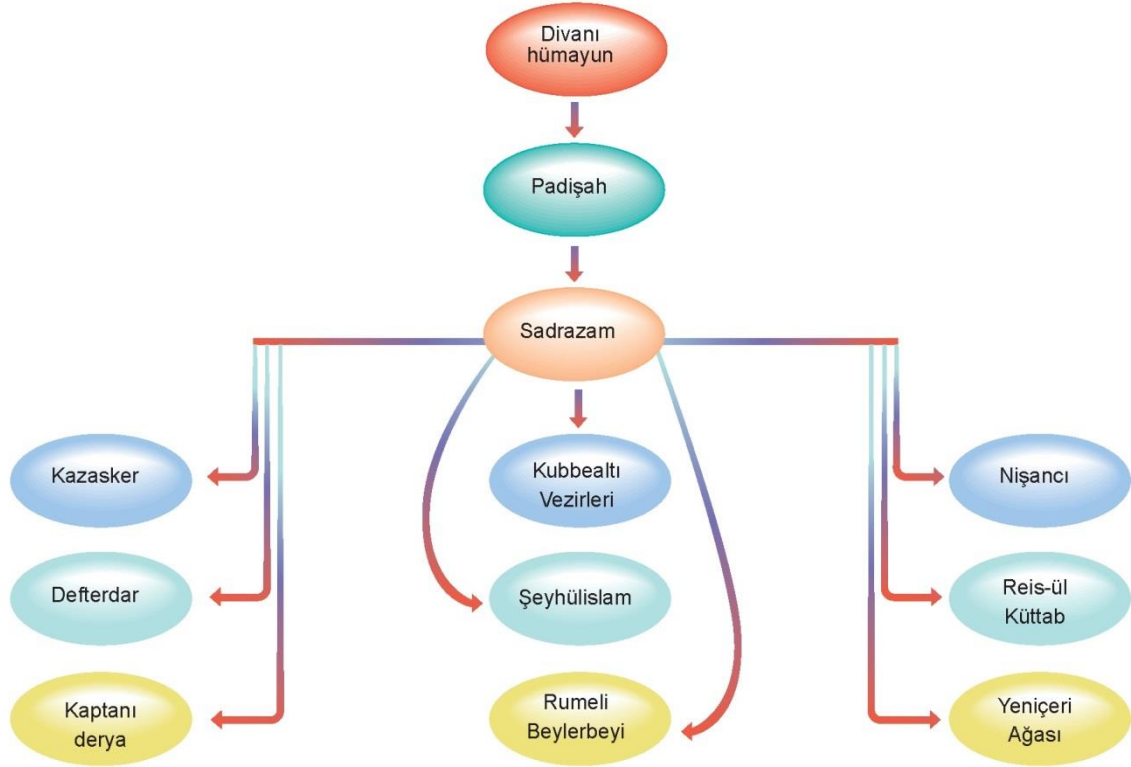
- Osmanlı devletin en önemli kaynağı tarımdır.
- Hayvancılık; ulaşım ve taşımacılığın yanında et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, yünlü dokuma, deri ve ayakkabı (kundura) yapımında faydalanılırdı. Hayvancılıkla en çok konargöçerler uğraşırđı.
- Hayvancılık ile uğraşanlardan **ÂDETİ AĞNAM** adlı vergi alınırđı.

Ticaret

- Kervansaray ve Menzil denen duraklar sayesinde ticaret desteklenmiştir.
- İlk **Bedesten** (çarşı) Orhan bey zamanında Bursa'da, ikincisi I. Mehmet zamanında Bursa'da İpek Han adı ile açıldı.
- Kapan Han;** her biri tek cins ticaret maddesinin toptan satışının ya da dağıtımının yapıldığı kaplı Pazar yeridir. 2016 LYS
- Hirfet;** kunduracı, demirci, marangoz, gibi meslek kolları LONCA'ya (esnaf örgütü) bağlıdır.
- Gedik;** İş yeri açma belgesi / izni
- İcazet;** Diploma, ustalık belgesi
- Muhtesip;** pazarlarda satılan ürünlerin denetimini yapar. Emin. Bir nevi zabıta...

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

KONU TASARIM

VI. KONU OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1) **1990 ÖYS:** Osmanlı devletinde ürün üzerinde peşin alınan ve giderek köylü üzerinde **ağır bir yük haline gelen vergi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A. Çift Bozan
- B. Ağnam
- C. Aşar
- D. Avarız
- E. Cizye

2) **1990 ÖYS:** Türk Lonca teşkilatının giderek önemini **yitirmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**

- A. El tezgâhlarının, fabrikalarla rekabet edemeyecek duruma gelmesi
- B. Esnaf odalarının kurulması
- C. Sanatın babadan oğla geçmesi
- D. Osmanlı devletinin devamlı savaşlara girmesi
- E. El sanatı türlerinin sayılı olması

3) **1991 ÖSS:** Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlılarda devlet işlerinin görüşüldüğü Divan'ın bir karar organı olmaktan çok bir **danışma organı olduğunu gösterir?**

- A. Divan görüşmelerinin belli günlerde yapılması
- B. Divanın gerekli görülen yerlerde toplanması
- C. Gördüğü işlerin özelliklerine göre çeşitli adlar alması
- D. Kararlarda son sözün padişaha ait olması
- E. Divan'da büyük davalar bakılması

4) **1992 ÖYS:** Osmanlı devletinde toprağını boş bırakan köylüden **alınan vergiye ne ad verilir?**

- A. Çiftbozan
- B. Öşür
- C. Avarız
- D. Haraç
- E. Cizye

5) **1995 ÖYS:** Osmanlı devletinde örfi hukuk **aşağıdakilerden hangisine dayanmaktadır?**

- A. Dinsel kurallara
- B. Islahat fermanına
- C. Geleneklere
- D. Mecelle'ye
- E. Adalet fermanına

6) **1998 ÖYS:** Osmanlı devletinde;

- I. Geliri kale muhafızlarına ve tersane giderlerine bırakılan
- II. Öşürü devlet memurlarına ve sipahilere maaş olarak verilen
- III. Geliri hazineye bırakılan

Topraklar, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak adlandırılmıştır?

	I	II	III
A	Ocaklık	Dirlik	Mukataa
B	Mukataa	Ocaklık	Dirlik
C	Dirlik	Ocaklık	Mukataa
D	Mukataa	Dirlik	Ocaklık
E	Dirlik	Mukataa	Ocaklık

7) **2006 ÖSS – 2. bölüm:** Osmanlı devletinde aşağıdakilerden **hangisi vezirin görevlerinden biridir?**

- A. Kadıları atama
- B. Saray görevlilerini yönetme
- C. Kapıkulu ocaklarına asker toplama
- D. Gerektiğinde orduya komuta etme
- E. Divandaki görüşmeleri

8) **2009 ÖSS – 2. bölüm:** Osmanlı Devleti'nde "kalemiye" **meslek grubunu aşağıdaki devlet görevlilerinden hangileri oluşturmaktaydı?**

- A. Sadrazam ve vezirler
- B. Beylerbeyi ve sancak beyleri
- C. Nişancı ve defterdarlar
- D. Subaşılar ve kale koruyucuları
- E. Kadılar ve müderrisler

SESİL DERS NOTLARI

VILKONU 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

- 1792 Yaş antlaşmasıyla başlayıp 1922 Saltanatın kaldırılmasına kadar geçen sürece **dağılma dönemi** denir.
 - YENİ DİZİLİME GÖRE 1800 – 1922 ARASI OLARAK ADLANDIRILMAKTADIR.**
 - Bu dönemde Osmanlı devleti **Denge politikasını** uyguladı. (Toprak bütünlüğünü koruyabilmek için Avrupalı devletlerarasında çıkar çatışmalardan yararlanma politikası).
- a. Varlığını koruyabilecek güce sahip olmadığını anlayan Osmanlı devleti, Avrupalı devletlerle değişik ittifak arayışlarına girdi.
- b. Osmanlı devletinde dağılma sürecini hızlandıran en önemli gelişme **Milliyetçilik akımının** etkisiyle ortaya çıkan isyanlardır.
- c. İç sorunlarını çözemeyen Osmanlı devleti, Avrupalı devletlerin siyasal desteğini ihtiyaç duymuş, bu durum Avrupalı devletlere Osmanlı devletinin **iç işlerine karışma** fırsatını verdi.
- d. Sanayi devrimi Osmanlı ekonomisini etkilemiş, Kapitülasyonlar nedeniyle **Avrupalı devletlerin açık pazarı** haline gelmiştir.

Sened-i İttifak 1808

- Alemdar Mustafa paşa, İstanbul'da güvenliği sağladı.
- Anadolu ve Rumeli'deki Ayanlarla (Bir memleketin, bir bölgenin, bir sınıfının ileri gelenleri için kullanılır) padişaha bağlı kalacaklarına, padişaha yönelik ayaklanmaları birlikte bastıracaklarına ve konulacak vergilerde de ayanların da fikirlerinin alınmasını kabul edildi.
- Osmanlı devletinde ilk defa bir padişah yetkilerini paylaşmış oldu.

☞ Osmanlı devletinin Ayanlara söz geçiremeyecek kadar zayıfladığını gösterir.

- II. Mahmut Sekban-ı Cedit adıyla bir ordu kurdu. 1808'de yeniçerilerin isyanı nedeniyle Sekban-ı Cedit kaldırıldı.
- Alemdar Mustafa paşa Asiler tarafından öldürüldü.

☞ Sened-i İttifak bazı tarihçilere göre; hükümdarın yetkilerini kısıtlaması yönünden İngiltere'deki halk ile kral arasında imzalana Magna Carta'ya benzetilmektedir.

☞ Ancak; Magna Carta'da halk lehine karar alınırken Sened-i İttifakta feodalleşme belirtisi gösteren ayanlar lehine kararlar alındı.

- Rusya'nın Slav asıllı bütün halkları kendi yönetimi altında toplayarak dünya Slav birliğini kurma düşüncesidir.
- Bu politika içinde Slav asıllı gruplar bulunan Osmanlı Devleti ve Avusturya – Macaristan devletlerini rahtsız etmiştir.
- Slav toplulukları; Rus, Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağ, Leh, Çek, Ukrayna...

Sırp İsyanı 1804 – 1878

- Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı egemenliğin girmişlerdi.

Ayaklanma Nedenleri :

- Fransız ihtilalinin etkisi (Milliyetçilik / ulusçuluk)
- Avusturya ve Rusya'nın kışkırtması
- 1683 den beri Sırbistan topraklarının savaş alanı olması
- Merkezi otoritenin bozulmasıyla buradaki yöneticilerin halka kötü davranması
- Sırp halkının konulan vergilere tepki duyması

1806 – 1812 Osmanlı – Rus Savaşı ve Bükreş Antlaşması

- 1798'de Mısır sorununda Rusya yardım için Ege adalarına gelmişti, savaş bitince bu adaları boşaltması gerekirken bu konuda isteksiz davranması nedeniyle savaş başladı.
- Rusya, Fransa ile savaşa başlaması nedeniyle antlaşma istedi.

Bükreş Antlaşması 1812

- Osmanlı devleti ile Rusya arasında imzalanmıştır. Sırbistan'a ayrıcalık tanınmıştır

☞ Osmanlı devletinde ayrıcalık elde eden ilk azınlık Sırlardır.

Sırbistan'ın Bağımsız Olma Aşamaları

1804 Sırp ayaklanması çıktı
1829 Bükreş antlaşması ayrıcalık kazandı
1878 Berlin antlaşması bağımsızlığını kazandı

Yunan İsyanı 1820 – 1829

- Fatih Sultan Mehmet zamanında Mora kıyıları Osmanlı egemenliğine girmişti.
- En ayrıcalıklı azınlıktır.
- Yabancı dil bilinler Tercüme odasını alınıp devlet memuru olmuşlardır.
- Megalo İdea; Büyük hedef

- 1827 yılında isyanın bastırılması karşısında İngiltere, Fransa ve Rusya; Mora yarımadasına güçlü bir valinin eline geçmesini çıkarlarına ters düşmesi nedeniyle kabul etmeyerek özerk bir Yunanistan'ın kurulmasını istediler. St. Petersburg ve Londra sözleşmelerini Osmanlı kabul etmeyince 1827 yılında Navarin'de Osmanlı donanmasını yaktılar.

Osmanlı donanması tarihte dört kez yakılmıştır

- 1571 İnebahtı (Haçlılar)
- 1771 Çeşme (Rusya)
- 1827 Navarin (Rusya / İngiltere / Fransa)
- 1853 Sinop (Rusya)

1828 – 1829 Osmanlı Rus Savaşı

- Navarin olayında sonra Rusya Osmanlı devletine, Yunanistan' a bağımsızlık verilmesi yönündeki baskısını arttırdı.
- Osmanlı devletinin de Rusya'dan gemilerinin tazminini istemesi nedeniyle savaş başladı.

Edirne Antlaşması 1829

- Osmanlı devleti ile Rusya arasında imzalanmıştır.
- Prusya aracı oldu.
- Yunanistan bağımsızlığını kazandı.

Mısır Sorunu ve Kavalalı Mehmet Paşa İsyanı

- Mehmet Ali paşa isyanı bir iç sorunken dış sorun haline gelmiştir.
- Cem sorunu da bir iç sorunken dış sorun olmuştu

Kütahya Antlaşması 1833

- Mısır valisi Mehmet Ali paşaya Mısır valiliğinin yanında Suriye valiliği, oğlu İbrahim paşaya Cidde valiliği yanında Adana valiliği verildi

Hünkâr İskeleyi Antlaşması Ve Boğazlar Sorunu 1833

- II. Mahmut; Mehmet Ali paşanın yeniden isyan etmesinden çekindiğinden İngiltere ve Fransa'ya da güvenemediğinden Osmanlı devleti ile Rusya arasında imzalandı.

- Bu antlaşma ile Rusya'nın Boğazlar üzerinde elde ettiği üstünlük, Akdeniz'i Rus tehdidinden korumak isteyen İngiltere ve Fransa'yı rahatsız etti. **Böylece Boğazlar sorunu başladı.**

- Osmanlı devletinin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını tek başına kullandığı son anlaşmadır.

- Batılı devletlerle Ruslar Boğazları ilk defa birbirlerine karı kapamış oldular. Rusya ile İngiltere karşı karşıya geldi

Balta Limanı Ticaret Antlaşması 1838

- Mehmet Ali paşa sorununda İngiltere'nin desteğinin almak isteyen Osmanlı devleti ile İngiltere arasında imzalanmıştır.
- İngiltere'ye geniş ticari imtiyazlar verildi. Kapitülasyonlardan İngiltere'de yararlandı. (Bu anlamıyla % 3 olan gümrük vergisi ihracatta %12, ithalatta % 5 oldu)

Osmanlı devleti bu anlaşma ile yarı sömürge haline geldi.

II. Mahmut Dönemi Yenilikler

- 1808 Sened-i İttifak imzalandı. Padişahın yetkileri ilk kez kısıtlandı.
- Divan kaldırıldı.

KLASİK	II. MAHMUT	GÜNÜMÜZDE
Divanı Hümayun	Nazırlık	Bakanlık
Sadrızamlık	Başvekâlet	Başbakan
Reisül Küttab	Hariciye Nezareti	Dış İşleri Bakanı
Sadaret Kethüdası	Dâhiliye Nezareti	İç İşleri Bakanı
Darphane Hazinesi / Hazine-i Amire	Maliye Nezareti	Maliye Bakanı (Defterdarlık)
Vakıflar	Evkaf-ı Hümayun Nezareti	Vakıflar Bakanlığı
Şeyhülislamlık	Babimeşihat Dairesi	Diyanet İşleri Başkanlığı

- ASKERİ AMAÇLI İLK NÜFUS SAYIMI YAPILDI.**
- Yurt dışına çıkışlarda pasaport uygulaması başlatıldı.
- TAKVİMİ-İ VEKAYİ** adlı ilk resmi gazete yayımlandı.
- MÜSADERE USÛLÜ** (Devletin kişilerin mal varlığına el koymasına son verildi / özel mülkiyeti koruma)
- İSTANBUL'A GELECEKLER İÇİN VİZE UYGULAMASI BAŞLADI.**

Mürur Tezkeresi; Geçiş belgesidir. Dâhili pasaport da denir. Ayrıca İstanbul'dan birinin kefil olması gerekirdi.

Askeri Alanda

- 1826 **VAKA-İ HAYRİYE** ile yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Yeniliklerin önündeki en önemli engel geçilmiş oldu.

TANZİMATTAN MEŞRUTİYETE

Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839

- Müslüman ve Hristiyan bütün halkın ırz, namus, can ve mal güvenliği devletin güvencesi altında olacaktır.
- Mahkemeler açık olarak yapılacak ve hiç kimse yargılanmadan cezalandırılmayacaktır.
- Askerlik tüm Osmanlı halkı için geçerli olacak ve belli bir süreye bağlanacaktır.**
- Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktır.

- Ruslar Ortodoksları, Fransa Katolikleri, İngiltere Protestanları destekleyerek **AZINLIK HAKLARINI BAHANE EDEREK OSMANLININ İÇ İŞLERİNE KARIŞMAYA ÇALIŞMIŞLARDIR.**
- Tanzimat Fermanını hazırlayan II. Mahmut'tur.
- I. Abdülmecit döneminde Gülhane parkında, Gülhane Hattı Hümayunu adı altında okunmuştur.
- Okuyan Mustafa Reşit Paşadır.
- ANAYASAL DÜZENE GEÇİŞİN İLK AŞAMASI OLARAK KABUL EDİLİR.**
- OSMANLI PADIŞAHI; TANZİMAT FERMANI İLE İLK KEZ KENDİ GÜCÜNÜN ÜSTÜNDE KANUN GÜCÜ OLDUĞUNU KABUL ETTİ.**
- BİR HALK HAREKATI SONUCU DEĞİL, PADIŞAHIN KENDİ İSTEĞİ İLE İLAN ETTİĞİ FERMANDIR.**

1856 Islahat Fermanı

- Paris konferansının devam ettiği sırada Avrupa devletlerinin istekleri doğrultusunda ilan edilmiştir.
- Amaç, konferansta Osmanlı lehine bir hava estirmektir.
- I. Abdülmecit zamanında ilan edildi.
- ISLAHAT FERMANI;** gayrimüslimlerin Müslümanlara eşit haklara sahip vatandaşlar olmalarını sağladı. Gayrimüslimlere çeşitli devlet kademelerinde görev alma hakkı tanıdı.

OSMANLILIK DÜŞÜNCESİ DOĞRULTUSUNDA HAZIRLANDI

- Müslümanlar, bu hakların tanınmasından rahatsız oldu.
- Gayrimüslimler ise eşit olmayı değil **BAĞIMSIZ OLMAYI** istiyorlardı
- Kısıtlıda olsa halk ilk defa seçme ve seçilme hakkını elde etti.
- İlk defa seçimler yapılarak Meclisi Mebusan (Milletvekili – 19 Mart 1877) açıldı.

- Azınlık milletvekillerinin uzlaşmaz tutumları üzerine Osmanlı – Rus Harbini (1877 – 1878 / 93 Harbi) gerekçe göstererek Meclisi Mebus an'ı süresiz kapattı.
- İSTİBDAT;** 1878 – 1908 arası baskı / sansür dönemine denir. I. Meşrutiyetin kaldırılmasından II. Meşrutiyetin ilanına kadar geçen süredir.

Mecelle

- Tanzimat Fermanının ilanından sonra başbakanlığa Ahmet Cevdet paşa başkanlığında bir heyetçe hazırlandı.
- 1868 de yürürlüğe giren MECELLE 1926'ya kadar uygulandı.
- MECELLE; Osmanlı Medeni Kanunudur. İslam hukukuna dayanır.
- Hukuk muhakemeleri usulü, borçlar hukuku, aile ve miras hukuku konularını içerir.
- MECELLE'DE; KİŞİ, AİLE VE MİRAS HUKUKU KURALLARINA YER VERİLMEMİŞTİR.**
- Evlenme, boşanma, nafaka ve miras gibi konular kadılar başkanlığındaki Şer'i mahkemelerde görülmeye devam edilmiştir.
- II. Abdülhamit döneminde Hukuk ve Mülkiye Mekteplerinde (1870 – 1876) hazırlanan **Mecelle-i Ahkâm Adliye** okutuldu. 16 cilttir

Jön Türkler

- 4 Şubat 1902'de Paris'teki toplantı da iki guruba ayrıldılar.
- Meşrutiyeti yeniden ilan ettirebilmek için ordu desteği ve dış yardımın katılması görünüşü savunuların başında Prens Sabahattin gelmektedir. Teşebbüsü Şahsi Ve Âdemi Merkeziye Cemiyetini kurudular.
- Ahmet Rıza Bey liderliğindeki grup Osmanlı Terakki ve İttihat (Birleşme ve İlerleme) Cemiyetini kurdu. 1889

II. Meşrutiyet'in İlanı 24 Temmuz 1908

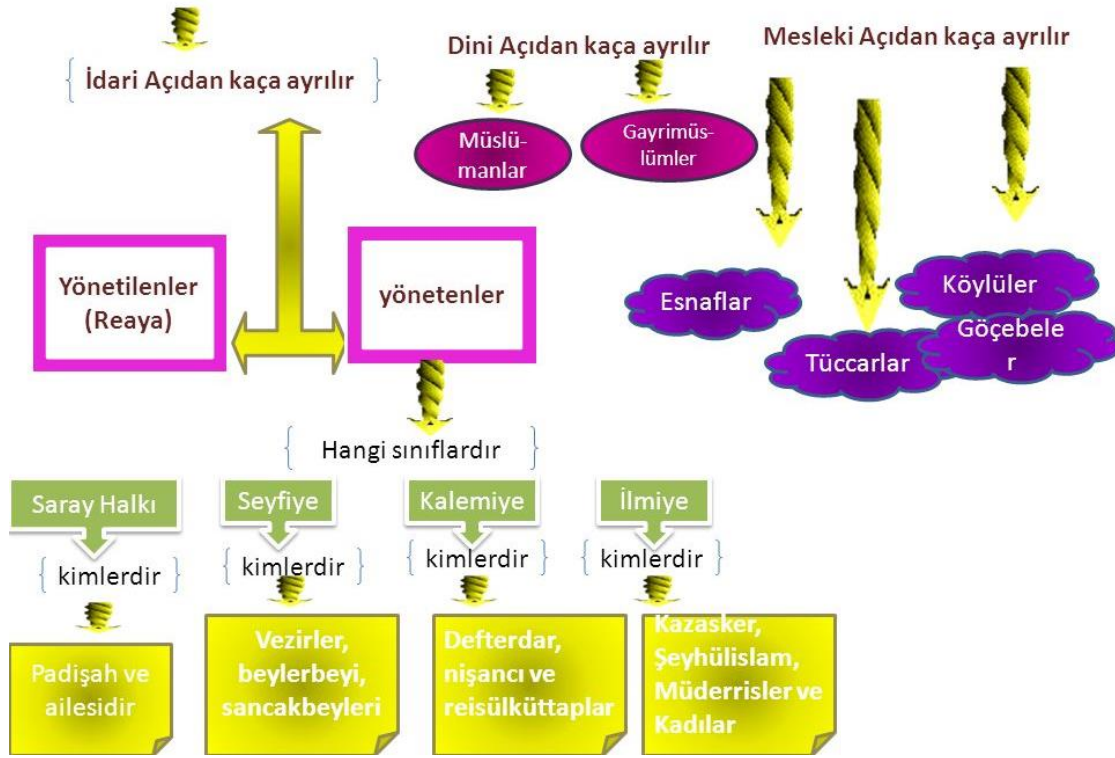
(Temmuz Devrimi)

- Kanunu Esasi (I. Meşrutiyet – 1876) de Osmanlı padişahının olağanüstü durumlarda meclisi kapatma yetkisi vardı (Madde 113) .
- II. Abdülhamit 93 Harbini (1877- 1878) bahane ederek meclisi kapattı. (14 Şubat 1878)
- 1878 – 1908 arasına **İSTİBDAT DÖNEMİ** denir. Baskı ve sansür dönemi
- II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde etkili olan kuvvet İttihat ve Terakki (Birleşme ve İlerleme) partisidir.
- Dönemin padişahı II. Abdülhamit'tir.
- 1908 Reval Görüşmelerinde İngiltere'nin Rusya'ya Osmanlı üzerindeki isteklerinde serbest bırakması "Ülke elden gidiyor" düşüncesini doğurdu.
- İttihat ve Terakki subaylarından olan Kolağası Niyazi Bey Resne'de, Enver Bey ise Selanik'te isyan başlattı. İsyân bastırılmayınca II. Meşrutiyet ilan edildi.

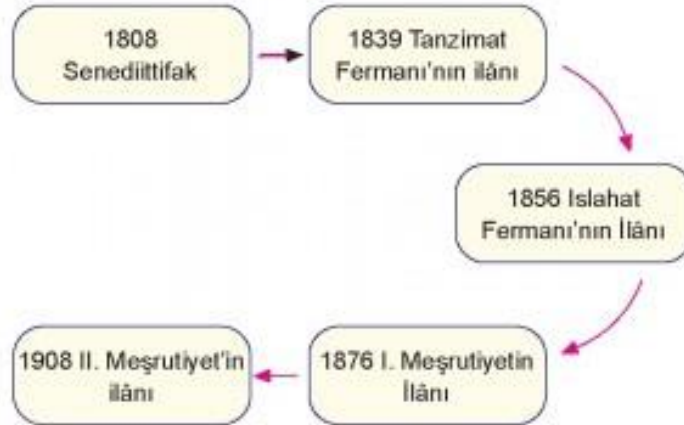
KAVRAM HARİTALARI

VILKONU 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

OSMANLI TOPLUMU

OSMANLI DEVLETİNDE DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI

KONU TASARIM

VIL.KONU 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

- 1) **1984 ÖSS:** “Avrupa’da anayasaya bağlı yönetimler oluşturulmaya çalışılırken, Osmanlı ülkesinde de Tanzimat fermanının ilan edilmesi, azınlıklar ve çoğu Avrupa devletleri üzerinde olumlu bir etki yapmıştır. **Devlet yönetiminden sorumlu olanların ilan ettiği bu ferman, Osmanlı ülkesinde aşağıdaki gelişmelerden hangisinin ilk aşaması sayılabilir?**
- A. Laikliğin
B. Anayasalcılığın
C. Milliyetçiliğin
D. Devletçiliğin
E. İslahatçılığın
- 2) **1985 ÖSS:** Osmanlı devletinin Meclis-i Mebusan’da Balkan uluslarına da temsil hakkı tanımış olmasının amaçları arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?
- A. Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışmasını engellemek
B. Balkan uluslarını yönetime katmak
C. İmparatorluğun bütünlüğünü korumak
D. Rusya’nın Balkanları Slavlaştırmasını engellemek
E. Meclisin devamlılığını sağlamak
- 3) **1992 ÖSS:** Sultan Abdülmecit vergilerin herkesin gelirene göre toplanması, mahkemelerin açık yapılması, kimsenin haksız yere yargılanman idam edilmemesine öngören Tanzimat Fermanının ilan edilmesine izin vermiştir. Ayrıca herkesin bu fermana itaat etmesini istemiş, kendisinin de fermana uyacağını belirtmiştir. **Sultan Abdülmecit’in bu tutumu Osmanlı toplumunda aşağıdakilerden hangisinin benimsenmeye çalışıldığının göstergesidir?**
- A. Halkın yönetime katılımı
B. Dini hoşgörü
C. Bütçe anlayışı
D. Kültürel bağımlılık
E. Kanun üstünlüğü
- 4) **2004 ÖSS:** Batılı devletler, Osmanlı devletinin iç işlerine karışmak için aşağıdakilerden hangisini dayanak olarak kullanmışlardır?
- A. Sened-i İttifak
B. Veraset sistemini
C. Devşirme kanunu
D. Tımar sistemini
E. Azınlık haklarını
- 5) **2007 ÖSS 2. Bölüm:** 1876 yılında düzenlenen İstanbul konferansının toplandığı ilk gün, Osmanlı devletinin Kanun-u Esasiyi yürürlüğe koyması ve **meşrutiyeti ilan etmesinin nedenlerinden birinin aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?**
- A. Konferansın alacağı kararlarda etkili olmak istemesi
B. Konferansın dağılmasını önlemeye çalışması
C. İngiltere’nin Kıbrıs’a yerleşmesini önlemek istemesi desteğini sağlamayı gerekli görmek
D. Balkanlarda yapılacak ıslahat için Rusya’nın
E. Osmanlı – Rus savaşını önlemek amacıyla Londra’da toplanacak konferansı etkilemek istemesi
- 6) **2014 YGS:** Bir zaman makinesi icat eden Enes, Osmanlı devletinin hüküm sürdüğü yıllara bir yolculuk yapmıştır. Enes bu yolculuğunda, Mebuslar meclisinin açık olduğunu değişik fırka ve cemiyetlerin bu mecliste temsil edildiğini görmüştür. **Enes’in bu yolculuğu aşağıdaki dönemlerden hangisine yaptığı söylenebilir?**
- A. Tanzimat dönemi
B. II. Mahmut dönemi
C. Lale devri
D. I. Meşrutiyet
E. II. Meşrutiyet
- 7) **2014 LYS 4: Aşağıdakilerden hangisi, İttihat ve Terakki cemiyeti ile başlayan muhalif hareketin amaçlarından biri değildir?**
- A. Osmanlı devletin dağılmasını önlemek
B. Padişahın yetkilerinin sınırlandırılmasını sağlamak
C. Osmanlıya yabancı müdahalesini önlemek
D. Osmanlı veraset sistemini değiştirmek
E. Anayasanın yeniden uygulanmasını sağlamak
- 8) **2015 YGS:** Galata Karakolu Tabur ağasına müracaat eden bir Hristiyan, kendisine gavur diyen bir Müslüman’dan şikayetçi olmuş, bunun üzerine Tabur ağası, Müslüman’ı karakola çağırarak “Oğul, anlatamadık mı? Şimdi Tanzimat var, gâvura gâvur denmeyecek.” demiştir. **Buna göre Osmanlı devleti ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılabılır?**
- A. Kanunu-u Esasinin ilan edildiğinin
B. Müslüman olmayanların yönetime katıldığının
C. Millet sisteminin uygulanmaya başlandığının
D. Avrupa devletlerinin Müslüman olmayanların kışkırtığının
E. Din ve inançlarından dolayı kimsenin yargılanamayacağı

SESLİ DERS NOTLARI

VIII. KONU 1881'DEN 1919'A MUSTAFA KEMAL

1881'DEN 1919'A KADAR MUSTAFA KEMAL

1) Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN doğum yeri ve ailesi;

- Mustafa Kemal ATATÜRK 1881 yılında **Selanik**'te (Günümüzde Yunanistan sınırları içinde) doğmuştur.
- Babası Ali Rıza Efendi, Annesi Zübeyde Hanımdır.

2) 19. Yüzyılda Selanik Şehrinin Siyasi / Sosyal Durum;

- Çok uluslu, farklı din ve mezheplerden oluşan kozmopolit bir yapısı vardı. (hoşgörülü ve demokrasiye inanan bir ortam)
- İstanbul ve Avrupa ile Demiryolu / deniz / kara ulaşımı olması hem ticari hem de kültürel alışverişi hızlandırdı. (Avrupa'daki yenilikleri takip kolaydı)
- 1878 Berlin anlaşmasının bölgede oluşturduğu sarsıntı ve isyanlar vardı. (Fransız İhtilali – Milliyetçilik akımı)

3) Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN Gördüğü Eğitim Kurumları;

19. Yüzyılda Osmanlı devletinin **eğitim sitesinde birlik yoktu**. Dini eğitim veren medreseler, Avrupai tarzda eğitim veren modern okullar, azınlık okulları, yabancı okullar vardı. Bu durum **KÜLTÜREL İKİLİĞİN DOĞMASINA NEDEN OLDU**.

- Hafız Mehmet Efendi'nin Mahalle mektebi (Haziran 1887) / (Fatma Hanım Okulu...)
- **Mahalle Mektebi Şemsi Efendi Okulu** 1888
- Mülkiye Rüştiyesi (Sivil – Bir süre sonra bıraktı)
- **Selanik Askeri Rüştiyesi** (Ortaokul Düzeyinde 1893 - 1896 / **Matematik Öğretmeni Yüzbaşı Mustafa bey, Kemal ismini verdi**) / Fransızca Öğretmeni Nakıyyüddin YÜCEKÖK'dür.
- **Manastır Askeri İdadisi** 1896 (Lise Düzeyinde / Ali Fethi OKYAR ve Ömer Naci ile arkadaşlıkları başladı) / Tarih ve tarih dersine ilgi duymaya başladı. / İttihat ve Terakki Cemiyeti subayları ile birlikte ülke sorunları ile ilgilenmeye başladı. /
- **İstanbul Harp Okulu (1899)** Piyade sınıfında eğitim gördü.
- **Harp Akademisi (1902)** Üsteğmen olarak başladığı okulu 1905 Kurmay Yüzbaşı olarak bitirdi. / Gazete çıkarmaya çalıştığı için uyarı aldı.

4) Mustafa Kemal ATATÜRK'Ü Etkileyen (Fikirsal / Düşünsel) Şehirler;

- **Selanik**; Kültürel ve sosyal hayatın kavşak noktasıydı. Osmanlı devletinin batıya açılan kapısıydı. Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN değişim ve gelişime açık bir kişiliğe sahip olmasında, yeni fikirleri ve çağdaş yaşam tarzını benimsemesinde önemli bir yeri vardır.
- **Manastır**; Birçok ülkenin konsolosluklarının bulunması şehre kültürel bir zenginlik katarken milliyetçi düşüncelerin gelişimini de tetiklemektedir.
- Milliyetçi fikirlerin (Namık KEMAL, Mehmet Emin YURDAKUL), Fransız ihtilali düşünceleri ile tanıştı. (Jean Jacques ROUSSEAU, Voltaire, Montesquie)
- **İstanbul**; Oturduğu Galata - Pera semtinde batı kültürünün en çok yaşatıldığı yerdir. Gördüğü aksaklıklar onda İnkılâpçılık düşüncesinin gelişmesine neden oldu.
- **Şam**; İlk görev yeridir. Kurmay Yüzbaşı olarak bölgedeki ayaklanmaları bastırmaktı. Ülkenin geri kalmışlığını yakından gördü, 1906 yılında Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdu. Balkan Savaşı sırasında Gelibolu'da bulunan Çanakkale Boğazı Kuvay-ı Mürettebe Komutanlığı Harekât Şubesi Müdürlüğüne atandı. 1912
- **Sofya**; Balkan savaşlarından sonra Sofya Ateşemiliterliği 1913 görevine başladı. Ali Fethi OKYAR ile memleket meseleleri üzerine konuşmalar yaptı. 1914 de yarbay oldu. Bulgar Türklerini yakından tanıdı.

5) Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Meşrutiyet yanlısı toplantılara katılması nasıl bir gelişmeye neden olmuştur?

- Tüm başarılı öğrenciler gibi Makedonya'da bir görev beklerken Suriye – Şam'daki 5. Orduya atandı. *Burada Arapların bağımsızlık yanlısı isyanlarını görmüş, Osmanlılık fikrinin anlamını yitirdiğini yönündeki düşüncesi güçlendi*

6) Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN Etkilendiği Yerli Ve Yabancı Yazarlar;

- Manastır Askeri İdadisinde Tarih Öğretmeni **Mehmet Tevfik Bey** sayesinde Türk Tarihine olan ilgisi arttı. "*Kendisine minnet borcum var, bana yeni ufuklar açtı*" demiştir.
- Arkadaşı **Ömer Naci** sayesinde Edebiyata ilgisi arttı. Namık KEMAL'i tanıdı.
- Jean Jacques Rousseau, Montesquie,

7) **Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN Yazdığı Eserler;**

- Tabiye Meselesinin Halli ve Emirlerin Sureti Tahririne Dair Nesayih
- Takımın Muharebe Talimi (Çeviri 1908)
- Cumalı Ordugâhı – Süvari: Bölük, Alay, Liva Talim ve Manevraları (1909)
- Tabiye ve Tatbikat Seyahati (1911)
- Bölüğün Muharebe Talimi (Çeviri 1912)
- Zabıt ve Kumandan ile Hasbıhal (1918)
- **1990 ÖYS / 2016 LYS; Nutuk (1919 – 1927** yılları arasındaki gelişmeleri anlatır. Cumhuriyet Halk Partisinin ikinci büyük kongresinde 6 günde okudu. **Maraton Konuşma / Altı Gün Konuşması** olarak da adlandırılır.
- **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler** (1929 - 1930 liselere yöneliktir.)
- **Tarih Ders Kitabı** (Liseler için 1930 – 1931 4 cilt)
- **Geometri** (1936 – 1937)

☀ **2016 LYS; UNESCO 1978** yılında Atatürk'ün doğumunun 100. Yılı'nın, tüm üye ülkelerde kutlanması kararı aldı ve onun barışseverliğini ödüllendirdi

8) **Atatürk'ün Kişisel Özellikleri;**

- a. **Vatan ve Millet Sevgisi:**
 - “Size ben taarruz etmeyi emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar çekebilir.”
- b. **Mantıklı ve Gerçekçi Oluşu:**
 - “Milleti aklımızın ermediği, yapmak kudret ve kabiliyetini kendimizde görmediğimiz hususlar hakkında kandırarak geçici tevecçühler elde etmeye tenezzül etmeyiz.”
 - **İdealist Oluşu:** “Bana yaptıklarımın değil yapacaklarımdan bahsediniz.”
- c. **İleri Görüşlülüğü: Yorumlama / Öngörü,**
 - “Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnızca ufku görmesi kâfi değil, ufkunun ötesini de bilmesi lazım.”
- d. **Önder / Lider Oluşu:** Atatürk'ün başarısında önemli bir etkende iyi bir yönetici ve önder olması da önemlidir.
- e. **İnsan Sevgisi;**
 - “Bu memleket toprağı üzerinde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın topraklarındasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınız dindiriniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır...”
- f. **Alçak gönüllüğü;**
 - “Vatanın kurutulmuşu, kazanılan zaferler Türk ordusu ile büyük Türk milletinin eseridir.”
- g. **Birleştirici ve Bütünleştirici;**
 - “İşgaller başlamasına üzerine Anadolu'ya geçerek genelgeler yayınlayıp, kongreler düzenlediği, Türk

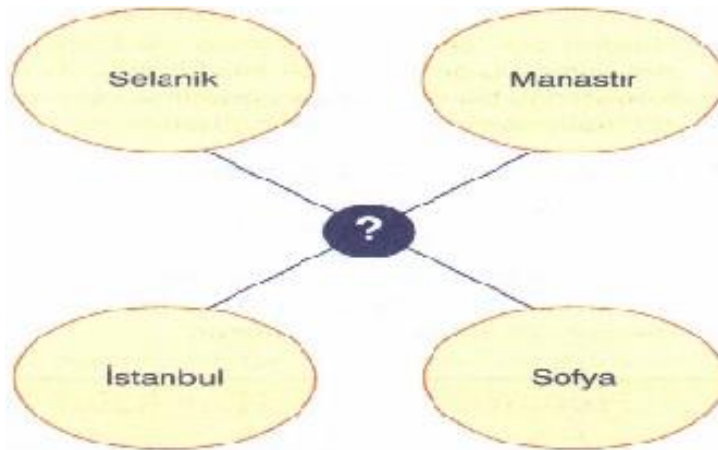
9) **Mustafa Kemal ATATÜRK'ÜN Askeri Görevler;**

- ☐ **SURİYE - ŞAM 5. ORDU;** 30. Süvari Alayı
 - Burada Ulus – devlet düşüncesini olgunlaştırdı.
 - 1906 yılında Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdu. (Yafa ve SELANİKTE şubeleri açıldı)
- ☐ **YUNANİSTAN – SELANİK 3. ORDU 1907;**
 - Harekât Ordusunda görev aldı. 13 Nisan 1909
 - Hareket ordusunun (31 Mart Vakası bastırmak için) komutanı Mahmut Şevket paşadır. 3 Kurmay Başkanından biride Mustafa Kemal ATATÜRK'tür.
- ☐ **FRANSA 1910 PİCARDİE ASKERİ MANEVRASI**
 - Burada yaşanan diyaloglar İnkılâpçılık düşüncesinin kökleşmesini sağladı.
- ☐ **TRABLUSGARP SAVAŞI 1911**
 - İtalya'nın sömürge elde etmek ve Akdeniz'i ele geçirmek amacıyla başlattığı savaşta Derne – Tobruk Cephelerinde savaştı.
 - Gazeteci Şerif Bey adlı gizli bir kimlikle bölgeye geldi.
 - SÖMÜRGEÇİLİĞE– EMPERYALİZME KARŞI İLK MÜCADELESİDİR.
- ☐ **EKİM 1912 BALKAN SAVAŞI;**
 - I. Balkan savaşında Çanakkale Boğazları Birleşik Kuvvetler Hareket Dairesi Müdürlüğüne atandı.
 - I. Balkan savaşında BOLAYIR'DA hazırladığı birlikle ile Edirne'nin geri alınmasında görev aldı.
- ☐ **I. DÜNYA SAVAŞI 1914 – 1918; Çanakkale, Kafkas ve Suriye cephelerinde mücadele etti.**
 - I. Dünya Savaşı başlamadan önce Bulgaristan Sofya'da Ateşemiliteri. 1913
 - Çanakkale'de 19. Tümen de görev yaptı.
 - Anzakların, Conkbayırı hattını aşmaya çalışacağını söylemesi İLERİ GÖRÜŞLÜLÜĞÜNÜ gösterir.
 - ‘Size taarruz etmeyi değil ölmeyi emrediyorum sözü’ vatan sevgisini gösterir.
 - ANAFARTALAR KAHRAMANI – MİLLİ MÜCADELENİN LİDERİ OLDU
- ☐ **I. DÜNYA SAVAŞI 1914–1918; KAFKAS CEPHESİ 1918 16. Kolordu**
 - Tümgeneral rütbesine yükseltildi.
 - Muş ve Bitlisi geri aldı.
 - Bölgedeki Alman komutan Falkenhayn ile (7. Ordu) anlaşamayınca İstanbul'a döndü. Velihaht Vahdettin'e Almanya gezisinde refakat etti.
- ☐ **I. DÜNYA SAVAŞI 1914– 1918; SURİYE CEPHESİ 7.Ordu;**
 - Anadolu'nun savunmasına öncelik vererek orduları kuzeye çekmiştir. Buda Anadolu sınırlarını kafasında belirlediği, Misak-ı Milli

KAVRAM HARİTALARI

VIII. KONU 1881'DEN 1919'A MUSTAFA KEMAL

ATATÜRK'ÜN ÖĞRENİM HAYATI KAVRAM HARİTASI

KONU TASARIM

VIII. KONU 1881'DEN 1919'A MUSTAFA KEMAL

- 1) **1981 ÖSS;** ‘Mustafa Kemal paşa, Çanakkale savaşında ordu komutanlarından savaş bölgesindeki bütün kuvvetlerin kendi emrine verilmesini, Sakarya savaşında da TBMM’den Başkomutanlıkla birlikte Meclisin yetkilerini istemiştir.’ **Bu istekler onun kişiliğinin hangi yönüne örnek gösterilebilir?**
- A. Açık sözlülüğüne
B. Titizlik ve güç tutkusuna
C. İnandırma gücüne
D. Tez canlılığına
E. Kendine olan güvenine
- 2) **1982 ÖSS;** Mustafa Kemal Atatürk, önemli kararlar verirken ilgili heyet ya da meclis üyelerinin görüş ve onaylarını da almaya özen göstermiştir. **Bu durum Mustafa Kemal Atatürk’ün nasıl bir lider olduğunu gösterir?**
- A. Kötü sonuçlardan sorumlu tutulmak istemeyen
B. Kolay ve çabuk karar alma yollarını arayan
C. Yurtseverliğini kanıtlamaya çalışan
D. Heyet ya da meclis üyelerinin görüşlerini kendisinininkinden üstün gören
E. Ulusal iradeyle birlikte hareket etmeye çalışan
- 3) **1982 ÖSS;** Atatürk’ün doğumunun 100.yılı kutlamalarına çeşitli ülkeler ve bazı uluslar arası kuruluşlar da katılmışlardır. **Bu durum, Atatürk’ün hangi yönü ile en az ilişkili olabilir?**
- A. Ülkesinin bağımsızlık savaşını başarıyla sonuçlandırmış olması
B. ‘Ulusal irade’yi her şeyin üstünde tutması
C. Ülkesini çağdaşlaştırma da büyük başarılar sağlaması
D. ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’ ilkesini ortaya koyması
E. Kapitülasyonları kaldırmış olması
- 4) **1985 ÖYS;** Atatürk’te Türk milletini bir araya getirip mücadele etme ve devlet yapısını yenileme düşüncesini gerçekleştirme azminin gelişmesine **şağıdakilerden hangisi en az etkili olmuştur?**
- A. I. Dünya savaşı
B. Balkan savaşları
C. Trablusgarp savaşı
D. 31 Mart olayı
E. II. Meşrutiyetin ilanı
- 5) **1989 ÖSS:** M. K. ATATÜRK’ÜN tanınması ve **Milli Mücadelede önder olarak tanınmasında** aşağıdakilerden hangisinin etkisi en çoktur?
- A. Çanakkale savaşının kazanılması
B. Derne’de İtalyan kuvvetlerini durdurması
C. Muş ve Bitlis’i Ruslardan geri alması
D. Halep’in kuzeyinde düşmanı durdurması
E. Vatan ve Hürriyet cemiyetini kurması
- 6) **2000 ÖSS:** Atatürk; I. Dünya savaşında Suriye ve Hicaz’da bulunan Türk ordusunun sevk ve idaresinde Almanların söz sahibi olmalarından rahatsızlık duymuş ve bunu savaş bakanı Enver paşa’ya gönderdiği bir raporda dile getirmiştir. **Bu durum, Atatürk’ün aşağıdakilerden hangisini önemseydiğini gösterir?**
- A) Bağımsız devlet anlayışının
B) Ordudaki disiplin
C) Türk-Alman dostluğu
D) Arap topraklarında başlayan ulusçuluk hareketlerini
E) Türk ordusunun birden fazla cephede savaşmakta olduğu
- 7) **2004 ÖSS;** Atatürk, ‘ Bilim ve teknik nerede ise oradan alacağız ve herkesin kafasına koyacağız. Bilim ve teknik için kayıt ve şart yoktur’ demiştir. **Atatürk bu sözleriyle, aşağıdakilerden hangisi vurgulamıştır?**
- A. Gelişme ve kalkınmanın zaman alacak bir süreç olduğunu
B. Çağın bilimsel gelişmelerinin izlenmesi ve bunlardan yararlanılması gerektiğini
C. Ulusların uygarlıklara sahip çıkması gerektiğini
D. Bilim ve teknolojinin ulusal olduğunu
E. İktisadi kalkınma da yabancı sermayeden yararlanmak gerektiğini
- 8) **2012 YGS;** 30 Aralık 1919’da İtalyan Epoka Gazetesinin, Mebuslar Meclisi açılır açılmaz Kuvay-ı Milli yeni dağılıp dağılmayacağı sorusuna Mustafa Kemal ‘Milletin bu konudaki istekleri Sivas Kongresinin resmi bildirisinde açıkça belirtilmiştir. Teşkilat, bu istek gerçekleşene kadar görevini yerine getirecektir.’ demiştir. **Mustafa Kemal’in, bu sözlerle aşağıdakilerden hangisinin önemini vurguladığı savunulabilir?**
- A) Dünya Barışı
B) Anti militarizm
C) Uluslararası Hukuk
D) Laik Yönetim
E) Tam Bağımsızlık

SESLİ DERS NOTLARI

IX. KONU 20. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ / I. DÜNYA SAVAŞI

1) I. Dünya (1914 – 1918) Savaşının Gerçek (Esas – Temel) Sebebi;

- İngiltere ile Almanya arasındaki **hammadde / sömürge** yarışı.

2) I. Dünya Savaşının Görünüşteki (Savaşı Başlatan Olay) ;

- Avusturya- Macaristan veliaht prensinin bir Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna ziyareti esnasında öldürülmesi

Özel Sebepler

19. Yüzyılda **Almanya** ve **İtalya**'nın siyasi birliklerini tamamlayarak güçlü birer devlet haline gelmeleri, bu durumun Avrupa'daki güçler dengesini bozması 2005 ÖSS
- 1871 yılında Sedan savaşında Almanya'nın Fransa'yı yenerek Alsas Loren'i alması bunu Fransa'nın kabullenememesi
- Reval görüşmelerinde (1908) İngiltere'nin desteğini alan Rusya'nın Panslavizm politikasına ağırlık vermesi bunun Osmanlı devleti ile Avusturya'yı rahatsız etmesi

İtilaf (Üçlü Anlaşma / Uzlaşma / Uyuşma)	İttifak (Üçlü Bağlaşma / Birleşme)
İngiltere, Fransa, Rusya, Yunanistan, Japonya, Romanya, İtalya , Sırbistan, ABD	Almanya, Avusturya- Macaristan, İtalya (İtilaf olacak), Osmanlı, Bulgaristan

3) Osmanlı devletinin savaşa girmesinin savaşa etkisi;

- Savaşı daha geniş bir alana yaymıştır

4) Osmanlı devletinin I. Dünya savaşıma girmesini hızlandıran gelişme (Karadeniz olayı);

- Yavuz ve Midilli (Goben ve Breslav) adlı iki Alman gemisinin Osmanlı donanmasıyla birlikte Rusya'nın Sivastopol ve Odessa limanını bombalaması.

İtilaf (Uzlaşma) devletleri Osmanlı devletine saldırmadı, bizim onlara saldırımızla savaşa katıldık. 1974 ÜSS

5) Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşında Mücadele Ettiği Cepheleer;

Sınırları İçinde Savaştığı		Sınırları Dışında Savaştığı
Taarruz	Savunma	
Kafkas Kanal	Çanakkale Irak-Basra Suriye-Filistin Yemen –Hicaz	Makedonya Galiçya Romanya

6) Kafkas Cephesi;

- Osmanlı devletinin **savaşığı ilk cephe**dir. **Taarruz (Saldırı) cephesidir.**
- Bu cephede Rusya ile mücadele edilmiştir.

- TEHCİR (GÖÇ)** ; (2011 YGS) Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni devleti kurmak isteyen Ermeniler Zeyton (Süleymanlı) , Maraş ve Van başta olmak üzere birçok bölgede ayaklanma çıkarıp, şiddet olaylarına girişerek Rus işgalini kolaylaştırmaya çalıştı.
- Savaşı Osmanlı devleti kaybetti. Rusya'nın işgal ettiği Muş ve Bitlis'i M. K. ATATÜRK geri aldı. 3 Mart 1918 Brest Litosk anlaşmasıyla Rusya 1878 Berlin anlaşması öncesi sınırlarına döndü.

- İtilaf devletleri Brest Litosk'u tanımadıklarını ilan ettiler; Sebebi, Doğu cephesinin kapanmamasını istememeleri ve sosyalist bir Rusya'nın kendilerine zararlı olacağı, ilişkilerinin farklı olacağı düşüncesi. 2002 ÖSS

7) Brest Litosk Anlaşması;

- 3 Aralık 1918 yılında Osmanlı devleti ile Rusya arasında imzalandı. Bu anlaşma ile
- 1878 Berlin anlaşması ile kaybedilen Elviye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum) geri alındı.
- ÇARLIK RUSYA BU ANLAŞMA İLE I. DÜNYA SAVAŞINDAN ÇEKİLDİ**

8) Kanal Cephesi (Mısır / Süveyş);

- Osmanlı devletinin Almanya'nın isteği ile İngiltere'ye karşı açıldı
- Süveyş kanalını ele geçirerek İngiltere'nin sömürgeleriyle olan bağlantısını kesmek ve 1882 yılında kaybettiği Mısır'ı geri almak.* Hareket başarısız oldu.
- Osmanlı devletinin **ilk kapanan** cephesidir.
- Arapların, İngilizlerle ortak hareket etmesi İslamcılığın (Ümmetçilik) sonu oldu. 2010 LYS

9) Çanakkale Savaşının Sonuçları;

- Rusya beklediği yardımı almadı. Bu durumun Rusya'da Bolşevik ihtilalının başarıya ulaşmasında ve Çarlık Rusya'sının yıkılmasında etkili oldu.
- I. Dünya savaşı iki yıl uzadı
- Yaklaşık 500.000 insan öldü
- Bulgaristan**, İttifak devletleri lehinde savaşa girdi (Osmanlı devleti ile Almanya arasında karadan bağlantı kuruldu)
- M. K. ATATÜRK'ÜN askeri dehası anlaşıldı. Milli mücadelede lider olmasını sağladı

10) Irak-Basra Cephesi;

- İngilizlerin Basra körfezinden Irak'a çıkarma yapmasıyla açıldı. İngiltere'nin bu cepheyi açma nedenleri;
- a. Iraktaki petrol bölgesini (Abadan) ele geçirmek
- b. Kuzeye çıkarak Rusya ile birleşmek böylece Osmanlı kuvvetlerinin İran'a girip Hindistan'a ulaşmasını engellemek
- Küt'ül Amare savaşı – General Townshend komutasındaki 18.000 asker esir alındı.
- İtilaf devletlerinin Rusya'ya yardım etmek için açtığı cepheler, Çanakkale ve Irak-Basra'dır.

Suriye-Filistin Cephesi

- Osmanlı ordusunun Kanal cephesindeki başarısızlığı üzerine açıldı. Filistin bölgesini işgal etti.
- M. K. ATATÜRK'ün (7. Ordu komutanı) I. Dünya savaşında savaştığı son cephe. Mondros mütarekesi sonrası (30 Ekim 1918) Yıldırım Orduları komutanlığının fesih edilmesiyle İstanbul'a geldi.

Yemen-Hicaz Cephesi

- Hicaz Emiri Şerif Hüseyin ile İngilizlerin Mısır valisi ile anlaşım isyan etmesiyle savaş başladı ve Osmanlı yenildi.
- Fahrettin paşanın (Çöl Kapları) Medine savunması meşhurdur. Mondros Mütarekesine kadar kahramanca bölge savunuldu.
- I. Dünya savaşı sonucunda Hicaz (Mekke ve Medine) kaybedildi. 1992 ÖYS

ABD başkanı Wilson savaşa katılmadan önce 14 maddelik bir ilke yayınladı.

- YAYINLANMA AMACI; BARIŞIN PRENSİPLERİNİ AÇIKLAMAKTIR.
- İtilaf devletleri zor durumda olması nedeniyle bu ilkeleri kabul ettiler.
- a. Bütün barış anlaşmaları açık olacak, görüşmeler ve anlaşmalar gizli olmayacak
- b. Bu madde ile I. Dünya savaşı sırasında imzalana gizli anlaşmalara tepki gösterilmiştir.
- b. Savaş sonunda yenilenler, yenilenlerden toprak almayacak. (Savaş tazminatı yok)
- c. Devletlerarası anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmek için milletlerarası bir teşkilat kurulacak [Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kurulmasını sağladı.]
- d. Her ulus çoğunlukta buldukları yerlerde kendi kaderlerini belirleyecek (Self Determination) 2011 YGS / 2016 YGS

İmparatorlukları parçalamıştır.

11) Osmanlı devleti I. dünya savaşından hangi ateşkes anlaşmasıyla çekilmiştir?

- Mondros ateşkes (30 Ekim 1918) anlaşmasıyla, Limni adasının Mondros limanında Rauf Orbay ve Amiral Carltop başkanlığındaki heyetlerce imzalandı.

12) Paris Barış Konferansı 18 Ocak – 10 Mayıs 1919;

- I. Dünya savaşı sonunda, İtilaf devletleri yenilen devletlerin durumunu görüşmek ve kendi aralarındaki sorunları çözmek amacıyla 32 devletin katılımıyla toplanmıştır.
- Konferansta en etkili devletler ABD ve İngiltere'ydı.
- İtalya'ya verilen İzmir Paris konferansında Yunanistan'a verilmiştir. Bu da anlaşma devletleri arasında görüş ayrılığına neden olmuştur.
- Versay ve Nöyvi anlaşmalarının şartları burada belirlenmiştir.
- Milletler Cemiyetinin temel ilkeleri belirlendi.
- ABD; Milletler Cemiyetinin kurulmasını sağlamak için katıldı

OBAMA SON VİTES

O	Osmanlı	So	Sevr
B	Bulgaristan	N	Nöyvi
A	Almanya	Vi	Versay
M	Macaristan	T	Triyanon
A	Avusturya	S	Saint Germain

13) Birinci Dünya Savaşının Sonuçları;

- Çok uluslu devletler (İmparatorluklar) dağılmıştır. (Osmanlı / Rusya / Avusturya – Macaristan)
- Yeni devletler kuruldu. 1982 ÖYS (Türkiye, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Letonya, Litvanya, Ukrayna) 1994 ÖYS
- Bazı Avrupa devletlerinde yeni siyasal rejimler uygulanmaya başlandı. 1991 ÖYS (İtalya'da faşizm / Almanya'da nasyonal sosyalizm / Avusturya, Bulgaristan'da Cumhuriyet / Rusya'da komünizm)
- Sömürgecilik; Mandacılık adını alarak devam etti. 1996 ÖYS
- Cephe gerisindeki sivilileri korumak için Sivil Savunma teşkilatı kuruldu. 2005 ÖSS
- I.Dünya savaşının sonuçları II. Dünya savaşını neden oldu.
- Devletlerarası anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmek için Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kuruldu
- Locarno anlaşması, Kellog paktı, Küçük Antant, Balkan Antantı, Sadabat paktı girişimler ve anlaşmalar ile barış hedeflense de II. Dünya savaşının önüne geçilemedi.

14) Mondros Mütarekesinin (30 Ekim 1918) 7. Maddesinin önemi;

- [7. Madde] İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit edici bir durum ortaya çıkarsa istedikleri bölgeleri işgal edebileceklerdir.(En tehlikeli maddedir, Kurtuluş savaşının gerekçesidir)
- Anadolu bu maddeye dayanarak işgal edilecektir. / Böylece Wilson prensiplerine de ters düşmeyeceklerdi.
- Türklerin elinde kalan bölgelerinde işgal edileceği anlamını içermektedir. *1981 ÖSS*

15) Mondros Mütarekesinin (30 Ekim 1918) 24. Madde Vilayet-i Sitte de { Altı vilayette / Erzurum, Van, Bitlis, Elazığ, Sivas, Diyarbakır} karışıklık çıkarsa bu bölgeler işgal edilecektir. **İbaresini yer almaktaydı. Bu maddenin amacı;**

- Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurmayı amaçlar

16) Mondros Mütarekesinin de Hükümet haberleşmesi dışındaki tüm iletişim araçlarını İtilaf devletlerinin denetimi altına bırakacak. **İbaresini yer almaktaydı. Bu maddenin amacı;**

- Anadolu'da örgütlü bir direnişi engellemek

17) Mondros Mütarekesinin de Sınırların denetlenmesi ve iç güvenliğin sağlanması dışındaki Osmanlı ordusu terhis edilecek malzemelerine el koyulacak. **İbaresini yer almaktaydı. Bu maddenin amacı;**

- Osmanlı ordusunun işgallere karşı direnmesi engellenmeye çalışıldı. *1999 ÖSS* Savunmasız bırakıldı / güçsüz duruma düşürüldü.

18) Mondros Mütarekesinin Bu Kadar Ağır Şartlar Taşımamasının Sebebi;

- Yapılan gizli anlaşmaların uygulamaya konma çabasıdır.
- Mondros mütarekesi Osmanlı'nın hukuken yaşamasına izin verirken fiilen varlığını sona erdirmiştir. Teslimiyetçi bir politika izlendiğinin kanıtıdır.

19) İzmir'in İşgali 15 Mayıs 1919;

- Paris barış konferansında alınan kararları Yunanistan hemen uygulamaya koymak istedi. **İzmir'in işgalini haklı göstermek içinde;**
- a. Türklerin bu bölgedeki Hıristiyanları katletmekte olduğu söylentisini
- b. Bölge Rum nüfusunun çoğunlukta olduğu
- c. Bölgenin kültürel ve coğrafi açıdan Yunanistan'ın doğal bir uzantısı olduğu
- Yönündeki iddiaları dünya kamuoyunda yaymaya başladı. ABD ve Fransa'nın desteği ile isteklerine ulaştılar.

20) İzmir'in Yunanistan Tarafından İşgali Ne Gibi Sonuçları;

- İzmir'in (Batı Anadolu) haksız yere işgal **Kuvay-ı Milli yenin doğmasına** neden oldu. 1989 ÖSS - 1991 ÖSS - 2016 YGS
- İngiliz-İtalyan ilişkileri gerginleşti. 1997 ÖYS
- Amiral Bristol Raporu yayınlandı.

21) Olumsuz bir gelişme bazen olumlu bir sonuca neden olabilir diyen bir araştırmacı 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine nasıl olumlu bir sonuç söyleyebilir?

- Kuvay-ı Milli yenin kurulması / İşgale razıymış gibi görünen halkın direnişe geçmesini.
- İşgaller karşısında tepkisiz kalamayan Hasan TAHSİN (Osman Recep NEVRES)'İN ilk kurşunu atmasıyla direnişi başlattı.

22) Amiral Bristol raporunun Milli mücadele açısından önemi; 13 Ekim 1919

- Amiral Bristol raporu Yunanistan'ın İzmir'i işgalinin haksız olduğu, Rumların İzmir'de çoğunluğa sahip olmadığını, Milli mücadelenin haklılığını dünyaya duyuran ilk uluslar aşısı belgedir.
- Yunanlıların Paris Barış konferansına sahte rapor verdikleri ortaya çıktı.

23) Milne Hattı ve Raporu; 12 Aralık 1919

- Batı Anadolu'daki Türk - Yunan savaşını durdurmak için **Ayvalık - Selçuk** arasındaki bölgeye İtilaf kuvvetlerinin yerleştirilerek tampon bölge oluşturma düşüncesidir.
- Asıl amacın Yunan kuvvetlerine zaman kazandırmak olduğunu düşünen Türkler öneriyi reddetti.

24) General Harbour Raporu; 1 Ağustos 1919

- Türklerin doğu Anadolu'daki haklılığını gösteren rapordur.
- Doğu Anadolu'da Ermeniler çoğunlukta değil, Wilson ilkelerine dayanarak bağımsız istene hakları yok.

25) Kuvay-ı Milliye;

- İşgaller karşısında halkın kendiliğinden kurduğu milli direniş kuvvetlerine **Kuvay-ı Milliye** denir.
- Önce Yunanistan'ın İzmir'i işgali üzerine [1989 ÖSS - 1985 ÖYS] Batı Anadolu'da başlamıştır. [1991 ÖYS]

26) **Kuvay-ı Milliye'nin Milli Mücadeleye Sağladığı Yararları;** 2012 KPSS

- Yunan ordularının Anadolu'da rahatça ilerleyişini engellediler. (Düşman ordusunu yıpratarak, hızla ilerlemelerini yavaşlatmıştır.)
- Rum ve Ermeni çetelerinin saldırılarına karşı Türk köylerini korudular.
- Milli Mücadelenin ilk silahlı direniş gücü oldular.
- TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırdılar.
- TBMM'ye ve düzenli ordunun kurulup, teşkilatlanmasına zaman kazandırdılar. (Düzenli ordunun temeli oldular)
- Ulusan bilincin uyanmasını sağladılar

☞ **Kuvay-ı Milliye'nin görevi 8 Kasım 1920'de Düzenli Ordunun kurulması ile görevi sona erdi.**

☞ Kuvay-ı Milliye, işgallere karşı kurduğu cephele arasında kumanda birliği SİVAS KONGRESİ ile sağlandı. Ali Fuat CEBESÖY ve Fuat Bey görevlendirildi. 1992 ÖYS

27) **Kuvay-ı Milliye'nin Kaldırılma Sebebi;**

- İhtiyaçlarını karşılamak için zaman zaman halka baskı yapması
- Suçlu gördükleri kişileri kendi kurallarına göre cezalandırmaları
- Anadolu'nun işgalden kesin olarak kurtarılmak istenmesi
- İşgalleri durdurmakta yetersiz kalması
- Bazı Kuvay-ı Milliye birliklerinin askeri düzen ve disiplin altına girmek istememesi

28) **Azınlıkların Kurduğu Zararlı Cemiyetler;**

- Mavri Mira (Kara Gün) Cemiyeti
- Etnik-i Eterya (Büyük Millet)
- Hınçak ve Taşnak Cemiyeti
- Alyans İsrailiyat
- Pontus Rum

29) **Türk ve Müslümanların Kurduğu Zararlı Cemiyetler;**

- Wilson İlkeleri Cemiyeti
- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- İngiliz Muhipler (Sevenler) Cemiyeti
- Sulh ve Selameti Osmaniye Cemiyeti
- Kürt Teali (Yükselme) Cemiyeti
- İslam Teali Cemiyeti

30) **Yararlı (Milli – Faydalı) Cemiyetler;**

a) **Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti;**

- Edirne'de 2 Kasım 1918 yılında I. Kolordu komutanı Cafer Tayyar beyin yardımlarıyla kurulmuştur. (Kurulan ilk cemiyettir).
- Amacı Mavri miranın zararlı faaliyetlerini engellemektir.
- Osmanlı devletinin son bulması halinde yeni bir Türk devleti kurma fikrine sahiptir. (Trakya Cumhuriyeti)

b) **İzmir Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Cemiyeti (İzmir Osmanlı Haklarını Savunma Derneği);**

- Ege bölgesinin Türklere ait olduğunu ispat etmeye çalışır.
- Daha sonra İzmir Reddi İlhak ile birleşmiştir.

c) **Reddi İlhak Cemiyeti;**

- Batı Anadolu'nun Yunan işgaline girmesini engellemeye çalışmıştır.
- Direnişi örgütlemek için **Bahkesir, Alaşehir ve Nazilli kongrelerini** toplamıştır.
- Silahlı direnişi başlatan ilk cemiyettir

d) **Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti;**

- Doğu Karadeniz'de Pontus Rum faaliyetlerini engellemek amacıyla kurulmuştur.

e) **Doğu İlleri (Şark Vilayetleri) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti;**

- Doğu illerinde Ermeni faaliyetlerini engellemek bölgedeki Türkleri azınlıklara oranla her yönden daha güçlü tutmayı hedefler.
- Erzurum kongresini topladı.**
- Milli cemiyetler içinde en etkili olanıdır.
- Fransızca Le Pays, Türkçe Hadisat ve Albayrak gazetelerini çıkarmıştır

f) **Kilikyalılar Cemiyeti;**

- Çukurova (Adana) bölgesini Ermeni ve Fransız işgaline karşı korumak amacıyla kurulmuştur.
- Doğu illeri ve Kilikyalılar zararlı Hınçak Taşnak Cemiyetinin faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır.
- 30 Mayıs 1920 Pozantı kongresini düzenledi.

g) **Milli Kongre Cemiyeti;**

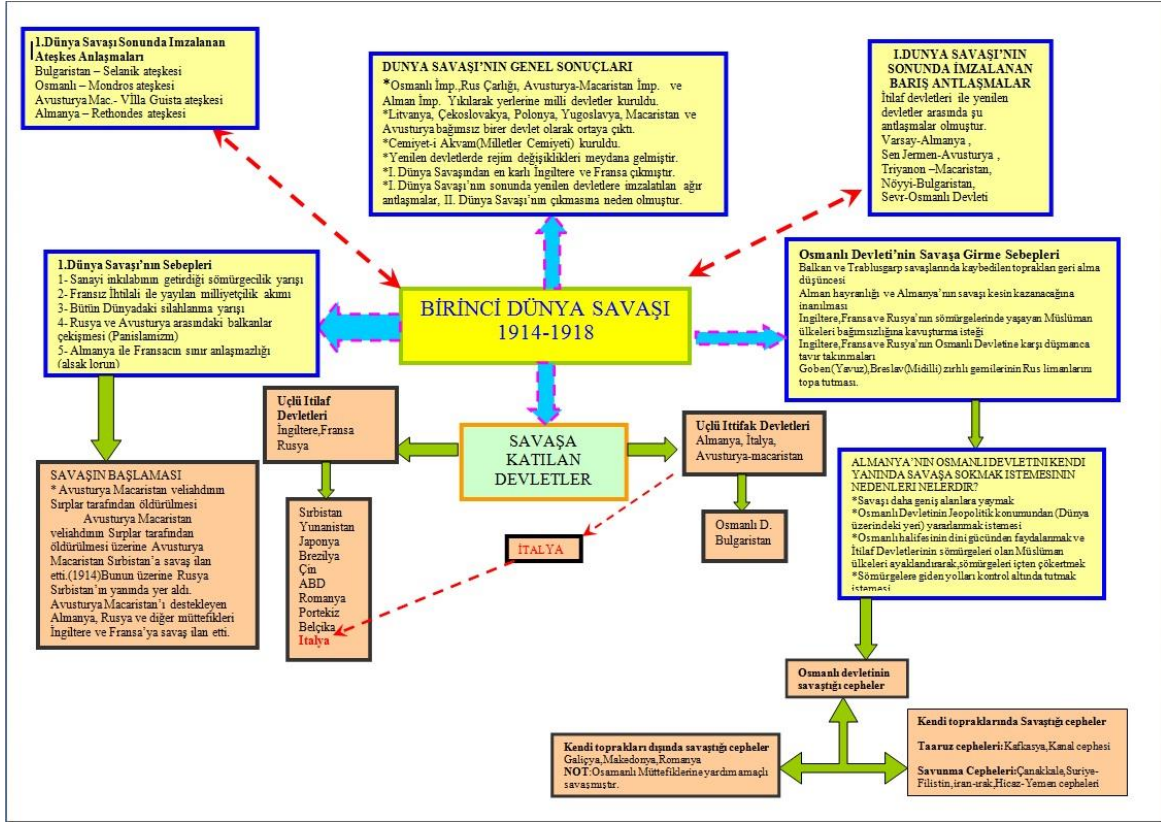
- 1918 yılında "Milli Talim ve Terbiye Cemiyetince (II. Meşrutiyet döneminde Türkçülük fikrini ve Türk Milliyetçiliği hareketini Milli Eğitim vasıtasıyla yaymayı amaçlar) İstanbul'da kuruldu.
- Milli mücadelenin haklılığını basın yayın yoluyla dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır.
- Bölgesel değil ulusal bir nitelik taşır. (Bu özelliği ile diğerlerinden ayrılır)
- Tüm milli güçleri birleştirmeyi amaçlar.
- KUVAY-I MİLLİYE KAVRAMINI KULLANAN İLK CEMİYETTİR.

h) **Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti;**

- Sivas'ta Vali Reşit paşa ve eşi Melek Hanım tarafından kuruldu.

KAVRAM HARİTALARI

IX. KONU 20. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ / I. DÜNYA SAVAŞI

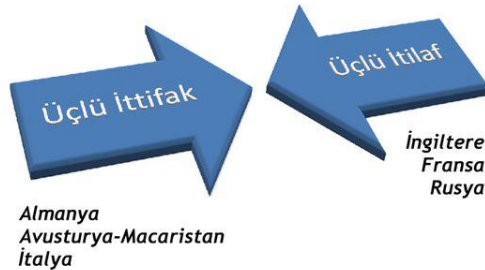

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN GENEL NEDENLERİ

İTİFAK DEVLETLERİ

- İNGİLTERE
- FRANSA
- RUSYA

Blokların Oluşması

- İTALYA
- ALMANYA
- AVUSTURYA

İTTİFAK DEVLETLERİ

KONU TASARIM

IX. KONU 20. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ / I. DÜNYA SAVAŞI

- 1) **1983 ÖSS:** Bazı büyük devletlerin, Osmanlı devletini de I. Dünya savaşına sokmalarında Osmanlı devletinin hangi özelliği önemli bir etken olmuştur?
- A. Askeri gücü
B. Jeopolitik konumu
C. Savaş tecrübesi
D. Ekonomik gücü
E. Siyasal yapısı
- 2) **1987 ÖYS:** Osmanlı devletinin I. Dünya savaşına girmesi, savaşın gidişi üzerinde nasıl bir etkide bulunmuştur?
- A. Savaşı, İttifak devletlerinin lehine döndürmüştür
B. Savaşı, daha geniş bir alana yaymıştır
C. Amerika Birleşik Devletlerin savaşa girmesini hızlandırmıştır
D. İtalya'nın savaşa girme olasılığını artırmıştır
E. Dünya güçler dengesini bozmuştur
- 3) **1996 ÖYS:** I. Dünya savaşında yenilen Almanya ile Versay anlaşması, Bulgaristan ile Nöyvi antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaların esasları aşağıdakilerden hangisinde belirlenmiştir?
- A. Paris konferansı
B. Berlin konferansı
C. Londra konferansı
D. Viyana konferansı
E. Yalta konferansı
- 4) **2016 YGS:** Nil, 16 Mayıs 1919'da İngiltere Dışişleri Bakanlığına bir mektup göndererek Batı Anadolu'daki bir kentin işgalini protesto etti. Kentte nüfus çoğunluğunun Türklerde olduğunu vurguladı. İşgalcilerin bir – iki saat içinde 2000'e yakın insanı vahşice öldürmesini kınadı. Türk milletinin katledilen arasında yer alan Hasan TAHSİN'i yıllar sonra bile onurla anacağını da sözlerine ekledi. Nil'in bu mektubunda aşağıdaki yerlerden hangisinin işgalini protesto ettiği söylenebilir?
- A. Aydın
B. Balıkesir
C. Fethiye
D. Marmaris
E. İzmir
- 5) **2013 KPSS LİSANS; İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgal edilmesinin öncelikle aşağıdakilerden hangisine neden olduğu savunulabilir?**
- A. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin birleştirilmesine
B. İsmet Paşanın Batı Cephesi komutanlığına atanması
C. Reddi-i İlhak Cemiyetinin kurulmasına
D. Tekâlifî Milliye Emirlerinin yayınlanmasına
E. Hıyanet-i Vataniye Kanununun çıkarılmasına
- 6) **1996 ÖYS:** Milletler Cemiyeti adına, bir ülkenin başka bir devlet tarafından yönetilmesine ne ad verilir?
- A. Ortak yönetim
B. Oligarşik yönetim
C. Özerk yönetim
D. Federal yönetim
E. Mandat sistem
- 7) **2016 LYS;** Mondros Mütarekesinden sonra kurulan;
- I. Mavri Mira,
II. Kilikyalılar
III. Reddi İlhak Cemiyetlerinden hangilerinin Milli Mücadele'de Türk ulusunun çıkarlarını savunduğu söylenebilir?
- A. Yalnız I
B. Yalnız II
C. Yalnız III
D. II ve III
E. I, II ve III
- 8) **2016 YGS;**
- I. Milletler Cemiyetinin kurulması
II. Sınırların milliyet ilkesi dikkate alınarak belirlenmesi
III. Ulusların kendi geleceklerini kurma hakkının olması
- ABD başkanı Wilson'un I. Dünya savaşında yayımladığı yukarıdaki ilkelerden hangilerinin, imparatorlukların parçalanmasına zemin hazırlayacak nitelikte olduğu savunulabilir?
- A. Yalnız I
B. Yalnız II
C. I ve III
D. II ve III
E. I, II ve III

SESİL DERS NOTLARI

X.KONU ÖRGÜTLENME

- M.K. ATATÜRK'ÜN Anadolu'ya Geçmesini Sağlayan Gelişme; 2015 LYS**
 - 30 Nisan 1919'da 9. Ordu müfettişi (Daha sonra 3. ordu müfettişliği oldu) görevi Karadeniz'deki olayları araştırmak ve sükûneti sağlamak için görevlendirildi.
 - 19 Mayıs 1919'da Bandırma vapuru ile Samsun'a çıktı.
- Samsun Raporu;**
 - 19 Mayıs 1919'da Bandırma vapuru ile Samsun'a çıkan M. K. ATATÜRK yaptığı çalışmalarda olaylardan Rumların sorumluluğu olduğu, İzmir'in işgalinin haksız olduğu yönündeki **Samsun raporunu** (22 Mayıs 1919) yolladı.
- Havza Genelgesinin (28 Mayıs 1919) Yayınlanma Amacı;**
 - İzmir'in işgalinin haksız olduğunu tün yurda duyurarak ulusu uyararak ve harekete geçirmek. Böylece ulusal kaynaşmayı sağlamak
 - M. K. ATATÜRK'ÜN halkta direniş ruhu oluşturmakla amacıyla yaptığı ilk çağrıdır. (İlk çalışmadır)
- Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919) hazırlanırken Rauf ORBAY, Refet BELE, Ali Fuat CEBESÖY, gibi dönemin komutanlarına da imzalatılmasındaki amaç;**
 - Bundaki amaç Millî mücadeleyi kişisel bir hareket olmaktan çıkarıp millete mal etmektir.
 - Erzurum'da bulunan Kazım KARABEKİR ile Konya'da bulunan Cemal paşa telgrafla onaylamıştır.
- Amasya Genelgesinin (22 Haziran 1919) Yayınlanma Amacı;**
 - Yöresel direniş örgütlerinin tek çatı altında toplanmasını sağlamak için ulusal bir kongrenin hazırlık çalışmalarını başlatmak, Türk ulusunu uyararak ve harekete geçirmek.
- Amasya Genelgesinin "Vatanın bütünlüğü ve ulusun bağımsızlığı tehlikedir." Maddesinin önemi;**
 - (Gereke – sebeb) (Ülkenin ne kadar büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu vurgular) Bu madde Kurtuluş savaşının gerekçesidir.
 - Bölgesel kurtuluşu savunanlara uyarı yapıldı.
- Amasya Genelgesinin "İstanbul'daki hükümet, üzerine aldığı sorumluluğun yerine getirememektedir. Bu durum ulusumuzu yok göstermektedir." Maddesinin önemi;**
 - İstanbul hükümetine bir isyan, ihtilal bildirgesi niteliği taşıyor. Görevini yerine getirmemekle suçlamakta.
 - İstanbul hükümetinin İtilaf devletlerinin baskısı altında olduğu ve güvenilmemesi gerektiğini savunur
- Amasya Genelgesinin "Ulusun bağımsızlığını yine ulusun azim ve kararı kurtaracaktır." Maddesinin önemi;**
 - Kurtuluş savaşının amacı ve YÖNTEMİDİR.
 - Genelgenin en önemli ve kapsamlı maddesidir.
 - Genelgeye ihtilalcı bir karakter kazandırmaktadır. (Bu madde ile halk kurtuluş savaşına davet edildi)
 - Ulusal egemenlik (Millî egemenlik) kavramından ilk defa söz edildi.
- Amasya Genelgesinin "Ulusun durumunu ve davranışlarını göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etkiden ve denetimden uzak ulusal bir kurulun varlığı gerekmektedir." Maddesinin önemi;**
 - Erzurum kongresinde kurulacak olan Temsil Heyetinin oluşturulma kararı alındı. (kurtuluş savaşını kişisel bir hareket olmaktan çıkarıp, halka mal etmek)
- Amasya Genelgesinin (Tamiminin) Önemi;**
 - Kurtuluş savaşının amacı, gerekçesi ve yöntemini ortaya koydu. 1979 ÜSS - 1983 ÖSS - 1984 ÖYS
 - İlk kez **ulusal egemenlik** kavramından söz edildi
 - Türk ulusu İtilaf devletlerine ve İstanbul hükümetine karşı direnmeye çağrılması ihtilalcı yanını ortaya koyar.
 - Sivas'ta bir kongre toplanma ve her türlü denetimden uzak bir ulusal heyetin oluşturulma fikri yeni bir hükümet yolunda atılan bir adımdır.
 - Tüm ülkenin temsil edildiği bir kuruluş kurmaya çalışmış ve birlik beraberliği sağlamaya çalışmıştır. 2003 ÖSS
- Erzurum Kongresini (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919) Toplayan Cemiyet;**
 - Doğu İlleri Müdafaa-i Hukuk cemiyeti (Şark Vilayetleri MHC) {Trabzon MHC'nin de katkısı olmuştur}
- Erzurum Kongresinin (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919) Toplanma Amacı**
 - Doğu Anadolu'daki Ermenilerin ve Doğu Karadeniz'deki Pontus'çu Rumların faaliyetlerini engellemek,
 - Bu bölgelerdeki Türk halkının haklarını korumaktı.
 - Bağımsızlık mücadelesinin yöntem ve hedefini belirleyerek güç birliği oluşturma

13. Erzurum Kongresinin;

- Toplanma amacı bölgesel aldığı kararlar (iç ve dış politikayı ilgilendiren kararlar) bakımından ulusaldır.
- Erzurum kongresi, bir Meclis gibi hareket etmiştir.
- Kongredeki temel görüş kayıtsız, şartsız bağımsızlıktır.
- İlk kez yeni bir devlet kurma fikri belirdi.
- Bağımsız bir Türk vatanından ilk defa söz edildi. (Misak-ı Milli)
- 9 kişilik Temsil heyeti (Heyet-i Temsil) oluşturuldu.
- Amasya genelgesini esasları ilk kez karar dönüştürülerek, Milli Mücadelenin temel programı belirlenmiştir. Ayrıca Sivas kongresine hazırlık çalışması niteliği taşır.

14. Sivas Kongresinin (4 – 11 Eylül 1919) Toplanma Amacı;

- Bağımsızlığı elde etmek için yapılması gerekenleri belirlemek ve Erzurum kongresinde alınan kararları bütün ulusa mal etmek.

15) Sivas Kongresinde (4 – 11 Eylül 1919) Tartışılan Konular;

- Yabancı işgallere karşı direnme
- Amerikan mandası sorunu
- M. K. Atatürk'ün kongre başkanı olması (Özellikle Rauf ORBAY ve arkadaşları- İlk tartışılan konudur.)
- Erzurum kongresi kararlarını ulusal mal etme

15. Sivas Kongresinin Önemi;

- Toplanma amacı ve aldığı kararlar bakımından ulusaldır.
- Erzurum kongresindeki alınan kararlar ulusa mal edildi. (Erzurum kongresi; Sivas kongresinin temeli olarak benimsendi)
- Kongrede benimsenen ilkeler Misak-ı Milli'de, TBMM'NİN açılışında, Mudanya ve Lozan anlaşmalarında etkisini gösterdi.
- Kongre Ali Fuat CEBESOY'UN Batı cephesine atayarak, ulus adına ilk yürütme görevini kullandı.

16. M. K. ATATÜRK ile Bahriye Nazırı Salih paşa arasında Amasya görüşmesinin (Protokolü) 20 – 22 Ekim 1919 Milli mücadele açısından önemi;

- Amasya görüşmeleri İstanbul hükümeti ile Temsil heyeti arasında yapılan ilk resmi görüşmedir.
- Bu görüşme, İstanbul hükümetinin Temsil kurulunu siyasi bir güç olarak ilk kez tanınması anlamına gelir.

Amasya Görüşmesi (Protokolü)

- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyeti tanınacaktır. 1983 ÖYS - 2003 ÖSS - 2006 ÖSS
- Mebusan meclisi derhal toplanacaktır.
 - Sadece Meclisin toplanması kabul edilmiştir.
- Azınlıklara tanınan ayrıcalıklar kaldırılacaktır.
- Meclisin İstanbul'da toplanması sakıncalıdır.
 - İstanbul işgal altında olduğu, milletvekillerinin rahat hareket edemeyeceği, saltanat taraftarlarının çoğunlukta olması, Ulusal iradenin özgürce tavır alamayacağı düşünüldüğü için. 2007 KPSS
 - İstanbul hükümeti **merkezi otoriteyi korumak** (Temsil heyetini daha da güçlenmesini engellemek) 2004 ÖSS için bu öneriyi de reddetmiştir. / Kanunu Esasiye (I. Meşrutiyet'e) aykırıdır.
- Temsil heyetinin haberi olmadan İstanbul hükümeti barış görüşmelerine katılmayacak.
 - İstanbul hükümeti bu maddeyi de **merkezi otoriteyi korumak** için bu öneriyi de reddetmiştir.

17. Temsil Heyetinin Ankara'ya Geliş Sebepleri; (27 Aralık 1919)

- İstanbul'da toplanacak olan Mebuslar meclisinin çalışmalarını yakından izlemek
- Ankara'da haberleşme ve ulaşım olanaklarının daha uygun olması
- Ankara'nın işgale uğramamış güvenli bir yer olması (20. Kolordu)
- Ankara'dan, Batı cephesinde sürecek mücadelelerin daha iyi koordine edilecek olması
- Ankara halkının ulusal mücadeleye olumlu yaklaşması

SON OSMANLI (SOMM) ve MİSAK-I MİLLİ (Milli Yemin) 12 – 20 Ocak 1920

18. M. K. Atatürk toplantıya katılacak milli mücadele yanlısı milletvekillerini Ankara'da toplayarak onlardan hangi isteklerde bulundu?

- Mecliste Kuvay-ı milliye ruhunu sürdürmek için **Müdafaa-i Hukuk** gurubunun kurulması.
 - Bu isteğin temel amacı, vatanın kurtuluşu için kararları mecliste çabuk ve etkin almak. 1991 ÖSS**
- Meclis başkanlığına kendisinin aday gösterilmesini ve desteklenmesini istedi.
 - Bu isteğin temel amacı, ulusal mücadelenin gücünü göstermek ve olası bir İstanbul işgalinde yetkilerini kullanarak meclisi İstanbul dışında bir yerde toplamaktır.**
- Misak-ı Milli kararlarının Mebuslar meclisinde alınması.
 - ☞ Milletvekilleri M. K. ATATÜRK'ÜN isteklerinin yerine getirmedi.
 - ☞ 1994 ÖSS Görüşlerini değiştirmişlerdir. Çünkü **çoğunluğu Saltanat yanlısıydı.**
 - ☞ 1986 ÖSS Ve İtilaf devletlerinin baskısından korkmuşlardı. Müdafaa-i Hukuk gurubu yerine **Felah-ı Vatan** gurubunu kurdular. "Sözlerinde durmayan bu efendiler..."

19. Misak-I Milli Kararları;

- A. Sınırlar: 30 Ekim 1918'de Mondros ateşkes anlaşması imzalandığı sırada işgal altında olmayan ve Türk – Müslüman çoğunluğun yaşadığı bölgeler hiçbir nedenle ayrılmaz bir bütündür.
- Bu karar daha önce Erzurum kongresince de alınmıştı. (Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz)
 - Ulusal sınırlar Wilson ilkelerine göre uygun olarak çizilmiştir
 - İmparatorluk, Pantürkizm veya Turancılık görüşünü reddeder.
- B. Boğazlar; İstanbul ve Marmara'nın güvenliği sağlandığı takdirde, boğazların uluslar arası ticaret ve ulaşımına açılması konusunda; bizimle birlikte ilgili devletlerin verecekleri ortak kararlar kabul edilecektir.
- Siyasi ve askeri bağımsızlığa vurgu yapar.
- C. Mondros ateşkes anlaşması imzalandığı sırada işgal altında olan ve Arapların oturduğu bölgelerin geleceği, halkın vereceği oylara göre saptanacaktır.
- D. Halkı özgür kalır kalmaz anavatana, kendi istekleri ile katılmış olan Kars, Ardahan ve Artvin (Evliye-i Selase) için gerekirse tekrar halk oylamasına başvurulabilir.
- 3 Mart 1918 de Rusya ile imzalanan Brest – Litovsk anlaşmasıyla katılan Elviye-i Selase (3 il) adlı bu illerde oylamaya gidilmesinde Halkın çoğunluğunun Türklerden oluşmasına güvenilmesidir. *1987 ÖSS – 1996 ÖYS*
- E. Batı Trakya'nın hukuki durumu halkoyu ile belirlenmelidir. 2010 KPSS LİSANS
- Çoğunluğu Türk olan bu bölge, Balkan savaşları sırasında 1913 Osmanlı devletinin elinden çıkmıştır.
- F. Milli ekonomimizin gelişmesini engelleyen siyasal, adli ve mali engeller kaldırılmalıdır.
- Kapitülasyonlara ilk tepkidir. *1988 ÖSS* Milli Mücadele döneminde ilk kez karşı çıkıldı.
- G. Savaş sırasında Arapların bulunduğu ve anlaşma devletlerince işgal edilen yerlerin geleceğinin belirlenmesi için, o yerler halkın kararına uyulmalıdır.
- Arap ülkelerinin çizilen sınırların dışında tutulması imparatorluk ve ümmetçilik politikasından vazgeçildiğinin göstergesidir.
- H. Azınlıkların hakları, çevre ülkelerdeki Müslümanlara tanınan haklar oranında güvence altına alınacaktır.

20. Misak-ı Millinin Önemi;

- Bağımsız bir Türk vatanının sınırları çizilmiştir.
- Türk ulusunun temel hak ve özgürlükleri ortaya konmuş ve her alanda tam bağımsızlık bilincine erişilmiştir.
- Ulusal mücadelenin kesin programı ortaya çıkmıştır. (Kurtuluş savaşının programıdır)
- Ulusal mücadelenin hukuksal dayanağı açığa çıkmış ve meşruluk (yasallık) kazanmıştır.
- Padişahın Misak-ı Milli kararlarına rağmen Sevr anlaşmasını onaylaması çoğunluğun görüşüne uymayıp millet iradesine ters düştüğünün kanıtıdır. *1987 ÖSS*

21. 16 Mart 1920'de İstanbul'un Resmen İşgal Edilmesini Hızlandıran Gelişme;

İtilaf devletleri alınan kararları beklentilerine ters olduğu 1994 ÖSS için İstanbul hükümeti üzerinde baskısını artırarak kararların geri alınmasını istedi. Bunun üzerine Ali Rıza paşa hükümeti istifa etti.

22. İstanbul'u İşgalin Sonuçları;

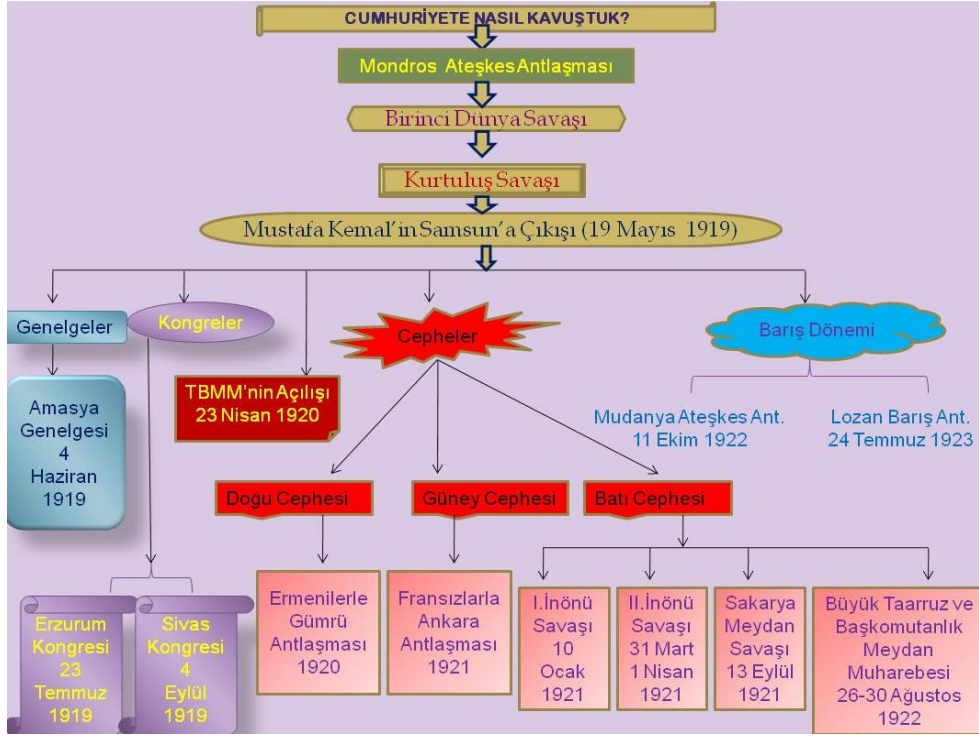
- a. Son Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtıldı.
- Ulusal iradeyi yok etmeyi amaçlar
- b. Birçok vatansever mebus ve devlet adamları tutuklanarak sürgüne gönderildi. Bazı milletvekilleri kaçarak Ankara'ya geldi.
- c. İstanbul'un işgali ve Mebuslar meclisinin dağıtılması M. K. ATATÜRK'E, ulusal mücadeleyi tutsak durumda olan saltanat ve hilafet makamları adına da yürüttüğünü söyleme fırsatını verdi. *1981 ÖYS*
- d. TBMM'nin açılmasına olanak sağladı.

23. Bazen olumsuz bir gelişme olumlu bir sonuca da yol açabilir diyen bir araştırmacı 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgaline nasıl bir örnek verebilir? 2010 ÖSS SOS 1

- M. K. ATATÜRK'E, ulusal mücadeleyi tutsak durumda olan saltanat ve hilafet makamları adına da yürüttüğünü söyleme fırsatını verdi. *1981 ÖYS*
- TBMM'nin açılmasına olanak sağladı. 23 Nisan 1920 İsteklerine ulaşamayacağını anlayan İtilaf devletleri 16 Mart 1920'de resmen İstanbul'u işgal etti. (Fiili işgal 13 Kasım 1918) Milletvekillerinden bazıları Malta'ya (Sakarya zaferinden sonra yurda döndüler) sürdüler (Milli / ulusal iradeyi yok etmeyi amaçlar) *1989 ÖSS*

KAVRAM HARİTALARI

X.KONU ÖRGÜTLENME

KONU TASARIM

X.KONU ÖRGÜTLENME

- 1) **1989 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisinde, **Milli güçlerin birleştirilmesine** karar verilmiştir?
- A. Erzurum kongresi
B. Sivas kongresi
C. Amasya genelgesi
D. Amasya görüşmesi
E. Son Osmanlı Mebusan Meclisi
- 2) **1993 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisi son **Osmanlı Mebusan meclisinin onayından** geçmiştir?
- A) Takrir-i sükûn kanunu
B) Hıyanet-i vataniye kanunu
C) İstiklal mahkemeleri
D) Misak-ı Milli kararları
E) Tekâlif-i Milliye kararları
- 3) **1994 ÖYS:** Sivas kongresinde Anadolu ve Rumeli müdafaa-i cemiyetinin ilkeleri doğrultusunda, **ülke içinde ve dışarıya karşı siyasi ve idari kararlar alabilmek yetkisi aşağıdakilerden hangisine verilmiştir?**
- A) Mebuslar meclisi
B) Kuvay-ı Milliye
C) İstanbul hükümeti
D) Temsilciler kurulu
E) Felah-ı Vatan gurubu
- 4) **1985 ÖYS:** İstanbul hükümetinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini tanınması ve İstanbul'da Meclisi Mebusan toplanmasını **aşağıdakilerden hangisi ile sağlanmıştır?**
- A. Amasya Tamimi
B. Erzurum Kongresi
C. Sivas Kongresi
D. Alaşehir Kongresi
E. Amasya Görüşmesi
- 5) **1999 ÖSS:** Amasya genelgesinde “Milletin bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır” **maddesinin yer alması aşağıdakilerden hangisinin değişeceğinin bir işaretidir?**
- A. Mebuslar meclisindeki üyelerin
B. Ülkedeki egemenlik anlayışının
C. İstanbul hükümetinin
D. Merkezden yönetimin
E. Başka uluslarla yapılan anlaşmaların
- 6) **2008 ALÖS:** Amasya genelgesini aşağıdaki maddelerinden hangisi, **Kurtuluş savaşının gerekçesini belirtmektedir?**
- A) Sivas'ta bir milli kongre toplanacaktır
B) Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.
C) Milli bir kurulun varlığı gereklidir.
D) Kongreye halkın güvenini kazanmış temsilcilerin gönderilmesi gerekmektedir.
E) Her ihtimale karşı bu belge ulusal bir sır olarak saklanmalıdır.
- 7) **2016 YGS; Mustafa Kemal'in sine-i millete dönmek olarak nitelendirdiği gelişmenin aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?**
- A. Erzurum Kongresi sırasında askerlik mesleğinden ve resmi görevlerinden istifa etmesi
B. Mebuslar Meclisine Erzurum'dan milletvekili seçilmesi
C. Tekâlif-i Milliye emirlerin yayımlanması
D. Kütahya – Eskişehir savaşından sonra Başkomutanlık yetkilerini kabul etmesi
E. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye Cumhuriyetinin ilk Cumhurbaşkanı olması
- 8) **2016 LYS;** Erzurum Kongresinde manda ve himayenin kabul edilemeyeceği kararı alınmışken Sivas kongresinde **konunun yeniden gündeme gelmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. Erzurum kongresi sonrasında toplumda manda düşüncesini benimseyenlerin giderek artması
B. İstanbul'dan kongreye katılan bazı temsilcilerin manda idaresini tek kurutulmuş çaresi olarak görmeleri
C. Sivas halkının manda konusunda yoğun talebinin bulunması
D. Milli Mücadeleye olan insanın zayıflaması
E. Mandanın kabul edilmesi konusundaki dış baskıların artması

SESLİ DERS NOTLARI

XI. KONU MİLLİ MÜCADELENİN HAZIRLIK DÖNEMİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI (TBMM) 23 Nisan 1920

9) İlk TBMM'nin Aldığı Kararlar;

- 1) Hükümet kurmak gereklidir.
 - Yeni Türk devletine işlerlik kazandırmayı amaçlar.
- 2) Geçici bir hükümet başkanı veya padişah vekili çıkarmak uygun değildir.
 - Karar almasında bağımsız davranabilmesi Sürekliliğini sağlaması için. 1989 ÖSS
 - TBMM'yi OMM'den ayıran en önemli özellik, ulus iradesinin hiçbir güç ve kuvvet tanınamasıdır. Oysa OMM'de meclisin üzerinde padişah vardı.
- 3) Mecliste beliren ulusal iradenin, vatanın alın yazısına el koyduğunu kabul etmek temel ilkedir. TBMM'nin üzerinde hiçbir güç ve makam yoktur.
 - Osmanlı yönetimi ve İstanbul hükümeti yok sayılmıştır. 1981 ÖYS - 1990 ÖSS
 - Saltanat makamına açıkça tepki niteliği taşır. Bu meclisin, **bir ihtilal meclisi** olduğunun kanıtıdır.
- 4) TBMM yasama ve yürütme yetkisini kendinde toplar.
 - Cumhuriyet yönetimine geçileceğinin göstergesidir. 1985 ÖYS
 - Güçler birliği (kuvvetler birliği) ilkesi benimsenmiştir.
- 5) Meclis içinden seçilecek bir kurul, meclis adına hükümet işlerini yönetecektir. Meclisin başkanı bu kurulunda başkan olacaktır.
 - **Meclis hükümeti sistemi** benimsenmiştir.
 - Bu karara dayanılarak "İcra Vekilleri Heyeti" (Hükümet) oluşturulmuştur. Dört tane meclis hükümeti kurulmuştur. 14 Ekim 1923'de Hüseyin Rauf Bey başkanlığındaki heyetin istifasına kadar devam etmiştir.
- 6) Padişah ve halife, baskıdan zaman, meclisin düzenleyeceği yasaya uygun esaslar içinde yerini alır.
 - Saltanat ve halifeliğin kaldırılacağına işaretlerinden biri olup ulusal birliği sarsmamak ve ortamın henüz uygun olmaması **nedeniyle** bu makamlara doğrudan son verilmemiştir.
 - İlk TBMM' NİN yeni bir devlet düzenine geçilmesini sağlayıcı yönleri olmasına rağmen, bu yönleri ön plana çıkarılmamış, herkesin ortak tutkusu olan **vatanın kurtarılmasına öncülük verilmiştir**. 1991 ÖSS
- 7) Büyük Millet Meclisi Kasım başında çağrısız toplanır.

10) Türk Devletinin İlk Anayasası Teşkilat - I Esasiye; 1921

- Anayasa; bir devletin temel kuruluşunu, yönetim şeklini, kişi – devlet hak ve özgürlüklerini tespit eden ve düzenleyen temel kanundur.
- **TBMM'NİN kendine yasal dayanak amacıyla hazırladığı anayasadır.** Türk tarihinde Kanun-i Esasi (I. Meşrutiyet) den sonra ikinci anayasadır. I. İnönü savaşından sonra hazırlandı.
- 23 maddeden oluşan kısa ve özet bir anayasadır. Çünkü savaş koşulları (işgal) altında hazırlandığı için İlk defa millete egemenliği vermiştir.

11) TBMM Hükümeti İle İstanbul Hükümetinin Mücadelesi 1920 ÖSS

- 23 Nisan 1920'de yeni bir Türk devletinin **fiilen** kurulmasıyla ülkede iki ayrı yönetim ortaya çıkmış oldu. (3 Mayıs 1920'de ilk TBMM hükümeti kuruldu) İstanbul hükümeti bunun üzerine TBMM zor durumda bırakmak için ayaklanma çıkartma yoluna gitti.

12) Ayaklanmaların Sebepleri;

2008 KPSS - 2011 YGS

- a) Saltanat ve hilafetin otoritesini devam ettirme düşüncesi (Damat Ferit paşanın amacı)
- b) Ortaya çıkan ve hareket geçen ulusal bilinci yok ederek TBMM'yi halk desteğinden yoksun bırakmak (İtilaf devletleri ve İstanbul hükümetinin amacı)
- c) Padişah ve İstanbul hükümetinin, Ulusal mücadele hareketini dinsizlikle suçlayan fetvalar vermesi. (Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendinin 10 Nisan 1920 tarihli fetvası)
- d) Kuvay-ı Milliyecilerin bazı yerlerde disiplinsiz davranışlarda bulunarak halkın tepkisine yol açması.
- e) Bazı bölgelerdeki nüfuzlu kişilerin veya güçlü ailelerin çıkarlarını korumak istemeleridir.
- f) Azınlıkların İtilaf devletlerinden aldıkları destekle bağımsız devlet kurma çabaları. (Pontus Rum ve Ermenilerin amacı)

13) TBMM'ye karşı ayaklanmaları türlerine göre ayırınız. 1967 ÜSS - 2006 KPSS LİSANS - 2010 YGS

- A) Doğrudan doğruya İstanbul hükümetince çıkarılan ayaklanmalar (Kuvay-ı İnzibatiye ve Aznavur)
- B) İstanbul hükümeti ve İtilaf devletlerince çıkarılan ayaklanmalar (Bolu, düzce, Adapazarı, Yozgat, Afyon, Konya ve milli Aşiret ayaklanmaları)
- C) Azınlıkların çıkardığı ayaklanmalar (Pontus ve Ermeni)
- D) Kuvay-ı milliye yanlısı olup ta da sonra ayaklananlar (Demirci Mehmet Efe, Çerkez Ethem)

14) TBMM'NİN Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler;

- TBMM iç güvenliğini sağlamak ve etkinliğini sürdürebilmek için aşağıdaki tedbirleri aldı.
- a. 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye (Vatana İhanet kanunu) çıkarıldı.
- ☞ Bu kanun ayrıca düzenli ordunun kurulmasını sağlamak ve asker kaçaklarını önlemek için de kullanılmıştır.
- b. 18 Eylül 1920 İstiklal mahkemeleri kuruldu. (İstiklal mahkemesi üyelerinin meclis içinden seçilmesi TBMM'nin **yargı yetkisini de kullandığının** göstergesidir) 1997 ÖSS
- c. İstanbul Hükümeti ile tüm haberleşme kesildi.
- d. Şeyhülislamın fetvasına karşılık Ankara müftüsü Rıfat BÖREKÇİ ve 52 din adamından Milli mücadeleyi öven fetva alındı. (5 Mayıs 1920)

15) 10 AGUSTOS 1920 Sevr Anlaşmasının Geç İmzalanmasının Sebepleri;

- a) Mondros ateşkes anlaşmasının bir barış anlaşmasında olması gereken kalıcı şartlar taşıması
- b) İzmir'in Yunanistan'a verilmesi nedeniyle itilaf devletleri arasındaki anlaşmazlıklar. (Boğazların yönetiminin kimde olacağı tartışması)
- c) İtilaf devletlerinin Paris konferansından itibaren Avrupa sorununa öncelik vermesi
- d) Anadolu'daki milli mücadele (direniş) hareketinin önemini kavrayamamaları.

16) Sevr Anlaşmasının İmzalanmasını Hızlandıran Gelişme; 2008 ÖSS

- Son Osmanlı Mebusan Meclisinin Misak-ı Milliye kabul etmesi
- TBMM'nin açılması
- Anadolu'daki isyan hareketinin giderek güçlenmesi

☞ **İtalya'daki San Remo** (Konferansın İtalya'nın San Remo kentinde yapılma nedeni, İzmir'in Yunanistan'a verilmesiyle ilişkileri zedelene İtalya'nın gönlünü almak) konferansına (Galip Kemali Söylemez oğlu 18 – 26 Nisan 1920'de İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerine Türk milletine adil ve insanca davranmaları yönünde dilekçe verdi.)

17) Sevr Anlaşmasının Önemi;

- a) Mebuslar meclisi onaylamadığı için hukuken geçersizdir. Ayrıca SOMM'da alınan Misak-ı Milliye aykırıdır. (Çoğunluğun görüşüne terstir)
- b) Osmanlı devletinin fiilen sona erdiğinin kanıtıdır.
- c) Ulusal mücadelenin haklılığını bir kez daha ortaya koymuştur. Anlaşmayı imzalayanlar 19 Ağustos 1920'de vatan haini sayıldı. Olumlu yanı halkta direnme gücünü artırdı ve milli mücadele etrafındaki bütünlüğü hızlandırdı.
- d) Osmanlı topraklarını parçalayan son uluslararası anlaşmadır. (ilki 1699 Karlofça anlaşmasıdır)
 - Osmanlı'nın imzaladığı en son anlaşmadır. 1878 Ayestefenos / Yeşilköy anlaşmasına benzer ikisi de imzalandığı halde yürürlüğe girmedi. 1996 ÖYS.
 - **Yerine Lozan anlaşması imzalanmıştır.**
 - Batı ülkeleri, Ulusal kurtuluş savaşımız süresince getirdikleri barış teklifleriyle, Sevr anlaşmasını kabul ettirmeye çalışmışlardır. 1976 ÜSS

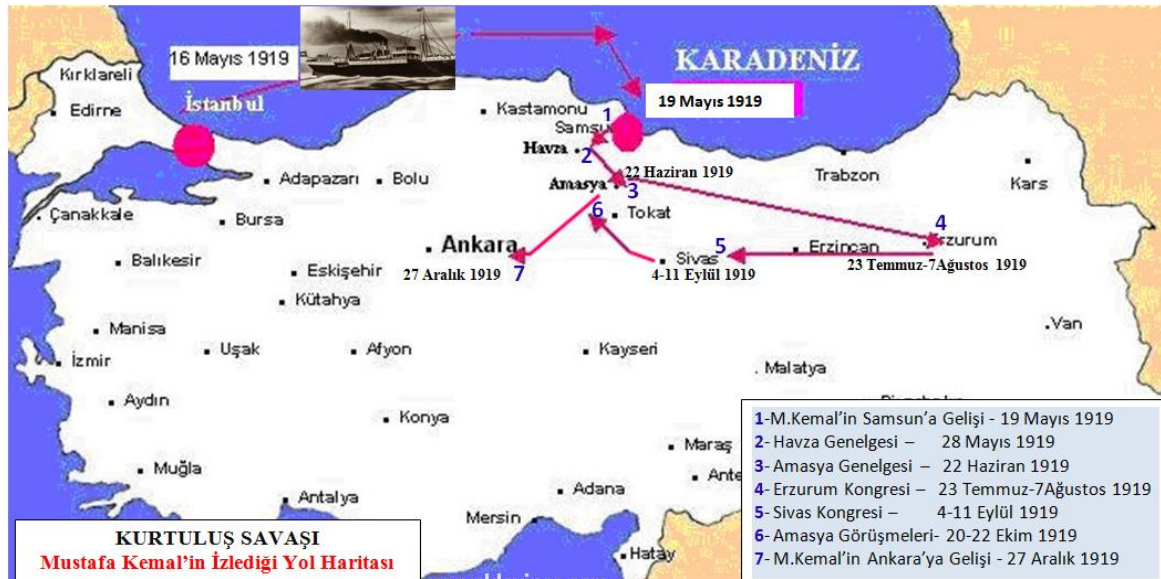
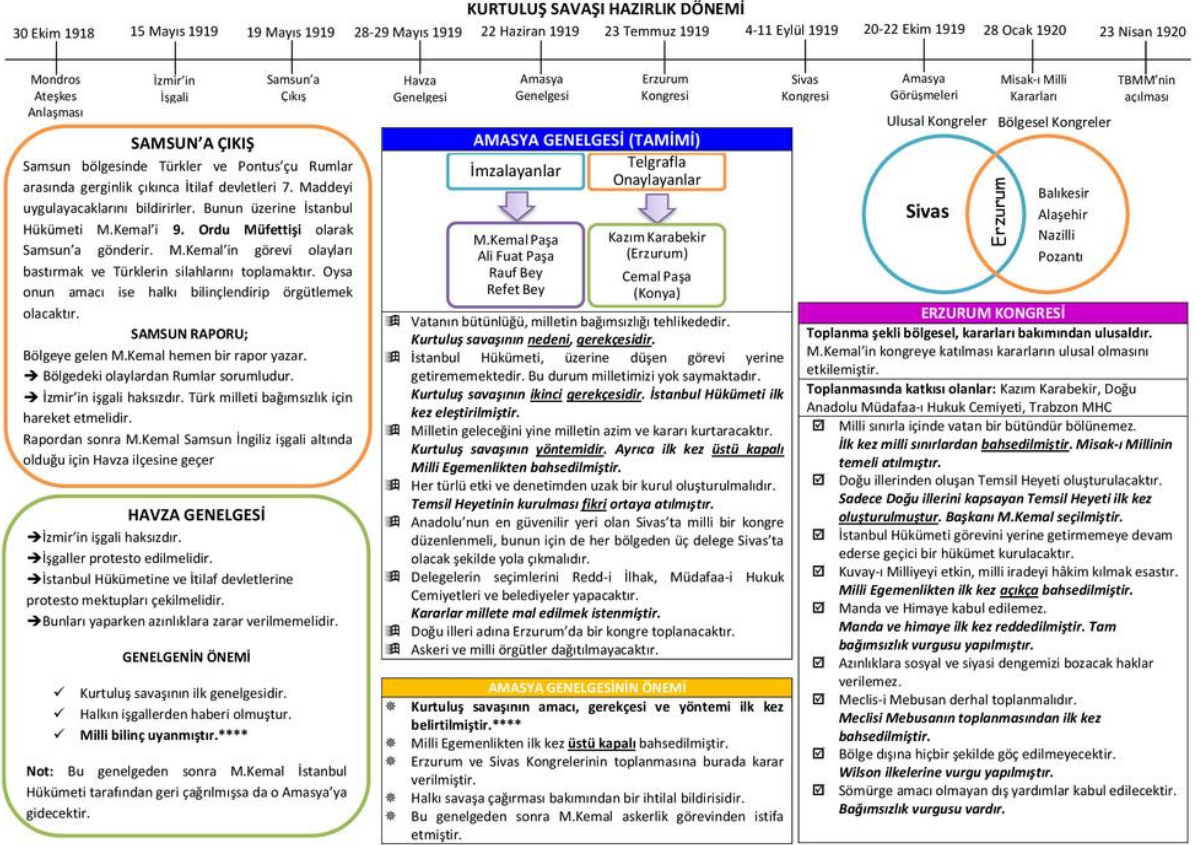
☞ **Sevr anlaşmasının yürürlüğe konamamasının en önemli sebebi; Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasıdır**

DÜZENLİORDUNUN KURULMASI

- Mondros ateşkes anlaşmasıyla Osmanlı ordusu terhis edilmişti. İşgaller başlayınca Kuvay-ı Milliye denilen bölgesel güçler işgali durdurmaya çalışsa da istenilen sonuç alınmayınca düzenli orduya geçiş kararı alındı.
- M. K ATATÜRK; "Komutan ne kadar değerli olursa olsun, komuta ettiği birlikler, askerlik niteliklerinden yoksunsa, hiçbir varlık gösteremez" diyerek düzenli orduya geçmenin önemini vurgulamıştır.

KAVRAM HARİTALARI

XI. KONU MİLLİ MÜCADELENİN HAZIRLIK DÖNEMİ

KONU TASARIM

XI. KONU MİLLİ MÜCADELENİN HAZIRLIK DÖNEMİ

1) 1967 ÜSS; Aşağıda verilen isyan hareketlerinden hangileri Milli Mücadelenin Askeri Safhası sırasında yaşanmamıştır?

- A. Adapazarı isyanı
- B. Çopanoğlu isyanı
- C. Şeyh Said isyanı
- D. Kuvay-ı İnzibatiye isyanı
- E. Mehmet Efe isyanı

2) 1988 ÖYS; Kurtuluş savaşının başladığı yıllarda gerçekleşen;

- I. İstanbul'un Anlaşma Devletlerince işgal edilmesi
- II. Heyeti Temsilîyenin Ankara'ya gelişi
- III. Son Osmanlı Mebusan Meclisinin toplanması

Olaylarının kronolojik sırası aşağıdakilerden hangisidir?

- A. I, II, III
- B. III, II, I
- C. III, I, II
- D. I, III, II
- E. II, III, I

3) 1996 ÖSS; Ulusal mücadele döneminde;

- I. İstanbul'un resmen işgal edilmesi
- II. Osmanlı mebuslar meclisini dağıtmaları
- III. Misak-ı Milli'yi ilan etmeleri
- IV. İstanbul hükümeti Mustafa Kemal'e 9. ordu müfettişliği görevini vermeleri
- V. İstanbul hükümeti, Temsilciler kurulu ile görüşme yapmayı kabul etmesi

Bu gelişmelerden hangileri Türk milletinin İstanbul hükümetine olan güvenini sarsmıştır?

- A. I ve II
- B. I ve III
- C. II ve III
- D. II ve IV
- E. IV ve V

4) 2006KPSS LİSANS; Aşağıdaki ayaklanmaların hangisi, Kurtuluş savaşında çıkan ayaklanmalardan biri değildir?

- A. Menemen ayaklanması
- B. Delibaş Mehmet ayaklanması
- C. Çopur Musa ayaklanması
- D. Şeyh Recep ayaklanması
- E. Cemil Çeto ayaklanması

5) 2011 YGS; Aşağıdakilerden hangisi, 1921 yılı sonuna kadar TBMM Hükümetine karşı çıkarılan avaklanmaların nedenlerinden biri değildir?

- A. Saltanatın kaldırılmasının bazı çevrelerde tepki ile karşılanması
- B. Kimi kesimlerin ulusal mücadeleyi dinsizlik olarak tanıması
- C. Azınlıkların bağımsız devlet kurmak için çalışması
- D. Bazı bölgelerde Kuvay-ı Milliyecilerin disiplinsiz davranması
- E. Anlaşma devletlerinin ulusal mücadeleyi engellemek istemesi

6) 2012 KPSS; TBMM'nin açılması aşağıdakilerden hangisine bir cevap niteliğindedir?

- A. Mebusan Meclisinde Felah-ı Vatan Grubu kurulmasına
- B. İstanbul'un resmen işgal edilmesine
- C. Amasya Görüşmeleri'nin yapılmasına
- D. Londra Konferansı'na İstanbul Hükümetinin davet edilmesine
- E. Anlaşma Devletleri'nin Mondros Anlaşması'na dayanarak yurdu işgale başlamasına

7) 2014 YGS; Bir tarih araştırmacısı, 1. Dönem TBMM için "Milletin ta kendisidir" demiştir. Araştırmacının bu nitelemeyi aşağıdakilerden hangisine dayandırdığı savunulabilir?

- A. Olağanüstü şartlarda kurulmasına
- B. Meclis hükümeti sistemini benimsemesine
- C. Farklı görüşteki üyelerden ve gruplardan oluşmasına
- D. Seçimlerin iki yılda bir yapılmasına
- E. İstanbul'un işgal altında olmasına

8) 1995 ÖYS; Milli Mücadele tarihimizde "Batı Cephesi" olarak adlandırılan cephe, aşağıdakilerin hangisinde alınan kararlar sonucunda kurulmuştur?

- A. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri
- B. İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti
- C. Erzurum ve Sivas Kongreleri
- D. Nazilli ve Afyonkarahisar Kongreleri
- E. Edirne ve Lüleburgaz Kongreleri

SESİL DERS NOTLARI

XII. KONU KURTULUŞ SAVAŞINDA CEPHELER

- 1) **Doğu Cephesi:** Ermenilere karşı açıldı. Bu cephedeki komutan XV. Kolordu komutanı Kazım Karabekir paşadır. Bağımsızlığı amaçlar
- 2) **Güney Cephesi:** Fransızlara karşı açıldı. Gayri Nizami harp uygulandı. Düzenli ordu birlikleri yoktu. Kuvayı Milliye (Milis Kuvvetler) mücadele etti. Bağımsızlığı amaçlar
- 3) **Batı Cephesi:** Yunanistan ve İngiltere karşı açıldı. Milli Mücadelenin kaderini belirleyen cephe. Cephe komutanı İsmet İnönü'dür. Bağımsızlığı amaçlar
- 4) **Kazım KARABEKİR;**
 - 31 Mart İsyânını bastırmaya gelen Harekât Ordusunda görev almıştır.
 - Gürbüzler Ordusu; I. Dünya savaşı sırasında yetim ve öksüz kalan 4000 çocuğa Sarıkamış'ta okul açıp sahip çıktı. (Çocuk Davam)
 - Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin kurulmasında görev aldı.
 - İstiklal Harbimiz adlı eseri kaleme aldı

DOĞU CEPHESİ (Ermenilerle savaş ve Gümrü)

- 5) **Milleti Sadıka;**
 - Osmanlı yönetimi altında yüzlerce yıl yaşayan Ermeniler, devlete olan bağlılıklarından dolayı "Millet-i Sadıka" (Sadık millet) unvanı kazanmışlardı.
- 6) **Birinci Dünya Savaşına Kadar Sözde Ermeni Sorunu;**
 - **1878 yılındaki Berlin antlaşmasına,** Rusya'nın Ermenilerin oturduğu bölgelerde ıslahatların yapılmasını (16. Madde) ve Rusya'nın Ermenilerin koruyuculuğun üstlenmesine dair madde koydurmasıyla Ermeni sorunun başlangıcı sayılır.
 - **İlk defa bir anlaşmada sözde Ermeni sorunundan bahsedildi.** 1914 yılına kadar çeşitli isyan girişiminde bulunmuşlardır.
- 7) **I. Dünya Savaşında Sözde Ermeni Sorunu;**
 - Ermeni sorunu I. Dünya savaşında büyük boyutlara ulaştı. Doğuda Rusya ile Osmanlı devleti savaş halindeydi.
 - Rusya'nın işgali kolaylaştırmak için Doğu Anadolu'daki Ermenileri maşa olarak kullanarak bölgede yaşayan Türk ve Müslüman nüfusa soykırım hareketine girişmesiyle **24 Nisan'da Tehcir (GÖÇ)** yasasıyla Suriye'ye göç ettirildiler.
 - Bu göç esnasında bazı Ermenilerin ölmesiyle (İklim şartları, Ermenilerin dünya kamuoyunun dikkatini çekmek için kendi ırkdaşlarına yaptığı saldırılar) **Sözde Ermeni Soykırım sorunu** ortaya çıktı.

8) Kurtuluş Savaşı Sırasında Sözde Ermeni Sorunu;

- Wilson ilkeleri, Mondros Mütarekesi ve Sevr antlaşmasında bir Ermeni devletinden bahsetmekteydi.
- Mondros mütarekesi sonrası Osmanlı devletinin boşalttığı yerleri Ermenilerden geri almak için Kazım Karabekir komutasındaki 15. Kolordu Sarıkamış, Kars ve Gümrü savaşları ve Gümrü antlaşmasıyla (3 Aralık 1920) Sevr'den doğan haklarından vazgeçtiler.

9) Gümrü Anlaşması (Alexandropol); 3 Aralık 1920

- TBMM hükümetinin uluslararası alandaki ilk siyasal başarısıdır. 1989 ÖSS - 1991 ÖYS
- Düzenli ordu birliklerinin mücadele ettiği ve kazandığı ilk cephe (ilk askeri başarı) 1989 ÖSS doğu cephesidir. (Milli Mücadelede kapanan ilk cephe.)
- Ermenistan Sevr'i reddeden ve Sevr'den doğan haklarından vazgeçen ilk devlettir.

10) Harbour Raporu'nun Önemi;

- ABD'li General James G. Harbour başkanlığında bir heyetin hazırladığı raporda;
- Ermenilerin Doğu Anadolu'da soykırıma uğramadığı
- Nüfusça çoğunlukta olmadığı
- Amerikan mandasını kurmanın maliyetli olacağı yönünde bir rapor hazırlamıştır.

GÜNEY CEPHESİ

- Birinci Dünya savaşı sırasında İngiltere ve Fransa arasında yapılan gizli anlaşmalar içerisinde özellikle **Sykes Picot** anlaşması (3 Ocak 1916), Osmanlı devletinin Ortadoğu toprakları ile Güneydoğu Anadolu topraklarını ilgilendiren hükümler içeriyordu.
- 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesi ile daha önce İngilizlere bırakılan bölgeler Fransızlara geçmiştir.(Maraş, Urfa, Antep, Lübnan, Suriye)
- Burada (Güney cephesinde) düzenli ordu birlikleri mücadele etmeyip Kuvayı Milliye mücadele etmiştir.

BATI CEPHESİ MUHAREBELERİ

11) Batı Cephesinde cereyan eden savaşları kronolojik olarak yazalım.

Milli mücadelenin kaderini belirleyen savaşlar batı cephesinde cereyan etmiştir. İngiltere destekli Yunanistan'la (2012 YGS) 5 tane savaş yapılmıştır. Bunlar;

- I. İnönü
- II. İnönü
- Kütahya-Eskişehir (ilk ve tek yenilgi)
- Sakarya
- Büyük Taarruz (Başkomutanlık Meydan Muharebesi)

I. İNÖNÜ 6 – 10 Ocak 1921 MİLAT

- TBMM'nin kendisine olan güveni arttı
- Düzenli ordu birliklerinin batı cephesindeki ilk başarısı Doğu cephesinde Gümrü'dür.
- Çerkez Ethem ayaklanması bastırıldı
- Sevr'i TBMM'ye kabul ettirmek için Londra'da konferans toplandı
- İtilaf devletleri arasında görüş ayrılığı çıktı
- TBMM, Londra konferansına çağrılmakla hukuken tanınmış oldu.
- İtilaf devletleri; hem TBMM hem de İstanbul hükümetini çağırarak ikilik çıkarmak – görüş ayrılığından yararlanmak istedi.
- Rusya ile Moskova anlaşması yapıldı. Misak-ı Milliye tanyan ilk batılı büyük devlet, Misak-ı Milliden taviz Batum kaybedildi. Çarlık Rusya'sı ile yapılan anlaşmalar iptal edildi. Siyasi olarak birlikte hareket etme kararı alındı. Sevr reddedildi.
- Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile İstiklal marşı kabul edildi.
- Afganistan ile dostluk anlaşması yapıldı. (TBMM'yi tanıyan ilk Müslüman devlet)

II. İNÖNÜ 26 – 31 Mart 1921

- İtalya Kuvvetlerini Anadolu'dan çekmeye başladı.
- Bu başarı üzerine M. K. ATATÜRK İsmet İNÖNÜ'YE “**Siz orada yalnız düşmanı değil bu milletin makûs (kötü) talihini de yendiniz**” telgrafını gönderdi.
- Fransa ile barış görüşmeleri başladı. (19 Haziran 1921)
 - İnönü savaşlarının Kurtuluş savaşındaki önemi, düşmanı oyalayarak zaman kazanmak olmuştur.
 - İsmet İNÖNÜ'nün bu başarıları onu Mudanya Mütarekesinde temsilci olmasını sağladı.

KÜTAHYA - ESKİŞEHİR 10 – 24 Temmuz 1921

- Milli Mücadelenin **ilk ve tek** yenilgisidir.
- M. K. ATATÜRK **Başkomutanlık yasası ile askerlik görevine döndü.** 5 Ağustos 1921 Bu yasa Atatürk'e Devlet işlerinde tek başına hareket etme imkânı sundu. (Bu durum; M. K. ATATÜRK'ün *kendine güvenini*, yetkinin de verilmesi meclisin M. K. ATATÜRK'e *güvendiğini gösterir.*)
 - M. K. ATATÜRK Erzurum kongresi öncesi askerlik görevinden istifa etmişti.
- Tekâlif-i Milliye** emirleri çıkarıldı. *Topyekûn seferlik ilanıdır. II. Beyazıt zamanındaki Avarız vergisine benzer.*
- Meclisin Kayseri'ye taşınması tartışıldı
 - Ordu yıpranmasın diye Sakarya'nın doğusuna çekildi.

SAKARYA 22 Ağustos – 12 Eylül 1921 ÇEKALİ

- Yunan saldırı gücü kırıldı. Türk ordusu taarruz (saldırı) gücü kazandı. 1683 yılından beri başlayan Türklerin Avrupa'dan geri çekilişi sona erdi.
- Kafkas cumhuriyetleri ile Kars, Fransa ile Ankara anlaşması** imzalandı.
- İtalyan'lar Anadolu'dan tamamen çekildi.** İtilaf devletleri Sevr anlaşmasını yeniden görüşmek için davette ateşkes teklifinde bulundu. (TBMM bu öneriyi hem barış yanlısı olduğunu göstermek hem de yıpranan ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kabul etti.)
- Bu savaşa, bütün subaylar katıldığı için **Subay savaşı da** denir.
- M. K. ATATÜRK'e gazilik ve mareşallik rütbesi verildi. Savaşı parolası M. K. ATATÜRK'ün “**Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, o sath bütün vatanıdır.**” Sözüdür.

BÜYÜK TAARRUZ 26 Ağustos – 18 Eylül 1922

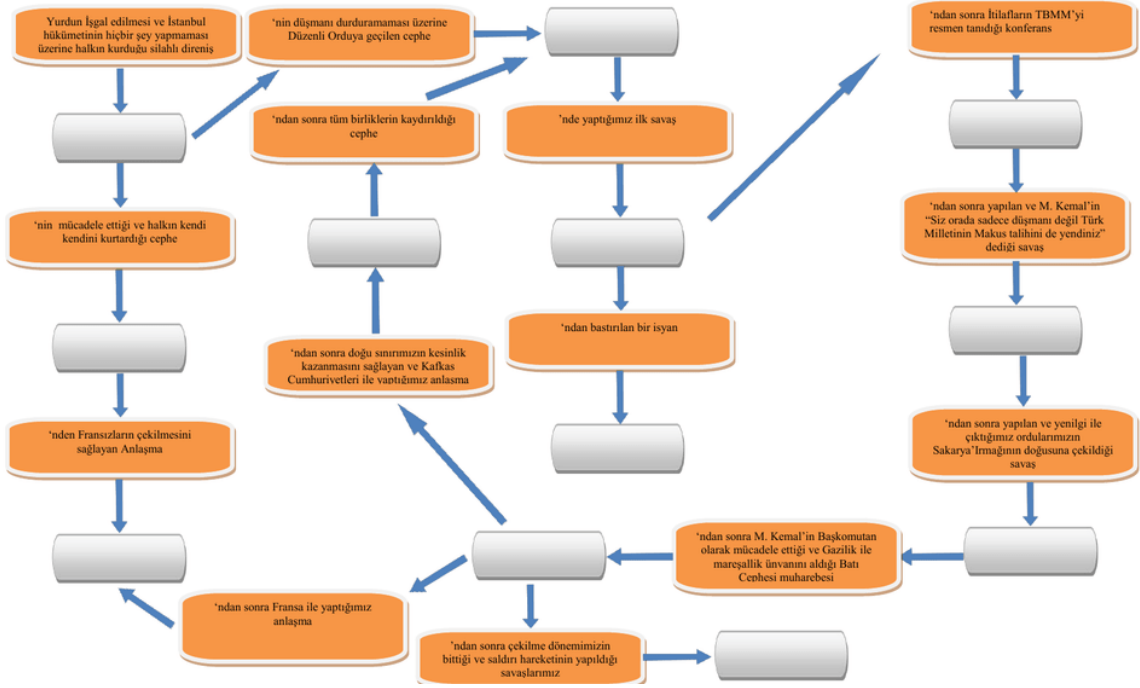
- ❖ Düşmanı yok etme, büyük toprak parçası ele geçirme ve saldırı savaşıdır.
 - ❖ Rumsındığı ve Başkomutanlık Meydan savaşı da denir.
- Savaşın parolası “Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!”
 - Ulusal kurtuluş savaşımız başarıya ulaştı.
 - Anadolu'da Yunan işgali sona erdi.
 - İtilaf devletleri ateşkes teklifinde bulundu. (**İlk ve tek ön şartsız ateşkes teklifi**) **Mudanya mütarekesi imzalandı.**
 - Ulusal kurtuluş savaşının askeri dönemi sona erdi. Milli mücadele yeni bir safha olan siyasi mücadele dönemini başlattı
 - Lozan anlaşmasının imzalanmasını sağladı

12) Mudanya Mütarekesinin 3- 11 Ekim 1922 Önemi;

- Doğu Trakya, Boğazlar ve İstanbul savaş yapılmadan alındı.
- İtilaf devletleri “İstanbul ve Boğazlar TBMM hükümetine bırakılacaktır” kararıyla Osmanlı devletinin hukuken sona erdiğini kabul ettiler. (yok, sayıldığı) 1983 ÖSS - 1984 ÖSS
- İngiltere'de hükümet değişikliğine neden oldu.
- TBMM hükümetinin uluslar arası alanda varlığının kabul edilmesini sağladı.
- Sıcak savaş dönemini sona erdirdi.
- İsmet paşanın diploması alandaki başarısı ortaya çıktı. (Bu başarı Lozan konferansına gidecek heyete başkanlık etmesini sağladı.) 1984 ÖSS - 2011 KPSS LİSANS

KAVRAM HARİTALARI

XII. KONU KURTULUŞ SAVAŞINDA CEPHELER

KONU TASARIM

XII. KONU KURTULUŞ SAVAŞINDA CEPHELER

1) **1976 ÜSS:** Batı ülkeleri, Ulusal kurtuluş savaşımız süresince getirdikleri barış teklifleriyle **aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmek istemişlerdir?**

- A) Osmanlı devletinin varlığını sürdürmesi
- B) Osmanlıların himaye altına alınması
- C) Türk – Yunan dostluğunun sağlanması
- D) Sevr anlaşmasının kabul edilmesi
- E) Yunanlıların toprak kazanması

2) **1982 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı devleti ile birlikte TBMM hükümetinin **Londra konferansına çağrılmasında etkili olmuştur?**

- A. I. İnönü savaşı
- B. II. İnönü savaşı
- C. Sakarya savaşı
- D. Başkomutanlık Meydan muharebesi
- E. Doğu illerinin düşmandan temizlenmesi

3) **1985 ÖYS;**

- I. Ankara anlaşması
- II. Gümrü anlaşması
- III. Moskova anlaşması
- IV. Londra konferansı

TBMM'nin siyasi alanda bir varlık olarak tanınmasında etkili olan yukarıdaki anlaşmaların kronolojik sırası nedir?

- A. I, IV, III, II
- B. II, IV, III, I
- C. III, I, II, IV
- D. IV, III, II, I
- E. IV, I, III, II

4) **1993 ÖYS:** Aşağıdakilerden hangisinde, Yunanlıların Doğu Trakya'yı **boşaltması hükmü yer almaktadır?**

- A. Ankara anlaşması
- B. Moskova anlaşması
- C. Mudanya ateşkes anlaşması
- D. Sevr anlaşması
- E. Montrö anlaşması

5) **2008 KPSS LİSANS;** Batı Cephesinde Yunanistan'la yapılan aşağıdaki savaşlardan hangilerinin sonunda, Anlaşma Devletleri Yunan ordusunu güçlendirmek amacıyla **TBMM'yle ilişki kurarak Sevr Antlaşması'nın koşullarını değiştirmek istemiştir?**

- Birinci İnönü – İkinci İnönü
- A. Birinci İnönü – Sakarya
- B. Sakarya – Büyük Taarruz
- C. İkinci İnönü – Kütahya-Eskişehir
- D. Kütahya-Eskişehir – Büyük Taarruz

6) **2012 KPSS LİSANS;** 8-9 Temmuz 1919 gecesi askerlik görevinden istifa eden Mustafa Kemal Paşa, aşağıdaki savaşlardan hangisinden sonra millî **iradenin isteğiyle yeniden askerî görev üstlenmiştir?**

- A. Birinci İnönü
- B. İkinci İnönü
- C. Kütahya – Eskişehir
- D. Sakarya
- E. Büyük Taarruz

7) **2015 LYS;**

	Neden	Sonuç
I	Düzenli ordunun kurulması	Birinci İnönü zaferi
II	Misak-ı Millinin ilanı	İstanbul'un işgali
III	Birinci İnönü zaferi	Londra konferansı
IV	Eskişehir- Kütahya savaşları	Mustafa Kemal'in Başkomutan seçilmesi
V	Sakarya zaferi	Moskova anlaşması

Yukarıdakilerin hangisinde neden – sonuç ilişkisi kurulamaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8) **2016 LYS;** Anlaşma devletlerinin, Türk ordusunun Birinci İnönü savaşını kazanması üzerine Londra konferansını **toplamak istemelerinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**

- A. Yunan ordusunu Anadolu'dan çıkarmak
- B. Sevr anlaşmasını küçük değişiklikler ile TBMM'ye kabul ettirmek
- C. Osmanlı hükümeti ile TBMM arasında ittifak sağlamak
- D. TBMM'nin mücadelesine destek vermek
- E. Kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek

SESLİ DERS NOTLARI

XIII. KONU TÜRK İNKİLÂBI

ÇAĞDAŞLAŞMA

- Çağdaşlaşma, çağın tutumuna ve gereklerine uymak demektir. Sürekli gelişmeyi ve değişmeyi temel alır.
- Türkiye’de çağdaşlaşma yolunda en yoğun değişimler, 1923 – 1933 yılları arasında yaşanmıştır. 1982 ÖSS

Atatürk İnkılâpları İle Ulaşılmak İstenen Hedefler 2011 YGS

- Demokratik bir yönetim
- Laik hukuk sistemi
- Ulusçu yapının güçlenmesi
- Halkın yönetime etkin olması
- Eşitliğin ve çağdaşlaşmanın olması

1. Siyasi Alandaki Yapılan İnkılâplar;

- Saltanatın kaldırılması 1 Kasım 1922
- Cumhuriyetin ilanı 29 Ekim 1923
- Halifeliğin kaldırılması 3 Mart 1924
- Çok partili hayata geçiş çabaları
- Kadınlara seçme ve seçilme haklarının tanınması 1934

⇒ Siyasal alandaki inkılâplar “Cumhuriyetçilik” ilkesi ile ilgilidir. Bütünleyici ilkesi ise “Ulusal egemenliktir.”

2) Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922) Süreci;

- Saltanat; Sultanlık, Hükümdarlık, Padişahlık demektir.
- TBMM’nin kurulmasından itibaren Milli egemenlik ilkesi uygulanırsa da Saltanat sistemine dayalı rejimde kamuoyunun hazır olmaması nedeniyle kaldırılamamıştı ve varlığını sürdürüyordu.
- Saltanatın kaldırılmasını hızlandıran gelişme (Temel neden) ; İstanbul hükümetinin başarıya ortak olmak istemesi ile İtilaf devletlerinin Lozan konferansına Osmanlı devletinin de temsilci göndermesini istemesidir.
- TBMM bunun üzerine İtilaf devletlerine İstanbul hükümeti temsilcisi toplantıya katılırsa kendisinin katılmayacağını duyurdu.
- 1 Kasım 1922’de Saltanatı kaldırdı. (Sultan Vahdettin İngiltere’ye ait Malaya adlı gemiyle Malta’ya gitti.) Yerine Abdülmecit geldi.

3) Saltanatın Kaldırılmasının Önemi;

- Altı yüzyıldan (1299) beri süre gelen Osmanlı Saltanatı sona erdi.
- Ulusal egemenlik ve laikleşme yolunda önemli bir adım atıldı. (Saltanatın kaldırılması laikleşmenin ilk aşamasıdır)
- Son Osmanlı padişahı VI. Mehmet VAHDETTİN ve ailesi 17 Kasım 1922’de ülke dışına çıkarıldı. TBMM Osmanlı soyundan Abdülmecit efendiyi halife ilan etti. (Halifelik kurumunun Vahdettin ya da bir başka devlet tarafından kullanılmasını engellemek)
- Saltanatın kaldırılması devletin başkanının kim olduğu, hangi rejimle yönetildiği gibi belirsizlikleri ortaya çıkardı. (Bu problemde 29 Ekim 1923’de Cumhuriyetin ilanı ile çözümlendi.)

4) Mustafa Kemal ATATÜRK; Lozan Konferansına katılan İsmet İNÖNÜ den hangi konuda taviz verilmemesi istediği konular;

- Sözde Ermeni yurdunun reddedilmesi.
- Kapitülasyonların kaldırılması
 - Temsilcilerin en büyük dayanağı Misak-ı milli’dir. 1995 ÖYS Bu maddeler bağımsızlıktan ödün verilmeyeceğini gösterir. 2001 ÖSS - 2002 ÖSS

5) Lozan Anlaşmasının Maddeleri; 1996 ÖYS – 2009 ÖSS

a. Suriye Sınırı:

- Sakarya savaşı sonrası, 20 Ekim 1921 Ankara anlaşmasıyla kabul edilen sınır bu anlaşmada da onaylandı.
- Böylece Misak-ı Milli sınırları içinde olan Hatay sınırlarımız dışında kaldı. (Fransa ile sorun yaşanmıştı)

b. Irak Sınırı:

- Musul konusunda İngiltere ile yaşanan sorunun burada çözülmedi. 1985 ÖYS
- Konunun İki devlet arasında daha sonra çözümlenmesi kararlaştırıldı. 1991 ÖYS
- Musul İngiltere ile imzalanan 5 Haziran 1926 Ankara anlaşmasıyla Misak-ı Milli sınırları dışında kaldı.

c. Doğu Sınırı:

- Sovyet Rusya ile imzalanan Moskova, Kafkas cumhuriyetleri imzalanan Kars ve Ermenistan ile imzalanan Gümrü anlaşmasına göre belirlendi.

d. Batı Sınırı:

- Mudanya mütarekesinde belirlenen Meriç ırmağı Türk – Yunan sınırı oldu.
- Yunanistan’ın Anadolu’ya verdiği zararlar nedeniyle Karaağacı tazminat olarak Türkiye’ye vermesi kararlaştırıldı.
- Gökçeada (İmroz), Bozcaada (Çanakkale boğazının güvenliğini sağlamak), tavşan adaları Türkiye’ye bırakıldı.
- Ege adalar silahlandırılmaması koşuluyla Yunanistan’a bırakıldı. 1988 ÖYS

e. Kapitülasyonlar:

- Yabancılar tanınan adli, mali ve idari alanlarda tanınan ayrıcalıktır. (İmtiyaz – Uhdud Atik)
- Yüzyıllardır Türk ulusunun ekonomik gelişmesini engelleyen kapitülasyonlar tamamen kaldırıldı.
- Türk devleti ekonomik bağımsızlığını kazanmış oldu. 1987 ÖSS
- Batılı devletlerin hammadde kaynağı ve pazarı olmaktan kurtuldu. 1990 ÖSS

f. Azınlıklar:

- Türk devleti sınırları içinde yaşayan bütün azınlıklar, Türk vatandaşı olarak kabul edildi.
- Türkiye ile Yunanistan arasında Nüfus mübadelesi (değişimi) yaşanmıştır. 1997 ÖYS
- Bütün azınlıkların Türk vatandaşı olarak kabul edilmesi, Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışmasını engellemek böylece egemenlik haklarımızı korumaktır.
- Eğitim ve öğrenim kurumları devletin denetimi ve koruması altına alındı. 2005 ÖSS

g. Patrikhanenin Durumu:

- Fener Rum patrikhanesinin İstanbul'da kalması, Ortodoks din adamlarının belirleyeceği üç adaydan birinin Türkiye tarafından patrik olarak seçilmesi kararlaştırıldı.
- Böylece patrikhanenin Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunması engellendi.
- 1926 Medeni kanununun kabulü ile patrikhanenin din dışındaki yetkileri elinden alındı.

h. Devlet Borçları:

- En son borç 1954 yılında ödenmiştir. **Duyun-u Umumiye kaldırıldı.**

i. Yabancı Okullar:

- Türkiye'de eğitim yapan okullar Tevhidi Tedrisat (Eğitim – Öğretim birliği) kanunu ile Milli Eğitim bakanlığına bağlandı.
- Bu duruma en çok karşı çıkan devlet Fransa oldu.
- Fakat Türkiye bunu iç sorun sayarak diğer devletlerle görüşmedi. 1985 ÖYS

j. Boğazlar:

- Boğazlar meselesi Osmanlı devletinin zayıflamasıyla ortaya çıkmış, 1841 yılında uluslar arası bir boyut kazanmıştır.
- Boğazlardan geçişleri, başkanlığını Türkiye'nin yapacağı uluslar arası bir komisyona bırakıldı. 1988 ÖSS – 1986 ÖYS – 2008 ÖSS
- Türkiye'nin egemenlik haklarını zedeleyicidir. 1976 ÜSS

6) Lozan Anlaşmasının Önemi;

- a. Yeni Türk devletinin uluslar arası alanda tanınmasını sağladı.
- b. Osmanlı devletinin son bulduğu onun yerini yeni Türk devletinin aldığı batılı devletlerce de kabul edildi.
- c. Lozan anlaşması; Sevr'i geçersiz kılan ve onun yerine imzalanan bir anlaşmadır.
- d. İngiltere'nin Ortadoğu'daki planları bozuldu.
- e. Bağımsızlığımızı ve egemenliğimizi sınırlandıran engelleri kaldırdı.
- f. Birçok ülke imzalayarak kefil oldukları, devletlerarası eşitlik ilkesine uygun olduğu için geçerliliğini uzun süre koruyan bir anlaşmadır.

7) II. TBMM'İNİN açılması 11 Ağustos 1923

- 23 Nisan 1920de çalışmalarına başlayan, I. TBMM ulusal mücadele hareketini başarıyla ulaştırmıştı.
- **Ancak bu meclis ulusal mücadele sırasında yıpranmıştı.** Bu amaçla 1 Nisan 1923'de seçimlerin yenilenmesi kararı alındı.
- Seçimlerin yenilenmesi ardından 11 Ağustos 1923'te II. TBMM çalışmalarına başladı. 1 Ekim 1927 yılına görevde kaldı.
- TBMM Ulusal mücadele meclisi, II. TBMM İnkılâp meclisidir.
- II. TBMM ilk iş olarak Lozan anlaşmasını imzaladı.

**EKİM BUNALIMI VE CUMHURİYETİN İLANI
(29 EKİM 1923)**

Cumhuriyetin İlan Nedenleri

- a. Saltanatın kaldırılmasından sonra devletin başkanının kim olacağı
- b. Devletin rejiminin ne olduğu tartışmaları,
- c. II. TBMM'nin açılmasından sonra baş gösteren bir hükümet bunalımı (EKİM BUNALIMI / Ali Fethi OKYAR'ın görevden istifası [Sadece Genel Kurmay başkanı Fevzi Çakmak istifa etmedi]) Cumhuriyetin ilanına gerekçe oluşturmuştur.

8) Cumhuriyet'in İlanının Önemi ve Sonuçları;

- a. Yeni Türk devletinin adı konu, böylece devlet rejiminin ne olacağı konusundaki tartışmalar sona erdi.
- b. Cumhurbaşkanı seçilmesiyle devlet başkanlığı sorunu kesin olarak çözümlendi.
- c. Meclis hükümeti sisteminden kabine sistemine geçildi. 1992 ÖYS
- d. Artık bundan sonra kurulan hükümetlerin adı TBMM hükümeti yerine Cumhuriyet hükümeti adını aldı.
- e. 2012 KPSS LİSANS 1921 Anayasası (Teşkilatı Esasiye) kanununda ilk defa değişikliğe gidildi.

9) Halifeliğin Kaldırılma (3 Mart 1924) süreci; 2003 ÖSS

- Halife; Kelime anlamı halef sonradan gelen demektir.
- Terim anlamı ise Hz. Muhammed'in ölümünden sonra İslam devletine başına geçen kişiye denir.
- Saltanat ile birlikte kaldırılmama nedeni **Kamuoyunun hazır olmamasıdır.** 1974 ÜSS

10) Halifeliğin Kaldırılmak İstenmesinin Sebepleri;
2011 YGS

- İnkılâpların yapılması için halifelik engelinin aşılması gereği 1977 ÜSS
- Halife kurumunun Cumhuriyet rejimi ile bağdaşmaması
- TBMM tarafından atanan Halife Abdülmecit'in kendisini TBMM'nin üzerinde bir güç gibi görmesi.
- Cumhuriyete karşı olan bazı çevrelerin halifeye siyasal haklar kazandırmaya çalışması 1977 ÜSS
- Halifelik kurumunun laik devlet düzeni ile çelişmesi. 1983 ÖSS
- İnanç özgürlüğünü gerçekleştirme 2003 ÖSS
- Yönetim birliğini güçlendirmek,
- Hindistanlı Ağa Han ile Ali Han'ın halifenin durumunun korunması için İsmet İNÖNÜ'ye yazdıkları mektubun İsmet paşanın eline geçmeden Tanin Gazetesinde yazılması.

11) Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları;

- Erkan-ı Harbiye Nezareti (Savaş Bakanlığı) kaldırıldı. Millî savunma bakanlığı ve Genel Kurmay başkanlığı kuruldu.

Amac: Orduyu siyasetten ayırmak

- Şer'i ye (Din İşleri) / Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu başkanlığına (ilk başkan Ankara Müftüsü Rifat BÖREKÇİ atandı) ve Evkaf (Vakıflar) vekâleti kaldırıldı.
- Yapılması düşünülen laik inkılâpların önü açıldı.
- Millî (ulusal) egemenlik pekişti.

**ATATÜRK DÖNEMİNDE KURULAN
PARTİLER 2016 LYS**

- Cumhuriyet Halk Fırkası CHF/ CHP Atatürk kurdu.
- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası TCF / TCP
- Serbest Cumhuriyet Fırkası SCF / SCP Atatürk kurdu.

Halk Fırkası 9 Eylül 1923

- Yeni Türk devletinin ilk siyasal partisidir
- Ekonomide devletçilik ilkesini benimser
- 1950 yılına kadar ülkeyi tek başına yönetti. Tek parti yönetimi (1923 – 1950) Türkiye Cumhuriyetinin en uzun iktidarda kalan partisidir.
- Cumhuriyetin ilanı ile adını Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirdi. (10 Kasım 1924)
- Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, devletçilik, halkçılık, laiklik ve inkılâpçılık ilkleri 1931 yılında parti kurultayında ana ilkeler kabul edildi. 1937 yılında Anayasa'ya konularak Türk devletinin temel ilkeleri oldu.
- M. K. ATATÜRK Nutku'nu 1927 yılında CHP ikinci kongresinde 6 günde okumuştur

**Terakki Perver (İlerici) Cumhuriyet Fırkası
17 Kasım 1924**

- Bu partinin kurulmasında M. K. ATATÜRK ile silah arkadaşları arasında meydana gelen siyasi görüş ayrılığı etkilidir.
- Türkiye cumhuriyetinin ilk muhalefet partisidir
- 2008 KPSS LİSANS; Ekonomide Liberalizmi benimser (Bu yönüyle CHF'den ayrılır SCF ile benzerlik gösterir) [Liberalizm; ekonomi alanında, sermayenin kişilerce kullanılması ve yatırımların özel sektöre gerçekleşmesidir]
- Dini düşüncede ve inançlara saygılı olduklarını, yerinden yönetim uygulayacaklarını, Hükümete ait arazilerin topraksız köylülere verileceğini, Cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliğini kaldırılacağını vaat ettiler.
- Şeyh Sait isyanına neden olduğu için kapatılmıştır 2012 ALÖS

12) Şeyh Sait İsyanı 13 Şubat 1925 ve Yansımaları;

- Türkiye Cumhuriyetinde mevcut yönetimi ve rejimi değiştirmeye yönelik ilk ayaklanmadır.

Ayaklanmaların Nedenleri:

- Terakki Cumhuriyet Fırkasının (TCF) dini siyasete alet etmesi ve izlediği politikaların rejim muhaliflerini cesaretlendirmesi.
- Türkiye'nin Musul'u ele geçirmesini engellemek isteyen İngiltere'nin ajanları yoluyla yaptığı çalışmalar 1994 ÖYS
- Şeyh Sait'in Pir an'da (Diyarbakır- Ergani) yaptığı başlattığı isyan kısa sürede Erzurum ve Diyarbakır'a kadar yayıldı. İsyanı bastırmakta başarısız olduğu için Fethi Bey hükümeti istifa etti yerine İsmet paşa hükümeti kuruldu.
- 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu (Sükûneti sağlama kanunu) çıkarılarak İstiklal mahkemeleri yeniden kuruldu.
- Şeyh Sait İsyanı Türkiye'nin Musul'a askeri müdahalesini engelledi. Misak-ı Milli sınırlarımız içinde olan Musul kaybedildi.
- Terakkiperver cumhuriyet fırkasının kapatılmasına sebep oldu. Çok partili hayata geçişin ertelenmesine sebep oldu. 1988 ÖSS
- Hükümet başkanı değişikliğine neden (Fethi OKYAR istifa etti) oldu. İsmet İNÖNÜ yeniden Başbakan oldu.

**13) Mustafa Kemal ATATÜRK'e Suikast Girişimi;
16 Haziran 1926**

- Laik devlet ve toplum düzenini sağlamaya yönelik reformlar arttıkça bu düzene karşı olanların M. K. ATATÜRK'E olan düşmanlıklarda artıyordu.
- İzmir'de yapılması düşünülen suikast girişimi M. K. ATATÜRK'ÜN İzmir'e bir gün geç gelmesi ve suikastçılardan birinin ihbarıyla amacına ulaşamadı.
- Bu olaydan sonra M. K. ATATÜRK "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır" sözünü söylemiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos 1930

Kurulma sebepleri;

- a. 1929 yılında başlayan dünya ekonomik bunalımı kısa sürede **Türkiye** ekonomisini de olumsuz etkilemeye başladı. Bu nedenle mevcut hükümete, ekonomik alanda yeni görüşler üretme düşüncesi
 - b. İktidarın (hükümetin) denetlenmesi isteği **1994 ÖSS**
 - c. Demokrasinin tam olarak gerçekleşmesi, halkın düşüncelerinin tam olarak meclise yansımaya isteği
- M. K. ATATÜRK Fethi beye 12 Ağustos 1930'da SCF'nin kurulmasını emretti.
 - ⇒ M. K. ATATÜRK'ün kız kardeşi Makbule ATADAN'da bu partinin kurucuları arasındadır.
 - ⇒ Parti Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsediklerini ve kadınlara da siyasal haklar tanıyacaklarını açıklamışlardır
- Ekonomide liberalizmi benimser bu yönüyle devletçiliği benimseyen CHP'den ayrılır. 1995 ÖYS
 - Fethi bey tarafından 17 Kasım 1924'de kapatıldı. (partinin cumhuriyet ve laiklik karşıtlarının odağı olduğu gerekçesiyle)
 - İzmir mitinginde olaylar çıkmıştır

14) Menemen İsyanı 23 Aralık 1930 ve Yansımaları;

- Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılması laiklik aleyhtarı gösterilere neden oldu.
- Derviş Mehmet liderliğinde başlayan isyan bastırıldı.
- Mevcut rejimi değiştirmeye yönelik ikinci ayaklanmadır. 1985 ÖSS - 1988 ÖYS
- Çok partili hayata geçişin ertelenmesine sebep oldu. 1988 ÖSS – 1993 ÖYS
- Osmanlı devletinde 31 Mart vakası, Türkiye cumhuriyetinde Şeyh Sait isyanı ile benzerlik gösterir.

Çok partili demokrasiyi geçişi engelleyen olaylar

1988 ÖYS - 1993 ÖYS – 1997 ÖYS 2004 ÖSS – 2007 KPSS LİSANS - 2010 KPSS LİSANS

- 1925 Şeyh Sait isyanı
 - 1926 İzmir Suikastı
 - 1930 Menemen isyanı
- Bu üç olayda çok partili hayat Türkiye'nin hazır olmadığını göstermiş ve **çok partili hayat geçişi engellemiştir**. Mevcut yönetime karşıdırlar.

15) Türk Medeni Kanunu 17 Şubat 1926

- Hukuk sisteminin temel yapısı medeni hukuktur.
- Kişinin hak ve özgürlükleri, borçları, ailenin kuruluşu, miras ilişkilerinin düzenlenmesi, kişilerin birbiriyle yaptığı işlemler Medeni hukukun konusudur.
- Bu inkılabın yapım amacı; Türkiye'deki kadınlara – erkekler arasında toplumsal ve ekonomik haklar alanında eşitlik sağlamaktır.
- **Türk Medeni kanunu İsviçre'den alınmıştır**

Türk Medeni Kanunun Getirdiği Yenilikler

1990 ÖYS -1994 ÖYS - 2012 KPSS LİSANS

- Evlilikte tek eşlilik ve resmi nikâh zorunluluğu
- Kadınlara boşanma ve mirastan eşit pay alma hakkı
- Kadınlara istediği mesleği seçebilme hakkı
- Kadınlara mahkemelerde, erkeklerde eşit koşullarda tanıklık yapabilme hakkı

16) Kadınlara Siyasal Hakların Tanınma Süreçleri; 1983 ÖYS

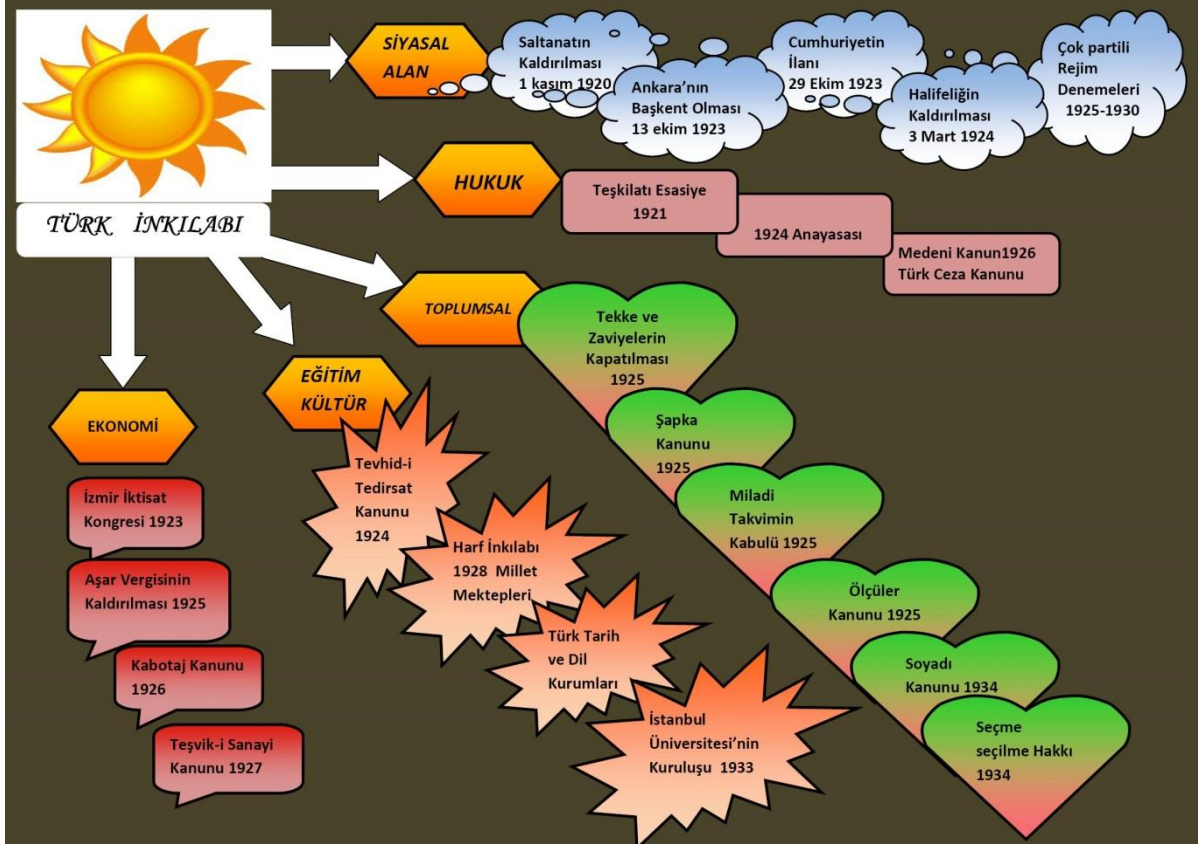
- İsteddiği mesleğe girebilme Medeni Kanun ile 17 Şubat 1926
- **3 Nisan 1930'da** Belediye kanunu ile kadınlara **Belediye seçimlerine** katılma hakkı tanındı.
- 1933 Muhtarlık yapabilme hakkı
- **5 Aralık 1934 Milletvekili seçme ve seçilme** hakkı Avrupalı kadınlardan daha önce bu hakkı Türk kadınları elde etti. 1984 ÖSS – 1987 ÖYS - 1997 ÖYS – 2012 LYS

⇒ 1930 Belediye ve 1934 milletvekili seçimlerine katılma hakkı; Türk kadınlarını yönetime katmayı amaçlar. 1991 ÖSS

⇒ **BMV 1934;** Belediye, Muhtarlık, Vekil (Milletvekilliği) 1934

KAVRAM HARİTALARI

XIII. KONU TÜRK İNKİLABI

SESLİ DERS NOTLARI

XIII. KONU TÜRK İNKILÂBI

1. Eğitim Ve Kültür Alanında İnkılâp Hareketleri;

- Eğitim alanındaki inkılabların temel amacı; eğitimi ulusal temellere ve çağdaş ilkelere dayandırmaktır.
- Yapılan inkılablar milliyetçilik ve laiklik ile ilgilidir. Atatürk' e göre eğitim çağdaş ve milli olmalıdır

2. Eğitim-Öğretimde Yapılan Yenilikler;

- Tevhidi Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanununun Çıkarılması 3 Mart 1924
- Medreselerin Kapatılması 1924
- Maarif (Milli Eğitim) Teşkilatı Hakkındaki Kanunun Kabulü 2 Mart 1926
- Yeni Türk Harflerinin Kabulü 1 – 3 Kasım 1928
- Türk Tarih kurumunun kurulma 15 Nisan 1931
- Türk Dil Kurumunun Kurulma 12 Temmuz 1932

3. Tevhidi Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanununun Çıkarılması; 3 Mart 1924

- Dini eğitim yapan medreseler ile batılı tarzda eğitim yapan kurumların olması bir eğitim karmaşasına ve kültür ikiliğinin doğmasına neden olmuştur.
- Bu sorun; bütün okulların Milli Eğitim bakanlığına bağlanması ile çözüldü.
- İlköğretim kız-erkek çocuklara zorunlu hale getirildi. Öğretim ilkelerinde birlik sağlandı.
- Eğitim kurumları tek merkezden yönetilmeye başlandı.
- Eğitim laik, çağdaş, milli bir yapıya kavuştu.
- İmtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir ülkeyi amaçlar. 2000 ÖSS (Halkçılık ilkesi)

4. Medreselerin Kapatılması 1924

- Bu kurumlar kapatılarak toplumda kültürel ikiliğin oluşması engellendi. 1993 ÖYS
- Medreselerin kapatılması eğitim ve öğretimin ulusallaştırılmasını kolaylaştırmıştır.
- Laiklik ilkesine geçişin aşamalarındandır

5. Maarif (Milli Eğitim) Teşkilatı Hakkındaki Kanunun Kabulü; 2 Mart 1926

- Bugünkü okul sistemimizin altyapısı oluşturuldu.
- Laikliğin aşamalarından biridir. 1989 ÖSS

6. Yeni Türk Harflerinin Kabulü; 1 – 3 Kasım 1928 2013 YGS

- Harf inkılabıyla ulaşılmak istenen temel amaç; okuma yazmayı kolaylaştırmak ve okuryazar oranını artırmaktır.
- Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra yurt genelinde okuma-yazma seferberliği başlatmış ve bu amaçla 1929 yılında Millet mektepleri açıldı.

7. Türk Tarih Kurumunun Kurulma Amacı; 15 Nisan 1931

- Atatürk'ün Milliyetçilik (ulusçuluk) ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. 4 ciltlik genel Türk tarihi kitabı kurumun ilk çalışmasıdır.1931.
- Türk milletinin dünya tarihindeki yerini ve rolünü anlatan "Tarihin Ana Hatları"

8. Türk Dil Kurumunun Kurulma Amacı; 12 Temmuz 1932

- Atatürk'ün Milliyetçilik (ulusçuluk) 1994 ÖYS - 1997 ÖYS ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.
- Dil ulusal bilincin gelişmesinde başlıca etken olduğuna
- MUSTAFA KEMAL ATATÜRK; mirasının bir kısmını Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumuna bırakmıştır. 2012 ALÖSS - 2013 KPSS LİSANS

9. Üniversite / Yüksek Öğretimde Reformlar;

- İsviçreli Profesör Albert MALCHE'ye (MALCHE RAPORU) yükseköğretim ile ilgili bir rapor hazırlatıldı.
- Bu rapor ile ilk üniversite reformu başlatıldı.
- 1933 yılında Darülfünun kapatılıp İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ açıldı. 2014 KPSS Lisans

TOPLUMSAL YAŞAYIŞIN DÜZENLENMESİ

10. Toplumsal Alanda İnkılâpların Yapılma Amacı;

- a) Kanun önünde eşit, ayrıcalıksız, kaynaşmış ve ortak çıkar uyumu içinde, sosyal ayrımların görünebilir olmaktan çıktığı ve ümmet olmaktan uzaklaşmış bir toplum oluşturmaktır. 2000 ÖSS – 2003 ÖSS
- b) Türk ulusunun her yönüyle çağdaşlaştırılmak istenmesi
- c) Avrupalı uluslarla sağlıklı ve düzenli ilişkilerin kurulmak istenmesi
- d) Toplumdaki birlik ve beraberliğin sağlanmak istenmesi

☞ Toplumsal alandaki inkılabların temel ilkesi, halkçılık ve laiklik, bütünleyici ilkesi ulusal egemenlik, akılcılık ve bilimsellikler.

11. Toplumsal Alanda Yapılan Yenilikler;

- Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin Kapatılması 30 Kasım 1925
- Kıyafette Değişiklik ve Şapka Kanunu 25 Kasım 1925
- Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişiklikler
- Soyadı Kanununun Kabulü 21 Haziran 1934 1996 ÖYS

12. Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin Kapatılması; 30 Kasım 1925

- Tekke ve tarikatlar (yol); din ilke ve geleneklerinin öğretildiği dini ve kültürel merkezlerdir. Tekkelerin küçük olanlarına zaviye denirdi.
- Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir rol oynayan bu kurumların giderek bozulması üzerine M. K. ATATÜRK 1925 yılındaki Kastamonu ziyareti esnasında; "Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz. En doğru ve en gerçek tarikat medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin istediğini yapmak insan olmak için yeterlidir" sözüyle kaldırılmıştır. 1985 ÖSS

13. Kıyafette Değişiklik ve Şapka Kanunu; 25 Kasım 1925

- Osmanlı toplumunda dinsel ve bölgesel farklılıklarından dolayı kıyafette birlik yoktu.
- Bu inkılabın amacı; Kılık kıyafette birlik sağlamaktır.
- Bu inkılâpla dış görünüşte çağdaşlaşma sağlanmıştır. 2006 KPSS LİSANS

14. Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişiklikler;

- İnkılâbın amacı, Avrupalı devletlerle ticari ilişkileri daha düzenli hale getirmek ve ikilikleri ortadan kaldırmaktır. Medeniyetçilik yolunda adımlar atmak.
- 26 Aralık 1925 Miladi takvim (1 Ocak 1926'dan itibaren)
- 20 Mayıs 1928'de Uluslar arası rakamlar
- 1 Nisan 1931'de Metre ve Kilogram
- 1935 yılında hafta sonu tatili Cuma'dan Cumartesi ve Pazar'a alındı.
- 12 saatlik yerine 24 saatlik sisteme geçiş

15. Soyadı Kanununun Kabulü; 21 Haziran 1934 1991 ÖYS - 1996 ÖYS

- Türk toplumunda soyadının bulunmaması kişilerin kendi aralarında ve devlet ile olan ilişkilerinde çeşitli sorunlar çıkıyordu.
- Böylece Türk toplumu, çağdaş ve batılı bir görünüm kazandı.
- Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, efendi, Bey, Paşa gibi toplumsal ayrıcalık ifade eden sıfatların kullanması yasaklanarak toplumsal eşitlik sağlandı. 1998 - İptal edilen ÖSS
- İmtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir ülkeyi amaçlar. 2000 ÖSS (Halkçılık ilkesi ile bağlantılı)
- Halkçılık ilkesi ile bağlantılıdır. 1992 ÖYS
- TBMM 24 Kasım 1934' de çıkardığı bir kanunla Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını verdi

16. Ekonomi Alanında Yapılan İnkılâpların Amacı;

- Her yönüyle bağımsızlık, ulusal ekonominin temellerini atmak ve sanayileşmektir. Ulusal girişimci bir sınıf (Türk Burjuvazisi) oluşturmak, yabancıların elindeki işletmeleri millileştirmek Bu alanda yapılan çalışmalar;
- İzmir İktisat kongresinin toplanması
- Aşar vergisinin kaldırılması
- Kabotaj kanununun kabulü
- Teşvik-i Sanayi kanununun kabulü
- Devlet demiryolları işletmesinin kurulması
- Merkez bankasının kurulması
- I. Beş yıllık kalkınma planı
- Tarımı geliştirmek amacıyla çalışmalar yapılması

⚡ Ekonomi alanındaki inkılâpların temel ilkesi devletçilik, milliyetçilik ve halkçılık, bütüncü ilkelere ise bağımsızlık ve çağdaşlaşmadır.

17. İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat - 4 Mart 1923)

- Lozan görüşmelerine ara verildiği bir dönemde 1135 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
- **Misak-ı İktisadi** (Milli Ekonomi İlkeleri – Ekonomi andı) belirlendi.

Misak-ı İktisadi İlkeleri: 2013 LYS

- a. Hammaddesi ülke içinde üretilen sanayi dalları kurulmalı (Dışa bağımlı olmamak için)
- b. Toprak reformu yapılmalı
- c. Özel girişime destek için krediler verilmeli ve bankalar kurulmalı (Amaç; ulusal girişimci bir sınıf oluşturmak - Bu amaçla İş bankası kuruldu)
- d. Özel girişimin yapamayacağı işleri devlet kendi imkânları ile yapmalı
- e. Kapitülasyonlar kaldırılmalı. Amaç ekonomik alanda bağımsızlığı sağlamaktır. Lozan anlaşmasında kapitülasyonların kaldırılmasına zemin hazırladı.
- f. Demiryolu yapılmalı

18. Tarım Alanında Gelişmeler;

- a. 1924'de Tarım Kredi Birlikleri kuruldu.
- b. **17 Şubat 1925'de** devletin genel bütçesinin %40'ını oluşturan **Aşar vergisi** (1 / 10 oranında ürün üzerinden alınan vergi) kaldırıldı. Amaç köylünün durumunu iyileştirmek ve köylüyü toprağa bağlamaktır. **Halkçılık ilkesi ile ilgilidir** 1979 ÜSS
- c. 1929 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri kuruldu. Kredi vermek için.
- d. **1929** yılında topraksız köylüye toprak verebilmek için **Toprak reformu** yapıldı ama başarılı olunamadı.
- e. Tohumlukların Gümrük Vergisinden Muaf Olduğuna Dair Kanun 1930.
- f. Ankara'da Gazi Orman çiftliğini bizzat M. K. ATATÜRK kurmuştur. Ayrıca Silifke, Tarsus ve Dört Yol'da kuruldu

19. Ticaret Alanında Gelişmeler;

- Lozan antlaşması ile Kapitülasyonların kaldırılıp yabancı sermayenin ülkeyi terk etmesiyle Ulusal ticaret gelişmeye başladı.
- 1924 Milli Türk Ticaret Birliği kongresi toplandı.
- 1925’de Ticaret ve Sanayi odaları kuruldu
- 1926 Emlak ve Eytam bankası kurularak halka ucuz konut kredisi dağıtıldı.
- 1928 de İktisat bakanlığı kuruldu.
- a. **26 Ağustos 1924** yılında özel girişimciye kredi sağlamak için **İş bankası** kuruldu

İlk özel banka

- b. **1 Temmuz 1926 Kabotaj kanunu** (Türk denizcilik bayramı) ile Türk denizlerinde gemi işletme hakkı Türk girişimcilere verildi.

- ↳ Amaç; denizyollarını millileştirmektir. Milliyetçilik ilkesi ile bağlantılıdır.
- ↳ Kapitülasyonların kaldırılmasının bir uzantısıdır
- ↳ Kapitülasyonların kaldırılması ile birlikte Bağımsızlığı amaçlar

20. Sanayi ve Madencilik Alanında Gelişmeler;

- a. 28 Mayıs 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu (Sanayiye özendirme) çıkarıldı. 2011 KPSS LİSANS
- b. Yerli sanayinin korunması için 1929 yılında Yüksek Gümrük Uygulaması başlatıldı. 2004 ÖSS
- c. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı gümrük vergilerinden Lozan’dan 5 yıl sonra(1929) kurtulabilmiştir. Türkiye, 1929 yılında Gümrük Tarife Kanunu ile korumacı dış ticaret politikası uygulayabilmiştir.
- d. 1929 yılında Menkul Kıymetler ve Borsalar Kanunu çıkarılarak Türkiye’de ilk kambiyo denetimi başladı. Spekülasyon yasaklandı.
- e. Merkez Bankasının kurulması 1930; Osmanlı devletinde, Merkez bankası “Osmanlı Bankasıydı” bankanın çoğunluk hisseleri ise İngiltere ve Fransa’daydı. Mali bağımsızlık için bankanın bu özelliğine son verildi.
- f. 1930 yılında daha etkili tedbirler getiren Türk parasının kıymetini Koruma Hakkında Kanun çıkarıldı. 1970 yılına kadar 13 kez uzatıldı ve sürekli getirildi.
- g. 1933 I. Beş yıllık kalkınma (1934 – 1938) planı ekonomiye geçiş kabul edildi 1996 ÖYS
- h. Sanayi alanında gelişmeleri desteklemek için Devletçilik ilkesi resmen benimsendi.
 - Bu amaçla ilk dış kredi SSCB’den alındı
 - 1933 – 1939 yılları arası ekonomide devletçilik ilkesinin en yoğun olduğu dönemdir. Modern sanayileşmenin başlangıcıdır.
 - 2012 LYS; Devletçilik ilkesiyle Sümerbank, 1933 yılında kurulmuştur. Ayakkabı, battaniye, kumaş, kâğıt gibi farklı alanlarda çalışmalar yapmışlardı

21. Bayındırlık ve Ulaştırma Alanında Yenilikler;

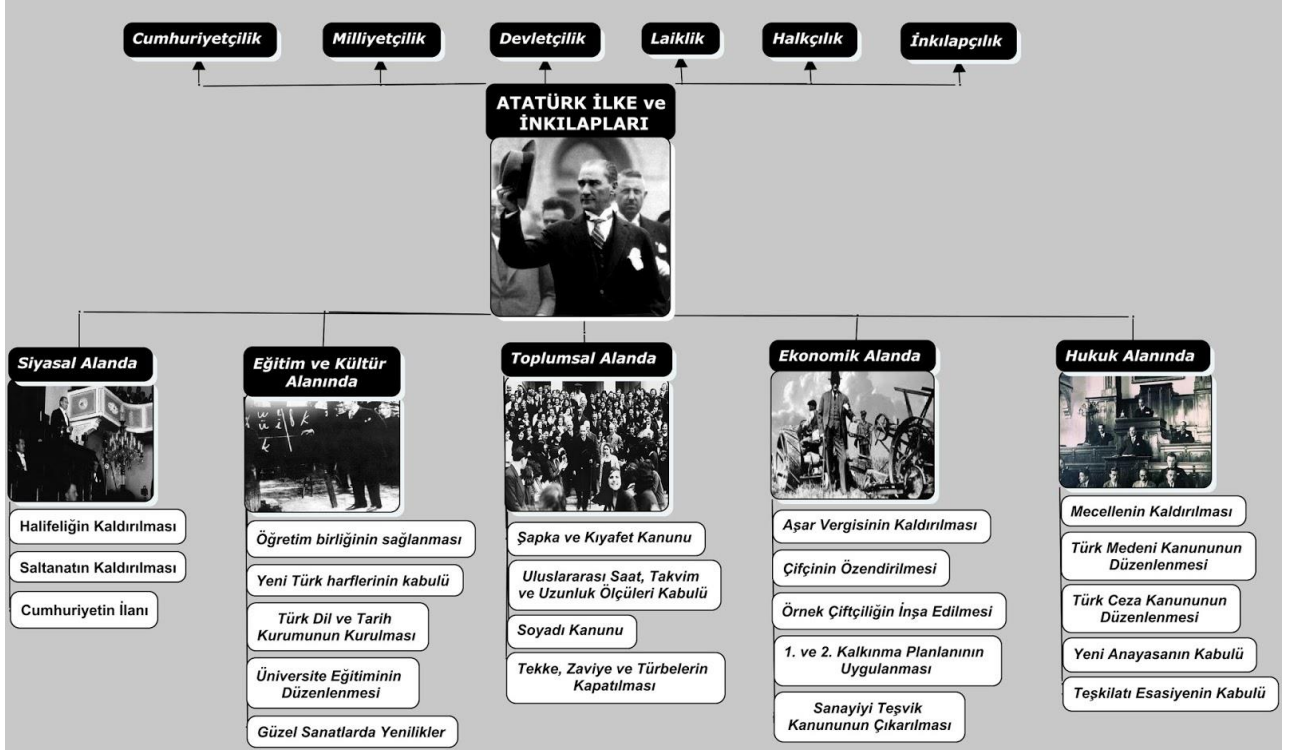
- Ticari taşımacılığa daha uygun olması ve ucuz taşımacılık açısından demiryolu taşımacılığına önem verildi. (Sebebi; Türkiye’nin arazi yapısı ve demiryolunun en ucuz taşıma ve çok miktarda taşıma ancak trenle yapılabilir) 1938 yılına kadar 3360 km demiryolu yapıldı.
- 1927 Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü kuruldu
- 1928 yılında Haydarpaşa Liman İşletmesi ile Adana – Mersin demiryolu millileştirildi.
- 1933 İlk milli Hava ulaştırma teşkilatı kuruldu
- 1933 Deniz Yolları İşletme Müdürlüğü kuruldu.
- 1937 Denizbank kuruldu.
- Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü kuruldu.

22. Sağlık ve Tıp Alanında Gelişmeler;

- 2 Mayıs 1920’de Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlığı kuruldu
- 5 Mart 1920 Yeşilay kuruldu.
- Hastaneler açıldı (1924 Ankara, İstanbul, Sivas, Trabzon, Erzurum, Diyarbakır’da Numune hastaneleri) ve Sıtma, Verem gibi hastalıklara ulusal savaş açıldı.
- 1923 de Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Türk Kızılay’ı adını aldı.
- 21 Şubat 1925’te Kızılay Hemşire Okulu açıldı.
- 1931 yılında Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi kuruldu
- Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) kuruldu.

KAVRAM HARİTALARI

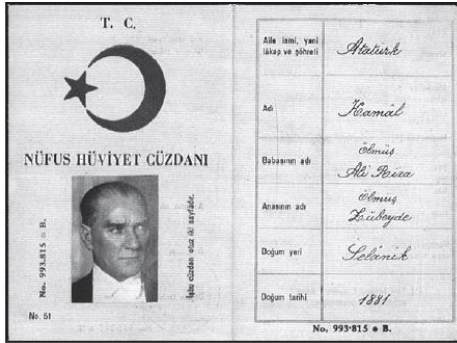
XIII. KONU TÜRK İNKILÂBI

KONU TASARIM

XIII. KONU TÜRK İNKILÂBI

- 1997 ÖYS; İngiltere; Musul ve Kerkük'ü elinden çıkarmamak için aşağıdakilerden hangisini desteklemiştir?
 - Şeyh Said ayaklanmasını
 - Terakkiperver cumhuriyet partisinin kurulmasını
 - İstiklal mahkemelerinin kapatılmasını
 - Türkiye'nin Milletler Cemiyetine çağrılmasını
 - Sadabat paktının kurulmasını
- 2009 KPSS LİSANS; Kurtuluş Savaşı'nda, TBMM Hükümetinin yarı resmî yayın organı hâline gelen gazete aşağıdakilerden hangisidir?
 - Hâkimiyet-i Milliye
 - Peyami Sabah
 - İrade-i Milliye
 - Yenigün
 - İkdam
- 2009 KPSS LİSANS; Aşağıdakilerden hangisi, cumhuriyetin ilanının doğurduğu sonuçlardan biri değildir?
 - Hükümet kurmanın yeni yönteme bağlanması
 - Devletin rejiminin adının konması
 - İstiklal Marşı'nın kabul edilmesi
 - Devletin başkanının belirlenmesi
 - Halifeliğin kaldırılması

- 2016 YGS; Atatürk inkılâplarını göz önünde bulundurarak Atatürk'ün nüfus cüzdanı incelendiğinde, aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?
 - Türk Medeni Kanunun yürürlükte olması
 - Miladî Takvimin uygulanmaya konulduğuna
 - Latin harfli yeni Türk alfabesinin kabul edildiğine
 - Soyadı Kanununun yürürlüğe girdiğine
 - Cumhuriyetin ilan edildiğine

- 2012 YGS; Misakımillî sınırları içinde TBMM Hükümetinden başka bir hükümet olamayacağına aşağıdakilerden hangisine temel gerekçe olduğu söylenebilir?
 - Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması
 - Hıyaneti Vataniye Kanunu'nun çıkarılmasına
 - Tevhidi-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılmasına
 - Halifeliğin kaldırılmasına
 - Saltanatın kaldırılmasına
- 2016 YGS; İstanbul milletvekili Abdurrahman Şeref Bey, "Hâkimiyet kayıtsız, şartsız milletindir... Kime sorarsanız sorunuz bu... doğan çocuğun adıdır." demiştir. Abdurrahman Şeref beyin "Doğan çocuğun adıdır" şeklinde ifade ettiği gelişmenin aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?
 - Saltanatın kaldırılması
 - Halifeliğin kaldırılması
 - Cumhuriyetin ilan edilmesi
 - TBMM'nin açılması
 - Teşkilatı Esasiye kanununun kabul edilmesi
- 2016 LYS; Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün, CHP'nin ikinci büyük kongresinde (1927) okuduğu Nutuk'un konuları içinde yer almaz?
 - Millî Mücadele politikası
 - Lozan Konferansı
 - Çanakkale Savaşları
 - Takriri Sükûn Kanunu
 - Halifeliğin kaldırılması
- 2016 LYS; 29 Ekim 1923'de Ankara'da okuduğu 10. Yıl Nutku'nda "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık " diyen Atatürk, bu işlerin "en bütünü" olarak aşağıdakilerden hangisini göstermiştir?
 - Kurtuluş savaşının kazanılmasını
 - Lozan anlaşmasının imzalanmasını
 - Harf İnkılâbının yapılmasını
 - Medeni Kanunun çıkarılmasını
 - Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasını

SESLİ DERS NOTLARI

XIV. KONU ATATÜRKÇÜLÜK VE ATATÜRK İLKELERİ

1. Atatürkçülük;

- Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun diğer temel kurumlarına ilişkin gerçekçi düşünce ve ilkelere denir.

2. Atatürk İlkelerinin Amacı;

- Türk ulusunun mutluluğunu ve refahını sağlamak, Türk kültürünü ulusal bir anlayışla çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmaktır.

3. Atatürkçü Düşünce Sistemi;

- Ulusal mücadelenin başladığı 1919 yılında milliyetçilik ilkesi ile doğmuş, Türk devriminin akışı içinde diğer ilkeler oluşmuş ve 1931 yılında devrimcilik (İnkılâpçılık) ilkesinin yerleşmesi ile gelişmesini tamamlayarak bütünleşmiştir.
- Türk inkılâbı köklü bir değişiklik meydana getirmiştir. 1998 ÖSS
- Amacı;** Türk Milletinin bugün ve gelecekte bağımsızlığını sağlamak ve devam ettirmektir. Ayrıca Türk milletinin huzurlu ve mutlu bir ortamda yaşamasını sağlamaktır.

4. Atatürk İlkeleri;

- Türk inkılâbının temelini Atatürk ilkeleri oluşturur.
- Anayasa hükümleri arasında da yer alan bu temel ilkeler, Milliyetçilik (Ulusçuluk), Halkçılık Cumhuriyetçilik, Laiklik, Devletçilik ve İnkılâpçılıktır.

5. Atatürk İlkelerinin Temel Özellikleri; 1988 ÖSS - 2006 ÖSS

- Atatürk ilkeleri, Türk toplumunun **istem ve ihtiyaçlarından doğmuştur.**(Millidir) Uygun zaman gelince uygulamaya geçilmiştir.
- Bir bütünün, birbirini tamamlayan, destekleyen ve güçlendiren parçalarıdır. 2003 ÖSS
- Milli egemenlik ve milli bağımsızlık temelinde dayanır.
- Öncelikli olarak "Ulusçuluk" Türk Milliyetçiliği duygusuna dayanır
- Sözlük anlamında kalmamış, Türk devrimi ile uygulamaya da yansımıştır
- Tümüyle, akılcı, gerçekçi ve bilimsel bir temel üzerine oturtulmuştur. **Dinamik bir yapıya sahiptir.** Akılcılığı ve bilimselliği temel alır.
- Türk ulusunu, **çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak amacıyla** konulmuştur

6. Cumhuriyetçilik;

- Bu ilke, ülke yöntemiyle ilgilidir.
- Cumhuriyet; millet egemenliğine dayalı ve milletin kendi yönetimini belirli süreler için seçtiği, temsilciler aracılığıyla yürütmesidir. (Halkın seçtiklerinin ülkeyi yönetmesidir)

☞ **Bu ilke siyasi parti tartışmalarının dışında tutulmaya çalışılmıştır.**

Cumhuriyetçilik İlkesini Yaşama Geçirmek Amacıyla Yapılan Devrimler 2002 ÖSS

- TBMM'nin açılması 23 Nisan 1920
- Saltanatın kaldırılması 1 Kasım 1922
- Cumhuriyetin ilanı 29 Ekim 1923
- Halifeliğin kaldırılması 3 Mart 1924
- Ordunun siyasetten ayrılması
- 1921 ve 1924 Anayasaları
- Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi
- Çok partili hayata geçiş denemeleri

☞ Atatürk'ün asla taviz verilmemesini istediği iki ilkedendir. (diğeri Laiklik) 1976 ÜSS

7. Milliyetçilik (Ulusçuluk);

- Millet; Geçmişte birlikte yaşamış aralarında dil, kültür, ülkü ve tarih gibi ortak bağları olan insan topluluğudur.
- Milliyetçilik; Ait olduğu milletin varlığını sürdürmesi ve yüceltmesi için, diğer fertlerle birlikte çalışmaya, bu çalışmayı ve bilinci gelecek kuşaklara da yansıtmaya denir
- Fransız ihtilalından sonra yükselen bir değer olan **Milliyetçilik ilk uygulamaya konulan ilkedir.**

Atatürk Milliyetçiliğinin Temel Özellikleri

- Din birliğine değil, birlikte yaşama arzusuna dayanır. Bu nedenle laikti.
- Türk ırkının üstünlüğünü değil, ulusların eşitliği temelinde dayanır. Bu nedenle Irkçı değildir.
- Eşitlik prensibine dayanır ve insanı temel alır. Bu nedenle demokratik ve insancıldır.
- Yayılmacı değildir, ancak ulusal bağımsızlığı temel alır. Tam bağımsızlıktan yanadır.
- Bölücü değil, birleştiricidir. İnanç özgürlüğüne saygılıdır.

- Tevhidi Tedrisat kanunu(1924 – Ortak ulusal kültür oluşturma da ilk adım)
- Kabotaj kanunu ve denizyollarının millileştirilmesi(1926)
- Demiryollarının millileştirilmesi (1927)
- Türk tarih kurumunun açılması 1931
- Türk dil kurumunun açılması 1932

8. Halkçılık;

- Halkçılık; devletin halkın çıkarlarını gözetmesi, halka din, dil ve ırk farklılığı gözetmeksizin yasalarda ve her türlü uygulamada eşit davranmasıdır.
 - a. Halkçılık
 - b. Her türlü sınıfsal farklılığı reddeder,
 - c. İç barışı, dayanışma, işbirliği içinde olma sosyal eşitliği sağlamayı amaç edinir.
 - d. Halkın yararına olan, kaynaştıran, birleştiren eşitleyen gelişmelerdir.
- ☞ 1961 anayasasında ilk kez sosyal devlet ilkesi yer aldı.

Halkçılık ilkesinin dayandığı esaslar;

- a) Halk yönetimi (Milli egemenlik / Siyasi Demokrasi) 2000 ÖSS
- b) Herkesin kanun önünde eşit olması, hiçbir kişi ya da zümreye ayrıcalık tanınmaması
- c) Sınıf mücadelesinin olmaması ve toplumun dayanışma içinde bulunmasıdır.

Halkçılık İlkesini Yaşama Geçirmek Amacıyla Yapılan Devrimler

- Aşar vergisinin kaldırılması (1925)
- Türk medenin kanununun kabulü, (1926)
- Kadınlara siyasal haklar verilmesi
- Toprak reformu ili ilgili kanunun çıkarılması
- Kıyafet alanında yapılan düzenlemeler (1925)
- Soyadı kanununun kabulü(1934) 2004 ÖSS
- Okuma yazma seferberliğinin başlaması / millet mekteplerinin açılması 2005 ÖSS

☞ Halkçılık, cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkesinin doğal sonucudur.

9. Devletçilik; 2011 YGS

- Devlet, Bir ülke üzerinde yaşayan insan topluluğunun, aralarındaki düzeni kurmak ve bu düzeni sürdürebilmek için oluşturduğu siyasi kurumdur.
- Devletin var oluş sebebi, insanlar arasındaki düzeni sağlamaktır.
- Bu devletin düzenini korumak için koyduğu yasaları uygulayan kurum ise hükümettir.
- Devletçilik; Ekonomik bir modeldir.
- Devletin toplumun çıkarlarını korumak için sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda müdahaleci olmasıdır.
- Özel sektörün yatırımlarda yetersiz kalması nedeniyle 1930 yılından itibaren devletçilik politikası uygulamaya konuldu.
- Halkın elinde yeterli sermaye olmaması bu uygulamayı zorunlu kıldı,
- 1933 – 1939 yılları arası hızlı bir devletçi kalkınma planı uygulamaya kondu

Devletçilik İlkesini Yaşama Geçirmek Amacıyla Yapılan Devrimler

Aşar vergisinin kaldırılması

- Yabancıların elindeki işletmelerin satın alınarak devletleştirilmesi (demiryolu, liman...)
 - Demiryollarının yapılması
 - Devlet bankaları ve tarım kredi kooperatifinin açılması
 - Kabotaj kanunu
- İlk Beş yıllık kalkınma planının hazırlanması (1933 /1934 – 1938)

10. Laiklik; 2010 YGS-2015 YGS

- Laiklik, hukuk kurallarının dine değil, akıl ve bilime dayandırılması, kimsenin de dini inancına ve vicdan özgürlüğüne karışılmamasıdır.
- Laiklik Türk İnkılabının temel taşıdır.
- Atatürk ilkeleri arasında cumhuriyetin vazgeçilmez ve geri dönülmez ilkesidir.
- Kısacası laiklik akılcılık ve bilimsellik ile inanç (vicdan) özgürlüğüne dayanır. **1989 ÖYS**

Laiklik ilkesinin bütünüleyici ilkeleri	Laiklik ilkelerinin karşıtları
Akılcılık ve bilimsellik	Teokratik devlet
Çağdaşlaşma ve batılılaşma	Ümmet toplumu (Gelenekçilik)

Laikliğin Temel Amaçları;

1997 ÖSS – 1999 ÖSS İptal

- Bütün kurumlarda bilimsel esasların ve ileri teknolojinin yaygın ve etkin biçimde kullanılması
- a) Dinin, çıkarıcı kimseler tarafından sömürü aracı olarak kullanılmasının engellenmesi
 - b) İnsanların vicdan ve ibadet özgürlüğünün sağlanması ve korunması
 - c) Kültürlü çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracak ve devrimci niteliklere kavuşturacak düzenlemelere gidilmesi

Laiklik İlkesini Yaşama Geçirmek Amacıyla Yapılan Devrimler 1983 ÖSS – 2002 ÖSS

- Saltanatın kaldırılması 1 Kasım 1922
- Halifelüğün kaldırılması 3 Mart 1924
- Şer'i ye ve evkaf vekâletinin kaldırılması 3 Mart 1924
- Tevhidi-i Tedrisat (Eğitim Birliği Yasası) kanunu 3 Mart 1924
- Medreselerin kapatılması 1926
- Tekke ve Zaviyelerin kapatılması 1925
- Kıyafet alanında yapılan düzenlemeler 25 Kasım 1925
- Medeni kanununun kabulü 1926
- Maarif teşkilatı hakkında kanun 2 Mart 1926
- “Devletin Dini İslam’dır” ibaresinin anayasadan çıkarılması 1928
- Laikliğin anayasa girmesi 1937

11. İnkılâpçılık (Devrimcilik); 1989 ÖYS

- İnkılâp (Devrim), bir toplumun eskiyen düzeninin yerine yeni ve çağdaş bir düzen getirmesidir.
- Türk İnkılâbı, Türk ulusunun güçlü ve çağdaş toplum düzeyine ulaşmasını hedefler.
- Atatürk devrimciliği, kendi kendini yenileyen dinamik bir yapıya sahiptir.
- İnkılâpçılık ilkesi Atatürk döneminde yapılan bütün devrim atılımlarında yer alır.
- Atatürk, Cumhuriyeti; Türk gençliğine emanet ederken onun, “en son bilimsel ve teknik ilerlemelere dayanan, ulusal ve çağdaş bir devlet” olarak yatılması gerektiğini vurgulamıştır. **Atatürk’ün cumhuriyeti Türk gençliğine emanet etmesinin temel amacı** Yenileşmeyi sürekli kılmaktır.
- Atatürk ilkelerinin gelişmelere açık olduğunu gösterir. (durağan olmadığı) 1996 ÖSS

ANAHTAR KELİMELELER	
CUMHURİYETÇİLİK	Seçim, Meclis, Demokrasi, Parti, Milli Egemenlik, Milli Hâkimiyet
MİLLİYETÇİLİK	Türk halkını / milletini öne çıkaran her gelişme.
HALKÇILIK	Halkı kaynaştıran, birleştiren, halkın yararına olan, sınıf ayrımını, imtiyazları yok eden gelişmeler.
DEVLETÇİLİK	Yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır. (Okul, Yol, Fabrika.)
İNKILÂPÇILIK	Yenileşme, çağdaşlaşma, muasırlaşma.
LAİKLİK	Din ve devlet işlerinin ayrı olması, kişinin din ve vicdan hürriyeti, akıl ve bilimi öne çıkarma

12. Bütünleyici İlkeler;

a. Ulusal / Milli Egemenlik:

- Egemenliğin, yani devletin kuran, yöneten en üstün gücün kişilere ya da belli zümre ve sınıflara değil, doğrudan ulusun kendisine ait olmasıdır.
- Bu nedenle Cumhuriyetçilik ilkesini bütünler
- 2016 YGS; Atatürk; “ Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendiliğinden yaptığı bir devlet teşkilatıdır... Artık hükümet ile millet arasında mazide ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir. Millet hükümettir.”

b. Ulusal Bağımsızlık ve Özgürlük:

- Bir ulusun başka bir usulun egemenliğinde olmaması, kendi geleceğini kendi özgür iradesiyle kara verebilmesidir.
- Ulusal bağımsızlık milliyetçilik ilkesini bütünler. *Türk dış politikasının temel taşıdır.*

c. Ulusal Birlik ve Beraberlik, ülke bütünlüğü;

- Türk ulusunun bir bütün olarak yaşaması, içinde hiçbir ayrılıkçı öğeye yer vermemesi demektir.
- Bu nedenle Ulusal birlik ve beraberlik Milliyetçilik ilkesini bütünler.

d. Akılcılık ve Bilimsellik:

- İnsan aklının ortaya koyduğu değerleri önemsemeye ve bilimsel verileri dikkate alma temeline dayanır.
- Devlet ve toplum hayatında dinsel doğmaların varlığını reddeder.
- Bu nedenle Laiklik ilkesini bütünler.

e. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma:

- Devlet ve toplum yapısında çağın gereksinimlerine uygun kurumlara ve uygulamalara yer verilmesidir.
- Temel amacı, Türk ulusunu Batı’daki çağdaş uygarlıkların düzeyine çıkarmaktır.
- Bu nedenle daha çok Devrimcilik ilkesini bütünler

f. İnsan ve İnsanlık Sevgisi:

- Atatürkçülük insanı temel almıştır. Özellikle Türk ulusunun ekonomik, kültürel ve sosyal gereksinimlerini karşılayarak daha mutlu bir toplum yaratmak amaç edinilmiştir.

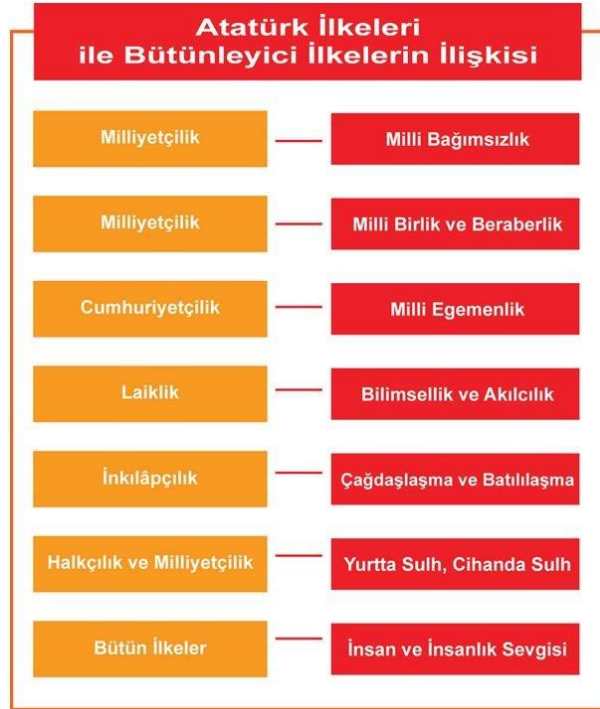
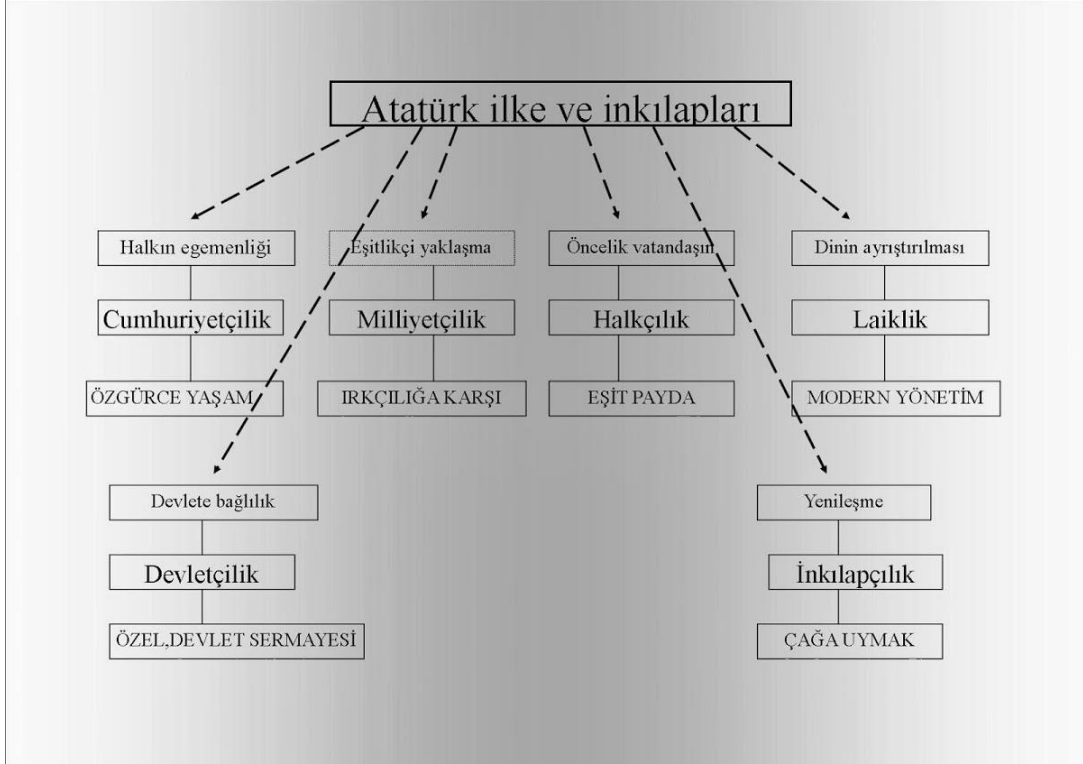
g. Yurtta Barış Dünyada Barış:

- Türkiye Cumhuriyetinin dış politikasında izlenecek yolu gösterir.
- Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye Cumhuriyetini uluslar arası alanda yaşadığı sorunlara barışçı yollarla çözmeye çalışmış ancak ulusal bağımsızlığından da taviz vermemiştir.
- Dünya barışına katkı sorunların diğer ülkelere de sıçramadan çözmeyi sağlar. 1993 ÖSS
- Bu politika barışçı bir temele dayandığı için halkçılık ulusal bağımsızlığını korumaya yönelik olduğu için de milliyetçilik ilkesini bütünler.

Bütünleyici ilke	Temel ilke
Ulusal egemenlik	Cumhuriyetçilik ve halkçılık
Ulusal birlik ve beraberlik, ülke bütünlüğü	Milliyetçilik
Ulusal Bağımsızlık	İnkılâpçılık ve Laiklik
Çağdaşlaşma ve Batılılaşma	Laiklik
Akılcılık ve Bilimsellik	Laiklik
Yurtta Barış Dünyada Barış	Halkçılık ve Milliyetçilik
İnsan ve İnsanlık Sevgisi	Bütün ilkeler

KAVRAM HARİTALARI

XIV. KONU ATATÜRKÇÜLÜK VE ATATÜRK İLKELERİ

KONU TASARIM

XIV. KONU ATATÜRKÇÜLÜK VE ATATÜRK İLKELERİ

1. **1988 ÖSS:** Türkiye’de “saltanat” ve “ulusal devlet” taraftarları arasındaki tartışmanın **en yoğun dönem hangi yılları kapsar?**

- A) 1908 – 1912
B) 1915 - 1918
C) 1920 – 1923
D) 1923 – 1925
E) 1925 – 1928

2. **1997 ÖSS:** Aşağıdakilerden hangisi **Atatürkçülükle bağdaşmaz?**

- A. Kalkınmada aklın ve bilimin rehberliğini temel alma
B. Yönetimi ulus egemenliğine bağlı tutma
C. Ekonomik kalkınmayı yabancı sermayeye dayandırma
D. Ülkenin bağımsızlığını koruma
E. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma

3. **2007 ALÖS:** Milli birlik ve beraberlik duygusunu güçlendiren ve kurtuluş savaşının kazanılmasında **temel etken olan ilke, aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Halkçılık
B) Milliyetçilik
C) Laiklik
D) Devletçilik
E) Cumhuriyetçilik

4. **2008 ÖSS:** Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, toplumu sadece ırk çizgileriyle değil din ve mezhep çizgileriyle bölmeyi de reddeder. **Bu duruma göre aşağıdakilerden hangisinin öneminin vurgulandığı savunulabilir?**

- A. Sınırları belli ve bölünmez vatan anlayışının
B. Ulusal ve insani değerleri kaynaştırmanın
C. Devletin ulusal ve bağımsız olmasının öngörüldüğünü
D. Siyasi varlığının dışındaki Türklerin yönetimlerin saygılı olmanın
E. Bir milletin mutluluğunun diğer milletlerin de mutluluğuna bağlı olduğuna inanmanın

5. **2011 YGS;** Atatürk “... Artık hükümet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millet, millet hükümettir.” demiştir. **Atatürk bu sözleriyle aşağıdaki ilkelere hangisinin önemini vurgulamıştır?**

- A. İnkılapçılık
B. Milliyetçilik
C. Devletçilik
D. Cumhuriyetçilik
E. Laiklik

6. **2011 KPSS LİSANS;**

- Soyadı kanununun kabul edilmesi
- Medreselerin kapatılması
- Medeni kanunun kabul edilmesi

Yukarıdaki gelişmeler aşağıda verilen Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilişkilendirilemez?

- A. Laiklik
B. Devletçilik
C. Milliyetçilik
D. Halkçılık
E. İnkılapçılık

7. **2015 YGS;** Mustafa Kemal, “Devlet idaresinde bütün kanunlar, nizamlar ilmin çağdaş medeniyete temin ettiği esas ve şekillere, dünya ihtiyaçlarına göre yapılır ve tatbik edilir.” demiştir. **Mustafa Kemal’in bu ifadesi ile aşağıdaki ilkelere hangisi tanımlanmıştır?**

- A. Laiklik
B. Halkçılık
C. Devletçilik
D. Milliyetçilik
E. Cumhuriyetçilik

8. **2016 YGS;** Atatürk, “Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendiliğinden yaptığı bir devlet teşkilatıdır... Artık hükümet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir. Millet hükümettir.” demiştir. **Bu ifade ile aşağıdakilerden hangisinin önemini vurguladığı söylenebilir?**

- A. Milli bağımsızlığın
B. Toprak bütünlüğünün
C. Kültür birliğinin
D. Milli egemenliğin
E. Kuvvetler ayrılığının

SESİLİ DERS NOTLARI

XV. KONU ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1. Yabancı Okullar Sorunu;

- **FRANSA ile yaşanmıştır.**
- Kapitülasyonlara dayanılarak açılan yabancı okulların amacı kendi kültürlerini yaymaktır.
- Lozan antlaşmasına göre, Türkiye'deki yabancı okullar Türk kanunlarına ve diğer okulların bağlı bulunduğu tüzük ve yönetmelik hükümlerine uyacaklardı.
- Fakat başta **Fransa** olmak üzere bazı okullar daha sonra bu düzenlemeler karşı çıktı.
- Türkiye Cumhuriyeti yabancı okullar sorunu **bir iç sorun sayarak** yabancı devletlerin isteklerini reddetti.

2. Irak Sınırı ve Musul Sorunu; 1924 – 1926

- İNGİLTERE ile yaşanmıştır.
 - Lozan antlaşmasında çözümlenemeyen bu konu İngiltere arasında çözümlenmesi kararlaştırılmıştı.
 - 1924 Haliç Konferansıyla başlayan çözüm denemeleri; Petrol açısından bol olan bu bölgeyi İngiltere elinde tutmak için Şeyh Said isyanının çıkarmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. 1981 ÖYS - 1988 ÖYS
 - Zor durumda kalan Türkiye ile yapılan antlaşma neticesinde 5 Haziran 1926 Ankara antlaşmasında;
- a) Musul İngiltere'ye bırakıldı. (Milletler Cemiyetinin Brüksel Hattı planına uygun)
- b) Bugünkü Türk-Irak sınırı çizildi
- c) Musul petrolü gelirinin % 10'u 25 yıl süreyle Türkiye'ye verilecek (Türkiye ekonomik sorunları nedeniyle bu payını 500.000 sterlin olarak peşin aldı.)
- Misak-ı Milli sınırları içinde olan Musul ve Kerkük kaybedildi.

3. Türk – Yunan Nüfus Mübadelesi (Değiş-Tokuş/ Etabli) Sorunu; 1930

- YUNANİSTAN ile yaşanmıştır.
- Lozan antlaşmasına göre, Türkiye'de kalan Rumlar ile Yunanistan'da kalan Türkler karşılıklı olarak yer değiştirilecekti.
- Ancak Batı Trakya Türkleri ile Mondros Mütarekesinden önce İstanbul'a yerleşen Rumlar bu değişimin dışında tutulacaktı.
- Yunanistan'ın İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak istemesi, sorunun Adalet divanına kadar gitmesine neden olmuştur. (YERLEŞİK KAVRAMI SORUNU)

4. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine (Cemiyeti Akvam) Üye Olması; 1932

- Milletler Cemiyeti I.Dünya savaşı sırasında ABD başkanı Wilson'un yayınladığı ilkelerde devletlerarası sorunu barışçı yollarla çözmek amacıyla kurulmuştu. (10 Ocak 1920'De Cenevre'de kuruldu)
- Üye olma sebepleri;
- a) 1930'da Avrupa'da savaş rüzgârları esmesi

- ☞ Hem kendi güvenliğini korumak hem de dünya barışına katkıda bulunmak için
- ☞ **İspanya'nın teklifi** ve Yunanistan'ın desteği ile Türkiye **18 Temmuz 1932'de Milletler Cemiyetine üye oldu.**

- b) Almanya'nın ve İtalya'nın yayılmacı tutumundan rahatsız olunmasıdır. (Bu devletler liberal demokrasiye karşıdır.)
- 1934 yılında da konsey üyeliğine seçildi. 2008 yılında da Türkiye konsey üyeliğine 2 yıllığına seçilmiştir. 2009 – 2010

5. Osmanlı Borçları; 1932

- FRANSA ile yaşanmıştır.
- Lozan antlaşmasından sonra Türkiye'nin Osmanlı devletinden kalan borçları nasıl ödeyeceği konusunda Türkiye ile Fransa arasında antlaşmazlıklara neden oldu.
- 13 Nisan 1928'deki anlaşma ile bir ödeme planı oluşturuldu.
- 1929 Dünya Ekonomik bunalımında ABD Başkanı Hoover Moratoryumunu ilan etti. Türkiye'de buna katıldı.
- Bu sorun 22 Nisan 1932'de çözüldü.
- En son borç 1954 yılında ödendi

6. Balkan Antantı; 1934

- Yunan başkanı Venezielos'un 1924 yılındaki Dünya Barış Kongresinde Balkan birliğinin oluşturulması önerisi ile kuruldu. 1988 ÖYS
- Kurulma sebebi; 1933 yılından itibaren Almanya ve İtalya'nın hızla silahlanmaya 1989 ÖYS gitmesidir.
- Bunun üzerine **Türkiye, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya** arasında Balkan antantının 9 Şubat 1934'de kurulmuştur
- Bir savunma kuruluşudur. Türkiye'nin Batı sınırları güvence altına alındı.
- Bulgaristan, Yunanistan ile sınır sorunları olması nedeniyle bu antlaşmaya katılmadı
- Arnavutluk, İtalya etkisinde olduğu için katılmadı.
- Yugoslavya'nın II. Dünya savaşında Almanya ile ortak hareket etmesi birliğin dağılmasına neden oldu. 1992 ÖYS

7. Montrö Boğazlar Sözleşmesi; 1936 1984 ÖYS

- Lozan antlaşmasında Boğazlar askerden arındırılarak tarafsız bir bölge haline getirilmiş başkanlığını Türkiye'nin yaptığı bir komisyonca yönetilmeye başlanmıştı. 2008 ÖSS
- 1936 yılından sonra Avrupa'da yeni bir savaş tehlikesinin belirmesi, **Almanya ve İtalya** yüzünden üzerine boğazların güvenliğinin tehlikeye düştü iddiasıyla Türkiye'nin Milletler Cemiyetine başvurmasıyla gündeme geldi.

Konferansta; 2001 ÖSS

- Boğazlar komisyonu kaldırılarak yönetim Türkiye'ye bırakıldı. 1978 ÜSS
- Türkiye boğazların iki yakasında asker bulundurulacak
- Her türlü ticaret gemisi Boğazlardan geçebilecekti
- Savaş gemilerinin geçişi sınırlandırıldı.
- Türkiye bir savaş tehlikesi karşısında boğazları kapatabilecek

Boğazlarda Türk egemenliği kesinleşti, güçlendi. 1984 ÖSS - 1993 ÖSS - 2001 ÖSS

İngiltere bu durumu desteklerken Rusya karşı çıktı. Türk-Rusya dostluğu sona erdi.

Rusya'nın bu zikzaklı politikasının sebebi Boğazları geçip, Akdeniz yolu üzerindeki engelleri ortadan kaldırmaktır. 1984 ÖSS

8. Sadabat Paktı; 1937

- İtalya'nın Habeşistan'ı işgali nedeniyle Orta doğu ve Akdeniz'deki tehlikeye karşı Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında kuruldu.
- 2011 LYS; Türkiye, Irak ve İran tarafından imzalanmak üzere hazırlanan metnin 1935 yılında Cenevre de onaylanmasına rağmen, Sadabat Paktı ancak 1937 yılında imzalanmıştır. Bu gecikme de Afganistan ve Suudi Arabistan'ın Pakt'a alınıp alınmayacaklarıyla ilgili görüşmelerin sürmesidir.

SALDIRMAZLIK VE İYİ KOMŞULUK PAKTIDIR. SAVUNMA İÇİN YARDIMLAŞMA DEĞİL.

- Türkiye doğu sınırlarını güvence altına aldı
- Suriye Türkiye ile yaşadığı sorunlar, Pakistan ise hala İngiltere sömürgeci olması nedeniyle pakta katılmadı
- 1957'de Bağdat paktı adını aldı.
- 1980 yılında İran – Irak savaşının ortaya çıkmasıyla geçerliliğini kaybetti.

Balkan ya da Sadabat paktları komşu devletlerarasındaki sorunları çözmek amacıyla kurulmamıştır.

9. Hatay'ın Anavatanına Katılması; 1939 (Sancak Sorunu) 1981 ÖYS

- Hatay, Misak-ı Milli sınırları içinde olmasına rağmen Ankara antlaşmasıyla (Fransa) sınırlarımız dışında kalmıştı.
- 1936 yılında Fransa, Avrupa'da artan siyasi bunalım nedeniyle Suriye ve Lübnan'daki manda yönetimini kaldırdı. (1939'da Avrupa'da yayılan savaş rüzgârları Fransa'nın Türkiye'nin isteklerini kabul etmesinde etkili oldu.)
- Bunun üzerine Türkiye, Milletler Cemiyetine başvurarak Hatay'ın Suriye'de kalmasına engel olmaya çalıştı.
- 2 Eylül 1938' de Hatay meclisi açıldı. Ve bağımsız bir Hatay cumhuriyeti kuruldu.
- Devlet başkanlığına Tayfur SÖKMEN, Başbakanlığa Abdurrahman MELEK seçildi.
- 29 Haziran 1939'da Hatay Meclisi Türkiye'ye katılma kararı aldı.

Hatay Türkiye'ye katılan son toprak parçasıdır. Böylece Güney sınırlarımız çizildi.

M. K. ATATÜRK'ÜN ağır hastalığına rağmen 1938'de bölgeye yaptığı askeri teftiş sorunun çözümünü Türkiye lehine olmasını sağlamışken rahatsızlığının daha da artarak hastalığının ilerlemesine de neden olmuştu.

KONU TASARIM

XV. KONU ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- 1) **1983 ÖYS:** Aşağıdaki dönemlerin hangisinde Misak-ı milli ilkelerine uygun anlaşmalar yapılmıştır?
- A. 1936 – 1939
B. 1933 – 1935
C. 1930 – 1932
D. 1927 – 1929
E. 1924 – 1926
- 2) **1986 ÖSS;** Atatürk, 1935 yılındaki bir konuşmasında, “Savaşın ağırlığını göz önüne almayan bazı samimiyetten yoksun önderler, saldırının araçları olmuşlardır. Denetimi altındaki uluslara ulusçuluğu ve geleneği yanlış bir biçimde göstererek ve kötüye kullanarak onları aldatmışlardır.” demiştir. **Atatürk, bu sözleriyle hangi ülkelerin politikalarını eleştirmektedir.**
- A. Almanya ve İtalya
B. ABCD ve SSCB
C. Fransa ve İngiltere
D. Yunanistan ve İspanya
E. Japonya ve Çin
- 3) **2006 KPSS LİSANS; Musul, 1926 yılında aşağıdakilerin hangisiyle Irak’a bırakılmıştır?**
- A. Ankara Antlaşması
B. Lozan Antlaşması
C. Mudanya Ateşkes Antlaşması
D. Misak-ı Milli
E. Mondros Ateşkes Antlaşması
- 4) **2008 ÖSS SOS I:** Lozan Antlaşması’nda aşağıdaki konuların hangisiyle ilgili kararın, **Türkiye’nin egemenliğiyle bağdaştığı savunulamaz?**
- A. Azınlık hakları
B. Kapitülasyonlar
C. Boğazların yönetimi
D. Yunanistan ile sınır
E. Borçların ödenme biçimi
- 5) **2010 KPSS ÖN LİSANS; Aşağıdakilerden hangisi Sadabat Paktına üye devletlerden biridir?**
- A. Suriye
B. Mısır
C. Pakistan
D. Afganistan
E. Hindistan
- 6) **2012 LYS;** Boğazların durumunun gözden geçirilmesi amacıyla 1936’da Montrö’de toplanan konferansa, Lozan Boğazlar Sözleşmesini imzalayan devletlerden biri olmasına rağmen Akdeniz’deki yayılmacı **emellerinden dolayı katılmayan devlet aşağıdakilerden hangisidir?**
- A. İtalya
B. Fransa
C. Yunanistan
D. Bulgaristan
E. İngiltere
- 7) **2012 KPSS LİSANS Aşağıdaki sorunlardan hangisinin çözümünde, Milletler Cemiyeti devreye girmemiştir?**
- A. Musul
B. Bozkurt-Lotus
C. Yabancı okullar
D. Hatay Etabli
- 8) **2013 YGS;** Atatürk Dönemi’nde Türkiye, izlediği barışçı dış politika sayesinde bölgede bir istikrar unsuru olmuştur. O dönemde, Türkiye’nin bu konuma ulaşmasında **aşağıdaki gelişmelerden hangisinin etkisi olmamıştır?**
- A. Milletler Cemiyetine üye olunması
B. Balkan Antantı’nın imzalanması
C. Batılı ülkeler ile Sovyetler Birliği arasında hassas bir denge kurulması
D. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüne (NATO) üye olunması
E. Sadabat Paktı’nın imzalanması

YGS - COĞRAFYA

Ergül İMRALI KOCAMAN

Sibel KAYGUSUZ

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS-COĞRAFYA DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS COĞRAFYA KONULARA GÖRE SORU DAĞILIMI								
Konular	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Doğa ve İnsan	1	–	1	1	1	1	–	1
Doğal Afetler	1	1	1	1	1	–	1	1
Ulaşım Yolları	1	1	–	1	1	1	1	–
Ortak Payda: Bölge	1	1	1	1	1	1	2	1
Ekonomik Faaliyetler	1	1	1	–	1	1	–	1
Nüfus Ve Yerleşme	2	1	2	1	2	3	3	2
İç ve Dış Kuvvetler	1	4	2	2	1	1	1	0
Su-Toprak-Bitki	1	–	–	1	2	1	–	0
İklim Bilgisi	2	4	3	2	2	2	2	3
Harita Bilgisi	1	–	1	2	–	–	1	2
Dünya'nın Şekli ve Hareketleri	1	–	–	–	–	1	–	1
Coğrafi Konum	1	1	2	–	–	–	1	0
TOPLAM	14	14	14	12	12	12	12	12

ÇALIŞMA PLANI

N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none">Proje Tanıtım-BilgilendirmeÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme)	
1	Ekim 1	I. KONU Coğrafya ve Doğa, Coğrafyanın Bölümleri, Yardımcı Bilimler, Prensipleri	KONU TASARIM TESTİ
		II. KONU Koordinat Sistemi-Paralel ve Meridyenler	KONU TASARIM TESTİ
2	Ekim 2	III. KONU Harita Bilgisi-Uzunluk, Alan Hesaplamaları	KONU TASARIM TESTİ
		IV. KONU İzohipsler Profil Çıkarma ve Eğim Hesaplamaları	KONU TASARIM TESTİ
3	Ekim 3	V. KONU Dünyanın Şekli ve Sonuçları- Dünyanın Günlük Hareketi	KONU TASARIM TESTİ
		VI. KONU Dünyanın Yıllık Hareketi- Mevsimler ve İklim Kuşakları	KONU TASARIM TESTİ
4	Ekim 4	VII. KONU Atmosferin Özellikleri- Hava Durumu ve İklim	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
5	Kasım 1	VIII. KONU Sıcaklık	KONU TASARIM TESTİ
		IX. KONU Basınç ve Rüzgarlar	KONU TASARIM TESTİ
6	Kasım 2	X. KONU Rüzgar Çeşitleri	KONU TASARIM TESTİ
		XI. KONU Nem ve Yağış	KONU TASARIM TESTİ
7	Kasım 3	XII. KONU Makro klima İklim Tipleri	KONU TASARIM TESTİ
		XIII. KONU Yerin Yapısı/Kayaçlar/Kıtaların Kayması	KONU TASARIM TESTİ
8	Kasım 4	XIV. KONU İç Kuvvetler	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
9	Kasım 5	XV. KONU Dış Kuvvetler/Akarsular, Rüzgarlar ve Buzulların Oluşturduğu Yer şekilleri	KONU TASARIM TESTİ
		XVI. KONU Dış Kuvvetler/ Karstik Yer şekilleri /Dalga ve Akıntılarının Oluşturduğu Yer Şekilleri	KONU TASARIM TESTİ
10	Aralık 1	XVII. KONU Doğadaki Üç Unsur: Su, Toprak, Bitki	KONU TASARIM TESTİ
		XVIII. KONU Yerleşme	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	XIX. KONU Nüfus	KONU TASARIM TESTİ
		XX. KONU Ulaşım Yolları-Bölge Kavramı-Ekonomik Faaliyetler	KONU TASARIM TESTİ
12	Aralık 3	XXI. KONU Doğal Afetler	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
13	Aralık 4	SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

SESLİ DERS NOTLARI

I. KONU / COĞRAFYA VE DOĞA

Coğrafyanın Tanımı

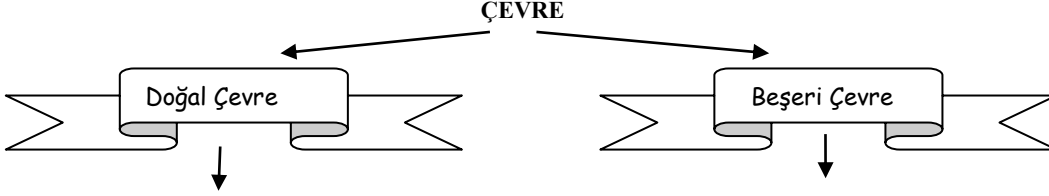
***Kelime anlamı;** Coğrafya =Graphien =Yerin (Dünyanın) Tasviri

***Coğrafya;** insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen bilimdir.

Coğrafyanın Konusu

1.Çevre ve Özellikleri:

Çevre; insanın içinde yaşadığı etkilediği ve etkilendiği yerdir.

Atmosfer (Hava küre)
Litosfer (Taş küre)
Hidrosfer (Su Küre)
Biyosfer(Canlılar Küresi)

Binalar, Köprüler, Tüneller, Yollar, Kanallar vb.

DOĞAYI OLUŞTURAN 4 TEMEL ORTAM VE DOĞAL UNSURLARI

DOĞAL ORTAMLAR	DOĞAL UNSURLARI
ATMOSFER(HAVA KÜRE)	Sıcaklık, yağış, rüzgar, basınç, nem, yağmur, kar, dolu
LİTOSFER (TAŞKÜRE)	Taş(kayaç), dağ, ova, plato, vadi, falez, obruk, peribacaları, drumlin, hörgüçkaya, mantarkaya, mağara, dolin, lapy, delta, birikinti konisi vb.
HİDROSFER (SU KÜRE)	Okyanus, deniz, göl, akarsu, yer altı suları, kaynak suları vb.
BİYOSFER (CANLILAR KÜRESİ)	Bitkiler (kayın, karaçam, defne, kekik vb.) Hayvanlar (keçi, koyun, kedi, köpek, penguen vb.)

2.İnsan ve Faaliyetleri:

Nüfus, yerleşme ile insanların yapmış olduğu sanayi, tarım, hayvancılık, ticaret, ulaşım, turizm gibi faaliyetlerini konu edinir.

3.İnsan ve Çevre Etkileşimi:

3.1.İnsanın Çevreye Etkileri:

* Hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği

*Ozon tabakasının incelməsi

*Ormanların tahribi

*Toprak Erozyonu

*İnsanın dağlar arasına tüneller, geçitler yapması

*Okyanusları, denizleri birleştiren kanallar yapması (Ör; Süveyş Kanalı)

*Barajlar, yapay göller oluşturarak çevrelerinin iklim özelliklerini değiştirebilmesi

*Hollanda ve Japonya'da olduğu gibi denizi doldurarak yeni araziler elde etmesi vb.

3.2.Çevrenin İnsana Etkileri

***Atmosferde meydana gelen hava olaylarının (sıcaklık, rüzgar, yağış) insana etkileri**

Nüfus ve Yerleşmeyi, mesken tipini, çatı tipini, pencere tipini, sel, kuraklık, çığ gibi doğal afetlerin oluşumunu, insan faaliyetlerini (tarım, sanayi, ulaşım vb.), insanların giyimini, karakterini, beslenmesini,

***Litosferde oluşturan taşlar ve yer şekillerinin (vadi, dağ, ova vb.) insana etkileri**

İnsanların ekonomik faaliyetlerini (platolarda hayvancılık ovalarda tarım gibi), nüfusu ve yerleşmeyi, ulaşımı(dağlarda zor ovalarda kolay olur), turizmi (dağlarda kayak turizmi, platolarda yayla turizmi),madenciligi

***Hidrosferi oluşturan okyanus, deniz, akarsu, göl vb. suların insana etkileri**

Besin kaynağı (balıkçılık),sportif faaliyetleri (sörf, rafting vb.), ulaşımı(denizyolu), turizmi, madenciligi

***Biyosferi oluşturan bitki ve hayvanların insana etkileri**

Bitkiler; Besin maddesi, ilaç hammaddesi, hayvan yemi, kağıt hammaddesi, yapı malzemesi

Hayvanlar; Derisinden, yününden, spor (at biniciliği), suçluları yakalamada, evimizi korumada

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

A-FİZİKİ COĞRAFYA: Yeryüzünde oluşan doğal olayları konu alır. Beş bölüme ayrılır.

KLİMATOLOJİ (iklim bilimi): Atmosferin alt katı olan troposferdeki olayları ve iklim elemanlarını inceler. Sıcaklık, basınç, nem ve yağışlar, iklim tipleri konularını oluşturur.

JEOMORFOLOJİ (Yer şekli bilimi) : Yer şekillerini ve bunların oluşmasında etkili olan iç ve dış kuvvetleri inceler. Jeoloji ile iç içedir.

HİDROĞRAFYA (Sular Coğrafyası): Yer kabuğunun çukur yerlerini dolduran sulara

oluşan olayları inceler. Denizleri, gölleri ve akarsuları inceler.

BİYOĞRAFYA (Canlı coğrafyası) : Bitki ve hayvan topluluklarını inceler. Biyoloji ile ilişkilidir.

B-BEŞERİ COĞRAFYA: İnsan ve insanın faaliyetleriyle ilgili konularla uğraşır. Nüfusun dağılışı, nüfus hareketleri, yerleşme gibi... (Nüfus, göç, yerleşme, vb. faaliyetleri inceler.)

C-EKONOMİK COĞRAFYA: İnsanların yarattığı bütün ekonomik etkinlikleri inceler. Coğrafya (Tarım, hayvancılık, sanayi, turizm, ulaşım, madencilik, vb. faaliyetleri inceler.)

COĞRAFYAYA YARDIMCI BİLİMLER

Coğrafya araştırmalarını yaparken çeşitli bilimlerden yararlanır. Bunlar sırasıyla:

1-JEOLOJİ: Yer bilimidir. Yerin yapısını, yerkabuğunun oluşumunu ve gelişimini inceler.

2-KARTOĞRAFYA: Harita bilimi.

3-BOTANİK: Bitki bilimi.

4-ZOOLOJİ: Hayvanları konu alır.

5-METEROLOJİ: Atmosfer olaylarını araştırır.

6-JEODEZİ: Yer ölçme bilimi.

7-JEOFİZİK: Dünyamızın iç yapısını inceler.

8-OSEANOĞRAFYA: Denizler.

9-PETROĞRAF: Taş bilimi.

10-ASTRONOMİ: Gök bilimi.

11-HİDROLOJİ: Su bilimi.

12-ETNOLOJİ: Kavimleri.

13-ANTROPOLOJİ: Toplumların sosyal özelliklerini inceler.

14-EKONOMİ: İktisadi yapıyı inceler.

15.PEDOLOJİ: Toprak bilimi.

16.LİMNOLOJİ: Göl Bilimi.

17.PATOMOLOJİ: Akarsu Bilimi.

18.DEMOGRAFİ: Nüfus Bilimi.

19.SİSMOLOJİ: Deprem Bilimi. Vb.

COĞRAFYANIN İLKELERİ

Coğrafya biliminin üç ilkesi vardır. Araştırmalarını bu ilkelere göre yapar ve ortaya çıkan sonuçları sentez halinde ifade eder. Bu prensipler sırasıyla;

1. DAĞILIŞ: Coğrafyaya özgü en önemli ilkedir. Coğrafya tüm coğrafi olay ve olguların dağılışlarını harita ile göstermek zorundadır. Dağılışı yapılabilen her türlü olgu ve olay coğrafyanın konusunu oluşturur.

Dağılış Prensibinin Uygulandığı Cümlelere Örnekler:

*Türkiye’de maki bitki örtüsü Akdeniz kıyılarında 1000m’ye kadar, Ege kıyılarında 600m’ye kadar, Güney Marmara kıyılarında 400m’ye kadar yayılış gösterir.

*Akdeniz İklimi ABD’ de Kaliforniya’da, Orta Şili’de, Akdeniz çevresindeki ülkelerde, Afrika’da Kap Bölgesi’nde ve Güneybatı Avustralya’da görülür.

*Dünya’da nüfusun yoğun olduğu yerler; Muson Asya’sı, Batı Avrupa, Doğu ABD ve Nil Deltası’dır.

2. KARŞILIKLI İLĞİ(BAĞLANTI): Coğrafi olayların birbirleriyle karşılıklı ilişkilerini araştırır. Rüzgârın basınçla, bitki örtüsünün iklimle, yağışın nemle bağlantısı gibi.

3. NEDENSELLİK: Coğrafi olay ve olguların tamamı bir nedene dayanır. Niçin böyle olmuştur? Ne zaman böyle olmuştur? Bu olayın sonucunda neler ortaya çıkmıştır? Sorunların çözüm önerileri nelerdir? Gibi soruların cevapları nedensellik ile ilgilidir.

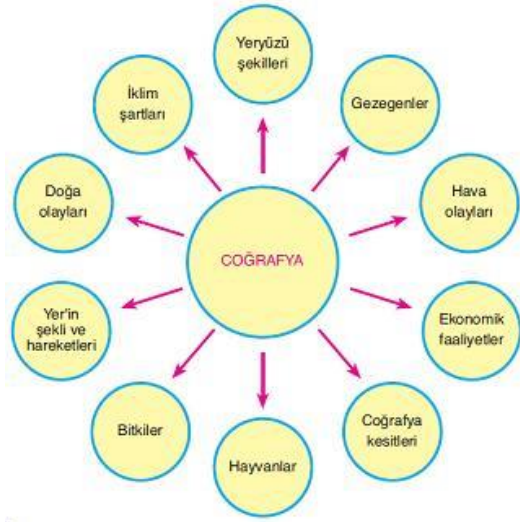
Nedensellik Prensibinin Uygulandığı Cümlelere Örnekler:

*Akdeniz’de sıcaklık ve buharlaşmanın fazla olması nedeniyle deniz daha tuzludur.

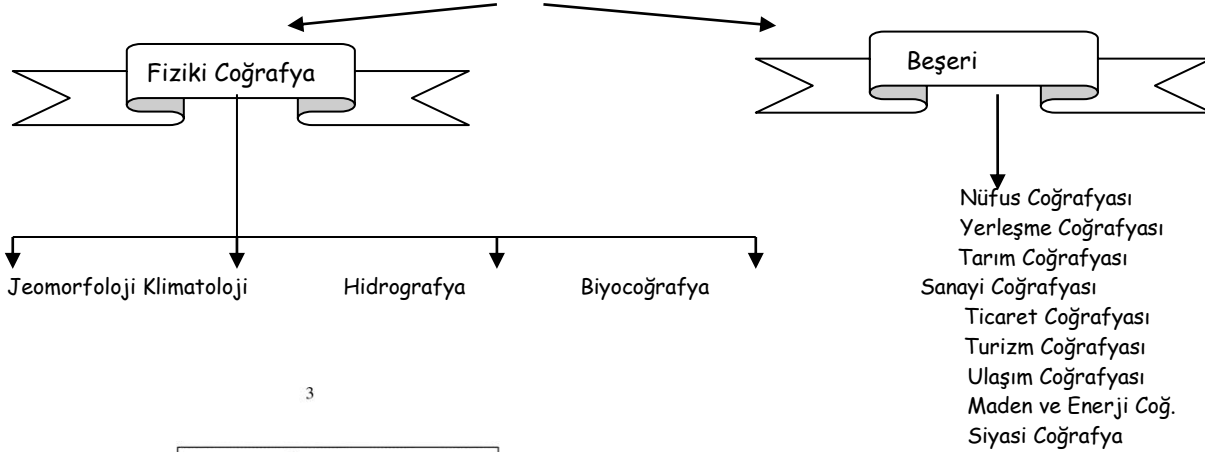
*Marmara Bölgesi’nde nüfusun fazla olmasının nedeni sanayinin gelişmiş olmasıdır.

KAVRAM HARİTALARI

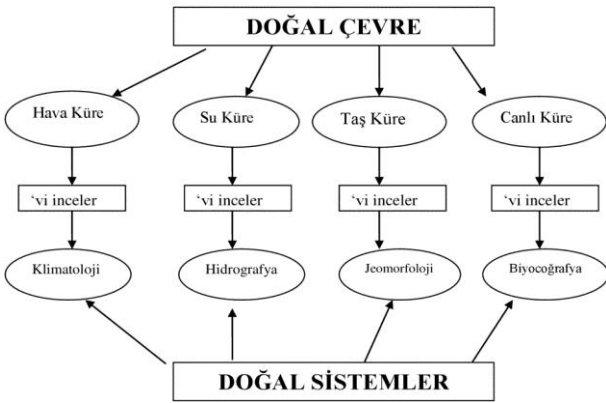
I. KONU / COĞRAFYA VE DOĞA

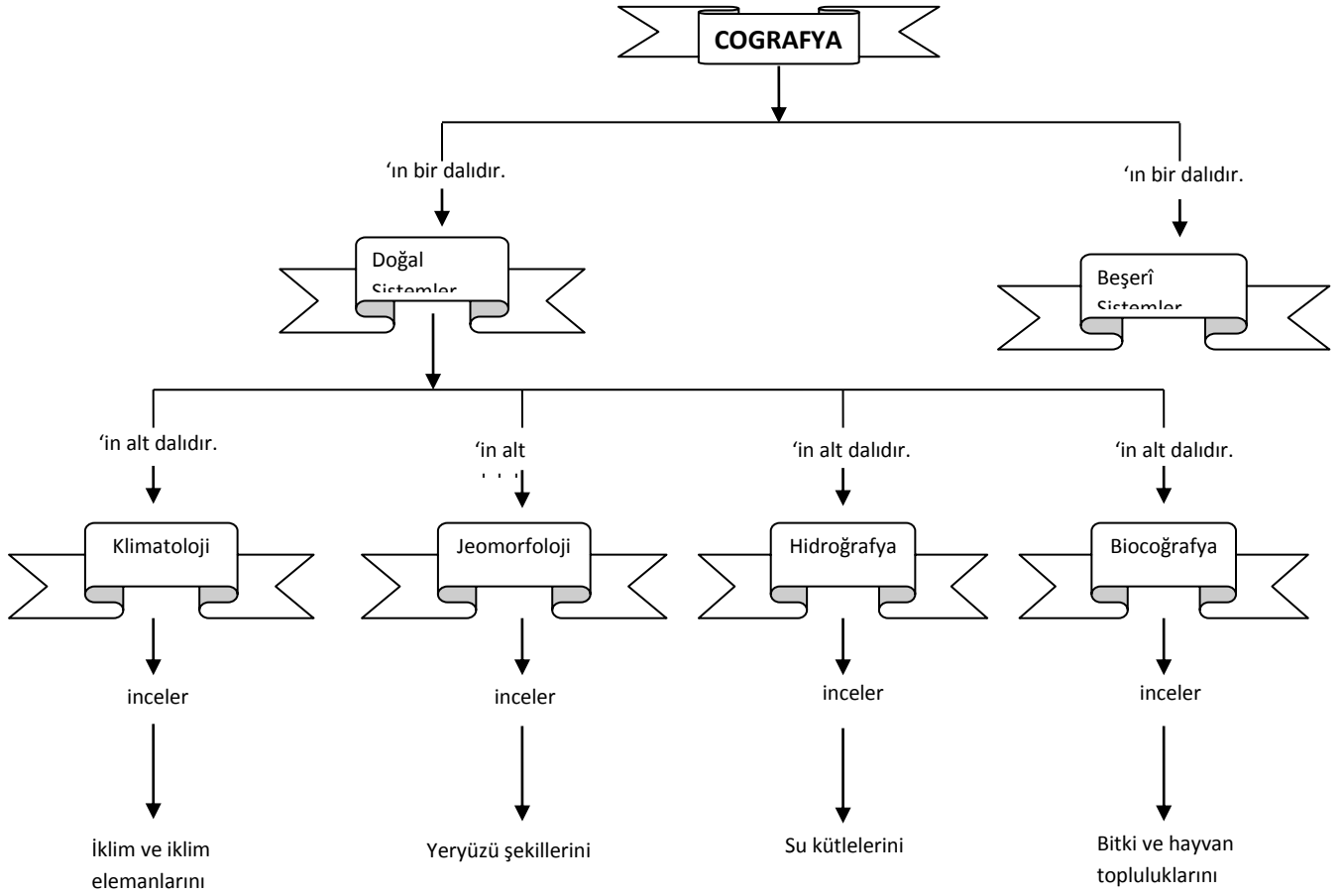

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

3

KONU TASARIM

I. KONU / COĞRAFYA VE DOĞA

1. Doğal ortam; atmosfer, hidrosfer, biyosfer ve litosferden oluşur. Buna göre gazete haberlerinden derlenen aşağıdaki doğal afetlerden hangisi farklı bir doğal ortamda gerçekleşmiştir?

- A) İsviçre'nin Elm Kasabası'nda 1881'de terk edilen taş Ocağında 10 milyon metreküp moloz ve kayanın hareketi sonucunda 115 kişi hayatını kaybetmiştir.
B) Japonya'da 1971 'de muson yağışlarının etkisiyle oluşan heyelanda 5000 konut yıkılmış ve 180kişi hayatını kaybetmiştir.
C)And Dağları'ndaki Montor Vadisi'nde 1974 'deki tabaka kayması sonucunda 450 kişi hayatını kaybetmiştir.
D)1970 yılında Kütahya Gediz'de yaşanan depremde 3500 ev tamamen yıkılmış,800 kişi hayatını kaybetmiştir.
E) Filipinler'de 2013 yılında yaşanan ve 2000 kişinin hayatını kaybettiği Haiyan Tayfununda 720 bin kişi başka yerlere tahliye edildi.

2. İnsanlar binlerce yıldır doğa ile uyum içerisinde yaşamaya devam etmiş ve bu süreçte doğanın özelliklerini keşfederek yaşamı kolaylaştırmaya çalışmıştır. Ancak zamanla insan-doğa etkileşiminde insan daha baskın duruma geçmiştir.

- Buna göre aşağıdakilerden hangisi parçada belirtilen duruma örnek gösterilemez? 2014/YGS
A)Sulak alanların kurutulmasıyla tarım yapılması ve üretim artışı
B)Su kaynaklarına yakın alanların yerleşme yeri olarak seçilmesi
C)Barajlar yapılarak sel ve taşkınlardan korunma, enerji üretimi
D)Kutuplara yakın alanlardaki yer altı kaynaklarının çıkarılması ve işlenmesi
E)Fay hatlarının bulunduğu alanlarda depreme dayanıklı yapıların inşa edilmesi.

3. Özellikle teknolojik gelişmelerin yoğun olmadığı ve gelişmemiş olarak nitelendirilen bölgelerde doğal çevrenin insan yaşamı üzerindeki etkisi çok daha belirgindir.

- Aşağıdakilerden hangisi bu duruma örnek olarak gösterilemez? 2016/YGS
A) Afrika'nın bazı bölgelerinde göçebe topluluğun hala yapılması
B) Sahra Afrikası'nda insanların ulaşım için deve kullanması
C) Moğolistan platolarında göçebe hayvancılığın yaygın olması
D) Sibiry'a da insanların hayvanları kürk ve derisi için avlaması
E) Antartika'da bazı istasyonlarda insanların yaşaması

4. Doğal çevre koşullarının elverişli olduğu alanlar, İnsan tarafından yoğun olarak kullanılırken elverişsiz alanlarda insan faaliyetleri sınırlanmaktadır.

- Buna göre aşağıda verilen insan faaliyetlerinden hangisinin gelişimi doğal çevre koşullarına daha az bağımlıdır? 2014/YGS
A)Tarım B)Sanayi C)Ormancılık D)Madencilik E)Ticaret

5. Doğal ve beşeri unsurlar birbirleriyle karşılıklı etkileşim içindedir.

- Aşağıdaki durumlardan hangisinin beşeri faaliyetler üzerindeki olumsuz etkisi diğerlerinden daha fazladır? 2012/YGS
A)İtalya'da Etna Yanardağı çevresinde toprakların geçirirli olması sonucu tarımsal ürün çeşitliliğinin azalmasının
B)Şiddetli lodos nedeniyle Çanakkale Boğazı'nda deniz ulaşımının aksamasının
C)İzlanda'da meydana gelen volkanik patlamalar sonucu kül ve toz bulutlarının hava trafiğini etkilemesinin
D)Konya Havzası'nda obrukların oluşumu sonucu tarım alanlarının zarar görmesinin
E)Antalya kıyılarında dalga aşındırması sonucu falezlerin gerilemesinin

6. İnsanların ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilmek için teknolojinin de yardımıyla dünyadaki yaşam alanları gittikçe genişlemektedir. Eskiden genellikle doğal çevre koşullarının elverişli olduğu alanlarda yaşamını sürdüren insan, günümüzde yaşam koşullarının oldukça zor olduğu kutuplara yakın alanlarda bile yaşamaya başlamıştır.

- Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli ihtiyaç aşağıdakilerden hangisidir?(2015/YGS)
A) Barınma B) Savunma C)Su Temini D)Beslenme E)Ham madde

7. Bulduğunuz yerleşmede ne kadar insan• yaşıyor? Çevrenizde hangi ürünler yetiştiriliyor?• Isınma ihtiyacınızı hangi kaynaklardan• karşıyorsunuz? Çevrenizdeki binaların yapımında ne tür• malzemeler kullanılıyor? Yukarıdaki sorularla yoklanmak istenen bilgiler arasında, coğrafyanın hangi alt alanına ait inceleme konuları yoktur?(2017YGS)

- A) Nüfus Coğrafyası
B) Ulaşım Coğrafyası
C) Tarım Coğrafyası
D) Enerji Coğrafyası
E)Yerleşme Coğrafyası

8. Aşağıdakilerden hangisi, insanın doğaya olan etkisine örnek gösterilemez?(2011 YGS)

- A) Kloroflorokarbon gazlarının artmasıyla ozon tabakasının seyrelmesi
- B) Denizlerdeki kirlenmeye bağlı olarak biyoçeşitliliğin giderek azalması
- C) Her yıl farklı sayıda tropikal siklonun meydana gelmesi
- D) Kişi başına düşen tatlı su miktarının giderek azalması
- E) Yağmur ormanlarının büyük bir hızla yok olması

9. Coğrafya, doğa ve insan arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen bilim dalıdır. Kimi zaman insan doğal koşulları etkilerken kimi zaman da doğal koşullar insanın ekonomik ve yaşamsal faaliyetlerini etkilemektedir.

Buna göre aşağıda verilenlerden hangisi insan-doğa etkileşimine diğerlerine göre farklı bir örnektir?

- A) Yükseltinin fazla olduğu yerlerde tahıl tarımının yaygın olması
- B) Yüksek enlemlerde yerleşmelerin deniz seviyesine yakın yerlerde kurulması
- C) Bozkır bitki örtüsüne bağlı küçükbaş hayvancılığın yapılması
- D) Barajlardan hidroelektrik enerji elde edilmesi
- E) Tarım ürünü çeşitliliğinin orta kuşak ülkelerinde daha fazla olması

10. Doğal unsurlar ve insan faaliyetleri sürekli etkileşim halindedir. Gelişen teknoloji ile beraber insanların doğal süreçler olan etkisi de artmaktadır.

I. İsviçre’de Alp dağlarının olumsuz etkilerine rağmen tünel ve viyadüklerle kara ve demiryolu ulaşımı sağlanmıştır.

II. Japonya’nın Alchi Bölgesi’ndeki Nagoya Havaalanı karadan getirilen malzemelerle denizin doldurulması sonucunda oluşturulmuştur.

III. Kaliforniya’daki eski çöl alanı olan Central Valley sulama kanallarının kurulmasıyla verimli tarım alanlarına dönüştürülmüştür.

IV. Çatalca-Kocaeli yarımadası sanayi faaliyetlerinin gelişmesine bağlı olarak nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu yerlerden biri haline gelmiştir.

Yukarıdakilerden hangileri doğal ve beşeri süreçler arasındaki etkileşime örnek gösterilemez?

- A) Yalnız IV
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) III ve IV

11. Coğrafya Öğretmeni Şebnem Hanım, sınıfındaki öğrencileri gruplara ayırmış ve onlardan yaşadıkları yerin ekonomik, kültürel ve teknolojik imkanlarını araştırarak rapor haline getirmelerini istemiştir. Buna göre:

Erinç Grubu: Bölgelerinde ne tür hayvanların yetiştirildiğini ve kültür balıkçılığı ile uğraşan işletmeler,
İzbrak Grubu: Yaşadıkları alandaki internet, yazılı, görsel medya hizmetleriyle bunların kullanılabilirlik durumlarını
Tümertekin Grubu. Bölgelerinde faaliyette bulunan iki termal tesisi ve bu tesislere kaynak olan sıcak suların çıktığı alanları rapor haline getirerek sınıfta sunmuşlardır.

Grupların çalışma konularına bakıldığında aşağıdakilerden hangisinde beşeri coğrafyanın alt dalıyla ilişkilendirilecek bir rapor çalışması yapılmamıştır? (2013 YGS)

- A) Nüfus Coğrafyası
- B) Turizm Coğrafyası
- C) Tarım Coğrafyası
- D) Enerji Coğrafyası
- E) Ulaşım Coğrafyası

12. İzlediği belgeseli arkadaşlarıyla paylaşan Ali şu aktarımlarda bulunur. Bir gün öncesinde 7,6 şiddetinde bir deprem yaşanmıştı. 5-6 saat sonra dalga boyu 20 m’yi bulan tsunami kıyıyı harabeye çevirdi. Bölgenin dünya ile iletişimi ise aktif hala gelen volkanın yoğun gaz ve tuf bulutundan dolayı kesilmişti.

Ali’nin izlediği belgeselde Coğrafya inceleme konularından hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Jeoloji
- B) Hidrografi
- C) Yerleşme
- D) Ulaşım
- E) Klimatoloji

13. (I) Oba, göçebe aileler tarafından kullanılan kırsal yerleşme türüdür. (II) Oba yerleşmeleri, Orta Karadeniz ve Adana bölümlerinde yaygındır. (III) Türkiye’deki oba yerleşmelerinin yarısından fazlası bu iki bölümde yer almaktadır. (IV) Asıl ekonomik fonksiyonu hayvancılık olan bu yerleşme şeklinde barınma gereksinimini genellikle çadırlar karşılamaktadır. (V) Sürüleri daha çok küçükbaş hayvanlardan oluşan obalarda çadırların yanı sıra ağıl da bulunmaktadır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde coğrafyanın dağılım ilkesi kullanılmıştır? (2008 ÖSS)

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve V
- E) IV ve V

SESLİ DERS NOTLARI

II. KONU / COĞRAFİ KOORDİNATLAR-PARALEL VE MERİDYENLER

Coğrafi Konum Kavramı

Dünya üzerinde herhangi bir noktanın yerinin belirlenmesine coğrafi konum denir.

İkiye ayırmak mümkündür bunlar:

1) Özel Konum

Bir yerin kendi özelliklerinden kaynaklanan özel konumudur. Denize yakın olmak, turizm, ticaret merkezlerine yakın olmak gibi.

Türkiye'nin Özel Konum Sonuçları

- Asya ve Avrupa arasında geçiş konumunda bulunması
- Üç tarafının denizlerle çevrili olması
- Yer şekillerinin engebeli olması
- Boğazlara sahip olması
- Ortalama yükseltisinin fazla olması ve batıdan doğuya doğru akması
- Kuzey Anadolu ve güney Anadolu dağlarının denize paralel, batı Anadolu dağlarının denize dik uzanması
- Yer altı zenginliklerinin fazla olması

2) Mutlak(MATEMETİK) Konum

Dünya üzerindeki bir noktanın enlem ve boylam dereceleriyle yerinin belirlenmesine o yerin mutlak konumu denir.

36-42 kuzey paralelleri ile 26-45 doğu meridyenleri arasında yer alan ülkemizin sahip olduğu matematik konum beraberinde şunları getirmiştir

- Ülkemizin kuzey-güney uzunluğu 666 km dir.
- En güneyinin ekvatora uzaklığı 3996 km dir.
- Dört mevsim belirgin olarak yaşanır.
- Orta kuşağın güneyinde yer alır.
- Kuzeye gidildikçe gece gündüz sürelerinin farkı artar, gölge uzunlukları artar.
- Güneyden gelen rüzgarlar sıcaklığı yükseltir, kuzeyden gelen rüzgarlar sıcaklığı düşürür.
- Yer şekillerinin güney yamaçları daha çok ısınır ve yerleşimlere dönük kurulur.
- Türkiyenin doğusu ve batısı arasında 19 boylam farkı ve 76' zaman farkı vardır.
- Doğu yarımkürede bulunur.

Hayali Rehberler: Paralel Ve Meridyenler

Paraleller

Ekvatora paralel olarak 1°lik açı aralıklarıyla çizildiği varsayılan dairelerdir.

Özellikleri:

*Başlangıç paraleli Ekvator'dur ve en büyük paralel dairesidir (40.076km). *Dünyanın şeklinden dolayı Kutuplara gidildikçe çevre uzunlukları azalır.

*Birer derece aralıklarla geçerler.

*90 tanesi Güney, 90 tanesi Kuzey Yarımküre'de olmak üzere toplam 180 tanedirler.

*İki paralelin arasındaki uzaklık her yerde 111 km dir.

*Paralellerin derecesi kuzey ve güneye doğru artar.

Meridyen

Ekvatoru dik olarak kesen ve kutuplarda birleşen hayali dairelere meridyen daireleri denir

Özellikleri:

*Başlangıç meridyeni Greenwich' tir.

*Greenwhic'in 180 batısında ve 180 doğusunda olmak üzere 360 tane meridyen yayı vardır. Tam daire olarak 180 adettir.

*Aralarındaki uzaklık sadece Ekvator üzerinde 111 km'dir. Dünyanın şeklinden dolayı Kutuplara gidildikçe bu uzaklık daralır. Örnek: Türkiye'de ortalama 85 km, Kutup dairelerinde 47 km dir. *** Bunun sonucu olarak doğu-batı yönünde aynı mesafe gidildiğinde Kutuplara yakın yerde daha fazla meridyen geçilirken, Ekvator'da en az meridyen geçilir.

*İki meridyen arasında 4 dakikalık yerel saat farkı vardır.

*Kutuplarda birleştikleri için meridyen yayları eşit uzunluktadır.

*Aynı meridyen üzerindeki bütün noktalarda yerel saat aynıdır. Ayrıca 21 Mart-23 Eylül günlerinde de güneş aynı anda doğar ve batar.

Yerel Saat Hesaplamaları, Ortak Saat, Saat Dilimleri, Tarih Değiştirme Çizgisi

Yerel Saat:

Herhangi bir yerde, Güneş'in en tepede olduğu ana ya da gölge boyunun en kısa olduğu ana öğle vakti denir. Öğle vakti gün ortasıdır ve saat 12.00 olarak kabul edilir. Buna göre ayarlanan saat dilimine yerel saat denir.

Yerel saat farkları, meridyenlerden faydalanılarak hesaplanabilir.

Yerel saat hesaplarını yapabilmek için şunları öğrenmekte fayda vardır:

Aynı meridyen üzerinde bulunan bütün noktaların öğle vakitleri aynı anda olur ve yerel saatleri birbirine eşittir.

Aynı meridyen üzerinde bulunan noktaların yerel saatleri birbirine eşit olmasına rağmen (21 Mart ve 23 Eylül tarihleri hariç) Güneş'in doğma ve batma saatleri farklıdır. Bunun nedeni, Dünya ekseninin 23° 27' eğik olmasıdır.

Ortak Saat (Ulusal Saat):

Çalışma hayatında, yerel saatlerin hepsini kullanmak mümkün değildir. Ticari ve ekonomik ilişkilerin kolaylaştırılması, haberleşme ve ulaşım hizmetlerinin hızlı ve düzenli bir şekilde yapılabilmesi için, yerel saatten farklı olarak, ortak saat ya da ulusal saat uygulamasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle her ülkenin, kendisine en uygun meridyenin yerel saatini bütün ülke sınırlarında geçerli hale getirmesiyle oluşan saate ortak saat adı verilmektedir.

Doğu - batı doğrultusunda geniş olan ülkeler (A.B.D, Kanada, Çin, vb.) aynı anda birden çok ortak saat kullanırlar. Ancak doğu - batı yönünde dar olan ülkeler (Türkiye, İtalya, Bulgaristan, İspanya, vb.) ise aynı anda tek ortak saat kullanırlar.

Türkiye’de, 1978 yılına kadar, 2. saat diliminde yer alan 30° Doğu meridyenin yerel saati ortak saat olarak kullanılmıştır. 1978 yılından sonra, güneş ışınlarından daha fazla yararlanarak enerji tasarrufu sağlamak amacıyla, ileri ve geri saat uygulamasına geçilmiştir. Şöyle ki;

• Yaz döneminde 3. saat dilimine giren 45° Doğu meridyenindeki Iğdır’ın yerel saati esas alınarak ileri saat uygulamasına geçilmiştir.

• Kış döneminde ise 2. saat dilimine giren 30° Doğu meridyenindeki İzmit’in yerel saati esas alınarak ortak saat uygulaması yapılır.

2016 yılından itibaren Türkiye’nin ortak saati 45° doğu meridyenindeki Iğdır’ın yerel saati esas alınmış ve yıl boyunca bu saat kullanılmaya başlanmıştır.

SAAT DİLİMLERİ (ULUSLARARASI SAAT)

Bilim ve tekniğin hızla gelişmesiyle ülkeler arası ekonomik ve siyasi ilişkilerin artması, buna bağlı olarak iletişimin hızlı olması uluslararası saatin doğmasına yol açmıştır. Bu sebeple saat dilimleri oluşturulmuştur. Dünya üzerinde 24 saat dilimi vardır.

Saat dilimi hesaplamalarında yaz ayları (temmuz, ağustos, haziran)ibaresi geçiyor ise Türkiye için 3 doğu saat dilimi(45 doğu Meridyeni)böyle bir ifade geçmiyor ise 2 doğu saat dilimi (30 doğu meridyeni)kullanılır. Her saat dilimi arası 15 meridyen vardır ve dolayısıyla 4X15: 60 dk saat dilimleri arası zaman farkı vardır.

TARİH DEĞİŞTİRME ÇİZGİSİ

Dünya’nın doğu ve batı yarım kürelerinin uç noktaları arasında bir günlük zaman farkı vardır. Bu nedenle, Başlangıç meridyenin devamı olan 180° meridyeni, tarih değiştirme çizgisi olarak kabul edilmiştir.

• 180° boylamının batısına doğru gidildiğinde, Doğu Yarım Küre’ye geçildiği için, tarih 1 gün ileridir.

• 180° boylamının doğusuna doğru gidildiğinde, Batı Yarım Küre’ye geçildiği için, tarih 1 gün geridir.

ZAMAN PROBLEMLERİ

1. Yerel saat problemleri

Yerel saat problemlerinde şu yol takip edilir:

a. İstenilen merkezlerin her ikisi de Greenwich’in batısında ya da doğusunda ise, boylam numarası büyük olandan küçük olan çıkarılır. İstenilen merkezlerden birisi Greenwich’in doğusunda diğeri batısında ise boylamlar toplanır.

Buna göre;

– Boylam farkı bulunur.

– Bulunan boylam farkı sabit zaman farkı olan 4 ile çarpılarak yerel saat farkı hesaplanır.

b. Dünya batıdan doğuya doğru döner. Bu nedenle, doğuda yerel saat batıya göre daima ileridir. Batıda ise yerel saat doğuya göre daima geridir.

Buna göre;

– Batıdaki bir noktanın yerel saati verilecek, doğudaki bir noktanın yerel saati sorulacak olursa, doğuda yerel saat daima ileri olacağından aradaki yerel saat farkı toplanır.

– Buna karşılık, doğudaki bir noktanın yerel saati verilir, batıdaki bir noktanın yerel saati sorulursa, batı daima geri kalacağından aradaki yerel saat farkı çıkarılır.

2. Güneş Problemleri:

Güneş’in doğma ve batma saati ile ilgili problemlerde şu yol takip edilir:

a. Yerel saat problemlerinde anlatıldığı gibi iki nokta arasındaki yerel saat farkı bulunur.

b. Dünya, batıdan doğuya doğru döndüğü için, doğuda Güneş batıya göre daima erken doğar, batar. Batıda ise Güneş, doğuya göre daima geç doğar, batar.

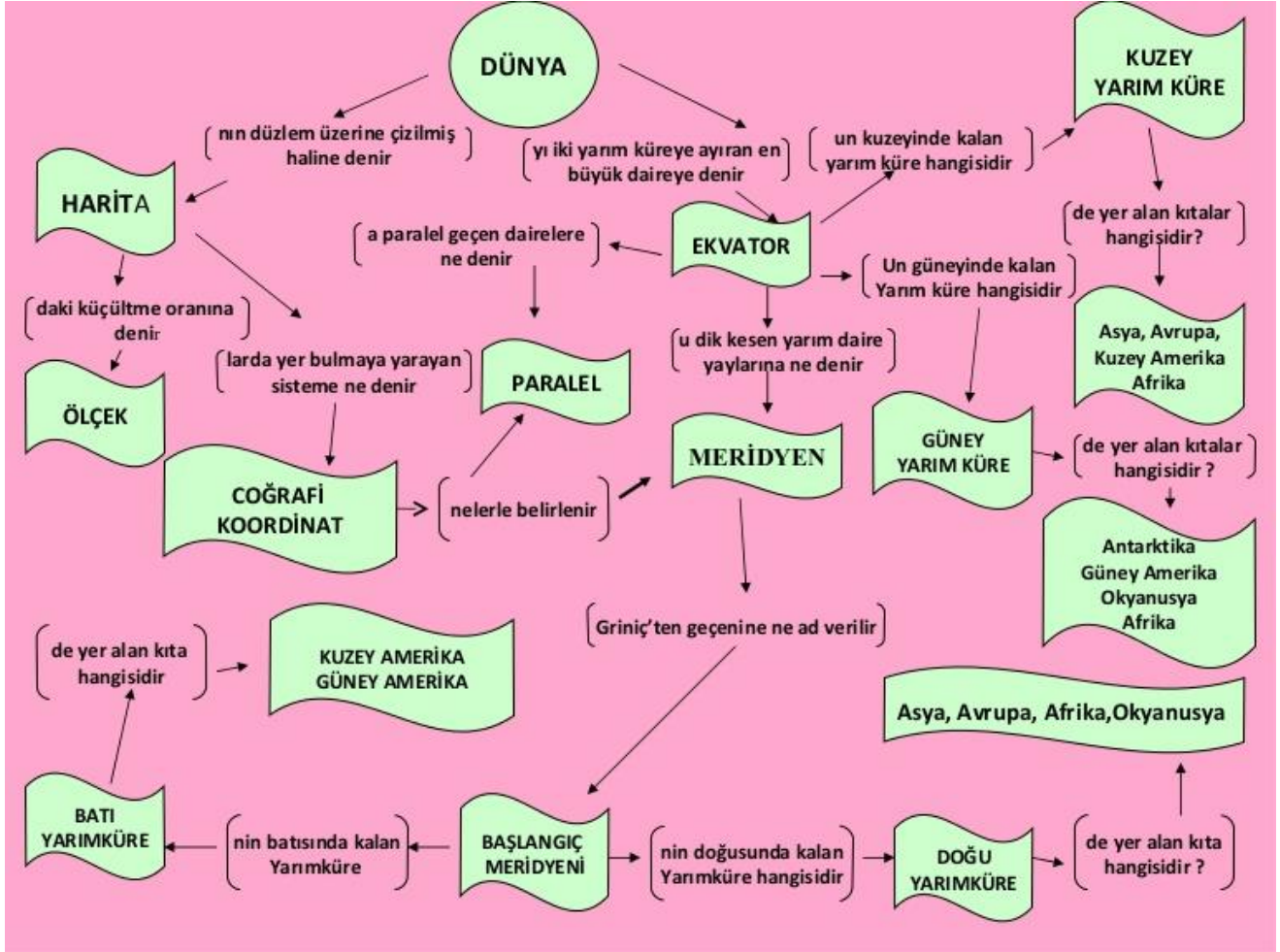
Buna göre;

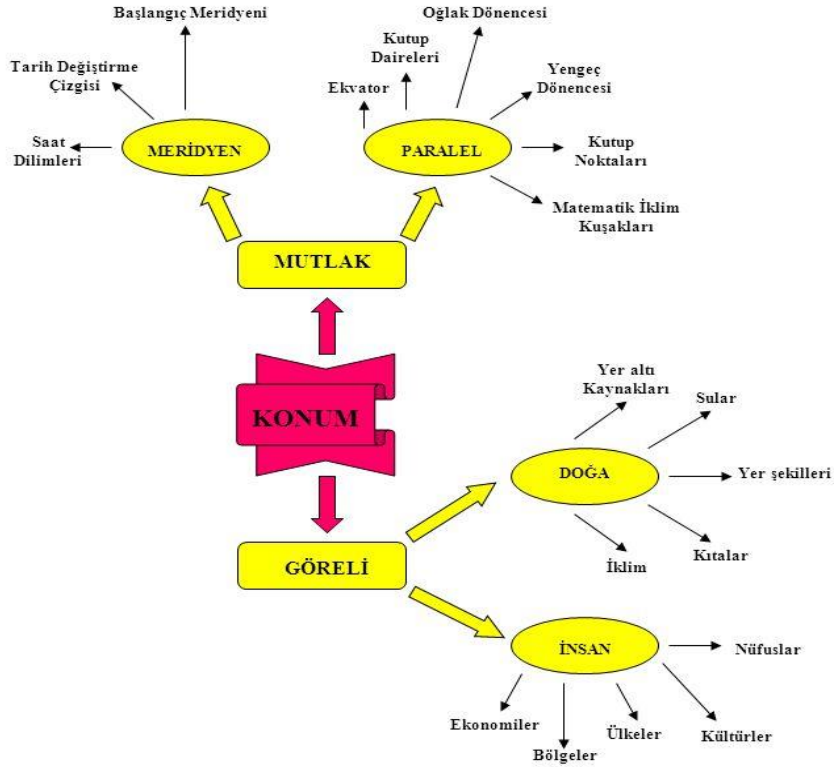
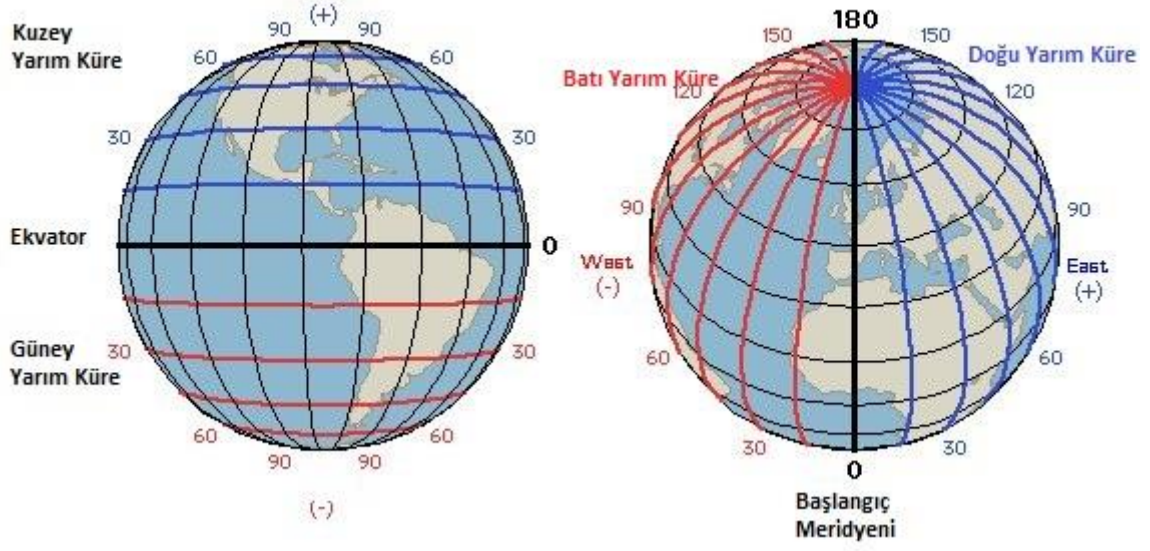
– Batıdaki bir noktada Güneş’in doğma saati verilir, doğudaki bir noktada Güneş’in doğma saati sorulursa, doğuda Güneş erken doğacağından aradaki yerel saat farkı çıkarılır.

– Eğer tersi sorulursa, batıda Güneş geç doğacağından aradaki yerel saat farkı toplanır.

KAVRAM HARİTALARI

II. KONU / COĞRAFİ KOORDİNATLAR-PARALEL VE MERİDYENLER

Şekil 3: Konum kavram haritası

KONU TASARIM

II. KONU / COĞRAFİ KOORDİNATLAR-PARALEL VE MERİDYENLER

1.+8. saat dilimini kullanan Çin'in Şanghay kentinde bulunan bir grup turist 2017 yılına burada girmiştir. Ziyaret sonrasında grubun uçağı 01.01.2017 tarihinde saat 02.30'da kalkarak -8. saat dilimini kullanan ABD'nin San Francisco kentine 11 saatlik uçuşun ardından inmiştir. Buna göre, uçağın indiği anda San Francisco'da geçerli olan tarih ve saat aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir? (2017 YGS)

- A) 01.01.2017, Saat 13.30
B) 31.12.2016, Saat 10.30
C) 01.01.2017, Saat 21.30
D) 31.12.2016, Saat 13.30
E) 31.12.2016, Saat 21.30

2. Ekvatorun 4500 km kuzeyinde bulunan X noktasının yerel saati başlangıç meridyeninin yerel saatinden 120 dakika ileridir.

Yalnızca yukarıdaki bilgiler kullanılarak X noktasının,

I. matematik konumu,

II. ortalama yükseltisi,

III. bulunduğu saat dilimi,

IV. yıllık yağış tutarı

özelliklerinden hangilerine ulaşılabılır? (2010YGS)

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

3. 171 Batı Meridyeni üzerinde bulunan Samoa Bağımsız Devleti'nin başkenti Apia, ülke meclisinin aldığı kararla;

- 149 Doğu Meridyeni üzerinde bulunan Avustralya'nın başkenti Canberra'nın 21 saat 20 dakika gerisindeyken 2 saat 40 dakika ilerisine geçmiştir.

-Yeni yıla en son giren başkent iken 2012'ye ilk giren başkent olmuştur.

Bu bilgilere göre, Samoa Bağımsız Devleti aşağıdaki kararlardan hangisiyle yukarıdaki her iki durumu aynı anda gerçekleştirmiştir?(2012 YGS)

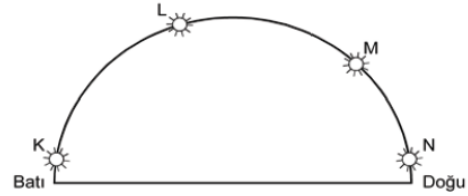
- A) Tarih değiştirme çizgisi olarak Greenwich'i kabul etme
B) 31 Aralık tarihini Samoa için 21 saat 20 dakika olarak kabul etme
C) Tarih değiştirme çizgisini ülkenin doğusuna kaydırma
D) Ülkenin batısındaki başka bir kenti başkent olarak kabul etme
E) 28 gün olan şubat aylarını 29 güne çıkarma

4. Türkiye'de, enerji tasarrufu sağlamak amacıyla yaz ve kış saati uygulanmaktadır. Bu uygulama kapsamında yılın yaklaşık beş aylık döneminde 30° Doğu meridyeninin, diğer dönemde ise 45° Doğu meridyeninin yerel saati ulusal saat olarak kullanılmaktadır.

Buna göre, 45° Doğu meridyeninin yerel saatinin ulusal saat olarak kullanıldığı dönemde, Türkiye'de, aşağıdakilerden hangisi yaşanmaz?(2011YGS)

- A) Gündüz-gece süresinin eşit olduğu gün
B) Güneş ışınlarının dike en yakın açıyla geldiği gün
C) En sıcak ay
D) Öğle vakti en uzun gölge boyu
E) En uzun gündüz

5.

Yukarıdaki şekilde Kuzey paraleli üzerinde yer alan K, L, M ve N merkezlerinde aynı günde ve aynı anda güneşin, gökyüzündeki konumu gösterilmiştir. Buna göre,

- Diğerlerine göre en batıda yer alan merkez ----'dir.

I

-Diğerlerine göre K merkezinin başlangıç meridyenine göre konumu ---- .

II

- Diğerlerine göre güneşin en erken doğduğu merkez ----'dir.

III

cümlelerindeki boş bırakılan yerlere getirilmesi gerekenler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?(2012YGS)

	I	II	III
A)	K	en yakındır	N
B)	N	belirlenemez	K
C)	M	en uzaktır	L
D)	N	en yakındır	K
E)	L	belirlenemez	M

6.10 Haziran günü Londra'da yerel saat 23.00 iken, günü 11 Haziran ve yerel saati 02.00 olan kent hangi meridyen üzerindedir?

- A) 45° Batı B) 45° Doğu C) 30° Batı
D) 30° Doğu E) 60° Batı

7. İki meridyen arasındaki uzaklığın Ekvatordan kutuplara gidildikçe azalmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dünyanın şeklinin geoit olması
- B) Meridyen boylarının eşit olması
- C) Paraleller arasında kalan meridyen yaylarının eşit olması
- D) Eksenin Ekvator düzlemini dik kesmesi
- E) Ekvator düzlemi ile ekliptiğin çakışması

8. 29° Doğu meridyeni üzerinde bulunan İstanbul'dan yerel saatle 15:30'da otobüsle yola çıkan bir öğrenci 5 saatlik yolculuğun ardından 33° Doğu meridyeni üzerinde bulunan Ankara'ya varacaktır. Öğrenciyi karşılamak isteyen ailesi yerel saatle kaçta Ankara otogarında hazır bulunması gerekir?

- A) 20:46
- B) 20:14
- C) 18:30
- D) 18:14
- E) 20:30

9. X noktası 20° Doğu meridyeni ile 40° Kuzey paraleli, Y noktası ise 10° Doğu meridyeni ile 30° Kuzey paraleli üzerindedir.

Bu koordinatlar göz önüne alındığında Y noktası, X noktasına göre hangi yöndedir?(2008 öss)

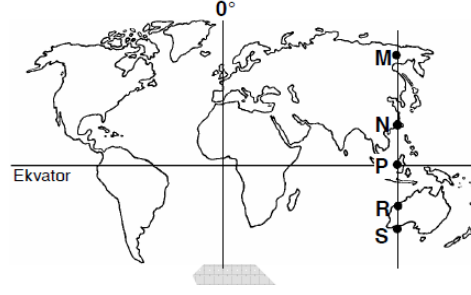
- A) Güneybatı
- B) Güneydoğu
- C) Kuzeybatı
- D) Kuzeydoğu
- E) Doğu

10. Ülkelerin boyutları ile kullandıkları ortak saat ayarları arasında sıkı ilişki vardır. Doğu-batı yönünde geniş alan kaplayan ülkelerde ortak saat ayarında birden çok saat dilimi kullanılırken, dar olan ülkelerde tek meridyenin yerel saati ortak olarak kullanılabilir. Buna göre aşağıda verilen ülkelerden hangisinde birden fazla ortak saat kullanılmaktadır?

- A) Şili
- B) Brezilya
- C) İtalya
- D) Hollanda
- E) Danimarka

11. Aşağıdakilerden hangisi bir merkezin Yengeç Dönencesinin kuzeyinde olduğunu kanıtlayan kesin bir bilgidir?

- A) Dağların yıl boyunca güneye bakan yamaçlarının Güneşe dönük olması
- B) Öğle vakti gölge yönünün yıl boyunca güneyi göstermesi
- C) Yıl boyunca kimyasal çözünmenin etkili olması
- D) İklim ve doğal bitki örtüsü çeşitliliğinin fazla olması
- E) Sıcaklık değerlerinin yıl boyunca yüksek olması

12. Yukarıdaki haritada verilen M, N, P, R ve S noktaları, aşağıdakilerden hangisi bakımından, yıl boyunca birbirlerinin aynıdır?(2005 ÖSS)

- A) Gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkı
- B) Güneş karşısından geçiş hızı
- C) Gün içinde gölge boyunun en kısa olduğu an
- D) Aydınlanma süresi
- E) Güneş ışınlarının düşme açısı

13. Farklı yarımkürelerde aynı boylam üzerinde bulunan noktalar ile ilgili olarak;

- I. Dünya'nın eksenini etrafındaki dönüş hızları aynıdır.
 - II. Başlangıç paraleline olan uzaklıkları aynıdır.
 - III. Başlangıç meridyeni ile olan zaman farkları aynıdır.
 - IV. Başlangıç meridyenine olan uzaklıkları aynıdır.
 - V. Cisimlerin gölge boylarının en kısa olduğu an aynıdır.
- Verilen bilgilerden hangileri doğru değildir?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve V
- D) I, II ve IV
- E) III, IV ve V

14. Türkiye'nin coğrafi konumu ile ilgili olarak;

- I. Başlangıç meridyeninin doğusunda yer alır.
- II. Doğusu ile batısı arasında 666 km bulunur.
- III. Güneyinden kuzeyine doğru çizgisel hız azalır.
- IV. Güneş ışınları en güney paraleline yılda bir kez dik açıyla gelmektedir.

bilgileri verilmiştir.

Buna göre Türkiye'nin coğrafi konumu özellikleri ile ilgili yukarıda verilenlerden hangileri yanlıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve IV
- E) III ve IV

SESLİ DERS NOTLARI

III. KONU / HARİTA BİLGİSİ

Yeryüzünün tamamının ya da bir bölümünün, kuşbakışı görünüşünün, belli bir ölçek dâhilinde küçültülerek, bir düzlem üzerine aktarılmasıyla elde edilen çizime harita denir. Bir çizimin harita özelliği taşıyabilmesi için gerekli olan koşullar şunlardır:

1. Kuşbakışı olarak çizilmiş olması
2. Ölçekli olması
3. Bir düzleme aktarılmış olması

Not: Kroki: Herhangi bir yerin, kuşbakışı görünüşünün ölçeksiz ve kabataslak olarak bir düzleme aktarılmasına kroki denilmektedir. Harita ile kroki arasındaki fark, krokinin ölçeksiz, haritanın ise ölçekli olmasıdır.

Harita Çiziminde Dikkat Edilecek Özellikler:

1. İlk olarak kullanım amacı belirlenmeli ve amaca uygun konu başlığı konulmalı.
2. Küçültme oranı (ölçek) belirlenmeli.
3. Çizim yöntemi belirlenmeli.
4. Enlem ve boylam gösterilmeli. Eğer gösterilmemişse yön işareti konulmalıdır.
5. Lejant belirtilmeli

LEJANT: Haritalarda kullanılan işaret ve renklerin ifade edildiği tablodur. Haritanın okunmasını sağlar.

Projeksiyon yöntemleri

Dünya'nın kutuplardan basık, Ekvator'dan şişkin kendine has küresel bir şekli vardır. Dünya bir küre olduğundan onu düzleme tamamen doğru bir şekilde aktarmak mümkün değildir. hataları en aza indirebilmek için izdüşümü (projeksiyon) yöntemleri kullanılır

Başlıca projeksiyon yöntemleri şunlardır:

Silindirik Projeksiyon: Ekvator ve çevresindeki bölgelerin çiziminde kullanılır.

Konik Projeksiyon: Kutuplar ve çevresindeki bölgelerin çiziminde kullanılır.

Düzlem (Ufki) Projeksiyon: Kutuplar ve çevresi için daha uygundur. Bu projeksiyonla elde edilen haritalarda biçim ve alan bozulmaları çok fazladır. Bu haritalar daha çok denizcilik ve havacılıkta kullanılır.

Not. Yer şekillerinin sade olduğu yerlerde gerçek alan ile izdüşüm alan arasındaki fark az iken yerçekillerinin engebeli olduğu alanlarda bu fark fazlalaşır

Gerçek alan: Yeryüzü şekillerinin tüm engebeleri ile hesaplanan alanıdır.

İzdüşüm alan: Engebe faktörü ortadan kaldırılarak (yani yükseltinin 0 metre kabul edilmesi) hesaplanan alandır. Örneğin; Türkiye'nin gerçek alanı: 814.578 km², izdüşüm alanı ise: 780.576 km²'dir.

Türkiye'de, izdüşüm alan ile gerçek alan arasındaki farkın en fazla olduğu bölgeler Doğu Anadolu ve Karadeniz, en az olduğu bölgeler ise Marmara ve Güneydoğu Anadolu'dur.

Ölçek: Haritalardaki küçültme oranına ölçek denir

Ölçekler ikiye ayrılır;

a. Kesir Ölçek: Gerçek uzunluklar ile harita üzerindeki uzunluklar arasındaki oran kesirli rakamlarla ifade edilmişse bu tip ölçeklere **Kesir Ölçek** denir.

Örnek: 1 : 1 000 000, 1 / 1 000 000 gibi,

Kesir ölçek bir parçanın kaç eşit parçaya küçültüldüğünü ifade eder. Kesir ölçekte pay daima sabit olup 1'dir. Değişken paydadır. Kesrin paydası küçültme oranına eşittir. Pay harita üzerindeki uzunluğu, payda ise arazideki uzunluğu ifade eder. Payın birimi ile paydanın birimi aynıdır.

b. Çizik Ölçek: Harita üzerindeki uzunlukların gerçekte ne kadar olduklarının doğru üzerine işaretlenmesiyle oluşturulan ölçeklere **Çizik Ölçek** denir. Çizik Ölçeklerde sıfırın solunda kalan kısım daha küçük uzunlukları ölçmek için kullanılır.

Not: Haritalar çeşitli yollarla (film, fotokopi vs.) büyütülüp küçültülürse ölçekleri dedeğişir. Ancak bu haritalar üzerindeki kesir ölçek değişmez. Bundan dolayı yanlış bilgi verir. Ancak çizik ölçeğin boyutu da haritanın büyültme ve küçültme oranında değişeceğinden her zaman doğru bilgi verir.

Harita Çeşitleri

A. Kullanım Amaçlarına Göre Haritalar

1. İdari ve Siyasi Haritalar

Ülkelerin başka ülkelerle olan sınırlarının gösterildiği haritalara siyasi haritalar adı verilirken, ülkelerin kendi içerisindeki illeri, eyaletleri, bölgeleri gösteren haritalara idari haritalar denilmektedir.

2. Beşeri ve Ekonomik Haritalar

Nüfus, göç, yerleşme, tarım, hayvancılık, sanayi, turizm, vb. dağılışını gösteren haritalardır.

3. Fiziki Haritalar

Yeryüzü şekillerinin fiziki yapısını, dağılış ve yükseltilerini gösteren haritalardır.

Not: Tüm haritalardan yön bulmak, alan ve uzunluk hesaplamak matematiksel konumu tespit etmek (enlem – boylamını) mümkündür ancak fiziki haritalarda bunların yanında ayrıca yükselti bulmak, eğim bulmak ve profil çıkarmak da mümkündür (özellikle yer şekillerinin çeşitli yöntemlerle gösterildiği topografya haritalarında)

4. Özel Haritalar

Belirli bir konu için özel olarak hazırlanan haritalardır. (Jeomorfoloji, meteoroloji, toprak haritaları gibi.)

B. Ölçeklerine Göre Haritalar

Ölçeklerine göre haritaları büyük orta ve küçük ölçekli olmak üzere üçe ayırabiliriz. Bunlar.

1. Büyük Ölçekli Haritalar

a. **Plânlar**: Ölçeği 1/20.000'e kadar olan haritalardır. Şehir imar plânları, kadastro haritaları bu türdendir.

b. **Topoğrafya** Haritaları: Ölçeği 1/20.000 ile 1/200.000 arasında olan haritalardır. Ulaşım haritaları ile topoğrafik, jeolojik, morfolojik haritalar bu türdendir.

Büyük ölçekli haritaların genel özellikleri şunlardır:

- * Paydası küçüktür.
- * Dar alanları gösterir.
- * Ayrıntıyı gösterme gücü fazladır.
- * Küçültme oranı azdır.
- * Aynı alanı gösteren küçük ölçekli haritalara göre düzlemde daha fazla yer kaplarlar.
- * İzohipsler arası yükselti farkı azdır.
- * hata oranı azdır.

2. Orta Ölçekli Haritalar

Ölçeği 1/200.000 ile 1/500.000 arasında olan haritalardır.

3. Küçük Ölçekli Haritalar

Ölçeği 1/500.000 den daha küçük olan haritalardır. Bu haritalar Dünya'nın, kıtaların, ülkelerin tamamını veya bir bölümünü gösterir.

Küçük ölçekli haritaların genel özellikleri şunlardır:

- * Paydası büyüktür.
- * Geniş alanları gösterir.
- * Ayrıntıyı gösterme gücü azdır.
- * küçültme oranı fazladır.
- * Aynı alanı gösteren büyük ölçekli haritalara göre düzlem üzerinde daha az yer kaplarlar.
- * İzohipsler arası yükselti farkı fazladır.
- * hata oranı fazladır.

Haritalarda Uzunluk ve Alan Hesaplamalarında şu formuller kullanılır.

*Gerçek Uzaklık=Harita Uzunluğu X ÖlçekPaydası

*Harita Uzunluğu= Gerçek Uzaklık/Ölçek Paydası

*Ölçek=Harita Uzunluğu/Gerçek Uzaklık

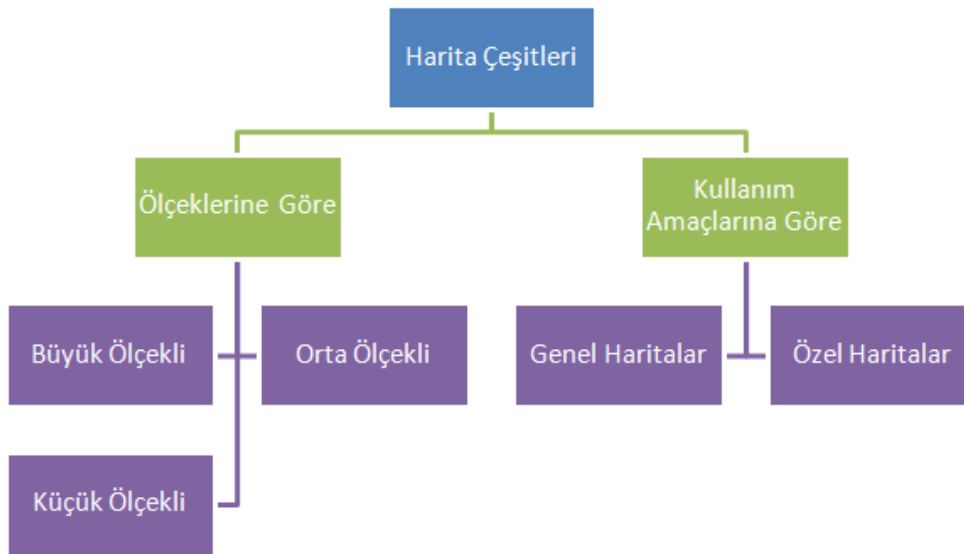
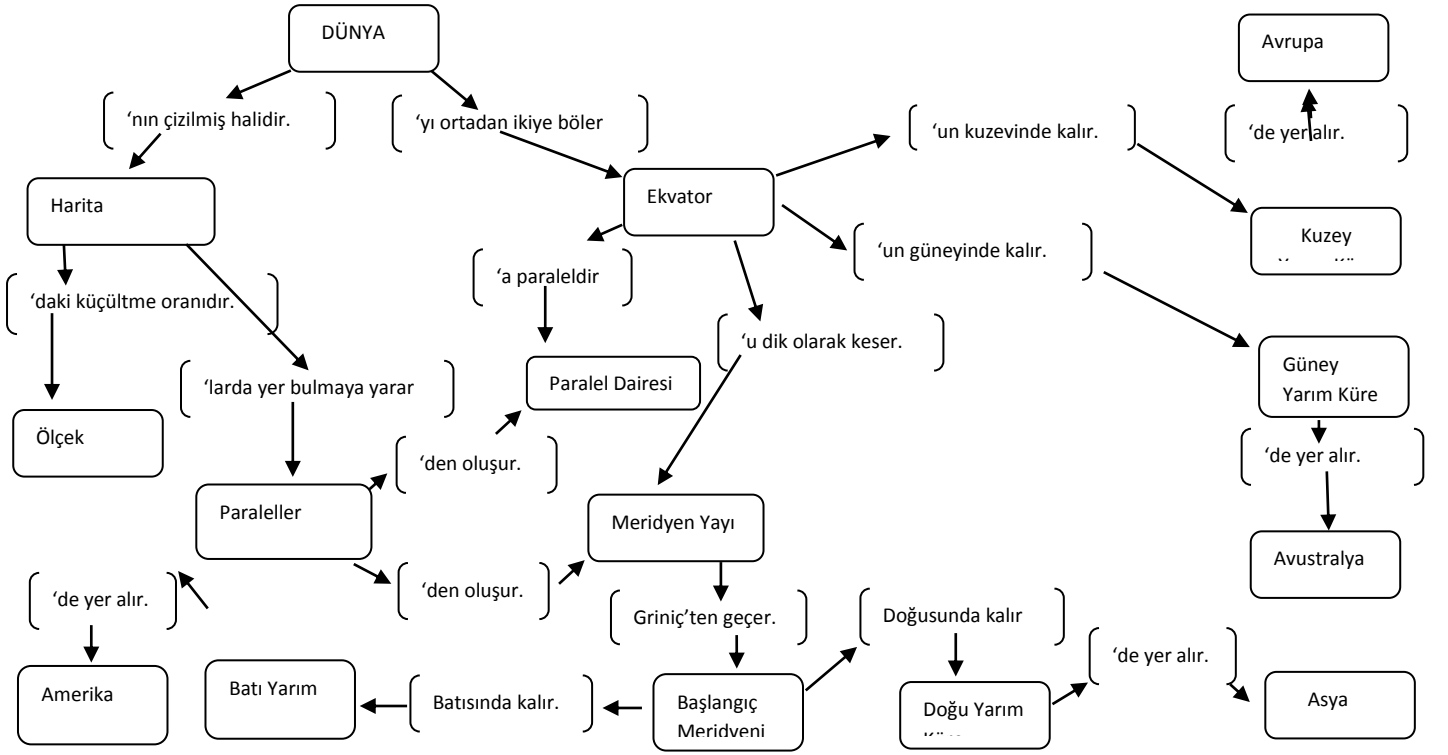
*Gerçek Alan=Haritadaki AlanX Ölçek Paydası²

*Haritadaki Alan=Gerçek Alan/Ölçek Paydası²

Ölçek= $\sqrt{\text{Haritadaki Alan}/\text{Gerçek Alan}}$

KAVRAM HARİTALARI

III. KONU / HARİTA BİLGİSİ

KONU TASARIM

III. KONU / HARİTA BİLGİSİ

<p>1. UNESCO'nun 2013 yılını "Pirî Reis'in Dünya Haritası'nı Anma Yılı" ilan etmesiyle bir grup öğrenci, bu haritanın sergilendiği Topkapı Sarayı Müzesi'ni ziyaret etmiştir. Haritayı inceleyen öğrencilerle müze yetkilisi arasında aşağıdaki konuşmalar geçmiştir.</p> <p>Müze yetkilisi: "Çocuklar, harita 1513 yılında ceylan derisi üzerine çizilmiştir. Derinin bu 500 yıllık zamanda kurummasıyla haritanın boyutunda bir küçülme meydana gelmiştir. Eğer bu harita üzerinde uzunluk ölçmek isteseydik sizce hangi ölçek türü daha güvenilir olurdu?"(2013/YGS)</p> <p>Burak: "Kesir ölçek en doğru sonucu verir."</p> <p>Ayşe: "Böyle bir durumda çizgi ölçek en doğru sonucu verir."</p> <p>Murat: "Çizgi ölçek de harita ile birlikte küçüleceğinden güvenilirmez. Bu nedenle kesir ölçek kullanmak en doğrusu olur."</p> <p>Burhan: "Çizgi ölçek de harita ile birlikte orantılı küçüleceğinden bence çizgi ölçek daha güvenilir olur."</p> <p>Verilen bilgiler dikkate alındığında öğrencilerden hangileri doğru yorum yapmıştır?</p> <p>A) Burak ve Murat B) Burak ve Ayşe C) Ayşe ve Murat D) Murat ve Burhan E) Ayşe ve Burhan</p> <p>2. Herhangi bir alanın 1950'li ve 2000'li yıllara ait topoğrafya haritaları incelendiğinde doğal ortamda insan etkisi ile meydana gelen değişimler daha net görülebilir. Bu değişime bağlı olarak topoğrafya haritalarında aşağıdakilerden hangisi <u>gözlenemez</u>?(2013YGS)</p> <p>A) Göl sayısının farklılığı B) Ulaşım ağının değişmesi C) Taşkına uğrayan alanların değişmesi D) Kentsel alanlardaki farklılaşma E) Bitki örtüsündeki farklılaşma</p>	<p>3.I. Ankara ile İstanbul arasındaki kuş uçuşu uzaklık II. Tuz Gölü'nün alanı III. Bolu il merkezinin coğrafi koordinatları IV. Erciyes Dağı'nın yüksekliği</p> <p>Türkiye'nin fiziki haritasında yukarıdakilerden hangilerinin belirlenmesi için ölçek gereklidir?(2011 YGS)</p> <p>A)I ve II B)I ve III C)II ve IIII D)II ve IV E) III ve IV</p> <p>4. Ölçeği 1/800.000 olan bir haritada 7 cm olarak ölçülmüş bir uzaklık gerçekte kaç km. dir?</p> <p>A) 65 B) 650 C) 530 D) 560 E) 56</p> <p>5. Aynı büyüklükte kağıtlara, kağıdın tamamını dolduracak şekilde haritaları çizilen aşağıdaki yerlerden hangisinin ölçeği <u>daha küçüktür</u>?</p> <p>A) Fransa B) Avrupa C) Türkiye D) Marmara Denizi E) Ankara</p> <p>6. Türkiye'nin bulunduğu enlemler çevresinin gerçeğe daha yakın bir haritasını çizmek istersek aşağıdaki projeksiyonlardan hangisi kullanmalıyız?</p> <p>A) Düzlem projeksiyon B) Silindirik projeksiyon C) Konik projeksiyon D) İzohips yöntemi E) Renklendirme yöntemi</p> <p>7. Projeksiyon yönteminin asıl amacı nedir?</p> <p>A) Dünyayı düzleme aktarmak B) Kara ve denizlerin alanlarında, yüz ölçümlerinde meydana gelecek olan bozulmaları en aza indirgeyebilmek C) Dünya küre maketlerinin çizimini sağlamak D) Dünyayı kıtalar halinde çizmek E) Okyanus akıntılarını göstermek</p> <p>13. Haritaların içerdikleri bilgiler zamanla doğal ve beşeri nedenlerden dolayı değişebilir. Dolayısıyla bu değişimlere</p>
---	---

8. Coğrafya ders kitabında yer alan ders dışı bir etkinliği yapmak için atlasına bakan öğrenci birinci haritanın lejantında akarsu, göl ve baraj gibi işaretlerin yer aldığını, ikinci haritanın lejantında ise yerleşim merkezleri, karayolları, demiryolları, havaalanları ve köprüleri belirten işaretlerin bulunduğunu görmüştür

Buna göre iki haritanın hangi özellikleri kesinlikle birbirinden farklıdır?

- A) Ölçekleri
- B) Koordinatları
- C) Boyutları
- D) Konuları
- E) Yönleri

9. Aşağıdakilerden hangisi haritaların ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Kuşbakışı görünüme sahip olması
- B) Haritalarda renkler yerşekillerini gösterir.
- C) Belli bir oran dahilinde küçültülerek düzlem üzerine çizilirler.
- D) Ölçek küçüldükçe ayrıntı azalır.
- E) Ölçek küçültme oranını ifade eder.

10. Düzlem projeksiyon daha çok dar alanların ve büyük ölçekli haritaların çiziminde kullanılır. Bu projeksiyon yönteminde kutup noktaları merkez alındığı için bozulma en az kutuplarda olur.

Buna göre aşağıda verilen ülkelerin düzlem projeksiyonla haritası çizilirse hangisinin yüzölçümünde bozulma en az olacaktır?

- A) Brezilya B) İran C) Afganistan
- D) Norveç E) Türkiye

11. Türkiye'nin farklı ölçekler kullanılarak haritaları oluşturulmak istendiğinde aşağıdaki ölçeklerden hangisi için daha büyük kağıda ihtiyaç duyulur?

- A) 1/10 000 000
- B) 1/450 000
- C) 1/100 000
- D) 1/850 000
- E) 1/5 000 000

12. 1/800.000 ölçekli bir haritada 16 cm olarak gösterilen bir akarsu aşağıda ölçekleri verilen haritalardan hangisinde daha uzun gösterilir?

- A) 1/200.000 B) 1/1.000.000
- C) 1/1.200.000 D) 1/1.600.000
- E) 1/3.200.000

bağlı olarak haritalar güncellenmek zorundadır.

Aşağıda verilen haritalardan hangisinin yenilenmesi diğerlerine göre daha kısa bir süreç gerektirir?

- A) Fiziki Haritalar
- B) Sinoptik Haritalar
- C) Siyasi Haritalar
- D) Jeoloji Haritaları
- E) Ekonomi Haritaları

14. Haritalarla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Bütün haritalarda idari sınırlar gösterilir.
- B) Bütün haritalarda belli bir oranda küçültme söz konusudur.
- C) Bütün haritalardan yön bulunabilir.
- D) Bütün haritalardan eğim hesaplanamaz.
- E) Bütün haritalarda kuşbakışı görünüm söz konusudur.

15. Aynı boyuttaki kağıtların tamamını kaplayacak biçimde çizilen aşağıdaki bölgelere ait haritalardan hangisinin ölçeği daha küçük olur?

- A) Marmara Bölgesi B) Ege Bölgesi
- C) Karadeniz Bölgesi D) İç Anadolu
- E) Akdeniz

16. I. Uzunluk hesaplanabilir.

II. Alan hesaplanabilir.

III. Konum belirlenebilir.

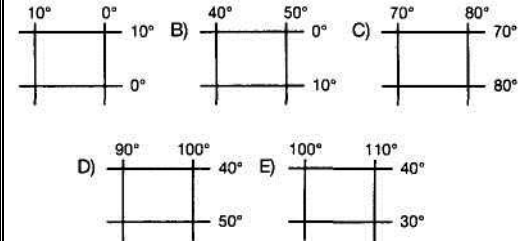
IV. Yön bulunabilir.

V. Eğim hesaplanabilir.

Yukarıdaki bilgilerden hangilerine ulaşmak için bütün haritalardan yararlanılmaz?

- A) Yalnız I B) Yalnız V C) I-II
- D) II-III E) I, II-III

17. Coğrafi koordinatları verilen alanların haritası 1/200.000 ölçeği ile çizilirse hangisinde ayrıntı daha fazla olur?

SESLİ DERS NOTLARI

IV. KONU / İZOHİPSLER

İZOHİPSLER

Haritalarda Yeryüzü Şekillerini Gösterme Yöntemleri

1. Renklendirme Yöntemi

Fiziki haritalarda yeryüzü şekillerini daha belirgin gösterebilmek için yükselti basamakları renklerle ifade edilir. Renklendirme işlemi, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi olur:

Yükselti basamakları (m)	Kullanılan Renkler
0-200.....	Yeşil
200-500.....	Açık Yeşil
500-1000.....	Sarı
1000-1500.....	Turuncu
1500-2000.....	Açık Kahverengi
2000 ve üzeri.....	Koyu Kahverengi

Fiziki haritalarda beyaz renkler buzulları ya da kalıcı karları gösterirler. Göl, deniz ve okyanuslar ise mavi renkle gösterilmektedir. Mavinin tonu koyulaştıkça derinliğin arttığı anlaşılır. Renklendirme yöntemi, günümüzde en çok kullanılan yöntemlerdendir.

NOT: Unutulmamalıdır ki fiziki haritada renkler sadece yükselti basamaklarını göstermektedir örneğin yeşil renk yükseltisi 0-500 metre aralığındaki yükseltiye sahip yerleri göstermektedir o nedenle fiziki haritada yeşil renkle gösterilen yerlere orman çayır otlak mera ova vb ifadeler kullanmak doğru olmayabilir.

2. Gölgeleme Yöntemi

Yerçekillerinin bir yönden ışıkla aydınlatıldığı düşünülür. Buna göre, ışık alan yerler açık, gölgede kalan yerler koyu renkte boyanır. Haritacılıkta daha çok yardımcı bir yöntem olarak kullanılır. Profil çıkarmaya yükselti belirlemeye ve eğim bulmaya uygun değildir.

3. Tarama Yöntemi

Eğim ile orantılı olarak kalınlıkları artan çizgilerle yerçekilleri gösterilir.

Tarama yönteminde, eğim fazla ise çizgiler kalın, kısa ve sık olur. Eğim az ise çizgiler ince, uzun ve seyrek olur. Düz alanlar ise taranmayarak boş bırakılır. Fazla kullanılmayan bir yöntemdir.

4. Kabartma Yöntemi

Yeryüzü şekillerinin belirli bir ölçek dahilinde küçültülerek oluşturulan maketleridir. Bu yöntem, yerçekillerinin gerçeğe en uygun olarak gösterilmesini sağlar. Ancak, kabartma haritaların yapılışı ve taşınması zor olduğundan kullanım alanı dardır.

5. İzohips (Eş yükselti) Yöntemi

Deniz seviyesinden itibaren aynı yükseklikteki noktaların birleştirilmesiyle elde edilen eğrilere izohips eğrileri denir.

İzohipslerin özellikleri şunlardır:

*İç içe kapalı eğrilerdir.

*Yeryüzü şekillerinin yükseltilerini ve biçimlerini canlandırır.

*Sıfır (0) m izohipsi deniz seviyesinden başlar. Kara ile denizin birleştiği deniz kıyısını düz bir çizgi halinde takip eder. Buna kıyı çizgisi adı verilir.

*İzohips eğrileri dağ doruklarında nokta halini alır. Buralar zirve olarak tanımlanır.

*İzohipsler yeryüzü şekillerinin kuşbakışı görünümünü belirler.

*En geniş izohips halkası en alçak yeri, en dar izohips halkası ise en yüksek yeri gösterir.

*Aynı izohips üzerinde bulunan bütün noktaların yükseltileri birbirine eşittir.

*İki izohips eğrisi birbirini kesmez.

*Birbirini çevreleyen komşu iki izohipsin yükseltileri aynıdır.

*İzohipslerin sıklaştığı yerler eğimin arttığını, seyrekleştiği yerler ise eğimin azaldığını gösterir.

*Çukurluklar, derinlik istikametinde ok işareti konularak gösterilir. (Krater, polye, obruk gibi)

*Her izohips eğrisi kendisinden daha yüksek bir izohipsi çevreler. Ancak çukur yerlerde bunun tersi geçerlidir.

*İki izohips eğrisi arasındaki yükselti farkına eküidistans (izohips aralığı) denir.

*İzohipslerin sık geçtiği deniz kıyılarında kıta sahanlığı (şelf) dar, seyrek geçtiği kıyılarda kıta sahanlığı geniştir. Başka bir ifade ile alçak kıyılarda deniz sığ, yüksek kıyılarda deniz derindir.

Kıyıdan 200 m. derinliğe kadar olan sahaya kıta sahanlığı (şelf alanı) denir. Yüksek kıyılarda şelf alanı dar (Karadeniz ve Akdeniz kıyıları), alçak kıyılarda şelf alanı geniştir. (Ege ve Marmara kıyıları)

*Deniz seviyesine göre aynı derinlikteki noktaların birleşmesi ile elde edilen çizgilere izobat (eş derinlik) eğrileri denir. Kıyı çizgisi, izohips ile izobat eğrilerinin başlangıç çizgisidir.

İzohips Haritalarında Bazı Yeryüzü Şekillerinin Gösterilmesi

1. Tepe ,yamaç

İç içe kapalı eğrilerle gösterilir.

2. Çanak (Kapalı Çukur)

Çevresine göre yükseltisi az olan sahalardır. Çanakların kolaylıkla tanınabilmesi için, eğim yönünde merkezi gösteren bir ok işareti konur.

3. Boyun

Tepe ve sırtlar arasında nispeten alçakta kalan düzlüklerdir.

4. Vadi

İzohipslerin zirveye doğru Λ şeklinde girinti yaptıkları yerlerdir. Vadi yamacının eğimine göre Λ şeklindeki girintinin biçimi de değişir. Λ nin açık ağzı suyun akış yönünü, kapalı kısmı kaynak yönünü gösterir.

3. Sırt

İki yamacın birleştiği, su bölümü çizgisinin geçtiği sınırdır.

Not: sivri uçların yükseltisi sivri uç yönünde artıyorsa sırt azalıyorsa vadidir.

5. Kıyı Çizgisi

Deniz seviyesini gösteren sıfır metre eğrisidir.

6. Delta

Akarsuların denize döküldükleri yerlerde denize doğru uzanan, üçgen şeklindeki çıkıntılardır.

8.Uçurum (kıyıda olursa falez veya yalıyar)

İzohipslerin çok sık geçtiği yerlerdir.

Haritalardan Yararlanma

1. İzohips haritalarından profil çıkarma

Yeryüzü şekillerinin yandan görünüşüne (kesitine) profil denir. Profil şu şekilde çıkarılır:

Profili çıkarılacak olan noktaların arasına bir doğru çizilir.

Bu doğrunun kestiği izohipslerin yükselti değerleri, alt kısma çizilecek yükselti ölçeği ile kesilir.

Kesişen noktalar birleştirildiğinde profil çıkarılmış olur. Şu üç özellik kontrol edilerek profil bulunabilir.

a)Tepe sayısı b) Eğim c) Yükselti

3.Yükselti Bulma

İki izohips arasındaki yükselti farkı dikkate alınarak, yükseltisi bilinen yerden başlamak üzere izohipsleri sayarak, istenilen noktanın yükseltisi bulunabilir. İzohips aralığı sayısının, iki izohips arası yükselti farkına çarpımı, toplam yükseltiyi verir.

4. Yön bulma

Haritalar genellikle kuzey - güney istikametinde çizilirler. Bundan yararlanarak yön tayin edilebilir.

Ayrıca paralel ve meridyenlerden de yararlanılabilir. Bunun yanında harita üzerindeki yön okları da bize bu konuda bilgi verir.

5. Eğim bulma

Haritalardan yararlanarak, herhangi bir arazinin eğimi ölçülebilir. Herhangi iki noktanın yükselti farkının, yine aynı iki nokta arasındaki yatay mesafeye oranına eğim denir.

Yatay mesafe arttıkça, eğim azalır,

Yatay mesafe azaldıkça, eğim artar.

Yükseklik farkı

Eğim şu formülle bulunur: EĞİM=----- x 100 veya 1000

Mesafe (metre cinsinden)

Not Soru % (yüzde)kaçtır diye soruyorsa x 100 % (binde) kaçtır diye soruyorsa x 1000 olarak formülde uygulanır.

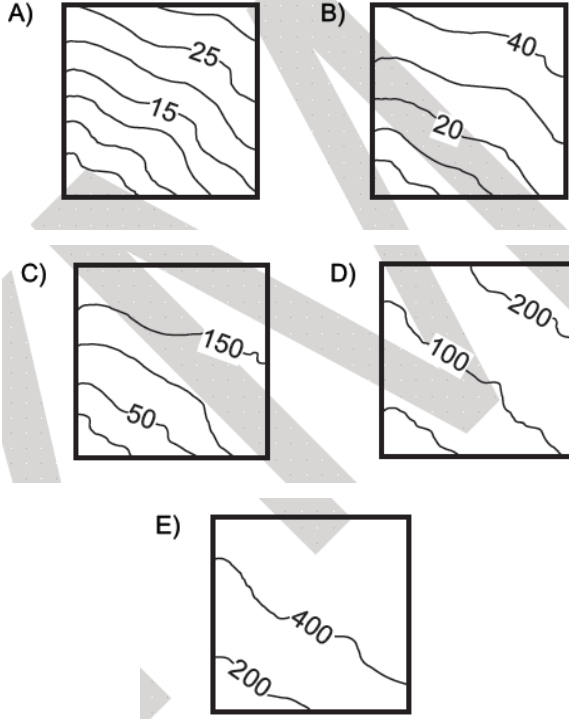
KONU TASARIM

IV. KONU / İZOHİPSLER

1. Arazide yön ve hedef bulma sporlarında pusula ve büyük ölçekli haritalar sporcuların en önemli yardımcılarıdır.

Sporcular bu haritalar ile yer şekillerini belirleyerek en kısa zamanda yönlerini ve hedeflerini bulmaya çalışırlar.

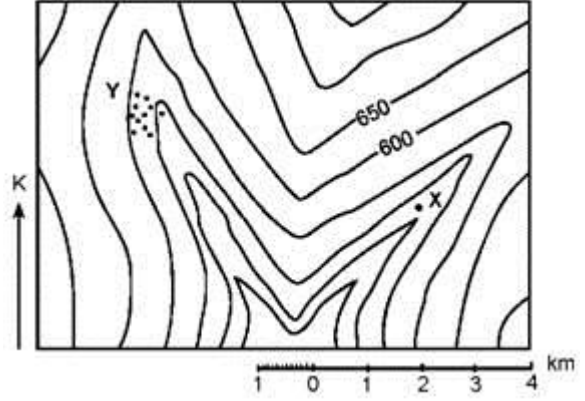
Buna göre, Uludağ'da yapılacak bir yarışmada sporcuların yarışma alanına ait aşağıda birer parçası verilen haritalardan hangisini kullanması daha uygundur?

2. Bir akarsu yatağı boyunca eşyüksekti eğrilerinin seyrek olduğu bölgeden sık olduğu bölgeye geçildiğinde, akarsuda aşağıdaki değişikliklerden hangisi kesinlikle gerçekleşir? (2006 öss)

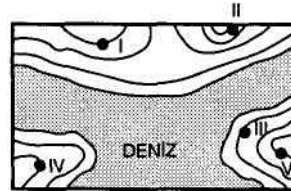
- A) Havzasının genişlemesi B) Akış hızının artması
C) Yatağının genişlemesi D) Kol sayısının azalması
E) Akarsuyun ulaşım elverişli hale gelmesi

3. Aşağıdaki topografya haritasında, X noktasıyla gösterilen yerde bulunan bir kişi, kurumuş akarsu yatağını izleyerek Y köyüne ulaşmak istemektedir

4. Bir fiziki haritada Çukurova ile Konya ovasının farklı renklerle gösterilmiş olması, bu ovaların aşağıdakilerden hangisi bakımından farklı olduğunu gösterir?

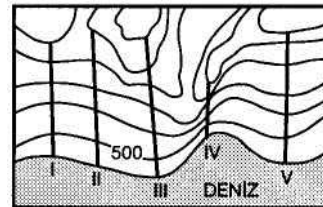
- A) Yıllık yağış miktarı B) Bitki örtüsü C) Yükselti
D) Jeolojik yapı E) Toprak türü

5. Yukarıdaki izohips yöntemiyle çizilen topografya haritasında, hangi noktaların yükseltisi birbirine eşittir?

- A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
D) IV ve V E) I ve V

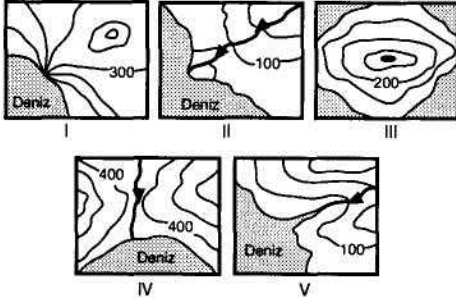
6.

Yukarıda izohips yöntemiyle çizilen harita, tarama yöntemiyle çizilirse kaç numaralı doğrultuda çizgiler daha kısa, kalın ve sık olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7.

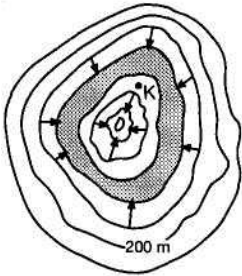

Yukarıda verilen izohips haritaları sırasıyla aşağıda verilen yer şekillerinden hangisine aittir?

- A) Haliç Boğaz Vadi Falez Delta
- B) Delta Delta Doruk Haliç Vadi
- C) Haliç Vadi Doruk Delta Falez
- D) Falez Delta Doruk Vadi Haliç
- E) Vadi Haliç Delta Doruk Falez

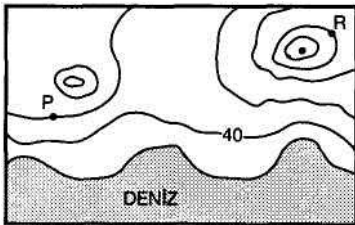
8. Aşağıdaki haritada eşyüksekti eğrileri 100 metre aralıklarla çizilmiştir.

Bu haritada K ile gösterilen nokta hangi yükseltieler arasındadır?

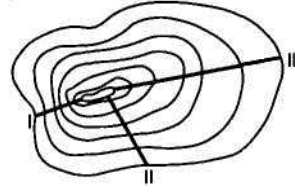
- A) 100-200 m
- B) 200-300 m
- C) 300-400 m
- D) 400-500 m
- E) 500-600 m

9. Aşağıda bir yöreye ait izohips haritası verilmiştir.

Haritada işaretli P ve R noktaları arasındaki yükselti farkı kaç metredir?

- A) 40
- B) 80
- C) 120
- D) 160
- E) 200

10. Yukarıda eşyüksekti eğrileriyle gösterilen haritada işaretlenen,

I. yolun eğimi % 12

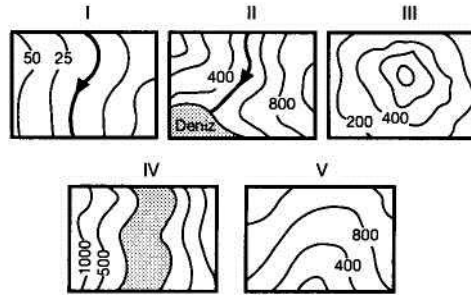
II. yolun eğimi % 6

III. yolun eğimi % 3 ise

Bu yolların uzunlukları aşağıdakilerden hangisi gibi olabilir?

	I	II	III
A)	2 km	4 km	8 km
B)	3 km	6 km	9 km
C)	12 km	6 km	3 km
D)	4 km	2 km	1 km
E)	8 km	4 km	2 km

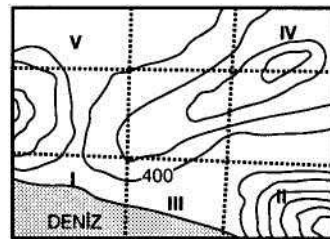
11.

Yukarıda verilen haritalardan hangisi renklendirme yöntemiyle çizilirse sadece yeşil renk tonları kullanılır?

- A) V
- B) IV
- C) III
- D) II
- E) I

12.

Yukarıdaki izohips haritası renklendirme yöntemiyle yapılıyorsa, hangi bölümde bütün renkler kullanılırdı?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

SESLİ DERS NOTLARI

V.KONU / DÜNYANIN ŞEKLİ VE HAREKETLERİ

A. DÜNYA'NIN ŞEKLİ

Dünya, kutuplardan hafifçe basık, Ekvator'dan şişkin kendine has bir şekle sahiptir. Buna geoit denir. Dünya'nın geoit şekli, kendi eksenini etrafında dönüşü sırasında oluşan, merkez kaç kuvvetiyle savrulması sonucu meydana gelmiştir.

Dünya'nın Şeklinin Sonuçları

- Ekvator'un uzunluğu tam bir meridyen dairesinin uzunluğundan daha fazladır.
- Ekvator yarıçapı, kutuplar yarıçapına göre 21 km daha uzundur.
- Dünya'nın şeklinden dolayı, güneş ışınları yeryüzüne farklı açılarla düşer.
- Sıcaklık dağılımını etkiler. Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe sıcaklık değerleri düşer.
- Dünya'nın şeklinden dolayı, Dünya'nın bir yarısı karanlıkken diğer yarısı aydınlıktır. Aydınlanma çizgisi daire biçiminde olur. Buna aydınlanma çemberi de denir.
- Kutuplar, Dünya'nın merkezine (Ekvator'a göre) daha yakındır. Bunun sonucu olarak, yerçekimi Ekvator'da az, kutuplarda daha fazladır.
- Dünya'nın kendi eksenindeki dönüş hızı Ekvator'dan kutuplara gidildikçe azalır.
- Ekvator'dan kutuplara gidildikçe, paralel boyları ve meridyenler arası mesafe azalır.
- Dünya'nın şeklinden dolayı, harita çizimlerinde hatalar meydana gelir.
- Kutup yıldızının görünüm açısı bulunduğumuz yerin enlem derecesini verir.

Enlem Ve Etkileri

Enlem: Yerkürede herhangi bir noktanın ekvatora olan uzaklığının açı cinsinden değeridir.

- Güneş ışınlarının düşme açısı kutuplara doğru küçülür. Işınların atmosferdeki yolu uzar. Tutulma ve kayıp oranı artar ve sıcaklık ta kutuplara doğru azalır.buna enlem etkisi denir. Örneğin ülkemizde güneyden kuzeye gidildikçe sıcaklık azalır
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe denizlerin sıcaklığı ve tuzluluğu kutuplara doğru azalır.
- Matematik iklim kuşakları oluşur
- Bitki örtüsü kutuplara doğru aralıksız kuşaklar oluşturur. Ekvatorda geniş yapraklılar orta kuşakta geniş ve iğne yapraklılar (karma) daha kuzey enlemlerde ise iğne yapraklı ormanlar yer alır
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe Tarımın yükselti sınırı, Toktağan kar sınırı (Daimi kar sınırı), Orman üst sınırı kutuplara doğru azalır.
- Akarsuların donma süresi kutuplara doğru uzar.
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe Gece gündüz arasındaki zaman farkı kutuplara doğru artar.
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe Dünyanın çizgisel dönüş hızı kutuplara doğru azalır.
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe paralellerin dereceleri büyür boyları kısalmır
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe yerçekimi artar
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe atmosferin kalınlığı azalır

Aynı Enlem Üzerindeki Merkezlerde Ortak Özellikler

- Ekvatora ve kutuplara eşit uzaklıktadırlar.
- Güneş ışınlarını aynı açıyla alırlar.
- Gece- gündüz süreleri birbirine eşittir.
- Dünyanın çizgisel dönüş hızı aynıdır.bu nedenle güneşin doğuş ve batış(tan ve grup) süreleri aynıdır.
- Aynı iklim kuşağındadırlar. Fakat aynı iklim özelliği görülmeyebilir (özel konum şartlarından dolayı bunlar: yükselti,denizellik,akıntılar,yerçekilleri,rüzgarlar vb).
- İki meridyen arasındaki mesafe aynıdır
- KYK'de kuzey kutup yıldızının görünüm açısı aynıdır.bu yıldız dünyanın şeklinin bir sonucu olarak GYK'de görülmez

Boylam Ve Etkileri

Boylam: Herhangi bir noktanın başlangıç meridyenine olan uzaklığının açı cinsinden değeridir.

- Boylamın tek etkisi yerel saat farkları oluşturmasıdır.
- Yalnızca ekinoks tarihlerinde (21 Mart-23 Eylül) aynı boylam üzerindeki noktalarda güneş tam doğudan doğar ve tam batıdan batar

B. DÜNYA'NIN HAREKETLERİ

1. Dünya'nın Kendi Ekseni Etrafında Dönmesi (Günlük Hareket)

Dünya kendi ekseni etrafındaki dönüşünü, batıdan doğuya doğru 24 saatte tamamlar. Buna 1 gün denir.

Dünya'nın Kendi Ekseni Etrafındaki Dönüşünün Sonuçları

- Gece ve gündüz birbirini takip eder.
- Güneş ışınlarının günlük geliş açıları değişir.
- Günlük sıcaklık farkları meydana gelir. Bunun sonucunda;
 - Fiziksel çözülme oluşur.
 - Günlük basınç farkları oluşur.
 - Meltem rüzgârları oluşur.
- Merkez kaç kuvveti meydana gelir. Bunun sonucunda;
 - Sürekli rüzgârların (Alize, Batı, Kutup) yönlerinde sapmalar meydana gelir.
 - Okyanus akıntıları (Gulf - stream, Labrador, vs.) halkalar oluşturur ve yönlerinde sapmalar olur.
- Yerel saat farkları meydana gelir.
- Cisimlerin gün içindeki gölge uzunlukları değişir.
- Güneş doğuda erken doğar, batar ve batıda geç doğar, batar.
- Dinamik basınç kuşakları meydana gelir.

Dünyanın Ekseni Çevresinde Dönüşünde Doğan Hızlar

a) Çizgisel hız ve sonuçları (enleme bağlı)

- Çizgisel hız en fazla Ekvator üzerindedir (1670 km/h) . Bu hız kutuplara doğru azalır. Bunun sonucunda;
- Güneşin doğuş ve batış süresi kutuplara doğru uzar.

b) Açısal hız ve sonuçları (boylama bağlı)

Dünyanın açısal hızı; Açısal hız her yerde aynıdır.

24 saatte: 360°

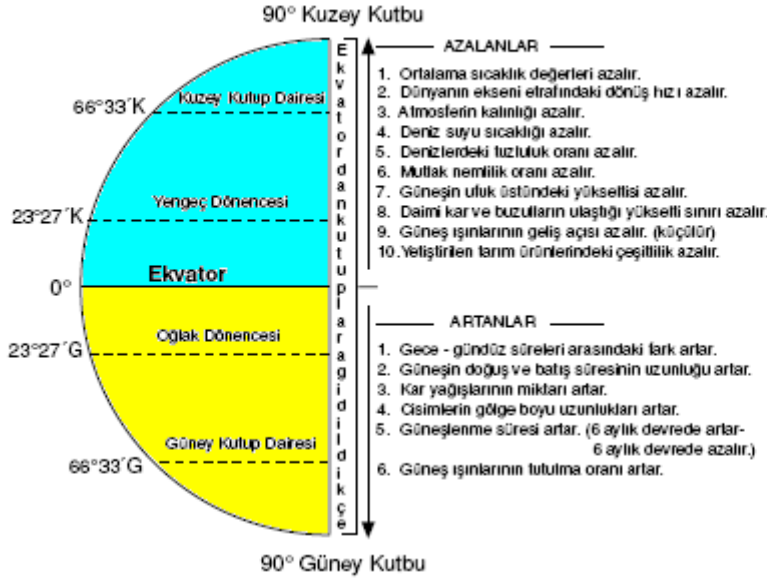
1 saatte : 15°

4 dakikada :1° dir.

KAVRAM HARİTALARI

V.KONU / DÜNYANIN ŞEKLİ VE HAREKETLERİ

EKVATORDAN KUTBA DOĞRU

Dünya'nın Günlük Hareketi

Dünya kendi ekseni etrafındaki dönüşünü, batıdan doğuya doğru 24 saatte tamamlar.

Buna **1 gün** denir.

Eksen: İki kutup noktasını birleştirdiği varsayılan çizgidir

KONU TASARIM

V.KONU / DÜNYANIN ŞEKLİ VE HAREKETLERİ

1. Aşağıda Dünyanın eksen hareketi ile ilgili birbirini doğuran olaylar sırasıyla verilmiştir.

I. Gece ve gündüz birbirini takip eder.

II. Gün içinde güneş ışınlarının geliş açısı değişir.

III. Gün içinde sıcaklık farkları ortaya çıkar.

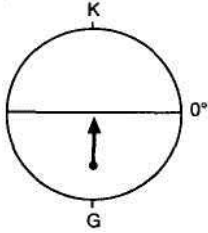
IV. Gün içinde gölge yönleri değişir.

V. Gün içinde basınç farkları ortaya çıkar.

Buna göre kaç numaralı olayın verilen sıralamada yeri yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Küre üzerinde Ekvator'a kadar ok yönünde hareket eden bir kişi aşağıdakilerden hangisinin arttığını söyleyemez?

- A) Çizgisel hız
B) Paralel dairelerinin çapları
C) Güneş ışınlarının yere düşme açısı
D) Gurup ve Tan süreleri
E) Sıcaklık ortalamaları

3. Aynı boylam üzerinde yer alan noktalarda;

I. Güneş ışınlarının düşme açısı

II. Yerel saatleri

III. Güneş'in doğuş-batış saatleri

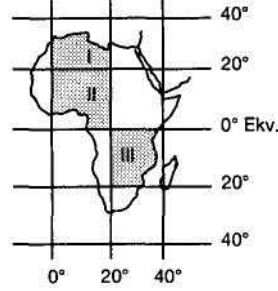
IV. Gündüz uzunlukları

V. Saat dilimleri

gibi özelliklerden hangileri yıl boyunca aynıdır?

- A) Yalnız I B) III-IV C) I-III
D) IV-V E) II-V

4. Aşağıda Afrika kıtasının coğrafi koordinatları gösterilmiştir.

Taralı bölgelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) II ve III nolu bölgelerin izdüşüm alanları eşittir.

B) I nolu bölgeden Yengeç Dönencesi geçer.

C) II nolu bölgenin tamamı yıl içinde Güneş ışınlarını iki defa dik açıyla alır.

D) II ve III nolu bölgeler tropikal kuşakta yer alır.

E) I ve II nolu bölgelerin çizgisel hızları eşittir.

5. Dünya'nın şekline bağlı olarak Yerküre üzerinde Ekvator'dan kutuplara gidildikçe değişiklikler gözlenir.

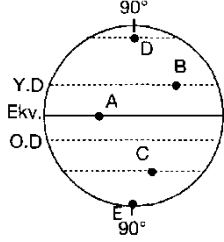
Aşağıda verilenlerden hangisi Dünya'nın şekline bağlı olarak kutuplara gidildikçe düzenli bir değişime göstermez?

- A) Yerçekimi
B) Paralellerin çevre uzunlukları
C) Çizgisel hız
D) Sıcaklık
E) Gölge boyları

6. Dünya'nın şekli aşağıdakilerden hangisini etkilememiştir?

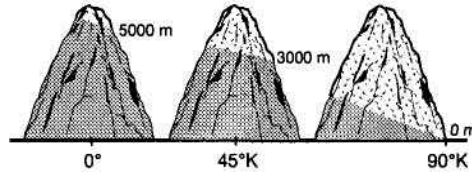
- A) Kutuplara doğru yerçekiminin artmasını
B) Ekvator'a doğru çizgisel hızın artmasını
C) Bir gün süresinin 24 saat olmasını
D) Bitki türlerinin kutuplara doğru değişmesini
E) Meridyenlerin kutuplarda birleşmesini

7. Aşağıdaki Yer profilinde verilen noktalarla ilgili olarak aşağıdaki özelliklerden hangisi Dünya'nın kendine özgü geoid şeklinden kaynaklanır?

- A) E noktası yerin merkezine daha yakındır.
 B) D noktasında gece-gündüz süre farkı fazladır.
 C) C noktasında rüzgarlar sola doğru sapar.
 D) B noktası ışınları yılda bir defa dik açı ile alır.
 E) A noktasında gündüz süresi sürekli 12 saattir.

8.

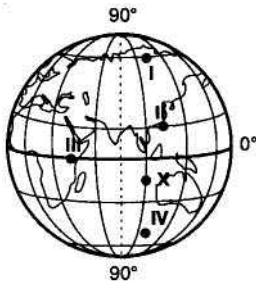
Yukarıdaki şekilde Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe kalıcı kar alt sınırında meydana gelen değişiklik gösterilmiştir.

Bu durumun temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yörünge'nin elips şeklinde olması
 B) Ekvator ile Ekliptik arasındaki açı
 C) Günlük hareket
 D) Yıllık hareket
 E) Dünya'nın şekli

9. Çizgisel hız enleme göre değişir.

Buna göre, yandaki haritada numaralanmış yerlerin hangisinde çizgisel hız X noktasına göre sırasıyla en az ve en fazladır?

- A) I-II B) II-III C) I-III
 D) III-IV E) I-IV

10. I. Fiziksel çözünmenin meydana gelmesi

II. Sürekli rüzgarların sapmaya uğraması

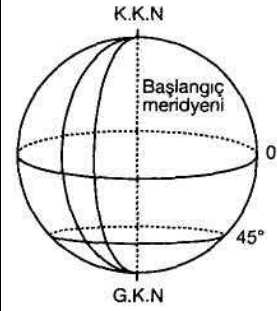
III. Gündüz ve gece süresinin değişmesi

IV. Günlük rüzgarların oluşması

Yukarıdakilerden hangileri Dünya'nın eksen hareketinin sonuçlarından değildir?

- A) Yalnız I B) II ve III C) III ve IV
 D) Yalnız III E) I ve IV

11. Dünya kutuplardan basık, Ekvator'dan şişkindir. Dünya'nın bu şekline "Geoid" denir.

Aşağıda verilenlerden hangisi Dünya'nın şeklinin geoid olmasının bir sonucudur?

- A) Meridyen sayısının 360 tane olması
 B) Paralel sayısının 180 tane olması
 C) Dünya'nın batıdan doğuya doğru dönmesi
 D) Dünya'nın kendi eksenini etrafındaki dönüşünü 24 saatte tamamlaması
 E) Ekvator yarıçapının kutuplar yarıçapından fazla olması

12. I. Kayaların fiziksel çözülmesi

II. Batıda yerel saatin geri olması

III. Meltem rüzgârları

IV. Günlük sıcaklık farkları

V. Doğu'da Güneş'in erken doğması

Dünya eksenini etrafında hareketini batıdan doğuya doğru yaptığına göre yukarıda verilen yargıların hangileri dönüş yönüne bağlı olarak oluşur?

- A) I ve II B) II-III C) III-IV
 D) Yalnız III E) II-V

SESLİ DERS NOTLARI

VI.KONU / DÜNYANIN YILLIK HAREKETİ

2. Dünya'nın Güneş Etrafında Dönmesi (Yıllık Hareket)

Dünya, kendi eksenini etrafındaki günlük dönüşünü sürdürürken, bir yandan da Güneş'in çevresinde dolanır. Dünya, Güneş etrafındaki dönüşünü elips şeklindeki bir yörünge üzerinde 365 gün 6 saatte tamamlar. Buna 1 yıl denir.

Dünya, 939 milyon km lik yörüngesi üzerinde saatte 108 bin km. hızla hareket eder.

Dünya'nın Güneş'e olan uzaklığı sabit değildir. Bazen yaklaşırken, bazen uzaklaşır. Bunun nedeni, Dünya yörüngesinin elips şeklinde olmasıdır. Dünya'nın Güneş'e en yakın olduğu 3 Ocak tarihine Perihel (Günberi) denir. Dünya'nın Güneş'ten en uzak olduğu 4 Temmuz tarihine ise Afel (Günöte) denir.

Dünyanın güneş etrafında izlediği elips şeklindeki yörüngesinin sonuçları

- Dünya güneşe yaklaşıncaya güneşin çekim kuvveti artar. Böylece dünya güneş çevresinde daha hızlı dönmeye başlar.bu dönemde yaşanan mevsimler (KYK de kış GYK de yaz mevsimi) daha kısa sürer.
- Bu nedenle şubat ayı 28 gün çeker Yani K.Y.K 'de kış mevsimi iki gün kısa olmaktadır.
- Yine aynı nedenden ötürü GYK de yaz uzun sürer ve eylül ekinoksu iki gün gecikerek 23 Eylülde gerçekleşir

Not: Kısacası elipsoid yörünge mevsim sürelerinin farklı olmasında etkilidir. Dünyamızın yörüngesi daire biçiminde olsaydı; mevsim süreleri birbirine eşit olacaktı.

Dünya'nın Güneş Etrafındaki Dönüşünün Sonuçları

- Mevsimlerin oluşmasına ve değişmesine neden olur.
- Mevsimlik sıcaklık farkları meydana gelir.
- Kara ve denizler arasında sıcaklık farkları oluşur.
- Muson rüzgârları meydana gelir.
- Gece - gündüz uzunlukları değişir.
- Güneş'in ufuk üzerinde doğduğu yer ve saat ile Güneş'in ufukta battığı yer ve saat değişir.
- Güneş ışınlarının yeryüzüne düşme açıları değişir.
- Cisimlerin gölge boyları değişir.
- Aydınlanma çemberi mevsimlere göre yer değiştirir.
- Güneş ışınları yıl boyunca dönencelere bir kez, dönenceler arasına iki kez dik düşer.

Dünya'nın Eksen Eğikliği

Dünya'nın elips şeklindeki yörüngesinden geçen düzleme Ekliptik (yörünge) düzlemi, Ekvator'dan geçen düzleme ise Ekvator düzlemi denir.

Bu iki düzlem birbiriyle çakışmaz. Çünkü Dünya'nın eksenini ekliptik düzleme tam dik değildir. Başka bir ifadeyle, Dünya eksenini ile ekliptik düzlemi arasında $66^{\circ} 33'$, Ekvator düzlemi ile ekliptik düzlemi arasında $23^{\circ} 27'$ lik bir açı vardır.

İşte yukarıda, Dünya'nın Güneş etrafındaki hareketinin sonuçlarında sayılanların asıl nedeni, Dünya'nın ekseninin eğik olmasıdır. Buradan, "Dünya'nın Güneş çevresinde dönüşünün sonuçları, eksen eğikliği ile birlikte ortaya çıkar" sonucunu çıkarabiliriz.

Dünya ekseninin $23^{\circ}27'$ eğik oluşunun sonuçları şunlardır:

- Güneş ışınlarının yeryüzüne düşme açısı yıl boyunca değişir.
- Güneş'in doğuş ve batış saatleri ile yerleri değişir.
- Aydınlanma çemberinin sınırı mevsimlere göre değişir.
- Mevsimlerin oluşumuna neden olur.
- 21 Aralık'ta Güney Yarım Küre'nin, 21 Haziran'da ise, Kuzey Yarım Küre'nin Güneş'e daha dönük olmasına neden olur.
- Gece ile gündüz süreleri arasındaki farkın, Ekvator'dan kutuplara gidildikçe artmasına neden olur.
- Ekvator çizgisi üzerinde yıl boyunca gece ve gündüz süreleri değişmez.
- Yıl içinde cisimlerin gölge uzunlukları değişir.
- Dönencelerin ve kutup dairelerinin sınırlarını belirleyerek, matematik iklim kuşaklarının oluşumuna neden olur.

Eksen Eğikliği Olmasaydı; (Ekvator Düzlemi İle Ekliptik Üst Üste Çakışsaydı Veya Yer Eksenini Ekliptiği Dik Olarak Kesseydi)

- Dönenceler oluşmazdı.
- Mevsim değişmesi olmazdı.
- Güneş ışınları sadece Ekvatora dik gelirdi.
- Aydınlanma dairesi sürekli kutup noktalarına teğet geçerdi.
- Gece gündüz süreleri birbirine eşit olurdu.
- Güneşin doğuş-batış konumu ve saati değişmezdi.

Eksen Eğikliği 20° Olsaydı:

- Güneş ışınlarının dik geldiği alan daralırdu.
- Kutup kuşağı ve tropikal kuşağın alanları daralırken, ılıman kuşak genişlerdi.
- Yurdumuzda yazlar daha serin, kışlar daha ılık olurdu.
- Kutup ve ılıman kuşakta sıcaklık ortalaması azalırken tropikal kuşakta sıcaklık ortalaması artardı.
- Gece-gündüz arasındaki zaman farkı azalırdu.

NOT: Eksen eğikliğinin $23^{\circ}27'$ dan daha büyük olması durumunda yukarıdakilerin tam tersi bir durum yaşanırdu.

MEVSİMLER ve ÖZELLİKLERİ

Dünya'nın Güneş etrafında dönmesi ve eksen eğikliğine bağlı olarak dört önemli gün ortaya çıkar. Bu günler aynı zamanda mevsimlerin başlangıcıdır.

21 Mart ve 23 Eylül tarihlerine ekinoks (gece - gündüz eşitliği) tarihleri, 21 Aralık ve 21 Haziran tarihlerine de solstis (gündönümü) tarihleri denir

21 HAZİRAN

a. Kuzey Yarım Kürede 21 Haziran tarihinde görülen özellikler

- Güneş ışınları Yengeç Dönencesi'ne 90°lik açı ile düşer.
- Yaz mevsiminin başlangıcıdır.
- En uzun gündüz, en kısa gece yaşanır.
- Yengeç Dönencesi'nden kuzeye gidildikçe gündüz süresi uzar, gece süresi kısalmaya başlar.
- Bu tarihten itibaren gündüzler kısalmaya, geceler uzamaya başlar. Fakat 23 Eylül tarihine kadar gündüzler gecelerden uzundur.
- Aydınlanma çemberi Kuzey Kutup Dairesi'ne teğet geçer.
- Yengeç Dönencesi'nin kuzeyi, güneş ışınlarını yıl içerisinde alabileceği en dik açı ile alır. Bu tarihten itibaren güneş ışınlarının gelme açıları küçülmeye başlar.
- Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde en kısa gölge yaşanır. Bu tarihten itibaren gölge boyları uzamaya başlar.

23 EYLÜL

Kuzey ve Güney Yarım Küre

- Güneş ışınları öğle vakti Ekvator'a 90°lik açı ile düşer.
- Gölge boyu Ekvator'da sıfırdır.
- Güneş ışınları bu tarihten itibaren Güney Yarım Küre'ye dik düşmeye başlar.
- Bu tarihten itibaren Kuzey Yarım Küre'de geceler, gündüzlerden uzun olmaya başlar. Güney Yarım Küre'de ise tam tersi olur.
- Bu tarih Kuzey Yarım Küre'de Sonbahar, Güney Yarım Küre'de İlkbahar başlangıcıdır.
- Aydınlanma çemberi kutup noktalarına teğet geçer. Bu tarihte Güneş her iki kutup noktasında da görülür.
- Dünya'da gece ve gündüz birbirine eşit olur.
- Bu tarih Kuzey Kutup Noktası'nda 6 aylık gecenin, Güney Kutup Noktası'nda ise 6 aylık gündüzün başlangıcıdır

21 ARALIK

a. Kuzey Yarım Kürede 21 Aralık tarihinde görülen özellikler

- Güneş ışınları Yengeç Dönencesi'ne 43°06'lık açı ile gelir.
- Kış mevsiminin başlangıcıdır.
- En uzun gece, en kısa gündüz yaşanır.
- Yengeç Dönencesi'nden kuzeye gidildikçe gece süresi uzar, gündüz süresi kısalmaya başlar.
- Bu tarihten itibaren geceler kısalmaya, gündüzler uzamaya başlar. Fakat 21 Mart tarihine kadar, geceler gündüzlerden uzundur.
- Aydınlanma çemberi Kuzey Kutup Dairesi'ne teğet geçer.
- Yengeç Dönencesi'nin kuzeyi güneş ışınlarını yıl içerisinde alabileceği en dar açı ile alır. Bu tarihten itibaren güneş ışınlarının gelme açıları büyümeye başlar.
- Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde en uzun gölge yaşanır. Bu tarihten itibaren gölge boyları kısalmaya başlar.

21 MART

Kuzey ve Güney Yarım Küre

- Güneş ışınları öğle vakti Ekvator'a 90°lik açı ile düşer.
- Gölge boyu Ekvator'da sıfırdır.
- Güneş ışınları bu tarihten itibaren Kuzey Yarım Küre'ye dik düşmeye başlar.
- Bu tarihten itibaren Güney Yarım Küre'de geceler, gündüzlerden uzun olmaya başlar. Kuzey Yarım Küre'de ise tam tersi olur.
- Bu tarih Güney Yarım Küre'de Sonbahar, Kuzey Yarım Küre'de İlkbahar başlangıcıdır.
- Aydınlanma çemberi kutup noktalarına teğet geçer. Bu tarihte Güneş her iki kutup noktasında da görülür.
- Dünya'da gece ve gündüz süreleri birbirine eşit olur.
- Bu tarih Güney Kutup Noktası'nda 6 aylık gecenin, Kuzey Kutup Noktası'nda ise 6 aylık gündüzün başlangıcıdır.

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU / DÜNYANIN YILLIK HAREKETİ

Dünya'nın Yıllık Hareketi

Yörünge: Dünya'nın Güneş çevresinde izlediği yoldur.

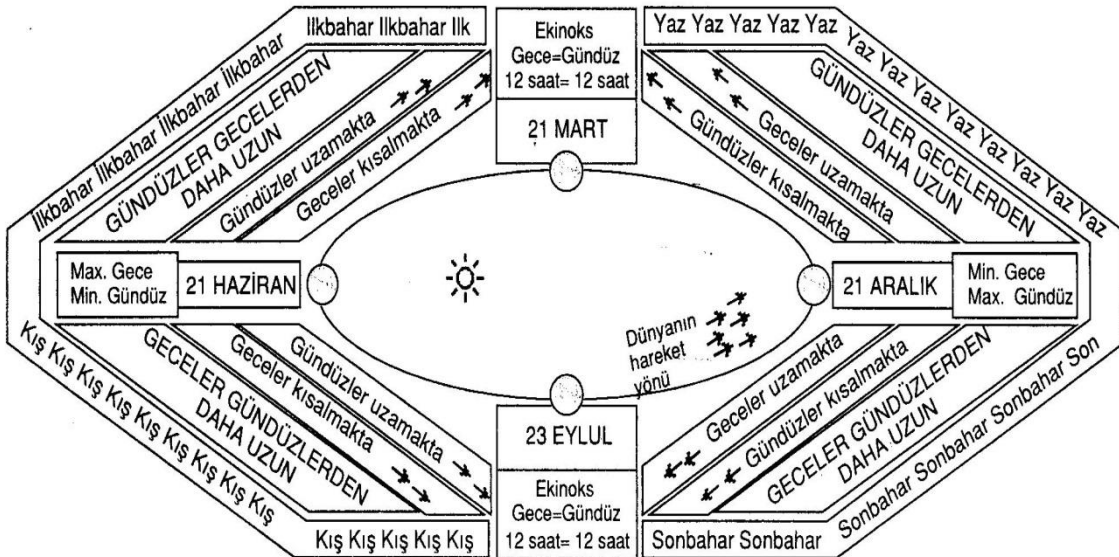
Ekliptik: Dünya'nın Güneş çevresinde izlediği yörünge düzlemidir.

Aydınlanma Çemberi: Gece-gündüzü ayıran sınır.

22:39

30

Dünya'nın Hareketleri ve Sonuçları

Güney yarımkürede gece ve gündüz sürelerinin yıl içindeki değişimi yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

KONU TASARIM

VI. KONU / DÜNYANIN YILLIK HAREKETİ

1. Dünya'nın şekline bağlı olarak Yerküre üzerinde Ekvator'dan kutuplara gidildikçe değişiklikler gözlenir.

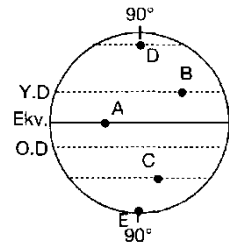
Aşağıda verilenlerden hangisi Dünya'nın şekline bağlı olarak kutuplara gidildikçe düzenli bir değişme göstermez?

- A) Yerçekimi B) Paralellerin çevre uzunlukları
C) Çizgisel hız D) Sıcaklık
E) Gölge boyları

2. Dünya'nın şekli aşağıdakilerden hangisini etkilememiştir?

- A) Kutuplara doğru yerçekiminin artmasını
B) Ekvator'a doğru çizgisel hızın artmasını
C) Bir gün süresinin 24 saat olmasını
D) Bitki türlerinin kutuplara doğru değişmesini
E) Meridyenlerin kutuplarda birleşmesini

3. Aşağıdaki Yer profilinde verilen noktalarla ilgili olarak aşağıdaki özelliklerden hangisi Dünya'nın kendine özgü geoid şeklinden kaynaklanır?

- A) E noktası yerin merkezine daha yakındır.
B) D noktasında gece-gündüz süre farkı fazladır.
C) C noktasında rüzgarlar sola doğru sapar.
D) B noktası ışınları yılda bir defa dik açı ile alır.
E) A noktasında gündüz süresi sürekli 12 saattir.

4. Ekvator ile Yörünge düzlemi arasında $23^{\circ}27'$ lık açı vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu açıya bağlı olarak meydana gelmez?

- A) Kutup noktalarında 6 ay gece 6 ay gündüz yaşanması
B) Aydınlanma Dairesi'nin yıl içinde yer değiştirmesi
C) Güneş ışınlarının dik geldiği enlemlerin değişmesi
D) Güneş ışınlarının Ekvator'a geliş açısının değişmesi
E) Gün süresinin 24 saat olması

5. Dünya'nın yörüngesi elips değil de, daire şeklinde olsaydı aşağıdakilerden hangisi gerçekleşirdi?

- A) Dünya üzerindeki bütün noktalar güneş ışınlarını aynı açıyla alırdı.
B) Türkiye'de yıl boyunca aynı mevsim yaşanırdı.
C) Dünya'nın Güneş'e uzaklığı değişmezdi.
D) Ocak ve Temmuz ayları sıcaklık ortalamaları her yerde aynı olurdu.
E) Yerçekimi her yerde eşit olurdu.

6. 21 Aralık tarihinde Y noktasında Güneş bir gün süreyle hiç batmazken Z noktasında gündüz uzunluğu 17 saattir. Buna göre, bu iki nokta ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi kesin olarak söylenebilir?

- A) Z noktası, Y noktasına göre daha kuzeydedir.
B) Y ve Z noktaları farklı yarımkürelerdedir.
C) Y noktasının üzerindeki cisimlerin gölge boyu yıl içinde daha kısadır.
D) 21 Haziran'da Z noktasında gece süresi Y noktasına göre daha uzundur.
E) Y noktasının çizgisel hızı Z noktasına göre daha fazladır.

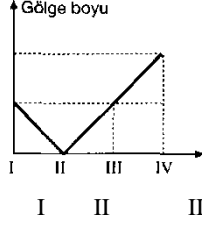
7. Aşağıdaki tabloda K ve L kentlerinde, belirtilen tarihlerdeki yaklaşık gündüz süreleri verilmiştir.

Kent	Gündüz süreleri (Saat)			
	23 Eylül	21 Aralık	21 Mart	21 Haziran
K	12	9	12	15
L	12	19	12	5

Buna göre, K ve L kentleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi kesinlikle doğrudur? (2010YGS)

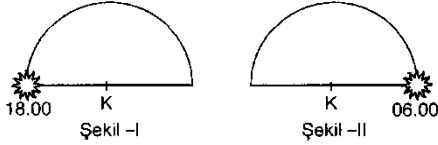
- A) K kenti ekvatora daha yakındır.
B) Dönenceler arasında yer almaktadırlar.
C) Enlem dereceleri aynıdır.
D) Buldukları yarım küre aynıdır.
E) L kenti başlangıç meridyenine daha yakındır.

8. Aşağıdaki grafikte Oğlak dönencesi üzerindeki bir cismin yıl içindeki gölge boyu değişimi gösterilmiştir. Buna göre I, II, III ve IV hangi tarihlere karşılık gelmektedir?

- A) 21 Mart 21 Aralık 23 Eylül 21 Mart
 B) 23 Eylül 21 Haziran 21 Mart 21 Aralık
 C) 21 Mart 21 Haziran 23 Eylül 21 Aralık
 D) 21 Haziran 21 Aralık 21 Mart 23 Eylül
 E) 23 Eylül 21 Aralık 21 Mart 21 Haziran

9.

Yukarıda 21 Haziran tarihinde 'K' kentinde şekil I'de Güneş'in batışı şekil II'de ise doğuşu gösterilmiştir. Buna göre 'K' kenti için aşağıda verilenlerden hangisi doğrudur?

- A) Güney Kutbu'na yakın bir yerdedir.
 B) Başlangıç Meridyeni üzerinde bulunur.
 C) Kuzey Yarımkürede Yengeç Dönencesi üzerinde bulunur.
 D) Güney Kutup Dairesi üzerinde bulunur.
 E) Ekvator üzerindedir.

10. 21 Aralık tarihinde Y noktasında Güneş bir gün süreyle hiç batmazken Z noktasında gündüz uzunluğu 17 saattir. Buna göre, bu iki nokta ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi kesin olarak söylenebilir?

- A) Z noktası, Y noktasına göre daha kuzeydedir.
 B) Y ve Z noktaları farklı yarımkürelerdedir.
 C) Y noktasının üzerindeki cisimlerin gölge boyu yıl içinde daha kısadır.
 D) 21 Haziran'da Z noktasında gece süresi Y noktasına göre daha uzundur.
 E) Y noktasının çizgisel hızı Z noktasına göre daha fazladır.

11. Dünya'nın yörüngesi elips değil de, daire şeklinde olsaydı aşağıdakilerden hangisi gerçekleşirdi?

- A) Dünya üzerindeki bütün noktalar güneş ışınlarını aynı açıyla alırdı.
 B) Türkiye'de yıl boyunca aynı mevsim yaşanırdı.
 C) Dünya'nın Güneş'e uzaklığı değişmezdi.
 D) Ocak ve Temmuz ayları sıcaklık ortalamaları her yerde aynı olurdu.
 E) Yerçekimi her yerde eşit olurdu.

12. Aşağıdakilerden hangisi Dünya'nın elips yörüngesindeki hareketiyle ilgili bir sonuç değildir?

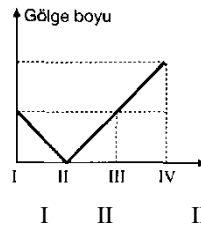
- A) Dünya'nın Güneş'e olan uzaklığının değişmesi
 B) Güneş ışınlarının geliş açısının gün boyu değişmesi
 C) Dünya'nın yörüngesinde dönüş hızının değişmesi
 D) Kuzey Yarımküre'de yaz mevsiminin daha uzun yaşanması
 E) Kutuplardaki 6 aylık gündüz sürelerinin birbirine eşit olmaması

13. Ekvator ile Yörünge düzlemi arasında $23^{\circ}27'$ lik açı vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu açıya bağlı olarak meydana gelmez?

- A) Kutup noktalarında 6 ay gece 6 ay gündüz yaşanması
 B) Aydınlanma Dairesi'nin yıl içinde yer değiştirmesi
 C) Güneş ışınlarının dik geldiği enlemlerin değişmesi
 D) Güneş ışınlarının Ekvator'a geliş açısının değişmesi
 E) Gün süresinin 24 saat olması

14. Aşağıdaki grafikte Oğlak dönencesi üzerindeki bir cismin yıl içindeki gölge boyu değişimi gösterilmiştir. Buna göre I, II, III ve IV hangi tarihlere karşılık gelmektedir?

- A) 21 Mart 21 Aralık 23 Eylül 21 Mart
 B) 23 Eylül 21 Haziran 21 Mart 21 Aralık
 C) 21 Mart 21 Haziran 23 Eylül 21 Aralık
 D) 21 Haziran 21 Aralık 21 Mart 23 Eylül
 E) 23 Eylül 21 Aralık 21 Mart 21 Haziran

SESLİ DERS NOTLARI

VII. KONU / ATMOSFER-İKLİM-HAVA DURUMU

İKLİM BİLGİSİ

İKLİM

Geniş bir sahada, uzun yıllar boyunca (40 – 50 yıl) devam eden, atmosfer olaylarının ortalamasına iklim denir.

HAVA DURUMU

Dar bir sahada, kısa süre içerisinde görülen atmosfer olaylarına hava durumu denir.

KLİMATOLOJİ

Geniş sahalarda, uzun yıllar devam eden atmosfer olaylarının ortalamalarını tespit ederek, iklim bölgelerini ve karakterlerini inceleyen bilim dalına klimatoloji denir.

METEOROLOJİ

Dar sahalarda, kısa süreli atmosfer olaylarını inceleyen bilim dalına meteoroloji denir.

NOT: klimatoloji coğrafyada fiziki coğrafyanın alt bilim dalı iken meteoroloji ise fizik biliminin bir alt dalıdır

HAVA KÜTLESİ: Atmosferde nem ve sıcaklık bakımından benzer özellikler gösteren büyük hava parçalarına hava kütlesi denir.

ATMOSFER VE ÖZELLİKLERİ

Dünya'yı gazlardan meydana gelen bir geosfer (tabaka) kuşatır. Buna atmosfer denir.(dünyayı saran gaz küre veya hava kürede denir)

Atmosferin var olmasının nedeni dünyadaki yerçekimi kuvvetidir ve ayrıca atmosferin şeklide dünyanıninkine benzer kutuplarda kalınlığı az ekvatorda ise fazladır bunun iki önemli nedeni vardır bunlar:

1.sıcaklık:ekvator daha sıcak gazlar ısınarak çevreye doğru yayılmış kutuplar daha soğuk ve gazlar soğuyarak zemine yaklaşmıştır.

2.yerçekimi:kutuplarda yerçekimi daha çok gazlar zemine daha yakın ekvatorda ise yerçekimi daha az ve gazlar çevreye daha çok yayılmıştır

Atmosferi oluşturan gazlar

*Her zaman bulunan ve miktarı değişmeyen gazlar ;%78 Azot,%21 Oksijen,%1 Asal gazlardır.

*Her zaman bulunan ve miktarı değişen gazlar;Subuharı ve Karbondioksittir.

*Her zaman bulunmayan gazlar ise Tozlar ve ozondur.

Karbondioksit, havada çok az miktarda (% 0 - 0,03) bulunmasına karşın, iklim olayları üzerinde önemli etkide bulunur. Karbondioksit atmosferin güneş ışınlarını emme ve saklama kabiliyetini artırır. Miktarının artması sıcaklığın artmasına, azalması sıcaklıkların düşmesine neden olur. Jeolojik devirler içerisinde CO₂ miktarın değişmesi iklim değişimlerini etkilemiştir

Su buharı, miktarı sıcaklığa, yer ve zamana bağlı olarak en fazla değişen gazdır. Bu miktar yerden yükseldikçe, kıydan uzaklaştıkça ve ekvatorдан kutuplara doğru gittikçe azalır

ATMOSFERİN KATLARI

Atmosfer, yerçekimi etkisiyle iç içe kürelerden meydana gelmiştir. Bunların yoğunlukları ve bileşimleri birbirinden farklıdır.

*Her zaman bulunan ve miktarı değişmeyen gazlar ;%78 Azot,%21 Oksijen,%1 Asal gazlardır.

*Her zaman bulunan ve miktarı değişen gazlar;Subuharı ve Karbondioksittir.

*Her zaman bulunmayan gazlar ise Tozlar ve ozondur.

Troposfer:

1. Atmosferin en alt tabakasıdır.

2. Ekvator üzerindeki kalınlığı 16 - 17 km, 45° enlemlerinde 12 km, kutuplardaki kalınlığı ise 9 - 10 km dir. Bunun nedeni, Ekvator'daki hava kütlelerinin ısınarak yükselmesi, kutuplarda ise soğuyan havanın ağırlaşarak alçalmasıdır

3. Su buharının tamamı bu katmandadır ve bu yüzden iklim olayları troposferin 3 - 4 km lik kısmında meydana gelir.

5. Troposfer daha çok yerden yansıyan ışınlarla ısınır. Bu nedenle yerden yükseldikçe her 100 metrede sıcaklık 0,5 °C azalır

6. Atmosferdeki gazların % 75'i troposfer katında bulunmaktadır. Bu yüzden yoğunluğun en fazla olduğu katmandır

7. Yolcu uçakları yaklaşık 10000 metrede bu katmanda uçarlar

Stratosfer:

1. Troposferden itibaren 17 - 30 km ler arasında bulunur.

2.Bu tabakada su buharı olmadığı için, iklim olayı görülmez.

3. Stratosferde sıcaklık değişimi yok gibidir. Sıcaklık -45°C civarındadır. mezofere yaklaştıkça sıcaklık artışı görülür

4.Stratosferde yerçekimi çok azaldığı için cisimler gerçek ağırlıklarını kaybederler.

5. Üst kısımlarında ozon gazı bulunur.

Ozon tabakası: Yerden 15 ile 40 km yükseklikte, en yoğun olarak da 25 km yükseklikte bulunur. içerisinde bulundurduğu ozon gazından dolayı bu ismi almıştır.iki önemli faydası vardır bunlar:

1. Dünyanın aşırı ısınıp aşırı soğumasını önler

2. Zararlı güneş ışınlarını süzer: Güneş'ten gelen ve canlı yaşamı için zararlı olan ışınları (Ultraviyole ışınları gibi) tutar. Bundan dolayı canlıların koruyucu katıdır.

Mezosfer:

1.Mezosfer atmosferde 50 ila 80-90 km arasında yer almaktadır.

2. Sıcaklık yükseldikçe azalır

3. Atmosferin en soğuk bölgesidir, sıcaklık -100 dereceye kadar düşer

4. Mezosfer tabakası yeryüzününü uzaydan gelen meteorlardan korur, meteorlar bu tabakaya girdiklerinde yanarlar

5. Bu seviyede nefes alacak oksijen yoktur

Termosfer

1.Termosfer 80- 90 km'nin üzerinden başlayarak yaklaşık 10000km ye kadar uzanır

2.Hava çok incedir.

3.Sıcaklık yükseklikle artar, sıcaklık çok yüksektir,

4.Bu tabakada sıcaklık 2000 dereceye kadar ulaşmaktadır.

5.Termosfer tabakası ikiye ayrılır: İyonosfer ve Eksosfer.

a) İyonosfer:

1.Şemosferden sonra 90 - 550 km'ler arasında bulunur.

2.Bu tabakadaki gazlar ultraviyole ışınlarının etkisi ile iyonlara ayrılmıştır. 3.iyonlaşma sırasında açığa çıkan enerji ile sıcaklığı yükselmiştir.(250 $^{\circ}\text{C}$)

4.iyonlar arasında elektron alışverişi son derece fazladır. Bundan dolayı haberleşme sinyalleri, radyo dalgaları bu tabakadan yansır.haberleşme açısından bu katman önemlidir

b). Eksozfer:

1. Atmosferin en üst ve en dış sınırını oluşturur

2.Eksozfer yeryüzeyinden oldukça uzak mesafede bir bölgedir. 550 km'den dış sınırı kesin olarak tespit edilememekte, 10.000 km ye kadar çıktığı sanılmaktadır.

3.Genellikle uydular bu bölgede bulunur. Bu bölge yeryüzü atmosferi ile gezegenler arası uzayda bir geçiş zonu olarak adlandırılır.

Atmosferin Faydaları

1. İklim olayları meydana gelir.

2. Canlı yaşamı için gerekli gazları ihtiva eder.

3. Güneş'ten gelen zararlı ışınları tutar.

4. Dünya'nın aşırı ısınmasını ve soğumasını engeller.

5. Dünya ile birlikte dönerek sürtünmeden doğacak yanmayı engeller.

6. Uzaydan gelen meteorların parçalanmasına neden olur.

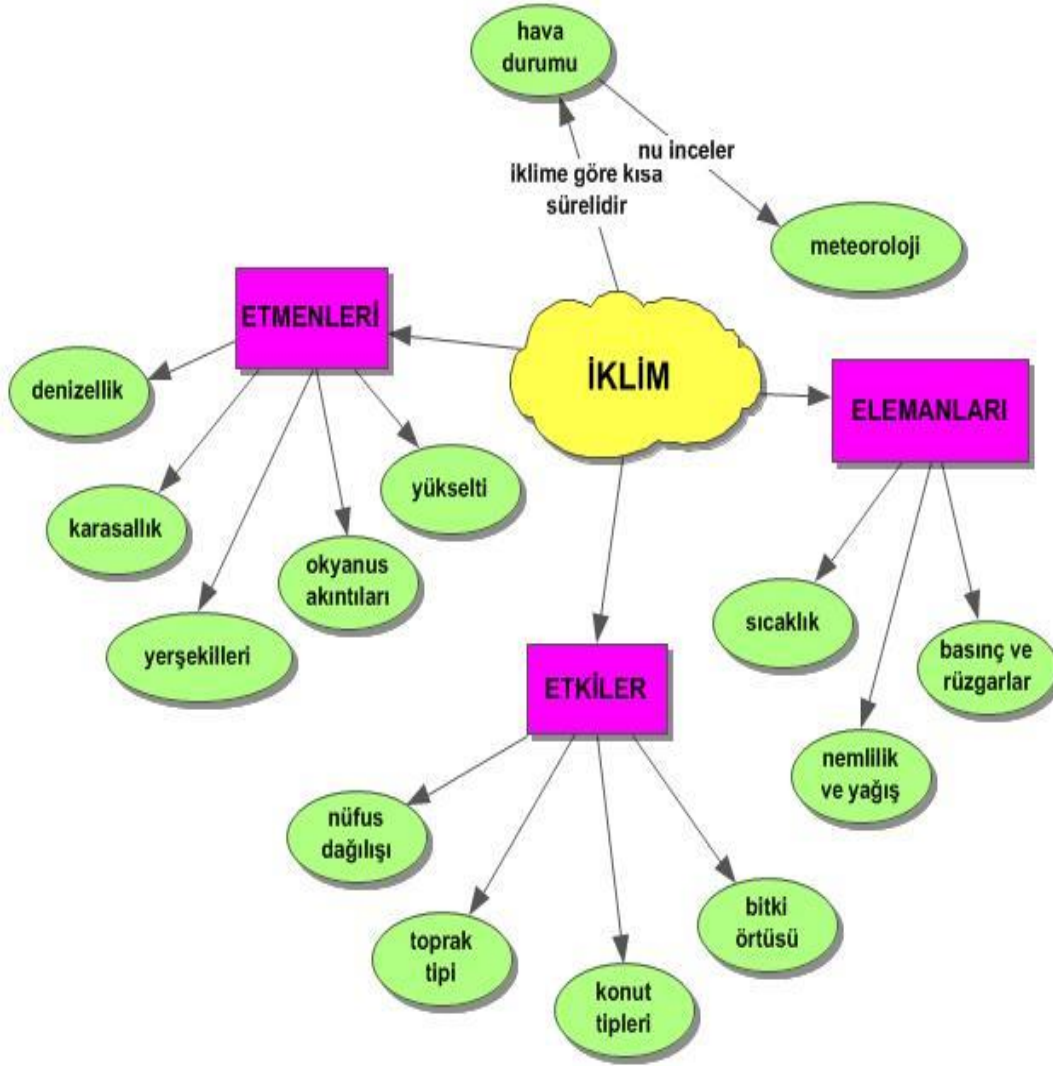
7. Güneş ışınlarının dağılmasını sağlayarak, gölgede kalan kısımların da hem aydınlanmasını hemde ısınmasını sağlar. Bir başka ifade ile gölgelerin tam karanlık olmasını ve soğuk olmasını önler.

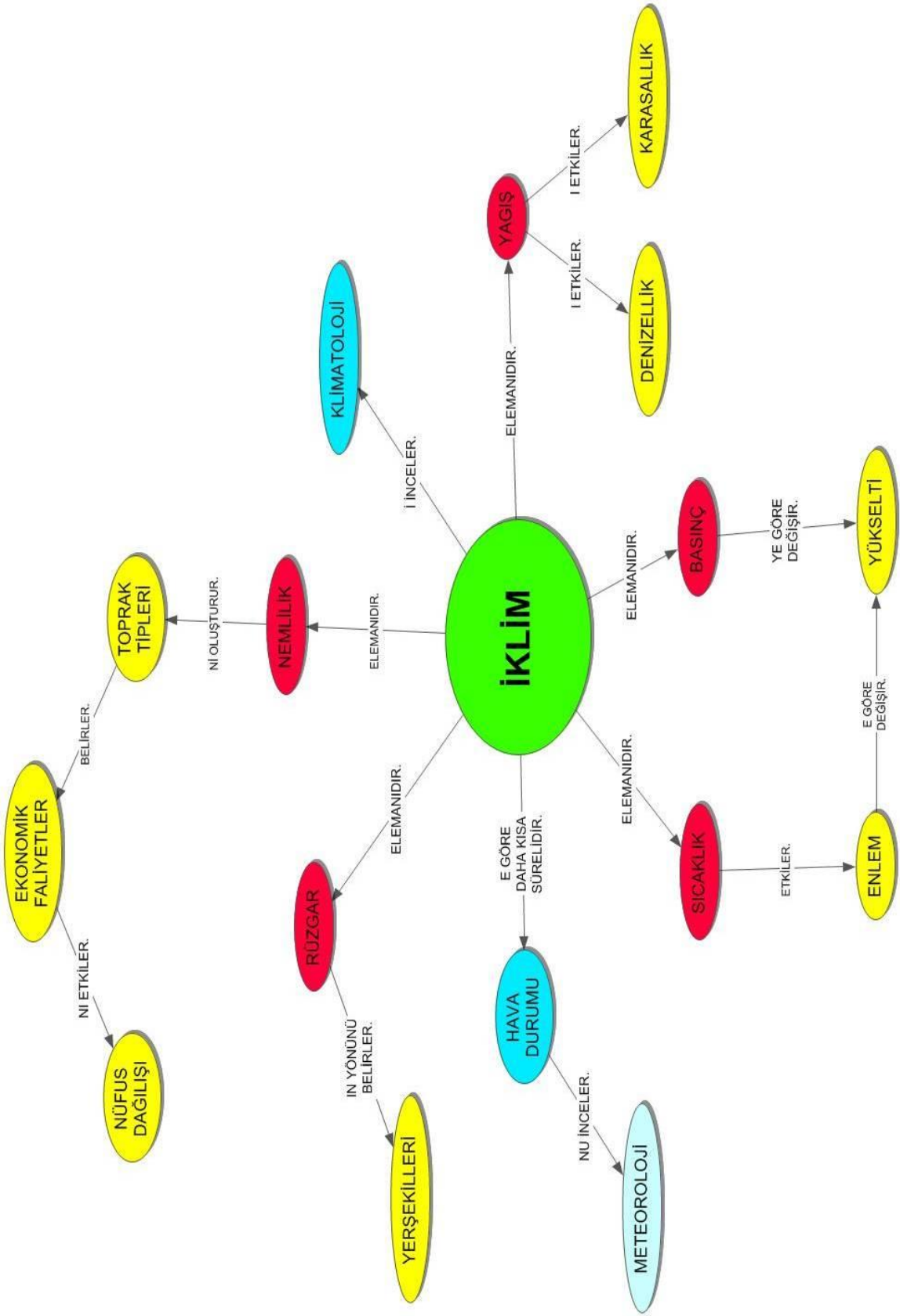
8. Işığı, sesi, sıcaklığı geçirir ve iletilmesini sağlar.

9. Hava akımları sayesinde gündüz olan kesimlerin aşırı sıcak, gece olan kesimlerin de aşırı soğuk olmasını engeller.

KAVRAM HARİTALARI

VII. KONU / ATMOSFER-İKLİM-HAVA DURUMU

KONU TASARIM

VII. KONU / ATMOSFER-İKLİM-HAVA DURUMU

1.Yeryüzünde güneşi doğrudan görmeyen yerlerin aydınlık olmasını sağlayan başlıca etken aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Atmosferin katmanlardan oluşması
- B) Atmosferde değişen oranlarda su buharı bulunması
- C) Atmosferde basınç farkından doğan hava akımlarının olması
- D) Güneş ışınlarının yansiyarak atmosfer içinde dağılması
- E) Atmosferin, bazı ışınların yeryüzüne ulaşmasını engellemesi

2.Hava durumu kısa süreli meteorolojik olayları kapsar İklim ise uzun süreli hava olaylarının ortalamasıdır.

Melih:Bulduğumuz bölgede bu sabah hava açıkken öğleden sonra hav aniden bulutlanıp bardakta n boşanırcasına yağmur yağdı.

Ahmet:Hafta sonları genellikle tüm aile dedemin köyüne giderdik.Yaz olmasına rağmen köyün birçok yerinde halen kar örtüsünün erimeğini görürdük.

Rüzgar:Yaz tatili geldiğinde ilk işim kuzenimin yaşadığı yeşil ve mavinin bulunduğu eşsiz sahil kasabasına gitmekti.Burada yazlar çok sıcak ve bunalıcı olmasına rağmen fazlasıyla eğlenirdik.

Cem:Bugün sabah işe gitmek için yola çıktığımda yoğun sisin trafiği ve tüm ulaşımı aksattığı na şahit oldum.

Bun a göre yukarıdaki dört kişinin ifade ettiği bilgilerden hangileri hava durumuna örnek olarak gösterilebilir?

- A)Melih ve Cem
- B)Ahmet ve Rüzgar
- C)Rüzgar ve Cem
- D)Cem VE Melih
- E)Ahmet ve Melih

3-Atmosferin hangi özelliği yerden yansıyan ışınların tutulmasında daha çok etkili olmuştur?

- A-Ekvatorda kalın olması
- B-Su buharını bulundurması
- C-Oksijene sahip olması
- D-Yatay-dikey hava hareketinin görülmesi
- E-Kutuplarda ince olması

4.İklim koşulları fiziki şartların yanı sıra beşeri ve ekonomik olgular üzerinde de önemli etkilere sahiptir.

Aşağıdakilerden hangisi iklimin fiziki çevre üzerindeki etkileri arasında gösterilemez?

- A)Hayvancılık faaliyetlerine etkisi
- B)Bitki örtüsüne etkisi
- C)Akarsu rejimlerine etkisi
- D)Toprak oluşumuna etkisi
- E)Denilerin tuzluluk oranına etkisi

5.Rasatlar meteoroloji istasyonlarında hava olayları ve özellikleri hakkında yapılan ölçüm ve gözlemlerdir.Rasatlar genellikle yeryüzünde kurulmuş meteoroloji istasyonlarında yapılır.

I.Bütün Dünyada aynı anda olmak üzere 3 saat ara ile yerde ve atmosferde yapılır.Büyük havalimanlarında da uçuş güvenliği amacıyla her yarım saatte bir özel rasatlar yapılır.

II.Coğrafyacıların en çok yararlandığı rasatlardır.Bu rasatlar,Dünyanın her ülkesinde yerel saatlere göre yapılır.Örneğin;Türkiye’de 7,14,21’de olmak üzere üç kez yapılır ve elde edilen değerlerin ortalaması bulunur.Ortalamalar hesaplanırken 21’de ölçülen sıcaklık değeri iki kez alınır ve elde edilen toplam değer dörde bölünür.Bu rasat saatlerinde atmosfer özellikleri veya olaylarının hepsi ölçülmez.Örneğin yağış sabah saat 7’de,basınç ise üç saat ara ile ölçülür.

III.Kültür bitkilerinin çimlenme,filizlenme,çiçek açma,meyve verme ve hasat dönemleri dikkate alınarak tarımsal amaçla yapılan rasatlardır.Bu rasatla genellikle yağış ve sıcaklık ölçümü yapılır.

Buna göre yukarıda verilen bilgiler aşağıdaki rasatlarla eşleştirilirse doğru olmuş olur?

I	II	III
A)Sinoptik	Klimatolojik	Fenolojik
B)Fenolojik	Sinoptik	Klimatolojik
C)Klimatolojik	Fenolojik	Sinoptik
D)Sinoptik	Fenolojik	Klimatolojik
E)Klimatolojik	Sinoptik	Fenolojik

SESİL DERS NOTLARI

VIII. KONU / SICAKLIK

İKLİM ELEMANLARI

A.SICAKLIK

B.BASINÇ VE RÜZGARLAR

C.NEM VE YAĞIŞ

Bunların içinde en önemlisi sıcaklıktır çünkü sıcaklık bunların hepsini etkilemektedir.

A. SICAKLIK

Yeryüzündeki sıcaklığın kaynağı Güneş'tir. Yeryüzünün Güneş'ten aldığı ısı miktarına sıcaklık denir. Termometre ile ölçülür. Sıcaklığın birimi santigrat derece (°C) dir.

Atmosfere gelen enerji % 100 kabul edilirse;

Enerjinin % 25'i bulutların ve atmosferin etkisi ile uzaya doğru yansır.

% 25'i atmosferde dağılarak gölge yerlerin aydınlatılmasını ve gökyüzünün mavi görünmesini sağlar.

% 15'i atmosfer tarafından emilerek atmosferin ısınmasını sağlar.

% 35'i yeryüzüne ulaşır. Bu enerjinin % 27'si yeri ısıtır. % 8'i ise yeryüzüne çarptıktan sonra tekrar uzaya yansır.

SICAKLIK DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER (SICAKLIK ETMENLERİ)

1. Güneş ışınlarının yeryüzüne düşme açısı

Yeryüzünde sıcaklık dağılımını etkileyen en önemli faktördür. Güneş ışınları bir yere ne kadar dik düşerse, orası o kadar fazla ısınır. Düşme açısı küçüldükçe ısınma azalır. Düşme açısını belirleyen etkenler şunlardır:

a. Dünya'nın şekli ve enlem: Dünya'nın şekline bağlı olarak, Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe güneş ışınlarının yere düşme açıları küçülür. Bunun sonucunda da Ekvator'dan kutuplara gidildikçe sıcaklık azalır.

b. Yaşanan Mevsim: Dünya'nın eksen eğikliği ve yıllık hareketine bağlı olarak güneş ışınlarının düşme açısı yıl boyunca değişir.

Buna göre, Kuzey Yarım Küre, yaz mevsiminde güneş ışınlarını daha dik, kışın daha eğik alır.

c. Günün Saati: Dünya'nın günlük hareketine bağlı olarak, güneş ışınlarının bir noktaya geliş açısı gün boyunca değişme gösterir. Güneş ışınları sabah ve akşam eğik açıyla, öğle vakti ise gelebileceği en dik açı ile gelir.

d. Bakı ve eğim: Güneş ışınlarının düşme açısı, yerşekillerinin Güneş'e bakma durumuna göre (Bakıya göre) ve yerşekillerinin eğimine göre değişir.

2. Güneş ışınlarının atmosferde katettiği yol

Güneş ışınlarının atmosferde aldığı yol uzadıkça enerji kaybı o oranda artar. Dik açı ile gelen ışınlar daha kısa bir yoldan yeryüzüne ulaşır ve daha az kayba uğrar. (Ekvator çevresi gibi)

Dar açı ile gelen ışınlar ise, daha uzun bir yoldan yeryüzüne ulaşır ve daha fazla kayba uğrar. (Kutup çevreleri gibi)

3. Güneşlenme Süresi

Güneşlenme süresi arttıkça sıcaklık artar. Yaz aylarında güneşlenme süresi fazla olduğundan sıcaklık değerleri yüksektir. Yine gün içinde en yüksek sıcaklıkların tam öğle vakti değil, öğleden birkaç saat sonra olması güneşlenme süresi ile ilgilidir. Geceleri ise, Güneş'ten enerji alınmadığı için soğuma görülür. Bu nedenle günün en soğuk anı, sabah Güneş doğmadan önceki andır.

4. Yükselti

Troposfer katında, yerden yükseldikçe sıcaklık değerleri her 100 m. de 0,5 °C azalırken, alçaldıkça her 100 m. de 0,5 °C artar.

5. Kara ve Denizlerin Dağılışı

Aynı miktarda güneş enerjisi alan karalar ve denizler aynı derecede ısınmazlar. Karalar denizlere oranla daha fazla ve çabuk ısınırken, denizler daha az ve geç ısınırlar. Yine karalar denizlere oranla daha fazla ve çabuk soğurken, denizler daha az ve geç soğurlar.

6. Nem Miktarı

Nem, bir yerin fazla ısınması ve soğumasını önler. Sıcaklık farkını azaltır. Güneş ışınlarının dik ve dike yakın geldiği Ekvator çevresi Dünya'nın en sıcak yerleri olması gerekirken, nemin fazlalığından dolayı olmamıştır. Dünya'nın en sıcak yerleri ise Dönenceler civarı (Tropikal çöller) olmuştur.

Kış mevsiminde, havanın bulutlu olduğu günlerde, ısı kaybı azaldığından sıcaklık değerleri yüksektir. Havanın bulutsuz olduğu günlerde ise, ısı kaybı daha fazla olduğundan sıcaklık değerleri düşüktür. Kuru ve ayaz bir hava yaşanır.

7. Okyanus Akıntıları

Okyanus akıntıları, hem denizler hem de karalar üzerinde havanın sıcaklığını etkilerler. Bu akıntılar sıcaklığın Ekvator'dan kutuplara doğru düzenli olarak azalmasını engeller.

Ekvator yönünden gelen Gulf - Stream, Brezilya, Kuroşivo ve Alaska gibi akıntılar sıcaklığı yükseltir. Buna karşılık, kutup yönünden gelen Labrador, Kanarya, Oyaşivo, Benguela ve Kaliforniya gibi akıntılar sıcaklığı düşürür.

8. Rüzgârlar

Kuzey Yarım Küre'de güneyden, Güney Yarım Küre'de de kuzeyden esen rüzgârlar, Ekvator yönünden geldikleri için sıcaklığı artırır. Kutup yönünden gelen rüzgârlar ise, sıcaklığı düşürürler. Bu durum enlem - sıcaklık ilişkisine örnektir.

Denizden karaya doğru esen rüzgârlar kışın ılıtıcı, yazın ise serinletici etki yapar.

Karadan denize doğru esen rüzgârlar ise, kışın sıcaklığı düşürücü, yazın ise sıcaklığı yükseltici etki yapar.

9. Bitki Örtüsü

Bitki örtüsü, güneş ışınlarının bir kısmını emerek gündüz yerin fazla ısınmasını önler. Gece ise, yerden ışıyan sıcaklığın bir bölümünü tutarak fazla soğumayı engeller. Bunun sonucunda, bitki örtüsünün gür olduğu alanlar ile seyrek olduğu alanlar arasında, sıcaklığın dağılışı açısından önemli farklar ortaya çıkar.

SICAKLIĞIN YERYÜZÜNDEKİ DAĞILIŞI

Sıcaklığın yeryüzüne dağılışı izoterm adı verilen eş sıcaklık eğrileri ile gösterilir. Sıcaklık haritalarına ise izoterm haritaları denir. izoterm haritaları günlük, aylık ve yıllık olabilir. Bu haritaların bir kısmı gerçek sıcaklıkları gösterir. Bunlara gerçek izoterm haritaları denir. Bu haritalarda yükseltinin etkisi hesaba katılır. Bir de, yükselti değerleri her yerde sıfır metre kabul edilerek, sıcaklık değerlerinin buna göre düzenlenip çizildiği haritalar vardır. Bu haritalara da indirgenmiş izoterm haritaları denir. Her yerin gerçek sıcaklığına, yükseltiden dolayı kaybettiği sıcaklığın eklenmesiyle indirgenmiş sıcaklık bulunur.

Örneğin, 1000 m. yükseklikteki bir yerin gerçek sıcaklığı 16°C ise, buranın indirgenmiş sıcaklığı;

$$16 \text{ }^{\circ}\text{C} + \frac{1000}{100} \times 0,5 = 16 \text{ }^{\circ}\text{C} + 5 \text{ }^{\circ}\text{C} = 21 \text{ }^{\circ}\text{C}'\text{dir.}$$

DÜNYA YILLIK ORTALAMA SICAKLIK DAĞILIŞI

YERYÜZÜNDE ÜÇ FARKLI SICAKLIK KUŞAĞI OLUŞMUŞTUR. Bunlar sıcak kuşak,ılıman kuşak, soğuk kuşak

Genel olarak (Dünya'nın şekli sonucu) Ekvator'dan kutuplara gidildikçe sıcaklık azalır. Ancak en yüksek sıcaklıklara dönenceler çevresinde rastlanmaktadır.

Kuzey Yarım Küre, Güney Yarım Küre'den daha sıcaktır. Çünkü Kuzey Yarım Küre'de karalar, Güney Yarım Küre'de denizler daha fazla yer kaplar.

Kuzey Yarım Küre'de, yüksek enlemlerdeki karaların batı kıyıları, doğu kıyılarına göre daha sıcaktır. Sebebi, sıcak okyanus akıntılarıdır. (Gulf - Stream, Alaska, vb.)

Kuzey Yarım Küre'deki sıcaklık farkları Güney Yarım Küre'den daha fazladır. Sebebi, kara - deniz dağılışıdır.

DÜNYA OCAK AYI ORTALAMA SICAKLIK DAĞILIŞI

1. Ocak ayında, Kuzey Yarım Küre'de kış mevsimi yaşanır.
2. Bu ayda Dünya'nın en soğuk yerleri Sibiryaya, Kanada ve Grönland'ın kuzey bölgeleridir.
3. Bu ayda Dünya'nın en sıcak yerleri, Oğlak Dönencesi üzerindeki kara içleridir.

DÜNYA TEMMUZ AYI ORTALAMA SICAKLIK DAĞILIŞI

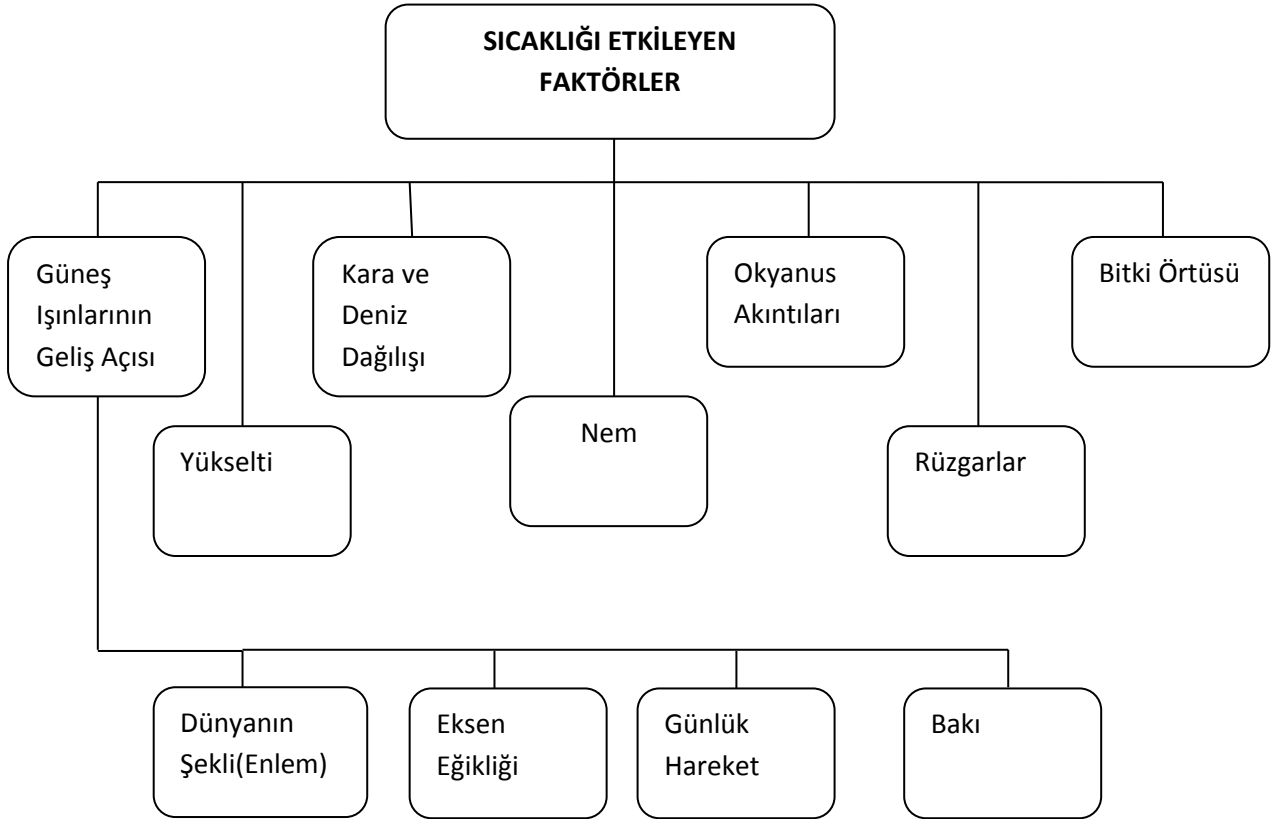
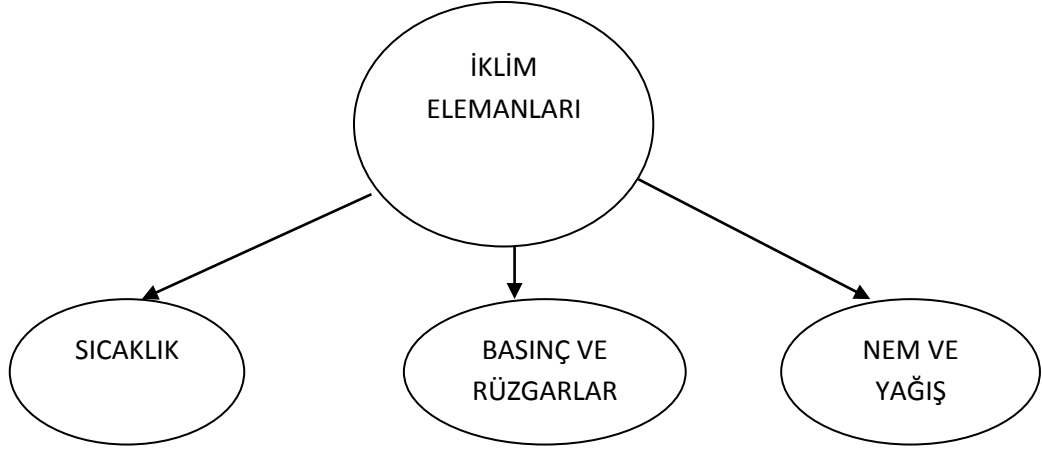
1. Temmuz ayında, Kuzey Yarım Küre'de yaz mevsimi yaşanır.
2. Bu ayda, Dünya'nın en sıcak yerleri Büyük Sahra, Arabistan Yarımadası'nın iç kısımları, İran, Orta Asya, Meksika, Amerika'nın orta kesimleri ve Arizona çevresidir.
3. Bu ayda Dünya'nın en soğuk yerleri Antarktika Kıtası'ndadır.

TÜRKİYE'DE SICAKLIK

Türkiye'de batıdan doğuya doğru (nedeni yükselti), güneyden kuzeye doğru (nedeni enlem etkisi), sıcaklık azalır. Kıyılarından iç kesimlere ve batıdan doğuya doğru karasallıktan dolayı yıllık ve günlük sıcaklık farkı artar.

KAVRAM HARİTALARI

VIII. KONU / SICAKLIK

KONU TASARIM

VIII. KONU SICAKLIK

1. Gündüz ısınan karalar, gece ışıma yoluyla enerji kaybeder. Bu kayıp her yerde aynı oranda olmaz. Yükseltinin fazla olduğu alanlarda, havanın yoğunluğu ve su buharı daha az olduğu için alçak alanlara göre enerji kaybı daha çok olur.

Buna göre aşağıdaki il merkezlerinden hangisinde, geceleri enerji kaybı diğerlerine göre daha fazladır? (2013YGS)

- A) Manisa B) Sivas C) Konya
D) Çorum E) Kırşehir

2 I. Günlük sıcaklık farkı fazla

II. Sıcaklık gecikmesi fazla

III. Sıcaklık ortalaması düşük

Yukarıdaki özelliklerin yaşandığı şehirlerimiz sırayla hangileridir?

- A) İzmir - Adana - Sinop
B) Denizli - İzmir - Ankara
C) Konya - Sinop - Kars
D) İzmir - Muğla - K. Maraş
E) G. Antep - Ş. Urfa - K. Maraş

3. Aynı enlemdeki Batı Avrupa kıyılarının Kanada'nın doğu kıyılarına göre daha sıcak olmasını sağlayan akıntı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Humbolt B) Kuroşivo C) Oyaşivo
D) Brezilya E) Gulfstream

4. İzoterm eğrilerinin kuzey yarım kürede daha fazla sapma göstermesinin nedeni aşağıda-kilerden hangisidir?

- A) Denizlerin daha fazla olması
B) Karaların G. Y. K Ve göre daha fazla olması
C) Güneş ışınlarının daha dar açıyla gelmesi
D) Kuzey yarım kürenin daha sıcak olması
E) Rüzgarların daha etkili olması

5. Dünya'nın günlük hareketi, Güneş ışınlarının yeryüzüne farklı açılarla gelmesine neden olur. Açı değişimi de gün içinde sıcaklık değişimini ortaya çıkarır.

Buna göre herhangi bir merkezde gün içindeki en yüksek sıcaklık ortalamaları hangi saatte ölçülebilir?

- A) 9:00 B) 11:00 C) 13:00 D) 16:00 E) 18:00

6.- Radyo dalgaları iletilir

- Meteorolojik olaylar gözlenir

- Isı her yerde aynıdır.

Yukarıdaki yargılar sırayla atmosferin hangi katmanlarında görülür?

- A) Stratosfer - İyonosfer - Ekzosfer
B) İyonosfer - Mezosfer - Troposfer
C) İyonosfer - Troposfer - Stratosfer
D) Ekzosfer - Stratosfer - Ozonosfer
E) Mezosfer - İyonosfer - Kemosfer

7. Denizler geç ve az ısınır, geç ve az soğurlar. Aşağıdakilerden hangisi bu durumu kanıtlar?

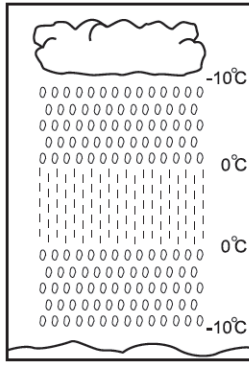
- A) Karaların her zaman soğuk, denizlerin ise her zaman sıcak olması.
B) Denizlerin her zaman karalardan soğuk olması.
C) Yazın denizden esen rüzgarın sıcak olması
D) Kışın denizden esen rüzgarın ılık olması
E) Yazın en sıcak yerlerin denizler üzerinde olması

8. Bir noktaya güneş ışınları gün boyu farklı açılarla gelir. Güneş ışınlarının gelme aylarındaki farklılaşmanın nedeni nedir?

- A) Eksen eğikliği B) Günlük hareket C) Enlem
D) Yükselti E) Mevsimler

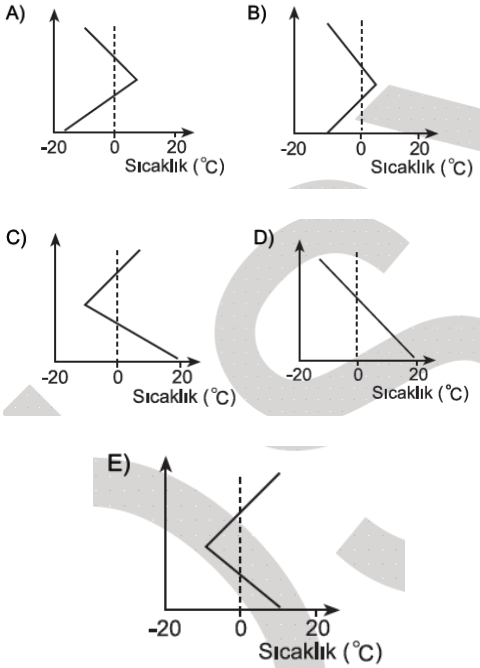
9. Aşağıda verilen enlemlerin hangisinde yer alan bir dağın tüm yamaçlarında kalıcı kar sınırının yaklaşık aynı yükseklikte başlar?

- A) 0° B) 30° G C) 40°K D) 50°G E) 60°K

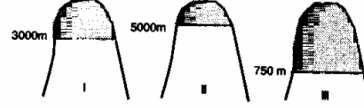

10. Yukarıda verilen şekilde bir yerdeki yağışın oluşumundan yeryüzüne düşene kadar olan sıcaklık değişimi gösterilmiştir.

Buna göre, bulut ile yeryüzü arasındaki sıcaklık değişim grafiği aşağıdakilerden hangisidir?(2012ygs)

11.

Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe kalıcı kar sınırı alçaktan başlar. Yukarıda üç dağdaki tok-doğan kar sınırının yükseltileri verilmiştir. Bu dağlar sırayla hangi enlemlerde olabilirler?

(Aynı yarım kürede ve aynı yamaçta)

I	II	III
A) 50° kuzey	10° Kuzey	25° Kuzey
B) 25° Kuzey	50° Kuzey	10° Kuzey
C) 30° Kuzey	20° Kuzey	70° Kuzey
D) 30° Kuzey	70° Kuzey	80° Kuzey
E) 10° Kuzey	30° Kuzey	20° Kuzey

12. Türkiye'nin aşağıdaki iklim özelliklerinden hangisi bakı etkisiyle açıklanabilir?(2006 öss)

- A) Orta Karadeniz Bölümü'nün yıllık ortalama yağış tutarının Batı Karadeniz Bölümü'nden az olması
- B) Yazın en yüksek sıcaklıkların Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanması
- C) Akdeniz Bölgesi'nde maki üst sınırının Ege Bölgesi'nden daha yüksek olması
- D) Ege Bölümü'nde yıllık ortalama sıcaklığın İç Batı Anadolu Bölümü'nden yüksek olması
- E) Akdeniz Bölgesi'nde dağların kuzey yamaçlarında karın yerde kalma süresinin güney yamaçlarından uzun olması

13- Bir yöredeki en yüksek sıcaklık ortalaması ile en düşük sıcaklık ortalaması arasındaki farka "yıllık sıcaklık farkı" denir.

Aşağıdakilerden hangisi yıllık sıcaklık farkının az olduğu yerler arasında değildir?

- A) Okyanus kıyıları
- B) Orta kuşak karaları
- C) Deniz kıyıları
- D) Muson Asyası
- E) Ekvatorial kuşak

SESLİ DERS NOTLARI

IX. KONU / BASINÇ VE RÜZGARLAR

BASINÇ

Atmosferi oluşturan gazların yeryüzüne yaptığı etkiye basınç denir. Basınç barometre ile ölçülür. Basıncın değeri milibar (mb) denilen birimle belirtilir. Aynı basınca sahip olan noktaların birleştirilmesiyle oluşturulan iç içe kapalı eğrilere ise izobar adı verilmektedir.

Atmosfer basıncını etkileyen faktörler şunlardır:

1. Yerçekimi

Yerçekiminin etkisiyle gazlar Dünya'yı çepeçevre kuşatmıştır. Yükseklerle doğru çıkıldıkça ve alçak enlemlere doğru geldikçe yerçekimi azalır. Buna bağlı olarak basınç da azalır.

Yerçekimi ile basınç arasında doğru orantı vardır. Yerçekimi arttıkça basınç artar, yerçekimi azaldıkça basınç azalır.

2. Yükselti

Yükseldikçe basınç azalır. Bunun nedeni, yükseklerle doğru çıkıldıkça Atmosfer'i oluşturan gazların yoğunluklarının yerçekimi etkisiyle azalmasıdır. Basınç ile yükselti arasında ters orantı vardır.

3. Termik Etkenler (Sıcaklık)

Sıcaklığın artmasıyla hava genişler, hafifler ve yükselir. Yükselen havanın yere yaptığı basıncın azalmasıyla, alçak basınç alanları doğar.

Sıcaklığın azalmasıyla soğuyan havanın hacmi daralır, ağırlaşır ve alçalır. Alçalan havanın yere yaptığı basıncın artmasıyla yüksek basınç alanları doğar.

Bu şekilde, ısınma ve soğumaya bağlı olarak oluşan basınç merkezlerine termik basınç merkezleri denir. Örneğin, Ekvator çevresi sürekli sıcak olduğundan, burada termik alçak basınçlar oluşmuştur. Kutuplar civarı ise, sürekli soğuk olduğundan burada da termik yüksek basınçlar oluşmuştur. Sıcaklık ile basınç arasında ters orantı vardır.

4. Dinamik Etkenler

Hava kütlelerinin alçalarak yığılması veya yükselerek seyrekleşmesi sonucunda ortaya çıkar.

Örneğin, troposferin üst kısımlarında, Ekvator'dan kutuplara doğru esen Ters (üst) Alize rüzgârları Dünya'nın dönme hareketinin etkisiyle 30° enlemleri civarında alçalarak yüksek basınç alanlarını oluştururlar.

Bununla birlikte, Batı ve Kutup rüzgârları da 60° enlemleri civarında karşılaşıncaya yükselirler ve burada alçak basınç alanlarını oluştururlar.

İşte, bu şekildeki hava hareketlerine bağlı olarak oluşan basınç merkezlerine de dinamik basınç merkezleri denir.

Atmosfer basıncı, yere yaptığı basınç derecesine göre üçe ayrılır.

Normal Basınç: 45° enlemlerinde, deniz seviyesinde, 0°C sıcaklıkta, 760 mm yüksekliğindeki cıvanın yaptığı basınca eşit olan atmosfer basıncına normal basınç denir. Bu basınç 1013 milibardır.

Yüksek Basınç (Antisiklon): 1013 milibardan daha yüksek olan basınçlara yüksek basınç denir. Yüksek basıncın görüldüğü yerlerde alçalıcı hava hareketleri vardır.

Alçak Basınç (Siklon): 1013 milibardan daha az olan basınçlara alçak basınç denir. Alçak basıncın görüldüğü yerlerde yükselici hava hareketleri vardır.

YERYÜZÜNDEKİ SÜREKLİ BASINÇ ALANLARI

1. Termik Kökenli Basınç Alanları

• Ekvatorial Alçak Basınç Alanı (Tropikal Siklon)

Ekvatorial bölge üzerinde bütün Dünya'yı kuşatan sürekli bir alçak basınç alanı uzanır. Bunun nedeni buraların devamlı ısınmasıdır. Bu basınç kuşağı kışın güneye, yazın da kuzeye doğru genişler.

• Kutuplar Yüksek Basınç Alanı (Polar Antisiklon)

Kutuplar yıl boyunca soğuk olduklarından, buralarda sürekli bir yüksek basınç alanı oluşmuştur. Bu basınç alanı kışın genişler, yazın da daralır.

2. Dinamik Kökenli Basınç Alanları

• (DYB) Ekvator Üstü Yüksek Basınç Alanı (Subtropikal Antisiklon)

Ekvatorial bölgede, ısınarak yükselen hava kütleleri üst alizeler halinde kutuplara doğru eserken, gerek Dünya'nın eksenini etrafında dönmelerinden, gerekse yerçekimi ve soğumadan dolayı 30° enlemleri civarında alçalır. Sonuçta, bu enlemlerde yüksek basınç alanı oluşur.

• (DAB) Kutup Altı Alçak Basınç Alanı (Subpolar Siklon)

Batı ve Kutup rüzgârları, 60° enlemleri civarında karşılaştıktan sonra yükselirler. Sonuçta bu enlemlerde alçak basınç alanı oluşur.

TÜRKİYE'DE BASINÇ

Türkiye'yi kışın etkileyen basınç merkezleri 60° enlemlerinden doğan Sibirya Termik Yüksek basıncı ile İzlanda Dinamik Alçak Basıncıdır.

Türkiye'yi yazın etkileyen basınç merkezleri 30° enlemlerinden doğan Basra Termik Alçak Basıncı ile Asor Dinamik Yüksek Basıncıdır..Asor kışın İzlanda ile birleşip Türkiye'de yine etkili olmaktadır

RÜZGÂRLAR

Yüksek basınç (antisiklon) alanlarından alçak basınç (siklon) alanlarına doğru olan yatay hava akımlarına rüzgâr denir. Rüzgârın yönü, coğrafi yönlerle ifade edilir. Rüzgâr hızı anemometre adı verilen aletle ölçülür.

Rüzgârın hızını etkileyen faktörler

a. Basınç farkı: Rüzgârın hızı basınç farkıyla doğru orantılıdır.

Basınç farkı çok ise rüzgâr hızlı, basınç farkı az ise rüzgâr yavaş eser. iki bölge arasındaki basınç farkının sona ermesi ile rüzgâr etkinliği kaybeder.

b. Basınç merkezleri arasındaki uzaklık: Aynı basınç farklarına sahip, birbirinden farklı uzaklıktaki noktalar arasında rüzgârların hızı farklıdır. Birbirine yakın olan noktalar arasında, izobar yüzeylerinin eğimi fazladır ve rüzgâr hızlı eser. Birbirine uzak olan noktalar arasında ise, izobar yüzeylerinin eğimi azdır ve rüzgâr yavaş eser.

c. Dünya'nın Dönmesi: Dünya'nın dönüşüne bağlı olarak rüzgârlar, düz çizgiler yerine saparak hareket ederler. Bu sapmalar ise onlara hız kaybettirir.

d. Sürtünme: Engeli arazilerde rüzgârlar çok fazla engellerle karşılaştığı için hızları azalır. Bundan dolayı, rüzgârların hızı, sürtünmenin azaldığı düz ve açık alanlarda fazladır.

Rüzgârın yönünü etkileyen faktörler

a. Basınç merkezlerinin konumu: Rüzgârın yönünü belirleyen, öncelikle basınç merkezlerinin konumudur. Basınç merkezleri yer değiştirdikçe rüzgârın yönü de değişir.

b. Yeryüzü şekilleri: Rüzgârlar basınç merkezleri arasında hareket ederken, yeryüzü şekillerine çarparak yön değiştirirler.

Bir bölgede rüzgârın yıl içerisinde en fazla estiği yöne hakim rüzgâr yönü denir. Hakim rüzgâr yönü yerşekillerine göre ortaya çıkar.

Yukarıdaki grafiğe, rüzgârgülü diyagramı adı verilir. Bu grafikte A merkezine, rüzgârların büyük bir çoğunlukla kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinden estiği dikkate alınrsa, bu yerleşim yerinin kuzeydoğu-güneybatı uzantılı bir vadide yer aldığı söylenebilir.

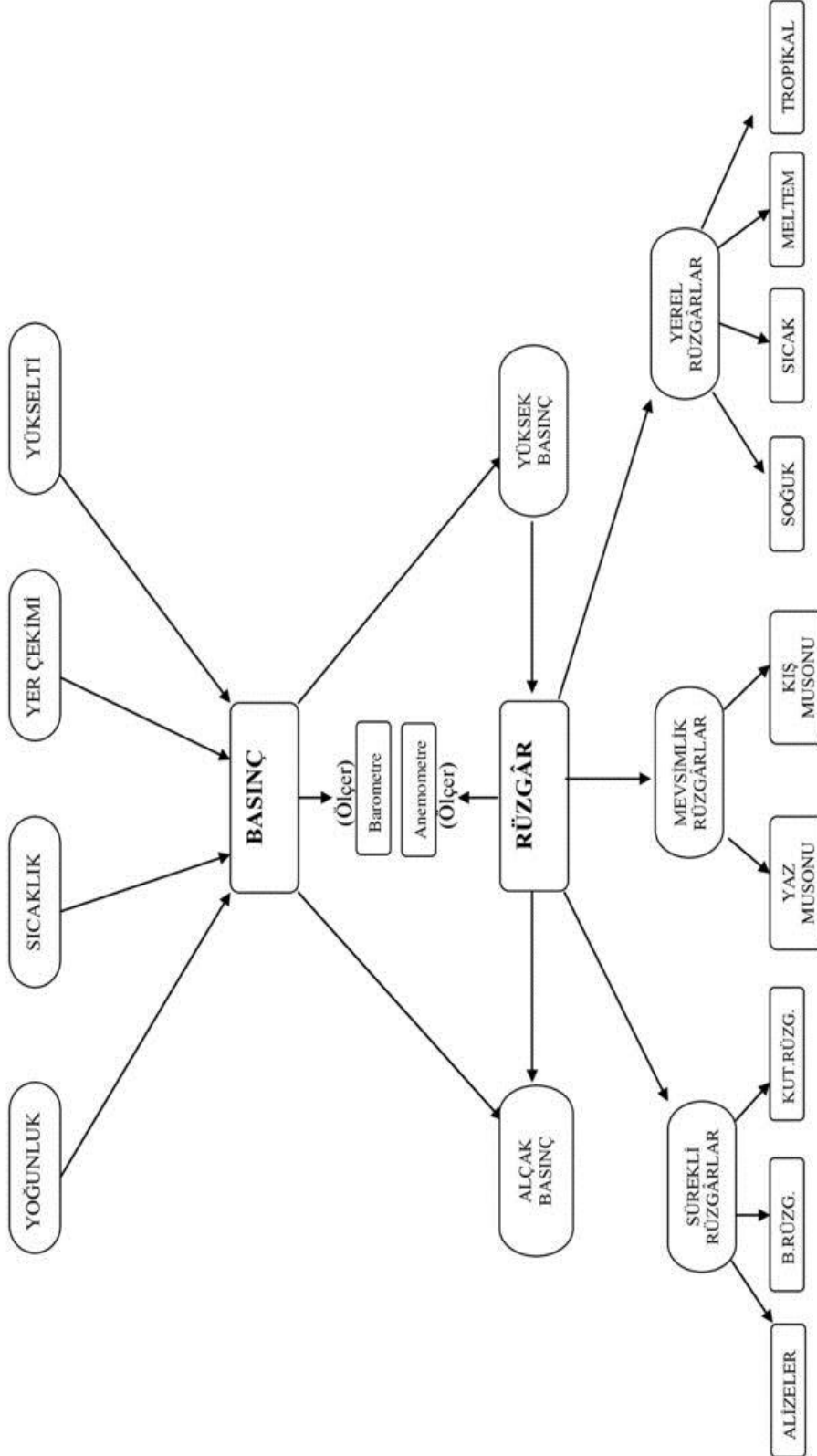
c. Dünya'nın Dönmesi: Dünya'nın kendi eksenini etrafında dönmesi sonucunda, rüzgârlar basınç merkezleri arasındaki en kısa yolu izleyemezler. Rüzgârlar, Kuzey Yarım Küre'de hareket yönünün sağına, Güney Yarım Küre'de ise hareket yönünün soluna saparlar.

Yüksek basınç alanlarında rüzgârlar, merkezden çevreye doğru hareket ederler.

Alçak basınç alanlarında ise rüzgârlar, çevreden merkeze doğru hareket ederler.

KAVRAM HARİTALARI

IX. KONU / BASINÇ VE RÜZGARLAR

(60°) İZLANDA AB

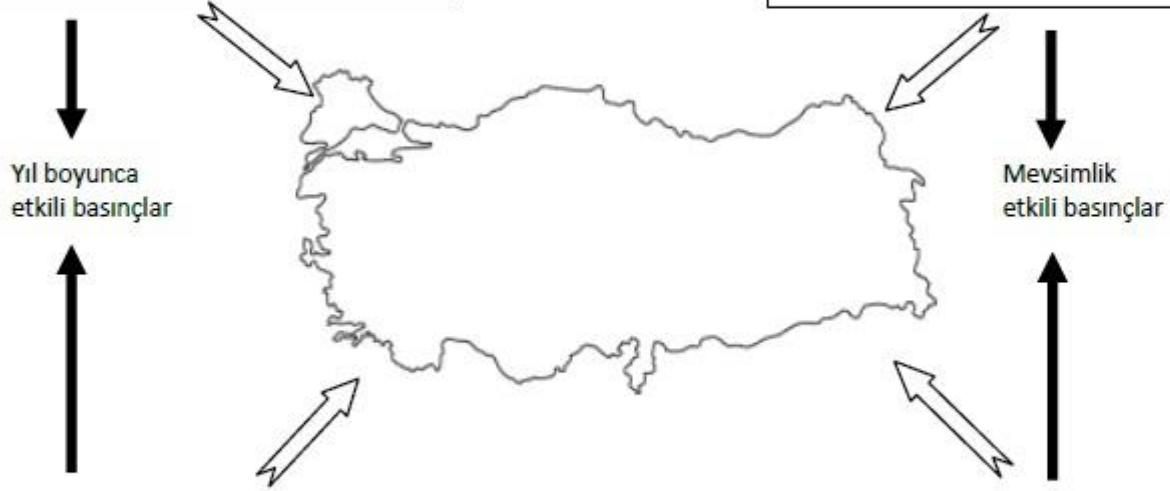
Dinamik

- Yıl boyunca etkilidir.
- Kışın daha etkilidir.
- Kışların ılık ve yağışlı geçmesine neden olur.
- Soğuk hava kütleleriyle birleşirse kar yağışı getirir.

SİBİRYA YB

Termik

- Sibirya karasının kışın aşırı soğumasıyla oluşur.
- Sadece kışın etkilidir.
- Özellikle Doğu Anadolu'da etkilidir.
- Kuru ve soğuk hava getirir.
- Etkili olduğunda kışlar çok soğuk geçer.

(30°) ASOR YB

Dinamik

- Yıl boyunca etkilidir.
- Yazın daha da etkilidir.
- Sıcak ve kuru hava getirir.
- Etkili olduğunda yazlar sıcak ve kurak geçer.

BASRA AB

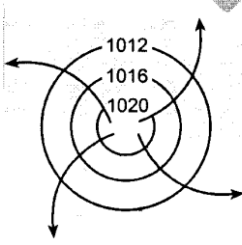
Termik

- Sadece yazın etkilidir.
- Arap Yarım Adası'ndan sıcak ve kuru hava getirir.
- Özellikle Güneydoğu Anadolu'da yazın sıcaklığı ve kuraklığı artırır.

KONU TASARIM

IX. KONU / BASINÇ VE RÜZGARLAR

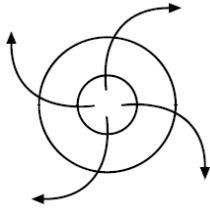
1. Kuzey Yarım Küre'deki bir yüksek basınç merkezine ait olan aşağıdaki şekilde bir hata yapılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi yapılırsa bu hata giderilmiş olur?(2011 ygs)

- A) Basınç değerini gösteren sayılar 1013 milibardan daha küçük olacak şekilde değiştirilirse
- B) Basıncı gösteren sayıların değeri merkezden çevreye doğru büyüyerek yazılırsa
- C) İzobar eğrilerinin sayısı artırılırsa
- D) Rüzgârı gösteren oklar saat ibresinin dönüşü yönünde çizilirse
- E) Rüzgârı gösteren oklar çevreden merkeze doğru çizilirse

2. Aşağıdaki şekil, bir yerde, herhangi bir anda etkili olan basınç merkezini ve yatay yöndeki hava hareketlerini göstermektedir. (2008 öss)

Buna göre, bu basınç merkezinin;

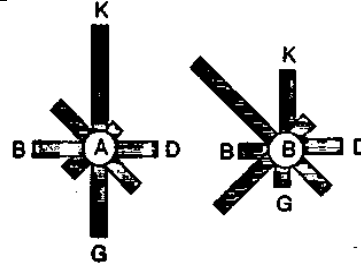
- I. bulunduğu yarım küre,
- II. ortalama sıcaklık değeri,
- III. kara ya da deniz üzerinde olma,
- IV. yüksek ya da alçak basınç merkezi olma

özelliklerinden hangileri kesinlikle belirlenebilir?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) I ve IV
- D) II ve III
- E) III ve IV

3. Aşağıdakilerden hangisi yeryüzünde basınç dağılımında etkili değildir?

- A) Sıcaklık
- B) Yerçekimi
- C) Enlem
- D) Yükselti
- E) Boylam

4. Yukarıda yıllık ortalama rüzgâr frekans gülleri verilen A ve B merkezlerinin sadece bu özellikleri göz önünde bulundurulursa, A ve B merkezlerinin aşağıdakilerden hangisi bakımından benzer olmadığını kesinlikle söyleyebiliriz?

- A) Aldıkları yağış miktarı
- B) Denize uzaklıkları
- C) Buldukları yarımküre
- D) Boylam dereceleri
- E) Yüzey şekillerinin uzanış doğrultusu

5. Aşağıdaki rüzgârlar ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Yere paralel eserler
- B) Basınç farklarından doğarlar
- C) Yüksek basınçtan alçak basınca doğru eserler
- D) Basınç değerleri eşitlendiğinde rüzgâr oluşmaz
- E) İzobarlar arası uzaklıkların çok olduğu yerlerde hızlı eserler.

6. Sıcaklık arttıkça basınç azalır. Buna göre;

- I. Ekvator'un sürekli alçak basınç alanı olması
 - II. 30° enlemlerindeki basınç değerlerinin 60° enlemlerinden fazla olması
 - III. Kutupların sürekli yüksek basınç alanı olması
 - IV. Yükseklerle çıkıldıkça basınç değerinin azalması
- gibi özelliklerden hangileri basınç-sıcaklık arasındaki ilişkiyle çelişir?

- A) Yalnız II
- B) I, II ve III
- C) II ve IV
- D) I ve IV
- E) II, III ve IV

7. Sıcaklık ile basınç ters orantılıdır. Buna göre, aynı gün içinde aşağıdakilerden hangisinde basınç değerinin en düşük olması beklenir?

- A) Sabaha karşı
- B) Öğleden sonra
- C) Gün batımı
- D) Öğlene doğru

8. Fransa ve Arjantin’de rüzgarları inceleyen bilim adamı bu iki ülkede rüzgarların farklı yöne doğru saparak estiklerini gözlemlemiştir.

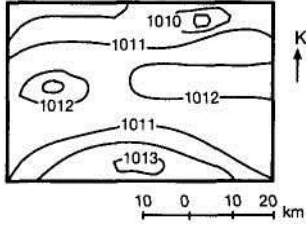
Rüzgarların bu şekilde farklı yönlere saparak esmesinde etkili olan temel faktör aşağıdakilerden hangisinin oluşumunda da rol oynamıştır?

- A) Mevsim sürelerinin yarım kürelerde farklı olmasında
B) Gece-Gündüz süresinin değişmesinde
C) Termik sürekli basınç kuşaklarının oluşmasında
D) Güneşin gökyüzündeki konumunun gün içinde değişmesinde
E) Aynı yükseltide ülkemizin kuzeyindeki yerçekiminin en güneyindekinden fazla olması

9. Aşağıdakilerden hangisinin artması halinde basıncın artması beklenemez?

- A) Isınma B) Yoğunluk C) Soğuma
D) Yerçekimi E) Atmosferdeki gaz oranı

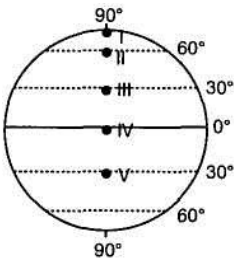
10. Kuzey Yarımküre’de yer alan bir merkezin izobar haritası verilmiştir.

Bu haritaya bakılarak aşağıdaki bilgilerden hangisi bulunamaz?

- A) Bölgedeki yükseltelerin eğimi
B) İki merkez arasındaki uzaklık
C) En yüksek ve en düşük basınç değerleri arasındaki fark
D) Rüzgarın esiş yönü
E) Alçak ve yüksek basınç alanlarının konumu

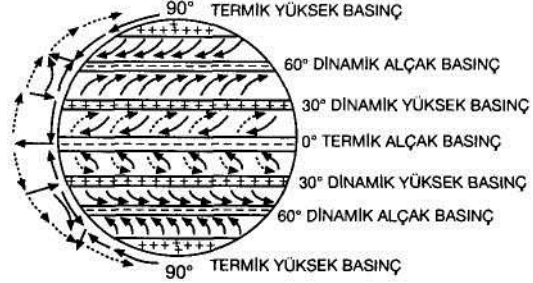
10. Aşağıda verilen Dünya profili üzerinde işaretli merkezlerden hangileri termik kökenli sürekli basınç alanlarıdır?

- A) I ve IV B) II ve III C) Yalnız III
D) Yalnız V E) III ve V

E) Gece yarısı

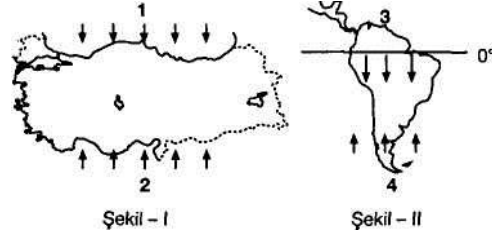
11. Aşağıda sürekli basınç merkezleri arasında oluşan sürekli rüzgarlar şematize edilmiştir.

Sürekli rüzgarların Kuzey Yarımküre’de hareket yönlerinin sağına, Güney Yarımküre’de hareket yönlerinin soluna sapmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kara ve Denizlerin dağılışı
B) Dünya’nın eksenini etrafındaki dönüş yönü
C) Dünya’nın yıllık hareketi
D) Dünya’nın yörüngesinin şekli
E) Eksen eğikliği

12. Rüzgarlar; enlemin etkisine bağlı olarak oluştuğu merkezlerin sıcaklık koşullarını ulaştıkları yerlere taşırlar.

Yukarıda şekil I ve şekil II de esme yönleri gösterilen rüzgarların sıcaklık üzerindeki etkisi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	1	2	3	4
A) Azaltır	Azaltır	Yükseltir	Azaltır	Azaltır
B) Yükseltir	Azaltır	Azaltır	Yükseltir	Yükseltir
C) Azaltır	Yükseltir	Yükseltir	Yükseltir	Azaltır
D) Yükseltir	Yükseltir	Yükseltir	Yükseltir	Azaltır
E) Azaltır	Yükseltir	Azaltır	Azaltır	Yükseltir

SESLİ DERS NOTLARI

X. KONU / RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ

1. Sürekli (Yıllık) Rüzgârlar

a. Alize Rüzgârları: 30° Kuzey ve 30° Güney enlemlerindeki dinamik yüksek basınç alanlarından, Ekvator'daki termik alçak basınç alanına doğru esen rüzgârlardır.

Özellikleri

Başlangıçta sıcak ve kurudurlar. Ancak, denizler üzerinden geçerken nem kazanırlar.

Tropikal kuşaktaki karaların doğu kıyılarına bol yağış bırakırlar. Bu nedenle Doğu rüzgârları da denir.

Sürekli olmaları ve yönlerinin belli olması nedeniyle, yelkenli gemiler döneminde bu rüzgârlardan faydalanılmıştır. Bu nedenle bu rüzgârlara ticaret rüzgârları (trade winds) da denilmiştir.

Ekvatorial bölgede karşılaşılan Alizeler, 3 - 4 km kadar yükselerek kutuplara doğru hareket ederler. Bunlara da ters alize (üst alize) adı verilir. Ters alizeler, dönenceler üzerinde alçalarak tropikal çöllerin oluşmasına neden olurlar.

Sıcak okyanus akıntılarının oluşumuna neden olurlar.

b. Batı Rüzgârları: 30° enlemlerindeki dinamik yüksek basınç alanlarından, 60° enlemlerindeki dinamik alçak basınç alanlarına doğru esen rüzgârlardır.

Özellikleri

Başlangıçta sıcak ve kurudurlar. Ancak, denizler üzerinden geçerken nem kazanırlar.

Orta kuşaktaki karaların batı kıyılarına bol yağış bırakırlar.

60° enlemleri civarında Kutup rüzgârları ile karşılaşarak cephe yağışlarına yol açarlar.

c. Kutup Rüzgârları: Kutuplardaki termik yüksek basınçlardan, 60° enlemlerindeki dinamik alçak basınç alanlarına doğru esen rüzgârlardır.

Özellikleri

Soğuk ve kuru oldukları için, etkili oldukları alanlarda sıcaklığı azaltarak kar yağışlarına neden olurlar.

60° enlemleri civarında Batı rüzgârları ile karşılaşarak cephe yağışlarına yol açarlar.

Soğuk okyanus akıntılarının oluşumuna neden olurlar.

2. Devirli Rüzgârlar (Musonlar)

a. Yaz Musonu: Yaz mevsiminde karalar denizlere göre daha fazla ısınır. Bu nedenle buralarda alçak basınç alanları oluşur.

Aynı mevsimde deniz ve okyanuslar daha serin oldukları için, yüksek basınç alanı durumundadırlar. Bunun sonucunda, deniz ve okyanuslardan kara içlerine doğru büyük bir hava akımı olur. Bu rüzgârlara yaz musonu denir.

Yaz musonları deniz ve okyanuslardan kaynaklandıkları için bol nem taşırlar. Bundan dolayı etkili oldukları yerlere bol yağış bırakırlar.

b. Kış Musonu: Kış mevsiminde karalar, denizlere oranla daha fazla soğuyarak yüksek basınç alanı oluştururlar. Aynı mevsimde denizler ve okyanuslar üzerinde alçak basınç alanı vardır. Bunun sonucunda, karaların iç kesimlerinden deniz ve okyanuslara doğru büyük bir hava akımı olur. Bu rüzgârlara kış musonu denir.

Kış musonları kara kaynaklı oldukları için soğuk ve kurudurlar. Bu nedenle başlangıçta yağış getirmezler. Ancak, denizler üzerinden geçtikten sonra bir karaya varırlarsa yamaç yağışlarına yol açarlar.

3. Yerel Rüzgârlar

a. Meltem Rüzgârları: Gün boyunca oluşan sıcaklık ve basınç farkları sonucu meydana gelirler.

• Deniz ve Kara Meltemleri

Gündüz, karalar daha çok ısınacağı için alçak basınç alanı, denizler ise yüksek basınç alanıdır.

Bunun sonucunda denizden karaya doğru rüzgâr eser. Bu rüzgâra deniz meltemi denir.

Gece ise, karalar daha fazla soğuyarak yüksek basınç alanı durumuna geçerler. Denizler daha sıcaktır ve basınç azdır. Bunun sonucunda da, karadan denize doğru rüzgâr eser. Bu rüzgâra kara meltemi denir.

• Vadi ve Dağ Meltemleri

Gündüz, dağ dorukları vadilerden daha erken ısınır ve alçak basınç oluşur. Vadiler ise, daha serindir ve yüksek basınç alanıdır. Bunun sonucunda, vadi tabanlarından dağ yamacına ve doruklarına doğru rüzgâr eser. Bu rüzgâra vadi meltemi denir.

Geceleri ise, dağ yamaçlarında ve yüksek plâtolarda hızla soğuyan hava yüksek basınç alanı oluşturur. Alçak ovalar ve vadiler ise, nem oranının daha fazla olması nedeniyle sıcaktır ve alçak basınçlar görülür. Bunun sonucunda da, dağ yamaçlarından alçak ova ve vadilere doğru rüzgâr eser. Bu rüzgâra dağ meltemi denir.

b. Sıcak Yerel Rüzgârlar

• Föhn (Fön)

Hava kütleleri dağ zirvesine doğru çıkarken, sıcaklığı yaklaşık her 100 m. de 0,5 °C azalır. Belli bir yükseltiden sonra bünyesindeki nemi yağış olarak bırakır. Dağın arka yamacına geçtiğinde kuru özelliindedir ve yamaca sürtünerek alçalır. Sürtünmenin etkisiyle sıcaklığı her 100 m. de 1°C artar. Dağ zirvelerinden aşağıya doğru sıcak ve kuru olarak esen bu rüzgârlara föhn rüzgârı denir.

Föhn rüzgârı, İsviçre’de Alpler’in kuzey yamaçlarında görüldüğünden bu ismi almıştır. Föhn rüzgârı Türkiye’de, Toroslar ve Kuzey Anadolu Dağları’nın denize bakan yamaçlarında kışın ve ilkbaharda görülür.

• Sirokko

Kuzey Afrika’da, Büyük Sahra Çölü’nden sıcak ve kuru olarak Akdeniz’e doğru esen rüzgârdır. Fas, Tunus ve Cezayir’de etkisi belirgindir. Akdeniz’i geçerken nem kazanır. İspanya, Fransa ve İtalya’nın güney kıyılarına yağış bırakır.

• Hamsin

Sudan’dan gelen ve Mısır’dan Akdeniz’e doğru esen rüzgârdır. Sıcak, kuru ve boğucu bir rüzgârdır.

c. Soğuk Yerel Rüzgârlar

• Bora

Dalmaçya kıyılarında, Dinar Alpleri’nden Adriya Denizi’ne doğru esen soğuk ve kuru rüzgârdır. Hızı fazladır.

• Mistral

Fransa’nın Rhone vadisini izleyerek Akdeniz’e doğru esen soğuk ve kuru rüzgârdır.

• Krivetz (Krivıç)

Romanya’da, Aşağı Tuna Ovası’na doğru esen soğuk ve kuru rüzgârdır. Bükreş’te krivetz etkili olduğunda sıcaklık 10 - 15°C düşer.

d. Tropikal Rüzgârlar

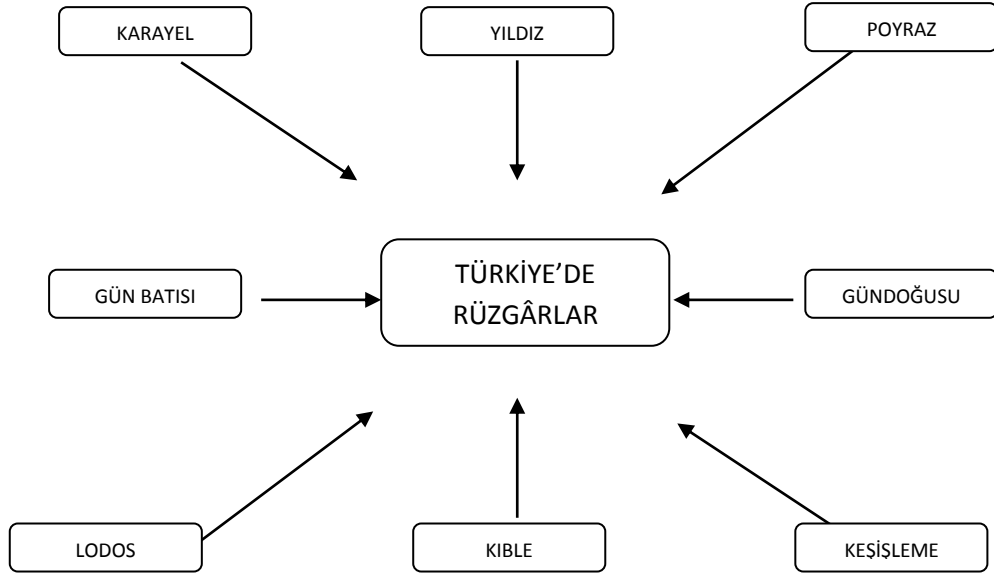
Sıcak kuşakta, ani basınç farklarından kaynaklanan ve hızları saatte 100 - 150 km.ye kadar çıkabilen rüzgârlardır. Daha çok okyanuslar üzerinde oluşurlar. Belirli yollar izleyerek karaların üzerine de sokulurlar. Sarmal hava hareketleri halinde olduklarından, genellikle hortumlara sebep olurlar. Çevrelerine büyük zarar verirler. Tropikal rüzgârlara, Asya denizlerinde ve Avustralya’nın Büyük Okyanus kıyılarında Tayfun (Çince “Büyük rüzgar” demektir), Meksika Körfezi kıyılarında Hurrigan (Hariken), Afrika’nın bazı kesimlerinde ve Latin Amerika kıyılarında da Tornado (Hortum) adı verilir.

TÜRKİYE’DE RÜZGARLAR

Türkiye bulunduğu matematik konumu itibarıyla sürekli rüzgarlardan Batı Rüzgarları kuşağındadır. Ancak herhangi bir kıtanın batı kıyısında olmadığı için bu rüzgarlar Türkiye’ye gelen kadar etkisini yitirir. Türkiye’de mevsimlik rüzgarlarda musonlarda görülmez, Türkiye’de yerel rüzgarlardan meltemler kıyılarımızda gün içinde kara ve denizler arasında yer değiştirerek eserler. Dağ ve vadi meltemleride iç kesimlerde bu yerşekillerinden uygun olan yerlerde eserler. Örneğin, Erciyes Dağı ve Kayseri Ovasında, Uludağ ve Bursa Ovasında. Türkiye’de sıcak yerel rüzgarlardan olan fön rüzgarları kışın Rize kıyılarında yazın Karaman civarında eser. Bunun dışında Türkiye’de kuzeydoğudan Poyraz, kuzeyden Yıldız, kuzeybatıdan Karayel, güneydoğudan Samyeli (Keşişleme), güneyden kible, güneybatıdan lodos eser.

KAVRAM HARİTALARI

X. KONU / RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ

KONU TASARIM

X. KONU / RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ

1.

Ticaret yolları, yelkenli gemiler döneminde geniş alanlı rüzgâr sistemlerine bağlı olarak gelişmişti. Yukarıdaki haritada gösterilen I numaralı ticaret yolunu takip ederek Amerika'ya ulaşan Avrupalı gemiciler, Avrupa'ya dönüşlerinde de II numaralı ticaret yolunu kullanıyorlardı.

Buna göre, haritada numaralandırılarak gösterilen ticaret yollarını oluşturan rüzgâr sistemleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?(2013YGS)

I _____ II

A) Kutup rüzgârları	Batı rüzgârları
B) Batı rüzgârları	Kutup rüzgârları
C) Alize rüzgârları	Batı rüzgârları
D) Batı rüzgârları	Alize rüzgârları
E) Alize rüzgârları	Kutup rüzgârları

2.- DYB alanlarından TAB alanına eser

- Kıtaların doğu kısımlarını etkiler
- Sürekli rüzgarlar içinde en düzenli olanıdır. Yukarıda özellikleri verilen rüzgar hangisidir?

- A) Muson B) Batı C) Samyeli D) Alize E) Kutup

3 - DYB alanlarından DAB alanına doğru eser

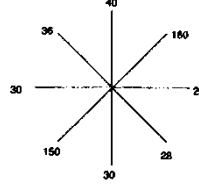
- Kıtaların batı kıyılarını etkiler
- Orta enlem karalarının batı kıyılarına bol yağış bırakır.

Yukarıda özellikleri verilen rüzgar hangisidir?

- A) Kutup B) Alize C) Föhn D) Batı E) Poyraz

4.

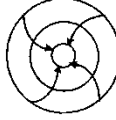
Yanda bir merkezin yıllık rüzgar gülü çizilmiştir. Bu merkezdeki vadinin uzanım yönü aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak sıralanmıştır?

- A) Doğu-Batı
B) Doğu – kuzeydoğu
C) Kuzeydoğu – Güneybatı
D)Güneydoğu – Kuzeybatı
E) Batı – Güneydoğu

5.

Şekildeki oklar bir basınç alanında rüzgarların yönlerini göstermektedir. Şekildeki basınç alanı ve bulunduğu yarım küre aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Alçak basınç, KYK B) Alçak basınç, GYK
C) Yüksek basınç, GYK D) Yüksek basınç, KYK
E) Alçak basınç, Ekvator

6..I. Sıcaklık

II. Yerçekimi

III. Yükselti

IV. Yoğunluk

Basınç yukarıdakilerden hangileriyle doğru orantılı olarak değişir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) I ve IV E) II ve III

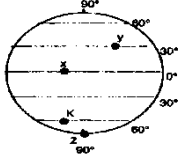
7.Aşağıdaki enlemlerden hangisinde sıcaklığa bağlı olarak yaşanan basınç değişimi en azdır?

- A) 0° Ekvator B) 40° Kuzey C) 50° Güney
D) 35° Kuzey E) 45° Güney

8. Rüzgarlar yüksek basınçtan alçak basınca doğru en kısa yolu izlemez. KYK'de sağa GYK'de sola doğru saparlar. Bu sapmaların nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dünyanın şekli
B) Dünyanın günlük hareketi
C) Dünyanın yıllık hareketi
D) Dünyanın yörünge şekli
E) Dünyanın eksen eğikliği

9.

Yukarıdaki kürede enlemleri verilen x, y, k, z noktalarının sırayla basınç özellikleri hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

<u>x</u>	<u>y</u>	<u>k</u>	<u>z</u>
A) TYB	DYB	DAB	TAB
B) TAB	DYB	DYB	TAB
C) TAB	DYB	DAB	TYB
D) DYB	TAB	TYB	DAB
E) DYB	DYB	TAB	DYB

10. Bir bölgede esen rüzgarın hızını aşağıdakilerden hangisi etkilemez?

- A) Basınç farkı
B) Günlük hareket
C) Basınç merkezleri arasındaki uzaklık
D) Yer şekilleri
E) Basınç merkezlerinin yönü

11. Aşağıdaki rüzgârlardan hangilerinin 60° enlemleri üzerinde karşılaşması yağışlara neden olur?

- A) Musonlar-Alizeler
B) Kutup rüzgârları-Alizeler
C) Batı rüzgârları-Musonlar
D) Föhn rüzgârları-Batı rüzgârları
E) Kutup rüzgârları-Batı rüzgârları

12. Sürekli rüzgârlarla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Sıcaklık ve yağış değerlerini etkilerler.
B) Sürekli basınç merkezlerinin etkisiyle oluşurlar.
C) Yönlerinde sapmalar oluşur.
D) Güneydoğu Asya ülkelerinde etkilidir.
E) Etki alanları geniştir.

13. İsviçre Alplerindeki kayak merkezleri ile kent merkezleri arasında balonla uçuş turları düzenleyen firmalar, rüzgârların esme yönlerinden yararlanarak yakıttan da tasarruf etmeye çalışmaktadır.

Dağ ve vadi meltemlerini kullanarak düzenlenen bu turların uçuş zamanı, rotası ve yararlandığı meltem çeşidi aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak belirtilmiştir?(2012ygs)

	Uçuş zamanı	Uçuş rotası	Meltem çeşidi
A)	Gündüz	Kent merkezinden kayak merkezine	Vadi meltemi
B)	Gece	Kent merkezinden kayak merkezine	Vadi meltemi
C)	Gündüz	Kayak merkezinden kent merkezine	Dağ meltemi
D)	Gece	Kent merkezinden kayak merkezine	Dağ meltemi
E)	Gündüz	Kayak merkezinden kent merkezine	Vadi meltemi

14. Sürekli rüzgarlarla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Sıcaklık ve yağış değerlerini etkilerler.
B) Sürekli basınç merkezlerinin etkisiyle oluşurlar.
C) Yönlerinde sapmalar oluşur.
D) Güneydoğu Asya ülkelerinde etkilidir.
E) Etki alanları geniştir.

15. Aşağıdaki yerel rüzgarlardan hangisinin sıcaklık özelliği enlem-sıcaklık arasındaki ilişkiyle açıklanamaz?

- A) Föhn
B) Samyeli
C) Lodos
D) Hamsin
E) Sirocco

16. "Kuzey Yarımküre'de Avrupa'nın ve Kanada'nın batısında etkili olurlar. Güney Yarımküre'de ise 50°-60° enlemleri arasında kesintisiz olarak eserler."

Yukarıda özellikleri verilen rüzgar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kutup Rüzgarı
B) Batı Rüzgarı
C) Alizeler
D) Muson Rüzgarı
E) Meltemler

SESLİ DERS NOTLARI

XI. KONU / NEM VE YAĞIŞ

C. NEM ve YAĞIŞLAR

Atmosfer içerisindeki subuharına nem denir. Nem higrometre adı verilen aletle ölçülür. Havanın nemi gram (gr) olarak ifade edilmektedir.

1. Mutlak Nem: 1m³ hava içerisinde bulunan subuharının gr olarak ağırlığına mutlak nem denir. Mutlak nem, sıcaklık ve buharlaşmanın fazla olduğu Ekvatorial bölgelerde çok, soğuk kutup bölgeleri ile yüksek dağlarda azdır.

2. Maksimum Nem: 1m³ havanın belli sıcaklıkta taşıyabileceği en fazla nem miktarına maksimum nem denir. Maksimum nem sıcaklığa bağlı olarak değişir. Sıcaklık arttıkça hava genişleyeceğinden taşıyabileceği nem miktarı artar. Sıcaklık azaldıkça hava daralır ve böylece taşıyabileceği nem miktarı azalır. Sıcaklıkla maksimum nem doğru orantılıdır.

3. Bağıl Nem (Nisbi nem): Mutlak nemin maksimum neme oranı havanın neme doyma oranını verir. Bu orana bağıl nem denir. Yüzde (%) olarak ifade edilir.

$$\text{Bağıl Nem} = \frac{\text{Mutlak Nem}}{\text{Maksimum Nem (Doyma miktarı)}} \times 100$$

Bağıl nem ile sıcaklık ters orantılıdır. Sıcaklık düştükçe maksimum nem azalacağından, bağıl nem yükselir. Sıcaklık değerleri yükseldikçe, maksimum nem artacağından bağıl nem düşer.

Bağıl nem çöl bölgelerinde ve kara içlerinde az, Ekvatorial bölge gibi yağışlı bölgelerde ve deniz kıyılarında çoktur.

YOĞUNLAŞMA

Havadaki su buharının, tekrar sıvı ya da katı haldeki suya dönüşmesine yoğunlaşma denir.

Yoğunlaşmanın meydana gelmesi havanın nem bakımından doyma noktasını aşmasına bağlıdır. Havadaki bağıl nemin yüzde 100'e ulaştığı noktaya doyma noktası denir. Doyma noktası aşıldığı takdirde hava su buharının fazlasını taşıyamaz. Fazla olan su buharı sıvı ya da katı hale dönüşür.

Yoğunlaşma sonucunda çok küçük su taneciklerinin biraraya gelmesiyle bulutlar oluşur. Bulutlar oluştuğu yükseklikler dikkate alınarak üç gruba ayrılır.

1. Yüksek bulutlar (Sirüs'ler)
2. Orta yükseklikteki bulutlar (Kümülüs'ler)
3. Alçak bulutlar (Stratus'ler)

Belirli bir anda gökyüzünün bulutlarla kaplı kısmının tüm gökyüzüne olan oranına bulutluluk denir. Bulutluluk oranı çeşitli aynalardan oluşan ve nefometre adı verilen bir aletle ölçülür. Buna göre, gökyüzünün oranı 10 kabul edilerek;

- 0 – 2 oranı Açık havayı
- 2 – 8 oranı Bulutlu havayı
- 8 – 10 oranı Kapalı havayı ifade eder.

Sis, ise yeryüzüne çok yakın oluşmuş ya da yeryüzüne çökmüş bulutlardır. Sıcak ve nemli bir havanın daha soğuk bir yerle teması sonucu sis oluşur. Sıcak ve soğuk hava kütlelerinin karşılaşması da sislere yol açar.

YAĞIŞ TÜRLERİ ve ETKİLERİ

Atmosferdeki subuharının yoğunlaşarak sıvı ya da katı biçimde yeryüzüne düşmesine yağış denir. Başlıca yağış türleri şunlardır:

- 1. Çiy:** Havadaki subuharının soğuk zeminler üzerinde, su tanecikleri şeklinde yoğunlaşmasıyla oluşur. Özellikle bahar aylarında görülür.
- 2. Kırağı:** Havadaki subuharının soğuk cisimler üzerinde, 0°C den düşük sıcaklıklarda kristaller şeklinde yoğunlaşmasıyla oluşur. Sonbahar aylarında ya da kış başlarında görülür.
- 3. Kırç:** Havadaki subuharının çok soğumuş ağaç dalları, tel, saçak, vb. cisimler üzerinde yoğunlaşarak buz tabakası haline gelmesidir. Kırığından ayrılan yönü, kristallerin üst üste yığılmasıyla buz tabakası haline gelmesidir.
- 4. Yağmur:** Bulutu oluşturan su taneciklerinin büyümesiyle oluşan su damlalarıdır. Yoğunlaşmanın devam etmesi ile ağırlığı artan su damlaları yağış şeklinde yere düşer.
- 5. Kar:** Su buharının, yükseklerde 0°C nin altında yavaş yavaş yoğunlaşmasıyla oluşan buz kristalleri yere düşer. Bu tür yağışlara kar denir.
- 6. Dolu:** Hava sıcaklığının birden bire ve büyük ölçüde azalması sonucu yağmur damlaları donarak buz parçacıkları halinde yere düşer. Bu yağışlara da dolu denir.

YAĞIŞLARIN OLUŞMA BİÇİMLERİ (OLUŞUM NEDENLERİNE GÖRE YAĞIŞLAR)

1. Yamaç Yağışları (Orografik Yağışlar)

Nemli hava kütlelerinin, yatay yönde hareket ederken dağ yamaçlarına çarparak yükselmesi ve soğuması sonucu oluşan yağışlardır. Dünya'da en çok, Güneydoğu Asya'da, Orta kuşaktaki karaların batı kıyılarında ve sıcak kuşaktaki karaların doğu kıyılarında görülür. Türkiye'de ise, Toroslar'ın güneybatıya, Karadeniz Dağları ile Yıldız Dağları'nın kuzeye bakan yamaçlarında fazlaca görülür.

2. Konveksiyonel Yağışlar (Yükselim Yağışları)

Güneşli ve rüzgârsız günlerde ısınan hava yükselerek soğur. Belli bir yükseltiden sonra nemin yoğunlaşması ile yağış meydana gelir.

Dünya'da en çok, Ekvatorial bölgede rastlanır. Türkiye'de ise, İç Anadolu Bölgesi'nde İlkbahar'da görülen yağışlar konveksiyonel yağışlardır. Bu yağışlar halk arasında kırkikindi yağışları olarak bilinir.

3. Cephe Yağışları (Frontal Yağışlar)

Sıcak ve soğuk hava kütlelerinin karşılaşma alanlarında meydana gelen yağışlardır.

Dünya'da en çok, Orta kuşakta ve 60° enlemleri civarında görülür. Türkiye'de, özellikle kış mevsiminde görülen yağışların çoğu cephesel kökenlidir.

YAĞIŞLARIN YERYÜZÜNE DAĞILIŞI

Genel hava dolaşımı, kara ve deniz dağılışı, yerçekilleri yükselti gibi nedenlerden dolayı yeryüzünün her tarafı aynı oranda yağış almaz.

Dünya üzerinde;

En yağışlı bölgeler; Ekvatorial bölge, Muson bölgeleri ve Orta kuşak karalarının batı kıyılarıdır.

En kurak bölgeler ise; Orta kuşak karalarının dağlarla çevrili iç kısımları, dönenceler civarı, çevresine göre, alçakta kalmış yerler ve kutup çevreleridir.

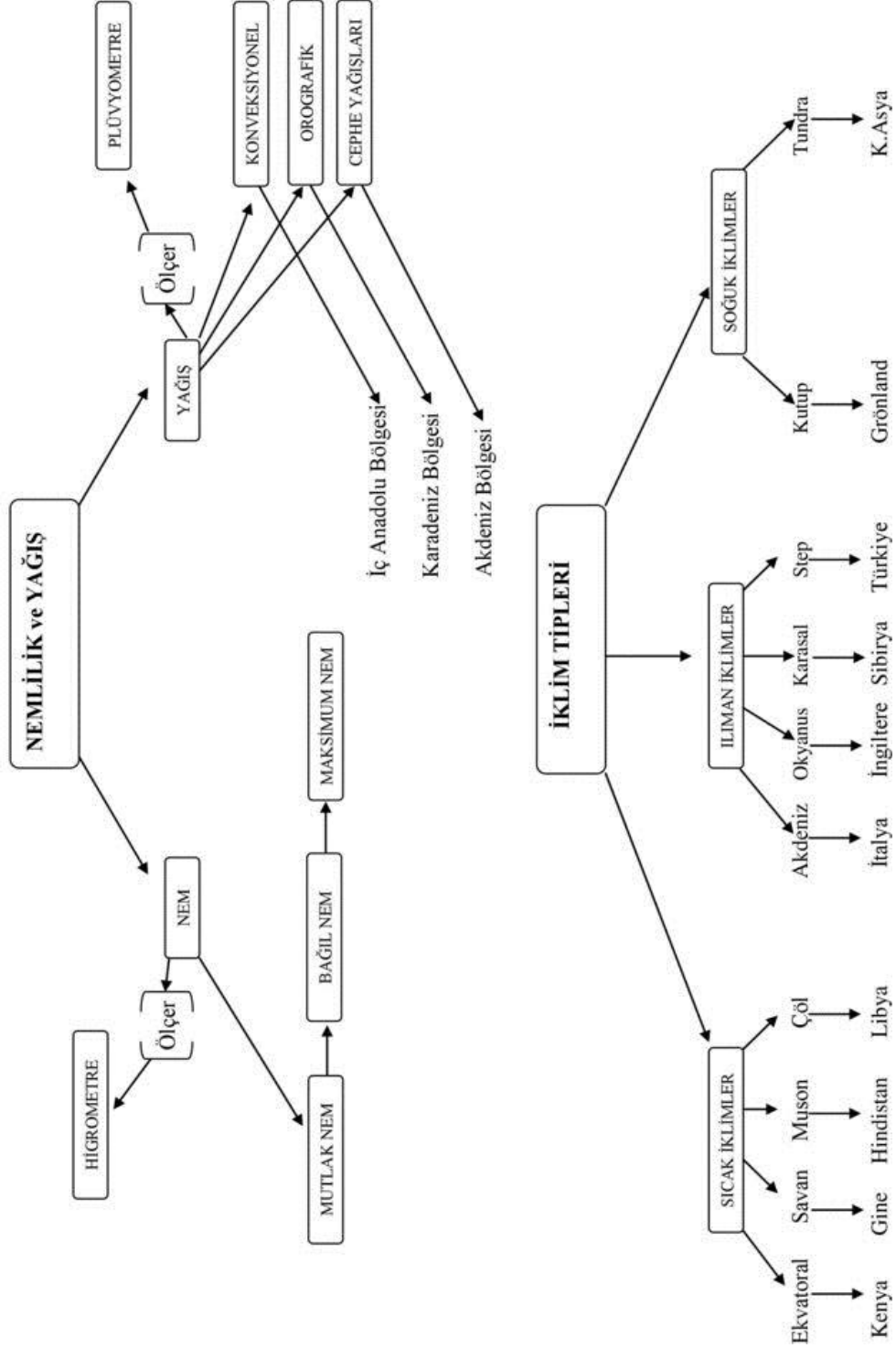
TÜRKİYE'DE YAĞIŞ

Türkiye'de mutlak nem en fazla Akdeniz kıyılarında,bağıl nem en fazla Doğu Karadeniz kıyılarında, maksimum nem yazın GDA Bölgesi'nde kışın Akdeniz kıyılarında fazladır.Konveksiyonel yağışlar ilkbaharda İç Anadolu Bölgesi'nde kırkikindi yağışları,Cephe yağışları kışın Akdeniz ve Ege kıyılarında , orografik yağışlar Karadeniz'deki Kuzey Anadolu Dağlarının kuzeye bakan kıyı kesimlerinde ve Akdeniz'deki Torosların güneye bakan kıyı kesimlerinde görülür.Türkiye'de en fazla yağış Doğu Karadeniz'de Rize çevresine en az yağış İç Anadolu Bölgesi'nde Tuz Gölü çevresine düşer

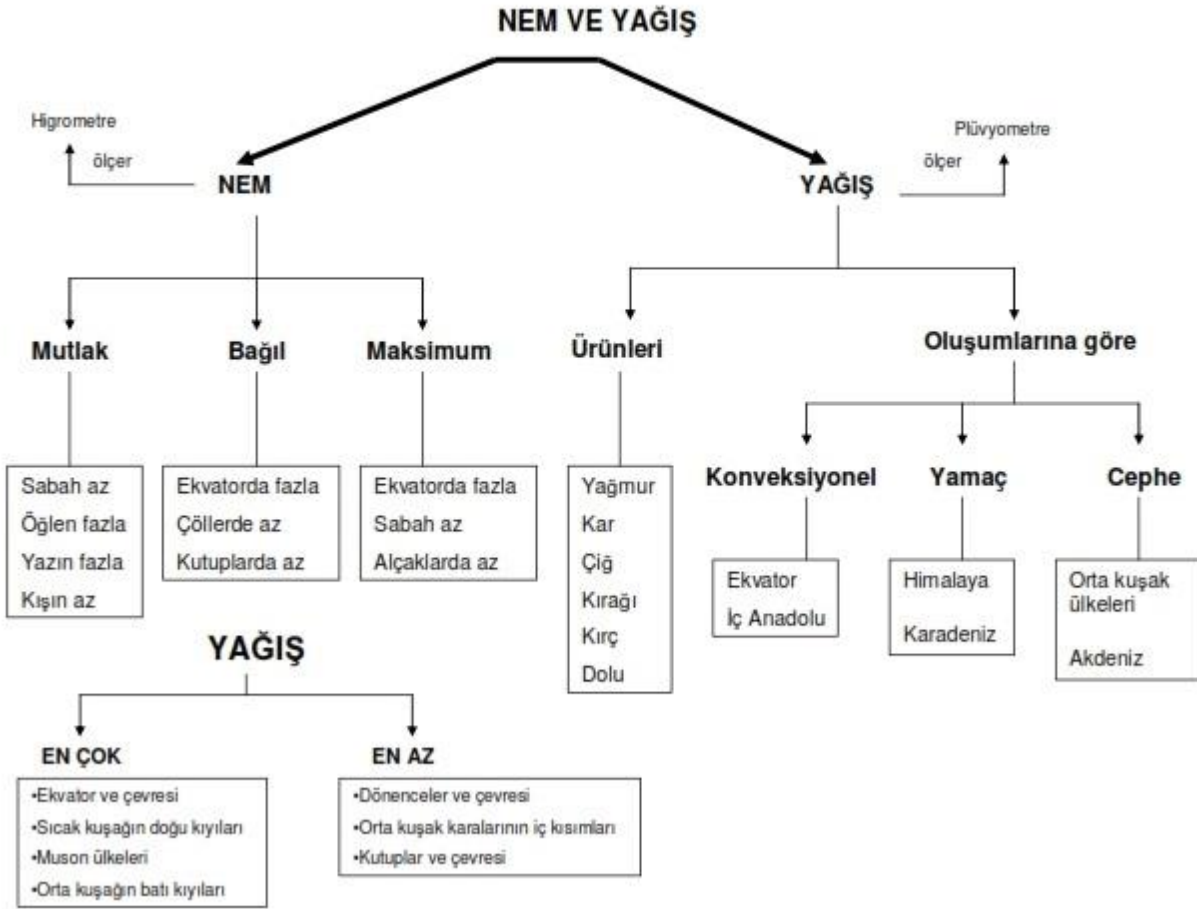
KAVRAM HARİTALARI

XI. KONU / NEM VE YAĞIŞ

10

NEMLİLİK VE YAĞIŞ

KONU TASARIM

XI. KONU / NEM VE YAĞIŞ

1. Havadaki su buharına nem denir. **Atmosfere nem geçişi daha çok aşağıdakilerden hangisiyle olur?**

- A) Terleme B) Dağılma C) Buharlaşma
D) Yansıma E) Emilme

2. Sıcaklık ile maksimum nem doğru orantılıdır.

Buna göre maksimum nemin en çok olduğu yer aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Muson ülkeleri B) Ekvatorial bölge
C) Kutup bölgeleri D) Dönenceler çevresi
E) Deniz kıyıları

3. Sıcaklık arttıkça buharlaşmada artar, bu da mutlak nemin artmasına neden olur.

Buna göre aşağıdaki enlemlerden hangisinde mutlak nemin en az olması beklenir?

- A) 10° Kuzey B) 20° Güney C) 45° Kuzey
D) 55° Kuzey E) 75° Güney

4. Aşağıdakilerden hangisi buharlaşmayı etkileyen etmenlerden değildir?.

- A) Havadaki bağıl nem B) Sıcaklık C) Hava basıncı
D) Buharlaşma olan yüzeyin genişliği E) Yerin yapısı

5. Bağıl nem; mutlak nem ile doğru, sıcaklık ve maksimum nem ile ters orantılıdır.

Aşağıdaki yerlerden hangisinde mutlak nem az olduğu halde bağıl nem yüksektir?

- A) Kutup bölgeleri B) Ekvatorial bölg C) Muson Asyası
D) Batı Avrupa kıyıları E) Yazın A.B.D. göller yöresi

6. I. % 40
II. % 20
III. % 60
IV. % 10
V. % 70

Yukarıda beş farklı bölgedeki bağıl nem oranları verilmiştir. **Bu noktaların özel konumları ve sıcaklıkları aynı varsayırsa hangisinde buharlaşma şiddeti daha fazla olur?**

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. "Bir hava kütleinin bağıl nemi % 76'dır." sözünün anlamını aşağıdakilerden hangisi doğru olarak açıklar?

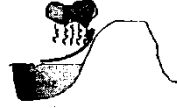
- A) Neme doyması için 34 gr. subuharma ihtiyacı vardır.
B) Havadaki nem açığı %24'tür.
C) Mutlak nemi 34 gr. dır.
D) 1 m³ havada 76 gr nem vardır.
E) Havada su buharı noksanı yoktur.

8. Yağışın yeryüzüne dağılışı eşit değildir. Bu eşitsizlikte aşağıdakilerden hangisinin etkisi yoktur?

- A) Sıcaklık B) Yüzey şekilleri C) Denizcilik
D) Basınç merkezleri E) Boylam

9.

Şekilde gösterilen yağış tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cephe B) Konveksiyonel C) Oroğrafik
D) Frontal E) Siklonal

10. Aşağıdaki hava hareketlerinden hangisi kesinlikle yağış oluşturur?

- A) Sıcaklığı azalan B) Bağıl nemi artan
C) Mutlak nemi artan D) Doyma noktasını aşan
E) Sıcaklığı artan

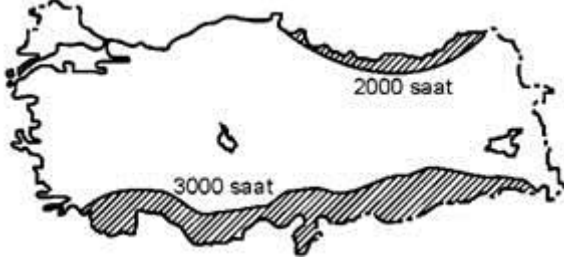
11. Aşağıda verilen yargıların hangisinde mutlak nem artar?

- A) Bir dağda yükseldikçe B) Hava soğudukça
C) Denizden karaya gidildikçe D) Kıştan yaza geçilince
E) Ormandan açık alana çıkıldıkça

11. Farklı iki hava kütleinin karşılaşmasıyla aşağıdakilerden hangisi oluşur?

- A) Oroğrafik yağışlar
B) Föhn rüzgarları
C) Cephe yağışları
D) Konveksiyonel yağışlar
E) Kıracağı ve don olayları

12. Aşağıdaki haritada, Türkiye'de yıllık ortalama güneşlenme süresinin 2000 saatten az ve 3000 saatten fazla olduğu yerler taramalarla gösterilmiştir.

Buna göre, bu yerlerdeki güneşlenme sürelerinin farklı olmasında,

- I. doğal bitki örtüsü,
- II. denize yakınlık,
- III. bulutluluk oranı

etkenlerinden hangileri etkilidir? (2010YGS)

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

13.

Merkez	Sıcaklık (°C)	Maksimum nem (g/m ³)	Mutlak nem (g/m ³)
K	25	30	15
L	15	20	15
M	5	10	15
N	0	5	15
P	-5	1	15

Bu tabloya göre K, L, M, N ve P merkezleriyle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?(2012 ygs)

- A) K'nin bağıl nem oranı % 50'dir.
- B) L'de yağış oluşmamıştır.
- C) M'de yağış oluşmuştur
- D) En fazla buharlaşma N'dedir.
- E) En fazla yoğunlaşma miktarı P'dedir

14. Aşağıdaki alanların hangisinde bağıl nem yıl boyunca yüksektir?

- A) Ekvatorial bölge
- B) Akdeniz çevresi
- C) Muson bölgesi
- D) Kuzey Afrika
- E) Dönenceler çevresi

15. Orografik yağışlar, denizden gelen nemli hava kütlelerinin kıyı çizgisine paralel uzanan dağ sıralarına çarparak yükselmesi sonucu meydana gelir.

Buna göre, aşağıdaki yerlerin hangisinde yıl içinde orografik yağışların daha fazla görülmesi beklenir?(2011 ygs)

- A) Ilgaz Dağlarının güney yamaçlarında
- B) Doğu Karadeniz Dağlarının güney yamaçlarında
- C) Aydın Dağlarının kuzey yamaçlarında
- D) Küre Dağlarının kuzey yamaçlarında
- E) Toros Dağları'nın kuzey Yamaçlarına

16. Aşağıdakilerden hangisi Dünya'nın yağışlı bölgelerinden biri değildir?

- A) 60° Dinamik alçak basınç kuşağı
- B) 90° Termik yüksek basınç kuşağı
- C) Orta kuşak karalarının batı kıyıları
- D) Ekvatorial termik alçak basınç kuşağı
- E) Muson ülkeleri çevresi

17. "Havanın taşıyabileceği nem miktarı sıcaklık ile doğru orantılıdır. Havanın sıcaklığı arttıkça taşıyabileceği maksimum nem miktarı da artar."

Aşağıdakilerden hangisi bu duruma kanıt olarak gösterilebilir?

- A) Yükselici hava kütlelerinin yağış bırakması
- B) Kutup bölgelerinin soğuk olması
- C) Bir dağ yamacı boyunca alçalan havanın ısınması
- D) Yüksek yerlerdeki yağışların kar şeklinde olması
- E) Kıyı bölgelerinde nemliliğin fazla olması

SESLİ DERS NOTLARI

XII. KONU / MAKRO KLİMA İKLİM TIPLERİ

Yeryüzündeki Başlıca İklim Tipleri Ve Tabii Bitki Örtüsü

Dünya'nın hemen her bölgesinin kendine özgü bir iklimi bulunmaktadır. Ancak, benzer iklim kuşaklarına sahip alanlar büyük iklim kuşakları oluştururlar. Yüzlerce km² lik sahaları etkileyen büyük iklim gruplarına *makrokli-ma* adı verilmektedir. Bununla birlikte, makroklima alanlarında bazen öyle yerler vardır ki, buralarda görülen iklim özellikleri içinde buldukları kuşaktan tamamen farklıdır. Makroklimalar içerisinde bölgesel farklılıklar gösteren, özel koşullu küçük iklim alanlarına da *mikroklima* denilmektedir.

Şimdi, yeryüzündeki büyük iklimleri, bu iklimlerin özelliklerini ve bu iklimlere uyum sağlamış bitki örtülerini inceleyelim.

A. SICAK İKLİMLER

1. EKVATORAL İKLİM: Ekvator çevresinde, 0° -10° Kuzey ve Güney enlemleri arasında görülür. Yıllık ortalama sıcaklık 25°C dolayındadır. Yıllık sıcaklık farkı 2 - 3°C'yi geçmez. Yıllık yağış miktarı 2000 mm den fazladır. Her mevsim yağışlı olmakla birlikte, ekinoks tarihlerinde yağış maksimum düzeye erişir. Tabii bitki örtüsü oldukça güz ve geniş yapraklı ormanlardır.

Ekvatorial iklim, Amazon ve Kongo havzalarının büyük bir kesiminde, Gine Körfezi kıyılarına yakın bölgelerde, Endonezya ve Malezya'nın büyük bir bölümünde etkili olmaktadır.

2. TROPİKAL İKLİM (SUBTROPİKAL - SAVAN): 10° - 20° Kuzey ve Güney enlemleri arasında ve 0° - 10° enlemlerinde 1000 m'den sonra görülür. Ekvatorial kuşak ile çöller arasında bir geçiş iklimidir. Yıllık ortalama sıcaklık 20°C dolayındadır. Yıllık sıcaklık farkı 4 - 5°C'dir. Yıllık yağış miktarı 1000 - 2000 mm. arasındadır. Güneş ışınlarının dik geldiği yaz ayları yağışlı, kışlar kuraktır. Tabii bitki örtüsü yüksek boylu ve güz bitki toplulukları olan savanlardır.

Tropikal iklim, Sudan, Cad, Nijerya, Mali, Moritanya, Brezilya, Venezuela, Kolombiya, Peru ve Bolivya gibi ülkelerde etkili olmaktadır.

3. MUSON İKLİMİ: Muson rüzgarlarının etki alanlarında görülür. Yıllık ortalama sıcaklık 15 - 20°C dir. Yıllık sıcaklık farkı 10°C civarındadır. Yıllık ortalama yağış 2000 mm dolayındadır. Yıllık yağışların % 85'i yaz aylarında düşer. Kış mevsimi kurak geçmektedir. Tabii bitki örtüsü kışın yaprağını döken, yazın yeşillenen ormanlardır. Yağışların azaldığı yerlerde ise savanlar görülür.

Muson iklimi, Güney Hindistan, Güney Çin, Güneydoğu Asya, Japonya ve Mançurya gibi bölgelerde etkili olmaktadır.

4. ÇÖL İKLİMİ (SICAK VE KURAK İKLİM): Dönenceler civarında, Asya ve Kuzey Amerika'da karaların iç kısımlarında ve Güney Amerika'nın güneyinde görülür. Bu iklim tipini, yağışların yok denecek kadar az olması belirler. Çöllerdeki nem yetersizliği, günlük sıcaklık farkının büyümesine zemin hazırlamıştır

Günlük sıcaklık farkının 50°C yi bulduğu zamanlar olmaktadır. Yıllık yağış miktarı 100 mm'nin altındadır. Yağışlar daha çok sağanak yağmurlar şeklindedir. Tabii bitki örtüsü bazı kurakçıl otlar ve kaktüs bitkileridir.

Afrika'da Büyük Sahra, Ortadoğu'da Necef, Asya'da Gobi, Taklamakan, Deşti Kebir, Avustralya'da Gobbon ve Gibson, Güney Afrika'da Kalahari ve Namib, Güney Amerika'da Patagonya, Atacama ve Peru ile ABD'nin güneybatısı yeryüzündeki başlıca çöl alanlarıdır.

B. ILIMAN İKLİMLER

1. AKDENİZ İKLİMİ: Genel olarak, 30° - 40° enlemleri arasında görülür. Yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklık 15 - 20°C dir. Yıllık sıcaklık farkı ise 18°C kadardır. Yıllık yağış miktarı 600 -1000 mm arasında değişir. En fazla yağış kışın, en az yağış yazın görülür.

Karakteristik bitki örtüsü, kızılçam ormanlarının tahrip edilmesiyle ortaya çıkan makilerdir. Makiler, sürekli yeşil kalabilen, kısa boylu, sert yapraklı, kuraklığa dayanabilen, çalimsı bodur bitkilerdir. Mersin, defne, kocayemiş, zeytin, süpürge çalısı, bodur, ardıç gibi bitkiler başlıca maki türleridir. Akdeniz ikliminde yağışın az çok yeterli olduğu orta yükseklikteki yamaçlarda iğne yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlar (Kızılçam, sarıçam, karaçam ormanları gibi) yer alır.

Akdeniz iklimi en belirgin olarak Akdeniz çevresinde görülmekle birlikte, Güney Portekiz, Afrika'nın güneyinde Kap Bölgesi, Avustralya'nın güneybatısı ve güneydoğusu, Orta Şili ve ABD'nin Kaliforniya eyaletinde de etkili olmaktadır.

Yazlar fazla sıcak, kışlar da fazla soğuk olmaz. Yıllık sıcaklık ortalaması 15°C dir. Yıllık sıcaklık farkı 10°C yi bulmaktadır.

2. OKYANUSAL İKLİM: Genel olarak, 30° - 60° enlemleri arasında, karaların batı kıyılarında görülür.

Yıllık yağış ortalaması 1500 mm. dir. En fazla yağış sonbaharda görülür. Tabii bitki örtüsü yayvan ve iğne yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlardır. Ormanların tahrip edildiği yerlerde çayırılar bulunur.

Okyanusal iklim, Batı Avrupa, Kuzey Amerika'nın kuzeybatısı, Güney Şili, Avustralya'nın kuzeydoğusu ve Yeni Zelanda'da etkili olmaktadır.

3. KARASAL İKLİM: Genel olarak, 30° - 65° enlemleri arasında, karaların deniz etkisinden uzak iç kısımlarında ve kıtaların doğu kıyılarında görülmektedir. Kışlar çok soğuk geçer ve uzun sürer. Yazlar ise sıcaktır. Yıllık sıcaklık ortalaması 0 - 10°C arasında değişir. Yıllık sıcaklık farkı 20 - 40°C'dir. Yıllık yağış miktarı 500 -600 mm dolayındadır.

En fazla yağış yazın, en az yağış kışın düşer. Kış yağışları daha çok kar şeklindedir. Tabii bitki örtüsü iğne yapraklı ormanlardır. Yağışın azaldığı kesimlerde de bozkırlar (step) görülür. Sibiryaya ve Kanada da iğne yapraklı ormanlara *tayga ormanları* adı verilir. Taygalar, Dünya ormanlarının % 15'ini oluştururlar.

Karasal iklim, Sibiryaya, Kanada ve Doğu Avrupa'da geniş bir yayılış sahasına sahiptir.

4. STEP İKLİMİ (YARIKURAK İKLİM): Step iklimi, bir geçiş iklimi özelliği gösterir. Üç gruba ayrılır;

a. Tropikal Step İklimi: Savan ikliminden çöl iklimine geçiş alanlarında görülür.

b. Subtropikal Step İklimi: Çöl ikliminden Akdeniz iklimine geçiş alanlarında görülür.

c. Orta Kuşak Step İklimi: 30° - 50° enlemlerindeki çöller etrafında ve Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş alanlarında görülür

Step iklimlerinde yıllık sıcaklık farkı 15 - 30°C'dir. Yıllık yağış miktarı 300 - 500 mm'dir. Step iklimlerinde en fazla yağış ilkbaharda ve yazın düşmektedir. Tabii bitki örtüsü yağışlı mevsimde yeşeren, kurak mevsimde sararan step (bozkır)'tir.

İnsanlar tarafından ağaç kesilerek, yakılarak ormanların ortadan kaldırılması sonucunda oluşan bozkırlara **antropojen bozkır** denir. Bu tür bozkırlar, ormanların tahrip edilmesi sonucunda ortaya çıktığından yer yer orman ağacı topluluklarına rastlanır.

C. SOĞUK İKLİMLER

1. TUNDRA İKLİMİ (KUTUPALTI İKLİMİ): Genel olarak, 65° -80° Kuzey enlemleri arasında görülür. Sıcaklığın çok düşük olduğu bir iklim tipidir. Bu iklimde en sıcak ayın ortalaması dahi 10°C yi geçmez. Kışın değerler -30°C ile -40°C ye iner. Yıllık sıcaklık farkının 65°C yi bulduğu yerler vardır. Yağışlar ortalama 200 - 250 mm kadardır. En fazla yağış yaz aylarında görülür. Tabii bitki örtüsü çalı, yosun ve yazın yeşeren kurakçıl otlardan oluşan tundralardır.

Tundra iklimi, Avrupa'nın kuzey kıyıları, Kuzey Sibiryaya, Kuzey Kanada, Grönland Adası kıyıları ve Orta kuşaktaki yüksek dağlarda etkili olmaktadır.

2. KUTUP İKLİMİ: Karlar ve buzullarla kaplı kutup bölgelerinde görülür. Sıcaklık ortalaması bütün yıl boyunca 0°C'nin altındadır. Sıcaklık, çoğu zaman -40°C ye, hatta daha altına iner. Yıllık sıcaklık farkı 30°C dolaylarındadır. Yağışlar son derece az ve kar şeklindedir. Ortalama yağış 200 mm. civarındadır. Bu iklim tipinde bitki örtüsü yoktur.

Kutup iklimi, Kuzey Kutbu çevresinde Grönland Adası'nın iç kısımlarında ve Antarktika'da etkilidir.

Kutup bölgelerinde deniz yüzeyinin donmasıyla oluşan geniş buz örtülerine **bankiz** denir. Ortalama kalınlıkları 2 m kadardır. Karalarda oluşan ve koparak denize düşen buz dağlarına ise **aysberg** adı verilmektedir.

İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ İLİŞKİSİ

Yukarıda da anlatıldığı gibi, iklim ile bitki toplulukları arasında sıkı bir ilişki vardır. Kutup iklimi haricinde diğer bütün iklimlerin kendine has karakteristik bitki örtüsü vardır. Farklı bölgelerdeki benzer iklim varlığını benzer tabii bitki örtüsü kanıtlar.

Bitki örtüleri yer şekillerinden dolayı, yeryüzünde aralıksız kuşaklar oluşturamazlar. Ancak, genel olarak Ekvator'dan kutuplara doğru, geniş yapraklı ormanlar, karışık ormanlar ve iğne yapraklı ormanlar, şeklinde kuşaklar meydana gelmiştir.

Sıcaklık ve nem, bitki hayatını doğrudan etkiler. Yükseklerle çıkıldıkça sıcaklık ve nem oranı azalır. Buna bağlı olarak bitki örtüsü de seyrekleşir. Belirti bir yükseklikten sonra cılızlaşır ve doğal olarak ortadan kalkar. Bir yamaca düşen yağış miktarı aynı ise, yükseldikçe bitki örtüsündeki değişme sıcaklık azalmasıyla ilgilidir. Ancak, sıcaklık şartları aynı ise, farklılaşma nem miktarının değişmesiyle ilgilidir.

Yükseklere çıkıldıkça bitki toplulukları, geniş yapraklı orman, karışık ormanlar, iğne yapraklı ormanlar ve dağ çayırları şeklinde kuşaklara ayrılır.

TÜRKİYE'DE İKLİM TİPLERİ

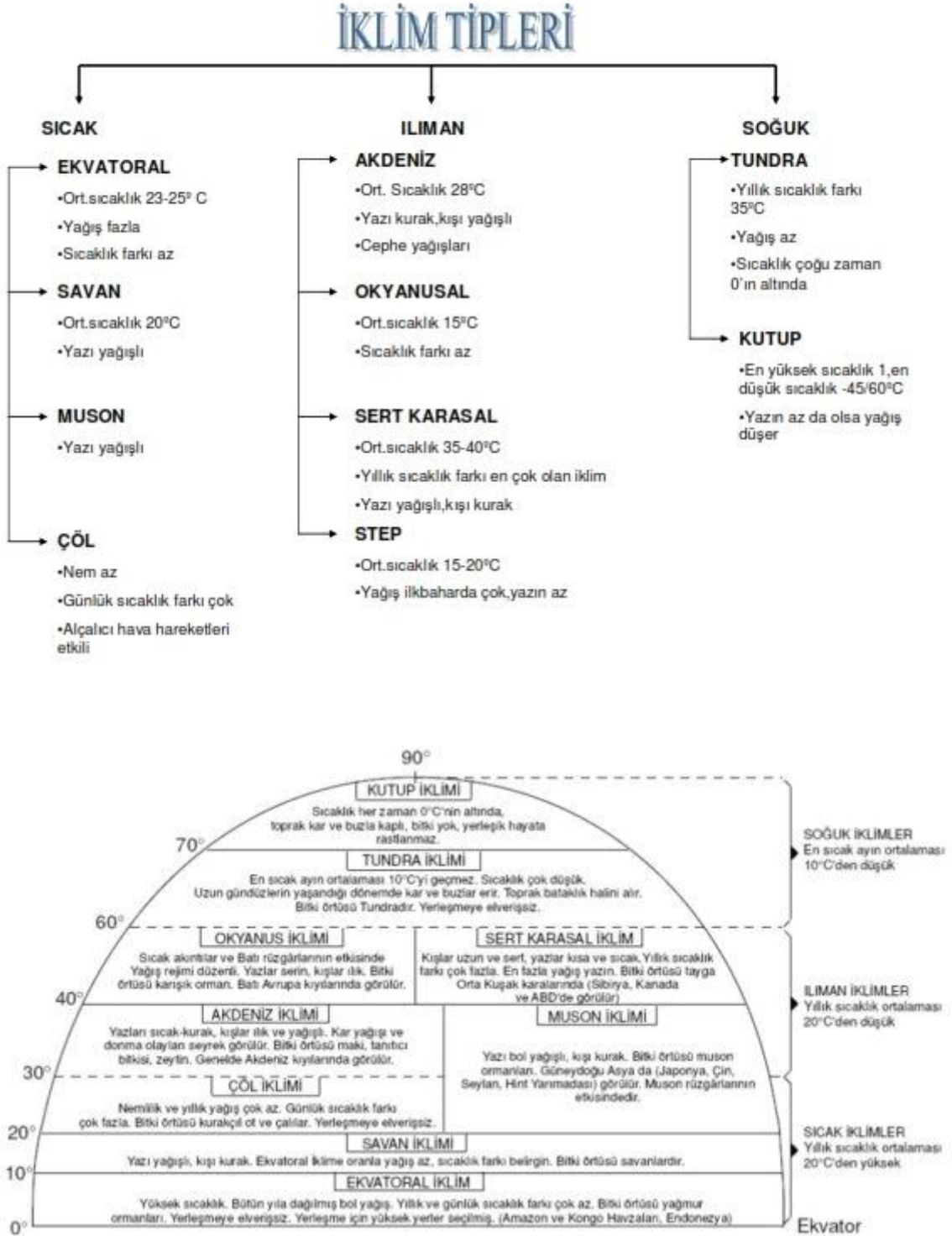
1.KARADENİZ İKLİMİ: Karadeniz Bölgesi'nde Kuzey Anadolu Dağlarının kıyı kesimleri ile Marmara Bölgesi'nin Karadeniz kıyılarında görülür. Her mevsim yağışlı ılıman bir iklimdir. En fazla yağış sonbaharda en az yağış ilkbaharda düşer.

2.AKDENİZ İKLİMİ: Akdeniz kıyıları, Ege Kıyıları ve Güney Marmara kıyılarında görülür. Yazlar kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır.

3.KARASAL İKLİM: İç Anadolu Bölgesi, GDA Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Trakya'da görülür. İlkbahar yağışlı, kışlar sert geçer. Yükseklerle doğru yağışlar yaz mevsimine kayar. (Erzurum-Kars Platoları)

KAVRAM HARİTALARI

XII. KONU / MAKRO KLİMA İKLİM TİPLERİ

MAKROKLİMA İKLİM TIPLERİ

SICAKLIKLARINA GÖRE

*Sıcak Kuşak İklimleri

- Ekvatorial
- Savan (Yazları yağışlı tropikal iklim)
- Muson
- Çöl

*Ilıman Kuşak İklimleri

- Akdeniz
- Ilıman okyanus
- Step (Ilıman Karasal - Bozkır)
- Gerçek Karasal (Soğuk Karasal)

*Soğuk Kuşak İklimleri

- Tundra (Kutupaltı İklimi)
- Kutup (Soğuk İklim)

YAĞIŞ REJİMLERİNE GÖRE

*Her mevsim bol yağışlı

- Ekvatorial
- Ilıman Okyanusal

*Yazı yağışlı , kışı kurak

- Savan
- Muson
- Karasal
- Tundra

*Kışı yağışlı , yazı kurak

- Akdeniz

*En yağışlı mevsimi ilkbahar olan

- Step (orta kuşak)

*Yağış zamanı belirsiz olanlar

- Çöl
 - Kutup
- (Yağış rejimleri yok)

KONU TASARIM

XII. KONU /MAKRO KLİMA İKLİM TİPLERİ

1.- Yağışların bütününe yakını yazın alır.

- Yıl boyunca sıcaklık 20°C'nin altına düşmez.
- Brezilyanın güneyinde, Venezuela'da, Kolombiya'da, Sudan'da, Kenya'da, Zaire'de, Zambia'da, Tanzania'da ve Madagaskar dalarında görülür.

Yukarıda bazı özellikleri verilen iklim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Savan iklimi B) Muson iklimi C) Akdeniz iklimi
D) Ekvatorial iklim E) Çöl iklimi

2.Aşağıda eşleştirilmiş olan büyük iklimler ve bitki örtülerinden hangisi **yanlıştır**?

- A) Yazları yağışlı tropikal iklim - Savan
B) Akdeniz iklimi - Maki
C) Okyanusal iklim - Tundra
D) Ekvatorial iklim - Tropikal orman
E) Ilıman karasal iklim – Step

3.Muson ikliminde yazların yağışlı geçmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Denizel bir iklim olması
B) Ekvatorial iklimin genişleyerek yazın Muson Asyasını etki alanına alması
C) Yaz musonlarının eşiş yönü
D) Dünyanın günlük hareketi
E) Dinamik yüksek basınç alanı olması

4.- Kışın sıcaklıklar 0°C altına düşmez.

- Her mevsim yağış düzenlidir.
- Yazlar serin kışlar ılık geçer.
- 40° ve 60° enlemleri arasında görülür.

Yukarıda özellikleri verilen makroklima iklim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ilıman Karasal iklim B) Sert karasal iklim
C) Tundra iklimi D) Ilıman Okyanusa! iklim
E) Akdeniz iklimi

5. Aşağıda üç yerin yaşam koşulları verilmiştir:

I. Bizim yaşadığımız yerde hava genelde gündüzleri çok sıcak, geceleri dondurucu soğuk olur. Çok ender olarak yağmur yağar. Tarım olanakları çok kısıtlı olduğu için göçebe hayvancılık en önemli geçim kaynağıdır.

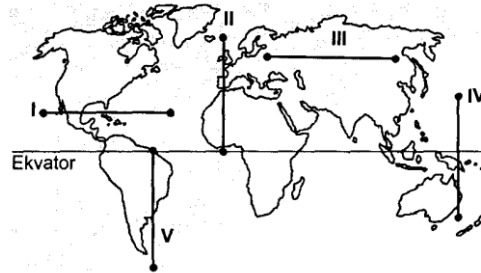
II. Bizim yaşadığımız yerde kurak mevsim olmadığından yetişme döneminde kuraklık isteyen bitkiler yerine muz, patates, şeker kamışı gibi ürünler yetiştirip civardaki pazarlarda satıyoruz. Hava yıl boyunca sıcak olduğundan kışlık giysiye ve yakacağa gereksinim duymuyoruz.

III. Bizim en önemli geçim kaynağımız çeltik tarımıdır. Çok sulu toprakta daha yüksek verim alındığından pirinç ekimi için yağmurlu dönem olan yaz aylarını bekliyoruz. Ancak çok fazla yağış bazen hayatımızı olumsuz yönde etkiliyor.

Bu üç yerde etkili olan iklim tipleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir? (2010YGS)

	I	II	III
A)	Tundra	Step	Akdeniz
B)	Çöl	Okyanusal	Akdeniz
C)	Tundra	Step	Muson
D)	Çöl	Ekvator	Muson
E)	Karasal	Ekvator	Okyanusal

6.Aşağıdaki haritada beş farklı doğrultu numaraları gösterilmiştir.

Buna göre, kaç numaralı doğrultuda görülen iklim tipi çeşitliliği diğerlerinden daha fazladır?(2011 YGS)

- A) V B) II C) I D) III E) IV

7.Ecem ve Adanın aileleri yaşadıkları kente yakın bir tatil beldesine gittiler. Tatil dönüşü Ecem ve Ada bu yerde geçirdikleri ilk günü, Sabahleyin erken hareket ettik. Yaz mevsimi olmasına karşın burada havalar yeni ısınmaya başlamıştı. Otele vardığımda sis henüz dağılmamıştı. Bitkilerin üzerinde çiy damlacıkları vardı. Öğleye doğru hava ısındı ve sis dağıldı. Öğleden sonra gökyüzünde tek tük bulutlar görüldü. Akşama doğru kuvvetli bir rüzgâr ve peşinden Siyah bulutlar belirdi. Şimşek ve gök gürültüsünden sonra yağmur damlacıklarının düşmesi gecikmedi. Otele girdiğimizde sağanak çoktan başlamıştı.” sözleriyle anlattılar

Buna göre, bu tatil beldesinin aşağıdakilerden hangisinde yer alması beklenir?(2011ygs)

- A) Çukurova’da
B) Çandarlı Körfezi’nde
C) Bolu Dağlarında
D) Gelibolu Yarımadası’nda
E) Datça Yarımadası’nda

8.Aşağıda bazı öğrencilerin yaşadıkları bölgelere ait bitki örtüleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Pınar:Bulduğum bölgede bitki örtüsü içinde geven,devedikeni,gelincik,çoban yastığı gibi bitkiler yer almaktadır.

Musa:Bulduğum bölgede bitki örtüsünü iğne yapraklı tayga ormanları oluşturmaktadır.

Rüzgâr:Bulduğum bölgede bitki örtüsü mersin,defne,kocayemiş,zeytin,zakkum,keçiboynuzu gibi bitkilerde oluşur.

Cem:Bulduğum bölgede bitki örtüsünü uzun süre yeşil kalabilen güre ve uzun boylu ot toplulukları oluşturmaktadır.

Buna göre aşağıda verilen iklim tiplerinden hangisine ait bitki örtüsü öğrenciler tarafından belirtilmemiştir?

- A) Ilıman Okyanusal İklim
B) Akdeniz İklimi
C) Savan İklimi
D) Ilıman Karsal İklim
E) Sert Karasal İklim

9. I. Batı Rüzgarları → Ilıman Okyanus İklim

II. Alizeler → Ekvatorial İklim

III. Denize uzaklık → Karasal İklim

IV. Muson Rüzgarları → Savan İklimi

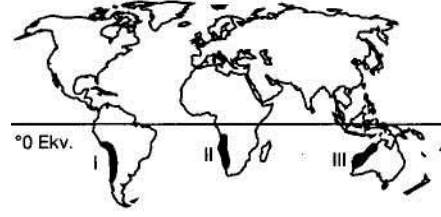
V. Alçalıcı Hava Hareketleri → Çöl İklimi

Yukarıdaki maddelerde bir iklim ve bu iklimin oluşumunda etkili olan unsur verilmiştir.

Hangisinin doğru olduğu söylenemez?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10.

Yukarıdaki Dünya haritasında işaretlenmiş olan yerlerde;

- I. Atacama Çölü
II. Namib Çölü
III. Büyük Kum Çölü bulunur.

Okyanus kenarında olmalarına rağmen bu çöllerin oluşması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Güney Yarımküre’de bulunmaları
B) Yıl boyunca alçalıcı hava hareketlerinin görülmesi
C) Sıcak su akıntılarının etkisinde kalmaları
D) Sıcak Kuşak’ta bulunmaları
E) Termik kökenli basınç merkezlerinin etkisi

11. I. Ekvatorial iklim

II. Ilıman okyanus iklimi

III. Akdeniz iklimi

IV. Step iklimi

V. Savan iklimi

Yukarıda verilen iklim tiplerinden hangilerinde yaz kuraklığı diğerlerinden daha fazladır?

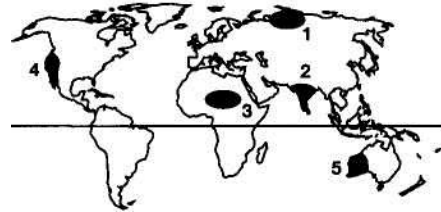
- A) III ve IV B) I ve III C) IV ve V
D) I ve II E) III ve V

12.

-Yıllık sıcaklık ortalaması 0°C nin altındadır.

- Doğal bitki örtüsü tundralardır.

- Yıllık yağış toplamı 250 mm den azdır.

Yukarıda özellikleri verilen iklim tipi haritadaki taralı yerlerin hangisinde etkili olmaktadır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

SESLİ DERS NOTLARI

XIII. KONU / YERİN YAPISI/KAYAÇLAR/KITALARIN KAYMASI/JEOLJİK DEVİRLER

YERKÜRE'NİN YAPISI

Yeryuvarlağı, iç içe kürelerden meydana gelmiştir. Bunlara geosfer adı verilir. Geosferlerin yoğunlukları ve bileşimleri birbirinden farklıdır. **A.YERKABUĞU**

Litosfer ya da taşküre olarak da adlandırılır. Yerküre'nin en hafif ve en ince tabakasıdır. Yeryüzünden itibaren ortalama 33 km derinliğe kadar uzanır. Yerkabuğu, bileşimleri ve yoğunlukları birbirinden farklı iki tabakadan oluşur.

1.Granitik Kabuk (Sial)

Bileşiminde silisyum ve alüminyum olduğundan bu ismi almıştır. Katı halde bulunur. Kalınlığı okyanus tabanlarında az iken, kıta tabanlarında fazladır.

2.Bazaltik Kabuk(Sima)

Bileşiminde silisyum ve magnezyum olduğundan bu ismi almıştır. Sial'in tersine okyanus tabanlarında kalınlaşır, kıta tabanlarında inceler.

B.MANTO

Astenosfer adı da verilir. Yerküre'nin yaklaşık 33 km ile 2900 km derinlikleri arasında yer alır. Yoğunluğu yerkabuğuna oranla daha fazladır.

Sıvı haldeki manto malzemesine mağma denir.

C.ÇEKİRDEK

En kalın ve ağır olan katmandır. Barisfer adı da verilir.üst kısmına dış çekirdek denir. Bunun altında, katı halde bulunan iç çekirdek vardır. Dünya'nın merkezinde sıcaklık 4500 – 5000 °C yi bulmaktadır.

WEGENER KURAMI (KITALARIN KAYMASI TEORİSİ)

Yer kabuğundaki hareketleri açıklamak için ileri sürülen en önemli teorilerden biri kıt'aların kayması teorasıdır. bu teoriye göre, kıt'alar birinci zamanın ikinci yarısına kadar tek parça halinde idi.İkinci ve üçüncü zamanlarda kıt'alar parçalanarak birbirinden uzaklaşmış;kıt'aların arasındaki boşluklara suların dolması ile okyanuslar ve denizler meydana gelmiştir.

*Geçmişte kıtaların tek bir parçadan(pangea) oluştuğunun kanıtları

- 1.Aynı bitki ve hayvan türlerine ait fosillerinin farklı kıtalarda görülmesi
- 2.Okyanusların doğu batı kıyılarındaki kayaç yapısı ve dağların uzantısının benzerlik göstermesi
- 3.Kıta sınırlarının bir yapbozun parçası gibi birbirini tamamlaması

LEVHA TEORİSİ (DİLİMLER KURAMI)

A.Wegener'in teorisi geliştirilerek 1950'de Levha Teorisi(Dilimler Kuramı) adıyla yeni bir teori ortaya atıldı.Bu teoriye göre, yerkabuğu levha ya da tabla adı verilen çok büyük parçalar halindedir. Levhaların hareket yönleri ve hızları birbirinden farklıdır.bu nedenle kimi zaman birbirinden uzaklaşır, kimi zaman birbirine yaklaşır.

JEOLJİK DEVİRLER

Jeolojik devirlerin belirlenmesinde fosillerden yararlanılarak her bir dönemde farklı bir canlı türünün devre hakim olduğunu görürüz

1)İlk Zaman (prekambriyen)

İlk canlı algler oluşmuştur.

En eski kıvrımlarla kıta çekirdekleri oluşmuştur.

2) I. Zaman (paleozoik)

*Yer kabuğundaki şiddetli kırılma ve kıvrımlarla kıta çekirdekleri büyümüştür.

*Sıcak ve bol yağışlı iklim döneminde gür bitki toplulukları oluşmuştur.

*Taşkömürü yatakları oluşmuştur.

3) II. Zaman (Mezezoik):

*Durgunluk dönemidir. Büyük oranda tortulaşma olmuştur.

* Alp orojenezine hazırlık dönemidir. Yerkabuğunun kırıklarla parçalanarak ayrı kıtalara bölünmeye başlamıştır..

*Dinozorların bu dönemde (jura)ortaya çıkmıştır.

4) III. Zaman (Neozoik-Tersiyer)

*Şiddetli yer kabuğu hareketleri olmuştur.

*Atlas ve Hint Okyanusları oluşmuştur.

*Petrol, linyit, tuz ve bor yatakları oluşmuştur.

*Alp-Himalaya kıvrım dağları oluşmuştur.

5)IV. Zaman (Antropozoik) iki dönemden oluşur.

a)Buzul çağı : Özellikle Kuzey Yarım Kürede şiddetli soğuma görülür. Bunun etkisiyle Batı Avrupa, İskandinavya ve Kanada gibi karalar buzullar altında kalmıştır.

b)Buzul çağı sonrası dönem:

*İstanbul –Çanakkale boğazları oluşmuştur.

*Egeid karası çökmüştür.

*İnsan yaratılmıştır.

*Karadeniz göl ortamından deniz ortamına geçmiştir.Tatlı su ortamı yerine tuzlu su ortamının oluşması burada tatlı su canlılarının ölmesine ve karadenizimizin 200 m altında zehirli bir tabakanın oluşmasına neden olmuştur

*ülkemizdeki bilinen volkanik dağlar bu dönem oluşmuştur

Not: Jeolojik devirlerle ilgili bilgiler fosillerin incelenmesiyle elde edilir.

YERKABUĞUNUN ANA MADDESİ KAYAÇLAR

Taş(Kayaç): Yerkabuğunun ana maddesi olan, inorganik maddelerden oluşan doğal katı cisimlerdir. Oluşumlarına göre üç gruba ayrılır:

PÜSKÜRÜK (MAĞMATİK-KATILASIM) TAŞLAR

Yerin derinliklerindeki eriyik halde maddelerden oluşan mağmanın bulunduğu yerden hareket ederek yeryüzüne veya yeryüzüne yakın çeşitli yerlerine sokulup soğuyarak katılaşması sonucu oluşur
Katılasm kayalar diğer bütün taşların kökenini oluşturur

ÖZELLİKLERİ

- *Yapıları kristallidir(taneli)
- *Tabakalanma yoktur
- *Kütleler halindedirler
- *İçlerinde fosil bulunmaz
(Asitten etkilenmezler)

DIŞ PÜSKÜRÜK TAŞLAR

Mağmanın yeryüzüne çıkarak soğuması sonucu oluşur. Bu taşlar yarı kristallidir çıkan mağma hava ile teması sonucu çabuk soğumaya geçtiğinden tam kristalleşme olmaz. Şekilsizdir az sayıda büyük kristal bulunabilir camsı bir yapı gösterirler. Ülkemizde en çok andezit bazalt granit yaygındır. Başlıcaları ;liparit, volkancanı(Obsidyen), katrantası, süngertaşı, inci taşı(perlit), trakit, andezit, bazalt

İÇ PÜSKÜRÜK TAŞLAR

Yerkabuğu içindeki mağmanın yeryüzüne çıkmadan katılaşması ile oluşur. Ağır ağır katılaşmalarından içindeki minareller iri billuridir. En güzel örneği granittir. Ayrıca siyeniit, diyorit, gabro. Yeraltında olmalarına karşın dış kuvvetlerin aşındırmasıyla yeryüzüne de çıkabilirler.

TORTUL(SEDİMENT)TAŞLAR

Bunların kaynağında mağmadır ancak mağmatik taşlar yeryüzüne ulaşınca güneşlenme, akarsu ve rüzgar aşındırması gibi çeşitli dış olaylarla karşılaşır. Bunun sonucunda denizlerde göllerde akarsu boylarında çöllerde tortulanma yolu ile kat kat birikmiş yada çokkeltilele oluşmuş taşlardır.

ÖZELLİKLERİ

- * Yapıları kristalli taneli değildir
- * İçlerinde fosil bulunabilir
- * Tabakalı bir yapıdadırlar
Asitten etkilenirler

KİMYASAL TORTUL TAŞLAR

Suda eriyebilen kayatuzu, kalker, jips gibi kayaların önce suda erimesi daha sonra çökmesiyle meydana gelen taşlardır. Traverten(kifikitaş), sarkit dikiit, tuz(kaya tuzu), kireç taşı(kalker), tebeşir, dolomit, değirmen taşı, çakmaktaşı, boynuz taşı gibi

ORGANİK TORTUL TAŞLAR

Canlıların(insan hayvan bitki) öldükten sonra kalıntılarının çökerek birikmesi ve zamanla taşlaşması sonucu oluşur. Mercan kalker, turba(vertezeği), linyit, taşkömürü, antrasit, asfalt, tebeşir gibi

- **Karbon miktarı % 94 ise antrasit adını alır**
- **Karbon miktarı % 80 – 90 ise taş kömürüdür**
- **Karbon miktarı %70 ise linyit oluşur**
- **Karbon miktarı % 60 ise turba oluşur.**

FİZİKSEL TORTUL TAŞLAR

Akarsu rüzgar buzul ve dalgaların yeryüzündeki taşlardan kopardıkları parçaların çukur yerlerde birikmesi ve doğal bir çimento ile yapışması sonucu oluşur. Yapışık taşlar: breş, konglomera(Çakılkaya), kumtaşı(Gre)

- Kil soyu taşlar: kil, mil, lös, kayağantaşı, marn
- Dağınık taşlar: kumlar, çakıllar, tozlar, toprak
- İri çakıllardan oluşanlara çakıl taşı(konglomera)
- Kum tanelerinden oluşanlara kum taşı(Gre)
- Kil tanelerinden oluşanlara kil taşı(Şist)
- Fiziksel tortul taşlar içindeki taneler eğer köşeli ise Breş adı verilir.

BAŞKALAŞIM(MATEMORFİK) TAŞLAR

Katılasm ve tortul kayaların yüksek sıcaklık ve basınç altında kalarak başkalaşmasıyla oluşan kayaçlardır.

Basınç ve sıcaklığın etkisiyle taşların fiziksel ve kimyasal yapıları değişir sertleşir ve renkleri koyulaşır

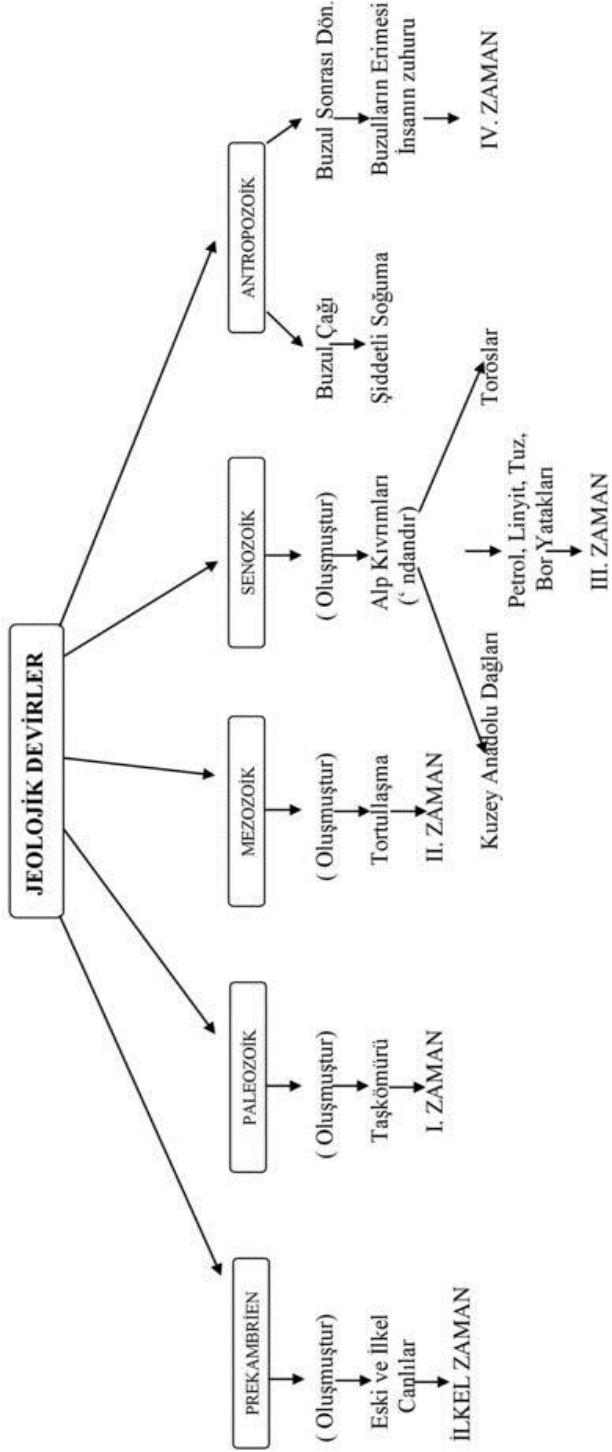
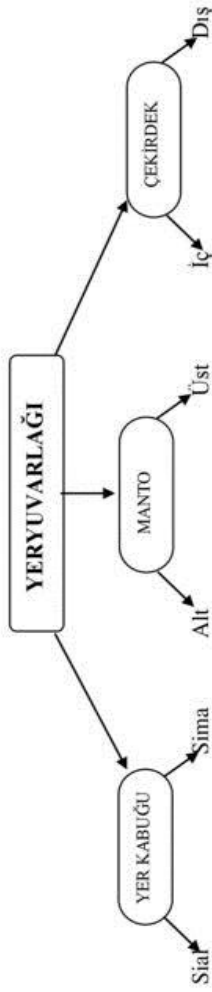
Kalkerin başkalaşmasıyla mermer, taşkömürünün başkalaşmasıyla elmas, granitin başkalaşmasıyla gnays, kumtaşının başkalaşmasıyla kuvarsit, kiltaşının başkalaşmasıyla şist oluşur.

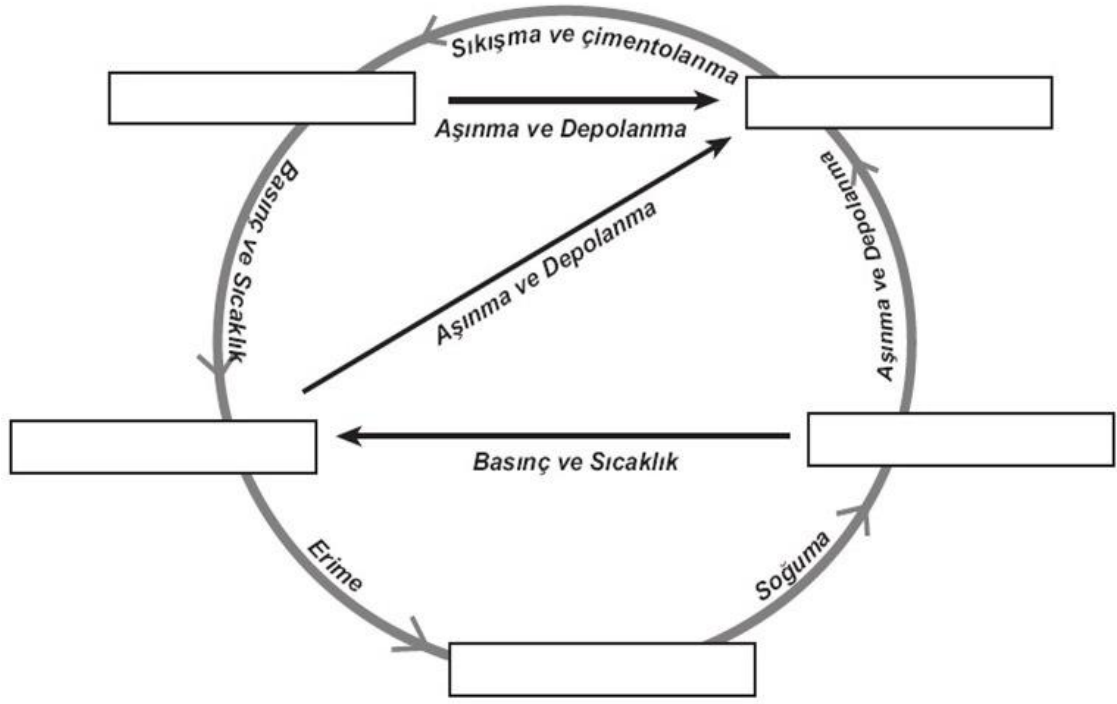
KAVRAM HARİTALARI

XIII. KONU / YERİN YAPISI/KAYAÇLAR/KİTALARIN KAYMASI/JEOLJİK DEVİRLER

11

YER ŞEKİLLERİNİ OLUŞTURAN İÇ KUVVETLER KAVRAM HARİTASI

KAYAÇ DÖNGÜSÜ

KONU TASARIM

XIII. KONU / YERİN YAPISI/KAYAÇLAR/KITALARIN KAYMASI/JEOLOJİK DEVİRLER

I.I. Mağmatik Kayaçlar

II.Fosiller

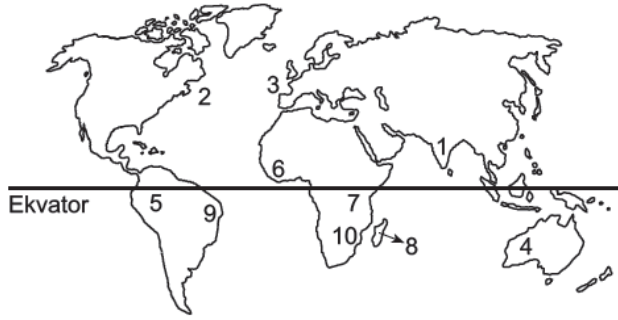
III.Deprem Dalgaları

IV.Kayaçlar

Yukarıdakilerden hangileri yer kürenin iç yapısı hakkında bilgi veren kanıtlar arasında sayılamaz? (2013 YGS)

- A) Yalnız I B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

2.

Yukarıdaki haritada numaralarla gösterilen yerler hakkında aşağıda yapılan yorumlardan hangisi, kıtaların bugünkü yerlerini almadan önce bir arada bulduklarının kanıtı olamaz?(2012 ygs)

- A) 2 ve 3 numaralı yerlerde kıyı çizgilerinin birbirine uyacak şekilde olması
B) 6 ve 9 numaralı yerlerde magmatik kayaçların aynı yaşta olması
C) 8 ve 10 numaralı yerlerde fiziki koşulların benzer olması
D) 1 ve 4 numaralı yerlerde fosillerin aynı yaşta ve benzer olması
E) 5 ve 7 numaralı yerlerde yağmur ormanlarının olması

3-Mustafa jeolojik gözlemler yapan bir araştırmacıdır. Bir gün incelediği bazı taş türlerinde eski dönemlere ait iklim ve yer kabuğu özellikleri görür. Aşağıdakilerden hangileri Mustafa'nın incelediği taş türlerinden olabilir?

- A)Gnays-Mermer
B)Granit-Gabro
C)Andezit-Bazalt
D)Mika-Kuarsit
E)Linyit-Tebeşir

4-Organik Tortul Taşları oluşturan ana unsur nedir?

- A) Bitki ve hayvan kalıntıları
B) Akarsuların biriktirme etkisi
C) Kimyasal değişim
D)Atmosferdeki gazlar
E) Yüksek sıcaklık ve basınç

5.Güney Amerika v Afrika kıtalarında yapılan jeolojik araştırmalar, bu kıtalarda bulunan I. Jeolojik Zamanın Karbon ve Perm dönemlerin ait bitki ve hayvan fosillerinin birbirine benzer olduğunu çıkarmıştır.

Bu bilgi, Güney Amerika ve Afrika kıtalarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisini kanıtlar? (2011 ygs)

- A) Karbon ve Perm dönemlerinde, bu kıtalarda daha ılıman bir iklimin olduğunu
B) Bu kıtalardaki yer şekillerinin, Karbon ve Perm dönemlerindekiyle aynı olduğunu
C) Bu kıtaların, Karbon ve Perm dönemlerinde birleşik tek bir kıta halinde olduğunu
D) Bu kıtalarda, Karbon ve Perm dönemlerinde yaşayan canlılarla günümüzde yaşayan canlıların aynı olduğunu
E) Bu kıtaların, Karbon ve Perm dönemlerinde farklı yarım kürelerde bulunduğunu

6. Yer kabuğunun evrimi ile ilgili araştırmalar

yapmak isteyen bir araştırmacı aşağıda verilen alanlardan hangisinde araştırmalar yaparsa amacına daha kolay ulaşır?

- A) Derin okyanus çukurlarında
B) Tabakaların açığa çıktığı dar ve derin vadilerde
C) Orman örtüsünün gür olduğu alanlarda
D) Volkanik materyallerin bulunduğu platolarda
E) Buzullarla kaplı kutup bölgelerinde

7. Yer kabuğunun günümüze dek geçirdiği evreler hakkında araştırma yapan bir bilim adamı, aşağıdaki kaya türlerinden öncelikle hangisini incelemelidir?

- A)Bazalt B)Taşkömürü C)Granit
D)Volkan tüfü E)Mermer

8. Yerkabuğunun üst kısmında silisyum ve alüminyumdan oluşmuş kayalar geniş yer tutar. Buraya sial katı da denir. Sial sürekli uzanış göstermez yer yer parçalanmıştır. Aşağıdaki yer şekillerinden hangisinde bu katman daha kalındır?

- A) Deniz kıyısında
B) Kıyı ovalarında
C) Okyanus diplerinde
D) Alçak düzlüklerde
E) Sıradağlarda

9.-Dünya'nın başka hiçbir yerinde görülmeyen paleozoik sonu mezozoik başında yaşamış olan Mesosaurus adlı canlının fosillerinin Güney Atlantik'in iki yakasında da bulunması

-Güney Amerika ve Afrika kıtalarının birbirine bakan kıyılarındaki girinti ve çıkıntıların büyük ölçüde çakışık olması

-Kuzey Atlantik'in iki yakasında bulunan sıradağların birbirlerinin devamı durumunda olması

-Paleozoik döneme ait buzul izlerinin, geçmişte Afrika'nın güney kısmının Güney Kutup olduğunu ve buzulların burada çevreye yayıldığını göstermiş olması

Yukarıda verilen oluşumların varlığı aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilebilir?

- A) Tüm bölgelerin aynı jeolojik devirde oluştuğuna
B) Yerkabuğunu oluşturan levhaların hareket halinde olduğuna
C) Atmosferik olayların değişken olduğuna
D) Orojenik olayların yerkabuğunun şekillenmesinde temel etken olduğuna
E) Dünyanın hareket yönünün kıta şekillenmelerinde etkili olduğuna

10. I. Karbonik asitli suların içinde eriyik halde bulunan kireç; karbondioksit gazının uçması sonucu çökelirse oluşur.

II. Magmanın yerin derinliklerinde uzun bir zaman katılaşmasıyla oluşur.

III. Bitkisel maddelerin çok uzun süre basınç altında kalıp başkalaşmasıyla oluşur.

Yukarıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi yazılabilir?

I	II	III
A) Traverten	Granit	Maden kömürü
B) Kalker	Mermer	Petrol
C) Traverten	Bazalt	Şist
D) Konglomera	Mermer	Elmas
E) Andezit	Traverten	Tebeşir

11. Alfred Wegener'e göre başlangıçta bir arada buluna kıtalar zaman içinde hareket ederek yer değiştirmiş ve bugünkü görünümünü kazanmıştır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu görüşü destekleyen örneklerden biri değildir*?

- A) Afrika kıtası ile Avrupa kıtası arasında mesafenin giderek azalması
B) Güney Amerika ile Afrika'nın birbirine bakan kıyılarının aynı yapıda olması
C) Küresel ısınmaya bağlı olarak buzulların erimesi
D) Grönland'ın Avrupa kıyılarından giderek uzaklaşması
E) Arap kütlesinin Doğu Anadolu'nun altına sokulması

12. Levha hareketlerinin sonuçları ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kıtasal iki levhanın çarpıştığı yerlerde büyük kıvrım dağları oluşmaktadır.
B) Kıtasal ve okyanusal levhaların çarpıştığı yerlerde volkanik dağlar ve derin deniz çukurlukları görülmektedir.
C) Okyanusal iki levhanın çarpıştığı yerlerde volkanik ada yayları ortaya çıkmaktadır.
D) Levhanın parçalandığı yerlerde volkanizma ile sıcak su kaynakları görülmektedir.
E) İki kıtasal levhanın birbirine doğru hareket etmesi ile okyanus sirtları oluşmaktadır

13. Yer in iç yapısı ile ilgili olarak araştırmalar yapan bir grup araştırmacı sonuçlarını tartışmak amacı ile bir araya gelmişlerdir. Bazı araştırmacıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

K. Yerkürenin derinlikleri hakkında doğrudan elde edilen verilerin sismik aktivite ve volkanizma faaliyetlerinin yanı sıra yüzeydeki kayaçlar ile bilimsel amaçlı derin sondajlardan ortaya çıktığı belirtilmiştir.

L. Yer in iç kısımlarına doğru inildikçe sıcaklığın her 100m'de 0,5° C arttığını söylemiştir.

M. İç çekirdekteki elementlerin yüksek sıcaklıktan dolayı daha eriyik ve akışkan olması gerekirken katı olmasının nedenini yüksek basınç ve yoğunluk olarak belirtmiştir.

N. Yerkabuğu üzerindeki fay alanları ile karstik kaynakların birbirine paralel olarak dağılışı gösterdiğini belirtmiştir.

Buna göre araştırmacılarından hangilerinin bilgilerinin yanlış olduğu söylenebilir?

- A) K ve L
B) K ve M
C) L ve M
D) L ve N
E) K, L ve M

SESLİ DERS NOTLARI

XIV. KONU / İÇ KUVVETLER

İÇ KUVVETLER

Enerjisini yerin derinliklerinden alan (magmadan) ve yeryüzünün şekillenmesine olumlu yönde etkiye sahip olan kuvvetlerdir.

İç kuvvetlerin oluşturduğu hareketlerin bütününe tektonik hareketler denir.

- 1.Orojenez
- 2.Epirojenez
- 3.Seizma(Depremler)
- 4.Volkanizma

İÇ KUVVETLER

A. DAĞ OLUŞUMU HAREKETLERİ (OROJENEZ)

1. Kıvrılma (kıvrım dağları)

Akarsular, rüzgârlar ve buzullar gibi dış kuvvetlerin aşındırdığı maddeler, yer kabuğunun büyük çukurluklarında biriktirilir. Bu çukurluklara jeosenklinal adı verilir.

Jeosenklinalerde biriktirilen tortul maddeler, çeşitli yan basınçlara uğrarlarsa kıvrılarak deniz yüzeyine çıkarlar. Böylece yeryüzünün büyük kıvrım dağları oluşmuş olur. Kıvrılma sonucunda yüksekte kalan kesimlere antiklinal, alçakta kalan kesimlere de senklinal denir.

Avrupa'da Alp'ler, Asya'da Himalaya'lar, Türkiye'de Toros ve Kuzey Anadolu Dağları bu tür hareketlerle meydana gelmişlerdir.

2. Kırılma (kırık dağlar)

Yer kabuğunun eskiden beri kara haline geçmiş, katılaşmış kısımları, yan basınçlara uğradığı zaman bükülüp katlanamazlar. Bu nedenle, bu gibi yerlerde kıvrılmalar yerine kırıklar meydana gelir. Kırıkların iki yanındaki kısım birbirine göre yer değiştirirse, bu özellikteki kırığa fay denir. Kırılma sonucunda yüksekte kalan kesimlere horst, alçakta kalan kesimlere de graben denir.

Türkiye'de, en yaygın horst ve graben sistemi Ege Bölgesi'nde bulunmaktadır.

B. KITA OLUŞUMU HAREKETLERİ (EPIROJENEZ)

Kara ve denizlerde düşey doğrultudaki alçalma yükselme hareketlerine epirojenez denir. Başka bir ifade ile yer kabuğunun geniş alanlı yaylanma hareketleridir.

Farklı yoğunluktaki yer kabuğu parçaları manto üzerinde dengeli bir biçimde dururlar. Bu olaya izostazi, dengeye ise izostatik denge denir. Herhangi bir yerde epirojenez olayının olabilmesi için, izostatik dengenin bozulması gereklidir.

İzostatik dengeyi bozan dış kuvvetlerin aşındırması, buzulların erimesi olayları sonucu karalar hafiflemekte ve yükselmektedir. Karalar yükselince deniz seviyesi gerilemekte, deniz altındaki alanlar kara haline gelmektedir. Bu şekilde, deniz seviyesinin alçalması olayına regresyon denir.

Karalardaki, lâvlar, birikmeler, buzullaşma, vb. olaylar sonucunda da karaların yükü artmakta ve ağırlaşarak ya da iç kuvvetlerin etkisiyle çökmektedir.

Bu alçalma sonucunda denizler karalara doğru ilerlemekte ve kara parçaları sular altında kalmaktadır. Bu şekilde, deniz seviyesinin yükselmesi olayına da transgresyon adı verilir.

*Epirojenez hareketlere örnek olarak, İskandinav Yarımadası ve Kanada verilebilir.

*Epirojenez hareketler, Türkiye'de de olmaktadır. Anadolu milyonlarca yıldır yükselmekte, buna karşılık Karadeniz ve Doğu Akdeniz havzaları çökmektedir. Buna bağlı olarak, Çukurova Havzası ile Ergene Ovası hızlı bir çökme içine girmişler ve tortulanma alanı olmuşlardır.

C. VOLKANİK HAREKETLER (VOLKANİZMA)

Volkanik faaliyetler meydana geldikleri yere göre adlar alırlar

1.Derinlerde meydana gelen mağmatik faaliyetler

Yerkabuğunun tabakaları arasına kadar sokulan magma yüzeye çıkmadan çeşitli derinliklerde katılarak batolit,dayk,lakolit,sill gibi değişik şekiller oluşur

2.Yüzeyle meydana gelen mağmatik faaliyetler

Yer'in derinliklerinde bulunan magma'nın, yerkabuğunun zayıf kısımlarından yeryüzüne doğru yükselmesine volkanizma denir. Katı, sıvı ya da gaz halindeki maddelerin yeryüzüne çıktığı yere volkan ya da yanardağ, bu maddelerin çıkışına da püskürme denir. Katı,sıvı ve gaz çıkışı olan volkanlar aktif (faal),sönmüş volkanlarda ise katı,sıvı ve gaz çıkışı olmaz

Volkanlardan çıkan akışkan maddelere lav, katı maddelere de volkan tüfü (proklastik maddeler) denir. Lavların ve tüflerin yeryüzüne çıkmak için izledikleri yola volkan bacası adı verilir. Yüzeyle çıkan lav ve tüfü oluşturduğu yer şekline volkan konisi, koninin tepe kısmındaki çukur kısmına da volkan ağızı (krater) denilmektedir.

Kraterlerin patlamalar ya da çökmelerle genişlemiş şekillerine kaldere denir. Volkanların şekli ve püskürme özellikleri çıkardıkları maddelere göre değişir. Volkanik etkinlikler bazen yalnızca gaz patlaması şeklindedir. Bu durumda patlama çukurları oluşur. İç Anadolu'da Karapınar ve Nevşehir dolaylarında bu tür patlama çukurları yaygındır. Bu patlama çukurları maar olarak adlandırılır.

Volkan şekilleri

Volkanların püskürttüğü malzemeler ve çıkan lavların akış özelliklerine bağlı olarak çeşitli volkan şekilleri ortaya çıkmıştır. bunlar:

- a. kül konileri
- b. kalkan volkanları
- c. tabakalı volkanlar

D. SEİZMA HAREKETLERİ (DEPREMLER)

Yerkabuğundaki herhangi bir sarsıntının, çevreye doğru yayılan titreşim biçimindeki hareketine deprem denir.

1. Volkanik depremler

Volkanik püskürmeler esnasında görülen ve etki alanları dar olan depremlerdir.

2. Çöküntü (Göçme) depremleri

Kayatuza, jips, kalker gibi kolay eriyebilen karstik sahalarda, zamanla yer altında büyük boşluklar oluşur. Bu boşlukların üstü bir müddet sonra çökerse sarsıntılar oluşur. Etki alanları en dar olan depremler bunlardır.

3. Tektonik (Dislokasyon) depremler

Yer kabuğunun derinliklerinde basınç ve gerilimler sonucu, katmanların yer değiştirme, oynama ve kırılma gibi hareketlerinin ortaya çıkardığı sarsıntılardır. Etki alanları en geniş olan ve en çok hasara neden olan depremler bunlardır.

Depremin, yerin içinde olduğu kısma iç merkez (hiposantr) denir. Depremin yeryüzüne en kısa yoldan ulaştığı yere de dış merkez (episantr) denir. Deprem bilimi sismoloji, deprem şiddetini ölçen alet de sismograf olarak adlandırılır.

Depremlerin ne kadar kuvvetli olduğunu belirlemek için iki türlü ölçek kullanılır.

*Richter (Rihter) ölçeği

*Mercalli - Sieberg ölçeği (Şiddet Iskalası)

Mercalli - Sieberg ölçeği sarsıntının yol açtığı zarar ve değişikliklere göre düzenlenmiştir. Richter ölçeği ise, iç merkezde depremler boşalan enerjinin ölçülmesi esasına dayanır. Deprem sırasında boşalan bu enerjiye depremin büyüklüğü (magnitüdü) denir. Pasifik Okyanusu, Japonya çevresi, Antil Adaları, Doğu Hint Adaları, Akdeniz çevresi ve Amerika kıtalarının batı kesimleri yeryüzünde depremlerin en çok olduğu alanlardır.

Buna karşılık, eski jeolojik devirlerde oluşan Doğu Avrupa, Kanada, Sibiryaya, Grönland Adası, Avustralya ve İskandinav

Yarımadası'nda hemen hemen hiç deprem olmamaktadır.

NOT: Kıta kenarları ve kıta levhalarının birleşme noktaları oldukça genç oturmamış hareketli arazilerdir. Bu araziler bu özelliklerinden dolayı dünyada fayların, depremlerin volkanizmanın ve sıcak su kaynaklarının en çok olduğu yerlerdir kıta çekirdekleri (kıtaların iç kısımları) en sağlam, en yaşlı, oturmuş arazilerdir buralarda faylar depremler volkanizma ve sıcak su kaynakları pek fazla görülmez

TÜRKİYE'DE İÇ KUVVETLER

OROJENEZ: Türkiye'nin kuzeyinde bulunan Kuzey Anadolu Dağları ve güneyinde uzanan Toroslar kıvrım Dağlarına örnektir. Bu dağlar 3. Jeolojik zamanda oluşan Alp Dağlarının uzantılarıdır. Ege Bölgesi'nde kıyıya yakın uzanan Kaz Dağları, Madra Dağı, Yund Dağı, Boz Dağlar, Aydın dağları ve kıyıya paralel uzanan Menteşe dağları kırık dağlarına örnektir. Kırık Dağları arasında grabenler yer alır. Türkiye'de dağların doğu-batı yönünde uzanmaları levhaların Anadolu'yu kuzey-güney yönünde sıkıştırmasıyla ilgilidir.

EPIROJENEZ: Türkiye 3. Zaman sonlarında epirojenik hareketlerle toptan yükselmeye uğramıştır. Bu yükselmenin nedeni uzun yıllar Anadolu Topraklarının dış kuvvetlerce aşınıp hafiflemesindedir.

VOLKANİZMA:

Türkiye'nin volkanik dağları:

Doğu Anadolu Bölgesinde Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek dağları

İç Anadolu Bölgesi'nde ;Erciyes, Hasan, Melendiz, Karadağ, Karacadağ

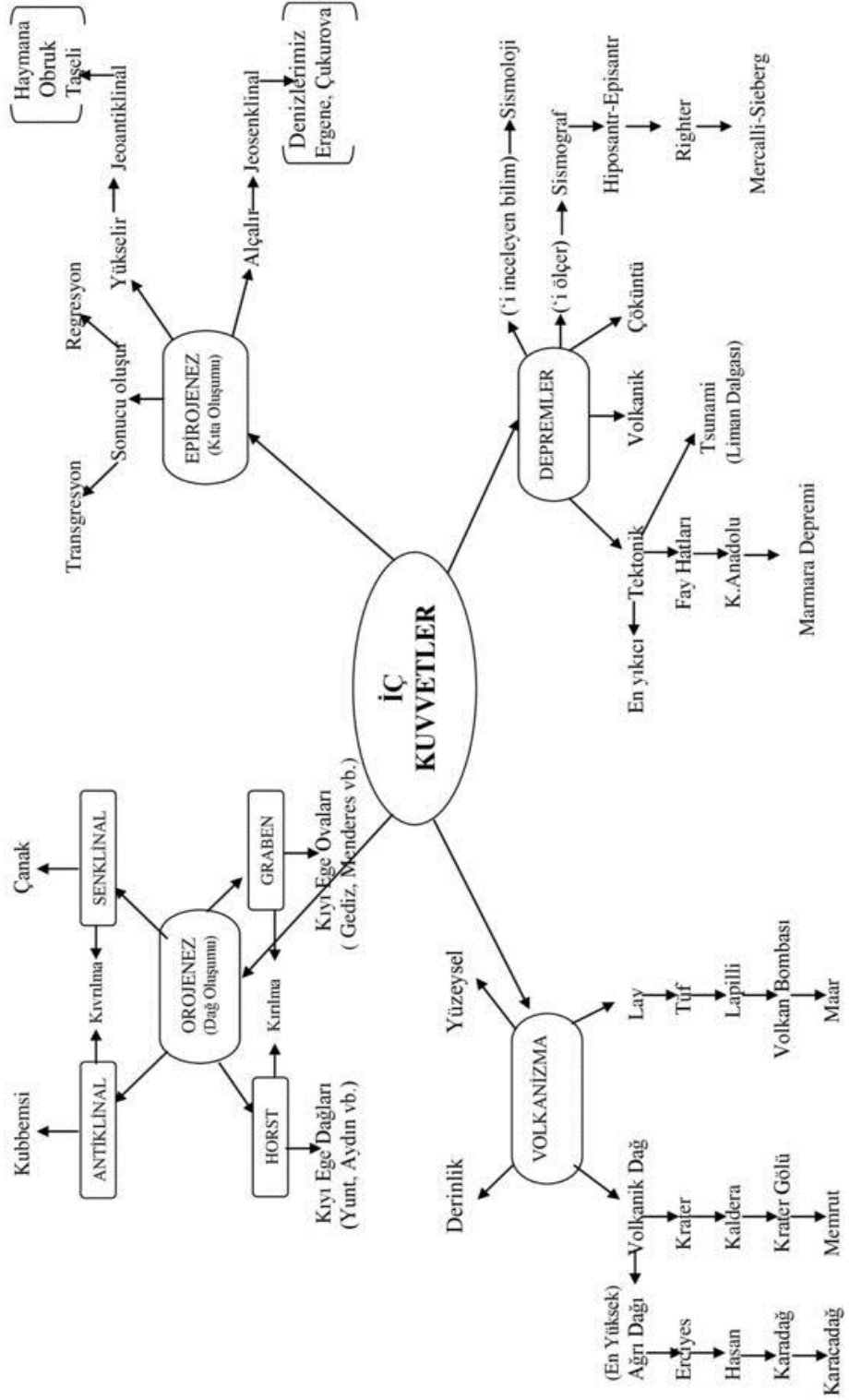
GDA Bölgesinde ; Karacadağ

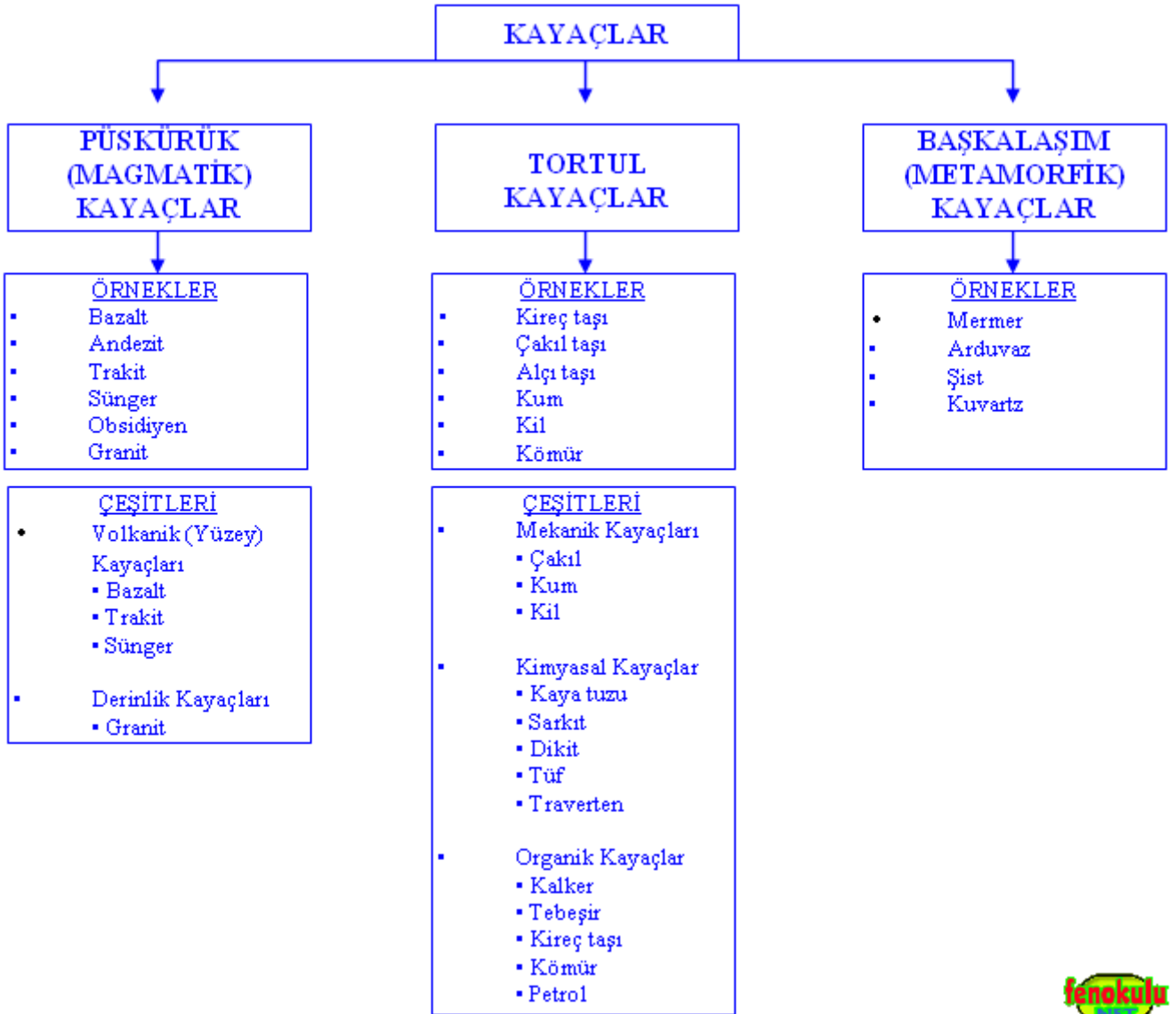
Ege Bölgesinde; Manisa-Kula yöresindeki genç volkan konileri

DEPREM(SEİZMA): Türkiye Alp-Himalaya deprem kuşağında yer alır. Kuzey Anadolu'dan Van Gölü'nün kuzeyine kadar devam eden Kuzey Anadolu Fay Kuşağı, Hatay'dan Van Gölü'nün güneyine kadar devam eden Doğu Anadolu Fay Kuşağı ve Ege Bölgesi'nde grabenleri takip eden Batı Anadolu Fay Kuşağı deprem riskinin fazla olduğu yerlerdir. Deprem riskinin en az olduğu yerler; Karaman ve Mardin'dir

KAVRAM HARİTALARI

XIV. KONU / İÇ KUVVETLER

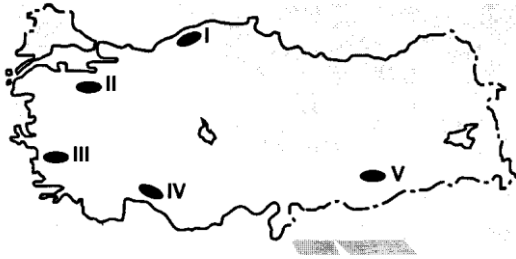
KONU TASARIM

XIV. KONU / İÇ KUVVETLER

1. Toros Dağları'nın yüksek kesimlerinde denizel fosillerin olması, bu dağların oluşumunda aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğunun göstergesidir? (2010YGS)

- A) Kıvrım hareketleri sonucunda denizel tabakaların yükselmesi ve bir kısmının su üzerinde kalması
- B) Akarsu ve buzul aşındırmaları sonucunda eski denizel tortulların yüzeye çıkması
- C) Karstlaşma sürecinde çökme ve çözünme olaylarının etkisiyle denizel tortulların ortaya çıkması
- D) Deniz seviyesindeki alçalmalar sonucunda deniz tabanının bir kısmının su üzerinde kalması
- E) Deniz seviyesinin yükseldiği dönemlerde karaların bir kısmının deniz altında kalması ve tortulanma ortamı oluşması

2.

Haritada numaralarla gösterilen yerlerdeki dağlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?(2011 ygs)

- A) V. yerdeki dağ sönmüş volkan dağıdır.
- B) II. Yerdeki dağın doruklarında buzullar vardır
- C) I. yerdeki dağların kuzey ve güney yamaçları bitki örtüsü bakımından farklıdır.
- D) III. yerdeki dağlar kırılmayla oluşmuştur.
- E) IV. yerdeki dağlarda karstik şekiller yaygındır.

3. Aşağıdakilerden hangisinin oluşumunda iç kuvvetler etkili olmuştur? (2006 ÖSS)

- A) Pamukkale travertenlerinin
- B) Kapı dağ Yarımadası'nın
- C) Toros Dağları'nın
- D) Bafra Ovası'nın
- E) Ürgüp yöresindeki peribacalarının

4. Ege Denizi'nin güneyinde yer alan Santorini Adası'nı oluşturan volkanda, M.Ö. 1650-1600 yılları arasında meydana gelen Minoan Püskürmesi, adayı büyük bir değişikliğe uğratmıştır. Volkanik patlamada çıkan materyal kilometrelerce yüksekliğe kadar erişmiş ve patlama öncesinde tipik bir koni görünümünde olan volkan, üst kısmının çökmesi ve içinin deniz sularıyla dolması sonucu yarım ay şeklini almıştır.

Yalnızca bu bilgiler göz önüne alındığında, Minoan Püskürmesi'yle ilgili aşağıdakilerden hangisi kesin olarak söylenebilir?(2011 ygs)

- A) Yaşanan en şiddetli volkanik patlama Olduğu
- B) Bir kaldera oluşturduğu
- C) Çevrede yeni volkanlar oluşturduğu
- D) Adanın ortalama yükseltisini artırdığı
- E) Çok sayıda tay akıntısının oluştuğu

5. Cem: "Öğretmenim geçen yaz Mersin'de Fındıkpınarı'nda yaklaşık 1500m yükseklikte gezerken bulduğum bir taş parçasına dikkatlice baktığımda içinde midye fosili olduğunu gördüm. Bu yükseklikte deniz canlılarına ait fosillerinin bulunması doğrusu beni biraz şaşırttı.

Ahmet Öğretmen: Bunda şaşılacak bir şey yok Cem; gezdiğin yerler Orta Torosların bir bölümü.

Bu dağlar;.....sonucu oluşmuştur.

Ahmet Öğretmen aşağıdaki ifadelerden hangisi ile cümleyi tamamlarsa Cem'e doğru cevabı vermiş olur?

- A) Kıvrım hareketleri sonucunda denizel tabakaların yükselmesi ve bir kısmının su üzerinde kalması
- B) Akarsu ve buzul aşındırması sonucunda eski deniz tortularının yüzeye çıkması
- C) Karstlaşma sürecinde çökme ve çözünme olaylarının etkisi ile denizel tortulların ortaya çıkması
- D) Deniz seviyesindeki alçalmalar sonucunda deniz tabanının bir kısmının su üzerinde kalması
- E) Deniz seviyesinin yükseldiği dönemlerde karaların bir kısmının deniz altında kalması ve tortulanma ortamı oluşması

10. Yeryüzü iç ve dış kuvvetler tarafından şekillendirilmektedir.

Aşağıdakilerden hangisinin oluşumu, iç kuvvetler ile ilgili değildir?

- A) Yerkabuğunun blok halinde yükselmesi
- B) Kırıklı dağların ve fay hatlarının oluşması

6. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de 3.jeolojik zamanın sonu 4.jeolojik zamanın başlarında etkili olan epirojenez olayının sonuçlarından biri olamaz?

- A-Kıyı taraçalarının oluşması
- B-Akarsularımızın denge profiline ulaşamaması
- C-Yüksek düzlüklerin oluşması
- D-Eski akarsu vadilerinin sular altında kalması
- E-Toros Dağları’nın oluşması

7. Tektonik depremler, yerkabuğundaki kırık hatları boyunca yer hareketleri sonucunda oluşurlar?

Aşağıdakilerden hangisi bu hareketlerin sıkça görüldüğü bir bölgenin özelliklerinden olamaz?

- A)Genç oluşumlu bir bölgedir
- B)Kaplıcalar bakımından zengindir
- C) I.zamanda oluşmuştur
- D)Aktif volkanlara sahiptir
- E)Faylar geniş yer tutar

8.Manto üzerinde yüzen levhaların izostatik dengenin bozulması sonucunda yükselmesi,alçalması gibi durumlar epirojenez adı verilir. Epirojenezin oluşmasında temel etken izostatik dengenin bozulmasıdır

Buna göre:

- Dış kuvvetlerinin aşınım faaliyetleri
- Tortullaşma
- İç Kuvvetler
- İklim Değişiklikleri
- Dış Kuvvetlerin birikim faaliyetleri

Gibi öncüllerden kaç epirojenik hareketlerin oluşumunda etkilidir?

- A)1 B)2 C)3 D)4 E)5

9.Dünyadaki deprem alanları çoğunlukla volkanik alanların çevresi ile fay hatları boyunca yayılmıştır. Çin, Japonya, Filipinler, Endonezya Dünya’daki başlıca deprem alanlarıdır.

Buna göre bu bölgelerde depremlerin ve volkanizma faaliyetlerinin yaygın olması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A)Arazinin parçalı ve engebeli olması
- B)Karstik arazilerin yaygın olması
- C)Yakın jeolojik devirde oluşmaları ve kırıklı bir yapıya sahip olmaları
- D)Bu kara parçalarının masif arazi özellikleri taşıması
- E)Ekonomik bakımdan geri kalmış olmaları ve konutların depreme dayanıksız olmaları

C) Jeosenklinerde tortulların kıvrılması

D) Kayaların kimyasal yolla çözünmesi

E) Volkanizmanın oluşması

11.

Yukarıdaki yer şekillerinin oluşumunda;

I. Epirojenik hareketler

II. Kırılma

III. Gel-git

IV. Kıvrılma

hareketlerinden hangileri etkili olmuştur?

- A) Yalnız IV B) I ve IV C) I ve III
- D) Yalnız II E) III ve IV

12. Türkiye'deki dağ kuşakları ana hatlarıyla doğu-batı doğrultusunda uzanırlar.

Dağların uzanış doğrultusunu etkileyen temel faktör aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kıtaların kuzey-güney yönlü yaptıkları sıkıştırmalar
- B) Kıtaların doğu-batı yönlü yaptıkları baskı
- C) Yüzey şekillerinin genç, yeni oluşmuş olması
- D) Yarımada durumunda olması
- E) Ortalama yükseltisinin fazla olması

13.. Aşağıdakilerden hangisinin dağılışı ile kırık (fay) hatlarının dağılışı arasında paralellik görülmez?

- A) Depremler
- B) Volkanizma
- C) Ilıca ve kaplıcalar
- D) Jeotermal enerji
- E) Kıvrım dağları

SESLİ DERS NOTLARI

XV. KONU / DIŞ KUVVETLER

AKARSULAR, RÜZGARLAR VE BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU YERŞEKİLLERİ

AKARSULAR

Akarsularla İlgili Terimler

Akarsu kavnağı: Akarsuyun doğduğu yerdir.

Akarsu ağızı: Akarsuyun herhangi bir denize veya göle döküldüğü yerdir.

Akarsu yatağı: Kaynakla ağız arasında uzanan, akarsuyun içinden aktığı çukurluktur.

Akarsu havzası: Bir akarsuyun bütün kollarıyla birlikte sularını topladığı ve faaliyet gösterdiği alanlardır. Eğer akarsular, topladıkları suyu denize ulaştırabiliyorsa, böyle akarsuların havzası açık havzadır. Ancak, akarsular topladıkları suyu denize ulaştırıyorsa, kara içinde bir göle dökülüyorsa veya yer altına sızıyorsa, bu tür akarsuların havzası kapalı havzadır.

Su bölümü çizgisi: İki akarsu havzasını birbirinden ayıran sınırdır. Genellikle dağların doruk noktalarından geçerler.

Akarsu debisi (akımı): Akarsu yatağının, herhangi bir kesitinden geçen su miktarının m³/sn cinsinden değeridir.

Akarsu rejimi: Akarsuyun yıl içerisindeki debi değişiklikleridir. Akım düzeni olarak da adlandırılır. Su seviyesinde fazla değişiklik olmayan akarsuların rejimleri düzenlidir. Aylara ve mevsimlere göre, seviye değişikliği fazla olan akarsuların rejimleri düzensizdir.

Akarsu hızı: Akarsuyun birim zamanda aldığı yoldur (m/sn). Akarsu hızı muline denilen bir araçla ölçülür.

Sürekli akarsu: Yatağında her zaman su bulunduran akarsudur.

Gecici akarsu: Yatağında her zaman su bulundurmayan, bazen kuruyan akarsudur.

Taban seviyesi: Akarsular aşındırmalarını derine, yana ve geriye doğru yaparlar. Hiçbir akarsu yatağını deniz seviyesinin daha altına kadar işlendirmeyebilir. Bu seviyeye taban seviyesi denir.

Denge Profili: Akarsular vadilerini kazıp derinleştirdikçe, yataklarının eğimi gittikçe azalır. Bu duruma erişen bir akarsuyun, ağızından kaynağına doğru uzanan profili iç bükey bir eğri halindedir. Buna denge profili denir.

AKARSU AŞINIM ŞEKİLLERİ

1. Vadiler

a. Boğaz Vadi (Yarma Vadi): Yüksek dağ sıralarını enine yarıp geçen akarsular bu tür vadiler oluştururlar. Vadilerin yamaçları oldukça dik ve vadi darır. Türkiye'de, Kızılırmak, Yeşilırmak, Fırat, Sakarya, Seyhan ve Göksu nehirleri ile Zap suyu böyle vadilerden akarlar.

b. Kanyon Vadi: Yamaçlardaki farklı aşınma sonucu, basamaklı bir biçimde oluşan vadi tipidir. Yamaçlar oldukça dik ve derindir. Genellikle kolay aşınabilen kalın kalker tabakaları içerisinde oluşurlar.

Kanyon vadiler, Türkiye'de pek yaygın değildir. Akdeniz Bölgesi'ndeki Göksu vadisinde kanyonlar görülür.

c. Çentik (Kertik) Vadi: Akarsu yatağında aşındırma derine doğru sürüyorsa "V" şekilli vadiler oluşur. Bu tür vadilere çentik vadi adı verilir. Çentik vadiler ülkemizde en yaygın olan vadi tipleridir. Dağlık alanlarda bu tür vadilere sıkça rastlanır.

d. Yatık yamaç vadi: Farklı aşınma sonucunda farklı yükseklikteki yamaçlara sahip olan vadi tipidir. Akarsu yatağının eğiminin azaldığı yerlerde görülür.

e. Tabanlı vadi: Akarsu aşındırmasının ileri safhalarında oluşan vadi şeklidir. Vadi tabanı ova özelliği kazanır. Vadi yamaçları iyice yatıklaşır ve belirginliğini kaybeder

Türkiye'de özellikle Batı Anadolu'da bu tür vadiler yaygındır.

2. Menderesler

Akarsular, eğimlerinin azaldığı yerlerde kıvrılarak akarlar. Hem aşındırma, hem de biriktirme sonucunda, bu kıvrımlar daha da genişleyerek menderesleri oluştururlar.

Menderesler aşınım şekilleri olmakla birlikte, oluşumunda akarsu biriktirmesi de etkili olmuştur.

Mendereslerde yana aşındırma fazla olduğu için sık yatak değiştirirler. Ülkemizde, ovaların tabanlarında ve olgun vadilerdeki akarsular menderesler çizerek akarlar

3. Kırgıbayır (Badlands)

Şiddetli yağmurların oluşturduğu selinti suları, bitki örtüsünün bulunmadığı ve kolay aşınabilen arazileri aşındırır. Bunun sonucunda, arazi yüzeyi girintili çıkıntılı bir görüntü alır. Bu tür arazilere kırgıbayır adı verilir. Kırgıbayır, özellikle sağanak yağışların görüldüğü, yarıkurak bölgelerde daha sık meydana gelir. Türkiye'de, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır.

4. Peribacaları: Volkanik arazilerde, selinti sularının, aşınmaya karşı farklı dirençteki tabakaları aşındırması sonucunda oluşan şekillerdir.

Türkiye'de Nevşehir, Ürgüp, Göreme, Avanos çevresinde yaygındır.

5. Peneplen (Yontukdüz)

Akarsuların ve akarsularla birlikte diğer dış kuvvetlerin, yeryüzünü aşındırması sonucunda deniz seviyesinde hafif dalgalı düzlükler oluşur. Bunlara peneplen (yontukdüz) adı verilir.

AKARSULARDA BİRİKTİRME

Akarsuların biriktirme yapabilmesi için;

- Eğimin azalması - Suyun azalması, - Akarsu hızının azalması, - Akarsu yükünün artması, gereklidir. Bu faktörler bir arada olunca, akarsuyun gücü azalır ve biriktirme başlar.

AKARSU BİRİKİM ŞEKİLLERİ

1. Birikinti Konileri ve Yelpazeleri

Dağ yamaçlarından düzlüğe inen akarsular, taşıdıkları materyalleri eğimin azaldığı yerlerde yarım koni şeklinde biriktirirler. Bunlara birikinti konisi denir.

Akarsuların taşıdıkları maddeler ince ise, geniş bir alana yelpaze gibi yayılırlar. Bunlara da birikinti yelpazesi denir. Ülkemizde dağ eteklerinde, bu tip şekillere sıkça rastlanır.

2. Dağ Eteği Ovaları

Dağ eteğinde, eğimin azaldığı yerlerde meydana gelen birikinti konileri ve yelpazelerinin zamanla yanlara doğru büyüyerek birleşmeleri sonucu oluşan ovalardır. Bursa ovası, Uludağ'ın eteğinde oluşmuş bir dağ eteği ovasıdır.

3. Dağ İçi Ovaları

Dağ içlerinde, eğimin azaldığı yerlerde, akarsuyun taşıdığı malzemeleri biriktirmesi sonucu oluşan düzlüklerdir. Engelibeli ülkelerde daha fazla oluşur. Malatya, Muş, Elazığ ovaları bu şekilde oluşmuşlardır.

4. Taban Seviyesi Ovaları

Akarsuların denize yaklaştıkları yerlerde taşıma gücü azdır. Böyle yerlerde akarsular, taşıdıkları malzemeleri biriktirirler ve ova yüzeyini alüvyal dolgu alanı haline getirirler. Böyle oluşan düzlüklere taban seviyesi ovası veya alüvyal taşkın ovası denir.

5. Delta Ovaları

Akarsuların taşıdıkları malzemeleri, deniz içerisinde biriktirmesi sonucu, üçgene benzeyen düzlükler meydana gelir. Bunlara delta ovası adı verilir. Türkiye'de birçok delta ovası vardır. Başlıcaları Çukurova, Bafra ve Çarşamba ovalarıdır.

6. Taraçalar (Sekiler)

Alüvyal tabanlı vadi üzerindeki akarsuların, yeniden canlanarak, yatağını kazması sonucunda oluşan yüksekte kalmış eski vadi tabanlarıdır.

Türkiye'de, çeşitli zamanlarda epirojenik hareketler görüldüğü için, vadiler boyunca taraçalar görülür. Taraçalar birikim şekilleri olmakla birlikte, oluşumunda akarsu aşındırması da etkili olmuştur

7. Kum Adacıkları

Akarsu eğiminin azaldığı ve yatağın genişlediği yerlerde, taşınan alüvyonlar ve kumlar küçük adacıklar şeklinde biriktirilir. Bunlara kum adacıkları denir.

RÜZGÂRLARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER

Rüzgârlar, kopardıkları parçacıkları havalandırarak taşımak, bu parçacıkları çarptırarak aşındırmak ve gücü bitince de biriktirmek yoluyla yeryüzünde şekillendirme yaparlar.

Rüzgârlar, en fazla kurak ve yarıkurak bölgelerde etkilidirler. Çünkü bu bölgelerde bitki örtüsü zayıf, arazi kuru, rüzgâr hızlıdır.

Rüzgâr Aşındırma Şekilleri

Rüzgârlar, güçleri ölçüsünde yeryüzünden kopardıkları parçacıkları veya mevcut materyalleri sürükleyerek, havalandırarak taşırlar ve önüne çıkan engellere çarptırır. Bunun sonucunda, kayaların yüzeyinde çizikler ve oyuklar oluşur. Aşınmaya karşı farklı dirençteki tabakalar üst üste oluşmuş ise bu oyuklar büyür ve bazı şekiller meydana gelir. Bu şekillerin en sık görülenleri şeytan masaları (mantar kayalar) ve şahit kayalardır

Yardang: Rüzgarların sert tabakalar arasındaki ince kumları aşındırarak, başka bir yere taşınması sonucunda oluşan sivri şekillere "YARDANG" denir

Rüzgâr Biriktirme Şekilleri

Rüzgâr biriktirme şekillerinden en yaygın olanları kumullardır. Kumullar, rüzgâr hızının azaldığı alanlarda kum yığınları şeklinde meydana gelirler. Rüzgâr yönünde uzanan kumul tepelerine boyuna kumul, rüzgâra dik yönde olanlara da enine kumul denir. Hilal biçimindeki enine kumullara da barkan adı verilmektedir.

Kumul alanlarına yakın yerlerde oluşan ince toz birikintilerine ise lös toprakları adı verilmektedir.

BUZULLAR VE BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER

Kutuplarda ve yüksek dağlar üzerinde yağışlar genellikle kar halinde olur. Sıcaklık çok düşük olduğu için yağın karlar erimeden üst üste birikir. Biriken bu karlara **toktağan (kalcı)** kar denir. Yaz ve kış karla örtülü olan böyle yerlerin alt kısımlarına ise, toktağan (kalcı) kar sınırı adı verilir.

Kar örtüsü başlangıçta yumuşak ve gevşektir. Ancak, daha sonra soğukun etkisi ve yağın karların sıkıştırması ile sertleşir. Buna **buzkar** denir.

Buzkarlar, daha sonra üstüste yağın karların basıncı ile iyice katılaşır ve **buzul** haline gelir.

Binlerce km² lik sahaları geniş ve kalın bir örtü gibi kaplayan buzullara **örtü buzulu**, dağların zirvelerinde oluşan buzullara da **dağ buzulu** denilmektedir. Ülkemizdeki buzullar dağ buzulu şeklinde oluşmuşlardır.

Buzulların Aşındırma Şekilleri

Buzul Vadisi: Buz örtüleri altında kalmış olan bölgelerde, buzun yatağını aşındırıp derinleşmesi sonucunda oluşan "U" şeklindeki vadilerdir.

Hörgüç kaya: Anakayanın buzullar tarafından işlenmesi sonucunda oluşan kaya tepeleridir.

Sirk Canağı (Buz Yalağı): Dağ yamaçlarındaki bazı buzulların, buldukları alanı aşındırmasıyla oluşan çanaklardır. Buzullar bazen eriyince bu çanaklar sularla dolarak sirk göllerini meydana getirirler.

Türkiye'de, buzulların aşındırma şekilleri, en çok aşağıdaki dağlarımızda görülür:

Buzulların Biriktirme Şekilleri

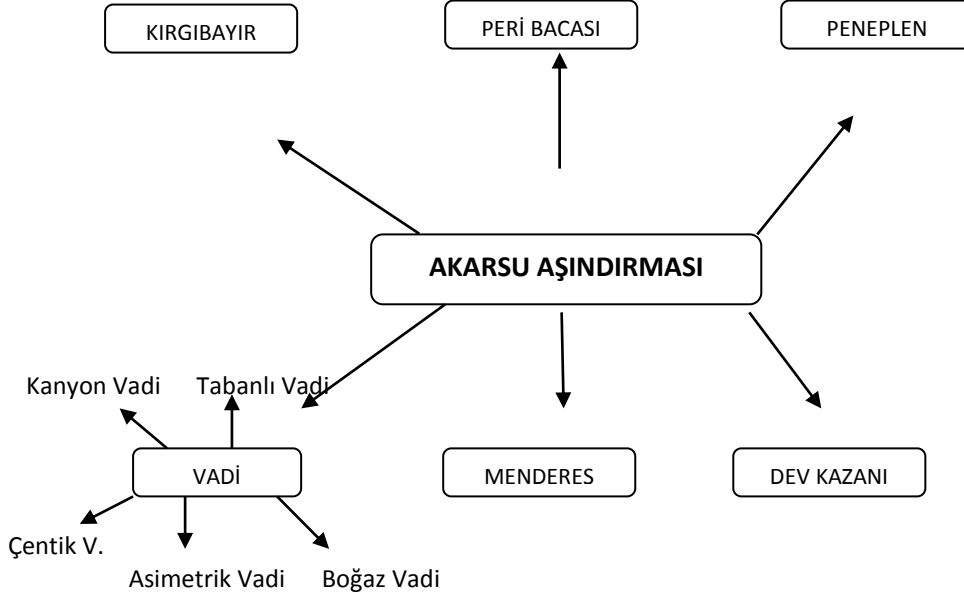
Moren (Buzultas): Buzulların aşındırdıkları malzemeleri biriktirmesiyle oluşurlar. Ortalama kalınlıkları 50 - 60 m kadardır.

Drumlin: Buzulların taşıyıp biriktirdiği materyallerin, buzulun alt kısmındaki erimeler sonucu meydana gelen dereler tarafından işlenmesiyle oluşan birikintilerdir.

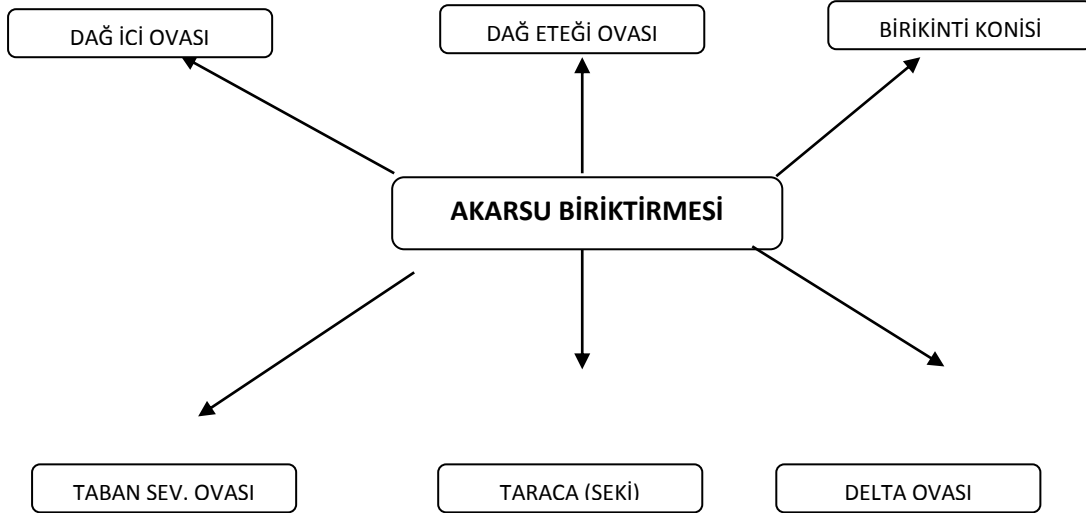
Sander Ovası: Eriyerek çekilen buzul sularının oluşturduğu düzlüklerdir.

KAVRAM HARİTALARI

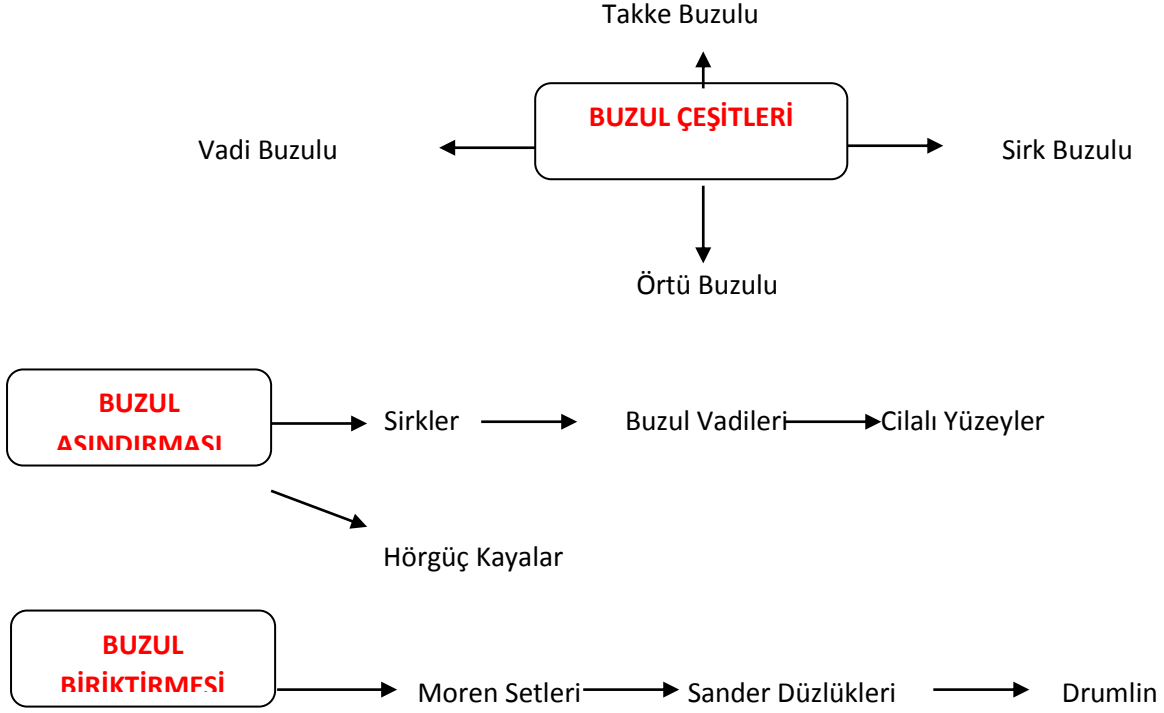
XV. KONU / DIŞ KUVVETLER AKARSULAR, RÜZGARLAR VE BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU YERŞEKİLLERİ AKARSU AŞINDIRMASI İLE OLUŞAN YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

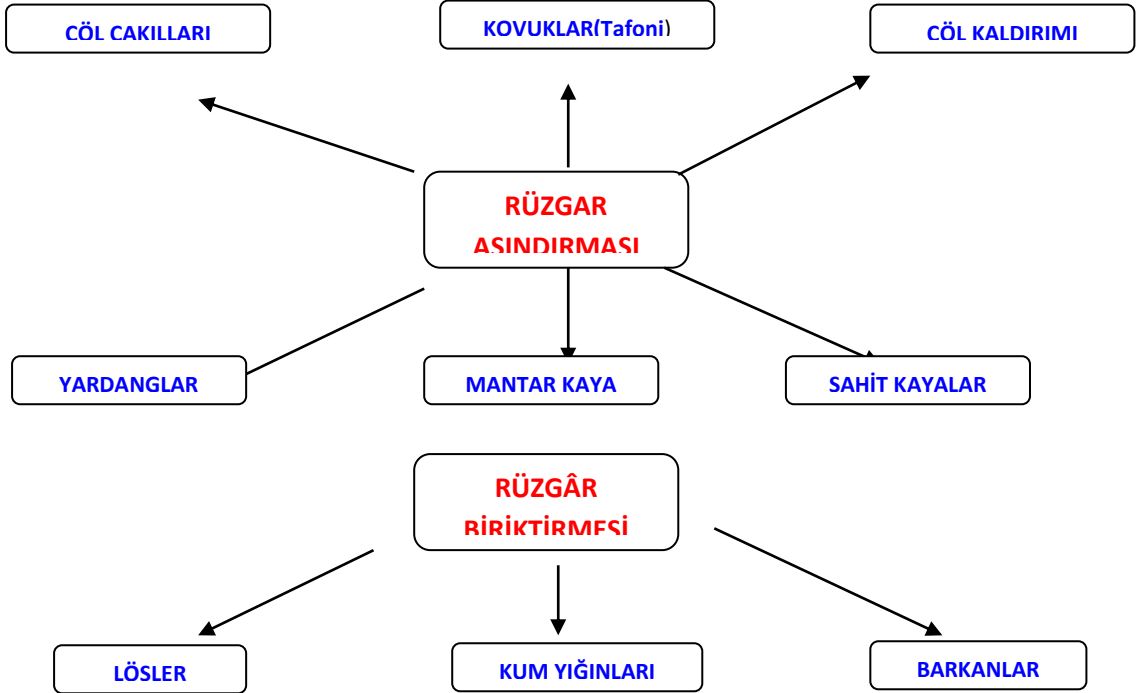
AKARSU BİRİKTİRMESİ İLE OLUŞAN YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

BUZULLAR, BUZUL AŞINDIRMA ve BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

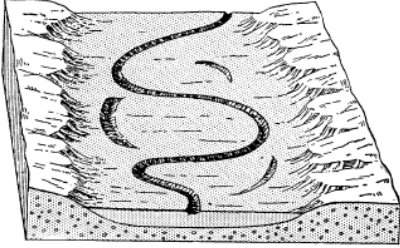
RÜZGÂRLAR, RÜZGÂR AŞINDIRMA ve BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

KONU TASARIM

XV. KONU / DIŞ KUVVETLER AKARSULAR, RÜZGARLAR VE BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU YERŞEKİLLERİ

1. AŞağıdaki Şekil, geniş bir vadi tabanı içinde menderesler çizen bir akarsuyu göstermektedir.

Şekildeki bilgilere dayanarak, bu akarsuyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?(2005 SS)

- A) Kuzeyden güneye doğru akmaktadır.
- B) Kapalı havza içinde bulunmaktadır.
- C) Kaynağını dağlık bir bölgeden almaktadır.
- D) Hızla aktığı kesimlerde aşınma fazladır.
- E) Zamanla yatak deđiŐtirmiŐtir.

2.-Dalga hareketleri sonucunda burunlar aŐınır ve buradan kopan parçalar dalga gücünün azaldığı yerlerde birikir.

-Akarsular vadi yamaçlarını aşındırır ve taşıdıkları malzemeleri eğimin azaldığı yerlerde biriktirir.

-Rüzgârlar hızlarının fazla olduğu yerlerde aşındırma, azaldığı yerlerde biriktirme yapar.

Bu bilgilere dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?82005 SS)

- A) Nem oranının fazla olduğu yerlerde yalnızca akarsu aşındırması görülür.
- B) Dalga aşındırma ve biriktirmesi yalnızca kıyılarda görülür.
- C) Bütün akarsuların denize döküldükleri yerlerde delta oluşur.
- D) Dış kuvvetler yalnızca yükseltinin fazla olduğu yerlerde etkili olur.
- E) Rüzgâr aşındırma ve biriktirmesine yalnızca çöllerde rastlanır.

3. AŞağıdaki yer Şekillerinin hangisinin Türkiye'de görülmemesi özel konumdan çok matematik konumla ilgilidir?

- A) Haliç B) Gayzer C) Barkan
- D) Peneplen E) Fiyord

4.Rzgrlarda diğer dış kuvvetler gibi yeryüzünün Şekillenmesinde önemli etkiye sahiptir(I).Bir bölgede rüzgârların aşındırma ve biriktirme faaliyetleri yapabilmesi için bitki örtüsünün gr olmasđ gerekir(II).Bunun yanı sıra mekanik znmenin fazla olması ve toprak yapısının gevşek olması da rüzgârların etkisini artırır(III).En fazla çöllerde etki gösteren rüzgârlar nemli bölgelerde fazla etki gösteremezler(IV).Rüzgârlar aşındırma faaliyetleri ile mantar kaya,Şahit kaya,tafoni gibi yer Şekillerini oluştururlar(V).

Yukarıdaki paragrafta numaralandırılmıŐ cümlelerden hangisi yanlış bir ifade ile anlam akışını bozmaktadır?

- A)I B)II C)III D)IV E)V

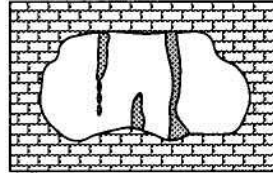
5.Bazı dış kuvvetlerin Őekillendirici etkisi dünyanın belirli bölgelerinde daha fazla etkili olmaktadır. Buna göre:

- I.Kuzey Afrika
- II.İskandinav lkeleri
- III.Amazon Havzasđ

Yukarıda verilen bölgelerdeki yeryüzü Şekillerinin oluşmasında en etkili olan dış kuvvetler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

I	II	III
A)Akarsu	Buzullar	Yer altđ Suları
B)Rüzgârlar	Buzullar	Akarsu
C)Akarsu	Rüzgar	Dalga
D)Buzullar	Rüzgar	Dalga
E)Dalga	Yer altđ suları	Rüzgar

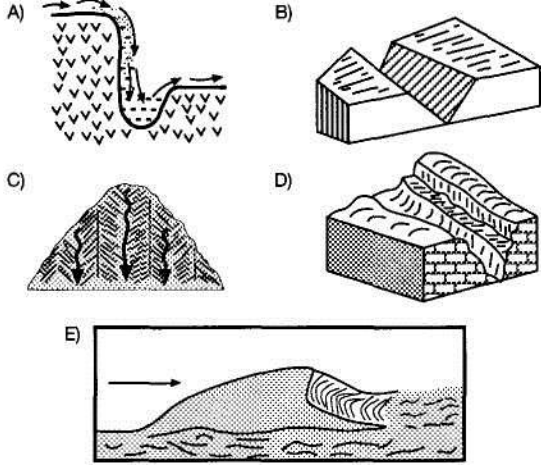
6.AŞağıdaki Şekilde oluşan sarkıt, diki ve sütün gibi Şekiller aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olan arazilerde yaygındır?

- A) Killi arazilerde
- B) Eğimli, engebeli arazilerde
- C) Kalkerli arazilerde
- D) Bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu arazilerde
- E) Akarsu akımının fazla olduğu arazilerde

11.

7. Aşağıda verilen yer şekillerinden hangisini oluşturan dış kuvvet diğerlerinden farklıdır?

8. Türkiye' nin yeryüzü şekillendirmesinde en fazla etkili dış kuvvet aşağıdakilerden hangisidir?

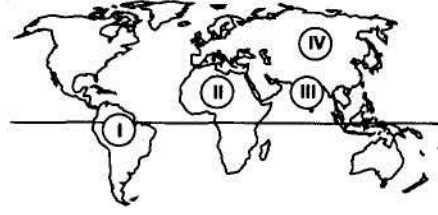
- A) Buzullar B) Akarsular C) Gel - Git
D) Dalga ve akıntılar E) Rüzgarlar

9. Aşağıdaki olaylardan hangisi akarsuyun biriktirme yapmasında etkili değildir?

- A) Taşıdığı su miktarının azalması
B) Akış hızının azalması
C) Gücünün azalması
D) Eğimin artması
E) Yükünün artması

10. Aşağıdakilerden hangisi akarsuların aşındırma faaliyetleri sonucunda oluşmuştur?

- A) Dağ eteği ovası
B) Falez
C) Birikinti konisi
D) Delta
E) Dev kazanı

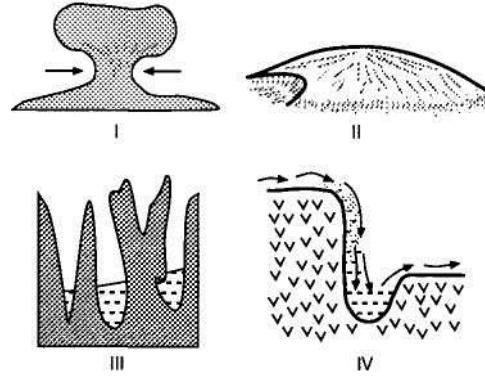
- Günlük sıcaklık farkının fazla olduğu yerlerde mekanik (fiziksel) parçalanma fazladır.

- Yağışın ve nemin fazla olduğu yerlerde kimyasal ayrışma fazladır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisinde işaretli bölgelerdeki çözülme türü doğru verilmiştir?

Fiziksel Parçalanma	Kimyasal Ayrışma
A) II, III, IV	I
B) II, IV	I, III
C) I, III	II, IV
D) III, IV	I, II
E) II, III	I, IV

12.

Yukarıda dış kuvvetlerin etkisiyle meydana gelmiş yer şekilleri gösterilmiştir.

Buna göre yer şekillerinin oluşum özellikleri dikkate alınırsa hangi ikisinin aynı iklim bölgesinde oluşması daha kolaydır?

- A) I ve II B) II ve III C) I ve IV
D) I ve III E) III ve IV

13. Buzulların oluşturduğu aşındırma ve biriktirme şekillerinden hangisi Türkiye'de görülmez?

- A) Sirk gölü B) Fiyord C) Takke Buzulu
D) Moren E) Buzul vadisi

SESİL DERS NOTLARI

XVI. KONU / DİŐ KUVVETLER

KARSTİK YERŞEKİLLERİ/ DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU YERŞEKİLLERİ/KIYI TİPLERİ

KARSTİK SULAR, AŞINDIRMA VE BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

Kayatuзу, jips (alçıtaŐı), kalker (kireçtaŐı) gibi suda kolay eriyebilen kayaların bulunduğu arazilere karstik araziler adı verilir. Bu arazilerde suların etkisiyle birtakım Şekiller oluşur. Bu Şekillere karstik Şekiller denir.

1. Karstik AŞındırma (Çözünme) Şekilleri

Lapyalar: Karstik arazilerde, yağışlar sonucunda yeryüzüne düşen sular, kireçtaŐlarını aşındırarak oyuklar ve yarıklar oluşturur. Bunlara lapyalar denir.

Lapyalar en küçük karstik çözünme Şekilleridir.

Dolinler: Lapyalar zamanla genişleyip birleŐerek dolinleri oluştururlar. Derinlikleri birkaç metredir. Çapları ise birkaç yüz metreyi bulabilir

Uvala ve Polyeler: Karstik sahalarda dolinler zamanla genişleyerek uvala denilen Şekilleri oluştururlar.

Uvalalar da genişleyip birleŐirlerse polye adı verilen Şekilleri meydana getirirler. Ülkemizdeki bazı ovalar polye ovası

Obruklar: yer altındaki mağara ve galeri tavanlarının çökmesiyle oluşmuş derin karstik kuyulardır. Obrukların bazılarının tabanlarında sular birikmiŐtir ve obruk gölleri meydana gelmiştir.

Mağaralar: Karstik alanlarda yer altı sularının eritmesi sonucu oluşan doğal yer altı boşluklarına mağara denir. Bu mağaralar birer turizm alanıdır.

Tüneller ve Doğal Köprüler: Karstik alanlarda yeryüzündeki sular yer altına sızarlar ve tabakaların bu sularla çözünmesi sonucu tüneller oluşur.

2. Karstik Biriktirme Şekilleri

Travertenler: Karstik alanlardan kaynaklanan suların içerisinde eriyik halde bulunan kireç, buharlaşma ve sudaki karbondioksitin ayrışması sonucu çökeler ve travertenler meydana gelir.

Denizli civarında, Pamukkale’de travertenler oluşmuştur.

Sarkıt, Dikit ve Sütunlar: Mağara tavanından sarkan kalsiyum karbonat çökelti taŐlarına sarkıt, mağara tabanından yükselen kalsiyum karbonat çökelti taŐlarına ise dikit adı verilir.

Sarkıt ve dikitler birleşirse sütun adı verilen Şekiller oluşur.

GELGİT DALGALAR VE AKINTILARIN YERŞEKİLLERİNE ETKİŐİ

1. Gel - Git (Med - Cezir)

Özellikle, Ay’ın ve Güneş’in çekim gücü tesiriyle okyanuslarda görülen alçalma - yükselme hareketleridir

Gel - git’in etkisi sonucunda:

Akarsu ağızlarında delta oluşumu engellenir.

Akarsu vadilerinin ağızlarının tıkanması önlenir.

Kıyı kirlenmesi önlenir.

Haliçler oluşur. Deniz yükseldiği zaman akarsuların ağız kısımlarına sokulur ve haliç Şekli meydana gelir. Bu çeşit kıyılara estuar (haliç tipi) kıyıları denir.

Watt kıyıları oluşur. Deniz, belli aralıklarla alçalıp yükselince kıyı çizgisi değişir. Deniz alçalınca ortaya çıkan, deniz yükselince ortadan kalkan bu kıyıları watt kıyıları denir.

2. Dalgalar

Dalga, deniz yüzeyindeki salınım hareketleridir.

Dalgaları oluşturan nedenler;

*Dünya’nın dönmesi,

*Rüzgârlar,

*Depremler,

*Denizaltı heyelanı,

*Volkanizma’dır.

Deniz dibindeki depremlere ve volkanik faaliyetlere bağlı olarak oluşan dalgalara tsunami dalgaları denir.

3. AkıntılarDeniz yüzeylerindeki suların, buldukları yerlerden başka alanlara doğru taşınmasına akıntı denir

.Akıntılarının oluşmasına neden olan faktörler şunlardır:

a. Yoğunluk farkı

-Tuzluluk farkı

b. Seviye farkı:

c. Sürekli rüzgârlar:

d. Gel - git olayı:

DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU KIYI ŞEKİLLERİ

Falezler (Yalıyarlar): Yüksek kıyılarda dalgaların etkisiyle kıyıların alt kısımları aşındırılır ve bazı oyuklar oluşur. Bu oyuklar büyüdüğü zaman tavanları çöker ve denize dik kıyıları meydana gelir. Bu dik kıyıları falez ya da yalıyar adı verilir.

Ülkemizde, falezler en çok Karadeniz kıyılarında oluşmuştur. Akdeniz'de Teke ve Taşeli kıyılarında da falezler oluşmuştur.

Kıyı Kumsalları (Plajlar): Dalga ve akıntılarının etkileriyle kıydan koparılan malzemeler, bir müddet sonra sürtünme sonucu iyice ufalanır, incilir. Dalgalar bu küçülen malzemeleri alçak kıyılarda biriktirirler. Sonuçta kıyı kumsalları yani plajlar oluşmuş olur.

Kıyı Okları ve Kordonları: Dalgalar ve kıyı akıntıları, taşıdıkları materyalleri özellikle koyların kenarında biriktirirler. Sonuçta kıyılarda çıkıntılar oluşur.

Bunlara kıyı oku denir. Kıyı okları zamanla daha da genişler ve uzar. Bunlara da kıyı kordonu adı verilir.

Kıyı okları ve kordonları, en belirgin olarak Çukurova, Göksu, Çarşamba ve Bafra deltalarında oluşmuştur.

Lâgünler: Koyların önünde oluşan kıyı kordonları zamanla koyun önünü tamamen kapatır ve denizle olan bağlantısını keserek deniz kenarında bir göl oluşumuna sebebiyet verir. Böyle oluşan göllere lâgün ya da denizkulağı denir.

Türkiye'deki bütün delta ovalarında küçük lâgünler oluşmuştur. Ayrıca, Büyük ve Küçük Çekmece Gölleri ile Durusu Gölü birer lâgündür.

Tombololar: Kıyı yakınındaki bir adanın bir kordonla kıyıya bağlanması sonucu oluşan yarım adalara tombolo denir. Türkiye'de Güney Marmara kıyılarındaki Kapıdağ Yarımadası tomboloya örnek olarak verilebilir.

4.Başlıca Kıyı Tipleri

a. Fiyort Kıyıları: Buzul vadilerinin sular altında kalması sonucu oluşan kıyılarıdır. Bu kıyı tipine ait en güzel örnek, İskandinav Yarımadası'nın Atlas Okyanusu kıyılarıdır. Dünya'nın en büyük fiyortu Norveç'teki Soğne fiyordudur

b. Skver Kıyıları: Buzulların aşındırdığı tepeliklerle veya buzulların biriktirdiği moren yığınlarıyla şekillenmiş kıyıları sular altında kalınca yüzlerce adacık ortaya çıkar. Bu tür kıyıları skyer kıyıları denir. Baltık Denizi'nin kuzeydoğusunda bu tür kıyıları görülür.

c. Ria tipi kıyıları: Plâtoları yaran derin vadilerin sular altında kalmasıyla oluşan kıyılarıdır. Dünya'da en güzel örnekleri, Güneybatı İrlanda ve Kuzeybatı İspanya'da görülür. Ülkemizde'de Güneybatı Ege kıyıları, İstanbul ve Çanakkale boğazları ile Haliç, ria tipi kıyıları örnek olarak

verilebilir.

d. Liman tipi kıyıları: Alçak kıyılarıdaki geniş vadilerin sular altında kalması ve bunların önünün kıyı setleriyle kapatılması sonucunda oluşmuştur. Dünya'daki en iyi örnekleri, Ukrayna'nın Karadeniz kıyılarında görülür. Ülkemizde de örnek olarak Büyük ve Küçük Çekmece kıyıları gösterilebilir.

e. Dalmaçya tipi kıyıları: Deniz sularının, kıyıya paralel uzanan dağlar arasındaki çukurluklara dolmasıyla oluşan kıyılarıdır. Dünya'daki en iyi örneği Adriya Denizi kıyılarında görülür.

Ülkemizde de Kaş (Antalya) çevresinde bu tür kıyıları rastlanır.

f. Haliç (Estuar) tipi kıyıları: Gel - git olayı sonucunda akarsu ağzlarının aşındırılmasıyla oluşan ve huniye benzeyen kıyılarıdır. Dünya'nın en büyük halici Hamburg halicidir.

NOT : Deltayla haliç aynı yerde görülmez, okyanus kenarlarında haliç içdeniz kıyıları ise delta görülür

g. Boyuna kıyıları: Dağların denize paralel uzandığı yerlerde boyuna kıyıları görülür. Bu kıyıları girinti ve çıkıntı son derece azdır. Karadeniz ve Akdeniz kıyıları bu tiptendir.

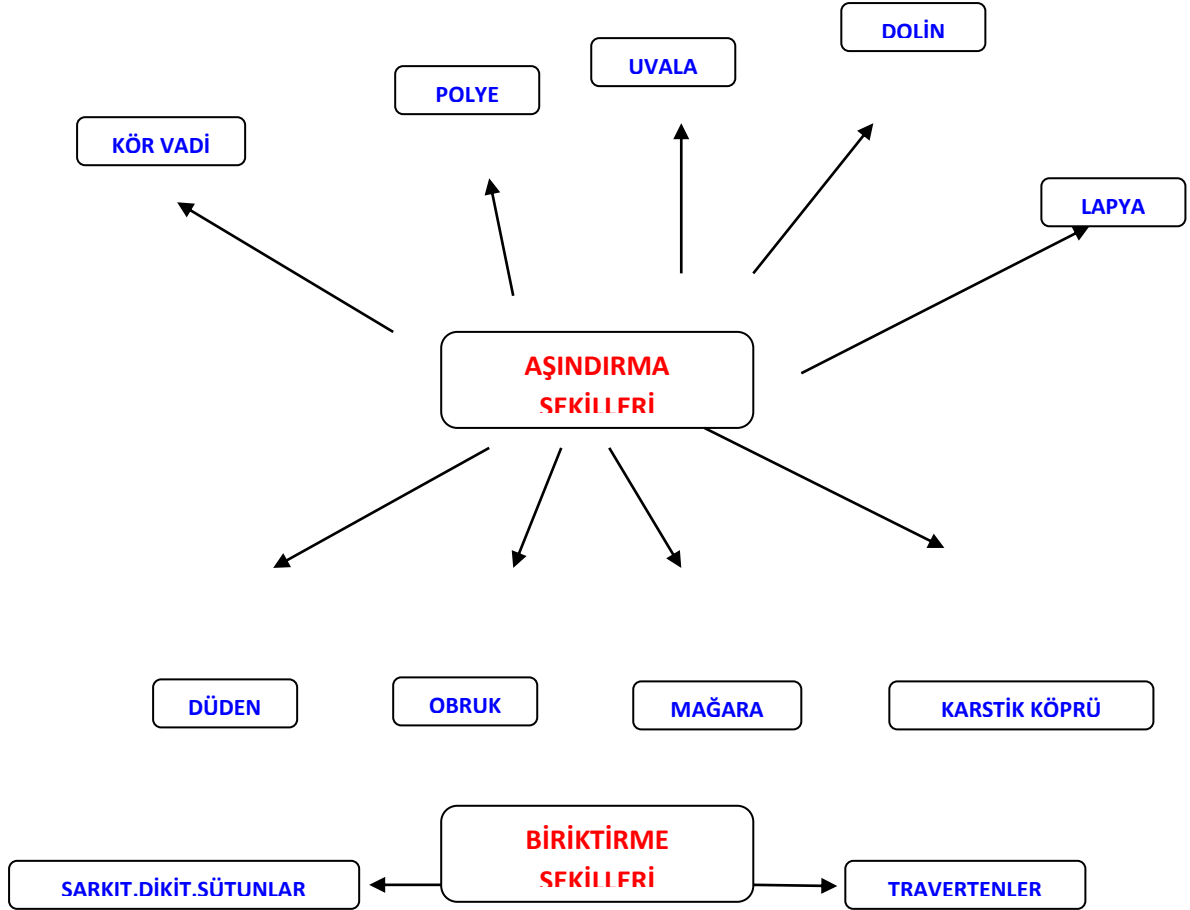
h. Enine kıyıları: Dağların denize dik uzandığı yerlerde enine kıyıları görülür. Bu kıyıları girinti - çıkıntı son derece fazladır. Ege kıyıları bu tiptendir.

KAVRAM HARİTALARI

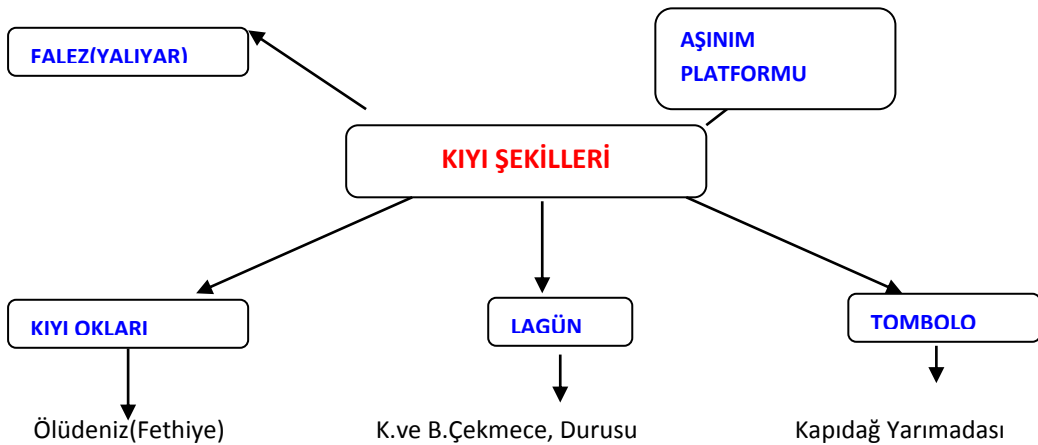
XVI. KONU / DIŞ KUVVETLER

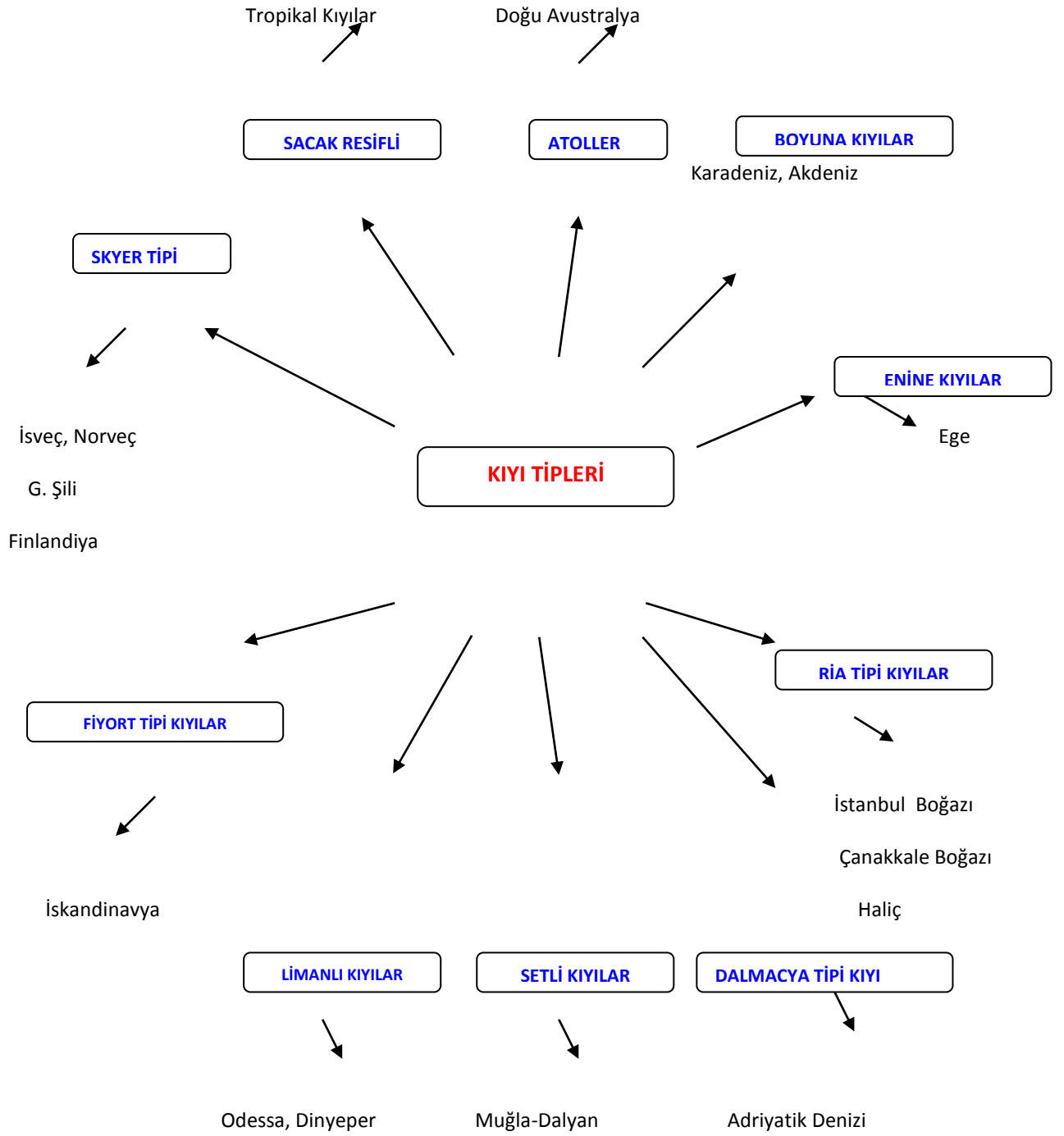
KARSTİK YERŐKİLLERİ/ DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU YERŐKİLLERİ/KIYI TİPLERİ

KARSTİK YERŐKİLLERİ

DALGA ve AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU BAŞLICA YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

KONU TASARIM

XVI. KONU / DIŞ KUVVETLER

KARSTİK YERŞEKİLLERİ/ DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU YERŞEKİLLERİ/KIYI TİPLERİ

1. Kıyı tiplerinin oluşmasında;buzullaşma,dalga hareketleri ve kıyı gerisindeki yer şekilleri gibi faktörler etkilidir.Aşağıdaki kıyı tiplerinden hangisinin oluşabilmesi için dağların kıyıya paralel uzanması gereklidir?

- A-Enine kıyıların B-Ria tipi kıyıların
C-Boyuna kıyıların D-Haliçli kıyıların
E-Deltalı kıyıların

2. Aşağıdaki ülkelerin hangisinde buzulların oluşturduğu yer şekillerine daha çok rastlanır?

- A-Türkiye B-Almanya C-İngiltere
D-A.B.D. E-Norveç

3.-Yağan karların erimeden ertesi yıla kalan kısmına “kalcı kar” denir. Aşağıdaki ülkelerden hangisinde kalcı kar sınırının daha yüksek olduğu söylenebilir?

- A-Kanada B-Almanya C-Norveç
D-Brezilya E-Türkiye

4. Ay'ın ve Güneş'in çekim gücüne bağlı olarak yeryüzündeki suların yükselip-alçalması olayına gel-git denir.Aşağıdakilerden hangisi Türkiye kıyılarında bu olayın etkili olmadığını bir kanıtıdır?

- A)Kıyıların sığ olması
B-Kıyılarımızda koy,körfez sayısının fazla olması
C-Kıyılarımızda falezlerin bulunması
D-Kıyılarımızda delta ovalarının bulunması
E-Doğal limanların fazla olması

5. I. Sığ kıyıların olması

II. Dalga biriktirmesinin etkili olması

III. Okyanusun kıyısında bulunması

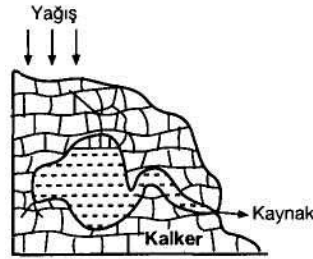
IV. Gel-git genliğinin az olması

V. Kıta sahanlığının geniş olması

Yukarıdakilerden hangisi Tombolo (Saplı ada) oluşumunda gerekli olan koşullardan biri değildir?

- A) V B) IV C) III D) II E) I

6.

Yukarda gösterilen kaynak çeşidinin yaygın olarak görüldüğü bölgede aşağıdaki yer şekillerden hangisi görülmez?

- A) Peri bacası B) Obruk C) Polye
D) Uvala E) Mağara

7.I. Delta

II. Taraça

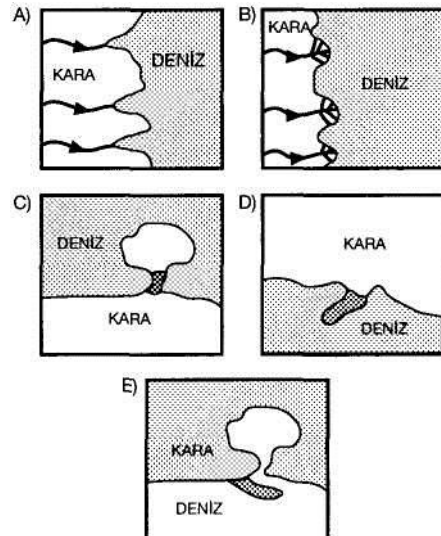
III. Haliç

IV. Menderes

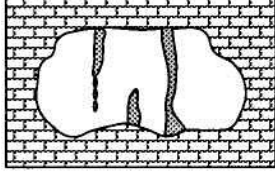
Yukarıdaki yer şekillerinin hangilerinin oluşumunda gel-git genliğinin yüksek olması etkilidir?

- A) I ve II B) II ve IV C) I ve IV
D) Yalnız III E) Yalnız IV

8. Gel-git etkisinin fazla olduğu bir kıyıda aşağıdaki yer şekillerinden hangisinin oluşması daha kolaydır?

9. Aşağıdaki şekilde oluşan sarkıt, dikit ve sütun gibi şekiller aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olan arazilerde yaygındır?

- A) Killi arazilerde
- B) Eğimli, engebeli arazilerde
- C) Kalkerli arazilerde
- D) Bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu arazilerde
- E) Akarsu akımının fazla olduğu arazilerde

10. Göller yöresi, Batı ve Orta Toroslar'da karstik şekillerin sık görülmesi, aşağıdakilerden hangisine kanıttır?

- A) Mekanik çözülmenin hızlı olduğuna
- B) Eriyebilen kayaların varlığına
- C) Akarsu aşındırmasının etkili olduğuna
- D) Volkanik arazi olduğuna
- E) Rüzgâr aşındırmasının etki olduğuna

- I. I. Marmara'da Kapıdağ Yarımadası
- II. Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında falezlerin oluşması
- III. Marmara'da Büyük ve Küçük Çekmece göllerinin oluşması

Yukarıda verilenlerden hangileri dalga ve akıntılarının biriktirmesi sonucunda oluşmamıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I ve III

12. Çözünabilen kayaların bulunduğu alanlarda meydana gelen oluşumlardan biri de karstik göllerdir.

Buna göre, Türkiye'de aşağıda verilenlerden hangisinde karstik göl oluşumu daha fazladır?

- A) Antalya Bölümü
- B) Adana Bölümü
- C) Yukarı Sakarya Bölümü
- D) Orta Fırat Bölümü
- E) Ergene Bölümü

13. Karanın içinde girinti yapmış bu dallı budaklı şekil, Haliç'in düzensiz bir türünü andırır. Ülkemizde bulunmayan Norveç ve İskoçya sahillerinde ise bol örnekleri olan şeklin derin vadisi içine dolmuş soğuk suların üzerinde içerilere doğru gidildikçe etraftaki kar ve buz örtüleri içinde yer alan dik yamaçlı yükseltiler arasında kendinizi bir labirentte hissedersiniz. Aslında içinde dolaştığımız labirent bir akarsu ağının buzul işgaline uğraması sonucunda ortaya çıkan aşındırma harikasıdır başka bir şey değildir.

Yukarıda metinde bahsedilen kıyı tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dalmaçya
- B) Fiyort
- C) Ria
- D) Resifli
- E) Limanlı

14. Akdeniz Bölgesi'nde mağara, obruk, polye, lapyra gibi yer şekillerine sıkça rastlanır.

Akdeniz Bölgesi'nin hangi özelliği bu yer şekillerinin oluşumuna neden olur?

- A) Ortalama yükseltisinin fazla olması
- B) Rüzgâr aşındırmasının etkili olması
- C) Karstik arazinin geniş yer kaplaması
- D) Çok sayıda göl bulunması
- E) Kıta sahanlığının dar olması

15. I. Marmara'da Kapıdağ Yarımadası

II. Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında falezlerin oluşması

III. Marmara'da Büyük ve Küçük Çekmece göllerinin oluşması

Yukarıda verilenlerden hangileri dalga ve akıntılarının biriktirmesi sonucunda oluşmamıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I ve III

16. Kıyı çizgisi ile 200m derinliğe kadar olan yerler aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- A) Kıyı çizgisi
- B) Kıta sahanlığı (şelf alanı)
- C) Körfez
- D) Kıta yamacı
- E) Liman

SESLİ DERS NOTLARI

XVII. KONU / DOĞADAKİ ÜÇ UNSUR SU, TOPRAK, BİTKİ

SULAR

Dünyadaki Suların %97'sini tuzlu sular, %3'ünü tatlı sular oluşturur. Tatlı suların da %68,3'ünü buzullar ve buz dağları, %31,4'ünü yer altı suları, %0,04'ünü tatlı yüzey suları oluşturur. Tatlı yüzey sularının ise %87'sini göller, %11'ini bataklıklar, %2'sini akarsular oluşturur.

OKYANUS VE DENİZLER

Okyanus: Kıtalar arasında yer alan büyük su kütleleridir. Kuzey yarım kürenin %61'i suların %39'u karalarda oluşurken Güney yarım kürenin %81'i suların %19'u karalarda oluşur.

Büyük (Pasifik) Okyanusu: Kuzey Amerika, Güney Amerika ile Asya ve Avustralya arasında yer alır.

Atlas (Atlantik) Okyanusu: Kuzey Amerika, Güney Amerika ile Avrupa ve Afrika kıtaları arasında yer alır.

Hint Okyanusu: Asya, Avustralya ve Antartika kıtaları arasında yer alır.

Deniz: Okyanusların kara kenarlarına ve kara içlerine sokulmuş uzantıdır.

AKARSULAR

Akarsu: Belli bir yatak uzun süreli uzun mesafeler boyunca akan sulardır.

Akarsular döküldükleri yere göre; açık havza ve kapalı havza olmak üzere ikiye ayrılır. Sularını okyanus ve denizlere kadar ulaştıran akarsulara açık havza, suları bir göl ya da bataklıkta son bulan akarsulara kapalı havza denir. Mississippi, Nil gibi akarsular açık havzaya sahipken Seyhun ve Ceyhun nehirleri kapalı havzaya sahiptir.

Akarsular rejimlerine göre ikiye ayrılır. Düzenli rejime sahip akarsular yıl boyunca akımında fazla değişiklik olmayan akarsulardır. Örneğin; Amazon ve Kongo nehirleri gibi. Düzensiz rejime sahip akarsular yıl boyunca akımında büyük değişiklik olan akarsulardır. Örneğin; İndüs ve Ganj nehirleri gibi.

Akarsuların beslenme kaynakları; yağmur suları, kar ve buz suları, kaynak suları, göller, sel suları ve birkaç kaynakla beslenen ya da birkaç iklim bölgesinden geçen büyük akarsular ise karma rejimli akarsulardır.

GÖLLER

Göl: Kara içlerindeki durgun su kütleleridir. Göl suları tatlı, tuzlu, acı, sodalı olabilir. Bu durumla gölün beslenme kaynakları, iklim özellikleri, gidegeninin olup olmaması etkilidir.

Oluşumlarına göre göller

A) Doğal Göller

1) Tektonik Göller: Yer kabuğu hareketleri sırasında oluşan çukurluklara suların dolmasıyla oluşan göllerdir. Ör: Hazar, Aral, Baykal, Balkaş gölleri ile Tuz Gölü, Manyas Gölü, İznik Gölü örnektir.

2) Volkanik Göller: Volkanizma sonucu oluşan krater, kaldera, maar gibi çukurluklara suların dolmasıyla oluşan göllerdir. Ör: Meke Tuzlası maar gölü, Nemrut kaldera gölü, Gölcük krater gölüdür.

3) Karstik Göller: Kalkerli arazinin çözünmesi sonucu oluşan çukurlukların sularla dolması sonucu oluşur. Kestel, Elmalı, Avlan, Suğla gölleri örnektir.

4) Buzul (Sirk) Gölleri: Buzul aşındırması sonucu oluşan çukurlukların sularla dolması sonucu oluşur. Uludağ, Ağrı, Erciyes dağlarının zirvelerinde bulunan göller. Finlandiya ve Kanada'daki göller örnektir.

5) Set Gölleri:

a) Heyelan Set Gölleri: Heyelan sonucu kayan kütlelerin bir akarsu vadisinin önünü kapatmasıyla gerisinde biriken sular heyelan set göllerini oluşturur. Tortum, Sera, Abant, Yedigöller örnektir.

b) Alüvyal Set Gölleri: Akarsuyun taşıdığı alüvyonların bir çukurluğun önünü kapatmasıyla gerisinde biriken sular alüvyal set göllerini oluşturur. Bafa, Köyceğiz, Eymir, Mogan Gölleri örnektir.

c) Volkanik Set Gölleri: Volkandan çıkan lavların bir akarsu vadisinin önünü kapatmasıyla gerisinde biriken sular volkanik set göllerini oluşturur. Çıldır, Erçek, Nazik Gölleri örnektir.

d) Kıyı Set Gölleri (Lagün): Dalgaların getirdiği malzemelerin bir koyun önünü kapatmasıyla oluşan göllerdir. Büyük Çekmece, Küçük Çekmece ve Terkos gölleri örnektir.

e) Moren Set Gölleri: Buzulların getirdiği morenlerin bir çukurluğun önünü kapatmasıyla gerisinde biriken sular moren set göllerini oluşturur.

B) Yapay Göller (Baraj Gölleri): İnsanların bir akarsu vadisinin önünü setle kapatması sonucu geride biriken sular baraj göllerini oluşturur. Atatürk, Keban, Karakaya baraj gölleri örnektir.

YER ALTI SULARI VE KAYNAKLAR

Yeryüzüne yağış halinde düşen suların bir kısmı yerin altına iner ve geçirimsiz bir tabak üzerinde birikerek yer altı sularını oluşturur. İçinde yer altı suyu bulunduran tabakaya akifer denir.

Yer altı suları fay hatlarının geçtiği yerlerde, kalkerli arazilerde ve kum ve çakıl gibi gözenekli arazilerde fazla görülür.

Yer altı sularının yeryüzüne çıktığı yere kaynak denir. **Kaynak çeşitleri:**

1. Vadi (Yamaç) Kaynağı: Akarsu vadilerinin yamaçlarından yeryüzüne çıkan sulardır.

2. Karstik Kaynak: Kalkerli arazilerde yer altı suyunun yeryüzüne çıktığı yerdir. Fıskırarak çıkanlara voklüz denir.

3. Fay Kaynağı: Yer altı sularının bir fay boyunca yeryüzüne çıktığı yerdir.

4. Gayzer Kaynakları: Aktif volkanların bulunduğu yerlerde yer altı sularının basınçla yeryüzüne fıskırarak çıktığı kaynaklardır.

5. Artezyen Kaynağı: İki geçirimsiz tabaka arasındaki bir geçirimsiz tabakada biriken yer altı sularının insanların açtığı sondajla yeryüzüne çıkarıldığı kaynaklardır.

NOT: Fay kaynağı ve gayzer kaynaklarının suları sıcak, diğerleri soğuktur. Türkiye'de gayzer kaynakları yoktur. Çünkü Türkiye'de aktif volkan yoktur.

TOPRAKLAR

Kayaçların fiziksel ve kimyasal çözünmeye uğramasıyla topraklar oluşur. Fiziksel (Mekanik) çözünme en çok soğuk (Tundra iklimi ve dağların yüksek kesimleri) ve kurak iklimlerde (çöllerde) görülür. Kimyasal çözünme ise sıcak ve nemli iklim bölgelerinde (Ekvatorial iklim, Muson iklimi, Akdeniz iklimi) görülür. Kimyasal çözünmede toprak oluşumu daha hızlı gerçekleşir.

Toprak Çeşitleri

A) ZONAL TOPRAKLAR

1. Lateritler: Sıcak ve nemli iklim bölgelerinde Ekvator'da geniş yapraklı ağaçların altında oluşur. Amazon, Kongo Havzaları, Endonezya, Malezya görüldüğü yerlerdir. Mikroorganizmaların çokluğu nedeniyle humus bakımından fakirdir.

2. Çöl Toprakları: Çöl ikliminde çöl bitki örtüsünün altında oluşan topraklardır. K. Amerika'da Arizona, G. Amerika'da Atacama, Arabistan çölleri, Afrika'da Sahra ve Kalahari çölleri, Orta Avustralya görüldüğü yerlerdir. Humus bakımından fakir mineral (tuz) yönünden zengindir.

3. Terra-Rossa: Akdeniz ikliminde makilerin altında oluşan topraklardır. Amerika'da Kaliforniya, Orta Şili, Akdeniz çevresindeki ülkeler, Afrika'da Kap bölgesi, Güneybatı Avustralya görüldüğü yerlerdir. Mineral (kireç) yönünden zengindir. Türkiye'de Akdeniz kıyılarında, Ege kıyılarında, Güney Marmarada görülür.

4. Kahverengi Orman Toprakları: Orta kuşak karalarının batısında okyanusal iklimde karışık ormanların altında oluşur. Batı Avrupa, Kuzeybatı Amerika, Yeni Zelanda, Güney Şili görüldüğü yerlerdir. Humus yönünden zengindir. Türkiye'de Karadeniz kıyılarında görülür.

5. Kahverengi ve Kestane Renkli Bozkır Toprakları: Orta kuşak karalarının iç kesimlerinde yarı kurak karasal iklimde bozkırların altında oluşan topraklardır. Orta Asya, Orta Amerika görüldüğü yerlerdir. Humus bakımından fakir, mineral yönünden zengindir. Türkiye'de İç Anadolu Bölgesi, GDA. Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Trakya'da görülür.

6. Çernozyumlar: Yarı nemli karasal iklimde çayırların altında oluşan topraklardır. Güney Rusya ve Kafkasya'da görülür. Dünyanın humus yönünden en zengin topraklarıdır. Türkiye'de Erzurum-Kars platolarında görülür.

7. Podzol Toprakları: Sert karasal iklimde iğne yapraklı ormanların altında oluşan topraklardır. Kanada, İskandinavya, Sibiry'a da görülür.

8. Tundra Toprakları: Tundra ikliminde tundra bitki örtüsünün altında oluşan topraklardır. Toprak yılın 9 ayı donmuş halde 3 ay bataklık halindedir. Kanada'nın kuzeyi, İskandinavya'nın kuzeyi, Grönland kıyıları, Sibiry'a'nın kuzeyinde görülür.

B) INTRA ZONAL TOPRAKLAR

1. Halomorfik Topraklar: Tuzlu Topraklar

2. Hidromorfik Topraklar: Bataklıklarda, taban suyu seviyesinin yüksek olduğu yerlerde, drenajın iyi olmadığı alanlarda görülen topraklardır.

3. Kalsimorfik Topraklar:

a) **Rendzinalar:** Yumuşak kireçtaşları üzerinde oluşan topraklardır.

b) **Vertisoller (Döner Topraklar):** Kili kireçli topraklarda nemli dönemde toprağın şişmesi kurak dönemde toprağın çatlamasıyla adeta yerinde döner durumdaki topraklardır.

C) AZONAL TOPRAKLAR:

1. Alüvyal Topraklar: Akarsuların taşıyıp biriktirdiği topraklardır.

2. Lösler: Rüzgarların taşıyıp biriktirdiği topraklardır.

3. Morenler: Buzulların taşıyıp biriktirdiği topraklardır.

4. Kolüvyal Topraklar: Sel sularının dağ eteklerine taşıyıp biriktirdiği topraklardır.

5. Regosoller: Kumlu Topraklardır.

BİTKİLER

BİTKİ FORMASYONLARI

A) AĞAÇ FORMASYONU: Sıcaklık ve yağışın yeterli olduğu yerlerde ağaç yetişir. Ağaç topluluğuna orman denir.

1. Ekvatorial Yağmur Ormanları: Sıcak ve nemli iklimde görülen bitki örtüsüdür. Amazon, Kongo Havzaları, Endonezya, Malezya'da görülür. yıl boyunca yeşil, yaprak dökmezler, geniş yapraklı, gür ve uzun boylu ağaçlardır.

2. Muson Ormanları: Muson ikliminde görülen geniş yapraklı ağaçlardır. Hindistan, Çin, Japonya görüldüğü yerlerdir.

3. Orta Kuşağın Karışık Ormanları: Okyanusal iklimde geniş ve iğne yapraklı ağaçların bir arada bulunduğu ormanlardır. Batı Avrupa, Kuzeybatı Amerika, Yeni Zelanda ve Güney Şili'de görülür. Yapraklarını sonbaharda dökerler.

4. İğne Yapraklı Ormanlar (Tayga=Boreal Ormanlar): Sert karasal iklimde görülen iğne yapraklı ağaçlardır. Kanada, İskandinavya, Sibiry'a da görülür.

B) ÇALI FORMASYONU: Ağaçların tahrip edildiği yerlerde oluşan daha cılız bodur ağaççıklarındır

1. Maki: Akdeniz iklim bölgesinde kızılçamların tahrip edildiği yerlerde görülen çalılardır. Zeytin, yaban mersini, pırnal meşesi, zakkum, kocayemiş, defne maki türlerindedir. Amerika'da Kaliforniya, Orta Şili, Akdeniz çevresindeki ülkeler, Afrika'da Kap bölgesi, Güneybatı Avustralya görüldüğü yerlerdir.

2. Garig: Akdeniz iklim bölgesinde makilerin tahrip edildiği yerlerde görülen daha cılız çalılardır.

3. Psödomaki (Yalancı Maki): Karadeniz iklimi gibi geçiş iklimlerinde ormanların tahrip edildiği yerlerde görülen makilerdir. Orman gülü, yabani fındık, şimşir örnekleridir.

C) OT FORMASYONU: Yağışın yetersiz olduğu yerlerde oluşan otsu bitkilerdir.

1. Savan: Yazı yağışlı tropikal iklimde 10°-20° enlemlerinde görülen yazın yeşeren kışın sararan uzun boylu otlardır. Afrika ve G. Amerika'da daha çok görülür.

2. Step (Bozkır): Yarı kurak karasal iklimde görülen ilkbaharda yeşeren yazın sararan cılız otlardır. İnsanların ormanları tahrip etmesi sonucu oluşan bozkırlara antropojen bozkır denir. Orta Asya, Orta Amerika, Arjantin'de görülür.

3. Çayır: Yarı nemli karasal iklimde görülen yazın yeşeren gür uzun boylu otlardır. Dağların yüksek kesimlerindeki çayırlara alpin çayır denir. Güney Rusya ve Kafkasya'da görülür.

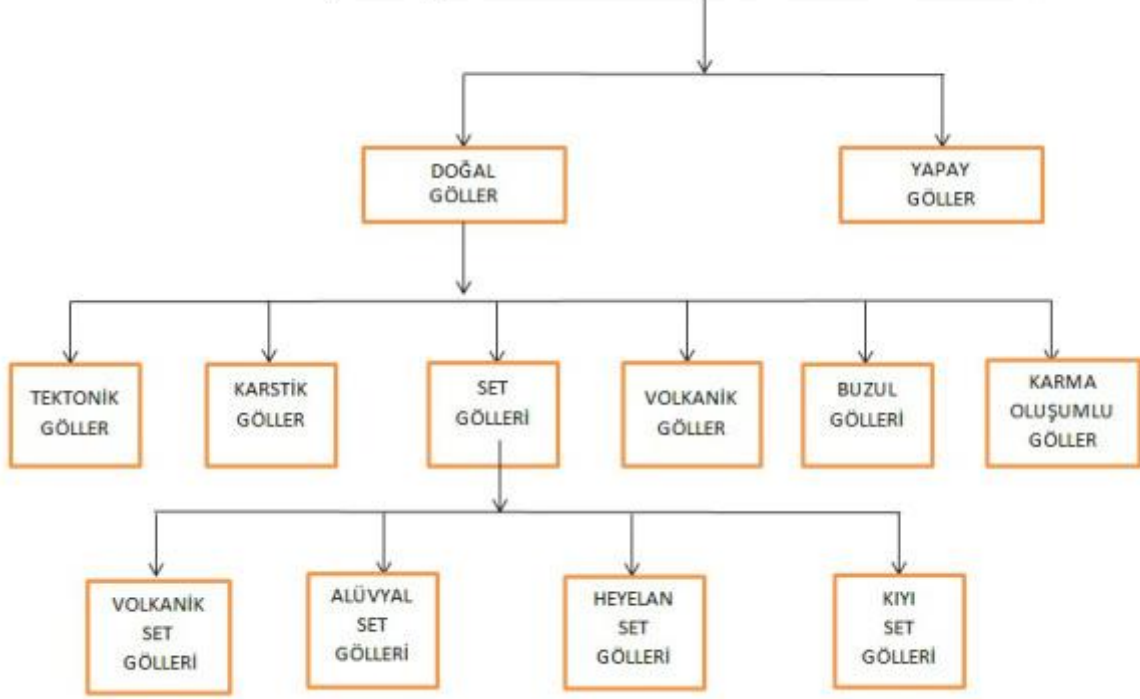
4. Tundra: Tundra ikliminde görülen soğuğa dayanıklı cılız otlardır. Yosun, Liken vb bitkiler tundralar örnektir. Kanada'nın kuzeyi, İskandinavya'nın kuzeyi, Grönland kıyıları, Sibiry'a'nın kuzeyinde görülür.

D) ÇÖL FORMASYONU: Çöl ikliminde görülen kuraklığa dayanıklı kaktüs türünde bitkilerdir. Kökleri derin, gövdeleri geniş, dikenli bitkilerdir. K. Amerika'da Arizona, G. Amerika'da Atacama, Arabistan çölleri, Afrika'da Sahra ve Kalahari çölleri, Orta Avustralya görüldüğü yerlerdir.

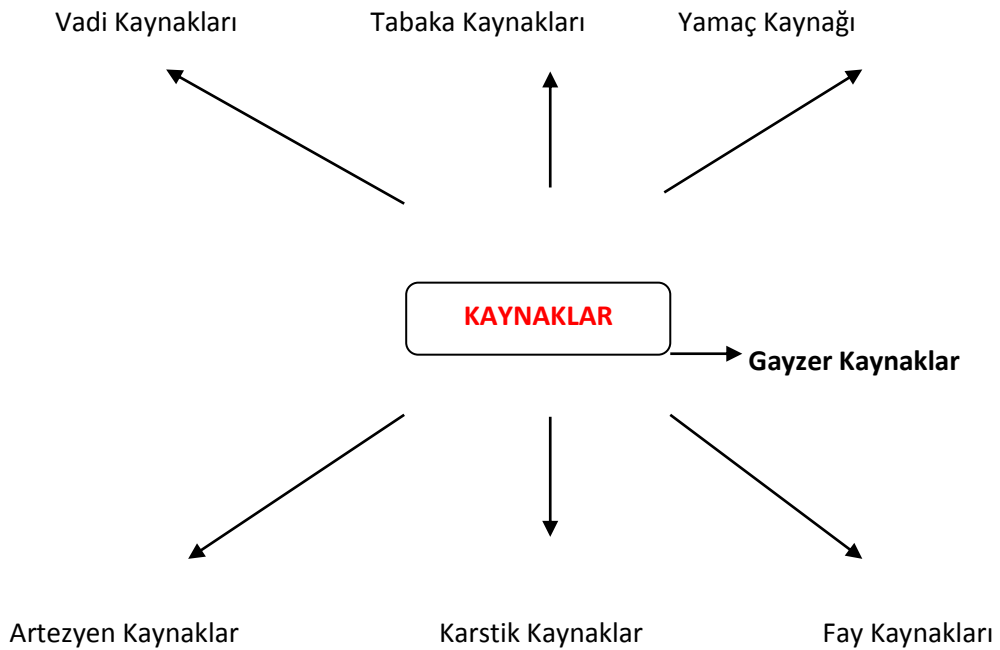
KAVRAM HARİTALARI

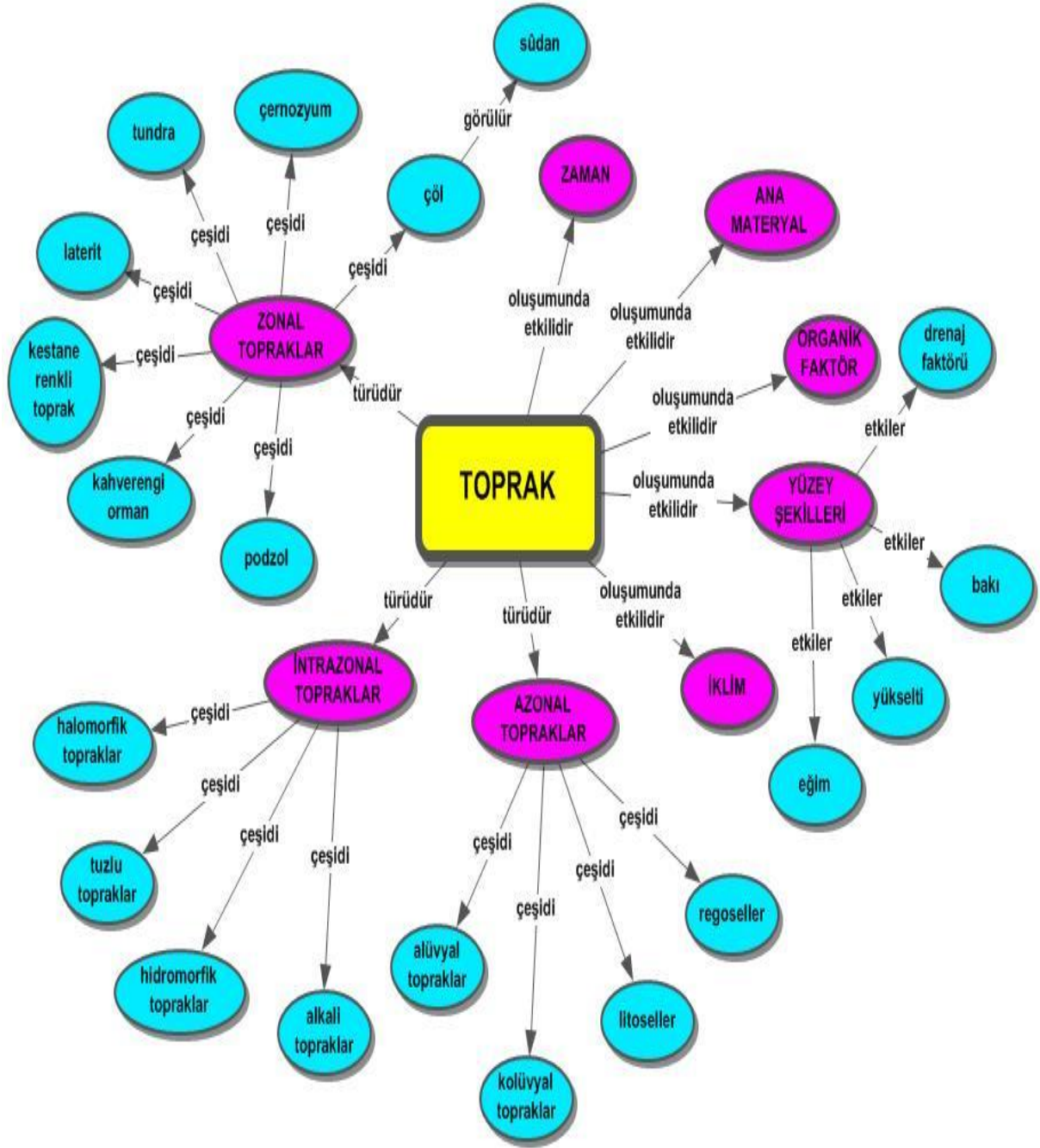
XVII. KONU / DOĞADAKİ ÜÇ UNSUR SU, TOPRAK, BİTKİ

OLUŞUMLARINA GÖRE GÖLLER

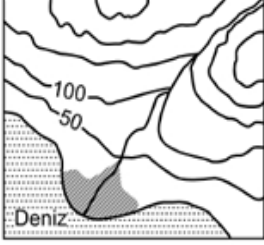
YERALTI SULARI ve KAYNAKLARI

KONU TASARIM

XVII. KONU /DOĞADAKİ ÜÇ UNSUR SU, TOPRAK, BİTKİ

1. Yukarıdaki topografya haritasında taralı alandaki alüvyal topraklarda horizonların oluşmamasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?(2013YGS)

- A) Eğimin azaldığı yerlerde oluşması
- B) Mineral ve organik madde bakımından zengin olması
- C) Taban suyunun yüksek olması
- D) Kil içeriğinin yüksek olması
- E) Akarsuların getirdiği malzemelerle sürekli yenilenmiş olması

2. Yukarıdaki Türkiye haritasında numaralarla gösterilen alanlardaki akarsular denge profiline ulaşmamıştır.

Bu durum aşağıdaki özelliklerden hangisiyle çelişir? (2013YGS)

- A) Akış hızlarının fazla olmasıyla
- B) Enerji potansiyelinin yüksek olmasıyla
- C) Derine aşındırmanın yüksek olmasıyla
- D) Yük miktarının düşük olmasıyla
- E) Vadilerinin genellikle "V" profilli olmasıyla

3. Erozyona sebep olan faktör ve etkisini gösteren aşağıdaki örnek olay eşleşmelerinden hangisi yanlıştır? (2013YGS)

Sebeb olan faktör	Örnek olay
A) Yer şekillerinin engebeli ve eğimli olması	Toprağın yamaç boyunca taşınması
B) Yanlış arazi kullanımı	Uygun olmayan alanların tarıma açılması
C) İklim elemanlarının etkisi	Sağanak yağışlarla toprağın taşınması
D) Doğal bitki örtüsünün tahribi	Meralarda aşırı hayvan otlatılması
E) Ana materyalin etkisi	Volkanik sahalarda daha az erozyon görülmesi

4. Dış kuvvetler tarafından taşınan malzemelerin birikmesiyle oluşan ve horizonları olmayan topraklara aşağıdaki yerlerin hangisinde rastlanmaz?(2010YGS)

- A) Birikinti konileri B) Kanyon yamaçları
- C) Dağ etekleri D) Vadi tabanları
- E) Delta ovaları

5.I. Anadolu aktif deprem kuşakları üzerinde yer alır.

II. Anadolu'da volkanik alanlarla fay hatlarının çakıştığı bölgeler vardır.

III. Anadolu'da çok sayıda göl vardır.

IV. Anadolu'daki yeryüzü şekilleri çok engebelidir.

"Türkiye, sıcak su kaynakları bakımından zengindir." diyen bir araştırmacı, yukarıdakilerden hangilerine dayanarak bu yargıya ulaşmış olabilir?(2011 ygs)

- A) I ve II B) I ve III C)II ve III
- D)II ve IV E)III ve IV

10-Bir bölgenin aşağıdaki özelliklerinden hangisi, o bölgedeki bozkırın antropojen olduğunun bir göstergesi

6.X bölgesinin doğal bitki örtüsü maki, Y bölgesinin doğal bitki örtüsü bozkırdır.

Bu durum, X ve Y bölgelerinin aşağıdakilerin hangisi bakımından farklı olmasına bağlanabilir? (2006 öss)

- A) Düzlük alanların oranı B) Toprak türü
C) Uygulanan tarım yöntemleri D) Yapılan hayvancılık türü
E) İklim tipi

7.Yeryüzündeki göl sularının tuzlu, tatlı ya da sodalı olmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi yoktur?(2006 öss)

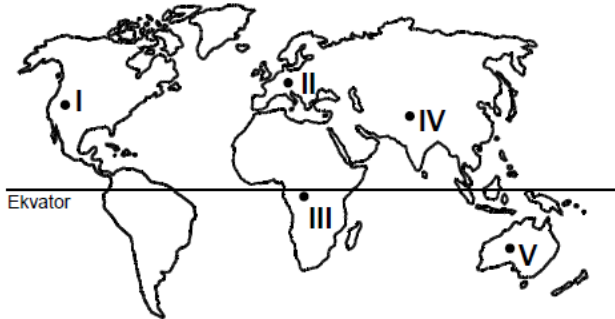
- A) Gölün gideğenin olup olmaması
B) Göl çanağının kayaç yapısı
C) Gölün denizden yüksekliği
D) Göle ulaşan akarsuların az ya da bol su taşıması
E) Gölün bulunduğu yerin iklim özellikleri

Yeryüzünün herhangi bir yerinde, yükseklere çıkıldıkça bitki örtüsü kutuplara yaklaşılmış gibi değişikliğe uğrar.

8.Türkiye ile ilgili aşağıdaki gözlemlerden hangisi, bu genellemeye bir örnektir?(2005 ÖSS)

- A) Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde ormanların tahrip edilmesiyle makilerin geniş yer kaplaması
B) Kuzey Anadolu Dağları'nda 1000–1200 metreden sonra geniş yapraklı ormanların yerini iğne yapraklılara bırakması
C) Akdeniz iklimine özgü bazı bitki türlerinin Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesiminde de görülmesi
D) Akdeniz ve Ege bölgelerinde tropik bitkilerin yetişebilmesi
E) Torosların kuzey ve güney yamaçlarında orman üst sınırının farklı olması

9.Orman üst sınırını sıcaklığın yetersizliği ve yükselti belirler.

Buna göre, haritadaki numaralanmış yerlerin hangisinde orman üst sınırının en yüksek olması beklenir?(2009 öss)

- A) I B) II C) III D) IV E) V

olabilir ?

- A) Topraklarının tarıma elverişli olması
B) Farklı otsu bitki türlerinin olması
C) Yerleşmelerin sık olması
D) Geniş düzlüklerin yer alması
E) Yer yer orman ağacı topluluklarının görülmesi

11. Türkiye'deki yeryüzü şekilleri düşünüldüğünde batıdan doğuya doğru gidildiğinde aşağıdakilerden hangisi akarsular üzerinde görülebilecek bir değişme olabilir?

- A) Akış hızlarının artması
B) Yatak eğimlerinin azalması
C) Rejimlerinin daha düzenli olması
D) Taşımacılığa daha elverişli olmaları
E) Debilerinin azalması

12. Akarsuyun taşıdığı malzemeyi biriktirebilmesi için aşağıdakilerden hangisinin gerçekleşmesi gerekir?

- A) Debinin artması
B) Rejiminin düzenli olması
C) Belli bir dönemde kuruması
D) Yeryüzünün beslenmesi
E) Yatak eğiminin azalması

13. Aşağıdaki havzaların hangisinin akarsularında erimiş halde kireç oranının daha çok olması beklenir?

- A) Konya Havzası
B) Tuz Gölü Havzası
C) Van Gölü Havzası
D) Aras Havzası
E) Göller Yöresi Havzası

14. Çok kısa süre içinde birden bire kabarak coşkun şekilde akan, daha sonra kuruyacak duruma gelen akarsulara "sel rejimli akarsular" denir. Verilen tanımdaki gibi bir akarsu için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sağanak yağışların kontrolünde olduğuna
B) Düzensiz rejimli olduğuna
C) Kurak ve yarı kurak bölgede bulduklarına
D) Taşımacılığa elverişsiz olduklarına
E) Boylarının çok uzun olduğuna

SESLİ DERS NOTLARI

XVIII. KONU / YERLEŞME

YERLEŞME COĞRAFYASI

Yerleşme, insanların oturduğu ve yararlandığı alandır. Yerleşme coğrafyası en küçüğünden en büyüğüne kadar yerleşme birimlerini bunların özelliklerini ve dağılımlarını kendisine konu edinen beşeri coğrafyanın alt dalıdır.

TÜRKİYE'DE YERLEŞME ŞEKİLERİ

İdari sınıflamaya göre yerleşmeler

Köy: en küçük yerleşme birimidir. Köy; okul, cami, otlak, baltalık ve orman gibi ortak malları bulunan toplu ve dağınık şekilde oturan insanların, tarla bahçe ve bağlarıyla birlikte oturdukları yerleşmelerdir.

İlçe: Köy ile il arasındaki idari birimdir. Kaymakam tarafından yönetilir. İlçenin sınırları içerisinde ilçe merkezi ve ona bağlı köyler bulunur.

İl: En büyük idari birimdir. Vali tarafından yönetilir. İl sınırları içerisinde, ilçe merkezleri ve bu ilçelere bağlı köyler bulunur.

Yerleşme Coğrafyası açısından yerleşmeler şöyle sınıflandırılır.

Not: Coğrafi yönden bu iki grup yerleşme arasındaki fark, yerleşme birimlerindeki insanların uğraşmış oldukları ekonomik fonksiyonlar ve nüfuslarıdır. Eğer bir yerleşim birimindeki insanların çoğu geçimini tarımdan elde ediyorsa ve nüfusu 2000'in altında ise burası Kırsal Yerleşme, buna nüfusun çoğu geçimini sanayi ve hizmetler sektöründe çalışarak sağladığı ve nüfusunun 10000'in üzerinde olan yerleşim birimleri Kentsel Yerleşme grubuna dâhildir.

1. Kır Yerleşmeleri:

Kır yerleşmeleri, tarım ve hayvancılığın birlikte yapıldığı ve nüfusu 2000'den az olan yerleşmelerdir

Başlıca Kır yerleşmeleri; köyler ve tek ev ile köy arasın da geçiş özelliği gösteren köy altı yerleşmelerdir.

Not: Kır yerleşmelerinin özelliğini doğal çevre ile insanların ekonomik faaliyetleri belirlemektedir.

Yurdumuzdaki kır yerleşmeleri, yerleşme birimlerinin özellikleri bakımından köy altı yerleşmeleri ve köyler olmak üzere ikiye ayrılır.

A) Köy altı yerleşmeleri:

Köyden küçük olan idari ve ekonomik olarak köye bağlı olan köy altı yerleşmeleri, bazı kişilerin çeşitli nedenlerle köylerden ayrılarak küçük birimler halinde oluşturdukları yerleşmelerdir.

Çiftlik: Başta Trakya olmak üzere, batı Anadolu, Akdeniz ve iç Anadolu bölgelerinde yaygın olarak bulunan köy altı yerleşmelerden biridir.

Çiftlik, köy ve kent yerleşmelerinin uzağında kurulmuş genellikle geniş bir toprak mülkiyeti içinde oluşmuş küçük yerleşim birimleridir.

Mezra: Tarım yapılabilecek ya da hayvan beslenebilecek bir alanda birkaç ev ve eklentisinden oluşan köyaltı yerleşmeleridir.

Kelime anlamı olarak ziraat yapılan yer anlamına gelir. Mezra, herhangi bir köyün sınırları içinde ama köyden uzak birkaç ev ve tarım yapılan alanlardan oluşur. Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde yaygın olan yerleşmelerdir.

Kom: Hayvan yetiştirme ve besleme amacıyla köylerden uzak yerlerde kurulmuş evler ile eklentilerinden oluşan yerleşim birimleridir. D.A. bölgesine özgü bir yerleşme biçimidir.

Komlar genellikle yazın faaldir. Geçici yerleşim birimleridir

Oba: Hayvancılıkla uğraşan ailelerin genellikle çadırlardan oluşan ve yaz aylarında yerleşilen geçici yerleşmelerdir. Akdeniz bölgesindeki Yörüklerin geleneksel yaşamları, oba şeklindedir.

Divan: Birbirinden uzakta kurulmuş olan ve birlikte bir köyü oluşturan mahallelere divan denir. Samsun, Bolu, İstanbul üçgeni içindeki alanda görülen sürekli yerleşmelerdir.

Yayla: Köy altı yerleşmelerinin en yaygın olanlarıdır. Yaylacılığın ülkemizde bu kadar yaygın ve önemli olması, ülkemizin yer şekilleri ve iklimin doğal sonucudur. Ülkemizde yazların genelde az yağışlı geçmesi nedeniyle otlar kurur. İnsanlarda hayvancılık faaliyetlerini geliştirmek için yazın yeşil otlakların bulunduğu yüksek ve serin yerlere çıkarlar.

Türkiye'de hayvancılık amacıyla yapılan yaylacılıktan başka yaylacılık etkinlikleri de vardır.

Özellikle son yıllarda kıyıların giderek kirlenmesi ve deniz kıyılarında yapılan tatilin pahalı olması, yayla turizmini geliştirmiştir.

Köyler:

1924 yılında çıkarılan 442 sayılı köy kanuna göre, cami, okul yayla, baltalık, orman gibi malları bulunan ve toplu ve dağınık olarak oturan insanların, bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte oluşturdukları yerleşmelere köy yerleşmesi denir.

Ülkemizde kırsal yerleşmeler dokularına göre toplu ve dağınık olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Toplu Yerleşme :

Yerleşmeyi meydana getiren evlerin birbirine çok yakın olduğu yerleşmelere toplu yerleşme adı verilir. Yer şekillerinin sade, su kaynaklarının az olduğu kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde evlerin mevcut su kaynaklarının etrafında toplanmasıyla oluşur.

Örnek: İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu

Dağınık Yerleşme:

En küçük yerleşme olan evler yerleşim alanına tek tek dağılmış ise bu yerleşme şekline dağınık yerleşme adı verilir. Su kaynaklarının bol, yer şekillerinin engebeli ve tarım arazilerinin parçalı olduğu yerde dağınık yerleşmeler yaygındır. Ülkemizde dağınık yerleşmelerin en fazla olduğu bölge Karadeniz bölgesidir.

Not: Dağınık ve toplu yerleşmeyi belirleyen onu etken su kaynaklarının dağılışı ve yer şekilleridir.

KENTSEL (ŞEHİR) YERLEŞMELER

Belirli bir plana göre kurulmuş, nüfusu çoğunlukla sanayi, ticaret ve hizmet sektörüyle uğraştığı tarımsal hizmetlerin çok az olduğu, nüfusu 10.000 den fazla olan en büyük yerleşim birimlerine şehir (kent) denir.

Kent yerleşmelerini kır yerleşmelerinden ayırmada daha çok nüfusu, idari yapısı ve ekonomik fonksiyon kriterleri dikkate alınır.

T.İ.K.(Türkiye istatistik kurumu) nüfusu 10.000 nin üzerindeki yerleşmeleri kent olarak kabul etmektedir.

1) Nüfusuna Göre Şehirler:

TÜİK (Türkiye istatistik kurumu)'e göre nüfusu 10.000 üzerinde olan tüm yerleşmeler kent kabul edilmiştir. Kentler nüfusu büyüklüklerine göre küçük, orta, büyük, çok büyük kentler(metropol) olmak üzere dörde ayrılmıştır.

Küçük kentler, 10.000 ile 25.000 arası nüfusa sahip olan kentlerdir.

Orta büyüklükteki kentler, 25.000 ile 100.000 arası nüfusa sahip olan kentlerdir.

Büyük kentler, 100.000 ile 500.000 arasında nüfusa sahip olan kentlerdir.

Çok büyük kentler (metropolitan), nüfusu 500.000 den fazla olan kentlerdir.

Ülkemizdeki metropolitan kentler şunlardır.

Marmara bölgesinde; İstanbul ve Bursa, Kocaeli(İzmit), Ege bölgesi; İzmir, İç Anadolu bölgesi, Ankara, Konya ve Kayseri, Akdeniz bölgesi; Adana, Mersin(içel), Antalya, Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Gaziantep, Diyarbakır, Karadeniz bölgesinde; Samsun, Doğu Anadolu bölgesinde; Erzurum.

Ülkemizin tek mega kenti İstanbuldur.

Mega kent: Nüfusu 10.000.000 dan fazla olan kentlerdir.

Fonksiyonlarına Göre Kentler

Kentlerin fonksiyonlarına göre sınıflandırılmasında, kentin kurulup gelişmesinde etkili olan ekonomik, askeri, idari ve kültürel etkinlikler dikkate alınır.

Bir kentin kurulmasında ya da büyüüp gelişmesinde birden çok faktör etkili olur. Bu faktörlerden hakim olanı kentin fonksiyonunu belirler.

1) Tarım Kentleri:

Kentin kurulmasında ve gelişmesinde tarımsal etkinlikler ön plandadır. Ekonomisi tarıma dayalı olan şehirlerdir. Tarım alanlarının merkezinde yer alan bu kentlerde sanayi faaliyetleri tarım ürünlerinin işlenmesine dayalıdır.

Tarım kentlerinin büyümeleri, çevrelerindeki tarım alanlarının genişliğine, ürün çeşitliliğine ve verimliliğine bağlıdır.

Tarım kentlerimizin Bazıları Şunlardır:

Marmara Bölgesinde; Edirne, Kırklareli, Yalova, Karacabey,Lüleburgaz.
Ege Bölgesinde; Akhisar, Turgutlu, Salihli, Alaşehir,ödemiş, Bergama, Söke.
Akdeniz Bölgesinde; Fethiye,Finike,Ceyhan, Burdur, Silifke, Mut
İç Anadolu Bölgesinde; Karaman, Aksaray, Akşehir, Kırşehir, Niğde
Doğu Anadolu Bölgesinde; Kars,Erzincan, Muş, Iğdır, Van
Karadeniz Bölgesinde; Rize, Amasya, Çorum, Düzce, Kastamonu
Güney doğu Anadolu Bölgesinde; Mardin, Şanlıurfa, Diyarbakır.

2) Sanayi Kentleri

Bu kentlerin kuruluşunda ve gelişiminde sanayi tesisleri etkili olmuştur.. Bu kentlerin kurulduğu yerler genellikle sanayi faaliyetleri için gerekli olan hammadde, enerji kaynaklarına yakın ve ulaşım kolaylığı olan bölgelerdir.

Örnek olarak; Karadeniz Ereğlisi, İskenderun, Karabük gibi kentler demir-çelik fabrikaları kurulduktan sonra gelişmelerini sağlamışlardır. İstanbul Kocaeli Adapazarı, Bursa İzmir, batman, Adana, denizli, Kırıkkale, Zonguldak, Karabük, gibi kentlerimiz başlıca sanayi kentleridir.

3) Ticari Kentleri

Kentin ticari fonksiyonun ön plana çıkması için önemli kara ve deniz yolları üzerinde bulunması gerekir. Ayrıca kentte ticari değeri yüksek malların üretilmesi gerekir. Bu nedenle sanayi faaliyetlerinin geliştiği kentlerde üretimin bir sonucu olarak pazarlama ve ticaret de gelişme göstermiştir.

İstanbul, İzmir, Ankara, Mersin, Trabzon, Samsun, Gaziantep, Eskişehir, kayseri bursa başlıca ticaret kentlerimizdir.

4) Liman Kentleri

Deniz ulaşımı ve taşımacılığında gemilerin kalkış ve varış yerleri olan limanların çevresinde kurulan kentlerdir. Bu kentler aynı zamanda ülkelerin, ihracat ve ithalat yaptıkları giriş ve çıkış yerleridir. Onun için tarihi çağlardan beri ticari açıdan büyük öneme sahip olan kentler, limanların yakınında kurulmuştur.

Liman kentlerinin büyüklüğü, sahip olduğu limanın ticaret hacmine ve liman iç bölgelerle olan ulaşım olanaklarına bağlıdır.

Bir limanın iç bölgelere olan etkileşim alanına hinterland(ard bölge) adı verilir.

İç bölgelerle demir yolu kara yolu bağlantısı olan limanların hinterlandı geniş olduğundan bu limanlar gelişmeye elverişlidir.

Not: Karadeniz kıyısında doğal bir liman olan Sinop limanı hinterlandının dar olmasından dolayı gelişememişken, aynı kıyıda yer alan samsun limanı hinterlandı geniş olmasından dolayı gelişmiştir.

Başlıca Liman Kentlerimiz; İstanbul, İzmir, Mersin, Trabzon, samsun, Zonguldak, Antalya ve İskenderun dur.

5)Turizm Kentleri

Çeşitli doğal güzellikler, tarihi zenginliklere sahip şehirlerimiz birer turizm merkezi durumundadır.Başlıca turizm kentlerimiz, İstanbul, İzmir, Antalya, Alanya, Kuşadası, Marmaris, Bodrum, Fethiye, Ürgüp, Göreme'dir.

6) Ulaşım Kentleri:

Büyümesinde ulaşım hizmetlerinin etkili olduğu kentlerdir. Genellikle kavşak noktaları ve işlek yollar üzerinde kurulan bu kentlerde, ulaşım koşullarının gelişmesi, sanayi, ticaret ve hizmetler sektörünü de geliştirmiştir. Başlıca ulaşım şehirleri; İstanbul, Ankara, afyon, Eskişehir, Konya'dır

7) İdari Fonksiyonlarına Göre Şehirleri:

Bazı kentlerimiz idari merkez olmaları nedeniyle gelişmişlerdir. Ankara'nın bugünkü duruma gelmesinin en önemli nedeni başkent olmasıdır. Konya, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi kentlerin gelişerek bugünkü duruma gelmesinde geçmişte başkent olmalarının önemli rolü vardır.

8) Askeri Şehirleri:

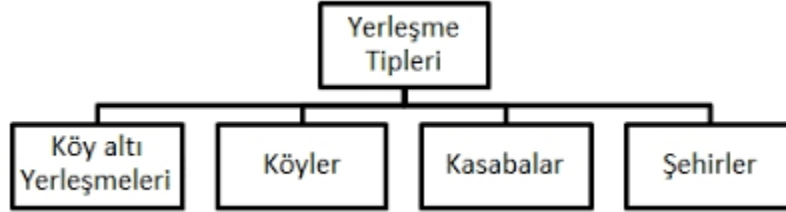
Bazı kentlerimizin gelişmesinde askeri birliklerin orada kurulması etkili olmuştur. Örneğin; Sarıkamış(kars), Çorlu(Tekirdağ), Isparta, burdur, Manisa(Kırkağaç),Konya, Malatya.

9) Kültür Kentleri:

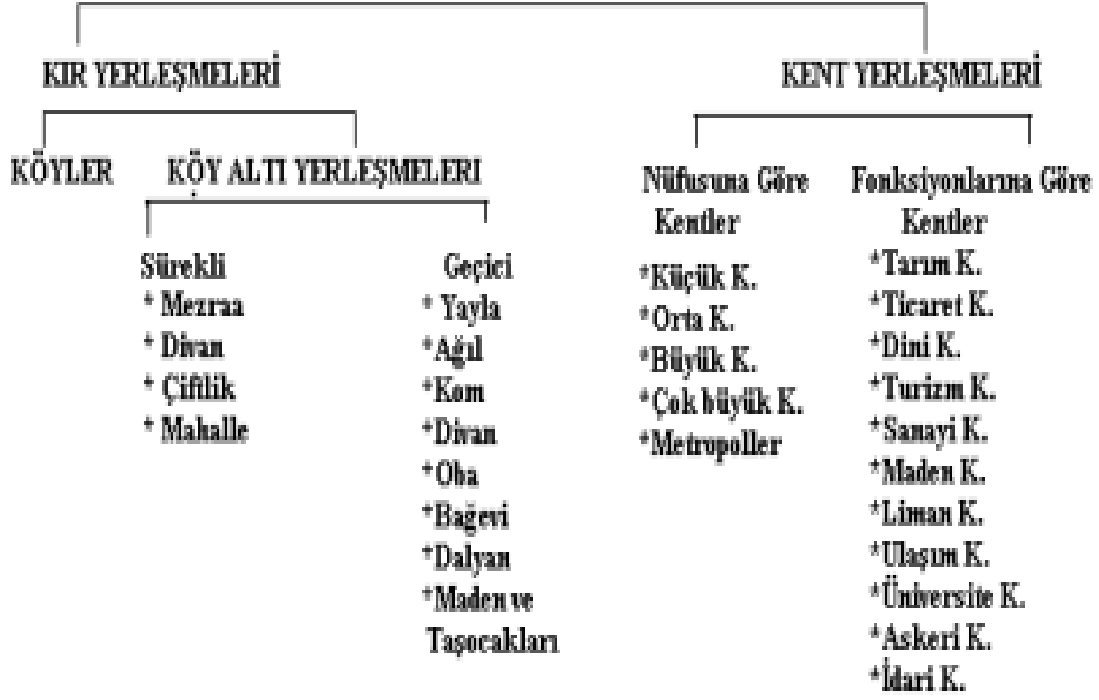
Üniversite ve yüksekokulların bulunduğu, çeşitli sanat, bilim ve kültür etkinliklerin düzenlendiği, festivallerin yapıldığı kentler kültür kentleri olarak nitelendirilir

KAVRAM HARİTALARI

XVIII. KONU / YERLEŞME

TÜRKİYE'DE YERLEŞMELERİN SINIFLANDIRILMASI

KONU TASARIM

XVIII. KONU / YERLEŞME

1. Bir yerleşim merkezinin uzun yıllar önemini koruyabilmesi aşağıdakilerden hangisinin sonucudur?(2010YGS)

- A) Yüz ölçümünün geniş olmasının
- B) Coğrafi konumunun elverişli olmasının
- C) Sağlık ve eğitim kurumlarının yeterli olmasının
- D) Orman örtüsünün gür olmasının
- E) Nüfus yoğunluğunun az olmasının

2.-Kırsal yerleşmelerin daha çok dağların güney yamaçlarında olması

-Kır yerleşmelerinde su kaynaklarının bol olduğu yerlerde dağınık yerleşmelerin ,su kaynaklarının az olduğu yerlerde toplu yerleşmelerin olması

Aşağıdakilerden hangisinin verilen durumların oluşmasında etkili olduğu söylenebilir?

- A)Ekonomik Etkinliklerin
- B)Nüfus Yoğunluğunun
- C)Ulaşım Koşullarının
- D)Doğal Koşulların
- E)Yer altı zenginliklerinin fazla olmasının

3. GÖZLEM: Dağlarda yükseklik arttıkça sıcaklık ve nem miktarı azalır.

SONUÇ: Dağların yüksek kesimlerinde, yaşam koşulları alçak kesimlerdeki göre daha elverişsizdir.

Haritada gösterilen dağlar üzerinde numaralanmış yerlerin hangisinde yaşam koşulları, yukarıdaki sonuç yargısının aksine, 2000 metre dolayında, çevresindeki daha düşük yükseltilerdeki göre daha elverişlidir? (2002 - ÖSS)

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Aşağıdaki etkinliklerden hangisi, bir yerleşim yerinin nüfus artışında ve sosyo-kültürel yapısında diğerlerinden daha az değişime neden olur? (2011YGS)

- A)Orman işletmesi açılması
- B) Üniversite kurulması
- C) Serbest ticaret bölgesi kurulması
- D) Demir-çelik fabrikası kurulması
- E) Turizm olanaklarının çeşitlenmesi

5.Aşağıdakilerden hangisi yerleşilebilen alanları sınırlandıran etmenlerden biri değildir?

- A)Bataklıklar
- B)Vadi Tabanları
- C)Çöller
- D)Tropikal Ormanlar
- E)Kutup Bölgeleri

6.Aşağıdakilerden hangisinde yerleşik hayat yoktur?

- A)Grönland
- B)İzlanda
- C)Avustralya
- D)Madagaskar
- E)Antarktika

7. Bir yerleşme yerinin geçici olması neye bağlıdır?

(1987 ÖYS)

- A)Gelir düzeyine
- B)Nüfus yoğunluğuna
- C)Ulaşım imkanlarına
- D)Nüfusun hızla artmasına
- E)Ekonomik faaliyetlerin niteliğine

8. Ekvatorial kuşakta And Dağları, Aşağı Amazon bölgesine oranla yerleşmeye daha elverişlidir.

Bu durum iki bölgenin hangi bakımından farklı olmasının bir sonucudur? (1990 ÖSS)

- A)Denize yakınlık B)İklim C)Ulaşım olanakları
- D)Yer yapısı E)Yer altı kaynakları

9. Bir yerleşim merkezinin kent sayılmasında hangisi ölçüt olamaz? (1988 ÖYS)

- A) Tüketici sayısının fazla olması
- B) İş bölümünün belirginleşmesi
- C) Nüfusun 10 000'in üzerinde olması
- D) Tarım dışı faaliyetlerin gelişmesi
- E) Geniş bir alana yayılmış olması

10. Aşağıdakilerden hangisi plansız kentleşmenin bir kanıtı olamaz? (1987 ÖYS)

- A) Gecekondu semtlerinin bulunması
- B) Sanayi kuruluşlarının kent içinde kalması
- C) Konut yapımının hızlanması
- D) Kent içinde ulaşım güçlüğü çekilmesi
- E) Alt yapının yetersiz olması

11. Ekvatorial bölgenin coğrafi koşulları göz önüne alındığında bu bölgede aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olan yerler yerleşmeye diğerlerine göre daha elverişlidir? (1998 ÖYS)

- A) Göl kıyısında bulunan
- B) Akarsu ağı sık olan
- C) Yükseltisi 1000-3000m arasında olan
- D) Bitki örtüsü gür olan
- E) Geniş düzlükleri bulunan

12. *Japonya'da konutlar hafif ve esnek malzemelerle yapılmaktadır.

*İsveç, Norveç ve Kanada'da konutların yapımında ahşap malzeme kullanılmaktadır.

*Kuzey Afrika ülkelerinde konutlar kerpiçten yapılmaktadır.

Bu gözlemler konut yapımında kullanılan malzemelerin seçilmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğunu göstermektedir? (1997 ÖSS)

- A) Gelir düzeyinin
- B) Ekonomik etkinliklerin
- C) Doğal koşulların
- D) Nüfus yoğunluğunun
- E) Ulaşım koşullarının

13. Bir yerin coğrafi koşulları ile o yerdeki konutlarda yaygın olarak kullanılan yapı malzemesi arasında yakın bir ilişki vardır. Örneğin; bitki örtüsünün cılız olduğu kurak ve yarı kurak yerlerde kerpiç yapılar daha çok görülür.

Bu genellemeye göre aşağıdaki yerlerden hangisinde yapı malzemesi olarak kerpiç kullanımının yaygın olması beklenir? (1993 ÖSS)

- A) Kongo Havzası
- B) Kuzey Afrika
- C) İngiltere'nin güney kıyıları
- D) Güneydoğu Asya
- E) Batı Avrupa

14. I. Köy olabilme potansiyeline en yakın yerleşme birimidir. Ev sayısı 5 ile 30 arasında olup Karadeniz, Marmara, Ege Bölgelerinde yaygın olarak görülür.

II. Ülkemizde en yaygın olan köyaltı yerleşme biçimlerindedir. Genellikle yaz başlarında gidilen bu yerleşmeler hayvancılık içinde kullanılır.

Yukarıda bazı özellikleri verilen yerleşmeler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

I	II
A) Mahalle	Yayla
B) Kom	Oba
C) Mezra	Dam
D) Ağıl	Çiftlik
E) Yayla	Mezra

15. -Geniş bir arazi üzerinde tarım veya hayvancılık ya da her ikisini birlikte yürütmek amacıyla kurulmuş yerleşme ünitesidir. Bu tip yerleşmeler genellikle tarımın modern yapıldığı Çukurova, Büyük Menderes, Küçük Menderes gibi ovalarda yaygındır.

-Hayvancılık ve tarım faaliyetlerinin bir arada yürütüldüğü köylerin ortak kullanım sahalarının dışında olan 50'den fazla nüfusu geçindiremeyecek kadar dar topraklara sahip basit bir yerleşmedir.

-Köyaltı yerleşme şekillerinin en gelişmiş olanıdır. Tek ev ve eklentilerin yerleşme grubuna dönüşmesi ve bu grupların çoğalmasıyla oluşurlar. Bazen akrabaların bir araya gelmesiyle de oluşabilecekleri gibi birbirini hiç tanımayan ancak sosyo-ekonomik bağları bulunan insanların toplanmasıyla da oluşabilirler.

-Deniz kıyılarında balık üretmek için yapılmış yerleşmelerdir.

Yukarıdaki köyaltı yerleşmeleri ile ilgili verilen bilgi aşağıdakilerden hangisiyle ilişkilendirilemez?

- A) Kom B) Çiftlik C) Dalyan D) Mahalle E) Mezra

SESLİ DERS NOTLARI

XIX. KONU / NÜFUS

NÜFUS VE NÜFUS SAYIMLARI

- ✚ Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısına nüfus adı verilir.
- ✚ Nüfus bilimini inceleyen coğrafyaya yardımcı bilim dalı DEMOGRAFİ bilimidir.
- ✚ Nüfusun beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlarına yönelik yatırımlar ise DEMOGRAFİK YATIRIM adı verilir. Bu yatırımları fazla olan ülkelerin genç nüfusları fazladır ve dolayısıyla bu ülkeler gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler statüsündedir.
- ✚ Belirli zamanlarda bir ülkede ve ya bir bölgede yaşayan kişilere ait demografik, ekonomik ve toplumsal verileri toplama, değerlendirme, analiz edilme ve yayınlanma işlemlerinin tümüne **NÜFUS SAYIMI** denir.
- ✚ Bu sayım kimi ülkelerde beş yılda bir, kimi ülkelerde on yılda bir, kimi ülkelerde ise bilgisayar sistemine yüklenmiş nüfus verilerinin değerlendirilmesi yoluyla yapılır.
- ✚ İlk modern nüfus sayımı ise 1700'li yıllarda İskandinav ülkelerinde yapılmıştır (1748-İsveç)
- ✚ İskandinav ülkelerini 1769 yılında Danimarka, 1787 yılında İspanya, 1799 yılında ABD, 1801 yılında İngiltere ve Fransa izlemiştir.
- ✚ Osmanlı Devletinin ilk nüfus sayımını 1831 yılında II. Mahmut asker sayısını ve vergi yükümlülüklerini belirlemek için yapmıştır. Ancak bu sayımda sadece erkekler sayılmıştır.
- ✚ Türkiye'de ilk modern nüfus sayımı 1927'de yapılmıştır.
- ✚ Çin'in ilk modern nüfus sayımı ise 1953 yılında yapılmış ve bu sayımla ülkenin dünya nüfusunu beşte birine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

NÜFUS SAYIMLARI NEDEN YAPILIR?

- ✚ Sayımlar sonucu nüfusun yapısının ve özelliklerinin öğrenilmesi ülkelere geleceğe yönelik sosyal, ekonomik ve politik alanlarda planlamalar yapma konusunda yarar sağlamaktadır.

NÜFUS SAYIMLARI SONUCU ELDE EDİLEN VERİLER

Nüfus sayımları sonucunda elde edilen veriler;

1. Nüfus miktarı
2. Nüfus artış hızı ve dağılışı
3. Nüfusun yaş ve cinsiyet durumu
4. Nüfusun kırsal-kent yerleşimlerine göre dağılımı
5. Aktif nüfusun sektörel dağılımı
6. Nüfusun eğitim durumu
7. İşsizlik oranı
8. Nüfus hareketleri
9. Askerlik çağındaki nüfus

DÜNYA NÜFUSUNUN TARİHSEL ARTIŞI VE DEĞİŞİMİ

- ✚ Nüfus bilimciler insanlık tarihi boyunca nüfus artışında üç tane önemli sıçrayış dönemi olduğunu savunmaktadır.
- ✚ Bunlarda **birincisi** iki milyon yıl önce insanların alet yapmayı öğrenmeleri ile kendi besinleri için avcılık yapabilmesi ve vahşi hayvanlardan korunması ile olmuştur.
- ✚ **İkincisi** 10.000 yıl önce insanların yerleşik hayata geçip tarım yapmasıyla gerçekleşmiştir. Tarım yapmaya başlamadan önce genelde avcılıkla besinini temin eden insanların tarımla birlikte daha düzenli beslenmeleri ve yerleşik hayatla beraber daha düzenli bir yaşama sahip olmaları nüfuslarının artmasını sağlamıştır.
- ✚ **Üçüncü** büyük sıçrama ise 1750-1850 yılları arasında gerçekleşen Sanayi İnkılabı ile gerçekleşmiştir. Bu devrimle beraber beslenme ve sağlık koşullarındaki düzelme ölümlerin azalmasını ve ortalama insan ömrünün uzamasını sağlamış

DÜNYA NÜFUSUNUN ALANSAL DAĞILIŞI

NÜFUS DAĞILIŞINDA ETKİLİ FAKTÖRLER

1. DOĞAL FAKTÖRLER

- **İklim:**Çok yüksek ve çok düşük sıcaklıklar genellikle insan yaşamını kısıtlayıcı etki yapar. Örneğin: Çöller, Kutuplar. Buna karşılık serin ve yağışlı alanlar daha sık nüfusludur.

- **Yer şekilleri:**Dağlık alanlar genellikle yerleşmeyi kısıtlayıcı etkide bulunurlar.

Yer şekillerinin bakı etkisi dikkate alınırsa bakı yönündeki alanların daha sık nüfuslandığı görülür

- **Su kaynakları:**Akarsu çevreleri verimli tarım alanlarına ev sahipliği yaptığından genellikle sık nüfusludur. Örnek: İndus, Ganj ve Nil nehri çevreleriBu genellemeye uymayan yerler genellikle yüksek enlemlerdeki akarsu çevreleri ile yüksek sıcaklıktan ötürü Ekvatorial Bölgedeki Amazon ve Kongo havzalarıdır.
- **Toprak:**Alüvyon dolgululu araziler ile volkanik alanlar verimli topraklara sahip olmaları dolayısıyla sık nüfusludur.
- **Bitki Örtüsü:**Ekvatorla bölge gibi sık ve gür ormanların geniş yer kapladığı alanlar dünya genelinde seyrek nüfusludur.
- **Yer altı kaynakları:**Önemli yer altı kaynaklarının bulunduğu alanlar nüfusun sıklaştığı alanlardır.
- **Kara ve deniz dağılımı:**Karaların oranı Kuzey yarım kürede Güney yarım küreye oranla daha fazla olduğu için Kuzey yarım küre daha sık nüfusludur.

2. BEŞERİ NEDENLER

- **Ekonomik Faaliyetler:**Sanayi, tarım ve ulaşım olanaklarının geliştiği yerler ile turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar genellikle sık nüfusludur.

DÜNYA NÜFUSUNUN ALANSAL DAĞILISI

Dünya'nın Sık Nüfuslanmış Alanları:

- **Musonlar Asyası:**Asya kıtasının güney, doğu ve güneydoğu kıyıları (Çin, Hindistan, Bangladeş, Kore gibi ülkeler) doğal faktörler nedeniyle sık nüfusludur. Bu duruma neden olan doğal faktörler olumlu iklim koşulları nedeniyle ortaya çıkan tarımsal faaliyetlerdir.Bu bölgede özellikle İndus, Ganj, Brahmaputra, Sarı ırmak (Hoang-ho)ve Mavi İrmak (Yangçe) nehirlerinin çevresi olumlu sık nüfusludur.
- **Kuzey Amerika Kıtasının Doğusu:**Bu alan (ABD) sade yer şekilleri ve sanayi faaliyetlerinin yoğunluğu nedeniyle sık nüfusludur.
- **Güney Amerika Kıtasının Doğusu:**Bu alan (Brezilya ve Arjantin) tarım faaliyetlerinin yoğunluğu nedeniyle sık nüfusludur.
- **Nil Nehri Çevresi:**Tarımsal olanakların fazlalığı nedeniyle sık nüfusludur.
- **Avrupa:**Madencilik, endüstri ve ticaretin gelişmiş olduğu Batı Avrupa ve Orta Avrupa ile özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı Güney Avrupa sık nüfusludur.

Japonya:Sanayileşmenin etkisiyle sık nüfuslanmıştır.

Dünyanın Seyrek Nüfuslu alanları

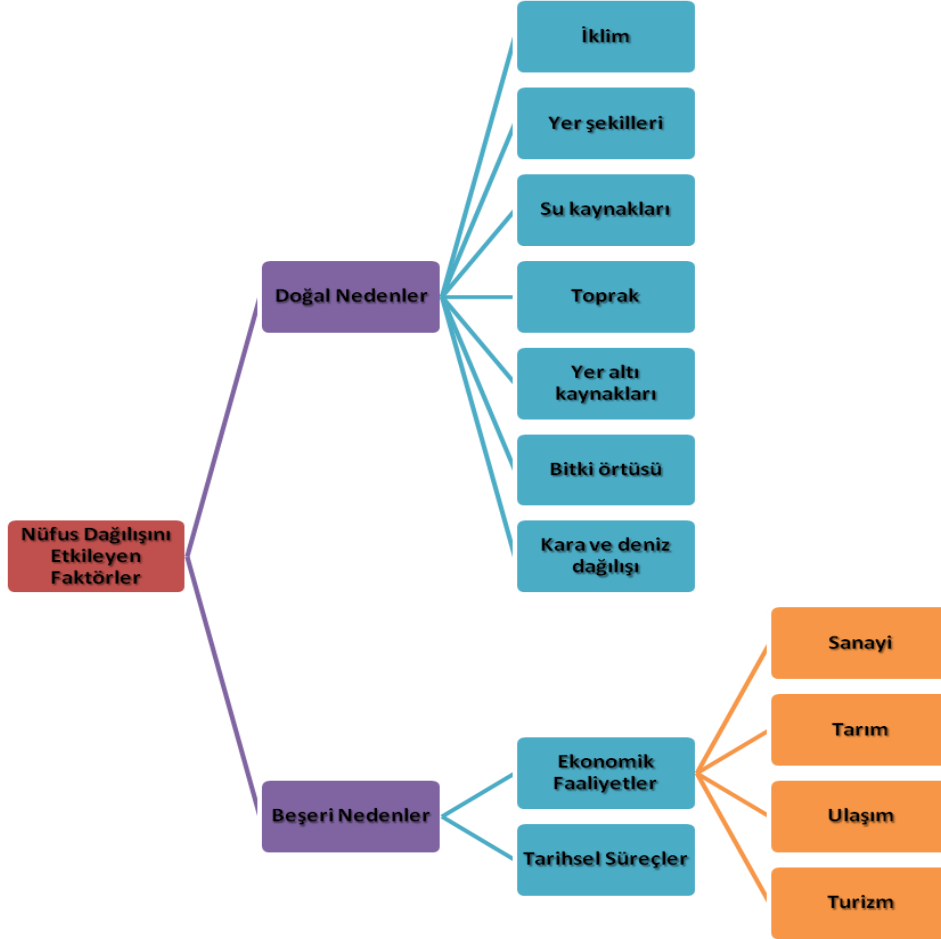
- **Ekvatorial Bölge:**Sıcaklık ve nemliliğin yüksek olduğu Amazon ve Kongo havzaları seyrek nüfuslanmıştır.
- **Kutuplar:**Düşük sıcaklıklar nedeniyle Grönland seyrek nüfusludur. Özellikle bu nedenden Antarktika kıtasında yerleşmelere rastlanmaz.
- **Dağlık Alanlar:**İklim koşullarının olumsuz olması ve engebenin fazlalığı bu alanlarda yoğun nüfuslanmayı engeller. Örnek: Avrupa'da Alp dağları, Asya'da Himalaya Dağları ile Tibet ve Pamir platoları, Amerika'da Kayalık ve And Dağları
- **Çölller:**Şiddetli kuraklık ve yüksek sıcaklık dönenceler civarındaki karaların iç kesimleri (Kuzey Afrika-Sahra Çölü, Arabistan Yarımadası, Avustralya'nın orta ve batısı vb.) ile Orta Asya'nın çöl alanlarının (Karakum, Kızılkum, Gobi, Taklamakan çölleri) yoğun nüfuslanmasını engellemiştir.
- **Bataklıklar:**Yerleşme ve ekonomik faaliyetleri kısıtladığı için nüfuslanmamıştır.

KITA NÜFUSLARI NEDEN FARKLIDIR

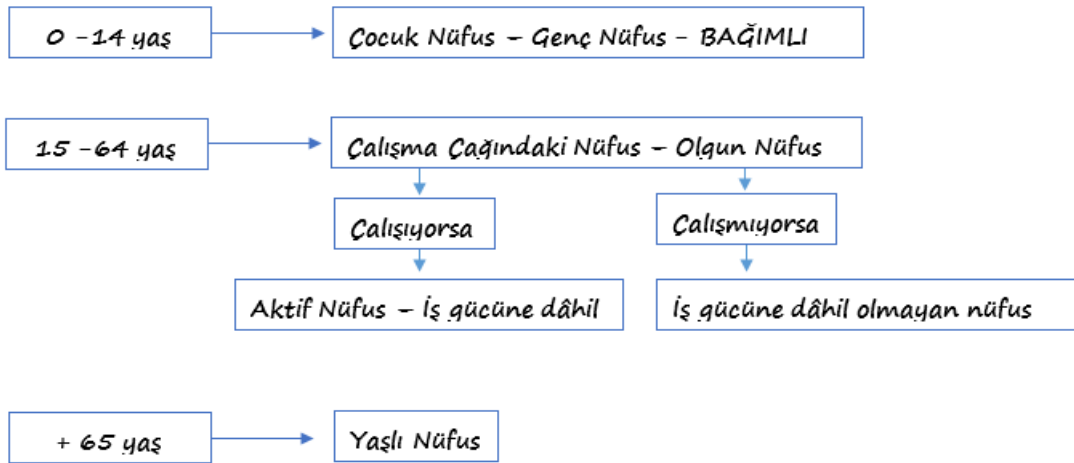
- **Asya:**Yüksek doğum oranı nedeniyle dünyanın en fazla nüfusunu barındıran kıtadır.
- **Avrupa:**Nüfus artış hızı az olmasına rağmen aldığı göç miktarı fazladır.
- **Afrika:**Doğum oranları nedeniyle Dünyada nüfus artışının en yüksek olduğu kıtadır.
- **Avustralya:**Yerleşilebilen kıtalar içerisinde en az nüfusa sahiptir.
- **Kuzey Amerika:**Aldığı göçler nedeniyle yoğun nüfusludur.
- **Güney Amerika:**Nüfusunun fazlalığına doğum oranlarının fazlalığı etkilidir

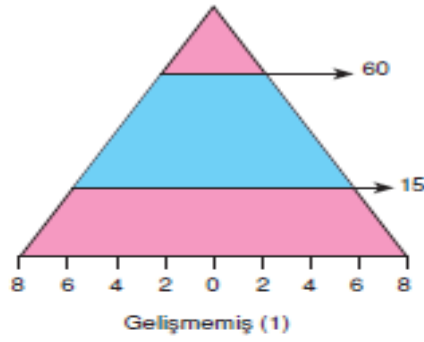
KAVRAM HARİTALARI

XIX. KONU / NÜFUS

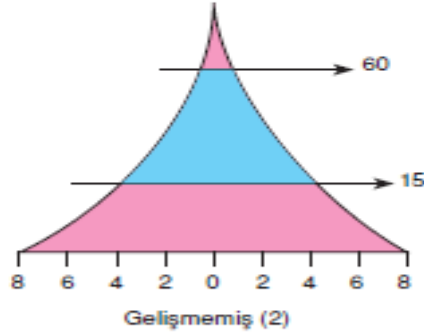

NÜFUSUN YAŞ YAPISI

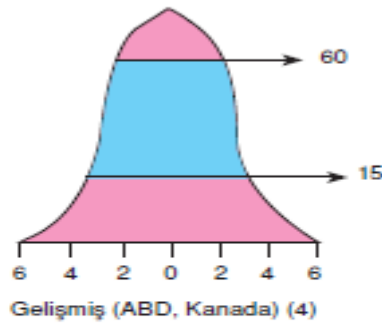
Düzgün bir üçgene benzeyen bu piramit, yüksek doğum ve ölüm oranlarına sahip ülkelere aittir. Sanayi Devrimi öncesi toplumların çoğu bu piramit örneğini yaşamıştır. İngiltere'nin 1881, Hindistan'ın ise 1961'deki piramitleri bu şekildedir. Günümüzde ise Bangladeş gibi yüksek doğum ve ölüm oranlarının yaşandığı ülkelerde görülmektedir.

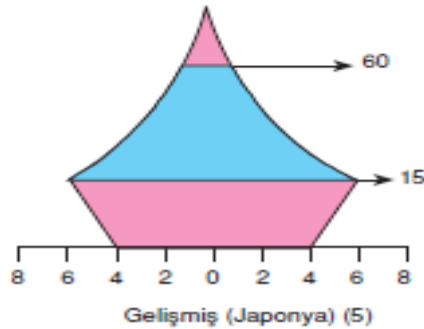
Bu piramit, düzgün üçgen piramidine göre kenarları içe çökük bir özellik gösterir. 0-5 yaş grubundaki ölüm oranlarının azalmaya başladığı; ancak doğum oranlarının yüksek olduğu ülkelerin piramididir. Bu tür piramitler, İran ve Nijerya gibi gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir.

Bu piramit; anı kovanı şeklindedir. Düşük doğum ve ölüm oranlarının görüldüğü ülkelerin nüfus piramididir. Düşük doğum oranları nedeniyle piramidin tabanı dardır. İngiltere ve İsveç gibi kalkınmış ülkeler buna örnektir.

Çan şeklindeki bu piramit, uzun bir zaman sürecinde düşük doğum ve ölüm oranlarından sonra doğum oranlarının arttığını göstermektedir. ABD ve Kanada gibi ülkelere özgü bir piramittir.

Asimetrik şekilli bu piramit, doğum oranında hızlı bir düşüş görüldüğü, ölüm oranının da düşük olduğu piramit tipidir. Japonya gibi büyük nüfus problemi yaşadığından sonra hızla gelişen ülkelere özgü bir piramittir.

KONU TASARIM

XIX. KONU / NÜFUS

1. Aşağıda, bir ülke nüfusu içerisindeki yaşlı nüfus oranının artışıyla ilgili olarak bazı yargılar verilmiştir.

I. İnsan gücü bakımından ülke savunmasını zayıflatır.

II. Kamunun tasarruf oranını yükseltir.

III. Göçmen işçi ihtiyacını artırır.

IV. Sosyal güvenlik kurumlarının giderini artırır.

Buna göre, yukarıdaki yargılardan hangileri

yanlıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve IV E) III ve IV

2. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye nüfusunun 1927 yılından günümüze kadar geçirdiği değişimlerden biri değildir? (2017 YGS)

- A) Nüfus artışı genelde devam etmiştir.
B) Kentsel nüfus oranı artmıştır.
C) Nüfusun eğitim düzeyi yükselmiştir.
D) Kırsal nüfus oranı artmıştır.
E) Ortalama yaşam süresi uzamıştır.

3. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin genç nüfuslu olduğunu gösterir? (1989 ÖYS)

- A) Sanayi ürünleri üretiminin fazla olması
B) Çalışan nüfusun yaş ortalamasının düşük olması
C) Tarımla uğraşan nüfusun azalması
D) Nitelikli işçi sayısının fazla olması
E) Ortalama yaşam süresinin uzun olması

4. Bir yöredeki nüfus artışları, iş olanaklarının artışıyla sıkı bir ilişki içinde ise bu yöredeki nüfus artışında aşağıdakilerden hangisinin payının en büyük olduğu söylenebilir? (1988 ÖSS)

- A) Konut yapımının hızlanmasının
B) Doğumların artmasının
C) Ölümlerin azalmasının
D) Çevreden olan göçlerin çoğalmasının
E) Düzenli ulaşım ağına sahip olmasının

5. Aşağıdaki tabloda, X ve Y ülkelerinde nüfusun bir yıl içerisindeki doğal artış ve gerçek artış oranları verilmiştir.

	X ülkesi (%)	Y ülkesi (%)
Doğal artış oranı	21	13
Gerçek artış oranı	12	33

Buna göre, X ve Y ülkeleri için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir? (2010 YGS)

- A) X ülkesinin nüfusu, Y ülkesinden azdır.
B) Y ülkesinin nüfus yoğunluğu, X ülkesinden fazladır.
C) X ülkesinde bir yıldaki bebek ölümleri, Y ülkesinden fazladır.
D) X ülkesinin nüfusu, Y ülkesinden daha hızlı artmıştır.
E) Y ülkesi, X ülkesinden daha fazla dış göç almıştır.

6. Bir yerdeki nüfusu oluşturan kişiler, yaşları büyükten küçüğe doğru sıralandığında, ortada kalan kişinin yaşına ortanca yaş denilmektedir. Nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür.

Aşağıdaki tabloda, Türkiye'nin yaş gruplarına göre nüfus oranları ve ortanca yaş değerleri verilmiştir.

Yıllar	0-14 (%)	65+ (%)	Ortanca yaş
1990	35	4,28	22,21
2000	29,83	5,70	24,83
2011	25,27	7,35	29,22

Bu tablodaki bilgilere göre, Türkiye nüfusuyla ilgili aşağıdaki yorumlardan hangisi kesinlikle doğrudur?(2012 ygs)

- A) 0-14 yaş grubu nüfus oranının yıllara göre düşmesi, nüfus artış hızının yükselmesiyle ilgilidir
B) Genç nüfuslu olma özelliğinden, yaşlı nüfuslu olma özelliğine doğru gitmektedir.
C) Ortanca yaşın yıllara göre yükselmesindeki en önemli etken, nüfus artış hızının yükselmesidir.
D) 65 yaş üzeri nüfus oranının yıllara göre artması, yaşlılığa bağlı ölüm oranlarının artışıyla ilgilidir
E) 0-14 yaş grubu nüfus oranının yıllara göre düşmesi, geri kalmış ülkelerle benzerlik gösterir.

7. Nüfus ve yerleşmeyle ilgili olarak aşağıda verilen özelliklerden hangisinin ortaya çıkmasındaki temel etken doğru olarak verilmiştir? (2012 YGS)

Özellik	Temel etken
A) Kuzey Yarım Küre’de orta enlemler, alçak ve yüksek enlemlere göre daha fazla nüfusa sahiptir	İklim
B) Nil Nehri Havzası’nın ağza yakın kısımları, orta ve yukarı kısımlarına göre daha fazla nüfuslanmıştır	Su kaynakları
C) Ekvator çevresinde yerleşme sınırı dünya geneline göre daha yüksektir.	Yer şekilleri
D) Antarktika’da bilimsel araştırma istasyonları dışında sürekli yerleşim alanları bulunmamaktadır	Kara ve denizlerin dağılışı
E) Avrupa’nın güney kıyılarında Kıta’nın kuzeyine göre nüfus daha fazladır.	Bakı

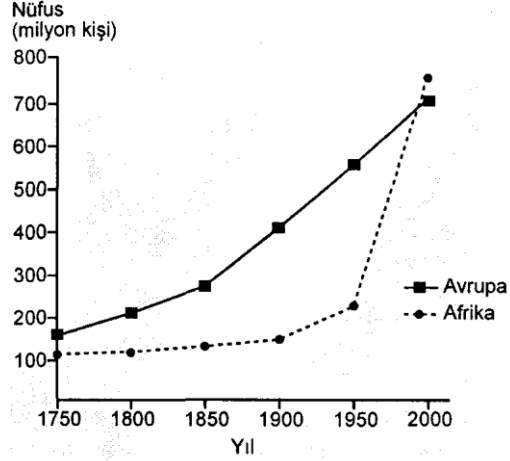
8. Aşağıdakilerden hangisi, doğum ve ölüm oranı yüksek olan bölgelerin özelliklerinden biridir?

- A) Bağımlı nüfus oranı azdır.
- B) Sağlık ve eğitim hizmetleri yetersizdir.
- C) Başka bölgelerden göç alır.
- D) Ortalama yaşam süresi uzundur.
- E) Nüfusun çoğu tarım sektöründe çalışır.

9. Aşağıdakilerden hangisi dünyanın az nüfuslanmış bölgelerinden değildir? (1985 ÖSS)

- A) Kutup Bölgeleri
- B) Bozkırlar ve Çöller
- C) Muson Bölgesi
- D) Ekvatorial kuşağın ormanlık alanları
- E) Ilıman kuşakta dağlık alanlar

10. Aşağıdaki grafikte, 1750–2000 yılları arasında Avrupa ve Afrika kıtalarının nüfusu gösterilmiştir.

Yalnızca bu grafikteki bilgilere dayanarak, aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılabılır? (2011 YGS)

- A) Avrupa’da nüfus en çok 1750–1800 yılları arasında artmıştır.
- B) 1850–1900 yılları arasında Afrika’daki doğum ve ölüm oranları birbirine eşittir.
- C) Verilen yılların tümünde, Avrupa’nın nüfusu Afrika’dan fazladır.
- D) 1750–1900 yılları arasında Afrika’dan kıta dışına yoğun göç olmuştur.
- E) Afrika’daki nüfus artış hızının en yüksek olduğu dönem 1950–2000’dir.

11. Kuzey Afrika, Grönland, Amazon ve Kongo havzaları ile Himalaya Dağları yeryüzünün seyrek nüfuslu alanlarıdır.

Bu yerlerin doğal özellikleri dikkate alındığında, aşağıdakilerden hangisi bu alanlarda nüfus dağılımını sınırlandıran etkenler arasında sayılamaz?

- A) Düşük sıcaklıklar
- B) Günlük sıcaklık farkının az olması
- C) Yer şekillerinin engebeli olması
- D) Bitki örtüsünün gür ormanlar olması
- E) Yağış ve su kaynaklarının yetersizliği

12. Aşağıdaki kıtalardan hangisinde nüfus artış oranı en azdır? (1981 ÖYS)

- A) Avrupa
- b) Okyanusya
- C) Afrika
- D) Asya
- E) Amerika

SESLİ DERS NOTLARI

XX. KONU / ULAŞIM YOLLARI-BÖLGE KAVRAMI-EKONOMİK FAALİYETLER EKONOMİK FAALİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI

İnsanların çalıştığı faaliyetler birincil, ikincil, üçüncül faaliyetler olmak üzere üç ana grupta incelenir.

Birincil faaliyetler (Tarım)	Madencilik Balıkçılık Hayvancılık ve tarım ürünleri yetiştiriciliği
İkincil Faaliyetler (Sanayi)	İnşaat, Kimya Sanayi Tekstil Sanayi Makine Sanayi Otomotiv sanayi, Metal işleme
Üçüncül Faaliyetler (Hizmet)	Pazarlama Turizm Eğitim

Sağlık, haberleşme

Bankacılık, Ulaşım

AKTİF NÜFUSUN EKONOMİK FAALİYET GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerde çalışan insanların sayısı, ülkeden ülkeye ve zamana göre değişir. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılım oranları bir ülkenin kalkınma düzeyini gösterir. Örneğin; ABD, İngiltere, Norveç, Japonya, İtalya gibi ülkelerle; Mali, Nijerya, Somali, Çin, Bangladeş, gibi ülkelerde çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere dağılımı birbirinden farklıdır.

GELİŞMİŞ ÜLKELER

Sanayi ürünleri ihraç eder
Ürün değeri yüksektir
Nüfus artış hızı düşüktür
Nüfusun önemli bir kısmı hizmet sektöründe çalışır
Gelişmemiş ülkelere göre daha çok gazete ve dergi okunur
Ortalama ömür uzun ve yaşam standardı yüksektir

GELİŞMEMİŞ ÜLKELER

İhraç ürünlerinin çoğunluğunu tarım ürünleri oluşturur
Sanayileşme sınırlıdır, teknolojik alt yapı bakımından dışa bağımlıdır
Nüfus artış hızı fazladır
Beslenme yetersizdir
Hastalık ve çocuk ölüm oranı yüksektir
Ortalama ömür kısa ve yaşam standardı düşüktür

ULAŞIM

Ulaşım veya ulaştırma, insanın, mal ve hizmetlerin çeşitli ulaşım araçları ile ülke içinde, ülkeler arasında ya da bir kıtadan başka bir kıtaya taşınmasına denir.

1-DENİZ YOLU

a)Kuzey Atlantik Yolu b)Panama Yolu c)Pasifik Aşırı Yolu d)Süveyş Hint Yolu e)Ümit Burnu Yolu dünyanın deniz yollarıdır.

Önemli Kanallar

Panama Kanalı: Panama Kanalı'nın Yapılışı 1907-1914

Panama Kanalı, Orta Amerika'nın en güney ülkesi Panama topraklarında yer alır ve Atlantik Okyanusu ile Büyük Okyanus'unu birbirine bağlar.

İnşaat ABD tarafından tamamlanmış ve kanal 1914'te hizmete açılmıştır.

Süveyş Kanalı: Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan yapay su yoludur.

Sina Yarımadası'nın batısındadır. 163 kilometre uzunluğundadır. Derinliği 11-12 m. dir.

Kanal, Afrika çevresinde dolaşmaya gerek kalmadan Asya ile Avrupa arasında deniz taşımacılığı yapılmasını sağlar.

1861 yılında başlayan çalışmalar 1869'da tamamlandı ve aynı yıl kanal açıldı.

İSTANBUL VE ÇANAKKALE BOĞAZLARI

İstanbul Boğazı: Karadeniz'le Marmara Denizi'ni birleştiren su yoluna verilen isim. İstanbul'un Rumeli (Avrupa)

ve Anadolu (Asya) yakalarını birbirinden ayırır.

Çanakkale Boğazı: Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan boğazlardan birisidir. Asya ile Avrupa kıtalarının birbirine bağlayan boğazda köprü yoktur.

2-DEMİR YOLU

Demir yolları, düşük maliyette yolcu ve mal taşıyabildiği, orta uzaklıkta bir mesafe için idealdir.

Kara yoluna göre çok daha ekonomiktir. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte tren yolculuğu da çok hızlı ve konforlu hâle gelmeye başlamıştır. Deniz yolu ile karşılaştığımızda ise demir yolları çok daha az yük taşıyabilmekte ve daha pahalı olmaktadır.

Dünya Demiryolu Ağları

1.Kuzey Amerika Demir Yolları

ABD ve Kanada demir yolu ağı yönünden gelişmiş ülkeleridir.

2.Avrupa Demir Yolları

Kuzeybatı Avrupa'daki demir yolu ağı oldukça yoğundur. Ovaları takip ederek Urallara kadar uzanıp Alplerde seyrekleşmektedir. Alpleri kat eden tünellerden geçerek Avrupa'nın kuzeyi ile güneyi arasındaki ulaşımı sağlar.

3.Asya Demir Yolları

Asya çok büyük bir kıta olmasına rağmen demir yolu ağı, öteki kıtalara nazaran çok gelişmemiştir. Hindistan Asya'da demir yolu ağının geçtiği bir ülkedir.

4.Afrika Demir Yolları

Demir yolları orta derecede gelişmiştir. Fransızların desteği ile yapılmıştır. Kuzey Afrika kesiminde doğu-batı yönünde uzanır. Fas, Tunus ve Cezayir limanları ile iç kısımlardaki bağlantıyı sağlayan hatlar vardır. Güney Afrika'da demir yolları genelde maden bölgelerini limanlara bağlar.

3-KARA YOLU

Kara yolları dünyanın en eski ulaşım sistemidir. Kara yolları, deniz ve demir yoluna kıyasla daha pahalıdır. Kara yolları, mal ve eşya taşımacılığı açısından deniz ve demir yolları ile bütünleşmektedir.

ABD gerek yol kalitesi gerekse uzunluğu bakımından önde gelir. En yüksek yol yoğunluğu ise Japonya ve Batı Avrupa ülkelerindedir. Asya'da Çin, Pakistan'ın doğu kesimi ve Güney Hindistan yoğun kara yoluna sahiptir. Asya'da en önemli kavşak Türkiye'dir ve Asya ve Avrupa'dan gelen yollar birbirine bağlanır

4-HAVA YOLU

Hava ulaşımı diğer ulaşım sektörlerine göre geç başlayan ve son derece hızlı gelişen bir sektördür. Hava yolları ulaşımı, deniz yolu ulaşımında olduğu gibi belli hatlarda yoğunlaşmıştır. Avrupa'da önemli havalimanları kıtanın merkezi ve batı kesiminde yoğunlaştığı görülür. Ayrıca Avrupa havalimanları, Amerika, Uzak Doğu, Orta Doğu'ya giden uçakların uğrak yeridir. Dünya yolcu trafiğinin 1/4'ü, yük trafiğinin 1/3'ü Amerika kıtasından yapılır.

Amerika Birleşik Devletleri, dünyada hava ulaşımının en yaygın ve en gelişmiş olduğu ülkedir.

BÖLGE KAVRAMI

Yeryüzü doğal ve beşeri özellikler bakımında farklılıklar gösteren alanlardan meydana gelmiştir. Bölge yerşekilleri, iklim, bitki örtüsü, nüfus, ekonomi gibi kriterler bakımından ortak bir paydanın ifadesidir.

Bölge Sınırları Değişebilir mi?

Doğal faktörlere bağlı olarak oluşturulan bölgelerin değişimi çok zordur. Oysa beşeri faktörlere bağlı olarak oluşturulan bölgelerin değişimi çok daha kolaydır. Örneğin geçmişte tarım bölgesi olan İzmit –Adapazarı şimdilerde sanayi bölgesi olmuştur.

Bazı siyasi bölgeler zamanla işlevini yitirebilir. (Varşova Paketi) ya da siyasi örgütün alanı genişleyebilir. (AB)

Bölge Sınırları Kesin Hatlarla Ayrılabilir mi?

İklim ve bitki örtüsü bölgelerinde birinden diğerine geçerken kesin hatlarla geçilmez yumuşak geçişler vardır.

Bölge Sınırları İdari Sınırlarla Çakışır mı?

Siyasi kriterlere göre oluşturulan bölgelerde ülke sınırları ile çakışır. Ancak fiziki bölgelerde örneğin iklim bölgelerinde ülke ve il sınırları ile çakışmayabilir. Örneğin Bilecik ilinde 3 iklim tipi de görülür.

BÖLGELER

1.Doğal (Fiziki) Özellikler Göre

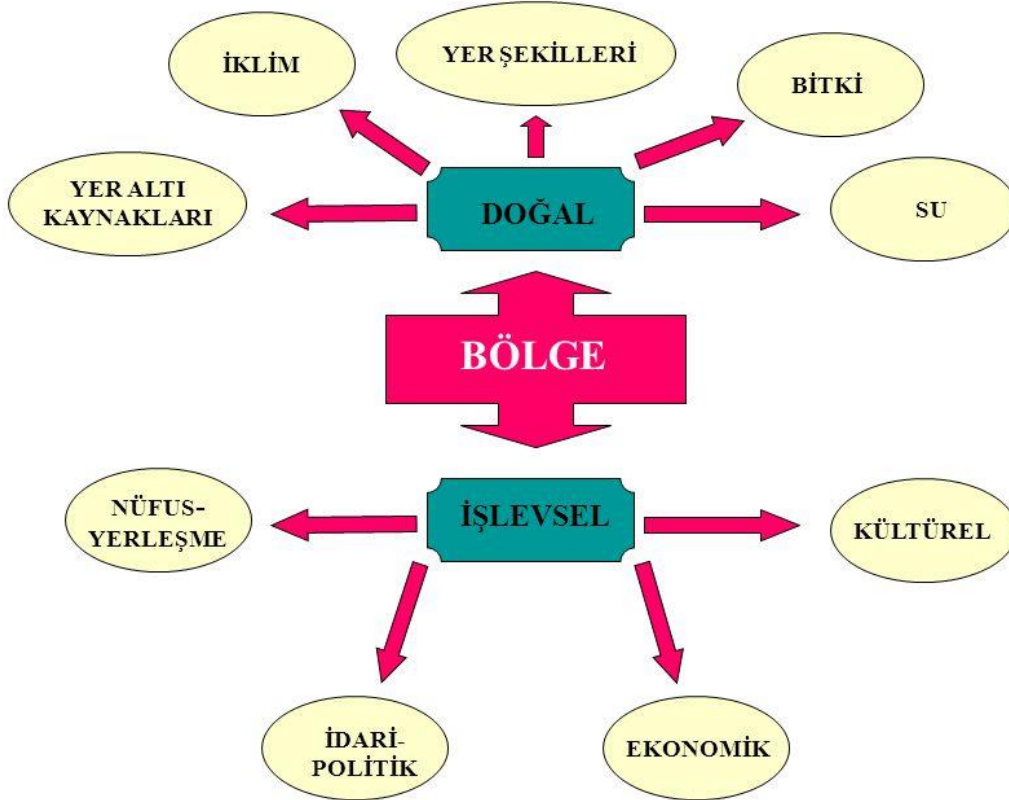
- a)Yerçekillerine Göre: İsviçre Alpleri,Himalayalar dağlık bölge, Hollanda, Danimarka düzlük bölgedir
- b)İklim Tiplerine Göre:Arabistan,Mısır,Libya çöl iklim bölgesi,Kaliforniya Akdeniz Havzası,Orta Şili Akdeniz iklim bölgesidir.
- c)Bitki Örtüsüne Göre:Amazon ve Kongo ormanlık bölge,Orta Asya bozkır bölgesi

2.Beşeri ve Ekonomik Özellikler Göre

- a)Nüfus Özelliklerine Göre:Muson Asyası yoğun nüfuslu bölge,Grönland seyrek nüfuslu bölgedir.
- b)Siyasi Bölge:Avrupa Birliği,İKÖ vb.
- c)Maden Bölgeleri;Nijerya,Arap yarımadası petrol bölgesi,Appalaşlar kömür bölgesi
- d)Sanayi Bölgeleri:Rusya, Doğu ABD, Batı Avrupa
- e)Turizm Bölgeleri:Akdeniz kıyıları,Maldivler

KAVRAM HARİTALARI

XX. KONU / ULAŞIM YOLLARI-BÖLGE KAVRAMI-EKONOMİK FAALİYETLER

Şekil 4: Bölge kavram haritası

KONU TASARIM

XX. KONU / ULAŞIM YOLLARI-BÖLGE KAVRAMI-EKONOMİK FAALİYETLER

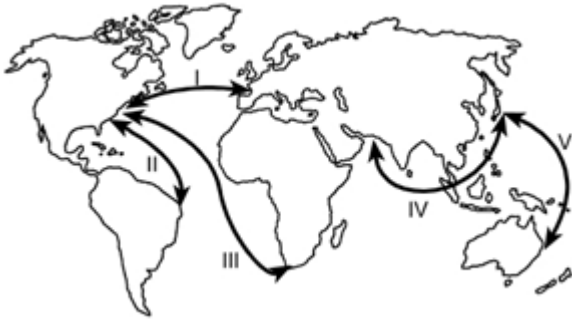
1. Yukarıdaki harita üzerinde taranarak gösterilen alanlarda değişik ölçütlere göre coğrafi bölgeler belirlenmek istenmektedir.

Buna göre oluşturulacak;

- I. ekvatorial iklim bölgesi,
- II. yağmur ormanları bölgesi,
- III. tsunami risk bölgesi
- IV. aktif volkanlar bölgesi

sınıflandırmalarından hangilerinin bütün alanlar için geçerli bir bölge sınıflaması olduğu söylenebilir? (2013 YGS)

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

2. Deniz yolu ulaşımı ile dünyanın farklı yerleri arasında

önemli ticari ilişkiler kurulmaktadır. Bölgeler arası etkileşimin fazla olduğu yerler arasında deniz yolu

ulaşımı da oldukça gelişmiş durumdadır.

Buna göre yukarıdaki haritada gösterilen

güzergâhlardan hangisi, en fazla gelişen deniz yolu

güzergâhı durumundadır? (2013YGS)

- A)I B) II C) III D) IV E) V

6. Aşağıdaki haritada Kuveyt ve New York kentleri gös-

3. Değişik ölçütler göz önüne alınarak çizilen bölgelerin sınırları bazı durumlarda birbiriyle örtüşürken bazı durumlarda farklılık gösterir.

Buna göre, aşağıda verilen bölgelerin hangisinde sınırların birbirine en fazla benzerlik göstermesi beklenir?(2012 ygs)

- A) Asya'da doğal gaz çıkartılan yerler – Asya'da doğal gazın yoğun olarak tüketildiği yerler
B) Afrika'da yağmur ormanları – Afrika'da nüfusun yoğun olduğu yerler
C) Kuzey Amerika'da göller yöresi – Kuzey Amerika'daki zengin petrol bölgeleri
D) Akdeniz ikliminin etkili olduğu yerler – Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler
E) Güney Amerika'da Amazon Havzası – Güney Amerika'da yağmur ormanları

4. I. Siyasi bölgeler zamanla işlevini yitirebilir.

II. Siyasi bölgeyi oluşturan ülkelerde dil, din ve ırk birliği vardır.

III. Siyasi bölge sınırları içerisinde kalan ülkelerin yönetim biçimleri farklı olabilir.

IV. Siyasi bölge sınırları yeni üye ülkelerin birliğe katılmasıyla genişler.

V. Siyasi bölgelerin tümünde birliğe üye ülkeler ortak para birimi kullanır.

Siyasi bölgelerle ilgili olarak yukarıdaki yargılardan hangileri doğrudur? (2011ygs)

- A) II ve IV B) III ve V C) I, II ve III
D) I ve III E) I, III ve IV

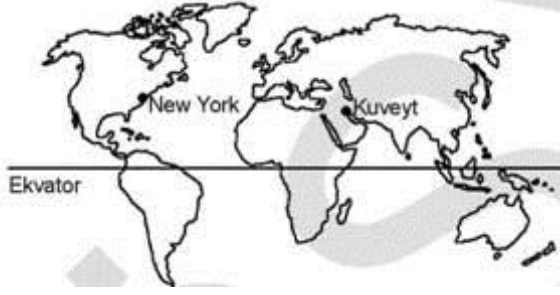
5. Yeryüzünde doğal, beşerî ve ekonomik yönden birbirine benzer ya da farklı yerlerin olması çeşitli özelliklere göre bölgelerin oluşturulabilmesini sağlamıştır.

Bu özelliklerdeki değişme bölge sınırlarının da değişmesine neden olmaktadır.

Buna göre, belli özelliklere dayanarak oluşturulan aşağıdaki bölgelerden hangisinin sınırlarında zamanla değişme olması beklenmez?(2009 ÖSS)

- A) Tarım bölgeleri B) Askerî bölgeler
C) Turizm bölgeleri D) İklim bölgeleri
E) Maden bölgeleri

terilmiştir.

Kuveyt'ten New York'a petrol taşıyacak bir tankerin, en kısa yolu izlemesi için şirasıyla hangi boğaz ve kanallardan geçmesi gerekir?(2010YGS)

- A) Hürmüz Boğazı, Panama Kanalı, Macellan Boğazı
- B) Hürmüz Boğazı, Malakka Boğazı, Panama Kanalı
- C) Babülmendep Boğazı, Macellan Boğazı, Panama Kanalı
- D) Hürmüz Boğazı, Süveyş Kanalı, Babülmendep Boğazı, Cebelitarık Boğazı
- E) Hürmüz Boğazı, Babülmendep Boğazı, Süveyş Kanalı, Cebelitarık Boğazı

7.Bölgenin sınırlarının çiziminde doğal unsurlar yaygın olarak kullanılan özellikler arasında yer alır.İklim, yüzey şekilleri,bitki örtüsü ve su kaynakları dikkate alınarak çeşitli bölgeler oluşturulur.

Buna göre aşağıdaki bölgelerden hangisi doğal unsurlar dikkate alınarak oluşturulmamıştır?

- A) Kongo Havzası
- B) Büyük Sahra Çölü
- C) Göller Yöresi
- D) Appalaş Dağlık Bölgesi
- E) Köyaltı yerleşim birimleri

8.I.Kurduğu fabrikada üreticinin getirdiği çay yapraklarını işleyerek çaya dönüştürüyor

II.Anadolu'da köyleri tek tek dolaşarak köylülerden topladığı sütü Aksaray'da süt fabrikasına satıyor.

III.Karadeniz'in şirin bir kasabasında geçimini küçük teknesiyle günü birlik balık avlayarak sağlıyor.

Yukarıda numaralandırılan cümlelerde anlatılan ekonomik faaliyet türleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak sınıflandırılmıştır?

- A)İkincil-Üçüncül-Birincil
- B) Üçüncül- İkincil- Birincil
- C) İkincil- Birincil- Üçüncül
- D) Birincil- İkincil- Üçüncül
- E) Birincil- Üçüncül- İkincil

9.Bir kısım ülkeler de savunma amaçlı birlikler kurarak bölge oluşturabilirler. Bu ülkeler komşu olabilecekleri gibi okyanus aşırı uzaklıkta da bulunabilirler. Örneğin NATO ABD,Kanada,Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinin savunma amaçlı oluşturduğu bölgedir. Zamanla değişen ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle üç kıtada bulunan ülkeler tarafından kurulan bu bölgenin sınırı değişmiştir.Karşı olarak kurulan Varşova Paktı'na üye bazı ülkeler 1991'den sonra NATO'ya üye olmuş ya da üye olmak için başvurmuştur.Ekonomik amaçla kurulan bir bölge zamanla siyasi bölgeye dönüşebilmektedir. Örneğin;Avrupa Birliği...Bazı bölgeler vardır ki bunların bir kısmının sınırları değişikliğe uğrarken diğer bir kısmın varlığı kısa bir sürede ortadan kalmaktadır.

Buna göre;

- I.Askerî Bölgeler
- II.İklim Bölgeleri
- III.Maden Bölgeleri
- IV.Engebeli Bölgeler

Gibi öncüllerden hangileri varlığını kısa süre içerisinde kaybeder?

- A)Yalnız I
- B)I ve III
- C)II ve III
- D)II ve IV
- E)III ve IV

10.Bölge kavramıyla ilgili olarak seçeneklerde verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A)Coğrafi bölgelerin belirlenmesinde doğal koşullar tek başına yeterli olmaz.
- B)Ekonomik özelliklere bağlı olarak oluşturulan bölgelerin sınırları genellikle değişmez.
- C)İklim bölgelerinin sınırları kesin değildir.
- D)İşlevini kaybederek tamamen ortadan kalkan siyasi bölgeler vardır
- E)Bölge sınırları ile ülke sınırları her zaman birbiriyle örtüşmeyebilir.

11.1.ÜLKE :Doğal kaynaklar bakımından zengin, sermaye eğitilmiş iş gücü ve teknoloji bakımından fakir Hammadde ihraç eder,sanayi ürünü ithal eder.

2. ÜLKE:Doğal kaynaklar bakımından fakir, sermaye ve teknoloji yetersiz.Kişi başına düşen GSMH düşüktür.

3.ÜLKE: Doğal kaynaklar bakımından fakir sermaye,eğitilmiş işgücü ve teknoloji bakımından zengin.Hammadde ithal edip sanayi ürünü ihraç eder.

Yukarıda verilen ülkelerin özellikleri dikkate alındığında hangisinin gelişmemiş olduğu söylenebilir?

- A)Yalnız I
- B)Yalnız II
- C)Yalnız III
- D)I ve II
- E)I ve III

SESİL DERS NOTLARI

XXI. KONU / DOĞAL AFETLER

DOĞAL AFETLER

Genel olarak ekonomik, sosyal yaşamı kısa sürede alt üst eden büyük maddi kayıplara ölüm ve yaralanmalara yol açan insan faaliyetlerini durduran olaylara afet denir. Doğal afetler, can ve mal kayıplarına neden olan doğa olaylardır. Bu tür doğa olayları, yeryüzünde her zaman olmuştur. Ancak doğal afetler, insanın doğal dengeyi bozması oranında artarak devam etmektedir. Depremler, sel ve taşkınlr, heyelanlar, çığ, kuraklık ve diğerleri insanın yaşamını olumsuz şekilde etkilemektedir. Geçmişte depremlerin yok ettiği uygarlıklar bile vardır.

Dünyada etkili olan doğal afetler şiddetlerine, oluşum sürelerine ve etkilerine göre sıralanınca en önemlileri şunlardır: Kuraklık, tropikal siklon, bölgesel sel ve taşkınlrın olduğu görülür.

Bu afetlerin ortak özellikleri şunlardır:

Önceden tahmin edilerek erken uyarıları yapılan meteorolojik afetler olmalarıdır.

Meteorolojik afetler için alınacak nlemler şunlardır:

Acil durum planları ve iyi çalışan bir erken uyarı sistemidir.

DÜNYADA YAşANAN BAşLICA DOĞAL AFETLER

1-DEPREM

Depremler oluş nedenlerine göre 3 eşitir. Bunlar:

a- Tektonik Depremler: Bu depremler çoğunlukla levhalar sınırlarında oluşurlar. Yeryüzünde olan depremlerin %90'ı bu gruba girer. Türkiye'de olan depremler de büyük çoğunlukla tektonik depremlerdir.

b- Volkanik Depremler: Bunlar volkanların püskürmesi sonucu oluşurlar. Yerin derinliklerinde ergimiş maddenin yeryüzüne çıkışı sırasındaki fiziksel ve kimyasal olaylar sonucunda oluşan gazların yapmış oldukları patlamalarla bu tür depremlerin meydana geldiği bilinmektedir. Bunlar da yanardağlarla ilgili olduklarından yereldirler ve önemli zarara neden olmazlar. Japonya ve İtalya'da oluşan depremlerin bir kısmı bu gruba girmektedir. Türkiye'de aktif yanardağ olmadığı için bu tip depremler olmamaktadır.

c- çöküntü Depremler: Bunlar yeraltındaki boşlukların (mağara), kömür ocaklarında galerilerin, tuz ve jipsli arazilerde erime sonucu oluşan boşlukları tavan bloğunun çökmesi ile oluşurlar. Hissedilme alanları yerel olup enerjileri azdır fazla zarar getirmezler. Büyük heyelanlar ve gökten düşen meteorların da küçük sarsıntılara neden olduğu bilinmektedir. Odağı deniz dibinde olan Derin Deniz Depremlerinden sonra, denizlerde kıyılara kadar oluşan ve bazen kıyılarda büyük hasarlara neden olan dalgalar oluşur ki bunlara "Tsunami" denir.

Depremlerden Korunma		
I-Depremden nce	II-Deprem Sırasında	III-Depremden Sonra
a- Aile afet hazırlık planı	a- Panik yapmamak	a- Panik yapmamak
b- Acil durum ihtiyaçlarının hazırlanması	b- Korunaklı bir yere saklanmak	b- Tehlikeden uzaklaşmak
c- Deprem tatbikatları	c- Tatbikattaki ğrenilenleri uygulamak	c- çevremizdeki kişileri kontrol etmek
d- Mahalle koordinasyon sistemini kurulması		

2-SEL

Yerleşim yerlerini su basmasıyla doğal afete sel veya sel baskını denir Dünyada en fazla sel felaketi Asya'da Himalaya Dağları'nın güneyinde Bangladeş, Myanmar ve Hindistan gibi ülkelerde yaşanır. Ülkemizde ise en fazla sel felaketi, Karadeniz Bölgesi'nde ve büyük ırmakların vadilerindeki ovalarda yaşanır.

Sel eşitleri

Seller oluş hızlarına göre sınıflandırılır; Kuvvetli yağışlardan sonraki birkaç saat içinde veya bir yerdeki suyun aniden serbest kalması ile oluşan seller "ani seller" olarak isimlendirilir. Bu tip seller örneğin dağlık bölgelerdeki küçük nehirlerin ani ve kuvvetli bir yağışa maruz kalmalarıyla oluşur ve çok hızlı bir şekilde en üst değerine ulaşır. "Normal Sel" ise genellikle daha yavaş gelişir ve haftalar boyu etkili olur. Örneğin büyük nehirler boyunca görülen seller bu tip sellerdir.

Selin nedenleri

Sele en çok nehir yataklarından taşmalar sonucu rastlanır. Ani ve kuvvetli yağışlar ve kar erimesi sonucu taşmalar oluşmaktadır. Nehir yataklarına gelen suyun sele dönüşmesine yatakların amacı dışında kullanılması da çok etkili olmaktadır. Günümüzde arpık kentleşme sonucu dere yataklarının gecekondulaşma bölgesi haline gelmesi, ağaçlandırılması, doldurulması veya nehir yataklarının değiştirilmesi sonucu her yıl ülkemizde büyük mal ve hatta can kayıplarına rastlanmaktadır.

3-KURAKLIK

Deprem ve sel gibi kuraklıkta insan yaşamını etkileyen doğal afetlerden biridir. İnsanlık tarihi boyunca önemli kuraklıkların yaşandığı dönemde, ülke içinde ve ülkeler arasında su sorunuyla ilgili kargaşa ve anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Kuraklık

nedeniyle savaşların çıktığı, büyük medeniyetlerin yok olduğu ve büyük göçlerin yaşandığı bilinmektedir. Kuraklık doğanın gizli bir tehlikesidir. Kuraklığın nedeni; genellikle herhangi bir mevsim veya zaman diliminde yağış miktarındaki azalmadan dolayıdır. Kuraklık yalnızca bir doğa olayı olarak görülmemelidir. Kuraklığın olumsuz etkileri şu şekildedir:

-İnsan ve faaliyetlerinin su kaynaklarına olan bağımlılığı nedeniyle toplum üzerinde çeşitli etkileri vardır.

-Kuraklığın yaşandığı ortamlarda bitki ve su kaynaklarında azalma olur.

-Çevresel, ekonomik ve sosyal problemler ortaya çıkar.

-Yağışların normal değerlerin altına düşmesi hidrolojik dengenin bozulmasına ekosistem problemlerinin ortaya çıkmasına ve doğal kaynakların yok olmasına neden olur.

-Kuraklık sonucu su kaynakları kurur tarım faaliyetleri yapılamaz insanlar ve hayvanlar ölür.

-Kuraklığın çevresel etkileri bu afetten etkilenmiş toplumlarda ve sahalarda yeterli yağış aldıktan sonrada devam eder.

4-EROZYON

Erozyon, başta toprak ve kayalar olmak üzere yer küre üzerindeki çeşitli yüzey maddelerinin dağlık ve tepelik arazilerden eğimler boyunca, yer kabuğundan ayrılması ve doğal etkenlerle başka bölgelere taşınması olayıdır.

Erozyonu Oluşturan Faktörler

1- Yer şekillerinin engebeli ve eğimli olması: Eğimin fazla olduğu yerlerde yamaçlar boyunca toprağın taşınması

2- Yanlış arazi kullanımı: Tarıma uygun olmayan alanların tarıma açılması

3- İklimin etkisi: Ani sağanak yağışlar

4- Doğal bitki örtüsünün yok edilmesi: Meralardaki aşırı otlaklar

5- Ana materyalin etkisi: Ana materyalin fiziksel özelliği

Erozyonun Zararları

1- Verimsizleşen ve yok olan tarım arazileri üzerinde yaşayanları besleyemez duruma gelip, kırsal kesimden kentlere doğru göçü artırarak, büyük ekonomik ve toplumsal sorunlara yol açar.

2- Erozyon sonucu taşınan verimli topraklar, baraj göllerini doldurarak, ekonomik ömürlerini kısaltır.

3- Yeşil örtü ve toprağın elden gitmesi ile ortaya çıkan iklim değişikliği ve bozulan çevre dengesi sonucunda doğal varlık kaybedilerek ekonomik zarara uğratır.

4- Kaybedilen toprak örtüsünün yeniden oluşması için binlerce yıl gerekir.

5-KÜTLE HAREKETLERİ(HEYELAN)

İnsanlara zarar veren doğal afetlerden biride toprağın kütle olarak özellikle belli dönemlerde yer değiştirmesidir. Kütle hareketleri genel olarak düşme, kayma, akma veya bunlardan bir kaçının bir arada görülmesi şeklinde olmaktadır. Ülkemizde Karadeniz bölgesine bakan kıyı kesiminde özellikle Doğu ve Orta Karadeniz’de çok sık ve etkili heyelan olayları meydana gelmektedir. Bunun nedeni: Yağışın ve eğimin fazla olmasıdır. Ayrıca toprağın killi olmasıdır.

En fazla görüldüğü dönem ilkbahardır. Sebebi kar erimeleri ile toprağın suya doygun hale gelmesidir.

6-ÇIĞ

Çığ, kar örtüsünün eğim yönünde hareket etmesiyle can ve mal kaybına neden olan doğa olayıdır. Çığa neden olan olaylar şöyledir: Gevşek ve kalın kar kütlelerinin hareketine bir patlama, yüksek bir ses, önemsenmeyecek bir hareket veya herhangi bir kaynağa ait zayıf bir titreşim neden olabilir..

Çığdan en çok etkilenenler: Yamaçlarda engebeli dağlık arazide yaşayan ve çalışanlar, Şehirlerarası çalışan taşımacılar, Karayolcular, Kış turizmcileri, Yapım ve onarım ekipleri, Madenciler, Avcılar, Dağcılar ve Kolluk güçleridir.

Yurdumuzdaki dağlık alanlarda çığ tehlikesi görülmektedir. Ülkemizde ortalama yüksekliği 1000 metrenin üzerinde olan sahalarda bulunan kış turizm merkezleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin ağaç örtüsünden yoksun olan özellikle Hakkâri, Tunceli, Bingöl, Siirt ve Bitlis illeri çığ afetlerine en hassas olan alanlarını içermektedir.

7-OLAĞAN ÜSTÜ HAVA OLAYLARI: FIRTINA, KASIRGA, HORTUM

Hızı 63 km/saat veya daha fazla olan rüzgârlar “fırtına” şeklinde afet meydana getirir. Rüzgârın hızı 120 km/saate çıkarsa “kasırğa” adı verilir. Hızlı bir şekilde dönen hava kolonlarının bulunduğu fırtına sistemine de “hortum” adı verilir.

Yeryüzünde en şiddetli rüzgârlar tropikal kuşak ve alçak enlemlerde meydana gelmektedir. Kasırğa, tayfun ve siklon sözcüklerinin üçü de aynı olayı anlatır. Bunlar arasındaki farklar değişik bölgeler için kullanılan sözcükler olmalarıdır.

Amerikanın batı kıyıları ve Atlas Okyanusu’nda kasırğa, Büyük Okyanus’ta tayfun ve Hint Okyanusu’nda ise siklon adı verilmektedir.

8-VOLKANLAR

Günümüzde 500 dolayında aktif volkan bulunmaktadır. Milyonlarca insan da bu volkanların çevresinde yaşamaktadır.

İnsanlar, zaman içinde volkan püskürmelerinden etkilenmiş ve büyük afetler yaşamışlardır. Bugün için volkan püskürmelerinin önlenmesi mümkün değildir. Ancak etki ve zararları en aza indirilebilir.

Volkanların zararları şöyle sıralanabilir:

-Patlamalar sırasında depremlere neden olabilirler.

-Akıya geçen lavlar çevresine zarar verebilir.

-Karanlık gündüzler, şiddetli rüzgarlar ve aşırı yağın yağmurlar hatta çamur yağışları bölgeyi aylarca etkiler.

-Yanardağ malzemesi güneş ışınlarının bir kısmını keserek alt katmanlardaki ısıyı düşürebilir. Böylece dünyada iklim etkilenir ve geçici soğuma yaşanabilir.

Volkanların çok sayıda yararı da vardır. Bunlar:

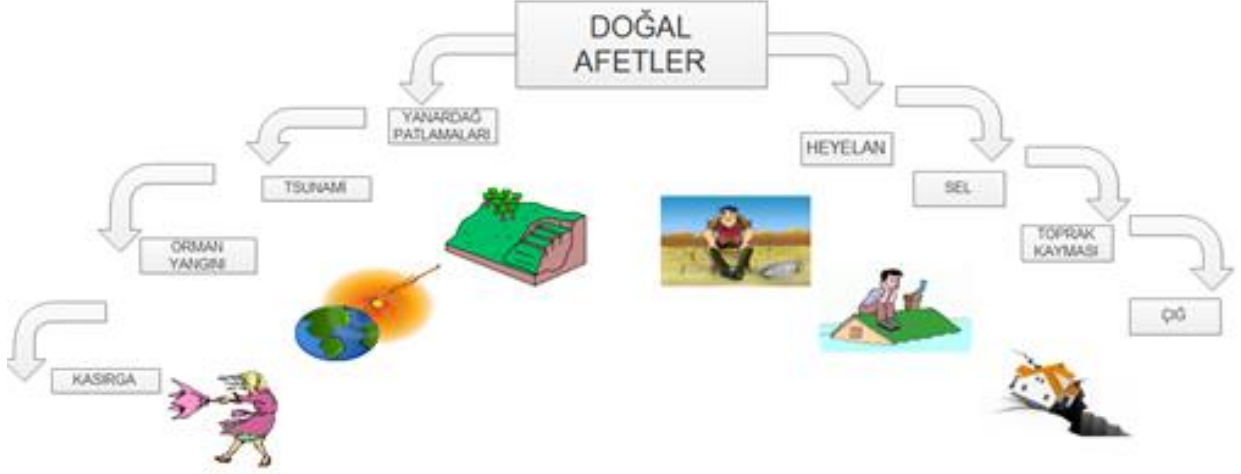
-Birçok önemli maden yatağı volkanlara bağlı olarak oluşur.

-Dünyanın en verimli tarım alanlarını bazıları volkanik tarım alanları üzerindedir.

-Ayrıca buldukları bölgenin sosyo-ekonomik yapısını da etkilerler. Örneğin, turizm gibi.

KAVRAM HARİTALARI

XXI. KONU / DOĞAL AFETLER

AFETLERİN SINIFLANDIRILMASI

1. DOĞAL AFETLER

- Sel
- Deprem
- Hortum
- Volkanik patlama
- Tsunami
- Yangın
- Toprak kayması
- Çiğ

• 2. KARMAŞIK İNSANİ

ACİLLER (Olağan dışı durumların ardından gıda, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin yavaş kasıtlı ve planlı olmasa da kontrolden çıkması ve etnik sonuçlar (ayrımcılık, soykırım), yoksulluk, işsizlik, anarşi ve benzeri durumların oluşması)

3. İNSAN ELİYLE OLAN AFETLER

- Kompleks aciller
 - Toplu göçler
 - Savaşlar
- Teknolojik afetler
 - Kimyasal afetler
 - Nükleer afetler
- Yerleşim birimlerine yakın afetler
 - Trafik kazaları
 - Uçak kazaları
 - Deniz kazaları

KONU TASARIM

XXI. KONU / DOĞAL AFETLER

1. I. Şiddetli fırtınalar

II. Ay'ın çekim gücü

III. Okyanus tabanı depremleri

IV. Deniz altı volkanizması

Yukarıdakilerden hangileri tsunamilerin oluşumunda etkilidir?(2017 YGS)

- A) I ve II B)) I ve III C)II ve III
D)II ve IV E)III ve IV

2. 1998 yılında Orta Amerika ülkelerinden Honduras'ı etkileyen şiddetli kasırga ve yağışların ardından, Devlet Başkanı Carlos Flores "Başımıza gelen en büyük felaket bu. Köprüler, yollar, elektrik hatları, su ve kanalizasyon şebekeleri yıkıldı. Elli yılda yavaş yavaş yapılanları, yetmiş iki saatte yitirdik." demiştir.

Carlos Flores bu sözleriyle kasırganın yol açtığı,

- I. toprak,
II. ekonomi,
III. altyapı,
IV. nüfus

kayıplarından hangilerini vurgulamıştır?(2010YGS)

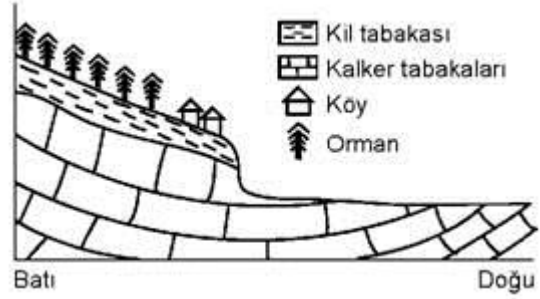
- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

3. Dünyada etkili olan doğal afet türleri arasında; tropikal siklonlar, taşkınlar ve kuraklık önemli yer tutmaktadır.

Buna göre, belirtilen doğal afetler göz önüne alındığında aşağıdakilerden hangisi kesinlikle söylenemez?(2012 ygs)

- A) İnsanları sosyal ve psikolojik açıdan etkiledikleri
B) Bir ülke veya bölge sınırları içinde farklı derecede etkili oldukları
C) Tarım ve yerleşim alanlarına zarar verdikleri
D) Aynı alanlarda etkili oldukları
E) Önceden tahmin edilebilen meteorolojik afetlerden oldukları

4. Aşağıdaki şekilde, dağlık bir yörede kurulmuş köy ve buradaki jeolojik yapı gösterilmiştir.

Bu köyün, meydana gelebilecek bir heyelandan korunması için aşağıdaki önlemlerden hangisinin alınması gerekir?

(2010YGS)

- A) Köyü düzlük alanın doğusuna taşımak
B) Köyü batıdaki ormanlık alan içine taşımak
C) Köy alanını ağaçlandırmak
D) Evlerin yapımında dayanıklı malzeme kullanmak
E) Orman arazisinde taraçalendirme yapmak

5. Volkanizma, deprem, sel, taşkın, heyelan, çığ gibi doğa olayları insan etkinliklerinden bağımsız olarak gerçekleşir. Doğa olaylarının etkisinin büyük ya da küçük olması, olayın gerçekleşme şiddetine, olduğu çevrenin özelliklerine bağlıdır. Bir doğa olayı, kısa sürede yol açtığı can ve mal kaybı sonucunda afete dönüşür.

Buna göre, aşağıdakilerin hangisindeki doğa olayı afet olarak nitelendirilemez?(2009 öss)

- A) Türkiye'de meydana gelen şiddetli depremler
B) Bangladeş'te meydana gelen akarsu taşkınları
C) Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğu kıyılarında etkili olan kasırgalar
D) Güneydoğu Asya ülkelerini etkileyen tsunamiler
E) Antarktika Kıtası'nda eriyen buzullar

6. Aşağıdakilerin hangisinde verilen doğal afetlerle,

Endonezya'da büyük yıkımlara yol açan tsunami aynı nedene bağlı olarak oluşmaktadır? (2008 ÖSS)

- A) İsviçre'de kış aylarında çığ olaylarının görülmesi
- B) Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğu kıyılarının sık sık kasırgalardan etkilenmesi
- C) Afganistan'da yaz aylarında şiddetli kuraklıkların yaşanması
- D) Hindistan'da sellerin büyük can ve mal kaybına neden olması
- E) Japonya'da her yıl çeşitli büyüklükte depremler Olması

7. Doğal afetler oluşum hızlarına göre farklı gruplandırılmalarına tabi tutulur. Bazı doğal afetler oluşum itibari ile uzun sürede gerçekleşirken bazıları daha kısa sürede gerçekleşir, ancak meydana geldikleri alanlarda daha dar kapsamlı etkilerde bulunurlar.

Buna göre aşağıdaki doğal afetlerden hangisi oluşum hızı yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Heyelan
- B) Çığ
- C) Kasırga
- D) Tsunami
- E) Erozyon

8. *Ülkemiz orta enlemlerde yer aldığı için kasırga gibi doğal afetler etkili değildir.

*Küresel ısınmanın neden olacağı şiddetli kuraklık ülkemizde daha çok kıyı bölgelerde etkili olacaktır.

*Zaman zaman meydana gelen şiddetli yağışlar ülkemizde tarım alanlarında ve seralarda büyük zararlara yol açar.

*Türkiye'nin çevresindeki denizlerde meydana gelen depremlerin ardından okyanuslardaki gibi büyük tsunamilerin oluşması beklenmez.

*Ülkemizde heyelanların yarısından fazlası sonbaharda gerçekleşir. Bu kütle hareketi yerleşim alanlarına ve tarım alanlarına büyük zarar verir?

Türkiye'nin doğal afetleri ile ilgili verilen bilgilerden kaçısı doğrudur?

- A)1
- B)2
- C)3
- D)4
- E)5

9. Aşağıdakilerden hangisi ormanların tahribi sonucu ortaya çıkan sorunlardan biri değildir?(1998 ÖSS)

- A)Yabani hayvan türlerinin azalması
- B)Su taşkınlarının artması
- C)Erozyonun artması
- D)Hava kirliliğinin artması
- E)Otlakların verimsizleşmesi

10. Volkanizma, deprem, sel, taşkın, heyelan, çığ gibi doğa olayları insan etkinliklerinden bağımsız olarak gerçekleşir. Doğa olaylarının etkisinin büyük ya da küçük olması olayın gerçekleşme şiddetine, olduğu çevrenin özelliklerine bağlıdır. Bir doğa olayı kısa sürede yol açtığı can ve mal kaybı sonucunda afete dönüşür.

Buna göre aşağıdakilerden hangisindeki doğa olayı afet olarak nitelendirilemez?

- A)Türkiye'de meydana gelen şiddetli depremler
- B)Bangladeş'te yaz mevsiminde meydana gelen akarsu taşkınları
- C)Abd'nin güneydoğu kıyılarında etkili olan kasırgalar
- D)Güneydoğu Asya kıyılarını etkileyen tsunamiler
- E)Grönland Adasında eriyen buzullar

11. I.Sel ve Taşkınlar

II.Depremler

III.Çığlar

IV.Volkanik Patlamalar

Yukarıdaki doğal afetlerden hangilerinin meydana gelmesinde doğrudan ve dolaylı olarak insan etkisinden söz edilebilir? (2016 YGS)

- A)I ve II
- B)I ve III
- C)II ve III
- D)II ve IV
- E)III ve IV

12. I.Çin'de bir baraj kapağının açılması sonucu akarsuyun taşkın yatağındaki tarım alanlarının sular altında kalması

II.Rusya'nın kuzeyindeki bazı şehirlerde aniden bastıran kış şartlarında birçok insanın donarak hayatını kaybetmesi

III.Haiti'de meydana gelen depremde binlerce evin depremden etkilenmesi ve birçok kişinin evsiz kalması

Dünyanın değişik bölgelerinde gerçekleşen yukarıdaki olaylardan hangileri doğal afet kapsamına girmektedir?

- A)Yalnız I
- B)Yalnız II
- C)Yalnız III
- D)I ve II
- E)II ve III

13. I.Volkanik Patlamalar

II.Tsunamiler

III.Aşırı Yağışlar

IV.Kasırgalar

Yukarıda verilen doğa olaylarından hangilerinin yaşanma sıklığı daha yüksektir?

- A)Yalnız I
- B)I ve II
- C)II ve III
- D)II ve IV
- E)III ve I

YGS - FELSEFE

Seçkin KAPLAN

FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLERİ

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS-FELSEFE DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS FELSEFE KONULARA GÖRE SORU DAĞILIMI								
Konular	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Felsefenin Alanı	1	2	2	2	1	1		1
Bilgi Felsefesi	2	1	2	1	2	1	2	1
Bilim Felsefesi	1	1	1	1	1	1		1
Varlık Felsefesi	1	2	1	1	1	1	3	1
Ahlak Felsefesi	1	1	1	1	1	1	1	1
Siyaset Felsefesi	1	1	1	1	1	1	1	1
Din Felsefesi					1	1	1	
Sanat Felsefesi	2	1	1	1		1		2
TOPLAM	9	9	9	8	8	8	8	8

ÇALIŞMA PLANI

N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none"> Proje Tanıtım-Bilgilendirme ÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme) 	
1	Ekim 1	I. KONU / FELSEFEYLE TANIŞMA Felsefe Nedir? / Felsefe ve Hikmet ilişkisi Felsefenin temel konuları nelerdir? / Felsefi düşüncenin özellikleri	
2	Ekim 2	Felsefe ve tutarlı düşünme / Felsefe ve yaşam / Felsefe ve dil II. KONU BİLGİ FELSEFESİ Bilginin oluşum süreci / Bilgi türleri	KONU TASARIM TESTİ
3	Ekim 3	Bilginin doğruluk ölçütleri / Doğruluk ve Gerçeklik Felsefenin bilgiye bakışı	
4	Ekim 4	Bilgi felsefesinin problemleri / Doğru bilginin imkanı problemi Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	KONU TASARIM TESTİ
5	Kasım 1	III. KONU VARLIK FELSEFESİ Felsefe ve Varlık / Ontoloji ve metafizik Bilim ve felsefede varlık / Varlık felsefesinin temel sorunları	
6	Kasım 2	Varlığa farklı yaklaşımlar / Çağdaş varlık görüşleri IV. KONU AHLAK FELSEFESİ Ahlak ve Felsefe / İyi ve Kötü Nedir?	KONU TASARIM TESTİ
7	Kasım 3	Erdemli Yaşam ve Bilgelik / İnsan ve Özgürlük / Ahlaki Eylem V. KONU DİN FELSEFESİ Din ve Felsefe / Dini alanın temel kavramları	KONU TASARIM TESTİ
8	Kasım 4	Din felsefesinde temel sorunlar / Tanrının Varlığına dair felsefi düşünceler Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	KONU TASARIM TESTİ
9	Kasım 5	VI. KONU SANAT FELSEFESİ Sanat ve Felsefe / Sanata Teorik Yaklaşım / Sanat ve Güzellik Sanat Eserinin Özellikleri / Sanat, Sanatçı ve Toplumsal Etki / Ortak Estetik Yargıların Varlığı	KONU TASARIM TESTİ
10	Aralık 1	VII. KONU SİYASET FELSEFESİ	

		Siyaset, Felsefe ve Toplum / Siyaset felsefesinde temel sorunlar ve sorular	
		Devletin ortaya çıkışı / İdeal toplum arayışları / Birey ve devlet ilişkisi	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	VIII. KONU BİLİM FELSEFESİ Bilime felsefi bakış / Felsefe ve bilim / Bilimin kısa tarihi	
		Bilim Felsefesinde Temel Yaklaşımlar	
12	Aralık 3	Bilimsel Yöntem / Yaşam ve Bilim	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
13	Aralık 4	SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

SESLİ DERS NOTLARI

I. KONU / FELSEFEYLE TANIŞMA

1)Felsefe Nedir? (Felsefe daima yolda olmaktır.)

*Felsefe Yunanca (Philo-sophia) bilgiler sevgisi anlamını taşımaktadır. Philosophia, bilgeliği sevmek, bilgeliğe ulaşma çabası demektir. Bilginin sevilmesi ve istenmesi olarak felsefeyle uğraşanlara da filozof veya bilge insan denilmektedir. ‘‘ Philosophos’’ (filozof) da ‘‘bilgiyi seven’’ ‘‘ bilgiyi arayan’’ ve ona ulaşmak isteyen kişidir.

* Felsefenin kelime anlamının yanı sıra bir de felsefe tanımları vardır. Ne kadar filozof varsa o kadar felsefe tanımının olduğu bilinir.Bu tanımlar farklı farklı olsa da ruhları ortak şeyleri işaret eder.Örneğin: ‘‘Felsefe yapmak doğru düşündürmektir’’T.Hobbes- ‘‘ Felsefe inanılanı anlamaya çalışmaktır’’ Anselmus- ‘‘Felsefe, deney ve gözleme dayanan bilimsel veriler üzerine düşündürmektir’’ F. Bacon- ‘‘ Felsefe neleri bilmediğini bilmektir’’ Sokrates Bu tanımlara bir tanımda siz ekleyerek çoğaltabilirsin? Peki ya Size göre felsefe nedir?.....

* Bütün bu farklı bakış açılarından sonra bir toplama ve anlamlandırma yapacak olursak Felsefe; insan, evren ve değerleri açıklamak amacıyla sürdürülen en geniş bir araştırma , birleştirici ve bütünleştirici bir açıklama gayretidir. İnsan merakının sistemli olarak tatmin edilmesidir. Felsefe: Var olanlar hakkında soru sorup yanıt arama etkinliğidir. Felsefe: Durup dinlenmeden bilgiyi, doğruyu arama işidir.

*Kısaca; insan bilmek için de bilmek ister. Yani sadece salt bilmek peşinde olur. İşte Felsefe böyle bir durumda doğmuştur.

2.Felsefenin Doğuşu

*Felsefe insanların hayretinden doğmuştur. İnsanın doğası, onun düşünmesi gerektiğini söyler. Felsefe var olanlar üzerinde akla dayalı düşünmenin bir ürünüdür.

*İnsanoğlu önceleri mitolojik bir yaklaşımla var olanı kavramaya çalışmıştır. Mitoslardan sonra, dinsel açıklamalarla kendini ve evreni anlamaya çalışmıştır. Sonra insan ne mitsel ne de dinsel öğretiyle yetindi; kendi akıl ve düşüncesiyle var olan her şeyi sorgulayarak felsefeyi ortaya çıkardı. Böylece felsefe, insan ürünü olan bir bilgi olarak ortaya çıktı. Felsefeyle birlikte mitosların yerini akla dayalı açıklamalar aldı.

*İ.Ö.6. yüzyılda Miletli Thales insan aklını binlerce yıldır kurcalayan ‘‘ Evrenin ana maddesi nedir? sorusuna ilk kez mitosların ve dinlerin dışında bir yanıt aramıştır.(Doğayı doğanın içinden bir nedenle açıklamıştır) İşte bu felsefenin başlangıcıdır. Bu başlangıçta, gelişen ekonomik koşullarla zenginleşen toplum, yaygınlaşan yönetim erki yani demokrasi anlayışı etkili olmuştur. Thalesin felsefe tarihindeki önemi; varlığın ana maddesi her şeyin kendisinden meydana geldiği varlık (arhe) nedir? Sorusuna, yine bu evrende var olan bir varlıkla cevaplamasıdır. Thales'e göre ilk varlık (arhe) ‘‘SU’’ dur.

3.Felsefi Düşüncenin Özellikleri

- *Felsefi düşünce akla dayalı eleştirel, tutarlı ve öznedir.(subjektif)
- *Felsefenin özü, bir bilgiye sahip olmaktan çok, onu aramaktır.
- *Felsefe doğru bilginin aranması çabası olarak ortaya çıkar.
- *Felsefe sürekli soru sorma faaliyetidir.
- *Felsefede ortaya konan bilgilerin genel geçerliliği yoktur.(Tüm zamanlar için geçerli olabilecek bilgiler ortaya koymaya çalışmaz)
- *Bütüncül bir yaklaşıma sahip olup Refleksif olma özelliğine sahiptir.(Refleksiyon kendi üzerine dönme anlamına gelir) Zihin kendi üzerine dönerek sahip olduğu bilgiler üzerinde düşünür. Kısaca felsefe bilgi üstüne bilgi etkinliğidir.
- *Felsefede bitmişlik ve tükenmişlik söz konusu olamaz.” Felsefe daima yolda olmaktır”

4. Felsefenin İşlevi

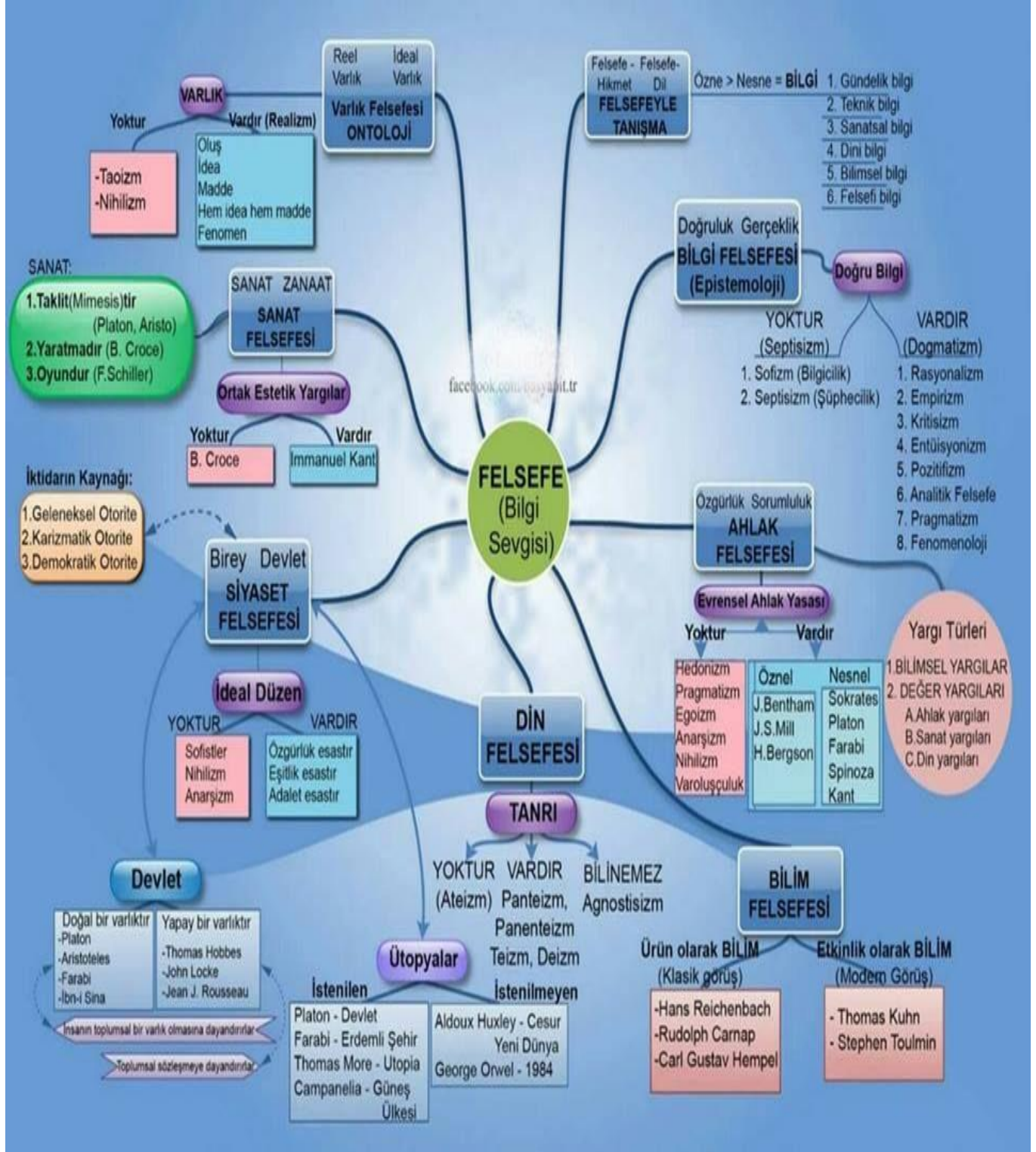
- *Anlama ve gerçeği görme ihtiyacını giderir.
- *İnsan her türlü kanı veya dogmayı sorgulayabilir. Ürettiği sorularla bilime yardımcı olur.
- *Dünya görüşünüzü genişletir. Kendi dünya görüşünüzü oluşturmanıza yardımcı olur.
- *İnsan düşüncesinin derinleşmesine yardımcı olur.
- *Geçmişten günümüze fikir ve düşünceleri, bu düşünceleri yansıtan kavramları tanıma olanağı verir. Örneğin: Fransız devrimi, Rönesans çağı gibi büyük düşünce dönüşümlerinin anlaşılmasını sağlar.

5. Felsefenin Temel Konuları

- *Varlık (Ontoloji): Felsefenin en eski düşünme alanlarından biridir. Varlığın ne olduğunu, yapısını, ana maddesini, prensiplerini anlamak üzere ortaya konan düşünceler bütünüdür. Varlığa bütüncül(tümel) bir bakış açısıyla yaklaşır. Felsefenin konusu varlığın sınırlı bir parçası değil, genel olarak varlığın kendisidir.
- *Bilgi (Epistemoloji): Felsefe bilginin ne olduğunu, kaynağını, nasıl elde edildiğini, imkanını, değerini sorgular. Bilgi felsefesi, insanın bilme sınırlarını ve böyle bir bilgiye ulaşabilmenin imkanını araştırır.
- *Değerler (Aksiyoloji) : İnsanın bu dünyadaki yerini ve anlamını ifade eden değerler bütünü vardır. Bu değerler insanın duruşunu ve çeşitli alanlara ilişkin yargılarını belirler. Tüm bu değerler, felsefenin değişik başlıklar altında kendisine konu edindiği problem alanlarını teşkil eder. Bu alt başlıklar ise Siyaset-Din-Ahlak-Bilim-Sanat felsefesi olarak kendisini gösterir.

KAVRAM HARİTALARI

I. KONU / FELSEFEYLE TANIŞMA

FELSEFENİN ALANLARI

Felsefenin konuları ve alt dalları sorulan sorularla ilişkili olarak belli başlıklar altında toplanmaktadır.

Bunlar:

KONU TASARIM

I. KONU / FELSEFEYLE TANIŞMA

1.Felsefe, düşüncenin serüvenidir; fakat bu serüvenin bir noktasında takılıp kalınmamalıdır. Serüven ilerledikçe insan bilgisi ve düşüncesi enginlere doğru ilerler. **Bu parçadan hareketle felsefenin nasıl bir işlev gördüğü söylenebilir.**

- A)Doğa olaylarına olan ilgiyi artırır.
- B)İnsanlar arasındaki işbirliğini geliştirir.
- C)Farklı bakış açılarındaki derinliği kavratır.
- D)Deneyimlerin yaşama geçirilmesini sağlar.
- E)İnsanın çevresini etkilemesini sağlar.

2.Felsefe, insanın durmadan ileriye atılma, verileni eleştirme, yeni çözüm yolları arama çabasının ürünüdür. Jaspers'ın dediği gibi, felsefe yolda olma sürecidir.

Bu parçadan, felsefeyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine varılabilir.

- A)Ahlaki erdemlerden beslenir.
- B)İnsan yaşamı için yararlı olmayı amaçlar
- C)Düşünce birikimleri oluşturur.
- D)Her türlü sorunun çözümüne ışık tutar.
- E)Sürekli arayış içinde olmayı gerektirir.

3.Filozof hem eserlerinde hem de yaşantısında önyargılardan uzak durmaya çalışan, içinde yaşadığı çevrenin inançlarını, tutkularını ve alışkanlıklarını sorgulayabilen kişidir. **Bu cümlede filozofun hangi özelliği vurgulanmaktadır?**

- A)Mutlak bilgiye ulaşmaya çalışması
- B)Eleştirel olması
- C)Düşüncelerinin birbiriyle tutarlı olması
- D)Sezgilerinin güçlü olması
- E)Çevresini etkilemesi

4).Felsefe, çok yönlü bakıştır. **Bu ifade felsefenin hangi niteliğini anlatmaktadır.**

- A)Sistemli olma
- B)Birikimli olmayışı
- C)Kuşatıcı olma
- D)Kesinlik taşıyama

5).Hegel tarihi keşfeder, Schopenhauer ise ondan vazgeçer. Onların bu uyumsuzluğu hala çözüm bekliyor.

Bu parçadan felsefi düşünceyle ilgili aşağıdaki sonuçlardan hangisi çıkarılabilir.

- A)Soruların kendi cevaplarını içerdiği
- B)Çağın değerlerine bağlı olduğu
- C)Kesin bir doğruya ulaşamadığı
- D)Bilimsel düşünceden etkilendiği
- E)Doğrusal ilerleme gösterdiği

2004/ÖSS

6)İnsanoğlu sadece para kazanmak peşinde değildir. O, evrenin yapı ve düzenini, yaşamın değer ve amacını, madde ve ruh ilişkilerini, bilgilerimizin güvenilirlik derecesini, iyi, güzel ve doğrunun niteliklerini bilmek ister. Felsefe, işte bu isteği karşılama çabasıdır.

Parçaya göre, felsefenin işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

- A)Anlama ve gerçeği görme ihtiyacını gidermek
- B)Yaşamda başarılı olmayı öğretmek
- C)Mutlu olmayı öğretmek
- D)Toplumsal yaşamı düzenlemek
- E)Okuma alışkanlığını kazandırmak.

7) - Bir masalda iki terzi krala diktikleri giysiyi yalnızca akıllı insanların görebileceğini söyleyerek onu kandırırlar. Aslında ortada dikilmiş herhangi bir giysi yoktur. Kralla karşılaşanlar akılsız diye damgalanmamak için onun çıplak göründüğünü söylemez; aksine olmayan giysiyi herkes övgüler yağdırır. Kralın çıplak olduğunu onu gören bir çocuk söyler yalnızca. Bir düşünür de bir çocuk gibi gerçeği söyleyebilecek yüreklilikte olmalıdır. Kendi çağının tüm önyargılarına karşı saygınlığın zedelenmesi pahasına gerçeği olduğu gibi ortaya koymalı; çocukların yetişkinlikte yitirdikleri bu özelliği korumaya çalışmalıdır.

Bu parçaya göre bir düşünürde aşağıdaki özelliklerden hangisinin bulunması gerekir?

- A) Cevaplardan çok sorulara ağırlık verme
- B) Soruşturmasına olabildiğince çok soruyla başlama
- C) Bilimsel otoritelerle uyum içinde çalışma
- D) Daha önce cevaplanmamış sorular sorma
- E) Genel görüş ve kabullerin tutsağı olmaktan kaçınma

<p>E)Tutarlı olma</p> <p>8).Masal bu ya, yoksul bir köylü kızı padişahın oğluyla evlenir. Evlendikleri gün, eşi sarayın kırk odası olduğunu söyler. Odaların anahtarlarını ona vererek</p> <p>‘‘otuz dokuz odayı aç; ama kırkınıcı odayı açma.’’ der. Yeni gelin hemen ertesi gün, izin verilen odaların kapılarını açıp bakar; kiminde para, kiminde mücevher, kiminde yiyecekler vardır. Yani bildik şeyler.. Dayanamaz kırkınıcı odayı da açar. Filozoflarda bu yeni gelin gibiydir, tüm kapıları açmak ister.</p> <p>Parçadaki benzetmeye göre, filozofu kapıları açmaya iten aşağıdakilerden hangisi <u>olamaz</u>.</p> <p>A)Merak etme</p> <p>B)Bilinenle yetinmeme</p> <p>C)Sınırları zorlama</p> <p>D)Sorunları çözme</p> <p>E)Yeni öğrenmelere istekli olma</p> <p>9).Eski Yunanlıların dilinde felsefe (Philosophia) sözcüğü ‘‘bilgelik sevgisi’’ anlamına gelmektedir. Eskiçağdaki anlamıyla bilgelik, yalnız bilmeyi değil erdemli ve mutlu yaşam sürmeyi de içermektedir. Dolayısıyla filozof, her şeyi bilen değil bilgiyi ve bilgeliği seven, onu ele geçirmek için uğraşan kişidir.</p> <p>Bu parçaya göre, felsefe ile bilgelik arasında nasıl bir ilişki vardır?</p> <p>A)Bilgelik felsefe yapabilmek için gereklidir</p> <p>B)Felsefe bilgeliğe ulaşma çabasıdır.</p> <p>C)Felsefe bilgeliğe bir konum kazandırma çabasıdır.</p> <p>D)Bilgelik felsefenin gelişmesi için çaba harcamaktır.</p> <p>E)Bilgelik, felsefe sevgisidir.</p> <p>10).Aşağıdakilerden hangisi felsefi bilginin özelliklerinden değildir.</p> <p>A)Sorgulayıcı olma B)Akla dayalı olma C)Öznel olma D)Eleştirel olma E)Nesnel olma</p> <p>11).Aşağıdakilerden hangisi felsefe disiplini değildir?</p> <p>A)Etik B)Estetik C)Metafizik D)Bilim Felsefesi E)Dil Bilim</p>	<p>(2002 ÖSS)</p> <p>12).Felsefe ilk kez Batı Anadolu’nun zengin liman kentlerinde ortaya çıkmıştır. Doğudan gelen kervan yollarının sonunda bulunan bu kentler, deniz ticaretinin de merkezini oluşturmaktaydı. Ticari ilişkiler de sadece mallar değiş tokuş edilmez, bu malların üretiminde kullanılan bilgi, görüş ve teknikler de öğrenilirdi. İşte bu alış-veriş Batı Anadolu’nun liman kentlerinde yaşayanların dünyayı tanıma dolayısıyla eski düşüncelerinden kuşku duyma ve bunların yerine yeni bilgi ve birikimlerine uygun bir düşünce sistemi oluşturma yönünde büyük bir atılım yapmasını sağlamıştır.</p> <p>Bu parçada, felsefenin doğuşu aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır.</p> <p>A)Çeşitli uygarlıkların bilgi birikiminden yararlandığı refah ortamının oluşmasını</p> <p>B)Ticaret yoluyla zenginleşen toplumlarda sanatçı ve düşünürlere yönetimde önemli görevler verilmesine</p> <p>C)Toplumda kültürel etkileşim yaşayanlar eğitime verilen önemin de artmasına</p> <p>D)Üretim tekniklerinin gelişmesi sonucunda ulaşım araçlarında çeşitlenmesi</p> <p>E)Ticaretin geliştirdiği girişimci kişiliğin yaşam tarzına da yansması</p> <p>1999/ÖSS</p> <p>13) Claude Bernard; ‘‘Jimnastik sayesinde bedenimiz güçlendiği gibi, bir zihin jimnastiği sayılan felsefe sayesinde de aklımız güçlenmektedir’’ demektedir.</p> <p>Claude Bernard bu ifadesinde aşağıdakilerden hangisini dile getirmektedir?</p> <p>A)Felsefenin kaynaklarını B)Düşünce ilkelerini C)Beden ile akıl arasındaki paralelliği D)Felsefenin insan düşüncesine olan katkısını E)Aklın, duyularla olan bağıını</p> <p>14).Aşağıdakilerden hangisi bir felsefe sorusu değildir?</p> <p>A) Bilgi nedir? B)Varlık var mıdır? C) İyi nedir? D) Maddenin en küçük yapı taşı nedir? E)Güzel nedir?</p>
--	--

SESİL DERS NOTLARI

II. KONU / BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ)

Felsefi disiplinleri içersinde önemli bir yeri olan bilgi KONUSINI Şu genel başlıklar altında ele alacağız.

*Bilginin oluşum süreci *Bilgi türleri *Doğruluk ve gerçeklik *Bilginin doğruluk ölçütleri *Felsefenin bilgiye bakışı *Bilgi felsefesinin problemleri *Doğru bilginin imkanı problemi *Bilgilerimizin kaynağı nedir? *Bilgi ve yaşam

*Bilgi Nedir? Bilgi, Suje (özne) ile Obje (nesne) arasındaki ilişkiden doğan ürünün adıdır. İnsandaki algılama ve tanıma etkinliğine "bilme", elde edilene de "bilgi" denir. Buna göre bilgi, insanın, varlığı tanıma, anlama ve bilme çabası sonucu ortaya çıkan üründür.

*Bilgi araştırmanın tutumuna, kullandığı yöntem, konunun niteliğine göre de değişik adlar alır. Bunlar;

1) Gündelik (düzensiz/empirik) Bilgi: Bu bilgi hepimizin az ya da çok sahip olduğu en yaygın bilgidir. Yaşama ve duyuları kullanma sonucu deneyimlerin kazandırdığı bir bilgi türü (çeşiti) olmaktadır. Bu bilginin özellikleri ise; Subjektiftir/sonuçları kesin değildir/Yararlı bir bilgidir, ama bazen insanları yanıltabilir./Yöntemsiz olarak elde edilir./Sistemli değildir./ Genellemelere dayalıdır. Örneğin: Nane limonun gribe iyi gelmesi, ağaçlar yapraklarını erken dökmüşse kışın sert geçeceği, yemek tuzlu olunca patatesin tuzunu aldığı gibi bilgilerdir.

2) Teknik Bilgi: Teknik bilgi aklını kullanabilen insanın varlıkları kendi istekleri doğrultusunda kullanmak için değiştirmesinin sonucunda ortaya çıkan bilgi olmaktadır. Bu şekilde insan alet, araç, gereç yaparak gücüne güç katar, doğa üzerinde etkinliğini artırır. Örneğin: Asansör, dikiş makinası yapma ve kullanma teknik bilgiye örnektir. (ilk olarak saban, el arabası ile başlamış otomasyon tekniğine kadar ulaşmıştır) Bu bilginin özellikleri ise; insanlara yarar sağlar./ İnsan yaşamını kolaylaştırır./İnsanın gücüne güç katarak doğa üzerindeki denetimini artırır. NESNELDİR.

3) Sanat Bilgisi: Sanata ilişkin bilgi, güzelliklerin kavranması ve ortaya konulması sırasında açığa çıkar. Bu açığa çıkma resimde, heykelde, edebiyatta, tiyatrodada vb. Sanat alanlarında olabilir. Bu bilgi türünün özellikleri ise şöyledir; Sanat yarar amacı gütmeyen beğeni duygusuna hitap eder./ Ürünler somuttur./ Akla değil, duyguya, çöşkuya ve sezgiye, yaratıcılığa dayanır. ÖZNELDİR./ İfade araçları ses, renk ve çeşitli şekiller vb./ Subjektif yani öznel olup duygular kişiden kişiye değişir.

4) Dini Bilgi: Bilen ile bilinen arasındaki bağın, bu iki unsurun dışında aşkın bir varlığa olan inançla kurulan evrensel bilgi türüdür. Dini bilgi, belirli bir inanç temelinde evrendeki her şeye ilişkin açıklamalarda bulunur. Her din, varlığı evreni farklı şekillerde açıklar; farklı kabullerle, farklı buyruklarla karşımıza çıkar. Dini bilginin özellikleri; doğmatiktir, yani dini bilgilerden şüphe duyulmaz; mutkaldır. Dini bilginin doğruluk değerinde doğaya uygunluk aranmaz. Dini bilgi kendi içinde mantıksal bir tutarlılık taşımaktadır. Ayrıca düzenleyici ve yaptırımcı bir güce sahiptir.

5) Bilimsel Bilgi: İnsan aklının, araştırmasına konu yaptığı olguya yönelerek onun hakkında elde ettiği yöntemli, sistemli, tutarlı ve nesnel bilgidir.

Bilimsel Bilginin Özellikleri: Nesnel (objektif), sistemli ve yöntemlidir. Yasa ve genellemeler şeklindedir. Evrenselidir. Kesindir. Birikimli olarak ilerler. Akıl ve mantık ilkelerini kullanır bu yönüyle de tutarlıdır. Değişime açıktır yani aksi ispat edilene kadar geçerlidir. Olgusaldır. Uygulanabilir ve tekrarlanabilir. Olanı olduğu gibi ele alır. Bilimsel bilginin açıklanan bu özelliklerinden sonra bir de bilimlerin sınıflandırılmasını yapalım. Bilimler; Formel bilimler/ Doğa bilimleri ve / İnsan Bilimleri olarak ayrılır.

a) Formel Bilimler (İdeal/ Normatif/Soyut) yani mantık ve matematiği içine alan bilimlerdir. Bu bilimler soyut objeleri konu alırlar; sayılar ve akıl gibi. Yöntemleri tektir oda Tümdengelimdir. (Dedüksiyon)

b) Doğa Bilimleri (Pozitif Bilimler/Olgusal Bilimler / Somut Bilimler) : Doğadaki olayları konu alan fizik, kimya, biyoloji, jeoloji, astronomi gibi bilimlerdir. Konularını deney ve gözlemlerle inceler. Doğa bilimleri

Determinizm yani nedensellik ilkesi temelinde hareket eder.(Koşular aynı olduğunda sonuçların da daima aynı olacağı ilke (neden-sonuç) Yöntemleri ise Tümevarım (Endüksiyon) ve Tümdengelim (Dedüksiyon)

c) İnsan Bilimleri: Doğa bilimlerinin yöntemini kendisine örnek alarak çalışmalar yapar. İnsan bilimleri insanı değişik yönleriyle ele alan bilimlerdir. Tarih, sosyoloji, dilbilim, psikoloji, antropoloji gibi.

Bilimsel Bilginin Özellikleri: Nesnel (objektif), sistemli ve yöntemlidir. Yasa ve genellemeler şeklindedir. Evrenselidir. Kesindir. Birikimli olarak ilerler. Akıl ve mantık ilkerini kullanır bu yönüyle tutarlıdır. Değişime açıktır yani aksi ispat edilene kadar geçerlidir. Olgusaldır. Uygulanabilir ve tekrarlanabilir. Olanı olduğu gibi ele alır

6) Felsefe bilgisi: Felsefe bilgisi insan, varlık, bilgi ve değer hakkında oluşturulan sistemli ve düzenli bir bilgidir. Bu bilginin özellikleri ise; felsefe bilgisi filozofun kişiliğini yansıtan bilgiler ortaya koyar. Bu bakımdan ÖZNELDİR (subjektif) Mantık ilkelerinden faydalanır; sistemli ve tutarlı bir bilgidir. Eleştirel ve sorgulayıcı tavrın ürünüdür. Olgulara dayanma zorunluluğu olmadığından olması gerekeni belirler (hem olanla hem de olması gerekenle ilgilenir.)

İçinde bulunduğu çağın koşullarından etkilenir. Yığılan (Kümülatif) bir bilgidir. Soruları bakımından evrenselidir. Bütünleştirici ve birleştiricidir.(Yani varlığı ve yaşamı bir bütün olarak ele alır)

FELSEFENİN DİĞER ALANLAR OLAN İLİŞKİSİ (BİLİM/ DİN/ SANAT)

***Felsefe – Bilim İlişkisi:** Her iki disiplinde varlığı konu edinir. İkisi de varlık hakkında hakikate ulaşmak ister,farklı yöntemlerle de olsa.Her ikisinde mantık ilkeleri çerçevesinde bilgi ortaya koymaya çalışır. Bütün bunları gerçekleştirirken bilim ve felsefenin arasındaki önemli farklılıklar ise şunlardır. Felsefe olaylara bütüncül bir bakışla (tüme) yaklaşırken, bilim sınırları belirlenmiş alanlarda çalışmalar yapar. Örneğin felsefe’’ varlık nedir?’’ sorusunu yanıtlamaya çalışırken, bilim, alanları kendi içinde bölerek varlığın yapısını, hareketini, değişimi anlamaya çalışır. Bilimin konuları somut olduğu halde felsefe buna ek olarak soyut konular üzerinde düşünce üretir. Bilim varolanı olduğu gibi ele alırken felsefe olması gerekenle de ilgilenir. Felsefenin ortaya koyduğu düşünce filozofun öznel görüşlerini yansıtırken, bilim adamının ortaya koyduğu bilgi deneylenmiş, kanıtlanmış ve kabul görmüş bilgilerdir.

***Felsefe - Din ilişkisi** :Felsefe de din de varlığı tanımlama ona anlam yükleme biçimidir.Her ikisi de evrene ve insana ait konularda ortak sorulara cevap verirler.’’ Felsefe dinin huzursuz kardeşidir’’ Bu ortak amaca rağmen birbirlerinden farklılaştıkları çok önemli bir nokta vardır. Felsefenin anlam arayışını akla dayalı ortaya koymaya çalışmasına karşılığının kalkış noktasının ilahi (Vahiy) olasıdır. Felsefenin dine karşıtlığı gibi bir şeyden söz etmek doğru değildir. Felsefe, dini rasyonel bir bakışla irdeler.Din,bir olgu olarak felsefenin konusudur. Felsefe, din felsefesi alanında dinlere akıl penceresinden bakarak, dine bir problem alanı olarak yaklaşır.

***Felsefe - Sanat İlişkisi:** Felsefe bilgisi ile sanat bilgisi öznedir (subjektif). Ancak felsefe akla dayalı rasyonel bir etkinliktir; buna karşılık sanat duygulara dayalıdır. Felsefe varolana ilişkin eleştirel bir tavır sergiler; sanat güzel olana ilişkin beğeni duygusunu harekete geçirir.

BİLGİ KURAMI (Bilgi kuramının temel kavramları)

***Gerçeklik: (Realite) :** Bilinçten bağımsız, somut olarak var olandır. Bu varlığın bir varoluş tarzıdır. Pamuk, çocuk, uzay vb. Gerçeklik doğruluktan farklıdır. Çünkü gerçeklik düşünceden bağımsız dünyanın bir olgusudur. Doğruluk ise, düşüncenin bir özelliğidir. Pamuk’un gerçekliğinden ‘‘pamuk yumşaktır.’’ Yargısının doğruluğundan söz edilebilir.

***Doğruluk: (Hakikat):** Bilginin, bilgisi edinilen şeyle tam uygunluğudur. Yani bir ifadenin nesnesine uygunluğudur. Gerçekten hareketle dile gelen önermelerdir. ‘‘ Ay ışık verir.’’ Yargısı Ay ışık yaydığına doğru yaymadığında yanlıştır.

***Temellendirme:** Ortaya atılan bir görüş ya da ileri sürülen bir sav için dayanak, gerekçe, temel bulmaktır.

***Apriori:** Doğuştan insan zihninde bilgilerin varolduğu kabuleden bilgi

* **Aposteriori:** Doğuştan gelmeyen sonradan kazanılan bilgi

BİLGİ FELSEFESİNİN TEMEL PROBLEMLERİ

A) Bilginin İmkanı Problemi B) Bilginin Kaynağı Problemi C) Bilginin Sınırları D) Bilginin Değeri

A) Doğru Bilginin İmkanı Problemi

*Bilgi kuramının temel problemi, "doğru bilginin imkanı" problemi. Burada doğru bilgiyi olanaksız gören görüşlerle doğru bilgiyi olanaklı gören görüşlerkarşımıza çıkmaktadır. Doğru bilgi elde etmenin mümkün olmadığını, imkansız olduğunu söyleyen düşünürler septikler, düşüncelerine Septisizm (şüphecilik); doğru bilgiyi elde etmek mümkündür diyen düşünürler dogmatikler, düşüncelerine ise dogmatizm denir.

1.) Doğru Bilginin Olanaksızlığı: İnsanın gerçeği bilemeyeceğini, herkes için genel geçer bilginin imkansız olduğunu ileri süren görüşlerdir. Sofistler ile Septikler doğru bilginin olanaksız olduğunu savunmuşlardır.

a) Sofistler: Bilginin kişiden kişiye değiştiğini (relativizm-görecelilik), bu bakımdan herkes için geçerli (mutlak) olabilecek bilgiye ulaşamayacağını ileri süren filozoflardır. Protogoras ve Gorgias

*Protogoras: Tüm bilgilerin duyumdan geldiğini, duyumlarında insandan insana değiştiğini savunur. " Bir şey bana nasıl görünüyorsa öyledir; sana nasıl görünüyorsa senin için öyledir. " Rüzgar üşüylene soğuk üşümeyene ılık" Bu görüşünü " İnsan her şeyin ölçüsüdür" sözüyle özetler

*Gorgias: " Hiçbir şey var değildir. Var olsaydı bile bilinemez. Bilinse bile başkalarına aktarılamaz." Sözleriyle bilginin bilinmeyeceğini ileri sürer. (Nihilizmin tohumlarını atmıştır)

b) Septikler: Septikler kuşkucu filozoflardır. İlke olarak herşeyden kuşku duyarlar. Bu kuşkucu tavırları nedeniyle herhangi bir konu hakkında doğru ya da yanlış şeklinde yargıda bulunmaktan kaçınırlar. (EPOKE) (YARGIDAN KAÇINMAK) yaparlar. Önde gelen temsilcileri Pyrrhon ve Timon'dur.

*Pyrrhon: Pyrrhon kuşkuculuğunu duyuların yanıltıcılığına dayandırır. Ona göre Varlıkların gerçek bilgisi bilinemez. Yargıdan kaçınmak ruh sükûnetine yol açar.(epoke/yargıdan kaçınmak)

*Timon: Duyulara ve akla güvensizlik duyduğundan, varlığın mutlak bilgisini elde etmenin olanaksız olduğunu savunur. O hüküm vermektan kaçınarak mutluluğa ulaşılabilineceğini savunur.

2.) Doğru Bilginin Olanığı: Dogmatik filozoflar, doğru bilginin olanağını farklı görüşlerle temellendirmişler, doğru bilgi için farklı ölçütler belirlemişlerdir. Bu da felsefede, doğru bilginin ölçütünün ne olduğuna ilişkin farklı yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Şimdi sırasıyla bu yaklaşımları ve savunan filozofları inceleyelim.

A) RASYONALİZM (Akılcılık): Bilginin, akıl ve onun bir işlevi olan düşünme gücüyle oluştuğunu savunur. Akıl doğuştan bilgi edinme yetisiyle donatılmıştır.(Apriori/insan zihni doğuştan bilgilerle dünyaya gelir. Temsilcileri;

*SOKRATES(Sokrat): Sokratese göre bilgi akılsaldır. Tüm bilgilerin doğuştan geldiğini ve bu nedenle anne-babalar ile öğretmenlerin çocuklara yeni bir bilgi öğretmediğini, doğuştan gelen bilgileri hatırlamalarına yardımcı olduklarını söyler. Sokrates bu görüşünü kanıtlamak için ise Diyalektik yöntemi bulmuştur. Bu yöntemle okuma yazma bilmeyen köleye geometri problemi çözdürmüştür. Kendini bir ebeye benzetir ve var olanı açığa çıkardığını belirtir. Bu açığa çıkarmayı Mayotik(doğurtma) ve İroni (bimedini varsayma) yoluyla gerçekleştirebilir. " Bidğim bir şey var o da hiçbir şeyi bimedimdir"

PLATON (Eflatun) :İlk çağ filozoflarından ve sokratesin öğrencisi olan Platon; doğru bilginin kaynağını akıl olarak belirtir. Akılla idealar evreninin kesin, genel geçer bilgisi elde edilebilir. Platona göre bilmek, ideaları hatırlamaktır. Duyular evrenini insanı yanılttığı için aldatıcı bulur. Yanılgısız ve mükemmel bilgiye idealar ile ulaşılacağını savunur. Tam bir matematik hayranı olan Platon okulunu kapısında " Geometri bilmeyen bu kapıdan giremez" yazdırmıştır.

ARİSTOTALES (Aristo) : Aristoteles, Platonun öğrencisidir. Platonun ille de idealar evreni kuramını eleştirmiştir. Ona göre bilgiye maddeyi göz ardı ederek ulaşılamayacağını bu durumda Madde ve Form ilişkisinin önemini vurgular. Ağaç bir madde ve ondan yapılan forma girmiş halı ise masadır. Yani akıl (ide) var olan maddeye şekil(form) verir. Mantık biliminin de kurucusudur. Yani Aristoteles de tam bir akılcıdır. Akıl sayesinde dış dünyayı anlamlandırma bildiğimizi anlatır.” Bütün insanlar ölümlüdür” genel yargısından “ sokrates de ölümlüdür” tekil yargısına akıl yürütme yoluna ulaşılır.

FARABİ : Orta çağ Doğusunun çok önemli filozoflarından olup Aristonun bütün eserlerini arapçaya çevirmiş ve bu eserlerdeki eksikleri tamamlamıştır.Tam bir Aristo hayranı bu düşünüre göre; Tanrının doğrudan yarattığı ilk varlık akıldır.Bilme yetisi aklın kendisinde vardır.Akıl dış dünyadaki tekil bilgilerden genellemeler yapar.Tek tek insanların özelliklerinden bütün insanlığa genellenebilir durumlar vardır.

DESCARTES (1596/1650): İyi yönetilen her zihnin kesin, genel geçer bilgiye ulaşılacağı görüşünü savunur.Descartes duyuyla elde edilen bilgilerin şüpheli olduğunu düşünür.Bu nedenle her şeyden (geçici olarak) şüphe etmiştir. Ona göre; kesin bilgi “şüphe ediş” ten çıkmaktadır. Descartes böylece; “ Madem ki her şeyden şüphe deiyorum, öyleyse düşünüyorum;Madem ki düşünüyorum,Öyleyse varım.” Temel yargısına ulaşır. (cogito ergo sum) Descartes ile “Şüphe”amaç olmaktan çıkıp araç yani yol yani yöntem haline gelmiştir.

G.W. RİEDRİC HEGEL: (1770/1831) : Hegel ile rasyonalizm düşüncesisaf (katıksız) ve net bir hale gelmiştir.Platon ile başlayan akılcılık Hegel ile doruk noktasına ulaşmıştır. O,bilgi edinmede akıldan başka hiçbir kaynak kabuletmez. Hegel, “her akla uygun olanın gerçek olduğunu, gerçek olanın da akla uygun olduğunu belirtir”. O, felsefeyi de, objelerin düşünce ile görülmesi, evrenin düşünülmesi olarak görür.

B) EMİRİZM (Denevcilik): Empirizm, aklımızda doğuştan gelen hiçbir bilgi düşünce ve ilke bulunmadığını, bilgilerimizin duyu ve algılardan geldiğini, deneyden türediğini ileri süren öğretidir.(Aposteriori/ deneyden sonra) Başlıca Empiristler ise;

JOHN LOCKE: (1632/1704): J. Locke empirizmin yeni çağdaki en önemli temsilcisidir. İnsan zihni dünyaya boş bir levha (Tabula Rasa)olarak gelir. Duyular ve deneyler bu levhayı zamanla doldurur.

DAVİD HUME: (1711/1776): Bizim her şeyi algı yoluyla bildiğimizi söyler. Zihindeki izlenimlerin temelinde beş duyu yoluyla algıladıklarımız vardır. Hume nedensellik ilkesi hakkında söyledikleri bilim çevrelerinde büyük eleştirilere neden olmuştur. Ona göre, biz doğada nedensellik ilkesini algılamayız. Biz sadece doğada olayların birbiri peşi sıra geldiğini görürüz. Biz bu olayı birçok kez görerek zihnimizde, suyun kaynamasıyla ateş arasında bir nedensellik ilişkisi kurarız.Bizim aklımızla düşünerek elde ettiğimiz bu bilgilerin temelinde,ateşi ve suyun kaynamasını duyumlarımızla birçok kez algılamamız (duyusal deneylerimiz) bulunmaktadır.

C) KRİTİSİZM (Eleştirel Felsefe) :Bu akım doğru bilginin mümkün olmadığını savunan sofizm ve septisizm ile doğru bilginin olduğunu savunan dogmatizm, rasyonalizm ve empirizmi inceleyip eleştirir. Kantın geliştirdiği bu sisteme “kritisizm” (eleştiricilik) denmiştir.

IMMANUEL KANT: (1724/1804) : Zihin gücünün ve insanın neyi bilip bilemeyeceğine ilişkin sorgulamanın doğurduğu felsefi yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, deney ve akıl bilginin oluşumunu sağlar.Deneyle başlayan bilgi edinme sürecinde duyu verileri,aklın yardımıyla zihin katagorilerine yerleştirilir.Kritisizm,rasyonalizm ve emprizmin sentezidir.Bu yaklaşımın baş temsilcisi olan Kant aynı zamanda akılı boş bir fabrikaya benzetir. Bu fabrikaya ham madda gelmeden işlem yapılamayacağı için duyu verilerini hammaddeye benzetir. Bu veriler fabrikaya girer ve bilgi olarak kendini gösterir. Kanta göre bilgi deneyle başlar ama deneyle sonlanmaz.(Apriori ve Aposteriori birlikte kullanır) Kantı en iyi anlatan şu kaliba bakacak olursak “ Deneysiz kavramlar boş kavramsız deneyler kördür” onu daha iyi anlarız. Metafizik’e en can alıcı ve sistemli eleştiri yapan filozoftur.

D) POZİTİVİZM (olguculuk/bilimcilik): 17.yüzyıdan itibaren doğru bilgi elde etmede bilimleri önemseyen her görüş pozitivizm olarak nitelenir, fakat bu görüşü sistemleştiren Augus Comte olmuştur. Bilgide önemli olan yalnızca olguları arştırmak olduğunu savunan görüştür.Pozitivizm,doğanın mutlak ve yüce bir amacı

olduğu düşüncesini reddeder. İnsan, olgular arasında var olan değişmez nedensel ilişkileri ya da doğa yasaları bulmalıdır. Bu akımın kurucusu ise A.Comte'dur

AUGUSTE COMTE: (1789/1857): Pozitif bilgi, tarihsel evrimin sonucu olan bir bilgidir. Comte insan düşüncesinin Teolojik evreden Metafizik evreye, oradan da Pozitif evreye ulaştığını söyler. Pozitif evre, insan düşüncesinin en yüksek basamağıdır. Bu evrede insan gözlemlenebilir olana yönelir. Yalnızca olaylar arasındaki yasalar ya da değişmez bağlantılar incelenir. Ona göre olgular arasındaki değişmez ilkeleri ya da doğal yasaları bulmak gözlem ve deneyle sağlanır.

E) NEOPOZİTİVİZM/ANALİTİK FELSEFE/YENİ OLGUCULUK: Pozitivizmin 20. Yüzyılda çağdaş bir görünüm almış şeklidir. Mantıkçı pozitivizm olarak da bilinen bu yaklaşıma göre felsefenin asıl uğraş alanı "DİL"dir. Felsefenin görevi dildeki kavramları çözümlenektir. Temsilcileri: Rudolph Carnap/ Hans Reichenbach ve L.Wittgenstein

L.WİTTGENSTEİN(1889/1951): En önemli temsilcisi olan Wittgensteindir. Bu yaklaşıma göre gerçeği ancak mantıksal dil çözümlenmeleriyle ulaşılabilir. Felsefenin konusu dil ile ifade edilen önermeler ve kavramlar olmalıdır. (Felsefeyi bilimselleştirmeye çalışmış ve yıllar sonra bu hatasını kendi dile getirerek yanlış yaptığını itiraf etmiştir. Felsefeye dil gibi somut konu bulup o konuyla ilgilenmesi gerektiğini düşünmüş. Oysa felsefe soyut somut bütün konuları bir bütün olarak değerlendirdiği için felsefedir)

F)PRAĞMATİZM (Faydacılık) : Doğruluğu sadece eylemlerin sonuçlarıyla değerlendirir, onlara fayda açısından bakar. Bilgi ve doğruluğu yaşam için bir araç olarak görür. Diğer akımlarda olduğu gibi bilginin bir kaynağından bahsedilemeyen tek akımdır. Temsilcileri. W. JAMES / J: DEWEY

WİLLİAM JAMES:(1842/1910) :W.Jamse göre, bilginin kaynağının akıl, deney ya da sezgi olmasının fazla bir önemi yoktur. Bilginin doğruluğu, onun geççe uygunluğuna değil, bireye yarar sağlamasına bağlıdır. Bireye maddi ve manevi yarar sağlayan bilgiler doğrudur. James göre, bilgiler mutlak (kesin) bir değer taşımaz.

JOHN DEWEY :(1859/1952): Dewey ise James'in düşüncelerine olduğu gibi katılır. Ondan farklı olarak düşüncelerini şöyle dile getirir; düşünce, çevreye uymayı, doğadan yararlanmayı ve mutlu olmayı sağlayan bir "alet" tir. Her biri birer alet olan bilimsel yasa ve kuramlar eğer başarılı olur ve uygulamada işe yararsa doğrudur, yaramazsa yanlıştır. Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere Dewey'in James göre bilimsel kimliği daha fazla öne çıkmaktadır.

G) ENTÜZYONİZM (Sezgisilik) :Bu yaklaşım, doğru ve kesin bilginin, duyu veya aklın doğru bilgiyi veremeyeceğini savunur. Sezgi; bütünü bir bakışta doğrudan kavrama, sezip keşfetmedir. Temsilcileri Gazali ve Bergson

GAZALİ (1055/1111) : İnsanda iki göz vardır. Birincisi akılla ilgili olan fiziksel gözdür. Diğeri kalp gözüdür. Bilgi edinmede akıl ve deney elbet kullanılır. Ancak tam bilgiye biz sezgisel kavrayışla ulaşırız. Gönül gözü açık olan insan arzularının baskısından kurtulmuş insandır. Durum böyle olunca yani kalp gözü açık insan bilim ve felsefe yoluyla kavrayamadıklarını da açık seçik kavrar.

HENRY BERGSON: (1859/1941): Bergson, rasyonalizme büyük tepki duyar ve onun verdiği bilginin insanı, varlığı kuru, basit olarak bildirdiğini düşünür. Hâlbuki evren ve yaşam sürekli hareket ve değişim halindedir. Varlığı, bütünlüğü, canlılığı ve hareketliliği içinde ancak sezgi verebilir. Zekâ, hareketli olanı durdurarak, bölümlere ayırarak inceler. Örneğin müziği notalara ayırarak inceler. Oysa hareketli olan geççe tanımak için sezgi gereklidir.

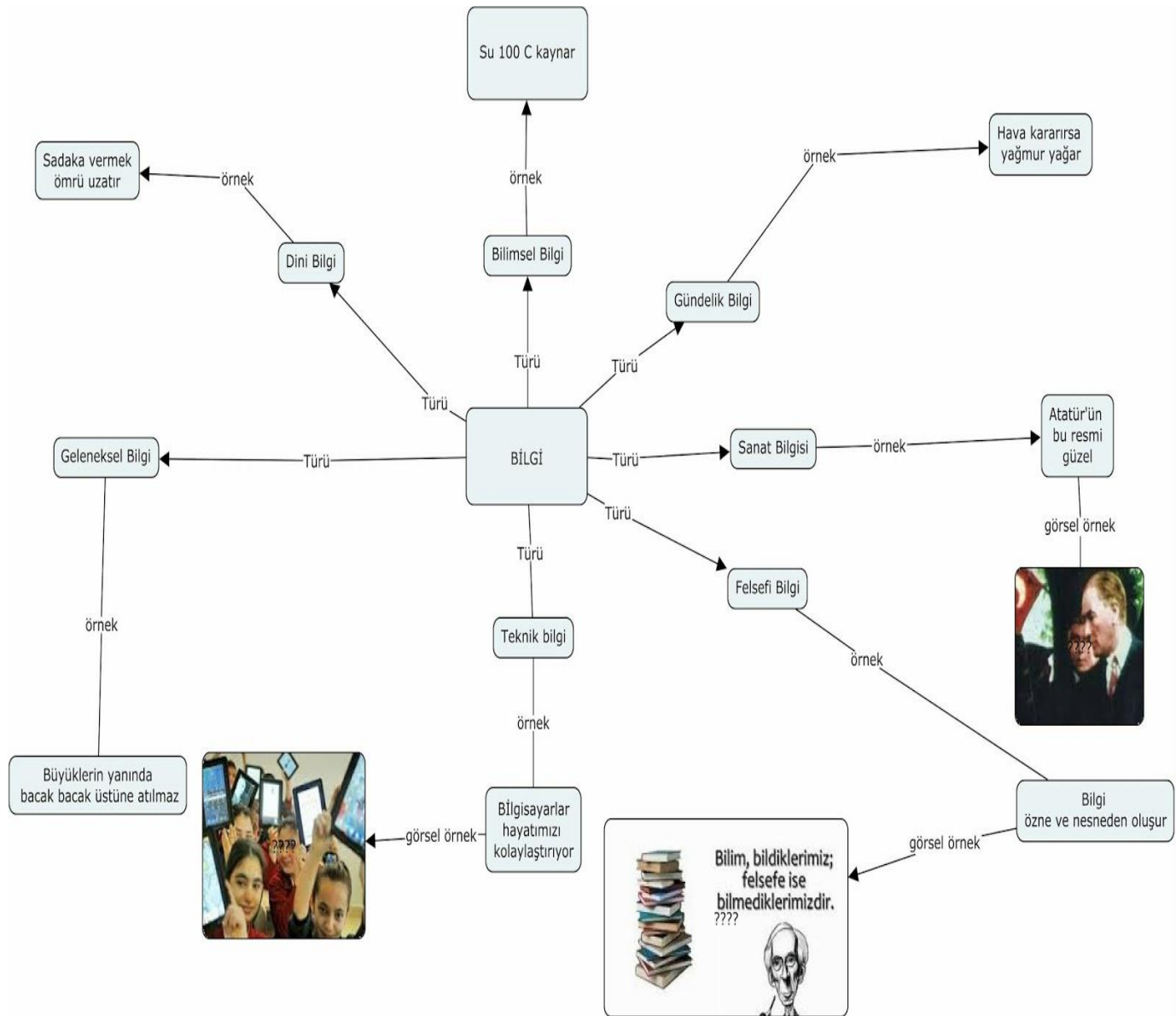
H)FENOMONOLOJİ (Öz Bilim): Fenomonoloji, fenomeni yani dolaysız olarak verilmiş olanı betimlemeye dayanan bir yöntemdir. Fenomenleri (görünenleri) ve bilincin verilerini inceleyerek fenomenin içindeki özü yakalamaya çalışır. Algının ya da bilincin özü'nün betimlenmesi sorunu fenomenolojinin konusudur.

EDMUND HUSSERL:(1859/1938): E.Husserl'e göre; öz, fenomenin (nesne ve olayların) içinde vardır ve insan bilinci(akıl) onu anlayabilir. Bilinç bu öze varmak için önce bütün sahip olduğu bilgileri "paranteze"

almalı, yani yok saymalı, onları dikkate almamalı, böylece saf bir hale gelmelidir. Bu nitelikte bir bilinç varlığı yöneldiğinde onun özünü anlayabilir. Bu yolla elde edilen bilgi kesin doğru bilgidir.

KAVRAM HARİTALARI

II.KONU / BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ)

KONU TASARIM

II. KONU / BİLGİ FELSEFESİ

1)Bilgiler yalnızca var olma mücadelesinde kullandığımız araçlar olduğundan, doğru olmaları için uymaları gereken nesnel gerçeklik diye bir şey yoktur.

Bu parça ‘bilgi kuramı’nın hangi temel sorusuna yanıt niteliğindedir?

- A)Doğru bilginin ölçütü nedir?
- B)Duyu bilgisine güvenilir mi?
- C)Akıl her şeyi bilebilir mi?
- D)Neyi bilebiliriz?
- E)Bilgi doğuştan mıdır?

2009/ÖSS

2)Kad dağının ardında Zümrüdüanka kuşu var mı yok mu? Var dediğimizde de yok dediğimizde de fark etmiyorsa bunu bilmenin benim için önemi yoktur. Bununla birlikte ‘Kafdağı var, onun ardında da Zümrüdüanka kuşu var. ’ diyorsam ve bu benim işime yarıyorsa bunlar doğrudur.

Bunları söyleyen kişinin görüşü, bilgi kuramıyla ilgili aşağıdaki yaklaşımlardan hangisine uymaktadır?

- A)Kuşkuculuk
- B)Pragmatizm
- C) Emprizm
- D) Sezgicilik
- E) Fenomenoloji

2006/ÖSS

3)Filozof hem eserlerinde hem de yaşantısında önyargılardan uzak durmaya çalışan, içinde yaşadığı çevrenin inançlarını, tutkularını ve alışkanlıklarını sorgulayabilen kişidir?

Bu cümlede filozofun hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A)Mutlak bilgiye ulaşmaya çalışması
- B)Eleştirel olması
- C)Düşüncelerinin birbiriyle tutarlı olması
- D)Sezgilerinin güçlü olması
- E)Çevresini etkilemesi

4)Gören öznenin kendisi de görülebilirlik alanıdır

Bu cümleden çıkan sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- A)Öznenin de nesne olabileceği
- B)Ancak nesnenin nesne olabileceği
- C)Doğru bilginin olabileceği
- D)Gerçeğe ulaşılabilmesi
- E)Nesneden uzaklaşılabilmesi

5)Dünyada olup bitenlerin doğru veya yanlış olması söz konusu değildir. Doğruluk düşüncelerin, yargıların, önermelerin bir özelliğidir. Doğruluğun ölçütü de bir tasarımın ele aldığı nesneye ne derece uygun olduğudur. Yani bir bilgi ele aldığı gerçeği olduğu gibi yansıtmıyorsa doğru, yansıtmıyorsa yanlıştır.

Bu görüşe göre doğru nedir?

- A)Gözlem ve deney dayalı açıklamalardır
- B)Yaşamda gerçekle uyumasıdır.
- C>Zihindeki tasarımlar arasındaki tutarlılıktır.
- D)Aklın kavramlarıyla kanıtlanmış önermelerdir
- E)Düşüncenin gerçekle uyumasıdır.

6.En büyük bilgi, bildiklerimizden başka bilgilerin de olduğunu bilmektir.

Bu cümlede savunulan görüş aşağıdakilerden hangisiyle paralellik gösterir?

- A)İnsan aklıyla her şeyi bilebilir
- B)Bilgiler bizim bildiklerimizle sınırlı değildir
- C)En doğru bilgi, işimize en çok yarayan bilgidir.
- D)Doğru bilgiye yalnızca sezgilerle ulaşılmaz.
- E)Güvenilir bilgiler kendi deneyimlerimizden edindiklerimizdir.

7)Başkalarının dertlerini inceleyip kendi dertlerini bilmeyen bilginlere, çalgılarını akort etmesini bilip de yaşayışlarını akort etmeyi bilmeyen müzikçilerle, adaletten söz etmeyi öğrenip adaletli davranmayanlarla alay edermiş Kral Diyonsius

Bu parçada Kral Dianysius'un alay ettiği belirtilen kişilerin ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A)Bildiklerinin yetersizliği
B)Olaylara farklı açılardan bakmaları
C)Bildiklerini yaşama uyarlamamaları
D)Öznel olmaları
E)Olduklarından farklı görünmeleri

8)**Doğru bilgi elde etmenin mümkün olmadığını, genelgeçer doğru bilgiye ulaşmanın imkansız olduğunu savunan felsefi görüş aşağıdakilerden hangisidir.**

- A)Doğmatizm B)Rasyonalizm C)Entüsyonizm
D)Septisizm E) Fenomenoloji

9) **Bilen özne(suje) ile bilinen nesne(obje) arasında kurulan bağın felsefedeki karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A)Varlık B)Metafizik C)Diyalekti D)Değer E)Bilgi Aktları

10.Sokrates: ‘‘Ebe’nin doğumda rolü yoktur. O sadece orada durur ve doğuma yardımcı olur. Bilgide böyledir. İnsan her şeyi zaten bilir. Öğretmen sadece bu bilginin doğmasına yardım eder’’ der.

Sokratesin bu görüşünden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Öğrenme, insan zihninin yenilenmesidir.
B) Öğrenme ancak çok çalışmayla mümkündür
C) Öğrenme, hatırlamadan ibarettir
D) Öğrenmenin kökeni okul eğitimidir.
E) Bilgilerimizin kaynağı yaşantılardır.

11)Doğru bilginin kaynağının ve ölçütünün sezgi olduğunu savunan görüş

.....ve.....

12)Kant’a göre bilginin kaynağı.....ve.....dir

13)-Dünyadaki şeyleri görmeden önce, bunlar hakkında hiç bir şey bilemeyiz.

-Bir kavrayış ya da fikir, deneyimlerle edinilmiş olgulara dayanmıyorsa, yanlış bir kavrayıştır. **Bu görüşler bilgi felsefesinin akımlarından hangisine aittir?**

- A)Rasyonalizm B)İdealizm
C)Realizm D)Emprizm E) Pragmatizm

14)’‘Ancak metafizik problemlerden arındırıldığında felsefenin konusu bilimlerin nesnel olarak ortaya koydukları olacaktır’’

Bu görüş aşağıdaki felsefi akımlardan hangisine aittir?

- A)Pozitivizm B) Rasyonalizm C)Fenomenoloji
D)Pragmatizm E)Septisizm

15)Bir bilim adamı, buluşuyla ilgili olarak’ ‘Başkalarının otobana dönüştürebilecekleri bir patika açtım. ’ diyor.

Bilim adamı bu sözüyle,aşağıdakilerden hangisini benimsediğini gösterir.

- A)Bilimin teknolojiyle yakından ilişkili olduğunu
B)Bilimin birikimli olarak ilerlediğini
C)Bilimsel çalışmalarda başkalarının düşünülmesini
D)Bilimsel çalışmaların sistemli olması gerektiği
E)Bilimin teknolojiyle yakından ilişkili olduğunu

2008/ÖSS

16)Formel bilimler.....yöntemini, doğa bilimleri ise.....yöntemini kullanır.

17)Felsefede filozofun kişiliği önemli rol oynar. Bu bakımdan felsefe bilgisi.....özellik taşır.

18).....doğada aynı koşullar altında hep aynı olayların meydana geleceği, nedenler belli ise sonucun da önceden belli olacağı ilkesidir.

SESLİ DERS NOTLARI

III. KONU / VARLIK FELSEFESİ (ONTOLOJİ)

VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU

Varlık felsefesinin konusu “ Varlık”tır. Varlık; var olan her şeydir. Var olan bu şeyler canlı veya cansız bir madde olabilir; matematik, mantık, geometrik şekiller gibi ideal bir şey olabilir

Varolanlar iki şekilde ele alınır.

a)GERÇEK (somut) VARLIK: Belli bir zamanda ve mekânda varolan. Duyu organlarıyla algılanan varlıklardır. Ağaç, kalem, insan, deniz vb.

b)DÜŞÜNSEL (ideal) VARLIK: İnsanların zihinlerinde oluşturdukları, izlenimleri duyu organları ile edinilemez olan varlıklardır. Kafkağı, denizkızı, Pi sayısı, enlem, boylam

Var olan şeyleri, onların temellerini, derinliklerini felsefenin bir kolu olan varlık felsefesi (ontoloji) incelemektedir. Varlık felsefesi, varlığın var olup olmadığını var ise ne türden bir varlık olduğunu sorgular.

Bilim ile felsefenin Varlık’a yaklaşımları farklıdır. Bu farklılıklar ise şöyledir;

BİLİME GÖRE VARLIK: Bilimde varlığın var olduğu ön kabuldür. Yani, bilime göre varlık tartışmasız vardır. Bilimler varlığı parçalara ayırarak, kendilerine özgü yöntemlerle inceler

FELSEFEYE GÖRE VARLIK: Felsefe varlığa “varlık var mıdır?” sorusuyla yaklaşır. Felsefe varlığı bir bütün olarak ele alır. Varlık var mıdır? Sorusundan sonra var ise ne cinstendir diye sorar. Yani bilimler gibi varlığın ille de maddi cinsten olduğunu kabul etmek gibi bir durum söz konusu değildir. Bilim varlığı deney gözlem yoluyla ele alırken, felsefe varlığa akıl yoluyla çözümlenmek üzere yaklaşır, onu düşünce yoluyla açıklamaya çalışır.

METAFİZİK(FİZİK ÖTESİ): Metafizik ;ispatlanması ve çürütülmesi mümkün olmayan sorunlarla ilgilidir. Varlık insan duyularının algılanmasıyla ve görünür gerçeklikle sınırlı değildir. İnsan bilimsel bilginin sınırları dışına açılmak, göremediğı varlık alanlarına, yaşamadığı zaman parçalarına ait de düşüncele, kurgular(Spekülasyonlar) geliştirmek zorunda kalır.*Ruh nedir? *Vahiy nasıl gerçekleşir? * İçinde bulunduğumuz evren nasıl var olmuştur?

*Evrenin bir başı sonu var mıdır? *Evrenin başı sonu varsa, evren olmadan önce ne vardı, yok olunca ne olacak?

Bunlar gibi binlerce soru gerek bilim adamlarını gerekse düşünen pek çok insanın zihnini meşgul ediyor. İnsan zihni bunları salt aklıyla ne çözebiliyor ne de yadsıyabiliyor.

I.VARLIĞIN, VAR OLUP OLMADIĞI PROBLEMİ

Varlığın var olup olmadığı, ontolojinin temel problemidir. Bu probleme genelde iki bakış açısıyla yaklaşılmıştır Bunlar” Varlık Yoktur” yaklaşımı ile “ Varlık Vardır” yaklaşımıdır.

A)VARLIK YOKTUR.

1. NİHİLİZM (Hiççilik): Nihilizm hiçbir değer, ilke, kural tanımayan bir görüştür. Bu görüş varlığın var olduğu kabulüne karşı çıkar. Nihilizme göre hiçbir varlık gerçekten var değildir. İlkçağ sofist düşünürü Gorgias’ı Nihilizmi önceleyen ve ona kaynaklık eden filozof olarak niteleyebiliriz. Gorgias’a göre “ varlık yoktur; olsa bile bilinemez; bilinse bile bildirilemez

2.TAOİZM: Lao- Tse’nin kurduğu “ Taoculuk’ ’gerçeğin tüm çeşitliliğine karşın “bir” (Tao) olduğuna ve bunun adının, biçiminin, maddesinin, görüntüsünün olmadığını savunur. Ona göre aldatıcı olan dünya, varlıktan yoksundur.

B) VARLIK VARDIR.

1. Realizm (Gerçekçilik): Varlık vardır anlayışı, realizmdir. Realizm varlığın insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu savunur. Var olan, insanın onu düşünmesine, bilmesine bağlı olmadan vardır.

Varlığın var olduğu görüşü üzerine felsefe bu sefer varlık var ise varlığın ne olduğu problemiyle ilgilenir.

II. VARLIĞIN NE OLDUĞU PROBLEMİ: (Oluş olarak/ Madde Olarak/ İdea Olarak/ Hem idea hem madde olarak/Fenomen olarak varlık

A) "OLUŞ" OLARAK VARLIK: 1.HERAKLİTOS İlkçağda Heraklitos evrenin ana maddesini (arke) olarak "ateşi" kabul etmiştir. Evren yanan ve sönen ateştir. Evrendeki her şey sürekli bir değişim (oluş) içindedir; durağan değildir. Hiçbir şey kendisiyle özdeş kalamaz. Ona göre evrende değişmeyen tek şey değişimdir. Bu nedenle " Aynı ırmakta iki kez yıkanamayız." Her şey akar". Heraklitos, evreni karşıtların zıtlığı ve birlikteliği ile açıklar. Heraklitos, gerçekliğin zıtların birliğinden meydana geldiğini, her şeyin zıtların çatışmasından doğduğunu anlatır. Tanrı da ihtiyarlık ile gençlik, gece ile gündüz gibi zıtlıkların arkasında bir olan noustur, akıldır.

2.WHİTEHEAD : Whitehead'a göre her varlık, var olabilmek için başka bir varlığa muhtaçtır. Böylece evren canlı birer ' oluş' olarak varlığını sürdürür.

B)" MADDE " OLARAK VARLIK (MATERYALİZM): Varlık dünyasının, insan zihninden bağımsız olarak var olan bir madde dünyası olduğunu savunan görüş materyalizmdir.

1.DEMOKRİTOS: Demokritos'a göre evrenin temel yapı taşı bölünemeyen madde yani "Atom" dur.

2.THOMAS HOBBS: Hobbes varlığı " Cisim" türünden açıklar Ona göre varlık maddedir. Doğal olarak bilgi maddi dünyadan deney ve gözlemlerle elde edilir.

3. LA METTRİE: Varlığı mekanik bir hareketlilikle açıkladığı için mekanik maddeci bir filozof olarak bilinir

4.KARL MARX: Gerçek varlık dünyası maddedir. İnsanların sosyal, siyasal ve düşünsel yapıları ve düzenleri de madde dünyasının eseridir; insanın ruhu ve zihni de madde dünyası tarafında şekillendirilir. Madde varlığı oluşturabilmek için diyalektik olarak hareket eder.

C)"İDEA" OLARAK VARLIK(İDEALİZM): İdealizm her türlü varoluşu insan düşüncesinde görür. Varlığın maddi yapıda değil tersine zihinsel veya ruhsal bir şey olduğunu ileri süren filozoflara idealist filozoflar denir. Bu filozoflar sırasıyla

1.BERKELEY: Ona göre; dış dünya ve nesnelerin gerçek özellikleri dediğimiz şeyler, bizim bilincimizden çıkan idelerdir. Varlık dünyası sadece düşünüp tasarlayabildiklerimizdir. Bu nedenle maddi bir dış dünyayı kabul etmek yanlışır

2.PLATON (EFLATUN): Platona göre iki ayrı dünya vardır. İdealar evreni ve duyular evreni. Şuan içinde yaşadığımız evren görünüşler evrenidir. Görünenler ideaların yansımasıdır. İdealar ise düşünsel varlıklardır ve gerçektir. Madde bozulup yok olduğu halde idealar var olmaya devam etmektedir.(Mağara benzetmesini hatırlayın)

3.ARİSTOTALES (ARİSTO): Aristo'ya göre iki ayrı evren yoktur (hocasını eleştiriyor yine) tek evren vardır. Gerçek olan ayrı şeyler değil, bir ve aynı şeydir. Varoluş form ve Madde'nin birleşmesidir. Bu dünyadaki her şey form kazanmış maddedir. Ör: Ağaç madde ise ondan elde edilen masa form almış şeklidir.

4.G.W.F. HEGEL : Hegel'e göre bütün var olanların temelinde" Akıl" veya "Tin" denilen Geist (ruh) vardır. İdea hep aynı kalan bir şey değildir, tersine sürekli bir gelişme ve değişme halindedir. Bu değişim tez/anti-tez/sentez olarak gerçekleşir. Akılda başlayan değişim maddeyle devam eder ancak yine akılda sonlanır.

D)VARLIĞI " HEM MADDE HEM DÜŞÜNCE "OLARAK KABUL EDENLER

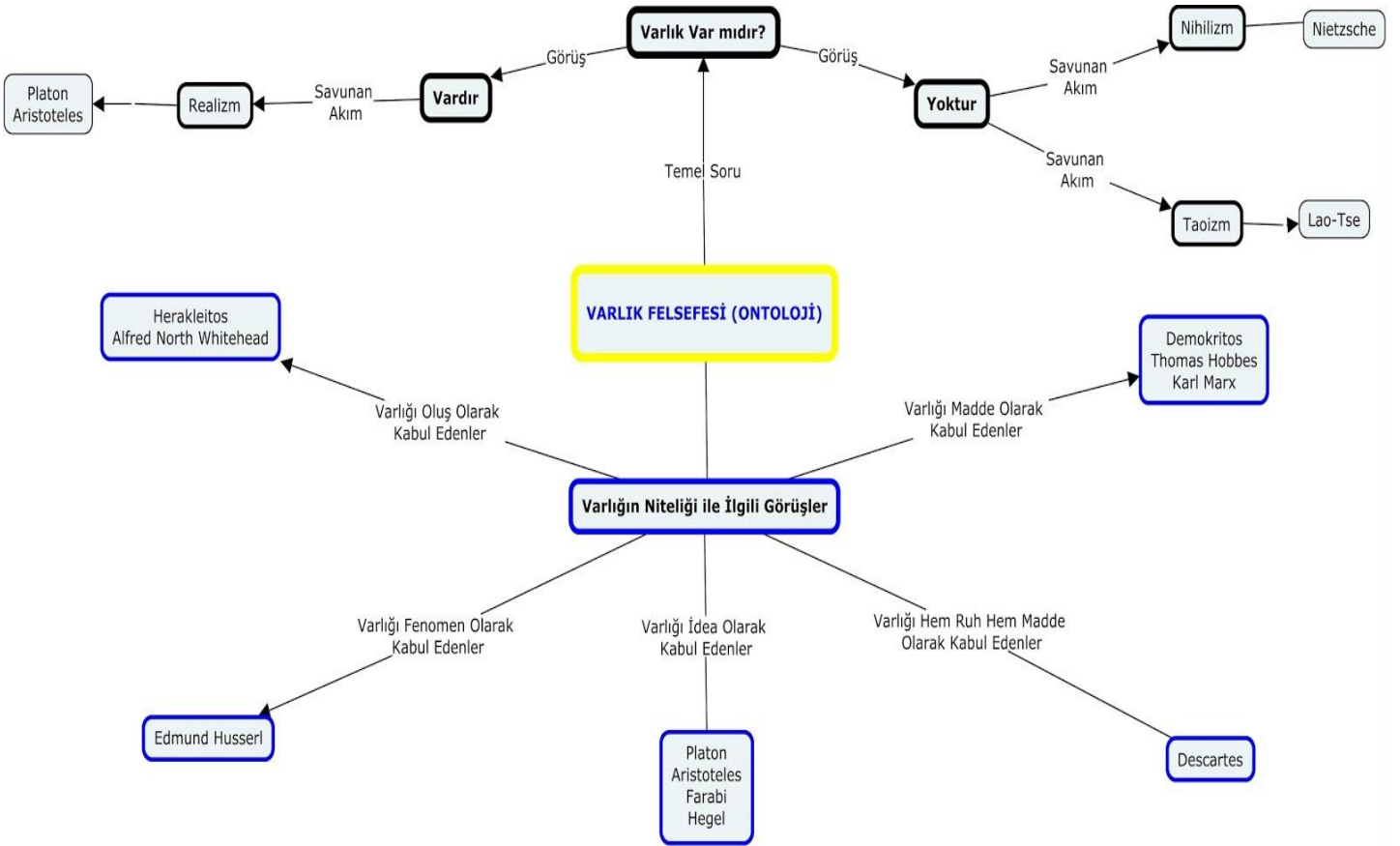
DESCARTES: Buraya kadar gördüğümüz varlık görüşleri varlığı tek bir ana öge ile açıklıyorlardı. Oysa Descartes varlığın özünün hem madde hem düşünce yani iki ayrı öge olduğunu savunur. Bu nedenle onun varlık görüşüne ikililik yani DÜALİZM denir. Ona göre madde ve ruh vardır ve birbirine indirgenemez.

E)"FENOMEN" OLARAK VARLIK:

EDMUND HUSSELL: Husserl'a göre, tek gerçeklik fenomendir. Fenomen insan bilincinin belirlediği varlıktır. Ona göre asıl varlık duyu organlarımızla kavradığımız varlık değildir, onların arkasında bulunan değişmez özlerdir.

KAVRAM HARİTALARI

III. KONU / VARLIK FELSEFESİ (ONTOLOJİ)

Varlık felsefesinin problemleri

Nihilizm , → Hiçbir şey var olamaz, olsa da bilinemez, bilinse de anlatılamaz. (Georgias)

Realizm, Varlık insan zihninden bağımsız olarak vardır.

**Varlık
Oluştur**

**Varlık
Düşüncedir**

**Varlık
Maddedir**

**Varlık
Madde
Düşüncedir**

Felsefeye Göre Varlık

Felsefe varlığı konu alanlarına bölmez. Varlığı bütün olarak ele alır ve onu tartışma konusu yapar.

Felsefenin amacı, bize bu evren (varlığın geneli) hakkında daha köklü ve daha birleştirilmiş bilgiler vermektir. Evreni idare eden temel prensipleri bulmaktır. Felsefenin varlıkla ilgili temel sorusu "**varlığın geneli**" üzerindedir.

KONU TASARIM

III. KONU / VARLIK FELSEFESİ (ONTOLOJİ)

1)-Varlık, insan.....dışında ondan bağımsız olabileceği gibi,.....bağımlı olarak da bulunabilir.

-Felsefe açısından varlık, bir yönüyle değil,.....

Olarak ele alınır.

-İnsan bilincinden bağımsız olarak varlığın mevcut olduğunu iddia eden görüş.....

-Materyalizm evrendeki tek cevherin.....olduğunu

.....düşünceden bağımsız olarak var olduğunu ve bütün varlıkların.....türediğini

İleri sürer.

2)''Alem büyük insandır, insan küçük alemdir.(Farabi)

Buna göre varlık için ne söylenebilir.

A)Evrende her şey etkileşim halindedir.

B)Evren bir bütündür.

C)Varlığı anlamak için maddeye yönelmeli

D)Varlığın özü maddedir.

E)İnsan kendisinden hareket ederek varlığı anlayabilir.

3)''Ağaç, ağaç fikrinden; meyve, meyve fikrinden pay alarak varlığa gelir. Ağaçlar kurur, meyveler yenir yok olur; âmâ ağaç ve meyve fikirlerine bir şey olmaz'' **diyen düşünür, aşağıdakilerden hangisidir?**

A)Hegel B)Farabi C)Spinoza D)Platon E)Descartes

4)**Realist görüş, aşağıdaki yargılardan hangisiyle çelişir?**

A)İnsan düşüncesinden bağımsız nesnelere vardır.

B)Çevremizdeki varlıklar sürekli hareket halindedir.

C)Nesnelerin belirli doğrulukları ispatlanabilir.

D)Nesnelerin varlığı insan bilincine bağlıdır.

E)Varlıklar dış dünyada somut olarak vardır.

5) **R.Descartes'in** temsilcisi olduğu varlığın madde ve ruh cinsinden meydana geldiğini savunan yaklaşım, aşağıdakilerden hangisidir?

A)Panteizm B)İdealizm C)Düalizm D)Nihilizm E)Taoizm

6)Varlığın özünü düşünce oluşturur'' görüşünü savunan felsefe akımına ''İdealizm'' denir. Aralarında önemli farklar bulunmasına karşın Platon, Aristoteles, Farabi ve Hegel idealisttir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu filozofları birleştiren noktadır?

A)Önceliği insan zihnine vermişlerdir.
B)Varlık bilgisine inanmazlar
C)Bilincinden bağımsız olarak varlık vardır.
D)Varlık sürekli değişim halindedir.
E)Varlık hem madde hem düşüncedir.

7)Gorgias, varlığa ilişkin görüşünü'' hiçbir şey yoktur. Olsa da bilinemez. Bilinse de başkasına doğru olarak aktarılamaz. 'sözleriyle ifade etmiştir.

Gorgias'ın bu görüşü, aşağıdaki yaklaşımlardan hangisiyle açıklanabilir.

A)Materyalizm B)Diyalektik C)Nihilizm D)Töz E)İdealizm

8.) **Aşağıdakilerden hangisi Metafizik bilginin özelliklerinden değildir**

A)Bilimin sunduğu bilgilerin sınırları içinde kalması
B)Soyut kavramlara dayanması
C)Evreni bir bütün halinde açıklayan açıklamalar yapması
D)Mantık ilkelerine dayanması
E)Çözülmemiş sorunlarla ilgili olması
1996/ÖSS

9)Varlıklar, sizin onlar karşısında duruşlarınıza göre gösteriyorlar kendilerini. Önümdeki bir demet gül, Ona bir botanik uzmanı olarak yaklaştığımda, kendini botanik biliminin kavramlarıyla sunar. Bir teorik fizikçi olarak madde atomlardan, fotonlardan, kuarklardan oluşan bir madde olarak verir kendini. Öte yandan bir ressam ya da şairsem ne denli farklı 'yüzleriyle'' sunacaktır kendini.

Bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A)Her varlık kendini diğer varlıklardan ayrı gösterir.
B)Doğru bilgi, varlığı yansıtan bilgidir.
C)Bilimler varlığın özünü anlamamızı kolaylaştırır.
D)Varlığın algılanışı algılayana bağlıdır.
E)Kişisel tutumlar varlığın özünü değiştirir.

2004/ÖSS

10)Nesnenin bilgisinin söz konusu olabilmesi için önce nesnenin var olması gerekir. Örneğin ağacın ne olduğundan, türlerinden, yararlarından söz edebilmek için öncelikle ‘‘ağaç’’ denilen bir şey var olmalıdır.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler?

- A)Bilgi kuramı ontolojiye dayanır.
B)Varlığın varlığı, onun bilgisine bağlıdır.
C)Bilgi,bilinçdeki bir şeyin bilgisidir.
D)Bilgi, varlığın bilgisiyse nesnelidir.
E)Kesin bilgi, deney verilerine dayanan bilgidir.
2011/YGS

11)Felsefi görüşlerinde otobüsü bir düşünceden ibaret sayanlar, otobüsün altında ezilmemek için hızla karşı kaldırma koşarken onun düşünceden ibaret olmadığını çok iyi anlarlar.

Bu cümlede eleştirilen görüş aşağıdakilerden hangisidir?

- A)Bilgilerin tek kaynağı duyumlardır.
B)Bilinebilir olan yalnızca olgulardır.
C)Varlıkları yaratan düşüncedir, düşüncenin dışında nesnel bir dünya yoktur.
D)Bilgi ancak gözlem yoluyla elde edilebilir.
E)Bilgi, gözlem ve düşünmenin belli bir birikimi sonunda birden bire gerçekleşir.
1989/ÖSS

12) Filler neden büyük, gri ve kırışıktır? Çünkü ufak, beyaz ve yuvarlak olsalardı aspirin olurlardı. Ufak bir fil hayal ederek ona’’ ufak bir fil!! Diyebiliriz. Beyaz bir fil hayal edersek ona beyaz bir fil diyebiliriz. Kırışıksız bir fil de kırışıksız olur. Başka bir deyişle büyüklük, grilik ve kırışıklık. Aristoteles’in bir fili fil yapan şeyin ne olduğunu tanımlama sınavını geçemez. Çünkü aspirin gibi ufak, beyaz ve yuvarlak bir şey bir fil olamaz ve böyle bir nesneyle karşılaştığımızda aklımıza ‘‘ hey, ağzına attığın bir aspirin mi alışılmamış türden bir fil mi?’’ diye sormak gelmez.

Bu parçada varlıkla ilgili aşağıdakilerden hangisi sorgulanmaktadır.

- A)Zorunlu varlık / mümkün varlık
B)Özsel / ilineksel nitelikler
C)Ana maddenin netliği
D)Madde ve form ilişkisi
E)Var olma / olmama sorunsalı

13)- Var olan her şey maddedir.
- Duyum ve düşünce insan organizmasının bir hareketidir
- Evrende hiçbir rastlantı yoktur. Her şey mekanik bir nedensellik sonucu ortaya çıkar.

Bu görüşler aşağıdaki felsefe akımlarından hangisine aittir.

- A) Pozitivizm B)İdealizm C) Emprizm
D)Materyalizm E) Rasyonalizm

14)I.’’Bütün gerçeklik. Ben’in sınırlamasıyla oluşur’’(Fichte)

II.’’ Gerçek, insan zihni tarafından yapılan bir binadır’’ (Kant)

III.’’Akla uygun olan gerçektir, gerçek olan akla uygundur’’ (Hegel)

Yukarıdaki üç görüşün ortak olan yanı hangisidir?

- A)Ası gerçeği madde olarak görmeleri
B)İnsanla evreni iki değişmez varlık olarak görmeleri
C)Gerçeği insan zihninin bir yansıması olarak görmeleri
D)Evrenin sürekli değişimini vurgulamış olmaları
E)İnsanı evrenin küçük bir örneği olarak görmeleri

15)Bir şey ne görülebilir ne de duyulabilir bir şeyse söz gelimi renksiz ve hareketsiz bir gaz kitlesiyle ne fotoğrafı çekilip görüntüsü alınabilir ne de sesi kaydedilebilir. Fakat bu, gazın var olmadığı anlamına gelmez. Üstelik var olması için yaşamsal bir önem de taşıyabilir.

Bu parça aşağıdakilerden hangisine ‘‘karşı örnek’’ oluşturur.?

- A)Heraklitos'un varlığı bir oluş ve değişim içinde olduğunu ileri sürmesine
B)Descartes'in varlığın ruh ve maddeden oluştuğunu söyleyen düalist görüşüne
C)Hegel 'in varlığı geist ve onun diyalektik süreciyle açıklamasına
D)Demokritosun varlığın atomlardan meydana geldiğini belirtmesiyle
E)Berkeley'in var olmak algılanmış olmaktadır demesine
2011/YGS

16)Biz nesnelere anlam yüklemekte ve böylece onlara ‘var olma’ olanağı sağlamaktayız. Zaten varlık da ancak, bizim onunla ilgili olarak elde ettiğimiz verilere göre gerçek bir ‘‘ var oluş’’a erişir

Yukardaki parça ‘‘ Varlık’ın temel problemlerinden hangisinin sorgulanmasını gerekli kılar.

- A)Öznenen ayrı bir varlık alanı var mıdır?
B)Varlık nasıl bir yapıya sahiptir?
C)Hakikate ulaşmak mümkün müdür?
D)Nesnelere ayrı ideal varlıklar var mıdır?
E)İnsan deneyimi varlığın tümünü kavraya bilir mi?

SESLİ DERS NOTLARI

IV. KONU /AHLAK FELSEFESİ (ETİK)

AHLÂK FELSEFESİ (ETİK)

Ahlâk felsefesi, insan eylemlerini ve bu eylemlerin dayandığı ilkeleri konu alan felsefe dalıdır. Buna göre ahlâk felsefesi, ahlâk alanında hakim olan ilkeleri, “iyi” ve “kötü” nün ne olduğunu, ahlaklılığın ne anlama geldiğini ele alır. Ahlaklılığın ne olduğu üzerinde durur; özünü ve temellerini araştırır. İnsanın davranışlarında özgür olup olmadığını sorgular. Hangi eylemlerin ahlâklı olabileceğini irdeler. Bunlar için bir takım ölçütler koyar. Kısacası ahlâk felsefesi, ahlâk hayatı üzerinde sistemli bir biçimde düşünme ve soruşturmadır.

1. AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

ETİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

İyi Görece iyi (ör:yağmurun yağması)

- Ekin eken çiftçi için iyi,
-Kuruması için çömlleklerini güneşe bırakan
çömlekçi için kötü.

Kötü

Özgürlük

Sorumluluk

Erdem (fazilet)

Vicdan (sağduyu)

Ödev

Ahlaki norm

Ahlaki değer

Ahlaki yargı

Ahlaki yasa

Ahlaki karar

Ahlaki eylem

(Kimler yaptıkları eylemlerden dolayı sorumlu tutulmazlar?)

ÖRNEK:Derse geç gelen öğrencinin öğretmene gerekçeyi belirtirken doğruyu söylemesi “İYİ”, yalan söylemesi “KÖTÜ”, bu davranışlardan birini seçmesi “ÖZGÜRLÜK”, Doğru söylemeyi seçmesi “ERDEM” dir.

2. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları

A. Ahlaki eylemin bir amacı var mıdır?

Bu soruya filozoflar farklı cevaplar vermişlerdir.

Ahlâkın amacını **mutluluk** – **haz** olarak açıklayan filozoflardan **Epiküros**'a göre mutluluk; yaşamdan “**haz**” alabilmektir. Haz, en yüksek iyidir.

Ancak bu haz duygusal bir haz olmayıp, beden acılardan uzak olması, ruhun huzura kavuşmasıdır.

“**Fayda**”yı ileri süren filozoflara göre mutluluk, insanın tutkularına engel olması, toplumun çıkarının kişisel çıkarlardan üstün tutulmasıdır.

Kant'a göre ise ahlâki eylemin amacı mutluluk değil “**ödev**” olmalıdır. Ödev, iyiyi istemedir. Bunun gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi önemli değildir.

B. İnsan ahlaki eylemde bulunurken özgür müdür?

Bazı filozoflar bu soruya birbirine karşıt iki cevap vermişlerdir. Bu cevaplar determinizm ve indeterminizm olarak iki grupta incelenebilmektedir. Otodeterminizm bu iki görüşü uzlaştıran üçüncü bir görüş olarak ortaya çıkmıştır.

İnsanın eylemlerinde özgür olduğunu ya da olmadığını savunanlar kendilerine göre psikolojik, sosyal, ahlâki ve hukuki kanıtlar ileri sürmektedirler.

Eylemlerin **özgür olduğunu** (indeterminizm) savunan filozoflar, kişinin kararlarında tamamen özgür olduğunu ileri sürerler ve özgürlük için sınır tanımazlar. Eylemlerin **özgür olmadığını** (determinizm) savunanlar ise herşeyin önceden belirlenmiş olduğuna, insanın önceden belirlenmiş olanları hiçbir şekilde değiştiremeyeceğine inanırlar.

Ahlaki eylemlerin özgürlüğü konusunda bir başka yaklaşım, **otodeterminizm** (ahlaksal özerklik)tir. Bu yaklaşım, kişinin kendi ahlaki değerlerini oluşturabilme ve bu değerlere uyabilme özgürlüğünü varsayar. Burada kişinin bilinçli tercihleri öne çıkar. Bir bakıma determinizm ile indeterminizmi uzlaştırır. Bunların yanı sıra Libeteryanizm (Liberal öğretinin getirdiği bir özgürlük anlayışı) ve Fatalizm var (yazgıcı/kaderci anlayış)

c. Evrensel Ahlak yasası varlığı Sorunu

1) Evrensel ahlak yasasının varlığını reddedenler:

Hedonizm (Hazcılık): Epiküros, Aristippos. Haz bireysel olarak ortaya çıkan bir hoşlanma duygusudur. Herkesin haz alacağı şeyler farklıdır. Bireyin haz duygusu sadece o kişinin eylemleri için geçerlidir ve evrensel bir özellik taşımaz. Bu yüzden herkes için geçerli evrensel ahlak yasası yoktur.

Egoizm (Bencilik): T. Hobbes. Birey "ben sevgisiyle" yani daima ve öncelikle kendisini düşünerek hareket eder. Birey daima yararına, çıkarına uygun olanı yapar. Her insanın çıkarı bir olamaz, bu yüzden evren ahlak yasası olamaz.

Anarşizm: Proudhon, Stirner, Bakunin. Anarşizm sınırsız özgürlüğü savunur. İnsan özü itibariyle iyidir, bu durumun devam edebilmesi için insanın özgür olması gerekir. Ahlak ve hukuk kuralları, otorite (devlet) insan özgürlüğünü kısıtlar. Bu da insanın iyi olabilmesine engeldir. Bu nedenle özgürlüğü kısıtlayan her türlü kuralı, yasayı, otoriteyi reddetmek gerekir.

Pragmatizm (Yararcılık): W. James ve J. Dewey. En değerli eylem, verdiği iyilik ve yararadır. Eylemin sonucunda yarar varsa, eylem ahlakidir. Bir eylem herkese birden yarar sağlayamayacağı için, evrensel ahlak yasası yoktur.

Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk): J. P. Sartre. İnsanın önceden belirlenmiş özü (kaderi) yoktur. Bu özü verecek bir güç (Tanrı) de yoktur. Bu durumda insan tamamen özgürdür. Özgür insan, özünü ve değerlerini de kendi oluşturur. Bu ahlaki değerleri oluşturma herkesi kapsayabilecek bir ahlak anlayışı değildir. Yani evrensel ahlak anlayışı yoktur.

Nihilizm (Hiççilik): Gorgias ve Nietzsche. Mevcut değerlerin geleneksel dayanaklarının çöktüğünü söyler. Eski değerler bırakılıp, bütün değerler yeniden kurulmalıdır. Bunu yapacak olan da üstün insandır. Kendi değerini kendisi oluşturabilen insan, kendi ahlakını da kendi oluşturur. Bu nedenle evrensel ahlak anlayışı olamaz.

2) Evrensel ahlak yasasının varlığını kabul edenler:

a) Evrensel ahlak yasasını öznel (subjektif) özelliklere dayandıran anlayış: Evrensel ahlak yasaları vardır; fakat bu yasalar Tanrı veya doğa tarafından belirlenmiş değildir. Bu yasalar insana bağlı bir takım özelliklerle ortaya çıkar, insanın yaşamı ve doğası ile ilgili olarak insan tarafından belirlenir. Bentham, J. S. Mill ve H. Bergson.

Utilitarizm: Faydacı ahlak anlayışıdır.

Bentham (Utilitarizm): Eylemlerin amacı mutluluktur. En yüce haz "Olabilmiş çok sayıda insana en çok fayda sağlayan hazdır." Yani buradaki haz toplumun faydası ön planda düşünülerek seçilirse bizi mutluluğa götürür.

J. S. Mill (Utilitarizm): "Yalnız tek insan için değil, herkes için yararlı (iyi) olanın gerçekleştirilmesi gerekir." Herkes için iyi olanı yapmak insanı mutluluğa götürür.

Sezgicilik: Bergson'a göre insan, sezgisine dayanarak hareket ederse iyi olanı yapmış olur, dolayısıyla herkes için iyi gerçekleştirilir.

b) Evrensel ahlak yasasını nesnel (objektif) özelliklere dayandıran anlayış:

Sokrates: Ona göre tüm insanlara yol gösterecek objektif bir ahlak yasası vardır. İnsanın eylemlerini belirleyen bir takım temel normlar ve değerler vardır. Bu değerlerin kaynağı insanda değildir.

İnsanın nasıl eylemde bulunacağına, bu değerler ışığında akıl karar vermelidir.

Platon: Bir eylemin iyi ya da kötü olmasını, "İyi ideası"na uygun olup olmamasına bağlıyor. İnsanın en yüksek amacı, İyi ideası'na ulaşmaktır.

Aristoteles: Aristoteles'e göre insan, mutluluğa ulaşmak için aşırı uçlardan kaçınmalı, orta yolu seçmelidir. Gözü kara ile korkaklık arasında orta yol olan cesareti, müsriflik ile cimrilik arasında orta yol olan cömertliği seçmelidir.

Spinoza: Spinoza'da evrensel ahlak yasasını belirleyen en önemli öğe, insanın kendisinin de bir parçası olduğu doğa düzenidir. İnsan doğa yasasına uymalıdır. Onun yasasına uyan iyi, uymayan kötüdür. Ahlaki hayat aklın tutkulara karşı savaşıdır. Amacı da insanı özgür olma durumuna yükseltmektir. İnsanı tutkularından kurtaracak ve aklın öngördüğü yaşam biçimine ulaştıracak olan bilgidir. Bu bilgiyle donanmış olan kişi her şeyin Tanrı'nın özünden zorunlu olarak türemiş olduğunu anlar. İnsanın bundan sonra uyacağı ahlak yasası, bilgisini edindiği evrenin (Tanrı'nın) yasasıdır. Spinoza'da evren ve Tanrı birdir. (Panteist anlayış) Böylece ahlak yasası, insanın dışında objektif bir temele oturmuş olur.

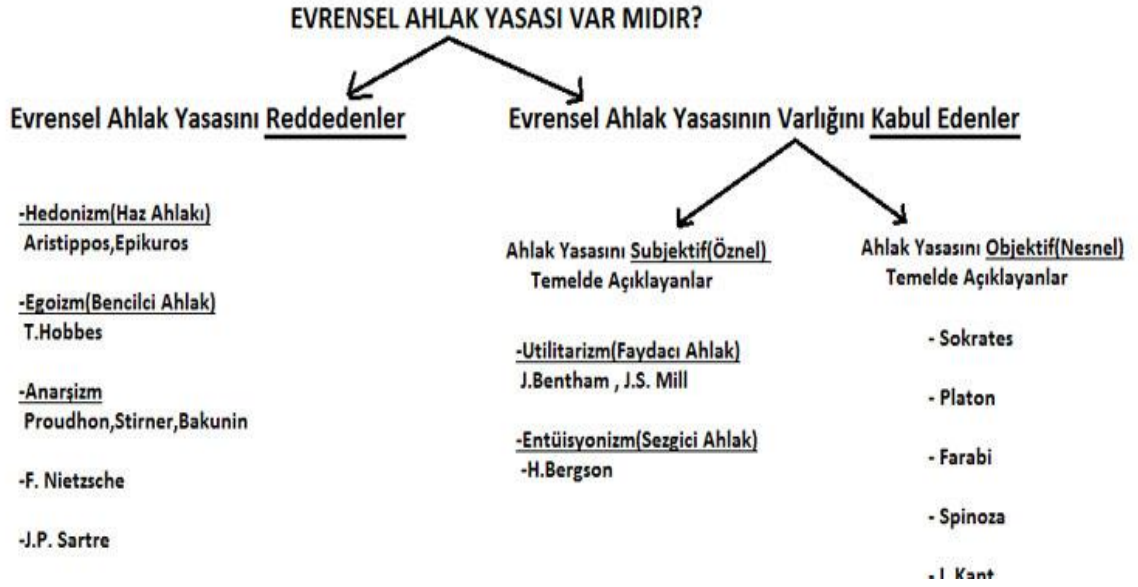
Kant: Ona göre bir eylem, "ödev" duygusundan dolayı gerçekleştirilmişse, ahlakidir.

Kant'a göre bir eylemin gerisindeki ilke, eylemin kendisinden ve sonucundan daha önemlidir. Ödeve uygun davranmak, sağduyu sahibi herkes için yükümlülüktür. Ödevle aklın sesi dile getirilir. "Öyle davran ki, eylemine ölçü aldığın ilke, tüm insanlar için genel bir yasa haline gelebilsin" ilkesi onun evrensel ahlak anlayışını ortaya koymaktadır. İnsanlar, ahlak yasalarını tüm insanlar için geçerli olabilecek şekilde koydukları için evrensel ve mutlaklardır.

KAVRAM HARİTALARI

IV. KONU / AHLAK FELSEFESİ(ETİK)

Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları

KONU TASARIM

VI. KONU / AHLAK FELSEFESİ (ETİK)

1)- Ahlak felsefesinde nesnelcilikte, değerlerin dış dünyada, onlara ilişkin kavrayışımızdan ayrı ve bağımsız olarak var olduğu ve bunların insan tarafında bilinebileceği ileri sürülür. Değerlerin ahlaki yargıları ve eylemleri belirleyen ilkeler olarak kullanılmak durumunda olduğu ve nesnelere eylemlerin, kendilerinde insandan bağımsız olarak var olan bir nitelikten dolayı iyi ya da değerli olduğu savunulur.

Bu parçaya göre bir eylemin “iyi ya da değerli” olması aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

- A) Kişiye yarar sağlamasıyla
- B) Evrensel ahlak yasasına uygun olmasıyla
- C) Kişinin özgür iradesine bağlı olmasıyla
- D) Özgürlüğün sorumluluk getirdiği düşüncesine uygun olmasıyla
- E) Kişinin, öyle davranmasının ödevi olduğunu düşünmesiyle

2)- Havaya atılan bir taş, bilinçli bir varlık olsaydı, her ne kadar öyle olmasa da, kendi irade gücüyle hareket ettiğini hayal edecekti. Gerçekte onu hareket ettiren, mekanik etkilerdir. İnsanlarda da buna benzer bir durum vardır: Yaptığımız şeyi özgürce seçtiğimizi ve yaşamlarımız üzerinde kontrole sahip olduğumuzu hayal ederiz. Hâlbuki eylemlerimiz, doğadaki diğer tüm olaylar gibi belli bir neden sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleşir.

Bu parçada dile getirilen düşünceler ahlak felsefesindeki görüşlerden hangisine uygundur?

- A) İndeterminizm B) Determinizm
- C) Otodeterminizm D) Fatalizm E) Liberteryanizm

3) Faydacı ahlak anlayışına göre, en çok sayıda insana en büyük ölçüde mutluluk sağlayan eylem, ahlaki bakımdan doğru eylemdir. Dolayısıyla bir eylemi doğru veya yanlış değerlendirmek için öncelikle o eylemin, ilgili kişilerin bütününe sağladığı hazlara ve getirdiği acılara bakmak gerekir.

Bu parçaya göre, faydacı ahlak anlayışı bir eylemin ahlaki bakımdan doğru olup olmadığını değerlendirirken aşağıdakilerin hangisini ölçüt alır?

- A) Eylemin sonuçlarını
- B) Eylemde bulunan kişilerin niteliklerini
- C) Eylemin hangi koşullarda gerçekleştirildiğini
- D) Toplumun eylemde bulunan kişiye karşı tutumunu
- E) Eylemin hangi amaçla yapıldığını

4) Vicdan, insanın kendi davranışlarının ahlâkça değerli olup olmadığına karar vermesine yardımcı olan bir hakemdir. Bu yeti sayesinde insan, yapıp ettiklerinin toplumda var olan değerlere uygunluğu açısından yargıya varır.

Bu görüşe göre, vicdan aşağıdakilerden hangisi konusunda yargıya varılmasına yardımcı olur?

- A) Doğal veya doğüstü olay
- B) Güzel veya çirkin nesne
- C) Doğru veya yanlış bilgi
- D) İyi veya kötü eylem
- E) Basit veya karmaşık görüş

5. Bir düşünürü göre ahlâki değerler doğru ya da yanlış, bireylerin kanılarından bağımsız olarak belirlir. Örneğin “öldürmek kötüdür.” yargısı, tıpkı “Üçgenin iç açılarının toplamı 180° dir.” yargısı gibi, doğruluğu insanların duygu ve eğilimlerine göre değişmeyen bir yargıdır.

Bu düşünür, ahlâk değerlerinde hangi özelliğin bulunduğunu öne sürmektedir?

- A) Erdemli yaşamın bir aracı olma
- B) Tanımlanamaz nitelikte olma
- C) Zamanla değişme
- D) Nesnel olma
- E) İnsanlar arasındaki ilişkileri yönlendirme

6) Devletin yönetim şekli ister teokratik, ister monarşik, ister oligarşik, ister demokratik olsun; yalan söylememek, aileyi korumak ve çocukları eğitmek, zorda kalan kimselere yardım etmek, doğayı sevmek ve korumak gibi ahlak kuralları hemen hemen her toplumda, her zaman görülür.

Bu cümlede, ahlak kurallarının hangi yönü vurgulanmaktadır?

- A) Evrensel olmaları
- B) İnsanlar arası etkileşimi sağlamaları
- C) Toplumsal değişmeyi sağlamaları
- D) Yaptırım gücüne sahip olmaları
- E) Toplum düzeninin korunmasına katkıda bulunmaları

7). **Temel konusu ‘insan eylemleri’ olan ahlak felsefesi aşağıdaki sorulardan hangisiyle ilgilenir?**

A) İnsan inanma duygusunu nereden getirmiştir?

B) İdeal bir düzen kurulabilir mi?

C) Güzellik nasıl oluşur?

D) Varlık Tanrısal bir öz mü taşır?

E) İnsan davranışlarının yöneldiği en yüksek amaç nedir?

8) Epikür’e göre , geçmişte yaşanan hazların hatırlanması, ruhun yaşamda oynadığı büyük rolün göstergesidir. Bedenin hafızası yoktur; beden anlık zevklerle sınırlıdır. Bu nedenle ruhun hazlarını beden hazlarından üstün tutmak gerekir. **Epikür, bu görüşüyle ,insanlara aşağıdakilerden hangisini önermektedir?**

- A) Sadece kendini düşünmeyi
- B) Uygurluğun bütün ürünlerini reddetmeyi
- C) Mutluluğu manevi hazlarda aramayı
- D) Toplumdan uzak yaşamayı
- E) Çileci bir yaşam sürdürmeyi

9) Aşağıdakilerden hangisi ahlaki ilkelerin bir özelliği olamaz?

- A)Kural koyucudurlar
- B)Yalnızca olanı dile getirirler.
- C)Zamanla değişirler.
- D)Toplumdan topluma değişirler.
- E)İyi-kötü gibi değerleri belirtirler.

10.)İnsanlar ya da kader bizi köle yapabilir. Hapse atılabilir ve işkence görebiliriz. Bütün bunları öğrenemeyiz, âmâ bunlara kayıtsız şartsız kalmayı ,şikâyet etmemeyi, ağlamamayı öğrenebiliriz.

Stoa Ahlakının bu görüşlerinden aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A)Ahlaki eylemde amaç haz almaktır.
- B)Ahlak alanında ilke, fayda olmalıdır.
- C)Ahlaki davranışta hiçbir ilke yoktur.
- D)Erdem zorluklara katlanarak doğal halde yaşamaktır.
- E)Erdem bilgidir, bilgili olan kötülüklerden kaçınır.

11) Sartre'a göre, özgürlük, insanın omzundaki bir yüküdür. Çünkü özgürlük, kendisiyle birlikte sorumluluk, suç ve ceza getirmektedir. Fakat özgürlük yine de insan soyluluğunun biricik kaynağıdır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A)Sınırsız özgürlükten söz edilemez.
- B)Özgürlük insanın var oluş gayesidir.
- C)Özgürlük sınırlandırılmazsa zararlı olabilir.
- D)Sorumluluktan kaçmak için özgür olmamak gerekir.
- E)Özgürlük suç ve ceza ile cazibesini yitirir.

12) Nasrettin Hoca bir gün oğluyla birlikte şehre gitmek üzere yola çıkar. Şehre birçok köyün içinden geçilerek gidilmektedir. Hoca eşeğin üzerinde, oğlu da yürüterek onu takip eder. İlk köyden geçerken köylüler "Koskoca adam eşeğe binmiş, küçücük çocuğu yürütmeye utanmıyor!" diye kınarlar. Sonraki köyden geçerken Hoca yürür, oğlu da eşeğin üzerindedir. Oradaki köylüler de "Görüyor musun saygısız çocuğu, koca adamı yürütüyor." derler. Üçüncü köyde Hoca ve çocuk eşeğe birlikte biner, bu kez de eşeğe acıyıyorlar diye suçlanırlar. Dördüncü köyde çocuk da Hoca da yürür, kınanmaktan nasiplerini alırlar. Beşinci köyde Hoca ve oğlu eşeği birlikte taşımalarına karşın kınanma durumu değişmez.

Bu parça ahlak felsefesinin temel problemlerinden hangisinin soruşturulmasında örnek verilebilir?

- A) Tüm davranışlar ahlakla mı ilgilidir?
- B) Akılla erdem arasında nasıl bir ilişki vardır?
- C) Ahlakta her zaman iyi niyet yeterli midir?
- D) Mutlak iyiye ulaşmak mümkün müdür?
- E) Bireylerin vicdanlı olmasının, ahlaki eylemde işlevi nedir?

2011/YGS

13) Paris'te genç bir adam her gün aynı fırından bayat ekmeğ alır. Bayat ekmeğ taze ekmeğin yarı fiyatına satılmaktadır. Fırıncı, müşterisinin hoşuna gideceğini düşündüğünden bir gün ekmeği, içine tereyağı sürerek verir. Ertesi gün genç adam öfkeyle fırına gelir. "Niçin böyle bir şey yaptın? Günlerce uğraştığım proje yağlı ekmeğ yüzünden mahvoldu. Ben bayat ekmeği çizimin hatalı yerlerini silmekte kullanıyordum." der.

Bu parça "ahlaki eylem"le ilgili aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

- A) İyiliği ve kötülüğü belirleyen, eylemdir.
- B) Erdemli olmak ahlaki karara bağlıdır.
- C) Ahlaki karar ahlaki eylemden önce gelir.
- D) Doğru davranmak, erdemli olmak anlamına gelmez.
- E) Niyetin iyi olması eylemin iyi olmasını sağlamaz.

2010/YGS

14) Bir çocuk ağaca çıkmak ister ve siz bunu yasaklarsanız, çok öfkelenir. Oysa deneyip tırmanamayacağını kendisi anlarsa, fiziksel olanaksızlığını kabullenir.

Bu parçaya dayanarak aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Özgürlüğün sınırları topluma göre değişir.
- B) Toplumun yararını göz önünde bulundurarak kişisel özgürlükleri sınırlandırmak gerekir
- C) Amaca ulaşmak isteyen kimse her yolu dener.
- D) Yasalar toplumun örflerine göre hazırlanmalıdır.
- E) Özgürlüğün karşısındaki toplumsal engeller tepkiye neden olur.

15) Yaptığımız her eylem dünyamızı şekillendirir. Her eylemimizle, aslında ne istediğimize, dünyanın nasıl bir yer olması gerektiğine ilişkin zihinsel tasarımımızı ortaya koyarız. Yaptığımız her eylem, insan olmaya ilişkin bir değeri korur veya o değere zarar verir. Örneğin yoksul birine yardım ederken aslında yaptığımız; "Herkes muhtaç durumdaki kişilere yardım etmelidir." demektir. Bunu dünyanın her yeri ve herkes için her durumda talep ederiz. Tersine, eğer hırsızlık yapıyorsak veya herhangi bir tür hırsızlığa göz yumuyorsak bu; "Hırsızlık yapmak iyi bir şeydir ve dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir kimse hırsızlık yapabilir." demektir. Bu durumda artık; "Hırsızlık kötüdür." deme olanağımız ortadan kalkar. **Bu parçada savunulan görüş aşağıdakilerden hangisiyle özetlenebilir?**

- A) İnsan eylemlerinden sorumludur
- B) Eylemlerimiz bizi mutluluğa götürmelidir.
- C) Eylemin değeri, bireye sağladığı faydayla ölçülür.
- D) Hukuk kuralları ahlak kurallarına uygun olmalıdır.

E) İyi ve kötü, göreceli kavramlar olduğu için bunlar hakkında yargıya varmak güçtür

(2001/ÖSS

16)-J.P.Sartre göre insanda.....özden önce gelir.
-T.Hobbes.....temsilcisidir.
-Kant'a göre ahlaki eylemde.....önelmidir; çıkar gözetmeden sadece.....olduğu, koşulsuz buyruk olduğu için uyulmalıdır.
-Ahlakve.....olarak değerlendirilebilecek her şeyi içine alır.
-"Kader utansın" Batsın bu dünya!" anlayışı özgürlükle ilgili.....anlayıştır

SESLİ DERS NOTLARI

V. KONU / DİN FELSEFESİ

DİN FELSEFESİ

Hayatın her yanı ile ilgilenen din ile felsefe, konu ve problemleri itibariyle yan yanadır; ama alanları ayrıdır. Din felsefesi, dinin temel iddiaları hakkında rasyonel, kapsamlı ve tutarlı bir şekilde düşündürmektir. Dinin doğası, özü, değeri hakkında fikir yürütmektir; dini, düşünme konusu yapmaktır.

TEOLİJİYLE DİN FELSEFESİNİN FARKI

Teoloji (İlahiyat), dini konu edinir; amacı dini temellendirmek ve açıklamak, böylece inananların inançlarını güçlendirmektir.

- Teoloji, doğrudan doğruya inanca dayanır. Dini yargıları hiç bir şekilde sorgulamaz; bu yönüyle dogmatiktir. Oysa din felsefesi, özgür düşünmeyi, nesnel olmayı ve sorgulamayı temel alır.
- Teoloji belirli bir dini ve bu dine ait problemleri ele alır. Dolayısıyla Yahudi teolojisinden, Hıristiyan teolojisinden söz edilebilmektedir. Din felsefesi ise dini veya dinleri genel olarak ele almaktadır.

2. Dinin Felsefi Temellendirilmesi

- Din felsefesi, dine rasyonel olarak bakmak, aklın bütün olanaklarıyla dinin temel tezlerini gözden geçirmek, onları sorgulamak durumundadır. Bu ise, dinin temel ilke ve inançlarını akla dayanarak akıl ve mantıksal analiz yoluyla temellendirmek anlamına gelir.
- Din felsefesinin dine bakış açısı tutarlı olmalıdır. Tutarlılık ise, açıklamalarda çelişmelere düşülmemesi, uyumsuzlukların ve tutarsızlıkların ortadan kaldırılması anlamına gelir.
- Din felsefesi, dine mümkün olduğunca kapsamlı ve kuşatıcı bir bakışla yaklaşmalıdır. Örneğin, din felsefesiyle ilgilenen filozof, ruhun ölümsüzlüğü veya ahiretin varlığı problemini ele alırsa, bu konuyu bütün yönleriyle değerlendirmelidir.
- Din felsefesi rasyonel olmalıdır. Dinin lehinde ve aleyhinde bir anlayış içine girmemesi gerekir. Din felsefesi, genel olarak Tanrı var mıdır? Evren yaratılmış mıdır? Vahiy mümkün müdür? Ruh ölümsüz müdür? gibi sorular üzerinde durur.

3. Din Felsefesinin Temel Sorunları

a. Tanrı'nın Varlığı Sorunu

Din felsefesinin merkezinde, Tanrı'nın var oluşuyla ilgili kanıtlar bulunmaktadır. Çünkü dinin temellendirilebilmesi için tanrının varlığı kanıtlanmalı Bu konuda; Tanrı var mıdır? Tanrı'nın varlığını gösteren kanıtlar nelerdir? Tanrı'nın varlığının özü nedir? Soruları sorulur

b. Tanrı'nın Temel Niteliklerinin Tanımlanması Sorunu

Tanrı'nın evrene aşkın ya da içkin olduğuna ilişkin yaklaşımlar görülür. Tanrı'nın ebedi ve ezeli oluşu, her şeye gücünün yetmesi, yaratılmamış olması, her şeyi bilmesi gibi nitelikleri üzerinde durulur.

c. Vahyin İmkani Sorunu : Tanrı ile insan, iki ayrı kategoriden varlıktırlar. Buna göre; Tanrı, emir ve buyruklarını nasıl iletmektedir?

İki farklı varlık olan Tanrı ile insan arasında iletişim nasıl gerçekleşmektedir?

d. Ruhun Ölümsüzlüğü Sorunu

Ölüm bir son mudur? Ruh ölümsüz müdür? Ölümden sonra yaşam var mı? Beden yok olduğu zaman insan ruhu ortadan kalkar mı?

Bu sorulara ilişkin din felsefesi, ilgili görüşlerin kanıtlarını nasıl temellendirdiklerini irdelemektedir.

e. Evrenin Yaratılışı Sorunu

Evren yaratılmış mıdır, yoksa ezeli ve ebedi midir? Tanrı ile evren arasında nasıl bir ilişki vardır? Tanrı, evrenin kendisi midir, yoksa ondan ayrı mıdır? soruları ortaya konur. Bu konudaki görüşler gözden geçirilir ve irdelenir.

4. Tanrı'nın Varlığına İlişkin Bazı Yaklaşımlar

Tanrı'nın varlığına ilişkin üç farklı yaklaşımdan söz edilebilir:

- **Birincisi**, Tanrı'nın varlığını kabul edip kanıtlamaya çalışır.
- **İkincisi**, Tanrı'nın varlığını reddedip, bu iddialarını kanıtlamaya çalışır.
- **Üçüncüsü**, Tanrı'nın var olup olmadığının bilinmeyeceğini savunur.

a. Tanrının Varlığını Kabul Edenler

Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşler üç grupta incelenebilir. Teizm, Deizm, Panteizm. Bunlar, Tanrı'nın özelliği ile ilgili görüşlerinde birbirlerinden ayrılırlar.

aa. Teizm

Tanrı'ya inanma anlamına gelir. Tanrı'ya inanmama anlamındaki ateizme karşıttır. Teizm, Tanrı'nın varlığını, O'nun evrenin yaratıcısı ve koruyucusu olduğunu kabul eder. Tanrı ezeli ve ebedidir. Evrende olup biten her şey onun iradesinin ürünüdür. **Ontolojik kanıt:** Burada Tanrı'nın var oluşu, Tanrı tanımından çıkar. Buna göre Tanrı kendisinden daha mükemmeli düşünilemeyen en yetkin varlıktır. **Kozmolojik kanıt:** Hiç bir şey nedensiz olarak meydana gelmez. Var olan her şeye, mutlak olarak kendisinden önce gelen bir şey neden olmuştur. Bu ilk neden Tanrı'dır. **Düzen ve Amaç Kanıtı:** Evrendeki her şeyde bir düzen görülmektedir. Hiç bir doğal nesne kendi kendisine düzen veremez. O halde evrene düzen veren, güç ve irade sahibi bir varlık olarak Tanrı'nın olması gerekmektedir.

ab. Deizm

Deist düşünürler Tanrı'nın varlığını kabul ederler. Ancak Tanrı'nın evrene aşkın olduğunu, yani bir kez planlayıp yarattıktan sonra evrene müdahale etmediğini savunurlar. Onlar, varlığı akılla bilinebilen bir Tanrı anlayışına sahiptirler.

a. Panteizm

Tanrı ile evreni bir kılan, her şeyi Tanrı olarak gören felsefi öğretilerdir. Evren ve Tanrı bir ve aynıdır. Her şey Tanrı'dır ve Tanrı her şeydir. Tanrı ile eseri özdeştir. Evrendeki tüm varlıklar gibi insan da Tanrı'nın bir parçasıdır. Başlıca temsilcisi Spinoza'dır

b. Tanrı'nın Varlığını Reddedenler

Tanrının varlığını reddeden görüşlere **ateizm**, kişilere de ateist denir. Ateizm, inançsızlığı ve tüm dinlere karşı olmayı ifade eder. **Kötülük kanıtı:** İçinde yaşadığımız dünya depremler, salgın hastalıklar, kuraklık gibi kötülüklerle dolu bir dünyadır. İnsanın bu kadar kötülüğün karşısında nasıl olup da mutlak iyi olarak belirtilen bir Tanrı'nın varlığına inanabileceği sorgulanır. Her şeye gücü yeten Tanrı bütün kötülüklerin ortaya çıkmasına engel olabilir. **Ahlaki Gerekçeler Kanıtı:** Bu görüşteki düşünürler, ahlak söz konusu olduğunda, insanın Tanrı tarafından belirlenmiş bir özünün bulunmadığına inanırlar insanın özünü kendisinin belirlediğini savunmuşlardır. Bu görüşü savunan filozoflar Sartre ve Nietzsche'dir.

c. Tanrı'nın Varlığının ya da Yokluğunun Bilinemeyeceğini Öne Sürenler

Tanrı'ya ilişkin bir bilgiye sahip olunamayacağını, Tanrı'nın var olduğunun ya da var olmadığını kanıtlanamayacağını ileri süren felsefi öğretiye **agnostisizm** (Bilinemezcilik) adı verilir. Agnostikler, Tanrı'nın var olduğunun ya da var olmadığının ilke olarak bilinmeyeceğini savunurlar.

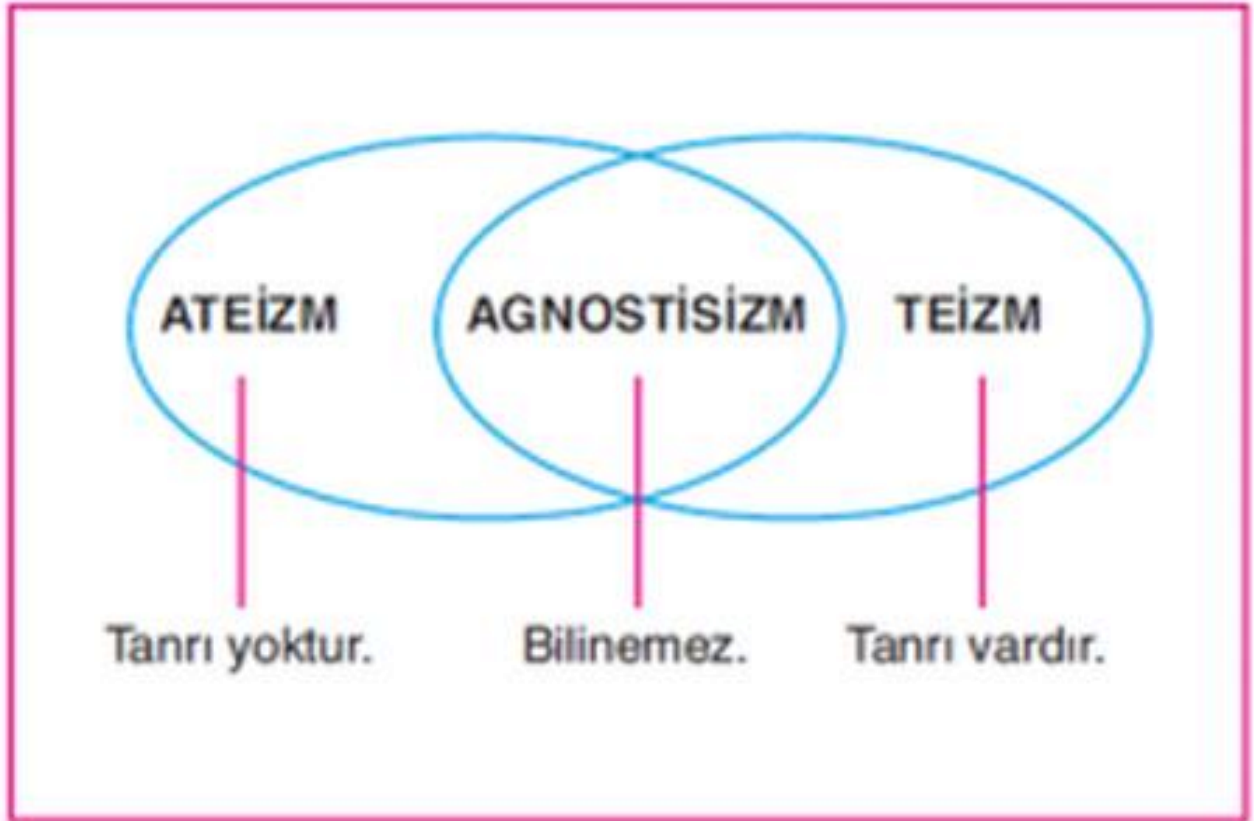
Sofistlerin görelî anlayışları Tanrı'yı da kapsamış, onlar Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilinmeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Sofist olan **Protagoras**, "Tanrılarla ilgili olarak, Onların ne var olduklarını ne de var olmadıklarını bilebilirim; çünkü bu konuda bilgi için konunun karanlıklılığı ve insan yaşamının kısıklığı gibi birçok engel vardır" demiştir.

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU / DİN FELSEFESİ

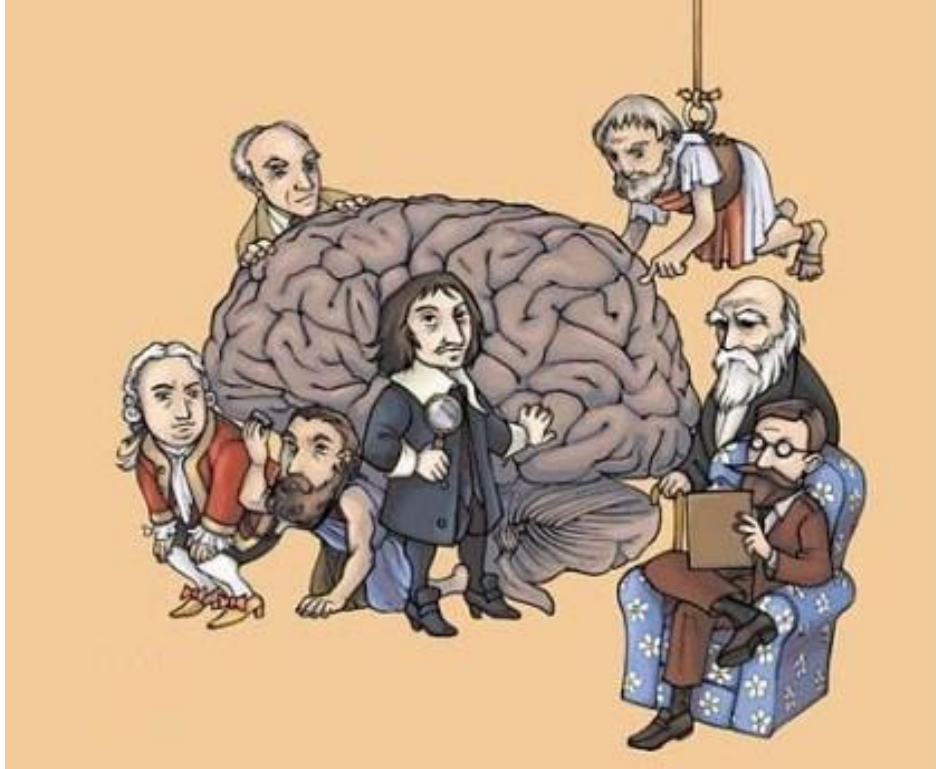
Tanrının varlığını kabul eden görüşler

- a) Teizm
 - * Ontoloji Kanıt
 - * Düzen ve Amaç Kanıtı
 - * Kozmolojik Kanıt
 - * Ahlak Kanıtı
 - * Dini Tecrübe Kanıtı
- b) Deizm
- c) Panteizm

FELSEFE,
YANITI HIÇBİR ZAMAN
VERİLEMEYECEK
SORULARDIR

DİN,
SORGULAMASI HIÇBİR
ZAMAN YAPILAMAYACAK
YANITLARDIR

KONU TASARIM

V. KONU /DİN FELSEFESİ

<p>1)-Dinin ortaya koyduğu doğrulara inanmaya.....denir.</p> <p>-Din felsefesi.....dinlere eşit uzaklıktadır.</p> <p>.....genel olarak din olgusunu ele alıp akla dayalı şekilde eleştiren ve değerlendiren felsefe dalıdır.</p> <p>-Teoloji insan yaşamını düzenleyecek.....koymayı amaçlar.</p> <p>-Orta Çağ'da,felsefeyi buyruğu altında tutmuştur.</p> <p>2) Aşağıdakilerden hangisi din felsefesine değil, <u>teolojiye ait bir özelliktir?</u></p> <p>A)Dini ve Tanrı'yı konu alma B)Tanrı'nın evrenle ilişkisini açıklama C)Açıklamalarında inancın sınırını aşmama D)Dini tecrübenin doğasını açıklama E)Akla uygun açıklamalar getirme</p> <p>3) Tanrı yaratmasaydı evren olmazdı. Tanrı istediği gibi yönlendirmeseydi evrende düzen olmazdı. Tanrı her an her yerdedir. Bu görüşler, aşağıdaki felsefi akımlardan hangisine aittir?</p> <p>A)Panteizm B)Ateizm C)Teizm D)Politeizm E)Agnostisizm</p> <p>4) I.Evreni yaratan Tanrı, evrene müdahale etmez.</p> <p>II. Tanrı yoktur.</p> <p>III. Tanrının varlığı ve yokluğu bilinemez.</p> <p><u>Yukarıda sıralanan görüşler, sırasıyla hangi akımlarla ilgilidir?</u></p> <p>A) Teizm – Deizm – Panteizm B)Agnostisizm – Ateizm- Deizm C)Deizm- Ateizm –Agnostisizm D) Panteizm- Deizm- Ateizm E) Ateizm –Panteizm- Agnostisizm</p>	<p>5) Aşağıdakilerden hangisi Spinoza'nın tanrı anlayışına ters düşer?</p> <p>A) Tanrı alem özdeşliği vardır. B) Tanrı hür irade vasıtasıyla kendi eserlerini vücuda getirmez. C) Her şey ilahi mahiyetten zorunlu olarak çıkar. D) Alem tanrının mahiyetinin bir parçası bir tezahürüdür. E) Spinoza da tanrının bir bedene sahip olduğu anlayışı vardır.</p> <p>6)Aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin temel kavramlarından biri değildir?</p> <p>A) Kutsal B) Tanrı C) Yüce D) Güzellik E) Peygamber</p> <p>7) Evrenin ve evrende var olan her şeyin bir Tanrı tarafından yoktan var edildiği ve Tanrı'nın evrenin mutlak hakimi ve koruyucusu olduğunu kabul eden görüş aşağıdakilerden hangisidir?</p> <p>A) Deizm B) Teizm C) Panteizm D) Monoteizm E) Politeizm</p> <p>8) Aşağıdaki sorulardan hangisi din felsefesi ile ilgili <u>değildir</u>?</p> <p>A) Din nedir? B) inanma nedir? C) Evren sonsuz mudur? D) Varlık kaç tarzda vardır? E) Tanrı ile evren arasında nasıl bir ilişki vardır?</p> <p>9) I. Sorgulanamaz ve değiştirilemez temel inançlar II. Yaratıcı III. Yaratıcının buyruklarını insanlara iletmek için seçtiği yetkin kişi</p> <p>Din felsefesi ile ilgili yapılan açıklamaların kavramsal karşılığı hangi seçenekte doğru sıra ile verilmiştir?</p> <p>A) Peygamber- Kutsal kitap- Vahiy B) Kutsal kitap -Dogma -İman C) Dogma –Tanrı- Peygamber D) İbadet -Tanrı -Vahiy E) İnanç- Kutsal- Tanrı</p>
--	--

10) Babaannem ne derdi biliyor musun? Tanrıyı güldürmek istiyorsan ona planlarından söz et.

Bu düşünceyi hayatına yansıtmış kişi aşağıdakilerden hangisini savunur

- A) İnsan eylemlerinde özgürdür.
B) İnsanın karşı konulmaz bir yazgısı vardır.
C) Tanrı evreni yarattıktan sonra ona hiçbir müdahalede bulunmaz.
D) Tanrının varlığı ile yokluğu birdir.
E) İnsanın hayata dair planları başkalarını ilgilendirmez.

11) "Ben bilim insanıyım; somut, üzerinde deney ve gözlem yapabildiğim varlıkları inceler, onlar hakkında bilgiler elde ederim. Tanrı ise metafizik bir unsurdur. Tanrı'nın üzerinde deney ve gözlem yapamadığım için onun hakkında bir bilgiye sahip değilim. Bu nedenle Tanrı'nın varlığı veya yokluğu ile ilgili bir şeyler söylemem doğru olmaz"

Verilen parçadaki bilim insanının düşünceleri aşağıdaki yaklaşımlardan hangisine ait olabilir?

- A) Ateizm B) Agnostisizm C) Deizm
D) Teizm E) Panteizm

12) Aşağıdaki sorulardan hangisi din felsefesi ile ilgili değildir?

- A) Din nedir?
B) İnanç nedir?
C) Evren sonlu mudur?
D) İnsan, her şeyin bilgisini bilebilir mi?
E) Tanrı ile evren arasında nasıl bir ilişki vardır?

13) Aşağıdaki kavramlardan hangisi dinin felsefeden temel farkını ifade eder?

- A) Eleştirelilik
B) Öznellik
C) Dogmatiklik
D) Soyutluk
E) Nesnellik

14) Aşağıdakilerden hangisi dine ait kavramlardan biri değildir?

- A) Vahiy
B) Tanrı
C) İman
D) Eleştiri
E) Dinî tecrübe

15) Umberto Eco'ya göre insan zihni, kendi dünyasını belirler, sonra da bu kendi belirlediği dünya içinde değerlerini oluşturur. Küçük bir çocuğun kendi hayalinde oluşturduğu canavarlardan korkması gibi, yetişkinler de kendi hayalinin ürünü olana, bunun hayal ürünü olduğunu bilseler bile inanmayı sürdürürler.

Bu parçadan aşağıdaki sonuçların hangisi çıkarılabilir?

- A) İnançların gizli kalması gerektiği
B) İnanmanın temelinde korkunun bulunduğu
C) İnançın nesnesinin, zihnin ürünü olduğu
D) İnsanın bir şeylere inanmak zorunda olduğu
E) İnanmanın, insanı diğer canlılardan ayıran özellik olduğu

2008 ÖSS

16) İlkçağ düşünürlerinden biri olan Xenophanes mitolojiyi eleştirerek şöyle demiştir: "İnsanlar sanıyorlar ki tanrılar da kendileri gibi doğmuşlardır, kendileri gibi giyinirler ve kendileri ile aynı biçimdedirler. Nitekim Habeşler tanrılarını kendileri gibi kara ve yassı burunlu, Trakyalılar ise sarışın ve mavi gözlü olarak düşünürler. Bu düşünceyi biraz daha ileriye götürerek diyebiliriz ki atların, aslanların elleri olup da resim yapabilselerdi, atlar tanrılarını at gibi, aslanlar da aslan gibi çizerlerdi."

Xenophanes bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini eleştirmektedir?

- A) İnsanların, tanrı düşüncesini kendi özellikleriyle sınırlamasını
B) İnsanların tek bir tanrı ideali üzerinde birleşmemesini
C) Tanrılarının insanüstü güçlerinin olduğunun düşünülmesini
D) İnsanların ibadet biçimlerinin birbirinden farklı olmasını
E) Hayvanların, tanrı tasarımı dışında tutulmasını

1998 ÖSS

17) Stoacı görüşe göre insan dünya sahnesinde yalnızca bir oyuncudur. Oynayacağı rolü seçemez oyuna müdahale edemez. Her insanın bu sahne içinde ne yapacağını evrensel akıl belirler. Kişinin kontrol edebileceği tek şey vardır; kendi tavırları ve tutkuları. İnsan kendisine ne rol verilmişse onunla yetinmeli sahip olamayacağı şeyler için açlık ve kıskançlık duymamalıdır.

Stoacıların bu görüşünün dayandığı temel varsayım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanlar davranışlarını başkalarına örnek olacak biçimde düzenlemelidirler.
B) Olayları önceden kestirebilirsek onları yönlendirebiliriz.
C) İnsanın kendine bırakılmış küçük bir alan dışında karşı konulamaz bir yazgısı vardır.
D) Erdem özgür iradenin ahlakça iyi olana yönelmesidir.
E) Duyuların bize sağladığı bilgiler ile aklın sağladığı bilgiler sürekli çatışır.

1999 ÖSS

SESLİ DERS NOTLARI

SANAT FELSEFESİ (ESTETİK)

A. Estetik ve Sanat Felsefesi

Estetik; güzelin ne olduğunu sorgulayan ve bunun bilgisine ulaşmaya çalışan felsefe dalıdır. **Sanat felsefesi** ise, sanatın ne olduğunu sorgulayan, sanatçının etkinliğini ve sanat yapıtlarını inceleyen felsefe dalıdır. **Estetik** hem doğadaki hem de sanattaki güzeli sorgularken, **sanat felsefesi** ise sadece sanattaki güzelliği sorgular. Bu bakımdan estetik daha kapsamlıdır.

B. Sanat Felsefesinin Temel Kavramları

Estetik tavır: Sanatla uğraşan ve ondan anlayan kişinin sanat eserine karşı gösterdiği tavidir.

Estetik haz: Bir öznenin; estetik bir tavırla, estetik nesneye yaklaşması sonucunda duyduğu estetik heyecan veya duygudur.

Estetik yargı: Öznenin sanat eseri (nesne) hakkında güzel veya hoş olduğu yönünde bir yargıda bulunmasıdır.

Güzellik: Güzellik bir beğeni yargısıdır. Güzellik estetik öznenin estetik nesneden hoşlanma ve beğeni duygusudur.

Hoş: İnsanın duygularını okşayan güzelliktir. Zevk veren, beğenilen.

Yüce: Büyük, ulu, ulvi. Hayranlık uyandıran, ulaşılması zor olan Şey.

Sanat eseri: Sanatçının yaratıcılık ve ustalık sonucu ortaya çıkardığı eser (Bir tiyatro oyunu, bir heykel, bir tablo, bir müzik parçası).

C. Sanat Eser'inin zellikleri

1-) Sanat eseri kişiseldir. Yani o eseri ortaya koyan kişiden izler taşır.

2-) Sanat eseri yaratıcılık gerektirir.

3-) Sanat eseri, estetik kaygıyla üretilir yani yarar amacı güdülmez (Estetik kaygılılık).

4-) Sanat eseri evrenseldir. Ortaya konan ürün tüm insanlığın ortak malıdır.

5-) Sanat eseri zgndr; yani eşsiz ve tektir. Yani bir daha eşi benzeri olmayandır (Orijinallik).

6-) Sanat eseri kalıcıdır. Sanat eserinin bizde uyandırdığı haz hayatımıza etki edebilecek kadar kalıcıdır.

D. Sanatı Açıklayan Felsefi Görüşler

1) **Taklit olarak sanat: Platon, Aristoteles.** Sanatçı gerçeklikte (doğada) var olan bir Şeyi eserinde taklit eder. Platon: Gerçek sanat eseri, idealar dünyasındaki varlıkları taklit etmekle ortaya konulabilir. Çünkü idealar dünyasındaki varlıklar, gerçek varlıklardır. Demek ki, sanatçı görünen evrendeki güzeli değil de, güzelin ideasını taklit etmelidir.

2) **Yaratma olarak sanat: Croce, Schelling.** Sanatçı hiçbir zaman doğayı taklit etmez, çünkü doğada mükemmellik yoktur. Mükemmelliği arayan sanatçı, doğada var olmayan bir Şeyi yaratmalıdır. Mükemmelliği, sanatçı, hayal gücünü ve yaratıcı yanını kullanarak oluşturur. Gerçek bir sanat eseri, sanatçının hayal gücünü kullanarak oluşturduğu eserdir.

3) **Oyun olarak sanat: Schiller.** Sanat ile oyun arasında benzerlikler vardır.

- Her iki etkinlik yarar amacı güdülmeden yapılır.

- Her iki etkinlik insanı gündelik yaşamın sıkıntılardan uzaklaştırarak, insanın kendisini unutmasını sağlar.

-Her iki etkinlikte de diş dünyaya yani hayal dünyasına yönelme olur. Bu dünya içinde, insan mutlak zgr olur.

E. Güzelliğin Nitelikleri

1) **Subjektif nitelikler**

2) **Objektif nitelikler (2'ye ayrılır)**

2-a) **Güzelliğin içsel nitelikleri:**

-Bir eserin güzel olması, onun temsil ettiği ideyi yansıttığı oranda artar. Güzel bir şey, idesine, özüne, kavramına uygun olan şeydir.

-Güzel eser, temsil ettiği şeyin tipine bir bütün olarak uygun olmalıdır.

-Bir şeyin güzel olabilmesi için canlı ve anlatım gücü yüksek olmalıdır.

2- b) **Güzelliğin dışsal - biçimsel nitelikleri:**

-**Orantı ve simetri:** Güzel, unsurların orantılı olarak birleşmesidir. Orantısız şey güzel olamaz. Güzel olan bir bütünün parçaları arasında ölçüye dayalı bir düzen olması da simetridir.

-**Uyum (harmoni):** Bütün güzellikler için, parçaların uyumlu birleşmesi önemlidir. Zaten uyum olmaz ise güzellik de kalmaz, bütün de.

F. Ortak Estetik Yargıların Varlığı

1) **Ortak estetik yargıların varlığını kabul edenler (Nesnelci):** Sanat eseri güzellik değerini kendisinde taşır. Güzellik, insandan bağımsız olarak vardır. Bir nesne güzelse, insan olsa da olmasa da güzel olacaktır. Bu nedenle ortak estetik yargılar vardır. **Platon:** Güzel, bir idea olarak gerçekten vardır. İdealar, diğer özellikleri yanında kendinden güzeldir. Asıl güzellik, hiçbir zaman değişmeyen gerçeklik olan güzellik ideasıdır. Akıl sahibi her varlık için güzel ideası ortaktır. **Kant:** Güzel beğenisi çıkarsız bir haz olup bu hazla her insan sanat eserine yöneldiğinde aynı güzelliği görecektir ve ortak estetik yargıya varacaktır.

2) **Ortak estetik yargıların varlığını reddedenler (Öznelci):** Sanat eseri, değerini, insanda uyandırdığı duygulardan, yaşantılardan alır. Yoksa bu kendi başına taşıdığı bir nitelik değildir. Nesne, kendi başına güzel olamaz. **Croce.**

Croce: Her sanatçı kendi duyularını ve izlenimlerini alır, bunları kendine özgü bir şekilde eserinde ifade eder. Her ifade sanatçının özgün estetik yaşantıdır. Her insanın yaşantıları da farklıdır. Bu yaşantılar bir defaya mahsustur. Bir daha asla yaşanmaz. Bu nedenle, estetik yargılar özeldir ve ortak estetik yargılar oluşturamayız.

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / SANAT FELSEFESİ (ESTETİK)

- **ESTETİK:** DUYUSAL BİLGİNİN MANTIĞINI ARAŞTIRAN ALANIN ADI

FELSEFE

ESTETİK

Sanatçı, eserini yaratabilmek için mutlaka estetik nesneye yönelmelidir. O, kendisini konuya yoğun bir şekilde vermeli ve bunun bilincine varmalıdır. Bu özne-nesne ilişkisinden güzel bir sanat eseri ortaya çıkar. Onu gören kimse " Aman ne güzel bir eser böyle!" diyerek eser hakkında bir yargı bildirir. Dolayısıyla sanat eserinin meydana gelişinde şu üç öge esastır:

1. ESTETİK ÖZNE
2. ESTETİK NESNE
3. ESTETİK YARGI

Resim, müzik, şarkı, dans gibi.

Bir duygu, düşünce, insan, tabiat, toplum, hayatın bir kesiti

Sanat eseri hakkında yapılan eleştiri

KONU TASARIM

VI. KONU / SANAT FELSEFESİ (ESTETİK)

1) Sanat eserinin nasıl ortaya konduğu sorusunu Platon 'Mimesis' kavramıyla açıklamıştır.

Platon'a göre sanat nedir?

- A)İdealar dünyasının kendisidir.
- B)Duyular dünyasının taklididir.
- C)İnsanın yaratmasıdır.
- D)Gerçekliğin kendisidir.
- E)Subjektif bir kavramdır

2) . Sanat eserleri diğer nesnelere gibi vardır. Resimler bir şapka veya palto gibi duvarda asılı dururlar. Sözelimi Van Gogh'un bir çiftçinin ayakkabılarını gösteren resmi bir sergiden diğerine taşınıp durur, aynı Zonguldak'tan gönderilen kömür veya Karadeniz ormanlarından gönderilen tomrukların taşınması gibi. Cemal Süreyya'nın şiirleri, bir öğrencinin sırt çantasında diğer eşyalarıyla bir arada bulunabilir. Beethoven'in eserleri kitapçıklarında raflara tıpkı kırtasiye malzemeleri gibi yerleştirilir. Yine de bir şeyi sanat eseri olarak görüp diğer nesnelere ayrı tutuyorsak o, estetikle ilgili görüşlerimize uygun demektir.

Bu parçaya göre sanat eseri diğer nesnelere hangi açıdan ayırt edilir?

- A) Estetik kaygılarla oluşturulmasıyla
- B) Doğayı aynen yansıtmasıyla
- C) Algılayıcının değerlendirme biçimiyle
- D) Evrensel nitelik taşımasıyla
- E) Yaratıcısının düşüncesini içermesiyle

2011-YGS

3. Bir Japon filminde, evlenecek çift baharda çiçek açmış kiraz ağaçlarının çevrelediği yolda yürüyordu. Görüntü harikaydı, beni çok etkilemişti. Japon inançlarında çiçek açmış kiraz ağacının, muhteşem güzelliği nedeniyle kutsal sayıldığını daha sonra bir belgeselden öğrendim. Bunu öğrenmiş olmam o görüntüyle ilgili estetik yargımı değiştirmede

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

- A) Sanat eserinin topluma vereceği bir ileti olmalıdır
- B) Estetik yargılar güzelin bilgisinden çok, alınan hazza bağlıdır.
- C) Doğada güzel olanlar sanatta da güzeldir
- D) Sanatın amacı güzeli ortaya koymaktır.
- E) En az bir süje haz alıyorsa o sanat eseridir

(2010-YGS)

4) Michelangelo bir anıt heykel yapmak üzere görevlendirilir. Heykelinde kullanacağı malzeme için mermer ocağına gider. Sanatçı, kendilerini eşsiz heykellere dönüştürecek yontma kalemini bekler gibi görünen o mermer kütlelerin karşısında, coşkuyla kendinden geçer. Böylece ocaklarda altı aydan fazla zaman geçirir. Oysa mermer kütlelerin içinde uyuyup kalmış figürleri kurtarmak için bir an önce işe koyulması gerekirdi.

Bu parçaya göre sanatçının işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İdeale uygun sanat eseri ortaya koymak
- B) Doğayı aynen yansıtmak
- C) Yeni bir form yaratmak
- D) Hayal gücünün sınırlarını zorlamak
- E) Malzemeyle sınırlı sanat etkinliğinde bulunmak

2010-YGS

5). Ressam sadece resim yapar, kendi düşüncelerini resme yapıştırır.

• Sanatçı eserini gerçekleştirmesindeki niyetiyle değil, yalnızca gerçekleştirdiği eserin niteliğiyle övgüyü hak eder.

Bu iki yargıdan çıkarılabilecek ortak sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçının görevi toplumu aydınlatmaktır.
- B) Sanatçı yaşadığı kültürün etkisindedir
- C) Sanatta önemli olan, sanat eserinin kendisidir.
- D) Her izleyici sanat eserini kendine göre yorumlar.
- E) Sanatçının niyeti, sanat eserinin niteliğini belirler.

2007-ÖSS

6) Bizleri sanata yönelten güçlü dürtülerden biri de gündelik hayatın acı verici kabalığından, sıkıcı monotonluğundan ve sürekli değişen kişisel istekler zincirinden kaçma gereksinimidir

Bu cümlede sözü edilen gereksinim, sanatta özellikle hangi yolla giderilir?

- A) Belirli bir üslubu sürdürme
- B) Alanını sınırlama
- C) Kurmaca dünya oluşturma
- D) Kalıcı yapıtlar verme
- E) Kullanacağı tekniği belirleme

7) Aşağıdakilerden hangisi estetiğin ilgi alanına giren konulardan biri değildir?

A)Hoş B)Yüce C)Güzel D)Haz E)Doğruluk

8) Estetik güzel üzerine düşünme çabasıdır. Refik Fersan'ın bir saz semaisi Mikelanj'ın bir heykeli güzel olduğu bizde hoş ve soylu duygular uyandırdığı gibi bir atın yürüyüşü veya bir kentin sokakları da güzel olabilir ve bizde benzeri duygular uyandırabilir. Estetik güzeli bütün alanlarda sanat felsefesi ise yalnızca sanat yapıtları çerçevesi içinde sorgular. Başka bir deyişle sanat felsefesi estetiğin kavram ve problemlerini sınırlı bir alanda inceler.

Bu parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) Güzellik sanat ile sınırlı değildir; başka alanlarda da söz konusudur.
B) Estetik doğadaki veya çevremizdeki bir olayın güzel olup olmadığını sorgulayabilir.
C) Sanat felsefesinde ele alınan bazı kavramlar estetiğin kapsamına da girer.
D) Güzel hem estetiğin hem de sanat felsefesinin konusu olabilir.
E) Sana yapıtı doğadaki güzelin sanatçının yorumuyla yansıtılmasıdır.

1999 ÖSS

9) İnsan olarak yaşantılarımız ve iç dünyamız bilinmeyenlerle keşfedilmem işliklerle doludur. Sanat insanın iç dünyasını keşfetmeye adlandırmaya çalışır. Sanat yapıtında okura seyirciye dinleyiciye sunulan onun için yeni olan bir yorumdur. Bir şiir bir resim bir senfoni insan için hep yeni bir keşif yeni bir adlandırmadır. Gerçekten de bir sanat yapıtıyla ilk kez karşılaştığında insanı şaşırtan budur.

Bu parçada bir sanat yapıtı karşısında duyulan şaşkınlık aşağıdakilerden hangisine bağlanmaktadır?

- A) Dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla yansıtmasına
B) İnsanın anlayamadıkları karşısında duyduğu korkuyu gidermesine
C) İnsanı önceden farkına varamadığıyla karşı karşıya getirmesine
D) İnsana hoş duygular yaşatmasına
E) Başka sanat yapıtlarında ele alınmamış bir konuyu işlemesine

2002 ÖSS

10. • Ressam sadece resim yapar, kendi düşüncelerini resme yaptırmaz.
• Sanatçı eserini gerçekleştirmesindeki niyetiyle değil, yalnızca gerçekleştirdiği eserin niteliğiyle övgüyü hak eder.

Bu iki yargıdan çıkarılabilecek ortak sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçının görevi toplumu aydınlatmaktır.
B) Sanatçı yaşadığı kültürün etkisindedir.
C) Sanatta önemli olan, sanat eserinin kendisidir.
D) Her izleyici sanat eserini kendine göre yorumlar.
E) Sanatçının niyeti, sanat eserinin niteliğini belirler.

2007 ÖSS

11) Bir resim, düşünülerek bulunmaz, bizzat ele alınmadan kurgulanmaz. Bir insanın düşüncelerinin değişmesi gibi, bir resim de yapılırken sürekli değişir. Ve hatta bittiğinde bile, ona bakanların bilinç durumlarıyla bağlantılı olarak değişmeye devam eder. Günden güne ve yaşamın bize dayattığı değişimlere katlanarak... Bir canlı gibi resmin de kendine özgü bir yaşamı vardır. Aslında bu çok doğal, resim ona bakan insanın aracılığıyla yaşar.

Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılamaz?

- A) Resim algılayıcıya göre şekillenir.
B) Sanat ürünü olmuş bitmiş bir yapıda değildir.
C) Sanatçının yapmayı düşündüğüyle yaptığı aynı değildir.
D) Sanat ürününün varlığı algılayanın olmasına bağlıdır.
E) Sanat yapıtı olmadan sanattan söz edilemez.

2009 ÖSS

12) Kant'a göre bir nesnenin güzel olduğunu söylemek, kişisel bir yargıda bulunmaktan öte bir anlam taşır. Çünkü insan bir şeyi güzel bulduğunda, herkesin o şeyi güzel bulmasını bekler

Buna göre, Kant'ın güzellik anlayışı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A.) Kişisel beğeniden kaynaklanır.
B.) İyilik ve doğrulukla ilişkilidir.
C.) Faydacı bir yaklaşımın ürünüdür.
D.) Evrensel bir nitelik taşır.
E.) Tamamen deneyime dayalıdır.

13) Sanatta, aklın ilkeleri , genel –geçer kavramlar yerine kişisel duygu ve yeteneğe dayalı eser ve bilgi üretme söz konusudur.

Bu açıklamadan hareketle , sanatın hangi özelliğine ulaşabiliriz?

- A)Estetik oluşu B)Özneliği C) Tek oluşu
D)Taklit oluşu E)Haz verici oluşu

14) -Güzellik, Platon'a göre, Tanrısal aklın evrendeki yansımasıdır.

- Hegel'e göre, mutlak ruhun nesneldeki yansımasıdır.

Buna göre, bu iki filozofun güzellik anlayışları aşağıdakilerden hangisiyle nitelenebilir?

- A)Sanat bir yaratmadır görüşünü benimsemişlerdir.
B)İdealist görüşü benimsemişlerdir.
C)Sanat bir oyundur görüşündedirler.
D)Şüpheli görüşündedirler.
E)Maddeci görüşe sahiptirler.

SESLİ DERS NOTLARI

VII. KONU / SİYASET FELSEFESİ

A. Siyaset Felsefesi Kavramları

Birey, düzen, iktidar, toplum, devlet, meşruiyet, egemenlik, hak, hukuk, yasa, adalet, laiklik, bürokrasi, sivil toplum, ütopya

B. Siyaset Felsefesi Soruları

İktidar kaynağını nereden alır? , Meşruiyetin ölçütü nedir? , Egemenliğin kullanım biçimleri nedir? , Bireyin temel hakları nelerdir? , Sivil toplum nedir? , Bürokrasi nedir? , Bürokrasiden vazgeçilebilir mi? , En iyi yönetim biçimi hangisidir? , Herkesin üzerinde anlaşabileceği bir yönetim biçim nasıl sağlanacaktır? , Birey-devlet ilişkisi nasıl olmalıdır?

1) İktidarın kaynağı ve Meşruiyetin ölçütü nedir?

İktidarın meşruiyet sorunu, iktidarın kaynağıyla ilgilidir. Çünkü her iktidar kendi kaynağının ilkelerine, dayanaklarına bağlı kaldığı sürece meşru sayılabilir.

- İktidar kaynağını “**insanın doğasından**” alır. İktidar, toplumun içten ve dıştan gelebilecek tehlikelere karşı korunma ihtiyacından doğar. İnsanları koruma, temel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama, ahlaki olarak olgunlaşma ve erdemli insanlar yetiştirme gibi işlevleri yerine getiren iktidar meşru sayılır. Temsilcileri **Platon, Aristo, Farabi, İbn-i Haldun**.
- İktidarın kaynağı “**Tanrı**”dır. Devlet, Tanrı’nın istediği bir kurumdur. İktidar sahipleri Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcileridir. İktidar, toplumu Tanrı’nın koyduğu bu yasalara uygun şekilde yönettiği sürece meşrudur. İslam toplumlarında ve Orta Çağ Avrupa’sında benimsenen anlayıştır. Önemli temsilcisi **St. Augustinus (354-430)**.
- İktidar kaynağını “**toplumdaki bireylerin birlikte yaşama isteğinin bir sözleşmeye dayalı olarak ortaya koymasından**” alır. Yani devlet ortak iradenin (sözleşmenin) bir ürünüdür. İktidar, ortak iradenin isteği sayılan şeyleri gerçekleştirilmesiyle meşru sayılır. Önemli temsilcileri **T.Hobbes, J. Locke ve J. J. Rousseau**.

2) Egemenliğin Kullanılmış Biçimleri?

- Geleneksel egemenlik:** Krallık, şeyhlik gibi.
- Karizmatik Egemenlik:** Atatürk gibi.
- Rasyonel (Akılcı) – Demokratik (Hukuksal) Egemenlik:** Egemenlik yazılı kurallara yani hukuka dayalıdır. Yasama, yürütme ve yargının farklı ellerde toplanması ile egemenlik gerçekleşir. Günümüz toplumların çoğu buna örnektir.

3) Sivil Toplum Nedir?

Sivil toplum, devlet kurumlarının dışında kendini yönlendirebilen, hak ve özgürlüklerini savunabilen özgür ve özerk vatandaşlardan oluşan topluluklardır. Sivil toplum farklılaşmış, aralarında sağlam bağlar bulunan grupların bir bütünüdür. Örgütlüdürler. Sivil toplumda bireyler, yönetime baskı grubu oluştururlar. Yönetime baskı kurarak da çeşitli kararlarda söz söyleme etkinliğine veya yaptırım gücüne sahip olurlar. Dernekler ve sendikalar bunlara örnektir.

4) Bürokrasi nedir ve hangi işleve sahiptir?

Bürokrasi devletin, yasalarla belirlenmiş görevlerini yerine getiren memurların oluşturduğu hiyerarşik (kademeli) yapıdır. Bürokratlar bu yapıdaki yönetici olan kişilerdir. Vali, kaymakam, müdür, şef, müsteşar birer bürokrattır. Bürokratlar hem uzman hem de kalıcıdır, yönetim sorumluluğuna sahip olan siyasiler ise gelip geçicidirler. Devletin sürekliliği için bürokratlar vazgeçilmezdirler.

5) Ütopya

Ütopya, gerçekte var olmayan gelecekte var olabileceği düşünülen, devlet ve toplum tasarılarıdır. Ütopyalar, hayal ürünü olan devlet tasarımlarıdır. Geleceğe yöneliktir. Ama gerçeklikle tam olarak da bağdaşmaz. Ütopyalar iki türdür.

- a) **İstenen Ütopyalar:** Bunlar olması istenen düzen tasarımlarıdır. Platon'un devleti, Machiavelli'nin Hükümdarı, Farabi'nin Erdemli toplumu, Bacon'un Yeni Atlantis'i, Thomas More'un Ütopyası ve Campenalla'nın Güneş Ülkesi.
- b) **İstenmeyen (Korku) Ütopyalar:** Toplumu uyarmak amacıyla korkutucu nitelikteki ütopyalardır. Huxley'in Cesur Yeni Dünyası, G.Orwel'in 1984'ü buna örnektir.

C. İdeal Düzen Arayışları

1) İdeal düzenin olamayacağını savunanlar:

- a) **Sofistler:** İlk temsilcileri **sofist**lerdir. **Protagoras**'a göre, her insanın istekleri ve amaçları farklıdır. Bu nedenle insanları mutlu edebilecek devlet sisteminin özellikleri de farklı olacaktır. Bu yüzden herkesin üzerinde anlaşabileceği ideal düzen olamaz. Doğal düzen ve yaşam, toplumsal düzenden daha değerli ve üstündür. Sayıca çok olan güçsüz insanlar, kendilerini korumak amacıyla bir araya gelerek, doğal düzene aykırı olan yasaları yapmışlardır. Bu ise doğru bir şey değildir. İdeal düzen olamaz, çünkü ideal düzen doğada kalmıştır. **Gorgias**'a göre, herkesin benimseyebileceği bir düzen olamaz. Çünkü devlet, insan özgürlüğünü kısıtlar. Bu da, insanın doğasına aykırıdır. Bu nedenle devleti reddeder.
- b) **Nihilizm:** Siyasi manada, hiçbir otoriteye boyun eğmemektir. **Nietzsche**'ye göre; her türlü otorite insanın doğasına aykırıdır. Otoriteye dayalı tüm kurumlar insan özgürlüğünü kısıtlar. Bütün kötülükler, insanların özgür olamamalarından kaynaklanır. Öyleyse, insanı sınırlayan bütün değer, kurum ve düzenler kötü olup yıkılmalıdır.
- c) **Anarşizm:** İnsan üzerindeki tüm kısıtlama ve zorlamalar kaldırılmalı, otoritesiz ve devletsiz bir düzen kurulmalıdır. İnsanlar devlet olmadan daha adil ve mutlu yaşayabilirler

2) İdeal düzenin olabileceğini savunanlar:

- a) **Özgürlüğü temel alan yaklaşım (Liberalizm):** Temsilcileri **A. Smith, J. Locke** ve **J. S. Mill**'dir. Bu yaklaşıma göre ideal bir düzen, özgürlük temeli üzerine kurulmalıdır. Çünkü insan özgürlüğü sayesinde kendini gerçekleştirir ve yaratıcı olur. Birey siyasette (düşünce, ifade), dinde (inanç), ve ekonomide (girişim) olabildiğince özgür kılınmalıdır.
- b) **Eşitliği temel alan yaklaşım (Sosyalizm):** Temsilcileri **Saint – Simon, K. Marx** ve **Robert Owen**'dir. Bu yaklaşıma göre ideal bir düzen, eşitlik temeli üzerine kurulmalıdır. Liberalizm'e tepki olarak doğmuştur. Sosyalizm sınıfsız, eşit, ideal bir toplum düzeni oluşturmak için özel mülkiyetin ortadan kalması ve üretim araçlarının devlet tekelinde (ortak mülkiyetle) toplanması gerektiğini savunur.
- c) **Adaleti temel alan yaklaşım:** Temsilcileri **Eduard Bernstein** ve **John Rawls**'tir. Adalet, hem özgürlüğün hem de eşitliğin bir arada kabul edilmesidir. Çünkü ne özgürlük ne de eşitlik tek başına toplumları ideal düzene ulaştırılamamıştır. Adalet herkese hak ettiğini vermektir. Düzen, hukuka göre gerçekleşmelidir. Böyle bir düzende özgürlük, bireyin çalışma, düşünce ve yaratma özgürlüğü şeklindedir. Eşitlik, herkesin kanun önünde aynı haklara sahip olması şeklindedir.

KAVRAM HARİTALARI

VII. KONU / SİYASET FELSEFESİ

SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

- **Birey** :Kendisini başkalarından ayıran,kendisine özgü bir kimliği olan her tek toplumsal insan
- **Toplum** :Bireylerden oluşan ve kendisine özgü bir yapısı bulunan, aralarında sosyal ilişki ile ortak bir kültürü ve sürekliliği bulunan insan topluluğudur.
- **Devlet** :Bir yurt üzerinde yaşayan ortak bir kültür yaratmış olan insanların oluşturduğu hukuksal ve siyasal otoritedir.
- **İktidar** :Yönetme gücünü elinde bulundurma demektir.
- **Meşruiyet** :Egemenliğin haklı nedenlere dayalı olarak kullanılmasını ifade eder.Bir toplumda meşruiyet ya sosyal haklılığa ya da yasalara dayalı olarak kullanılabilir.

SİYASET FELSEFESİ

İNSANLARIN YÖNETİMİYLE İLGİLİ, İKTİDARLARIN NASIL OLUŞTUĞU, İÇİNDE YAŞANILAN DURUMDAN DAHA İYİ BİR DURUM MÜMKÜN OLUP OLMADIĞINI SORGULAYAN FELSEFEDİR.

Ütopyalar

Düşünce tarihinde, ideal düzen arayışları, kimi zaman ütopyalar biçiminde karşımıza çıkar, ütopya, gerçekte var olmayan, ama gelecekte var olabileceği düşünülen devlet ve toplum tasarımıdır. Ütopyalar, gerçekleşmesi istenen ütopyalar ve gerçekleşmesinden korkulan ütopyalar diye iki öbekte toplanabilir.

www.millalga.com

VII. Ünite

SİYASET FELSEFESİ

Toplumsal gelişmenin de çürümenin de temelinde yöneticilerin tavırları yatar.

H. Atatürk

KONU TASARIM

VII. KONU / SİYASET FELSEFESİ

1) Siyaset felsefesinin, konusu itibariyle, aşağıdaki alanlardan hangisiyle daha çok ilişki içinde olması beklenir ?

- A) Psikoloji B) Sosyoloji C) Antropoloji
D) Ekoloji E) Fizyoloji

2) Bürokrasi akılcı bir örgütlenme biçimi olarak devletin yönetim yükümlülüklerini gerçekleştiren vazgeçilmez bir yapılanma şeklidir. Buna göre, bürokrasi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Devlete alternatif bir güçtür.
B) Devletin işlevselliğini sağlar
C) Her bakımdan devletin işleyişini zayıflatır.
D) Özgürlükleri engelleyici yapıdadır.
E) Kolayca terk edilebilir özellikler taşır.

3) Bazı toplumsal grupların amacı siyasi partiler gibi iktidarı ele geçirmek değil, onu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmektir. Sendikalar, barolar, ticaret odaları bu gruplara örnek oluşturur. Bu gruplar aynı amaca sahip insanların ortak çıkarlarına hizmet için bireyi devlet karşısında korumayı hedefler.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinden söz edilmektedir?

- A) Bürokrasi B) Toplumsal sözleşme
C) Sivil toplum D) Muhalefet
E) Sivil itaatsizlik

4) Prtagoras'a göre 'doğal olanla' 'yasal olan' birbirinden farklıdır. Doğal olan, insanın özüne uygun, doğru ve iyidir. Yasal olan ise toplumsal uzlaşmanın ürünüdür. İnsan doğasına aykırı, yapay ve kötüdür.

Prtagoras'ın bu görüşlerinden yola çıkarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Devlet toplumsal düzenin tek belirleyicisidir.
B) Devlet doğal yaşamın uzantısı olan doğal bir varlıktır.
C) Devlet olmadan düzen olmaz.
D) Bireyin çıkarları her zaman devletin çıkarlarından sonra gelir.
E) Devlet yapay bir oluşum olduğundan insanın özüne aykırıdır.

5)-Demokrasilerde siyasi iktidarlar.....iş başına gelir.
-Siyaset felsefesi.....siyaset bilimi ise.....
Ortaya koyar.
-İdeal düzeni belirleyen ölçütler özgürlük.....ve.....tir.
-“Devlet” adlı eserin yazarı.....dur.
-Yasaya, hukuka uygun olan.....dur.

6) ‘Sürüyü yönetmesi için keçilerin başına keçi; sığırların başına da sığır konulmamalıdır.’

Diyen Platon’a göre devlet yönetimi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Yöneticilerin becerikli, üstün insanlar olması gerektiği
B) Toplumsal yapının yönetime ihtiyaç duyduğu
C) Devletin yönetiminin üstün kişilere verilemeyeceği
D) Toplumların teokrasi ile yönetilmesi gerektiği
E) En iyi yönetim şeklinin halk katılımına dayalı olduğu

7) Siyaset bilimi ,sadece siyasetle ilgili olguları betimleyip açıkladığı halde, siyaset felsefesi olgulardan hareketle ideal devlet düzeninin nasıl olabileceği hakkında görüşler ileri sürer.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi siyaset biliminin siyaset felsefesinden ayrılan yanıdır?

- A) Olması gerekeni incelemesi
B) Yönetim ile ilgili kavramları incelemesi
C) Olanı incelemesi
D) Akıl yürütmelere dayanması
E) Sistemli ve yöntemli olması

8) * Hobbes’a göre insan bencildir ve onun bütün eylemleri bu bencil doğasının arzularını tatmin etmeye yöneliktir. Bu durum çıkar çatışması yüzünden insanların birbiriyle sürekli savaş halinde olmasına yol açar. İnsanları bir arada tutabilmek için devlet tek bir gücün egemenliğine dayanmalıdır.

* Locke insanların doğaları gereği iyi olduğunu bunun sonucu olarak ilişkilerinin iyi niyet yardımlaşma ve işbirliğine dayandığını ileri sürer. İnsanlar arasındaki iyi ilişkilerin sürdürülebilmesi tek bir gücün değil çoğunluğun egemen olduğu bir devlet düzeniyle mümkündür.

Bu bilgilere göre Hobbes ve Locke’n devlet anlayışlarındaki fark aşağıdakilerden hangisinin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır?

- A) İnsanlığın geleceğiyle ilgili beklentilerinin
B) İnsanın psikolojik yapısı ve özelliklerine ilişkin görüşlerinin
C) Yaşadıkları çağa egemen olan siyasi görüşlerin
D) Toplumsal düzenlemelerin gerekli olup olmadığı konusundaki inançlarının
E) Çevrelerindeki insanlarla karşılıklı ilişkilerinin

9) Bazı düşünürlere göre “Siyaset felsefesinin işi, ilk örneğini Aristoteles’te bulduğumuz bir siyaset teorisinin yaptığı gibi, devlet biçimlerini sıralamak, özelliklerini ayırt etmek ve giderek bunlar üzerine yargılar vermek değildir. Siyaset felsefesi, belli devlet biçimleri, belli yönetim tipleri hakkında karşılaştırmacı ve yargı verici bir tutumla iş görmez.”

Bu görüş aşağıdaki niteliklerden hangisiyle çelişir ?

- A) Olması gerekeni inceleme B) Evrensel olma
C) Varlığı bütünüyle ele alma D) Sübjektif olma
E) Deneyle ispatlanabilir olma

10) Hukuk kurumunun var olmasının benim yararına olduğunu biliyorum. Ayrıca bu kurumun insanların genel olarak ona saygı duyması sayesinde var olabildiğini de görebiliyorum. Bu durumda benim bu kuruma saygı gösterip göstermememin pek de önemli olmadığı düşünülebilir. Ancak öz çıkar gerektiğinde herkes benim gibi düşünür ve bu kuruma saygı duymayarak onu zedelerse yararımıza olan bu kurum yıkılır. Ben bu zedelenmeyi dolayısıyla kurumun yıkılmasını istemem.

Bu parçaya göre hukuk kurumunun varlığını sürdürmesi aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?

- A) Toplumsal denetim mekanizmalarının varlığına
B) Evrensel hukuk kurallarının geçerliliğine
C) İnsanların bu kurumun gereğine inanıp korumalarına
D) Öz çıkarların bu kurumun isteklerinden farklı olmasına
E) Devletin güvence vermesine

2003 ÖSS

11) Toplumsal düzenin yasal olması yeterli değildir; toplumsal düzen, aynı zamanda meşru görünmelidir. Bireyin, korku içinde yaşayan bir uyruk olarak değil, ikna olmuş bir yurttaş, özgür bir birey olarak toplumsal normları kendisinin normları diye algılaması da zorunludur. İnsanın bu normları içselleştirmesi, “rıza” ya da “meşrulaştırma” dediğimiz şeydir.

Parçaya göre, meşruluğun dayanağı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düzeni sağlayan yasalar bulunması
B) Normların bütün bireyler için bağlayıcı olması
C) Normların benimsenmesi
D) Bireyin isteklerinin göz önünde bulundurulması
E) Normların başka toplumlar tarafından da kabul görmesi

2006 ÖSS

12) Siyaset felsefesinde “hiçbir yerde bulunmayan”, “düş ülke” diye ifade edilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sivil toplum B) Devlet C) Ütopya D) Vatan E) Toplum

13) Brian Redhead’e göre siyaset düşünce tarihi belli bir soruyu yanıtlama çabalarının tarihidir. Soru aynen durmakta yalnızca yanıtlar değişmektedir. Verilen yanıtların başlıcaları şunlardır:

- Çünkü varlığım devletin varlığına bağlıdır.
- Çünkü devlet tanrının iradesidir.
- Çünkü devlet ve ben bir anlaşma yaptık
- Çünkü devlet ahlaki düşüncenin gerçekleşmesidir.

Buna göre siyaset düşünce tarihi aşağıdakilerden hangisinin sorgulanmasına dayanır?

- A) Bürokrasinin gereğinin
B) Devlet-ekonomi ilişkisinin
C) Devlete itaat nedeninin
D) İdeal düzenin olabirliğinin
E) Bireyin devlet için vazgeçilmezliğinin

2003 ÖSS

14) Karl Marx, kapitalist ekonomiyi yarattığı sınıf ayrımı nedeniyle, insanlık dışı bir sömürü aracı olarak nitelemiştir. Bu ekonomiden kurtulmanın yolu olarak üretim araçlarının tümünü kamulaştırmayı önermiştir.

Buna göre, Karl Marx ideal düzenin ölçütü olarak aşağıdakilerden hangisini görmekteydi?

- A) Adaleti B) Eşitliği C) Özgürlüğü
D) Hukuku E) Temel hakları

15) Demokrasilere yapılan bir eleştiri de onun siyasetten anlayan, anlamayan herkese ülke kararları üzerinde etki yapma hakkı tanınmasıdır. Bu şekilde ehil olmayan birçok insan da önemli görevlere gelip ülkenin yönetiminde söz sahibi olabilmektedir.

Bu parçada demokrasinin hangi yönü eleştirilmiştir?

- A) Vatandaşlara eşit oy hakkı tanınması
B) Fikir özgürlüğünü güvence altına alması
C) Çoğunluğun görüşünü geçerli kılması
D) Güçler ayrılığı ilkesini desteklemesi
E) Kendini ortadan kaldırarak yolu açık tutması

16) Aşağıdakilerden hangisi siyaset felsefesinin temel sorularından birisi değildir?

- A) İktidarın kaynağı nedir? B) En iyi yönetim biçimi hangisidir?
C) Meşruiyetin ölçütü nedir? D) Bireyi davranışlarını yönlendiren kurallar nelerdir? E) Egemenlik türleri nelerdir?

SESLİ DERS NOTLARI

VIII. KONU / BİLİM FELSEFESİ

A. Felsefe ile Bilim İlişkisi

Amaç bakımından bilim ve felsefe arasında bir paralellik bulunur. Her ikisi de hazır bilgilerle yetinmeyip aktif ve eleştirici bir tavırla **doğrulara** yönelirler. Her ikisi de mantık ilkelerini kullanarak evrendeki düzenin sebep ve kanunlarına inmeye çalışır ve insanı, hayatı anlamaya çalışır. Bilim, genel geçerliği olan ve herkesçe gözlemlenebilir olgulardan hareket eder, vardığı sonuçları yine olgulara dönerek doğrular. Felsefede ise hareket noktası olgular olmak zorunda değildir ve vardığı sonuçların doğrulanabilirliği olgular ile olmaz. Bilim ve felsefe iki ayrı cevaba ihtiyaç vermektedir. Bilimlerin ortaya koyduğu yeni buluş ve ilerleyişler felsefe için ne kadar yönlendirici olsa da felsefe ayrı ayrı bilimlerdeki verileri birleştirerek değerlendirmesi bilimsel faaliyetler için o kadar ufuk genişleticidir. Felsefe, bilimlerdeki kavram ve ilkeleri aydınlatmakta, bilimlerin verilerini eleştiriye tabi tutmaktadır. Bilimsel bilginin değerini, ortaya koymak yine felsefenin işidir. Felsefe genel bir varlığı anlamlandırma faaliyeti olarak bilimden önce gelir.

B. Bilimsel Bilginin Özellikleri

- Bilimsel **olgusaldır**; nesnel gerçekliğe dayanır.
- Bilimsel **objektiftir** (nesneldir).
- Bilimsel **akıl ilkelerine ve mantığa** dayalıdır.
- Bilimsel **birleştiricidir**; bilimsel yöntemle farklı bilimlerin farklı alanlarda ulaştığı sonuçları **birleştirmeye** çalışır.
- Bilim **birikimli bir süreçtir**.
- Bilim **evrenseldir**; yani insanlığın ortak mirasıdır. Herkes ve her toplum bilime katkıda bulunabilir. Bu nedenle bilim herhangi bir bireyin veya toplumun tekelinde değildir.
- Bilim **eleştireldir**; yani kuramlar ne kadar doğru görünse bile, karşıt görüşleri her zaman imkân dâhilindedir. Her zaman yanılma payı olduğu düşünülmelidir.
- Bilim **seçicidir**; yani sonsuz sayıdaki olgular içinde kendi amacına uygun olanları belirler ve açıklar.
- Bilim **genelleyicidir**; yani elde ettiği sonuçlar genel bir biçimde ifade edilir.

C. Bilimsel Yöntemin Özellikleri

- Problem tanımlanır.
- Gözlem yapılarak problemle ilgili bilgiler toplanır.
- Hipotezler (varsayımlar) kurulur.
- Hipotezlerden (varsayımlar) tümdengelimler yapılır ve bunlar deney ve gözlemlerle test edilir.
- Hipotezler kısmen doğrulanmışsa onlarla teori (kuram) oluşturulur.
- Hipotezler kesin doğruluğa sahipse (matematikselsel olarak) genel yasalara ulaşılır.

D. Bilimsel Kuramın Özellikleri

Kuram ise bir ölçüde doğrulanmış, ama henüz bütünüyle kesinleşmemiş genel bir açıklamadır.

- Bilimsel kuram, bilimsel genellemeler ve açıklamalar ile bir sistem kurmaya çalışır.
- Mevcut olguları açıkladığı gibi sonradan olacaklar hakkında öndeyide bulunmayı sağlar.
- Kuramın önermeleri her zaman deney ve gözlemlerle denetlenebilir.
- Bilimsel kuramlar kesin değildirler. Yani zamanla değişebilirler.
- Kuramlar evrensel değildirler, sınırlı varlık alanı ile ilgili genel açıklamalardır.

E. Klasik Görüş Açısından Bilim (Pozitivizm)

- Bilim nesnel gerçekliği (olguları) konu edinir.
- Bütün bilimlere örnek olabilecek ideal bilim matematiktir.
- Bütün bilimler birbiriyle ilişkilidir ve tüm bilimler birbirine indirgenebilir (Comte'a göre sosyal fizik).
- Bilim, akla (mantığa) dayanan bir etkinliktir. Bilim adamı çalışmalarında tamamen nesnel olur.
- Bilimsel açıklama nedenselliğe dayanır. Neden-sonuç ilişkisi kurulmadan bilimsel açıklama yapılmaz.
- Bilimsel açıklamanın amacı, bilimsel yöntem kullanarak tümevarımsal olarak genel yasalara varmaktır.
- Bilim, birikerek sürekli ilerleyen bir sürece sahiptir.
- Bilimin açıklayamayacağı hiçbir şey yoktur.

F. Bilime Farklı Yaklaşımlar

1) Ürün Olarak Bilim (Yeni / Neopozitivizm)

Reichenbach, Carnap, Wittgenstein, Hempel ve B. Russell.

Bu anlayışa göre bilim; bilimsel yöntemle dayanılarak ortaya konulmuş kuram ve kanunlardan oluşmuş kesin, nesnel, birikimli bilgiler yığınıdır. Bilimi anlamının da yolu ürün olarak ortaya konulmuş bu bilgiler yığınına incelemektir.

Reichenbach'a göre; bilime ait metinler günlük dille yazılmış eserlerdir. Bu nedenle **mantık dilini** kullanarak bu metinleri çözümlememiz gerekir. Ancak bu sayede bilimi açıklayabiliriz. Mantık diliyle metinler doğrulanabilir veya yanlışlanabilir ise anlamlıdır. **Anlamlı önermeler bilgi veren ve bilimsel önermelerdir.** Reichenbach'a göre; bilimselliğin ölçütü doğrulanabilirliktir. Doğrulanabilen önermeler anlamlı ve bilimsel önermedir. Doğrulanabilir önermeler, olgulardan elde edilip tekrar olgularla denetlenebilen önermelerdir. **Metafizik, estetik (sanat) ve etik (ahlak) önermeleri doğrulanamazlar.** Çünkü bunlar **olgusal içeriklere sahip değildir** ve olgusal olarak denetlenemezler.

Bilim metafiziksel öğelerden ayıklanmaya çalışmıştır. Bunu anlamlılık ve doğrulanabilirlik ölçütleriyle gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu yaklaşım ayrıca tümevarım metodunun kullanılmasını savunmuştur.

2) Etkinlik Olarak Bilim

T. Kuhn, Touilmin "Bilim; bir etkinlik sürecidir; bu süreci yönlendiren olgular bilim insanların oluşturduğu topluluk ve onların çalışmalarıdır." Bilim ancak bu süreç incelemekle anlaşılabilir. Bu süreçteki tüm öğeler özellikle de bilim dışı öğeler (psikolojileri, inançları, bakış açıları, içinde yaşadığı toplumların yapıları) incelenmelidir. Bilimin bu süreci belirli adımlarla gerçekleşir. Bu süreç de sürekli kendini yenileyerek tekrar eder. Bilim statik bir yapıda değildir. Kuhn'a göre bilim kesintisiz akıp giden birikimsel bir süreç değildir. Tam aksine bilim bir takım kesintilere, devrimci dönüşümlere uğrayarak ilerleyen ve gelişen bir etkinliktir. Kuhn bu süreçleri Paradigma adlı kavramla açıklar.

Paradigma (değerler dizisi), belli bir bilim insanı topluluğunun kabul ettiği bir **bakış açısı** veya **kuramsal çerçevedir.** Bu kuramsal çerçeveyi, bilimsel kavram, yöntem ve bilimsel görüşler oluşturur. Paradigma bilim adamlarının bilimsel araştırmalarını etkileyen toplumsal bir çerçevedir.

Paradigmalar hep çatışma içerisindedirler. Bu çatışmada galip gelenler ile bugünkü bilim oluşmuştur. Bu paradigmalar sonsuza dek varlıklarını sürdürmezler, zamanla terk edilebilirler ve yerine yenileri gelebilir. Kuhn'a göre **bilimin oluşumu ve gelişimi bir paradigmadan diğer paradigmaya geçişle olanaklıdır.**

KAVRAM HARİTALARI

VIII. KONU /BİLİM FELSEFESİ

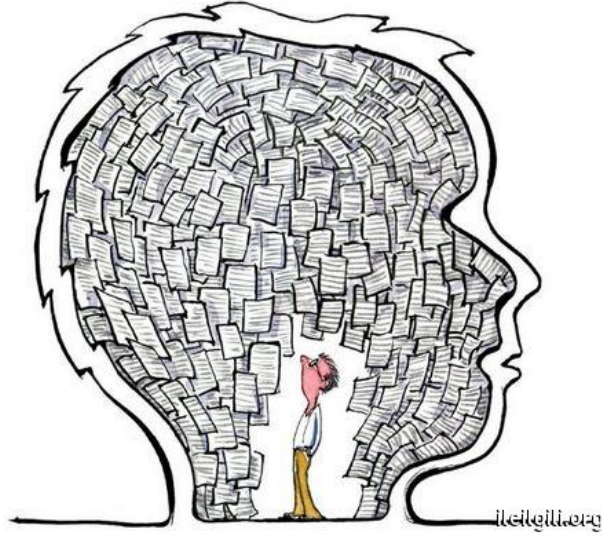
- Suje:özne
- Obje : Nesne
- Subjektif : Öznel
- Objektif : Nesnel
- Felsefe : Bilgiyi Sevmek, Bilgiyi Aramak
- Epistemoloji : Bilgi Felsefesi
- Bilgi : Özne ile nesnenin birleşmesi. Sonucu elde edilen üründür.
- Empirik Bilgi : Deneyimsel Bilgi
- Temellendirme : Gerekçe, Kanıt
- Nihilizm : Hiççilik
- Relativizm : Görecelik
- Septisizm : Şüphecilik (kuşkuculuk)
- Rasyonalizm : Akılcılık
- Dogmatizm : Doğuştarıcılık
- Entuisyonizm : Sezgicilik
- Sensuanlizm : Duyumculuk
- Pozitimizm : Olguculuk
- Empirizm : Deneycilik
- Dualizm : İkicilik (Hem madde hem düşünce)
- Kritisizm : Eleştircilik
- Fenomenolojizm : Özbilimcilik
- Pragmatizm : Faydacılık
- Humanizm : İnsan Felsefesi
- Realizm : Gerçekçilik
- Ontoloji : Varlık Felsefesi
- Metafizik : Fizik Ötesi
- İdealizm : Varlık Düşünceci
- Materyalizm : Maddecilik
- Ethik : Ahlak Felsefesi
- Hedonizm : Hazcılık
- Egoizm : Bencilcilik
- Anaşizm : Düzen karşıtı (kural karşıtlığı)
- Determinizm : İnsan Ahlaki Eylemlerinde Özgür Değildir.

- İndeterminizm : İnsan Ahlaki Eylemlerinde Özgürdür.
- Otodeterminizm : İnsanın Özgürlüğü Kendi Elindedir.
- Ütopya : Hayali Devlet
- Meşruiyet : Yasallık (Hukuka Uygun)
- Sosyalizm : Eşitliğe Dayalı Ekonomik Düzen
- Kapitalizm : Özgürlüğe Dayalı Ekonomik Düzen
- Liberalizm : Özgürlüğe Dayalı Yönetim Biçimi
- Komünizm : Eşitliğe Dayalı Yönetim Biçimi
- Teizm : Tanrının Varlığını Savunan Görüş
- Ateizm : Tanrı Tanımazcılık
- Agnostisizm : Bilinemezlik
- Panteizm : Tüm Tanrıçılık
- Deizm : Yaratancılık
- Estetik : Sanat
- Paradigma : Doğayı ve Varlığı Açıklamak İçin Kullanılan Ortak Bakış Açısı
- Tutarlılık : Mantık Kurallarına Uygunluk
- Evrensel : Herkese Açık.

Bilim olmadan yapılan
bilim felsefesi boştur,
bilim felsefesi olmadan yapılan
bilim ise kör.

Kant

VIII. Ünite

BİLİM VE FELSEFE AÇISINDAN VARLIK

Bilim Açısından Varlık

- Bilime göre varlık tartışmasız olarak vardır.
- Varlığı parçalarına ayırarak inceler. Örneğin, biyoloji, canlıları, fizik maddeyi inceler.
- Varlığı incelerken; deney ve gözlem gibi metotlar kullanır.

Felsefe Açısından varlık

- Felsefe varlığın var olup olmadığını da tartışır.
- Varlığı parçalara ayırmadan, bir bütün olarak ele alır. Varlıkla ilgili genel bilgilere ulaşır.
- Varlığı akıl yoluyla inceler.

Bilim Felsefesi

◆ **Bilim Felsefesinin amacı salt bilme etkinliği olarak bilimi anlamaktır.**

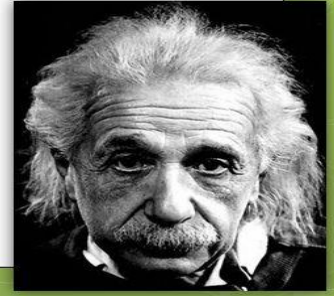
◆ **Aristoteles Metafizik kitabına Şöyle başlar: Bütün insanlar, doğasında (fitratında) bilme arzusu taşırlar. Duyularımızdan aldığımız zevk, bunun bir kanıtıdır. Çünkü onlar, özellikle de diğerlerinden farklı olarak görme duyusu, faydaları dışında bizzat kendileri bakımından da bize zevk verirler.**

11

Bilimin felsefenin konusu oluşu

19. ve 20. yüzyıllarda bilimin olağanüstü başarı sağlaması, ona olan ilgiyi büyük ölçüde artırmış; bu ilgi, düşünen kişileri neyin bilim olduğu, neyin bilim olmadığı konusunda bir takım ölçütler aramaya ve bilimi sorgulamaya götürmüştür.

Bunun sonucunda bilim, felsefenin konularından biri olmuştur.

Bilim, bildiklerimiz;
felsefe ise
bilmediklerimizdir.

KONU TASARIM

VIII. KONU / BİLİM FELSEFESİ

1) -Kendi çıkarlarını öne çıkarmayan sayısız bilim adamı vardır. Örneğin, Orta Çağ Avrupa'sında bir astronomi bilgini olan Giordano Bruno ileri sürdüğü bilimsel sonuçlardan dolayı engizisyon mahkemelerinde yargılanmıştır. Bu görüşlerden vazgeçmediği için yakılmıştır. Bruno gibi bilime inananlar olmasaydı, belki de insanlık çok daha ilkel bir yaşam sürmek zorunda kalacaktı. Bu yüzden bilim adamları kendi çıkarlarını bir tarafa bırakıp var olan gerçeği yansıtabilirdi.

Bu parçada bilimin özelliklerinden hangisi vurgulanmıştır?

- A) Birikimli olarak ilerleme
- B) Nesnel olma
- C) Genellenebilir olma
- D) Öngörü imkanı sağlama
- E) Deney ve gözleme dayanma

2) "Tespit edilen problemin çözümüne yönelik yapılan geçici açıklama" olarak bilinen bilimsel yöntem aşaması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deney B) Gözlem C) Teori D) Yasa E) Hipotez

3) Bilimsel bilgi, belirli bir konuya ait prensiplere dayanan, belirli yöntemlerle elde edilen ve kontrol edilebilen belirli bir varlık alanına ait olaylar arasında açıklamalar yaparak onları genel kanunlar halinde ifade eden önceki araştırmalarda ele alan ve kesin sonuçlar içeren bilgidir.

Aşağıdaki özelliklerden hangisi bilimsel bilgi için söylenemez?

- A) Genelleştirilmiş bir bilgidir.
- B) Birikimli olarak ilerleyen bir bilgidir.
- C) Deney metoduna ve mantık ilkelerine bağlıdır.
- D) Doğrulukları ve vardığı sonuçlar kesindir.
- E) Amacı evreni bir bütün olarak kavramaktır.

4) İnsan, canlılar dünyasındaki merak ve şaşkınlık uyandıran olayları, bilgiyle yani bilimsel bilgiyle anlar. Daha sonra bu merak ve şaşkınlık halinden kurtulur ve sonrasında hayatını sürdürebilmek için bilimsel bilgiyi elindeki imkanlarca kullanmaya çalışır. Bu bilgiye dayanılarak oluşturulmuş teknik araç ve gereci hayata aktararak daha rahat yaşamaya başlar.

Bu parçada bilimin daha çok hangi yönü üzerinde durulmaktadır?

- A) İnsan yaşamında pratik yararlarının olduğu
- B) Gözlenebilir olgulara dayanarak genellemelere ulaştığı
- C) İnsanın gerçeği anlamasına katkıda bulunduğu
- D) Kişiden kişiye değişmeyen nesnel geçerliliği aradığı
- E) İnsanın içinde sürekli merak uyandırdığı

5) Newton fiziğinin algısal evrenin dışında geçerli olmadığı görüşünün ortaya atılması

--Bilim adamlarının artık ihtiyaca cevap veremeyen fizik yasaları üzerinde yeniden düşünmeye başlaması

Bu durumlar bilimin aşağıdaki özelliklerinden hangisi için bir kanıt oluşturur?

- A) Eleştiriye açık oluşu
- B) Bilimsel yöntemi kullanması
- C) Determinizmi benimseyişi
- D) Genellemelerde bulunuşu
- E) Sınırlı bir alanı ele alışı

6) Klasik bilim anlayışına göre bilim ;

-Dış dünyayı açıklamaya ve doğa yasalarını bulmaya çalışır.

- Kişiden kişiye değişmeyen bilgiler ortaya koyar.

- Tümevarım yöntemini kullanır.

- Bilim, her bilim adamının üstüne bir şeyler eklediği bir hazine sandığıdır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bilimin özellikleri arasında yer almaz?

- A) Olgusal gerçekliği konu edinmesi
- B) Sonuçlarının objektif olması.
- C) Mantıksal çıkarımlardan yararlanması.
- D) Birikimli olarak ilerlemesi
- E) Kişisel ve duygusal bir tavır sergilemesi.

7) Hipotez; gözlemlenen olgular ve olgular arasındaki ilişkilerle ilgili geçici açıklama taslağıdır. Bu açıklama taslağı, olguları, açıklayabilmek için geçici olarak kabul edilir. Daha sonraki aşama hipotez'in sınanması aşamasıdır. Hipotez tüm olgular tarafından doğrulanırsa bu durumda kuram düzeyine yükselir, bir buluş olarak nitelendirilir.

Parçaya göre kuramı hipotezden ayıran temel özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kesinlik taşıması B) Gözlemsel olması
- C) Geçici olması D) İddia özelliğinde olması
- E) Varlığı açıklamaya çalışması

8) Modern dünyamızda tek bir bilim felsefesi var: modern bilimlerin felsefesi. Buna bilimin kendi kendisinin yorumu veya bilimin bilimsel kurumlar tarafından yapılan yorumu da diyebiliriz. Bilim, bilimin hem davalı hem davacı hem de yargıç olduğu bir mahkemede yargılanmaktadır. Neyin bilim olduğuna bu mahkemede karar verilmekte, bu mahkemeden geçiş izni alamayan her unsur bilim dünyasından kovulmaktadır. Böyle bakıldığında bütün bilgi türlerini yargılayabilecek adil mahkeme bulmak güç gibi görünüyor.

Bu parçada sözü edilen güçlüğü'nü nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yeniliklere açık olmama
- B) Olumsuz eleştirilere karşı koyma
- C) Bilgileri sorgulamada yine bilimin ölçütlerini kullanma
- D) Ön yargılardan kurtulamama
- E) Bilimin gelişme sürecini tamamladığını düşünme

2009 ÖSS

9) "Bilimin ilk ve son şeyler hakkındaki soruları yanıtlamayacağı kabul edersek ki etmek zorundayız, bu durumda bile bilimin yanıtlayabileceği sorular için bilinen veya düşünülebilecek hiçbir sınır yoktur. Çünkü bilim, ancak bilimciler gerçeğin ne olabileceği konusunda hayal etme gücünü veya dürtüsünü yitirdikleri zaman sona erer.

Aşağıdaki yargılardan hangisi bu parça için "karşı tez" oluşturur?

- A) Mutlak kesinlik hiçbir zaman bilinemez.
- B) Bilimin geliştiği dönemde felsefeye gerek yoktur.
- C) Hayal etme gücünün sınırı yoktur.
- D) Bilinebilecek her şey biliniyor yeni bir şey aramak gereksizdir.
- E) Bilgiler arttıkça bilinebilir şeyler de orantılı olarak artar

2009 ÖSS

10) Bilimde gelişme bilim adamları arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak gerçekleşir ve adeta bir bayrak yarışına benzer. Bir bilim adamı başka bir bilim adamının elde ettiği sonuçları eleştirip düzeltilebileceği gibi onlara dayanarak yeni bilgilere de ulaşır. Bu nedenle, örneğin tıp, fizik, psikoloji alanındaki bilgiler bundanelli yıl öncesine göre daha ilerdedir.

Bu parçada bilimsel bilginin hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Mantık ilkelerine uygun olduğundan
- B) Kuramsal temele dayandığından
- C) Sistemli ve düzenli olduğundan
- D) Nesnel olarak doğrulandığından
- E) Birikimli olarak ilerlediğinden

1996 ÖSS

11) Aşağıdakilerden hangisi bilim felsefesinin sorularından değildir?

- A) Felsefe bütün sorularınıza yanıt verir mi?
- B) Bilim nedir?
- C) Bilimsel düşüncenin işlevi nedir?
- D) Bilimsel yöntem nedir?
- E) Bilimi, diğer insani etkinliklerinden ayıran özellikleri nelerdir?

12) Bilim adamı, dostlarını kaybetmek, düşmanlarını artırmak istemiyorsa, meslek arkadaşlarını azarlayıp kınayarak kendisine "olumsuz" sıfatını kazandırmaktan sakınlmalıdır. Ancak eksik ve temelsiz konular, batıl inançlar karşısında sessiz kalmamak ve onları kabullenmiş görünmekten kaçınmak da mesleğine karşı görevidir. Bilgi yanlışlarını eleştirmek dost kazandırmaya da saygınlığı artırabilir.

Bu parçada, bilim adamlarına hangi konuda öneride bulunulmaktadır?

- A) Hoşgörülü davranırken bilimsel ilkelerden fedakârlık etmeme
- B) Birlikte çalıştığı kişileri yaratıcı ve başarılı olmaya özendirme
- C) Sorunlara akılcı çözümler önerme
- D) Mesleğinde yükselmek uğruna başkalarını üzücü yollara başvurmama
- E) Diğer bilim adamlarıyla işbirliği yapma

13) Epikuros, "Hastalanınca doktora gideriz; çünkü doktorlar bedensel hastalıklar konusunda bizden fazla şey bilirler. Ruhsal sorunlar yaşadığımızda da aynı nedenden ötürü filozoflara yönelmeli ve onları doktorları yargımlarken kullandığımız ölçütlere benzer ölçütlerle değerlendirmeliyiz. Hastalığı iyileştirmedeği sürece tıp bilimi nasıl faydasızsa, ruhsal acılarımızı dindirmedeği sürece felsefe de o denli gereksizdir." der.

Epikuros'un bugün psikolojinin ilgi alanına giren ruhsal sorunların çözümünü felsefeden beklemesi, aşağıdakilerden hangisine bağlanabilir?

- A) Döneminde, bazı bilgi alanlarının henüz ayrılmamış olmasına
- B) Tıbbi, en gelişmiş ve insanlara en yararlı bilgi alanı olarak görmesine
- C) Felsefenin sistemli bir bilgi alanı olmasına
- D) Felsefenin evrensel bir bilgi alanı olmasına
- E) Felsefenin eleştirel bir bilgi alanı olmasına

(2006 ÖSS)

14) Eğer bir bilginin bilimsel olarak ortaya konması gerekiyorsa her şeyden önce onu diğer bilgilerden ayıranın yani ona özgü olanın kesinlikle belirlenebilmesi gerekir. Bu belirlemenin yapılmadığı bilgiler çoğaldıkça terimler kavramlar birbirine karışır bilim bundan son derece zarar görür.

Bu parçada bilimsel çalışma alanında aşağıdakilerden hangisinin önemi üzerinde durulmaktadır?

- A) Kesin bilgiye ulaşma yönteminin
- B) Uygulama alanlarının saptanması
- C) Benzer alanlarla olan etkileşimin
- D) Bilginin sınırlarını belirlemenin
- E) Çalışma etiğinin

(2001 ÖSS)

15) Bilimi anlamaya ve açıklamaya hedefleyen bilimsel bilgi birikimi üzerine yapılan felsefi çalışmalar.....dir.

....., önceden tahmin ile olayları kontrol etmektir.

-Popper'a göre, bilimin ölçütü, önermelerin.....olmasıdır.

-Özelden genele, belli sayıda olgulardan onların tümünü içine alan bir genellemeye giden akıl yürütme biçimine.....denir.

YGS - MATEMATİK

SEMRA ÖZKURT KARLIDAĞ

MEMİŞ DURSUN

KAMİL GÜN

MEHMET KARADOĞAN

DEVİRİM GÜNDÜZ

DURALI ÇELİK

Matematik Öğretmenleri

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS-MATEMATİK DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS MATEMATİK KONU – SORU DAĞILIMI							
KONULAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rasyonel Sayılar	4	1	-	1	1	1	1
OBEB – OKEK	-	5	2	1	-	-	-
Köklü İfadeler	1	2	-	1	1	3	2
Çarpanlara Ayırma	3	-	1	2	1	1	1
Üslü İfadeler	3	2	1	2	2	2	1
Denklemler	-	4	3	-	1	-	-
Basit Eşitsizlikler	-	1	1	1	1	1	1
Bölünebilme Kuralları	1	-	-	2	1	-	-
Fonksiyonlar	2	1	2	2	2	1	1
Mantık	1	-	1	1	1	-	-
Kümeler	-	1	-	2	2	1	2
İşlem	2	2	1	1	1	1	-
Sayı Basamakları	1	2	2	-	1	2	1
Temel Kavramlar	-	-	2	2	3	4	4
Problemler	10	5	10	9	8	13	10
Modüler Aritmetik	-	-	-	-	1	-	-
Mutlak Değer	1	1	1	1	1	1	1
Oran – Orantı	3	3	2	1	-	1	1
Kombinasyon	-	-	1	1	2	-	2
Ondalık Sayılar	-	-	1	1	1	-	-
Olasılık	1	1	1	1	1	1	1
Toplam	33	31	33	32	32	33	29

ÇALIŞMA PLANI

N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none"> Proje Tanıtım-Bilgilendirme ÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme) 	
1	Ekim 1	I. KONU Temel Kavramlar İşlem yeteneği / sayılar / sayı basamakları / faktöriyel kavramı / örüntülü sayı grupları	
2	Ekim 2	Temel Kavramlar İşlem yeteneği / sayılar / sayı basamakları / faktöriyel kavramı / örüntülü sayı grupları	KONU TASARIM TESTİ
3	Ekim 3	II. KONU Bölme-Bölünebilme Bölme-Bölünebilme	
4	Ekim 4	III. KONU Ebob-Ekok Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	KONU TASARIM TESTİ
5	Kasım 1	IV. KONU Rasyonel Sayılar Rasyonel Sayılar	KONU TASARIM TESTİ
6	Kasım 2	V. KONU Denklem Çözme Birinci dereceden denklemler ve özel denklemler	
7	Kasım 3	Denklem Çözme Birinci dereceden denklemler ve özel denklemler	
8	Kasım 4	VI. KONU Basit Eşitsizlikler Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	KONU TASARIM TESTİ
9	Kasım 5	VII. KONU Mutlak Değer Mutlak Değer	
10	Aralık 1	Mutlak Değer VIII. KONU Üslü İfadeler	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	Üslü İfadeler IX. KONU Köklü İfadeler	
12	Aralık 3	X. KONU Problemler Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	KONU TASARIM TESTİ
13	Aralık 4	SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

DERS NOTLARI

I. KONU / TEMEL KAVRAMLAR

İŞLEM ÖNCELİĞİ

Birden fazla işlem olduğu durumlarda işlemler şu sıraya göre yapılır:

- # Üs alma işlemleri
- # Parantez içindeki işlemler
- # Çarpma veya Bölme İşlemi
- # Toplama veya Çıkarma İşlemi

- Eğer aynı önceliğe sahip işlemler varsa (Örneğin bir işlemde hem çarpma hem de bölme varsa) işlemler soldan sağa doğru yapılır.

Rakamlar, Doğal Sayılar ve Tam Sayılar Kümesi

Rakam: Sayıları ifade etmeye yarayan sembollere rakam denir.

Rakamlar kümesi: $\{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$

Sayı: Rakamların çokluk belirten ifadesine sayı denir.

- abc sayısı a, b, c rakamlarından oluşmuştur.
- Her rakam bir sayıdır. Fakat her sayı bir rakam olmayabilir.

Doğal sayılar: $N = \{0, 1, 2, 3, \dots\}$

Tam sayılar: $Z = \{\dots -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, \dots\}$

(Z⁻) Negatif tam sayılar

(Z⁺) Pozitif tam sayılar

$Z = Z^- \cup \{0\} \cup Z^+$ olur.

- Sıfır pozitif ya da negatif değildir.
- Pozitif doğal sayılar kümesi (N⁺) ile pozitif tam sayılar kümesi (Z⁺) aynı kümedir. Bu kümelerin elemanlarına aynı zamanda sayma sayıları da denir.

Rasyonel Sayılar: a ve b birer tam sayı ve b ≠ 0 olmak koşuluyla $\frac{a}{b}$ biçiminde yazılabilen sayılara rasyonel sayılar denir.

$$Q = \left\{ \frac{a}{b} : a, b \in Z \text{ ve } b \neq 0 \right\}$$

Şeklinde gösterilir.

İrrasyonel Sayılar: Virgülden sonraki kısmı tahmin edilemeyen sayılara İrrasyonel sayılar denir.

İrrasyonel sayılar kümesi Q' ile gösterilir Buna göre Q' kümesinin elemanları a / b biçiminde gösterilemez.

Örneğin $\pi = 3,14159\dots$ ve $e = 2,718281\dots$

Hem Rasyonel hem de İrrasyonel olan bir sayı yoktur.

Reel (Gerçek Sayılar): Rasyonel sayılar kümesi ile irrasyonel sayılar kümesinin birleşimi olan kümeye reel (gerçek) sayılar kümesi denir.

Tek - Çift Sayılar İkisinin katı olan tam sayılara çift sayı, ikisinin katı olmayan tam sayılara tek sayı denir.

Çift sayılar = $\{\dots, -4, -2, 0, 2, 4, 6, 8, \dots\}$

Tek sayılar = $\{\dots, -3, -1, 1, 3, 5, 7, 9, \dots\}$

Tek ve Çift Sayılar Arasında İşlemler

T: Tek sayıyı Ç: Çift sayıyı göstermek üzere,
Tek ve çift sayılar arasında toplama, çıkarma, çarpma ve kuvvet işlemleri hakkında yorum yapabiliriz.

- $T \pm T = Ç$
- $T \cdot T = T$
- $T \pm Ç = T$
- $T \cdot Ç = Ç$
- $Ç \pm T = T$
- $Ç \cdot T = Ç$
- $Ç \pm Ç = Ç$
- $Ç \cdot Ç = Ç$
- $n \in N^+$ için $T^n = T$ $Ç^n = Ç$

Özel durumlar

Sayıların pozitif, negatif ve tam sayı olup olmadıkları iyi kontrol edilmelidir.

Çünkü $Ç^0 = 1$

$Ç^- =$ çift ya da tek değildir.

$T^- =$ çift ya da tek değildir.

Pozitif ve Negatif Sayılar

Sıfırdan büyük sayılara pozitif sayılar, sıfırdan küçük sayılara negatif sayılar denir.

- Aynı işaretli iki sayının toplamı, sayıların işareti ile aynıdır.
- Zıt işaretli iki sayının toplamı, mutlak değerce büyük olan sayının işareti ile aynıdır.
- Çıkarma işleminde büyük sayıdan küçük sayı çıkarılırsa sonuç pozitif, küçük sayıdan büyük sayı çıkarılırsa sonuç negatiftir.

a < b < 0 < c < d olmak üzere

- a, b negatif sayılardır
- c, d pozitif sayılardır

- İki pozitif sayının toplamı pozitiftir. ($c + d > 0$)
- İki negatif sayının toplamı negatiftir. ($a + b < 0$)
- Aynı işaretli iki sayının çarpımı (ya da bölümü) pozitiftir.
- Zıt işaretli iki sayının toplamı; negatif, pozitif veya sıfırdır.
- Zıt işaretli iki sayının çarpımı (ya da bölümü) negatiftir.
- Pozitif sayının bütün kuvvetleri pozitiftir
- Negatif sayının tek kuvvetleri negatif, çift kuvvetleri pozitiftir.

Ardışık Sayılar

Belli bir kurala göre sıralanan tam sayılara ardışık sayılar denir.

... -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, ... sayıları ardışık tam sayılar,

... -4, -2, 0, 2, 4, 6, ... sayıları ardışık çift tam sayılar,

... -3, -1, 1, 3, 5, ... sayıları ardışık tek tam sayılar,

... -10, -5, 0, 5, 10, 15, ... sayıları ardışık 5'in katı olan tam sayılardır.

- n bir tam sayı olmak üzere

Ardışık dört tam sayı sırasıyla; $n, n + 1, n + 2, n + 3$ tür.

Ardışık dört çift sayı sırasıyla; $2n, 2n + 2, 2n + 4, 2n + 6$ dir.

Ardışık dört tek sayı sırasıyla; $2n + 1, 2n + 3, 2n + 5, 2n + 7$ dir.

Üçün katı olan ardışık dört tam sayı sırasıyla; $3n, 3n + 3, 3n + 6, 3n + 9$ dur.

- **Ardışık sayıların terim sayısı;**

$$\text{terim say} \square s \square = \frac{\text{son terim} - \text{ilk terim}}{\text{art} \square \text{ş miktar} \square} + 1$$
- **Ardışık sayıların toplamı;**

$$\text{toplam} = \frac{\text{son terim} + \text{ilk terim}}{2} \cdot \text{terim say} \square s \square$$

kuralı ile bulunur.

Ardışık sayma sayılarının toplamı pratik olarak aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanabilir.

- $1 + 2 + 3 + 4 + \dots + n = \frac{n \cdot (n + 1)}{2}$
- $2 + 4 + 6 + \dots + 2n = n \cdot (n + 1)$
- $1 + 3 + 5 + \dots + (2n - 1) = n^2$

Ardışık sayılarda,

Toplam = Ortalama. Terim sayısı olduğundan,

$$\text{Ortalama} = \frac{\text{Toplam}}{\text{Terim say} \square s \square}$$

Terim sayısı tek ise ortalama aynı zamanda dizinin ortanca terimidir. Terim sayısı çift ise ortalama dizinin elemanı değildir.

Asal Sayılar

1 ve kendisinden başka pozitif bölünen olmayan, 1'den büyük tam sayılara asal sayı denir.

{2, 3, 5, 7, 11, ...}

- *Asal sayılar sonsuz tanedir.*
- *Asal sayılar arasında sadece "2" çift sayıdır.*
- *Asal sayılara ait belli bir kural yoktur.*

Aralarında Asal Sayılar

1'den başka ortak pozitif bölünen olmayan sayılara aralarında asal sayılar denir

Örneğin; (4, 9), (3, 4), (1, 12), (5, 7) gibi...

Faktöriyel Kavramı

1'den n 'ye kadar olan doğal sayıların çarpımına n faktöriyel denir. Doğal sayılar kümesi üzerinde tanımlı bir işlemdir. "!" ile gösterilir.

$n! = n \cdot (n - 1) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$ 'dir.

$4! = 4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1 = 24$ 'tür.

$1! = 1$ 'dir.

$0! = 1$ 'dir.

SAYI BASAMAKLARI

Matematikte kullandığımız sayı sistemine 10'luk sayma sistemi denir. Yaptığımız tüm işlemleri bu sisteme göre hesaplarız.

10'luk sayma sisteminde üç basamaklı bir sayı KLM olsun.

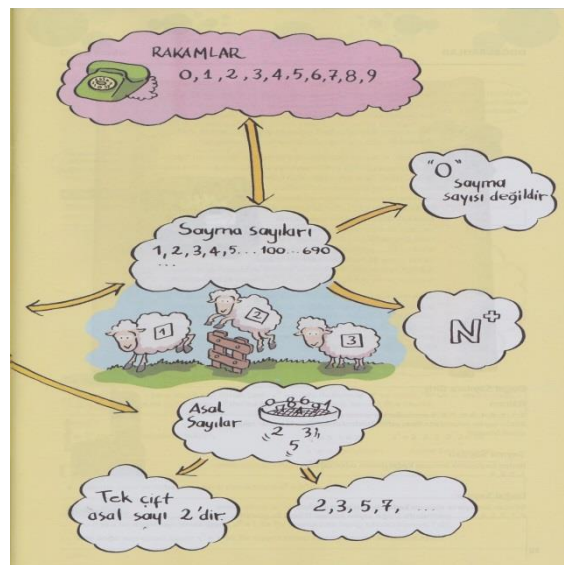
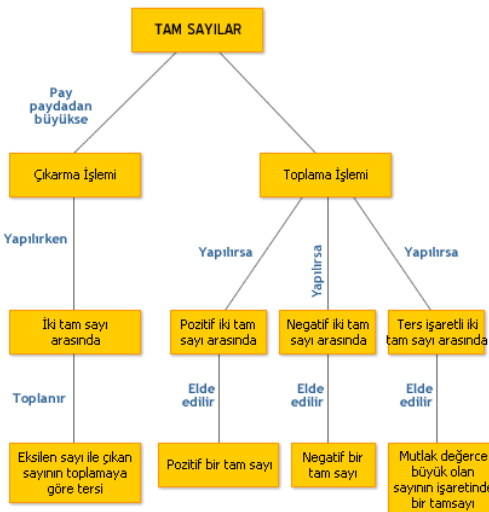
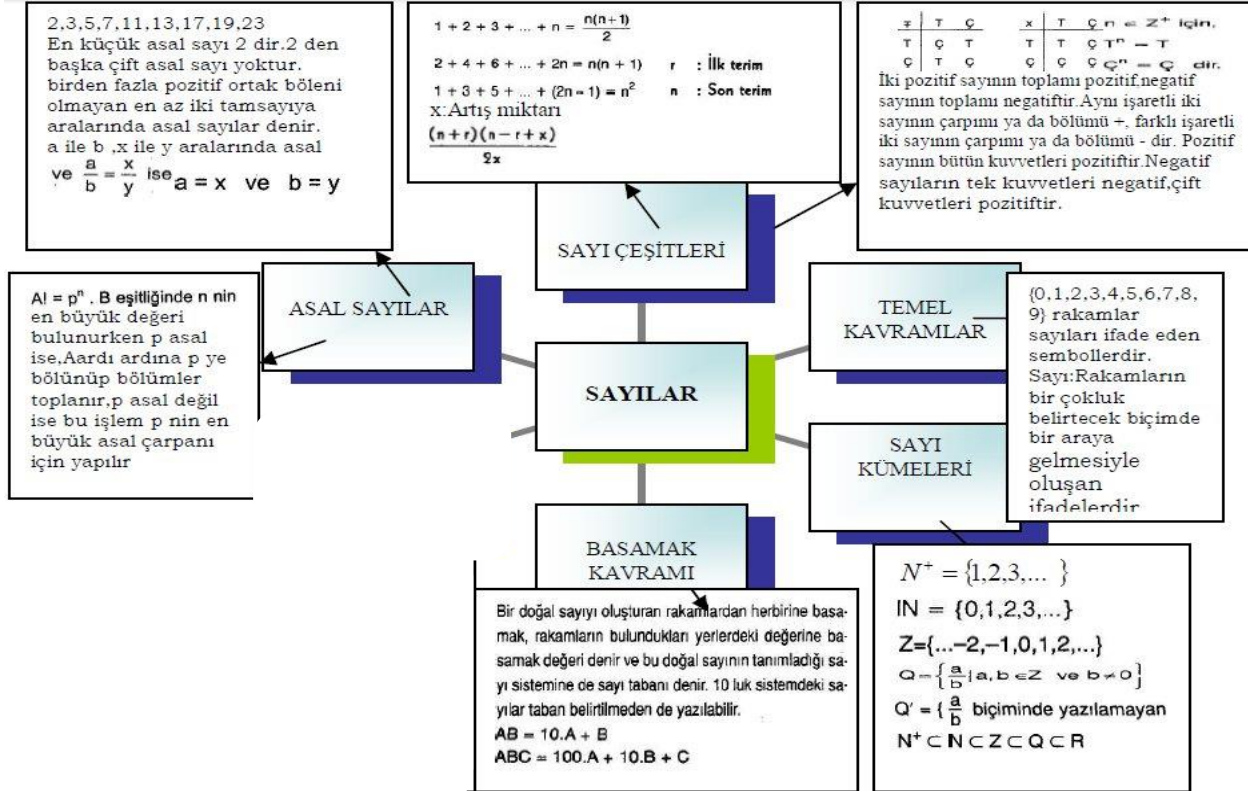
Bu durumda

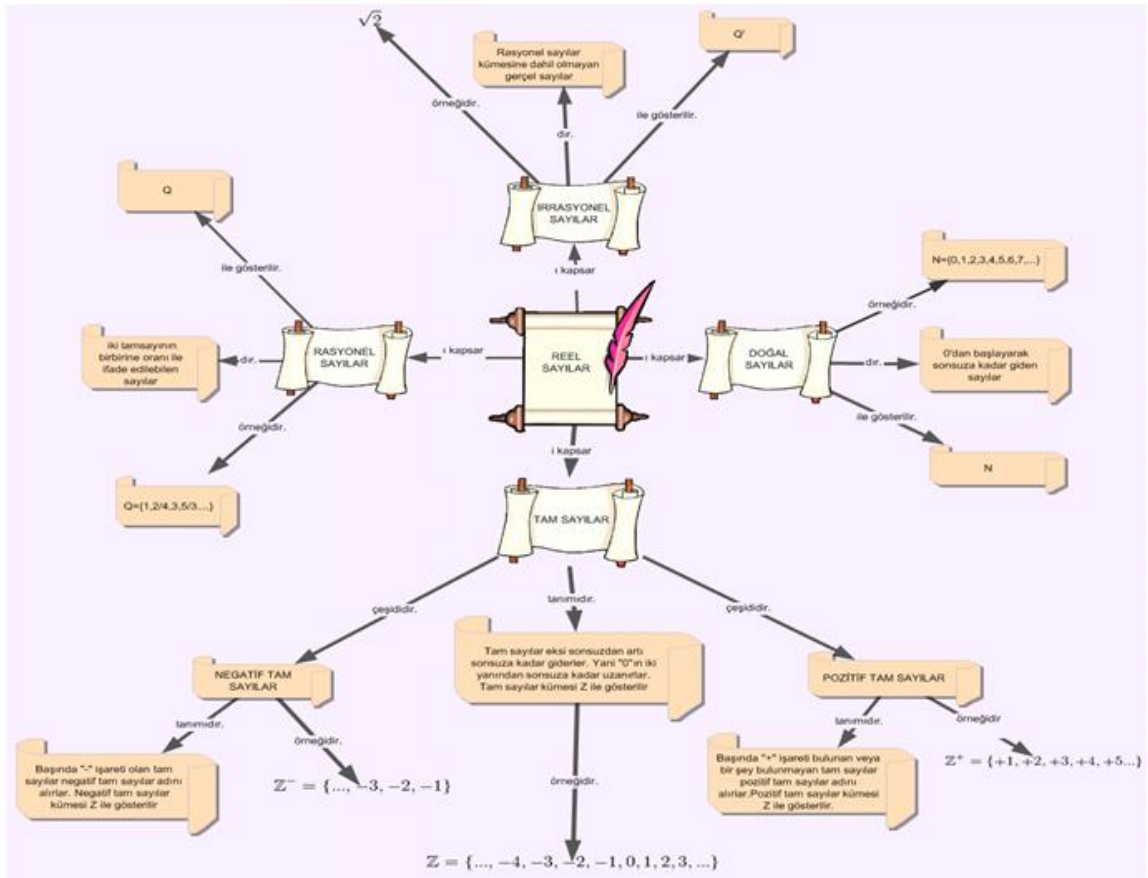
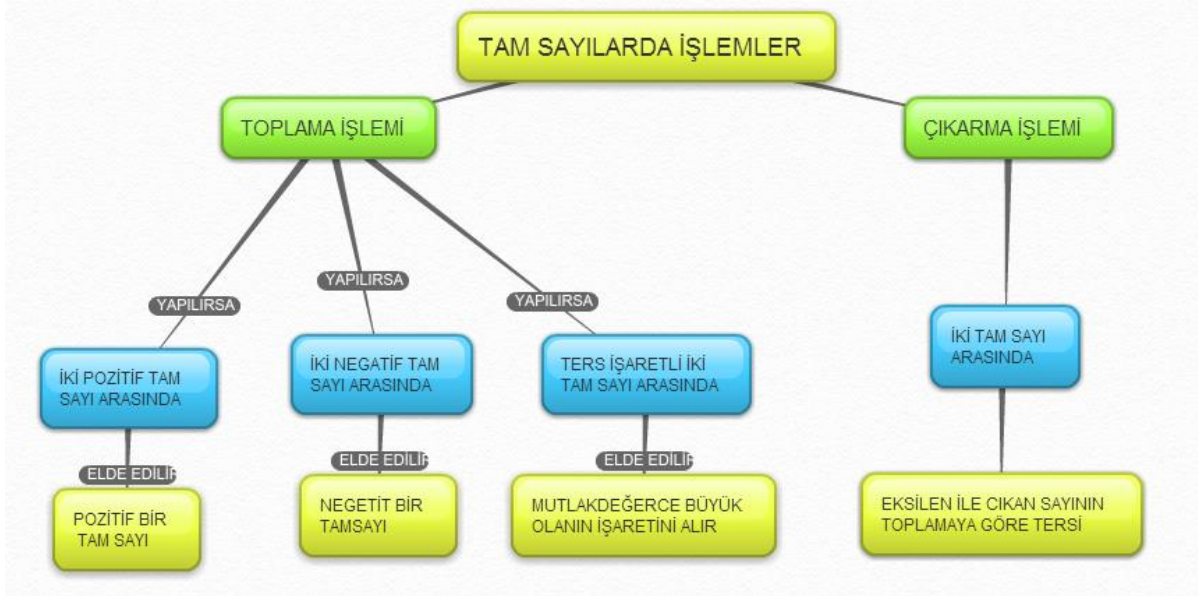
- 1) $K \neq 0$
- 2) K, L, M birer rakamdır. {0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9}
- 3) $KLM = 100K + 10L + M$

K 1'ler basamağında L 10'lar basamağında ve M 100'ler basamağında bilgileri bize verilmiş demektir

KAVRAM HARİTALARI

I. KONU / TEMEL KAVRAMLAR

KONU TASARIM

I. KONU / TEMEL KAVRAMLAR

1. $A = 8 - 2 \cdot 3$
 $B = 8 : 4 - 2$
olduğuna göre, $A + B - A \cdot B$ işleminin sonucu kaç-
tır?
A) -2 B) 2 C) 6 D) 12 E) 18
2. a, b ve c reel (gerçek) sayılar olmak üzere,
 $a \cdot b \cdot c < 0$, $b \cdot c > 0$ ve $\frac{a}{c} < 0$
olduğuna göre, a, b ve c 'nin işaretleri sırasıyla
aşağıdakilerden hangisidir?
A) +, -, + B) -, +, + C) -, +, -
D) -, -, + E) +, +, -
3. a, b ve c birer rakamdır.
 $a = 3b$ ve $c = a + b$
olduğuna göre, $a + b + c$ toplamı en çok kaçtır?
A) 8 B) 9 C) 12 D) 15 E) 16
4. Bir A kümesi ile ilgili aşağıdakiler bilinmektedir.
• 8 ardışık tek sayıdan oluşmaktadır.
• Kümedeki elemanların toplamı, en küçük ele-
manın 16 katına eşittir.
Buna göre, A kümesinin en büyük elemanı kaçtır?
A) 29 B) 27 C) 25 D) 23 E) 21
5. $x + 1$ tek sayı ve $y - 5$ çift sayıdır.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi daima çift sayı-
dır?
A) $2^x + 4$ B) $(x^3 + 1) \cdot (y + 2)$
C) $x^{2004} + 3y$ D) $x^2 + 2y$
E) $x^y + 4$
6. a, b ve c birbirinden farklı rakamlar olmak üzere,
 $3a - 4b + 2c$
ifadesinin alabileceği en büyük değer kaçtır?
A) 52 B) 48 C) 43 D) 39 E) 35
7. a, b, c asal rakamlar olmak üzere, rakamları farklı
üç basamaklı en büyük abc doğal sayısı ile üç basa-
maklı en küçük abc doğal sayısının toplamı kaçtır?
A) 988 B) 975 C) 960 D) 898 E) 870
8. 0, 2, 4, 6 rakamları kullanılarak yazılan, rakamları
birbirinden farklı dört basamaklı KLMN sayısında,
 $K - L = M - N$ 'dir.
Bu koşulları sağlayan kaç farklı dört basamaklı
KLMN sayısı yazılabilir?
A) 8 B) 7 C) 6 D) 4 E) 3
9. Her biri üç basamaklı olan A, B ve C sayılarını top-
layan bir öğrenci işlemi kontrol ederken yanlışlıkla
 A sayısının onlar basamağındaki rakamı 1 yerine 2,
 B sayısının yüzler basamağındaki rakamı 3 yerine 2,
 C sayısının birler basamağındaki rakamı 0 yerine 5
olarak aldığını fark ediyor.
Buna göre, bu öğrenci işlemi doğru olarak yaparsa
bulacağı sonuç ilk bulduğu yanlış sonuca göre nasıl
değişir?
A) Değişmez. B) 70 azalır. C) 70 artar.
D) 85 azalır. E) 85 artar.

10. x , y ve z birer tam sayı olmak üzere,

$$0 < x < y < 8 \text{ ve } z = \frac{y}{x}$$

olduğuna göre, z 'nin alabileceği kaç farklı değer vardır?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

11. Özlem öğretmen, okulundaki öğrencileri 1'den başlayarak sırasıyla numaralandıracaktır.

Özlem öğretmen, öğrencileri numaralandırırken 20 tane 6 rakamı kullandığına göre, okulda en çok kaç öğrenci olabilir?

- A) 155 B) 142 C) 116 D) 105 E) 96

12. x ve y pozitif tam sayılar olmak üzere,

$$x \cdot y = 5 \cdot x - 14$$

olduğuna göre, y 'nin alabileceği kaç farklı değer vardır?

- A) 5 B) 4 C) 3 D) 2 E) 1

13. AB iki basamaklı, $AB1AB$ beş basamaklı birer doğal sayıdır.

$$x = AB$$

olduğuna göre, $AB1AB$ sayısının x cinsinden değeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $1001x + 100$ B) $1001x + 1$
C) $101x + 100$ D) $101x + 10$
E) $1001x$

14. Bir koşuda yarışacak adayların her birine bir numara verilmiştir.

- Koşuda yarışacak erkek atletlere 1'den başlanarak tek sayılar numara olarak verilmiştir.
- Koşuda yarışacak bayan atletlere 2'den başlanarak çift sayılar numara olarak verilmiştir.
- Koşuda erkek atletlere verilen en son numara 101'dir.
- Koşuda yarışan erkek atlet sayısı bayan atlet sayısının 3 katıdır.

Buna göre, koşuda yarışan bayan atletlere verilen en son numara kaçtır?

- A) 42 B) 40 C) 38 D) 36 E) 34

15. $A = 2 \cdot 5 + 3 \cdot 6 + 4 \cdot 7 + \dots + 18 \cdot 21$

olduğuna göre, $12 + 20 + 30 + \dots + 380$ toplamının A cinsinden değeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $A + 32$ B) $A + 34$ C) $2A + 10$
D) $2A + 24$ E) $4A$

16. Üç basamaklı abc doğal sayısının sağına bir rakam yazılarak elde edilen dört basamaklı doğal sayı, soluna aynı rakamın yazılmasıyla elde edilen dört basamaklı doğal sayıya eşit oluyor.

Buna göre, $a + b + c$ toplamı aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) 10 B) 12 C) 14 D) 16 E) 20

1 Üç basamaklı ABC ve iki basamaklı AB sayılarının toplamı 392'dir.

Buna göre, $A+B+C$ toplamı kaçtır?

- A) 7 B) 9 C) 11 D) 15 E) 19

2010 YGS

2 İki basamaklı bir AB sayısı asal olduğunda BA sayısı da asalsa AB'ye simetrik asal denir.

Bir AB simetrik asal sayısı için $A \cdot B$ çarpımı aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) 7 B) 9 C) 15 D) 21 E) 63

2010 YGS

3 $5 - 5(1 - 2 \cdot 10^{-2})$ 2011 YGS

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 0,1 B) 0,2 C) 0,5 D) 1 E) 2

4 $x \cdot (10!)$ çarpımı bir pozitif tam sayının karesi olduğuna göre, x'in alabileceği en küçük değer kaçtır?

- A) 21 B) 7 C) 5 D) 10 E) 14

2011 YGS

5 $\frac{a-1}{b} = \frac{c}{a}$ 2011 YGS

$$\frac{a}{c-2} = \frac{b+3}{a-1}$$

olduğuna göre, $3c - 2b$ ifadesinin değeri kaçtır?

- A) 8 B) 9 C) 6 D) 3 E) 4

6
$$\begin{array}{r} ACB \\ + AC \\ \hline 3BC \end{array}$$

işlemine göre, $A \cdot C$ çarpımı kaçtır?

- A) 12 B) 14 C) 15 D) 16 E) 21

2016 YGS

7 a bir pozitif tam sayı ve $p = a^2 + 5$ 'tir. p bir asal sayı olduğuna göre,

I. a çift sayıdır.

II. p'nin 4 ile bölümünden kalan 1'dir.

III. $p - 6$ asaldır.

ifadelerinden hangileri doğrudur?

- A) I ve III B) Yalnız I C) I ve II

- D) Yalnız III E) I, II ve III 2011 YGS

8 x, y ve z tam sayıları için

$$2x = 3y = 5z$$

olduğuna göre, $x + y + z$ toplamının alabileceği değerlerden 100'e en yakın olanı kaçtır?

- A) 93 B) 96 C) 98 D) 103 E) 105

2013 YGS

9
$$\begin{array}{r} ABD \\ - BBC \\ \hline 294 \end{array} \quad \begin{array}{r} AC \\ - BD \\ \hline ? \end{array}$$

Solda verilen çıkarma işlemine göre, sağdaki çıkarma işleminin sonucu kaçtır?

- A) 44 B) 36 C) 34 D) 26 E) 24

2013 YGS

10 A ve B sıfırdan farklı rakamlar olmak üzere,

$$\begin{array}{r} AB8 \\ - AB \\ \hline 49B \end{array}$$

olduğuna göre, $A + B$ toplamı kaçtır?

- A) 9 B) 10 C) 11 D) 12 E) 13

2017 YGS

11

$$\begin{array}{r} \text{ABC} \\ \times \quad 42 \\ \hline \cdot \cdot \cdot \\ + 864 \\ \hline \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$$

2012 YGS

Yukarıda verilenlere göre, çarpma işleminin sonucu kaçtır?

- A) 8974 B) 9072 C) 9164
D) 9254 E) 9382

12

x, y ve z gerçel sayıları için

$$x \cdot y = 14$$

$$x \cdot z = 20$$

$$3x + 2y + z = 24$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) $\frac{8}{3}$ B) $\frac{14}{5}$ C) 3
D) 4 E) 7

2012 YGS

13

Üç basamaklı bir ABC sayısı için

2012 YGS

$$ABC = A^3 + B^3 + C^3$$

oluyorsa bu sayıya bir Armstrong sayısı denir. Örneğin, $153 = 1^3 + 5^3 + 3^3$ olduğundan 153 bir Armstrong sayısıdır.

3K1 sayısı bir Armstrong sayısı olduğuna göre, K rakamı kaçtır?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

14

x, y ve z birer tam sayı olmak üzere,

- $x \cdot y$ çarpımının çift sayı
- $x + z$ toplamının tek sayı
- $y + z$ toplamının tek sayı

olduğu biliniyor.

Buna göre;

- I. x tek sayıdır.
- II. y çift sayıdır.
- III. z tek sayıdır.

ifadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

2016 YGS

15

İki basamaklı AB doğal sayısı, iki basamaklı BA doğal sayısından rakamlarının toplamı kadar fazladır.

Buna göre, AB sayısının rakamları çarpımı kaçtır?

- A) 14 B) 16 C) 18 D) 20 E) 22

2017 YGS

DERS NOTLARI

II. KONU / BÖLME - BÖLÜNEBİLME

A. BÖLME

A, B, C, K birer doğal sayı ve $B \neq 0$ olmak üzere,

$$\begin{array}{r|l} A & B \\ - & C \\ \hline & K \end{array}$$

bölme işleminde,

- A ya bölünen, B ye bölen, C ye bölüm, K ya kalan denir.
- $A = B \cdot C + K$ dir.
- Kalan, bölenden küçüktür. ($K < B$)
- Kalan, bölümden (C den) küçük ise, bölen (B) ile bölümün (C) yeri değiştirilebilir. Bu durumda A ve K değişmez.
- $K = 0$ ise, A sayısı B ile tam bölünebilir.

B. BÖLÜNEBİLME KURALLARI

1. 2 İle Bölünebilme

Birler basamağındaki rakamı çift olan sayılar 2 ile tam bölünür.

Tek sayıların 2 ile bölümünden kalan 1 dir.

2. 3 İle Bölünebilme

Rakamlarının sayısal değerleri toplamı 3 ün katı olan sayılar 3 ile tam bölünür.

Bir sayının 3 ile bölümünden kalan, rakamlarının toplamının 3 ile bölümünden kalana eşittir.

3. 4 İle Bölünebilme

Bir sayının onlar basamağındaki rakam ile birler basamağındaki rakamın (son iki basamak) belirttiği sayı, 4 ün katı olan sayılar 4 ile tam bölünür.

... abc sayısının 4 ile bölümünden kalan bc nin (son iki basamak) 4 ile bölümünden kalana eşittir.

- ... abc sayısının 4 ile bölümünden kalan $c + 2 \cdot b$ nin 4 ile bölümünden kalana eşittir.

4. 5 İle Bölünebilme

Birler basamağındaki rakam 0 veya 5 olan sayılar 5 ile tam bölünür.

Bir sayının 5 ile bölümünden kalan, o sayının birler basamağındaki rakamın 5 ile bölümünden kalana eşittir.

5. 7 İle Bölünebilme

$(n + 1)$ basamaklı $a_n a_{n-1} \dots a_4 a_3 a_2 a_1 a_0$ sayısının 7 ile tam bölünebilmesi için,
 $k \in \mathbb{Z}$ olmak üzere,

$$(a_0 + 3a_1 + 2a_2) - (a_3 + 3a_4 + 2a_5) + \dots - \dots = 7k$$

olmalıdır.

6. 8 İle Bölünebilme

Yüzler basamağındaki, onlar basamağındaki ve birler basamağındaki rakamların (son üç rakamın) belirttiği sayı 8 in katı olan sayılar 8 ile tam bölünür.

3000, 3432, 65104 sayıları 8 ile tam bölünür.

7. 9 İle Bölünebilme

Rakamlarının toplamı 9 un katı olan sayılar 9 ile tam bölünür.

Bir sayının 9 ile bölümünden kalan, o sayının rakamlarının toplamının 9 ile bölümünden kalana eşittir.

8. 10 İle Bölünebilme

Birler basamağındaki rakamı 0 (sıfır) olan sayılar 10 ile tam bölünebilir. Bir sayının birler basamağındaki rakam o sayının 10 ile bölümünden kalandır.

9. 11 İle Bölünebilme

$(n + 1)$ basamaklı $a_n a_{n-1} \dots a_4 a_3 a_2 a_1 a_0$ sayısının 11 ile tam bölünebilmesi için

$$(a_0 + a_2 + a_4 + \dots) - (a_1 + a_3 + a_5 + \dots) \dots = 11 \cdot k$$

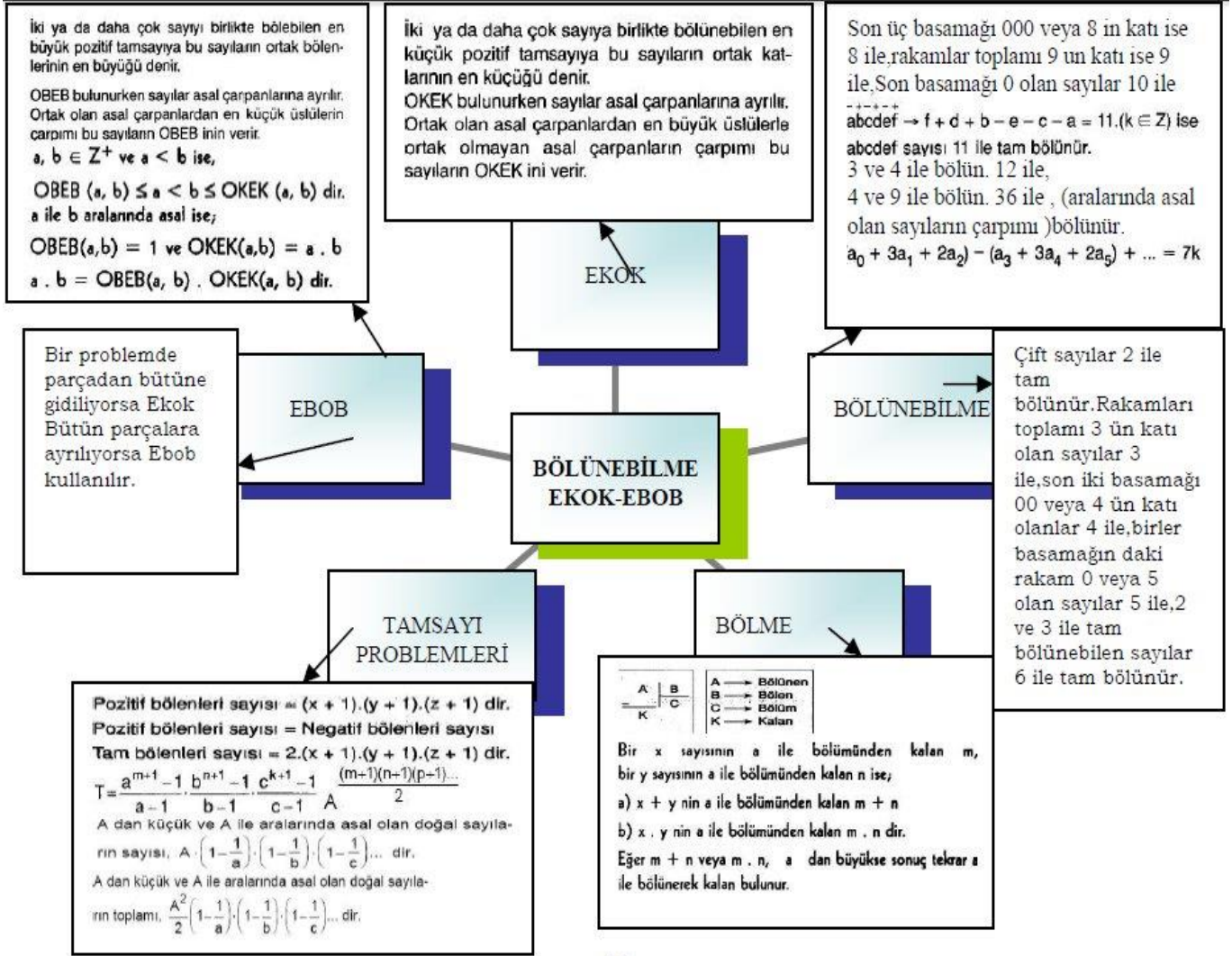
ve $k \in \mathbb{Z}$ olmalıdır.

Aralarında asal iki sayıya bölünebilen bir sayı, bu iki sayının çarpımına da tam bölünür.

- 2 ve 3 ile tam bölünen sayılar $2 \cdot 3 = 6$ ile de tam bölünür.
- 3 ve 4 ile tam bölünen sayılar $3 \cdot 4 = 12$ ile de tam bölünür.
- 4 ve 6 ile tam bölünen sayılar $4 \cdot 6 = 24$ ile tam bölünemeyebilir. Çünkü 4 ile 6 aralarında asal değildir.

KAVRAM HARİTALARI

II. KONU / BÖLME - BÖLÜNEBİLME

KONU TASARIM

II. KONU / BÖLME - BÖLÜNEBİLME

1- Bir a doğal sayısının 3 ile bölündüğünde bölüm b, kalan 1; b sayısı 5 ile bölündüğünde kalan 3 dür. Buna göre, a sayısının 15 ile bölümünden kalan kaçtır?

A) 7 B) 8 C) 9 D) 10 E) 11 **1997 ÖYS**

2- x ve y doğal sayıları için

$$\begin{array}{r} x \overline{)10} \\ \underline{-} \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} y \overline{)15} \\ \underline{-} \\ 3 \end{array}$$

olduğuna göre, x.y çarpımının 5'e bölümünden elde edilen kalan kaçtır?

A) 0 B) 1 C) 2 D) 3 E) 4 **2010 YGS**

3- Dört basamaklı 6A2B sayısı 45 sayısının tam katıdır.

Buna göre, A'nın alabileceği değerler toplamı kaçtır?

A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7 **2008 ÖSS1**

4- Rakamları birbirinden farklı, 4 e kalansız bölünebilen, altı basamaklı en küçük sayının rakamları toplamı kaçtır?

A) 18 B) 19 C) 20 D) 21 E) 22 **2004 ÖSS**

5- $A < B$ olmak üzere, üç basamaklı 5AB sayısının 5 ile bölümünden kalan 1 dir.

Bu sayının 4 ile bölünebilmesi için A'nın alabileceği değerler toplamı kaçtır?

A) 9 B) 8 C) 7 D) 6 E) 5 **1999 ÖSS (iptal edilen sınav)**

6- $\begin{array}{r} K \overline{)7} \\ \underline{-} \\ 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} K+4 \overline{)M+1} \\ \underline{-} \\ L \end{array}$

Yukarıdaki bölme işlemlerine göre, L kaçtır?

A) 0 B) 1 C) 3 D) 4 E) 7 **1997 ÖSS**

7- $1 < n < 50$ olmak üzere, pozitif bölenlerinin sayısı 3 olan kaç tane n tam sayısı vardır?

A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 7 **2012 LYS**

8- 5 e tam olarak bölünemeyen pozitif tamsayılar küçükten büyüğe doğru sıralanıyor. Bu sıralamadaki 100. sayı aşağıdakilerden hangisidir?

A) 120 B) 124 C) 130 D) 134 E) 140 **2006 ÖSS1**

9- Bir bölme işleminde bölünen ve bölünenin toplamı 83, bölüm 9, kalan 3 olduğuna göre, bölen kaçtır?

A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9 **1996 ÖSS**

10- $a, b \in \mathbb{N}^+$ olmak üzere, a sayısı 7 ile bölündüğünde bölüm $2b-3$, kalan 2 dir. a sayısı 5 ile bölündüğünde, bölüm 15, kalan $b-3$ olduğuna göre, a sayısı kaçtır?

A) 67 B) 72 C) 73 D) 76 E) 79 **1995 ÖYS**

11- $\begin{array}{r} A \overline{)B} \\ \underline{-} \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} C \overline{)B} \\ \underline{-} \\ 1 \end{array}$

Yukarıdaki bölme işlemlerine göre, C'nin A türünden ifadesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) $\frac{5A+6}{4}$ B) $\frac{5A-6}{4}$ C) $\frac{5A-1}{3}$
D) $\frac{4A+6}{4}$ E) 5A **1993 ÖSS**

12- İki doğal sayıdan biri diğerine bölündüğünde, bölüm 12, kalan 8 dir. Bölünen, bölünen ve bölüm toplamı 189 olduğuna göre, bölen sayı kaçtır?

A) 11 B) 12 C) 13 D) 14 E) 15 **1997 ÖSS**

13- Dört basamaklı ABCD sayısı, üç basamaklı ABC sayısına bölündüğünde bölüm ile kalanın toplamı 18 olduğuna göre, D rakamı kaçtır?

A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8 **1999 ÖSS**

14- Rakamları birbirinden farklı olan, üç basamaklı 3KM sayısı 3 ve 5 ile kalansız bölünebiliyor. Buna göre, K kaç farklı değer alabilir?

A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6 **2000 ÖSS**

1- 2a4b dört basamaklı sayısı 36 ile tam olarak bölünebildiğine göre, a nın alabileceği değerler toplamı kaçtır?

- A) 7 B) 11 C) 12 D) 15 E) 18

2- 2a3b dört basamaklı sayısının 45 ile bölümünden kalan 10 olduğuna göre, a nın alabileceği değerler toplamı kaçtır?

- A) 5 B) 9 C) 10 D) 12 E) 14

3-

$$\begin{array}{r} x \quad | \quad y \\ \hline \cdot \quad | \quad 15 \\ \hline 3 \end{array}$$

Yukarıdaki bölme işlemine göre, x in en küçük değeri kaçtır?

- A) 63 B) 78 C) 80 D) 93 E) 97

4- a ve b birer pozitif tamsayıdır.

$$\begin{array}{r} a \quad | \quad 110 \\ \hline \cdot \quad | \quad b \\ \hline b^3 \end{array}$$

olduğuna göre, a en çok kaçtır?

- A) 504 B) 510 C) 516 D) 520 E) 540

5-

$$\begin{array}{r} A \quad | \quad B \\ \hline \cdot \quad | \quad 5 \\ \hline 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} B \quad | \quad C \\ \hline \cdot \quad | \quad 4 \\ \hline 5 \end{array}$$

Yukarıdaki bölme işlemine göre, A nın 10 ile bölümünden kalan kaçtır?

- A) 9 B) 8 C) 7 D) 6 E) 5

6- Dört basamaklı 2m3n sayısının 33 ile kalansız bölünebilmesi için m yerine gelebilecek en küçük rakam kaçtır?

- A) 8 B) 7 C) 6 D) 5 E) 4

7- 7a6b dört basamaklı doğal sayısı 5 ile bölündüğünde 3 kalanını veriyor.

Bu sayı 6 ile tam bölünebildiğine göre, a nın alabileceği kaç farklı değer vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

8- 18abc beş basamaklı sayısı 15 ile tam bölünür. Buna göre, a+b toplamının alabileceği kaç farklı değer vardır?

- A) 11 B) 12 C) 13 D) 14 E) 15

9- Beş basamaklı 4A4AB sayısının 45 ile bölümünden kalan 28 dir.

Buna göre, A . B çarpımının alabileceği değerlerin toplamı kaçtır?

- A) 40 B) 48 C) 50 D) 52 E) 60

10- 6 ile bölünebilen 1a3b dört basamaklı sayılarından en büyüğü ile en küçüğünün farkı kaçtır?

- A) 906 B) 708 C) 690 D) 680 E) 540

11- A doğal sayısının 80 e bölümünden kalan 19 dur.

A³ + 7A + 10 un 16 ya bölümünden kalan kaçtır?

- A) 7 B) 8 C) 9 D) 10 E) 11

12- x ∈ N olmak üzere;

$$\begin{array}{r} A \quad | \quad 3x-10 \\ \hline \cdot \quad | \quad x+2 \\ \hline x+10 \end{array}$$

Yukarıdaki bölme işlemine göre, A sayısının alabileceği en küçük değer rakamları toplamı kaçtır?

- A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7

13- a, x, y, z birer doğal sayıdır.

$$\begin{array}{r} a \quad | \quad z \\ \hline \cdot \quad | \quad 5 \\ \hline x \end{array} \quad \begin{array}{r} x \quad | \quad y \\ \hline \cdot \quad | \quad 4 \\ \hline 1 \end{array}$$

şartını sağlayan a nın en küçük çift sayı değeri kaçtır?

- A) 24 B) 64 C) 84 D) 102 E) 128

14- Dört basamaklı a14b sayısı 4 ile bölündüğünde 3 kalanını vermektedir.

Bu sayı 9 ile tam bölünebildiğine göre, a kaç farklı değer alır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

DERS NOTLARI

III. KONU / OBEB & OKEK

O.B.E.B – O.K.E.K KAVRAMI

İki veya daha fazla sayıyı birlikte tam olarak bölebilen en büyük sayıya bu sayıların ortak bölenlerinin en büyüğü yani OBEB denir.

İki veya daha fazla sayıya birlikte bölünebilen en küçük pozitif tamsayıya bu sayıların ortak katlarının en küçüğü yani OKEK denir.

$a < b$ olmak üzere ; $OBEB(a,b) \leq a < b \leq OKEK(a,b)$

1. $a \leq b$ olmak üzere $OBEB(a,b) \leq a \leq b \leq OKEK(a,b)$

2. a ile b aralarında asal ise $OBEB(a,b)=1$ $OKEK(a,b) = a \cdot b$ dir.

3. $a \cdot b = OBEB \cdot OKEK(a,b)$

4. $OKEK\left(\frac{a}{b}, \frac{c}{d}\right) = \frac{Okek(a,c)}{Obob(b,d)}$

5. $OBEB\left(\frac{a}{b}, \frac{c}{d}\right) = \frac{Obob(ad, bc)}{Okek(b,d)}$

ÖRNEK : 12 ve 16 sayılarının OBEB ve OKEK lerini bulunuz?

ÇÖZÜM : İlk önce pozitif bölenlerini yazalım, oradan bakıp daha iyi anlayalım.

12'nin pozitif bölenleri : 1,2,3,4,6,12

16'nın pozitif bölenleri : 1, 2, 4, 8, 16

12'yi ve 16'yı tam birlikte tam bölen en büyük sayı 4 olduğundan OBEB 4'tür. Kısa çözümde şöyle :

12 16 | 2*

6 8 | 2* Her ikisinde bölünebilenlere

3 4 | 2 * koyup sonra *'lıları çarparak

3 2 | 2 buluyoruz.

3 1 | 3 OKEK de asal çarpanlarına ayırdığımızda

1 1 sağda çıkan rakamların çarpımıdır.

$OKEK(12,16) = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 = 48$

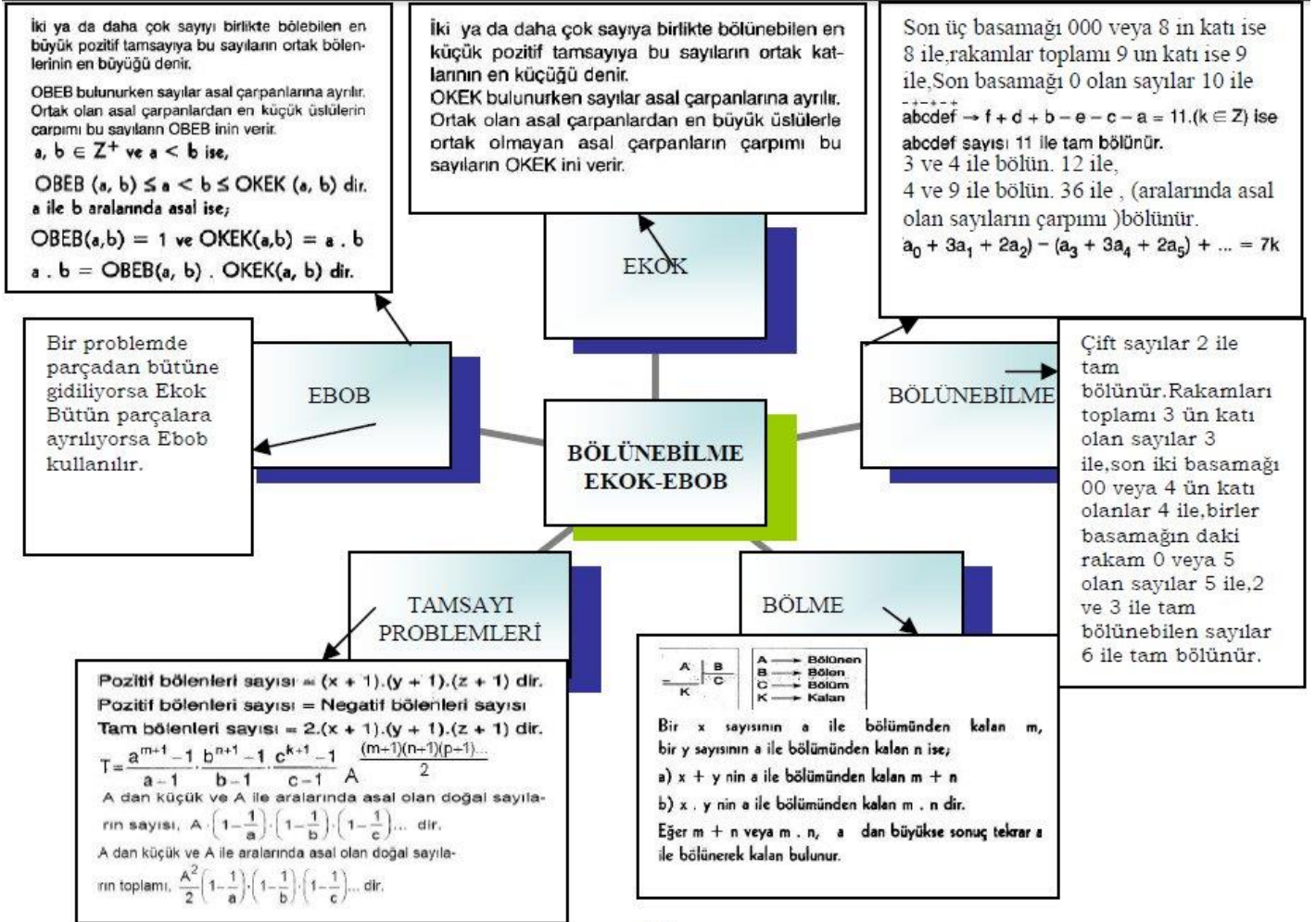
12'nin katları = 12,24,36,48,60,72,84,96,.....

16'nın katları = 16, 32, 48, 64, 80, 96,

Hem 12'nin hem de 16'nın katı olan en küçük sayı 48'dir.

KAVRAM HARİTALARI

III. KONU / OBEB & OKEK

KONU TASARIM

III. KONU / OBEB & OKEK

1. 65, 78, 104 sayılarını tam bölen en büyük doğal sayı kaçtır?
A) 23 B) 13 C) 11 D) 7 E) 3
2. EBOB (14, 22) = x
EKOK (14, 22) = y
olduğuna göre, x.y kaçtır?
A) 36 B) 246 C) 288 D) 308 E) 336
3. Aşağıdaki eşitliklerden hangisi doğrudur?
A) EBOB (8, 16, 25) = 1
B) EBOB (8, 4, 12) = 2
C) EBOB (8, 5, 4) = 2
D) EBOB (8, 16, 5) = 3
E) EBOB (1, 4, 8) = 8
4. $x = 14a + 11 = 12b + 9 = 8c + 5$ veriliyor.
 $x \in \mathbb{N}$ ve $800 < x < 850$
olduğuna göre, x in rakamları toplamı kaçtır?
A) 12 B) 14 C) 15 D) 16 E) 18
5. Bir depodaki kitap sayısı 90 dan az olmak üzere, kitaplar 3 erli paket yapıldığında 1 kitap, 7 şerli paket yapıldığında 5 kitap artmaktadır.
Bu depoda en çok kaç kitap vardır?
A) 89 B) 87 C) 82 D) 80 E) 76
6. Bir okulda 3 farklı zil çalmaktadır.
I. zil her yarım saatte,
II. zil her 40 dakikada,
III. zil her 1 saatte çalmaktadır.
Sabahları üçü birlikte çalmaktadır.
En erken kaç saat sonra tekrar birlikte çalarlar?
A) 5 B) 4 C) 3 D) 2 E) 1
7. Bir demirci 4, 6, 10 m boyutlarındaki demirleri eşit ve en büyük uzunlukta olacak şekilde kesmek istiyor.
Her kesimin maliyeti 20 TL olduğuna göre, demirciye bu iş kaç TL ye mal olur?
A) 240 B) 180 C) 140 D) 60 E) 40
8. 40 litrelik, 35 litrelik ve 60 litrelik üç farklı yağ, birbirine karıştırılmadan ve hiç artmayacak biçimde eşit hacimli kaplara eşit miktarlarda doldurulacaktır.
Buna göre, en az kaç kap gereklidir?
A) 20 B) 25 C) 27 D) 30 E) 32
9. Ayritlarının uzunlukları; 4 cm, 8 cm ve 12 cm olan dikdörtgenler prizması şeklindeki özdeş tahtaların en az kaç tanesi ile içi dolu bir küp yapılabilir?
A) 4 B) 7 C) 18 D) 20 E) 36
10. Boyu 96 metre, eni 60 metre olan dikdörtgen şeklindeki bir tarlanın etrafına ve köşlerine eşit aralıklarla direk dikilecektir.
Buna göre, bu iş için en az kaç direk gerekir?
A) 15 B) 20 C) 22 D) 26 E) 30
11. Boyutları 255 m ve 204 m olan dikdörtgen biçimindeki bir tarla, boşluk kalmayacak şekilde eşit alanlı karelere bölünerek, karelerin köşelerine birer ağaç dikilecektir.
Buna göre, en az kaç ağaç gerekir?
A) 30 B) 19 C) 12 D) 10 E) 9

DERS NOTLARI

IV. KONU / RASYONEL SAYILAR

TANIM: a ve b herhangi iki tamsayı ($b \neq 0$) olmak üzere $\frac{a}{b}$ şeklinde yazılabilen sayılara rasyonel sayılar denir. rasyonel sayılar kümesi Q sembolü ile gösterilir.

$Q = \left\{ \frac{a}{b}, b \neq 0 \text{ ve } a, b \text{ birer tamsayı} \right\}$ şeklinde tanımlıdır.

a. Basit Kesir

Payı paydasından mutlak değerce küçük olan kesirlere **basit kesir** denir.

$\frac{a}{b}$ kesrinde $|a| < |b|$ olursa basit kesirdir.

$$\frac{2}{3}, -\frac{8}{9} \text{ gibi.}$$

b. Bileşik Kesir

Payı paydasından mutlak değerce büyük veya eşit olan kesirlere **bileşik kesir** denir. $\frac{a}{b}$ kesrinde $|a| \geq |b|$ olursa bileşik kesirdir.

$$\frac{2}{2}, \frac{3}{2}, \frac{4}{3} \text{ gibi.}$$

c. Tam Sayılı Kesir

Bir tam sayı ve bir basit kesirle yazılabilen kesirlerdir.

$\frac{a}{c}$ kesrinde a tam sayı ve $\frac{b}{c}$ basit kesir olursa bileşik kesir olur. (a $\neq 0$ olmalıdır.)

$$3\frac{2}{5}, 6\frac{1}{2}, 1\frac{1}{2}, \dots$$

► $3\frac{2}{5} = \frac{3 \cdot 5 + 2}{5} = \frac{17}{5}$ bileşik kesrine eşittir.

► Tam sayılı kesir bileşik kesire çevrilebilir.

$$a\frac{b}{c} = a + \frac{b}{c} \text{ gibi.}$$

Rasyonel Sayılarda Dört İşlem

a. Toplama ve Çıkarma

Toplama ve çıkarma yapılırken önce paydaların eşit olması sağlanır. Eşitlendikten sonra paylar toplanır. Payda aynen yazılır.

b. Çarpma

Rasyonel ifadeler çarpılırken; paylar kendi arasında, paydalar kendi arasında çarpılır.

$\frac{a}{b}$ ve $\frac{c}{d}$ kesirleri çarpılınca $\frac{a \cdot c}{b \cdot d}$ kesri elde edilir. (Çarpmada payda eşitlenmez, sadeleştirme varsa yapılır.)

Not:

Her tam sayı bir rasyonel sayıdır fakat her rasyonel sayı bir tam sayı değildir.

(2 sayısı tam sayıdır ve $\frac{2}{1}$ rasyonel sayısı olarak ifade edilebilir.)

Bir kesrin pay ve paydasının sıfırdan farklı bir tam sayı ile çarpılması veya bölünmesi kesrin değerini değiştirmez. Buna kesrin genişletilmesi veya sadeleştirilmesi denir.

$\frac{2}{5} < x < \frac{3}{5}$ kesrinin pay ve paydasını 2 ile genişletelim:

$$\frac{2}{2} \cdot \frac{2}{5} < x < \frac{3}{2} \cdot \frac{2}{5}$$

$$\frac{4}{10} < x < \frac{6}{10} \text{ olur.}$$

Bu durumda x rasyonel sayısı $\frac{5}{10}$ yani $\frac{1}{2}$ olabilir.

► $\frac{a}{b}$ basit kesir ise $-1 < \frac{a}{b} < 1$ dir.

► $\frac{a}{b}$ bileşik kesir ise $\frac{a}{b} \leq -1$ veya $\frac{a}{b} \geq 1$ olur.

► $\frac{a}{b}$ pozitif bir basit kesir ise $\frac{a}{b} > \left(\frac{a}{b}\right)^2 > \left(\frac{a}{b}\right)^3$ olur.

► $\frac{a}{b}$ pozitif bir bileşik kesir ise $\frac{a}{b} < \left(\frac{a}{b}\right)^2 < \left(\frac{a}{b}\right)^3$ olur.

$$1. \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d}$$

çarpımında eğer sadeleşiyorlarsa a ile b; a ile d; c ile d; c ile b sadeleştirilebilir.

$$2. \frac{a}{b} = \frac{c}{d}$$

eşitliğinde ise eğer sadeleşiyorlarsa a ile b; a ile c; c ile d; b ile d sadeleştirilebilir. a ile d veya b ile c sadeleştirilemez.

c. Bölme

Rasyonel sayılar bölünürken; birinci kesir aynen yazılır, ikinci kesir ters çevrilip çarpılır.

$$\frac{a}{b} \text{ ve } \frac{c}{d} \text{ kesirleri bölünürken } \frac{a}{b} : \frac{c}{d} = \frac{a}{b} \cdot \frac{d}{c} = \frac{a \cdot d}{b \cdot c} \text{ olur.}$$

$$\frac{2}{3} \text{ ve } \frac{3}{4} \text{ kesirlerini bölelim: } \frac{2}{3} : \frac{3}{4} = \frac{2}{3} \cdot \frac{4}{3} = \frac{8}{9}$$

ONDALIKLI SAYILAR:

a. Ondalıklı sayılarda toplama ve çıkarma işlemi yapılırken virgüller alt alta getirilir. Toplanır veya çıkarılır. Virgölün sağındaki eksik basamaklar sıfır olarak alınır.

$$\begin{array}{r} 0,21 + 0,73\text{'ü} \\ \text{toplayalım:} \\ 0,21 \\ + 0,73 \\ \hline 0,94 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0,3 + 0,124\text{'ü} \\ \text{toplayalım:} \\ 0,300 \\ + 0,124 \\ \hline 0,424 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0,47 - 0,33\text{'ü} \\ \text{çıkartalım:} \\ 0,47 \\ - 0,33 \\ \hline 0,14 \end{array}$$

b. Çarpma işleminde virgül yokmuş gibi işlem yapılır. Sonuçta çarpan ve çarpılan sayılardaki virgölün sağındaki toplam basamak sayısı kadar virgül sola kaydırılır.

0,21 · 0,13'ü çarpalım.

$$\begin{array}{r} 0,21 \rightarrow 2 \text{ basamak} \\ \times 0,13 \rightarrow 2 \text{ basamak} \\ \hline 063 \\ 021 \\ \hline + 000 \\ \hline 0,0273 \rightarrow 4 \text{ basamak sola kaydır.} \end{array}$$

c. Bölme işleminde virgül yokmuş gibi bölme yapılır. Daha sonra virgölün sağındaki basamak sayısı kadar virgül sola kaydırılır.

23,41 : 0,5'e bölelim.

$$23,41 \overline{) 0,5}$$

Önce birer virgül attık, sağa kaydirdik yani $234,1 \overline{) 5}$ oldu virgülü bir basamak sağa kaydirdik $2341 \overline{) 50}$ oldu.

$$\begin{array}{r} 2341 \overline{) 50} \\ \underline{-200} \\ 0341 \\ \underline{-300} \\ 41 \end{array}$$

Şu şekilde gösterimde: $\frac{23,41}{0,5}$ → payda bulunan 2 virgülü attık
 $\frac{2341}{50}$ → paydada bulunan 2 virgülü attık

$$\frac{2341}{50} \text{ oldu.}$$

0,001 → Payda virgül attık $\frac{10}{1} = 10$ oldu.
0,0001 → Paydada virgül attık $\frac{1}{1}$

DEVİRLİ ONDALIKLI SAYILAR:

Bir ondalıklı sayının virgülden sonraki rakamları belirli bir kurala göre tekrarlanıyorsa bu sayıya **devirli ondalıklı sayı** denir.

(1,121212... devirli sayısı, $1,1\overline{2}$ şeklinde gösterilir. Üstteki çizgi 12 sayısının periyodik olarak tekrar ettiğini gösterir.)

► Devirli ondalıklı sayılar şu şekilde rasyonel sayıya dönüştürülür.

$$\text{Devirli ondalık sayı} = \frac{\text{Sayının tamamı} - \text{Devretmeyen kısım}}{\left(\begin{array}{l} \text{Virgülden sonra devreden kadar 9,} \\ \text{devretmeyen kadar 0 yazılır.} \end{array} \right)}$$

$$12,13\overline{4} = \frac{12134 - 12}{999} \text{ şeklinde gösterilir.}$$

$$1,071\overline{2} = \frac{10712 - 107}{9900} \text{ şeklinde gösterilir.}$$

$$11,121\overline{3} = \frac{111213 - 1112}{9900} \text{ şeklinde gösterilir.}$$

Not: rasyonel sayılarda dört işlem yapılırken işlem önceliğine dikkat edilir.

1. Paydası eşit olan kesirlerden payı büyük olan daha büyüktür.

$$\frac{18}{11} > \frac{13}{11}, \frac{2}{3} > \frac{1}{3} \dots$$

2. Payları eşit olan kesirlerden paydası büyük olan daha küçüktür.

$$\frac{14}{5} < \frac{14}{3}, \frac{19}{6} < \frac{19}{3} \dots$$

Kesir bileşik kesir ise (pay daha büyük ise) sayılar büyüdükçe kesrin değeri küçülür.

$$\frac{8}{3} > \frac{9}{4} > \frac{10}{5} > \frac{11}{6} > \dots \text{ gibi.}$$

4. Negatif rasyonel sayılar sıralanırken, önce pozitifmiş gibi düşünülüp sıralanır. Daha sonra işaret tersine çevrilir.

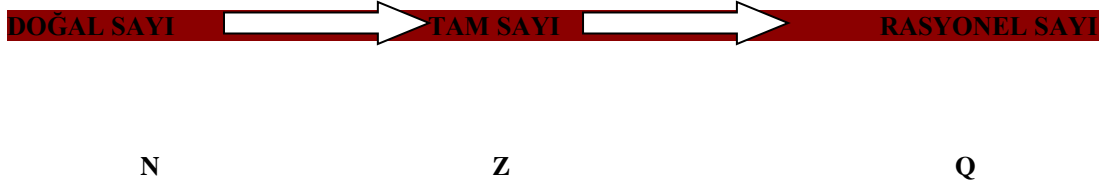
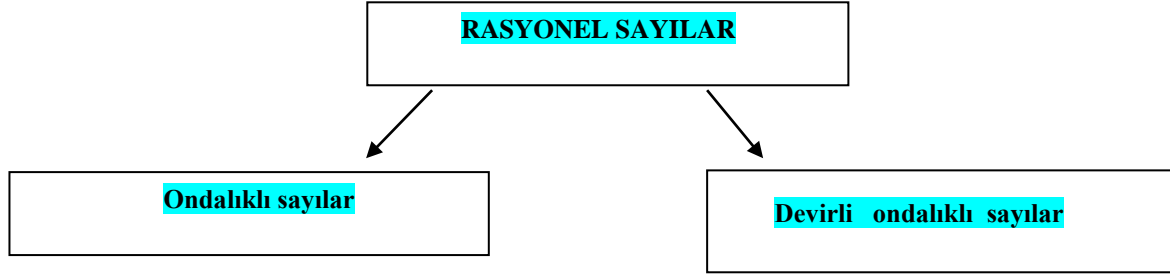
$-\frac{2}{3}, -\frac{2}{4}, -\frac{2}{5}$ kesirlerini sıralayalım. Önce pozitif gibi düşünelim:

$\frac{2}{3} > \frac{2}{4} > \frac{2}{5}$ olur. Daha sonra işareti ters çevirelim.

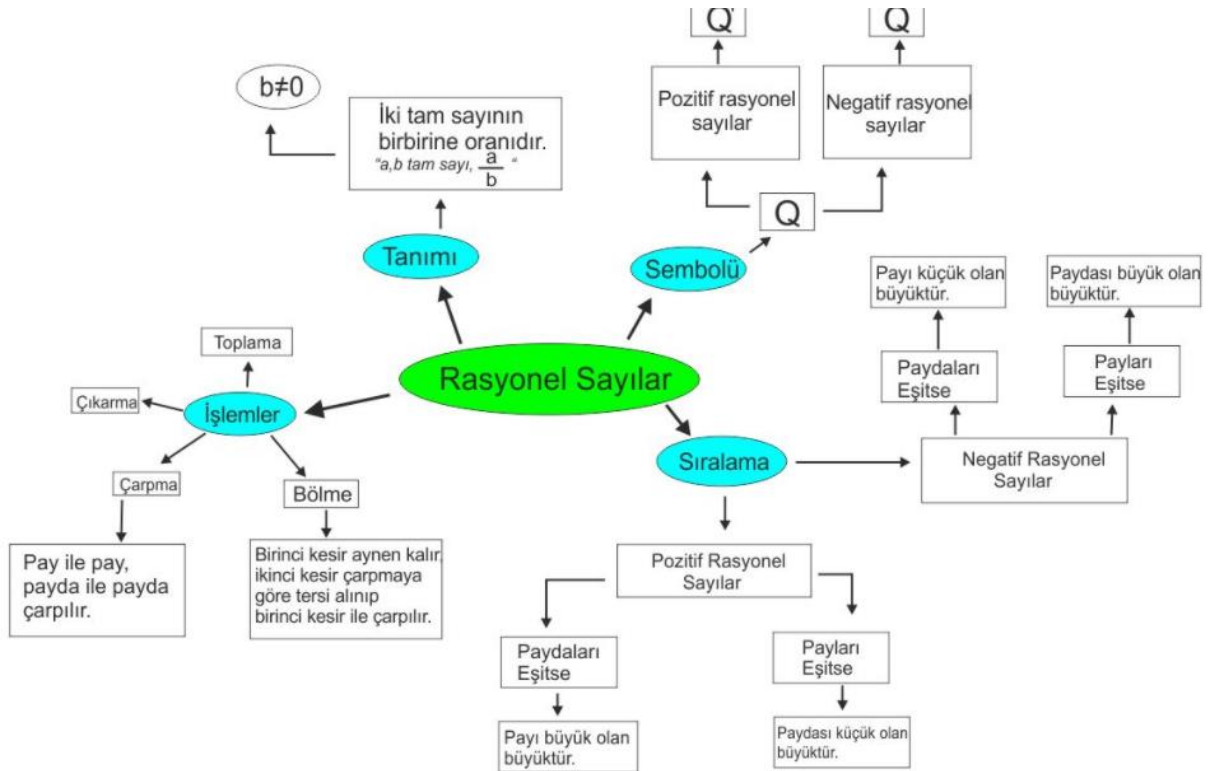
$$-\frac{2}{3} < -\frac{2}{4} < -\frac{2}{5} \text{ olur.}$$

KAVRAM HARİTALARI

IV. KONU / RASYONEL SAYILAR

HER DOĞAL SAYI TAMSAYIDIR. HER TAMSAYI RASYONEL SAYIDIR.

V. KONU / RASYONEL SAYILAR

1-)

$$\frac{\frac{3}{2} + \frac{4}{3}}{\frac{2}{3} + \frac{3}{4}}$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) $\frac{3}{2}$ B) $\frac{5}{2}$ C) $\frac{4}{3}$

D) 2

E) 3

2017 YGS

2-)

$$\frac{4}{9 - \frac{49}{9}} - \frac{1}{8}$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) 1 B) 2 C) 3

D) $\frac{1}{2}$

E) $\frac{1}{4}$

2016 LYS

3-)

$$\left(\frac{8}{3} - \frac{9}{4}\right)\left(4 + \frac{4}{5}\right)$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) $\frac{1}{2}$ B) $\frac{3}{2}$ C) $\frac{4}{3}$

D) 1

E) 2

2016 YGS

4-)

$$3^2 \cdot \frac{1-3^{-4}}{1-3^{-2}}$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) 4 B) 5 C) 8 D) 9 E) 10

2015 LYS MAT

5-)

$$\left(1 - \frac{3}{5}\right)\left(1 - \frac{3}{8}\right)\left(1 - \frac{5}{13}\right)$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) $\frac{1}{3}$ B) $\frac{2}{5}$ C) $\frac{5}{8}$

D) $\frac{2}{13}$

E) $\frac{8}{13}$

2014 YGS

6-)

$$2 \cdot (0,2)^3 + (0,4)^3$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) 0,06 B) 0,08 C) 0,1

D) 0,12

E) 0,14

2013 YGS

7-)

$$\frac{10,25}{0,5} - \frac{3,1}{0,2}$$

2012 YGS

işleminin sonucu kaçtır?

A) 5 B) 5,5 C) 6 D) 6,5 E) 7

8-)

$$\frac{3}{0,2} - (0,25)^{-2}$$

işleminin sonucu kaçtır?

A) $-\frac{2}{5}$ B) $\frac{3}{10}$ C) $\frac{1}{15}$

D) -1

E) -3

2011
LYS1 Mat

9-)

Rasyonel sayılar kümesinde bildiğimiz toplama ve çarpma işlemleri tanımlanıyor.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisinin hem toplama hem de çarpma işlemine göre tersi bir tam sayıdır?

A) $\frac{2}{3}$ B) -1 C) $-\frac{1}{2}$

D) 0

E) 2

2011
YGS

10-)

$\frac{1}{20}$ kesrinin ondalık gösterimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) 0,01 B) 0,02 C) 0,05 D) 0,2 E) 1,2

(2007 - ÖSS-I)

11-)

$$\frac{1 - \frac{1}{2} + \frac{1}{3}}{\frac{1}{2} - \frac{1}{3} + \frac{1}{4}} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) 2 B) 1 C) 0 D) -1 E) -2
(2006 - ÖSS - I)

12-)

$$\frac{(2-3)\left(\frac{1}{3}+2\right)}{\frac{4}{3}-1} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) -7 B) -4 C) 1 D) 4 E) 7
(2008 - ÖSS - I)

13-)

$$\left(\frac{\left(\frac{1}{2}\right)^{-1} \cdot \left(\frac{1}{2}\right)^2}{\left(\frac{1}{2}\right)^3}\right)^{\frac{1}{2}} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) $\frac{1}{8}$ B) $\frac{1}{4}$ C) 1 D) 4 E) 8
(2002 - ÖSS)

14-)

$a = 0,\overline{2} = 0,22222\dots$ devirli ondalık açılımıyla verilen a sayısı için \sqrt{a} aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $\frac{\sqrt{5}}{2}$ B) $\frac{\sqrt{3}}{2}$ C) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ D) $\frac{\sqrt{5}}{3}$ E) $\frac{\sqrt{2}}{3}$
(2007 - ÖSS - I)

15-)

$$\frac{\frac{1}{0,1} + \frac{0,2}{0,3}}{\frac{0,02}{3}} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) 0,2 B) 0,3 C) 20 D) 30 E) 200
(2006 - ÖSS-I)

16-)

$$\frac{0,1}{0,01} - \frac{0,02}{0,2} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) 8 B) 8,9 C) 9 D) 9,9 E) 10,1
(2009 - ÖSS - I)

17-)

$$\frac{\left(\frac{1}{5}-1\right)\left(2-\frac{1}{5}\right)}{\frac{1}{5}+1} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) $-\frac{6}{5}$ B) $-\frac{5}{6}$ C) -1 D) $\frac{6}{5}$ E) $\frac{5}{6}$
(2009 - ÖSS - I)

18-)

$$\frac{3 + \frac{1}{3} - (3 - \frac{1}{3})}{9 + \frac{1}{9} - (9 - \frac{1}{9})} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) 3 B) 9 C) 27 D) $\frac{20}{3}$ E) $\frac{82}{9}$
(2005 - ÖSS)

19-)

$$\frac{5\left(2-\frac{3}{5}\right)}{2\left(3-\frac{5}{2}\right)} \text{ işleminin sonucu kaçtır?}$$

- A) $\frac{5}{2}$ B) $\frac{7}{2}$ C) 3 D) 5 E) 7
(2010 - YGS)

20-)

$x > 0, y > 0, z > 0$ ve $\frac{xy}{4} = \frac{yz}{6} = \frac{xz}{12}$ olduğuna göre, aşağıdaki sıralamalardan hangisi doğrudur?

- A) $y < x < z$ B) $z < y < x$ C) $z < x < y$
D) $x < y < z$ E) $x < z < y$
(1994 - ÖSS)

21-)

$$-\frac{5}{4} < x < \frac{7}{3}$$

eşitsizliğini sağlayan x tam sayılarının toplamı kaçtır?

- A) -2 B) -1 C) 0 D) 1 E) 2
(2010 - YGS)

DERS NOTLARI

V. KONU / DENKLEM ÇÖZÜMÜ

I. DERECEDEN DENKLEMLER

TANIM

$a, b \in \mathbb{R}$ ve $a \neq 0$ olmak üzere;
 $ax + b = 0$

biçiminde ifade edilen denklemlere **birinci dereceden bir bilinmeyenli denklemler** denir. Bu denklemi sağlayan x değerine de **denklemin kökü** denir.

$ax + b = 0$ denkleminin çözümü için üç durum vardır.

- I. $a \neq 0$ iken $ax + b = 0 \Rightarrow x = -\frac{b}{a}$ olduğundan
çözüm kümesi $\mathbb{C} = \left\{ -\frac{b}{a} \right\}$ dir.
- II. $a = 0$ ve $b = 0$ iken çözüm kümesi; $\mathbb{C} = \mathbb{R}$ dir.
(Sonsuz çözüm)
- III. $a = 0$ ve $b \neq 0$ iken çözüm kümesi; $\mathbb{C} = \emptyset$ dir.
(Boş küme)

$$\Rightarrow 3(x-2) - 2(x+3) = 10$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

Çözüm:

$$\begin{aligned} 3(x-2) - 2(x+3) &= 10 \Rightarrow 3x - 6 - 2x - 6 = 10 \\ &\Rightarrow x - 12 = 10 \\ &\Rightarrow x = 22 \end{aligned}$$

O halde, çözüm kümesi, $\mathbb{C} = \{22\}$ dir.

$$\Rightarrow 4(x+1) - 3(x+4) = x - 8$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

Çözüm:

$$\begin{aligned} 4(x+1) - 3(x+4) &= x - 8 \Rightarrow 4x + 4 - 3x - 12 = x - 8 \\ &\Rightarrow x - 8 = x - 8 \\ &\Rightarrow 0 = 0 \end{aligned}$$

$0 = 0$ önermesi doğru olduğundan, ifade x ten bağımsız olduğuna göre, x yerine ne yazarsak yazalım verilen denklem sağlanır. Dolayısıyla çözüm kümesi $\mathbb{C} = \mathbb{R}$ dir.

$$\Rightarrow (a+4)x + (b-8) = 0$$

denkleminin çözüm kümesi $\mathbb{C} = \mathbb{R}$ ise $a + b$ kaçtır?

Çözüm:

$ax + b = 0$ da $\mathbb{C} = \mathbb{R} \Rightarrow a = 0$ ve $b = 0$ dir.

O halde, $(a+4)x + (b-8) = 0$

$a+4 = 0$ ve $b-8 = 0$

$$a = -4 \quad b = 8$$

olduğundan, $a + b = -4 + 8 = 4$ bulunur.

$$\Rightarrow 2(x+5) + 3(x-2) = 5(x-2)$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

Çözüm:

$$2(x+5) + 3(x-2) = 5(x-2)$$

$$\Rightarrow 2x + 10 + 3x - 6 = 5x - 10$$

$$\Rightarrow 5x + 4 = 5x - 10$$

$$\Rightarrow 4 = -10 \text{ bulunur.}$$

Bu önerme doğru olmayan bir sonuçtur. Dolayısıyla x ne alınırsa alınsın verilen eşitliği sağlamaz. O halde, çözüm kümesi $\mathbb{C} = \emptyset$ dir.

$(m^2 - 1)x + m + 3 = 15x - 1$ denkleminin çözüm kümesi boş küme olduğuna göre, m kaçtır?

Çözüm:

$ax + b = 0$ denkleminin çözüm kümesi boş küme ise, $a = 0$ ve $b \neq 0$ olmalıdır.

$$(m^2 - 1)x + m + 3 = 15x - 1$$

$$\Rightarrow (m^2 - 1)x - 15x + m + 3 + 1 = 0$$

$$\Rightarrow (m^2 - 16)x + m + 4 = 0 \text{ olur. Bu eşitlikte}$$

$$m^2 - 16 = 0 \text{ ve } m + 4 \neq 0 \text{ olacağından,}$$

$$m^2 - 16 = 0 \Rightarrow m^2 = 16 \Rightarrow m = 4 \text{ ve } m = -4 \text{ olur.}$$

$$m + 4 \neq 0 \Rightarrow m \neq -4 \text{ olacağından, } m = 4 \text{ olmalıdır.}$$

Bir denklemin kökleri, denklemi sağlayan değerlerdir. Kök verilen denklemde x yerine yazılır.

⇒ $3(x - a) + 2x = 6 - a$ denkleminin çözüm kümesi $\{-2\}$ ise a reel sayısı kaçtır?

ÇÖZÜM:

$\mathcal{C} = \{-2\}$ ise, $x = -2$ değeri denklemin kökü olup, denklemini sağlar.

$$x = -2 \Rightarrow 3(-2 - a) + 2(-2) = 6 - a$$

$$\Rightarrow -6 - 3a - 4 = 6 - a$$

$$\Rightarrow -3a - 10 = 6 - a$$

$$\Rightarrow 2a = -16$$

$$\Rightarrow a = -8 \text{ dir.}$$

⇒ $3ax - 6 = 2(x - a) - 3x$ denkleminde hangi a değeri için x bulunamaz?

ÇÖZÜM:

$$3ax - 6 = 2(x - a) - 3x$$

$$\Rightarrow 3ax - 6 = 2x - 2a - 3x$$

$$\Rightarrow 3ax - 6 = -x - 2a$$

$$\Rightarrow 3ax + x = -2a + 6$$

$$\Rightarrow x(3a + 1) = -2a + 6$$

$$\Rightarrow x = \frac{-2a + 6}{3a + 1} \text{ olur.}$$

O halde, $3a + 1 = 0 \Rightarrow a = -\frac{1}{3}$ değeri için payda sıfır

olduğundan bu değer için x bulunamaz.

⇒ $y = \frac{5x - 2}{2x + 3}$

ifadesinde y nin hangi değeri için x bulunamaz?

ÇÖZÜM:

Denkleminde ilk önce x i çekelim.

$$y = \frac{5x - 2}{2x + 3} \Rightarrow 2yx + 3y = 5x - 2$$

$$\Rightarrow 2yx - 5x = -3y - 2$$

$$\Rightarrow x(2y - 5) = -3y - 2$$

$$\Rightarrow x = \frac{-3y - 2}{2y - 5} \text{ tir.}$$

O halde, $2y - 5 = 0 \Rightarrow y = \frac{5}{2}$ değeri için payda sıfır

olduğundan bu değer için x bulunamaz.

m ve n pozitif tam sayılar ve

$$\frac{mx}{2n} - \frac{2n}{m} = \frac{m^2 - 4n^2}{m^2 + 2mn}$$

olduğuna göre, x in eşiti nedir?

ÇÖZÜM:

$$\frac{mx}{2n} - \frac{2n}{m} = \frac{m^2 - 4n^2}{m^2 + 2mn} \Rightarrow \frac{mx}{2n} - \frac{2n}{m} = \frac{(m - 2n)(m + 2n)}{m(m + 2n)}$$

$$\Rightarrow \frac{mx}{2n} - \frac{2n}{m} = \frac{m - 2n}{m}$$

$$\Rightarrow \frac{mx}{2n} = \frac{m - 2n}{m} + \frac{2n}{m}$$

$$\Rightarrow \frac{mx}{2n} = \frac{m - 2n + 2n}{m} \Rightarrow \frac{mx}{2n} = 1$$

$$\Rightarrow mx = 2n$$

$$\Rightarrow x = \frac{2n}{m} \text{ bulunur.}$$

$$P(x) \cdot Q(x) = 0 \Rightarrow P(x) = 0 \vee Q(x) = 0 \text{ dir.}$$

$$\frac{P(x)}{Q(x)} = 0 \Rightarrow P(x) = 0 \wedge Q(x) \neq 0 \text{ dir.}$$

$x^2 + 6x = 0$ denkleminin çözüm kümesi nedir?

ÇÖZÜM:

$$x^2 + 6x = 0 \Rightarrow x \cdot (x + 6) = 0$$

$$\Rightarrow x = 0 \vee x + 6 = 0$$

$$\Rightarrow x = 0 \vee x = -6 \text{ olur.}$$

O halde, $\mathcal{C} = \{-6, 0\}$ dir.

⇒ $(3x - 2)^2 - 25 = 0$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

ÇÖZÜM:

$$(3x - 2)^2 - 25 = 0 \Rightarrow (3x - 2 - 5) \cdot (3x - 2 + 5) = 0$$

$$\Rightarrow (3x - 7) \cdot (3x + 3) = 0$$

$$\Rightarrow 3x - 7 = 0 \vee 3x + 3 = 0$$

$$\Rightarrow x = \frac{7}{3} \vee x = -1$$

O halde, $\mathcal{C} = \left\{-1, \frac{7}{3}\right\}$ bulunur.

$$\Rightarrow (5x-3) \cdot (x+2) = (x+5) \cdot (x+2)$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

ÇÖZÜM:

$$\begin{aligned} (5x-3) \cdot (x+2) &= (x+5) \cdot (x+2) \\ \Rightarrow (5x-3) \cdot (x+2) - (x+5) \cdot (x+2) &= 0 \\ \Rightarrow (x+2) \cdot [(5x-3) - (x+5)] &= 0 \\ \Rightarrow (x+2) \cdot (4x-8) &= 0 \\ \Rightarrow x+2=0 \vee 4x-8=0 \\ \Rightarrow x=-2 \vee x=2 \text{ olur.} \end{aligned}$$

O halde, $\mathcal{C} = \{-2, 2\}$ bulunur.

$(5x-3) \cdot (x+2) = (x+5) \cdot (x+2)$ denklemini çözerken $x+2$ leri sadeleştirip $5x-3 = x+5 \Rightarrow x=2$ biçiminde işlem yapsaydık çözüm kümesi, $\mathcal{C} = \{2\}$ olur ve "-2" kökünü görmezdik. O zaman, **denklemin çözerken değişken sadeleştirilmez.** Sadeleştirilirse kök yok edilir.

$$\Rightarrow \frac{x+2}{x-4} - \frac{2}{x} - \frac{x^2+8}{x^2-4x} = 0$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

ÇÖZÜM:

$$\begin{aligned} \frac{x+2}{x-4} - \frac{2}{x} - \frac{x^2+8}{x^2-4x} = 0 &\Rightarrow \frac{x(x+2) - 2(x-4) - x^2 - 8}{x^2-4x} = 0 \\ \Rightarrow \frac{x^2+2x-2x+8-x^2-8}{x^2-4x} = 0 &\Rightarrow \frac{0}{x(x-4)} = 0 \end{aligned}$$

O halde, paydayı sıfır yapan değerler $x=0$ ve $x=4$ çözüm kümesine dahil edilemez. Her $x \in \mathbb{R}$ için denklem sağlanır ama $x \neq 0$ ve $x \neq 4$ olmalıdır. $\mathcal{C} = \mathbb{R} - \{0, 4\}$ tür.

Birinci Dereceden İki Bilinmeyenli Denklem Sistemleri

$$\Rightarrow \begin{cases} x-4y=2 \\ 3ax-6y=5 \end{cases} \text{ denklem sisteminin çözüm kümesi}$$

a'nın hangi değeri için boş kümedir?

ÇÖZÜM:

$$\begin{aligned} \frac{1}{3a} = \frac{-4}{-6} \neq \frac{2}{5} &\Rightarrow \frac{1}{3a} = \frac{4}{6} \\ \Rightarrow 12a=6 &\Rightarrow a = \frac{1}{2} \text{ dir.} \end{aligned}$$

$$\begin{cases} ax+by+c=0 \\ dx+ey+f=0 \end{cases}$$

Bu sistemdeki denklemlerin her birinde x ve y katsayılarından en az biri sıfırdan farklı olmalıdır.

Bu sistemin çözümü için geometrik olarak bu doğruların birbirine göre durumlarını incelememiz gerekir.

I. $\frac{a}{d} = \frac{b}{e} = \frac{c}{f}$ ise doğrular çakışık.

Sistemin çözüm kümesi sonsuz $d_1 = d_2$

elemanlıdır.

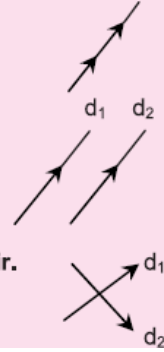
II. $\frac{a}{d} = \frac{b}{e} \neq \frac{c}{f}$ ise

doğrular paraleldir.

Sistemin çözüm kümesi boş kümedir.

III. $\frac{a}{d} \neq \frac{b}{e}$ ise doğrular kesişir.

Sistemin çözüm kümesi bir elemanlıdır.

$$\Rightarrow \begin{cases} (2+a)x+4y=3 \\ 4x+(b-3)y=1 \end{cases} \text{ denklem sisteminin çözüm kümesi}$$

sonsuz elemanlı ise a-b kaçtır?

ÇÖZÜM:

$$\begin{aligned} \frac{2+a}{4} = \frac{4}{b-3} = \frac{3}{1} &\Rightarrow \frac{2+a}{4} = \frac{3}{1} \text{ ve } \frac{4}{b-3} = \frac{3}{1} \\ \Rightarrow a+2=12 \text{ ve } 3b-9=4 &\Rightarrow a=10 \text{ ve } b = \frac{13}{3} \end{aligned}$$

O halde, $a-b = 10 - \frac{13}{3} = \frac{17}{3}$ tür.

$$\Rightarrow \begin{cases} 3ax-5y-4=0 \\ 6x+2by+1=0 \end{cases} \text{ denklem sisteminin çözüm kümesi}$$

bir elemanlı ise a.b ne olabilir?

ÇÖZÜM:

$$\begin{aligned} \frac{3a}{6} \neq \frac{-5}{2b} &\Rightarrow 3a \cdot 2b \neq 6 \cdot -5 \\ \Rightarrow 6ab \neq -30 &\Rightarrow ab \neq -5 \text{ olur.} \end{aligned}$$

Birinci Dereceden İki Bilinmeyenli Denklemler

Tanım: $a, b, c \in \mathbb{R}$ ve $a \neq 0, b \neq 0$ olmak üzere,
 $ax + by + c = 0$

biçiminde ifade edilen denklemlere **birinci dereceden iki bilinmeyenli denklemler** denir. Denklemi sağlayan (x, y) ikililerin kümesine **denklemin çözüm kümesi** denir.

Tanım: $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$ olmak üzere,
 $d_1 \dots ax + by + c = 0$
 $d_2 \dots dx + ey + f = 0$ } sistemine, **birinci dereceden iki bilinmeyenli denklem sistemi** denir.

$ax + by = 0$ eşitliği $\forall x, y \in \mathbb{R}$ için sağlanıyorsa, $a = 0$ ve $b = 0$ olmalıdır.

⇒ $\forall x, y \in \mathbb{R}$ için, $a(x - y) + b(x + 2y) - 6x = 0$ eşitliği sağlanıyorsa, b kaçtır?

ÇÖZÜM:

Önce verilen denklemi düzenleyelim.

$$a(x - y) + b(x + 2y) - 6x = 0$$

$$ax - ay + bx + 2by - 6x = 0$$

$$x(a + b - 6) + y(-a + 2b) = 0$$

Bu eşitlik, $\forall x, y \in \mathbb{R}$ için sağlanıyorsa,

$$a + b - 6 = 0 \quad \text{ve} \quad -a + 2b = 0 \quad \text{olmalıdır.}$$

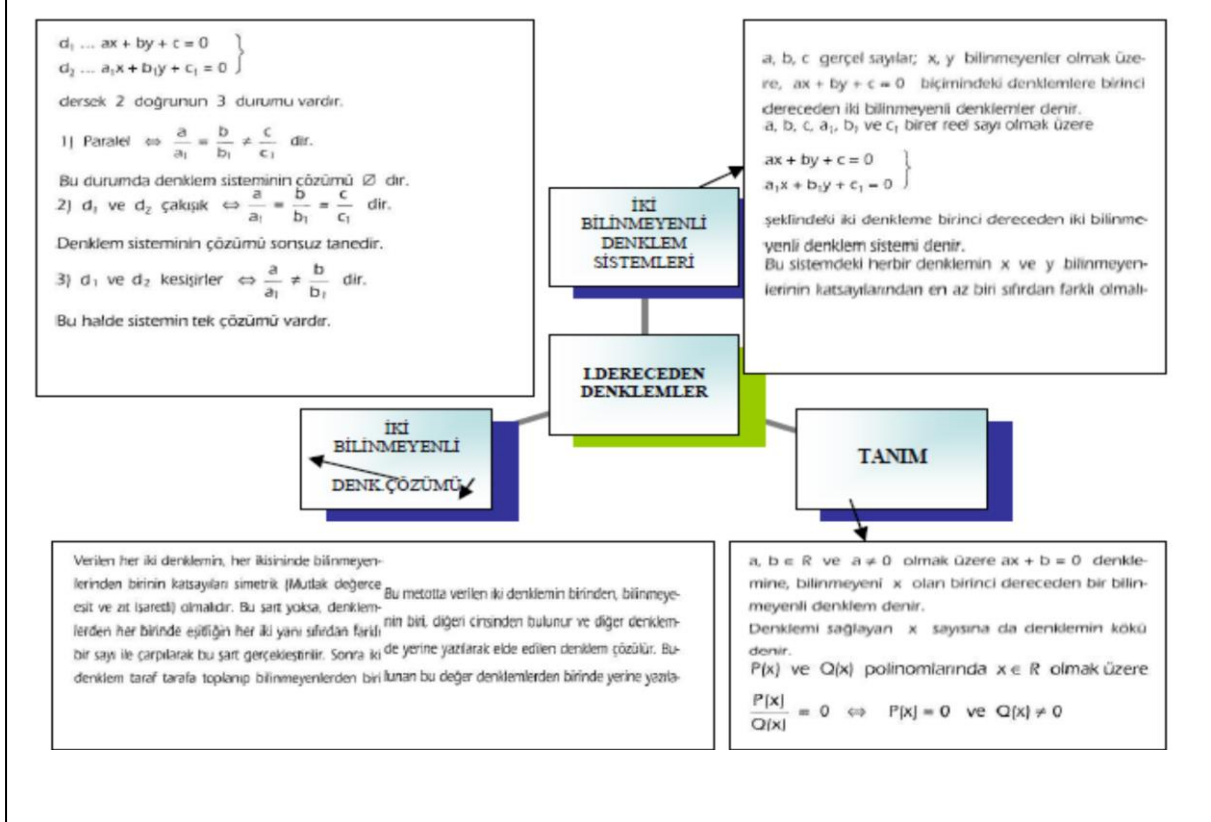
$$a + b - 6 = 0$$

$$+ \quad -a + 2b = 0$$

$$3b = 6 \Rightarrow b = 2 \text{ bulunur.}$$

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / DENKLEM ÇÖZÜMÜ

KONU TASARIM

V. KONU / DENKLEM ÇÖZÜMÜ

1. $x, y \in \mathbb{Z}$ olmak üzere;

$$5 + 2x = xy - 4y$$

y nin alabileceği en küçük tamsayı değeri kaçtır?

- A) -8 B) -10 C) -11 D) -12 E) -15

- 2.

$$\frac{x^2}{x-2} = \frac{2x}{2-x} + 2$$

denkleminin reel sayılardaki çözüm kümesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) {2} B) {-2} C) {2, -2} D) R E) \emptyset

- 3.

$$ax - bx + 2x + 2ay + 2by - 8y = 0$$

denklemini her x ve y reel sayısı için doğru ise, $a \cdot b$ ifadesinin değeri kaçtır?

- A) -2 B) -1 C) 2 D) 3 E) 6

- 4.

$$\sqrt{9x-2} = x+2$$

denkleminin reel sayılardaki çözüm kümesi nedir?

- A) {1} B) {2} C) {2, 3} D) {3} E) {1, 2, 3}

1-C 2-E 3-D 4-C 5-A 6-C 7-B 8-E

- 5.

$$\frac{1}{x} - \frac{1}{y} = 8$$

olduğuna göre, $\frac{x-y-5xy}{xy}$ işleminin sonucu kaçtır?

- A) -13 B) -3 C) -1 D) 3 E) 13

- 6.

a, b, c sıfırdan farklı reel sayılardır.

$$2ab + 2ac + 2bc = 9abc$$

$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c}$ toplamı kaçtır?

- A) 2 B) $\frac{2}{9}$ C) $\frac{9}{2}$ D) $\frac{11}{4}$ E) $\frac{4}{11}$

- 7.

a ve b tamsayılar olmak üzere;

$$\frac{1}{3a-b-20} + \frac{1}{a-b-4} = 1$$

olduğuna göre, a kaçtır?

- A) 9 B) 8 C) 7 D) 5 E) 3

- 8.

$$a^2 \cdot b = \frac{1}{800}$$

$$a \cdot b^2 = \frac{1}{10}$$

olduğuna göre, $a \cdot b$ çarpımı kaçtır?

- A) $\frac{1}{10}$ B) $\frac{1}{12}$ C) $\frac{1}{16}$ D) $\frac{1}{18}$ E) $\frac{1}{20}$

1.

$$3x - [2x - 1] = 4x - 3(x + 1) + 3x$$

denklemini sağlayan x değeri nedir?

- A) 1 B) $\frac{4}{3}$ C) $\frac{5}{3}$ D) 2 E) $\frac{7}{2}$

2.

$$\frac{4x-1}{2} - \frac{5x+1}{4} = x$$

olduğuna göre, denkleminin kökü nedir?

- A) -4 B) $-\frac{9}{2}$ C) -3 D) -2 E) -1

3.

$$1 + \frac{1}{1 + \frac{x+3}{x-2}} = 2$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

- A) $\{-2\}$ B) $\{3\}$ C) $\{0,1\}$ D) $\{-3,2\}$ E) $\{-3\}$

4.

$$\frac{3x-4}{x-3} + \frac{x+4}{3-x} = 5$$

5.

$$\frac{1}{1 - \frac{1}{a}} - 1 = -\frac{1}{1 - \frac{1}{a}}$$

eşitliğini gerçekleyen a değeri kaçtır?

- A) -3 B) -2 C) -1 D) 0 E)

6.

$$\frac{3}{8} : x = \frac{6}{16} : \frac{16}{15}$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) $\frac{2}{3}$ B) $\frac{1}{5}$ C) $\frac{2}{7}$ D) $\frac{15}{16}$ E)

7.

$$\frac{1}{0,003} + \frac{1}{0,002} = 0,04 \cdot x$$
$$\frac{5}{0,006}$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) 10 B) 25 C) 50 D) 100 E)

8.

$$\frac{\frac{x}{3} - \frac{x}{2}}{3x - 1} = -1$$

9.

$$8 - \frac{12}{2 - \frac{6}{x+2}} = 2$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) -4 B) -3 C) $-\frac{5}{2}$ D) $-\frac{1}{2}$ E) $\frac{5}{3}$

10.

$$\frac{1}{x+1} + \frac{x+1}{x} = \frac{x+2}{x+1}$$

olduğuna göre, denkleminin çözüm kümesi nedir?

- A) \emptyset B) $\{1\}$ C) \mathbb{R} D) $\mathbb{R} - \{1\}$ E) $\{0\}$

11.

$$\frac{5}{x+m} + \frac{1}{x-2} + \frac{1}{x-3} = 1$$

denkleminin bir kökü 1 ise, m kaçtır?

- A) -2 B) -1 C) 0 D) 1 E) 2

12.

$$\frac{1}{a} - \frac{2}{x} = \frac{3}{b}$$

olduğuna göre, x nedir?

- A) $\frac{ab}{a+b}$ B) $\frac{2ab}{b-2a}$ C) $\frac{ab}{2a-b}$
D) $\frac{2ab}{2b-3a}$ E) $\frac{2ab}{b-3a}$

13.

$$\frac{x^2-9}{2x^2+5x-3} - 1 = 0$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

- A) $\{-2, 3\}$ B) $\{1, 2\}$ C) $\{1, 3\}$ D) $\{-2\}$ E) $\{-1\}$

14.

$$\frac{b-a}{x+a} = \frac{a-b}{b+x}$$

olduğuna göre, x in eşiti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $-a-b$ B) $a-b$ C) $\frac{a-b}{2}$
D) $\frac{-a-b}{2}$ E) 1

15.

$$a = \frac{2b+3}{b+1}$$

olduğuna göre, b nin a türünden eşiti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $\frac{3-a}{a-2}$ B) $\frac{2+a}{a-3}$ C) $\frac{a-3}{a+1}$
D) $\frac{3-a}{a+1}$ E) $\frac{a-2}{a-3}$

16.

$$\frac{x+a}{3} - \frac{x-b}{3} = \frac{x+b}{6}$$

olduğuna göre, x nedir?

- A) $a+b$ B) $a-b$ C) $2a-b$ D) a E) $2a+b$

1-B 2-C 3-E 4-C 5-C 6-E 7-B 8-B 9-B 10-A 11-D 12-E 13-D 14-D 15-A 16-E

Aynı yönlü eşitsizlikler taraf tarafa toplanabilir, fakat taraf tarafa çıkarılamaz.

$$\rightarrow -4 < x < 3 \text{ ve } -5 < y < 6$$

olduğuna göre, $5x - 3y$ ifadesinin alabileceği en büyük tam sayı değeri kaçtır?

Çözüm:

$$\begin{array}{r} 5/ \quad -4 < x < 3 \\ -3/ \quad -5 < y < 6 \\ \hline -20 < 5x < 15 \\ + \quad -18 < -3y < 15 \quad (\text{Eşitlik yön değiştirdi.}) \\ \hline -38 < 5x - 3y < 30 \end{array}$$

olduğundan $5x - 3y$ ifadesinin alabileceği en büyük tam sayı değeri 29 olur.

a, b, c, d gerçel sayılar olmak üzere,

$$\begin{array}{c} a < x < b \\ c < y < d \end{array}$$

eşitsizliklerinde $x \cdot y$ çarpımının değeri sınır değerlerinin çarpımlarının yani $a \cdot c$, $a \cdot d$, $b \cdot d$ ve $b \cdot c$ çarpımlarının en büyüğü ile en küçüğü arasındadır.

$$\rightarrow -1 < x \leq 2 \text{ ve } -2 \leq y \leq 3$$

olduğuna göre, $x \cdot y$ çarpımının değer aralığını bulalım.

Çözüm:

$$-1 < x \leq 2, \quad -2 \leq y \leq 3$$

eşitsizliklerinde sınır değerlerini çarparsak,

$$(-1) \cdot (-2) = 2, \quad (-1) \cdot 3 = -3, \quad 2 \cdot (-2) = -4, \quad 2 \cdot 3 = 6 \text{ 'dır.}$$

O halde, $x \cdot y$ çarpımı en az -4 , en çok 6 değerini alır.

Buna göre, $-4 \leq x \cdot y \leq 6$ olur.

$$0 < a < b \text{ ise } a^n < b^n, n \in \mathbb{N}^+$$

$$a < b < 0 \text{ ise } \begin{cases} a^n > b^n, n \text{ çift} \\ a^n < b^n, n \text{ tek} \end{cases}$$

$$\rightarrow x, y, z \text{ reel sayılar ve}$$

$$-5 < x < 2$$

$$2 < y < 4$$

$$-4 < z < 3$$

olduğuna göre, $x^2 + y^2 + z^3$ toplamı hangi aralıkta değerler alır?

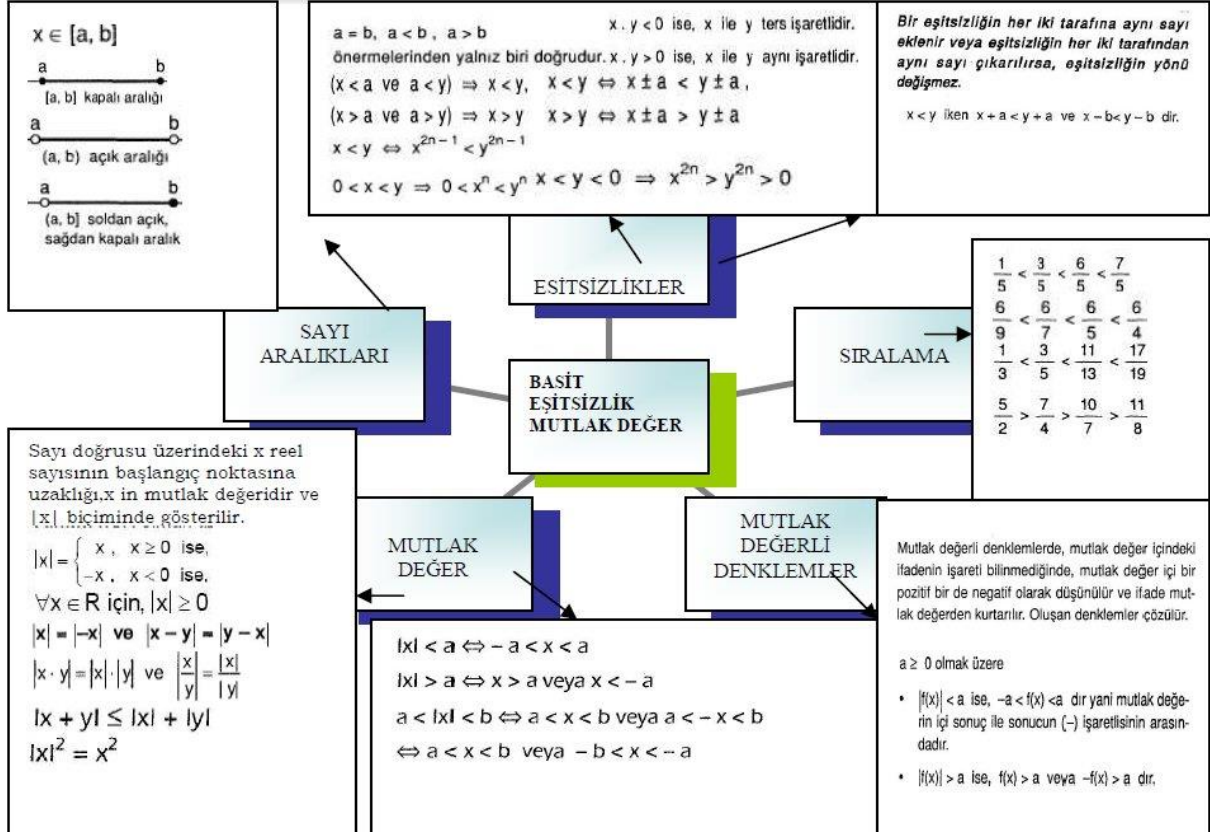
Çözüm:

$$\begin{array}{r} -5 < x < 2 \Rightarrow 0 \leq x^2 < 25 \\ 2 < y < 4 \Rightarrow 4 < y^2 < 16 \\ -4 < z < 3 \Rightarrow + \quad -64 < z^3 < 27 \\ \hline -60 < x^2 + y^2 + z^3 < 68 \end{array}$$

(-60, 68) aralığında değerler alabilir.

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU / BASİT EŞİTSİZLİKLER

$$x \geq -1$$

$$12 \leq x < 15$$

$$x < 2$$

KONU TASARIM

VI. KONU / BASİT EŞİTSİZLİKLER

1)

$$a < 0$$

$$ab - ac < 0$$

olduğuna göre aşağıdakilerden hangisi daima doğrudur?

A) $b + c > 0$

B) $b + c < 0$

C) $a \cdot b > 0$

D) $c + a < b + a$

E) $\frac{a}{c} < 0$

2)

x bir reel sayı olmak üzere,

$$-5 < x < 3$$

olduğuna göre, $x^2 + 6x + 9$ ifadesinin alabileceği kaç farklı tamsayı değeri vardır?

A) 20

B) 25

C) 30

D) 36

E) 35

3)

x ve y gerçel sayıları için

$$3 < x < 12$$

$$\frac{x}{y} = \frac{3}{2}$$

olduğuna göre, y'nin alabileceği tam sayı değerlerinin toplamı kaçtır?

A) 18

B) 21

C) 25

D) 28

E) 32

2016 YGS

4)

$$4 < \frac{12}{x-3} < 6$$

eşitsizliğini sağlayan x değerleri için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) $3 < x < 4$

B) $4 < x < 5$

C) $5 < x < 6$

D) $6 < x < 8$

E) $10 < x < \infty$

5)

a ve b pozitif reel sayılardır.

$a > b$ olduğuna göre,

$\frac{a+b}{b}$ aşağıdakilerden hangisi olamaz?

A) $\frac{7}{4}$

B) $\frac{11}{5}$

C) $\frac{17}{3}$

D) $\frac{15}{2}$

E) 21

6)

x ve y tamsayılarıdır.

$$2 \leq x \leq 13$$

$$4 < y \leq 8$$

olduğuna göre, $\frac{x+2}{y}$ ifadesinin en büyük değeri kaçtır?

A) 1

B) 2

C) 3

D) 4

E) 5

7)

x gerçel sayısı için

$$-3 < 2x < 7$$

olduğuna göre, $5 - x$ ifadesinin alabileceği tam sayı değerlerinin toplamı kaçtır?

A) 5

B) 10

C) 15

D) 20

E) 25

2017 YGS

8)

x, y ve z gerçel sayıları için

$$x + y < 0 < x < y + z$$

olduğuna göre, aşağıdaki sıralamalardan hangisi doğrudur?

A) $x < y < z$

B) $x < z < y$

C) $y < x < z$

D) $y < z < x$

E) $z < y < x$

2013 YGS

9)

a, b ve c birbirlerinden farklı tamsayılardır.

$$a < b < c$$

$$a + b + c = 24$$

olduğuna göre, a en fazla kaçtır?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

10)

a, b ve c pozitif sayılardır.

$$3a = 5b = 7c$$

olduğuna göre, aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

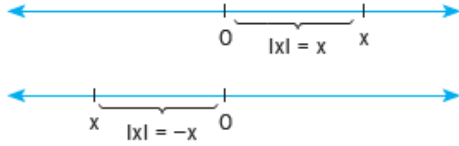
- A) $a > b > c$ B) $a > c > b$
C) $b > a > c$ D) $c > b > a$
E) $c > a > b$

DEERS NOTLARI

VII. KONU / MUTLAK DEĞER

Mutlak Değer Tanımı

Bir sayının, sayı doğrusu üzerinde başlangıç noktasına (sıfıra) olan uzaklığına o sayının mutlak değeri denir ve $|x|$ ile gösterilir.

- $x > 0$ ise $|x| = x$
- $x < 0$ ise $|x| = -x$
- $x = 0$ ise $|x| = 0$ 'dir.

Örneğin;

$$|6| = 6$$

$$|-5| = -(-5) = +5$$

$$|0| = 0$$
'dir.

Sonuç:

$$|x| = \begin{cases} x, & x > 0 \\ 0, & x = 0 \\ -x, & x < 0 \end{cases}$$

- Uzaklık negatif olamayacağı için, bir sayının mutlak değeri daima pozitiftir.
- Mutlak değerli bir ifadenin alabileceği en küçük değer 0'dır.
 $|x| \geq 0$ 'dir.
- $2n\sqrt{x^{2n}} = |x|$ ve $2n+1\sqrt{x^{2n+1}} = x$ ($n \in \mathbb{Z}^+$)

Mutlak Değer İçindeki İfadelerin Mutlak Değer Dışına Çıkarılması

$$|x| = \begin{cases} x, & x \geq 0 \text{ ise} \\ 0, & x = 0 \text{ ise} \\ -x, & x < 0 \text{ ise} \end{cases}$$

Yukarıda parçalı fonksiyon olarak anlatılan $|x|$ ifadesini, "Mutlak değer içindeki ifade pozitif ise dışarıya aynen çıkar, negatif ise (—) ile çarpılarak çıkar." biçiminde sözel ifadeyle de anlatabiliriz.

$$\Rightarrow |\sqrt{3} - 1| + |\sqrt{3} - 2|$$

İşleminin sonucunu bulalım.

Çözüm:

$1 < \sqrt{3} < 2$ olduğundan

$$|\sqrt{3} - 1| + |\sqrt{3} - 2| = (\sqrt{3} - 1) + (-\sqrt{3} + 2) = 1 \text{ bulunur.}$$

Mutlak Değerin Özellikleri

- $|x| = |-x|$
 $|x - y| = |y - x|$
- $|x \cdot y| = |x| \cdot |y|$
 $|-3x| = |-3| \cdot |x| = 3 \cdot |x|$
 $|x^2 - 4| = |x - 2| \cdot |x + 2|$
- $\left| \frac{x}{y} \right| = \frac{|x|}{|y|}, y \neq 0$
 $\left| -\frac{5}{x} \right| = \frac{|-5|}{|x|} = \frac{5}{|x|}$
- $|x^n| = |x|^n$, $|x^{2n}| = x^{2n}$
 $|x^7| = |x|^7$ $|x^4| = x^4$
- $|x + y| \leq |x| + |y|$ ve $|x - y| \leq |x| + |y|$

Mutlak Değerli Denklemler

Mutlak değer içinde bilinmeyen bulunduğu denklemlere mutlak değerli denklem denir. Bu tür denklemlerin çözüm kümesini bulmak için önce mutlak değer içindeki ifade mutlak değer dışına çıkarılmalıdır.

1. Özellik

$$|f(x)| = a \quad (a > 0) \text{ ise,}$$
$$f(x) = a \text{ veya } f(x) = -a \text{ 'dır.}$$

2. Özellik

$$|f(x)| = g(x) \text{ ise, } f(x) = g(x) \text{ veya } f(x) = -g(x) \text{ 'tir.}$$

Bulunan köklerin içinde $g(x) > 0$ yapan değerler çözüm kümesidir.

3. Özellik

$$|f(x)| = |g(x)| \text{ ise,}$$
$$f(x) = g(x) \text{ veya } f(x) = -g(x) \text{ 'tir.}$$

$$\Rightarrow |2x - 1| = 5$$

denkleminin çözüm kümesini bulalım.

Çözüm:

$$|2x - 1| = 5 \text{ ise,}$$

$$2x - 1 = 5 \text{ veya } 2x - 1 = -5 \text{tir.}$$

Buna göre,

- $2x - 1 = 5$ için $x = 3$ olur.
- $2x - 1 = -5$ için $x = -2$ olur.

O halde, $\mathcal{C} = \{-2, 3\}$ 'tür.

$$\Rightarrow |x + 2| = 2x - 5$$

denkleminin çözüm kümesini bulunuz.

Çözüm:

$$|x + 2| \text{ 'nin kritik noktası } x = -2 \text{ 'dir.}$$

$$x < -2 \text{ için } |x + 2| = -x - 2 \quad x \geq -2 \text{ için } |x + 2| = x + 2$$

$$-x - 2 = 2x - 5$$

$$x + 2 = 2x - 5$$

$$3 = 3x$$

$$7 = x$$

$$1 = x$$

1, -2 'den küçük olmadığı için çözüm kümesine dahil değildir.

7, -2 'den büyük olduğu için çözüm kümesine dahildir.

Bu durumda $\mathcal{C} = \{7\}$ olur.

$$\Rightarrow |2x - 8| + |x + 6| = 14$$

denkleminin çözüm kümesini bulunuz.

Çözüm:

$$x > 4 \text{ için } 2x - 8 + x + 6 = 14$$
$$3x = 18 \Rightarrow x = 6$$

$$6 \in (4, \infty)$$

$$-6 < x < 4 \text{ için } -2x + 8 + x + 6 = 14$$

$$-x + 14 = 14 \Rightarrow x = 0$$

$$0 \in (-6, 4)$$

$$x < -6 \text{ için } -2x + 8 - x - 6 = 14$$

$$-3x + 2 = 14 \Rightarrow -3x = 12 \Rightarrow x = -4$$

$$-4 \notin (-\infty, -6)$$

$$\mathcal{C} = \{0, 6\} \text{ bulunur.}$$

Mutlak Değerli Eşitsizliklerin Çözüm Kümesinin Bulunması

1. Özellik

$$1) a > 0 \text{ için, } |x| < a \Rightarrow -a < x < a \text{ 'dır.}$$

$$2) a > 0 \text{ için, } |x| > a \Rightarrow x > a \text{ veya } x < -a \text{ 'dır.}$$

$$\implies |2x - 3| \leq 7$$

eşitsizliğini sağlayan x tam sayılarını bulunuz.

Çözüm:

$$|2x - 3| \leq 7 \Rightarrow -7 \leq 2x - 3 \leq 7 \text{ olmalıdır.}$$

Bu eşitsizliği çözersek,

$$-7 \leq 2x - 3 \leq 7$$

$$-4 \leq 2x \leq 10$$

$$-2 \leq x \leq 5 \text{ bulunur.}$$

O halde, x tam sayıları $\{-2, -1, 0, 1, 2, 3, 4, 5\}$ olmak üzere 8 tanedir.

Uyarı:

$a < 0$ ise $|f(x)| < a$ eşitsizliğinin çözüm kümesi: \emptyset dir.

$a < 0$ ise $|f(x)| > a$ eşitsizliğinin çözüm kümesi: \mathbb{R} dir.

Uyarı:

Denklemler ve eşitsizliklerde payda sıfır yapan değerler çözüm kümesine alınmaz.

$$\implies |2x + 7| \geq 9$$

eşitsizliğini sağlayan en küçük pozitif tam sayı ile en büyük negatif tam sayının toplamını bulalım.

Çözüm:

$$|2x + 7| \geq 9 \Rightarrow 2x + 7 \geq 9 \text{ veya } 2x + 7 \leq -9 \text{ dur.}$$

Buna göre,

$$\bullet 2x + 7 \geq 9$$

$$2x \geq 2$$

$$x \geq 1$$

$$\bullet 2x + 7 \leq -9$$

$$2x \leq -16$$

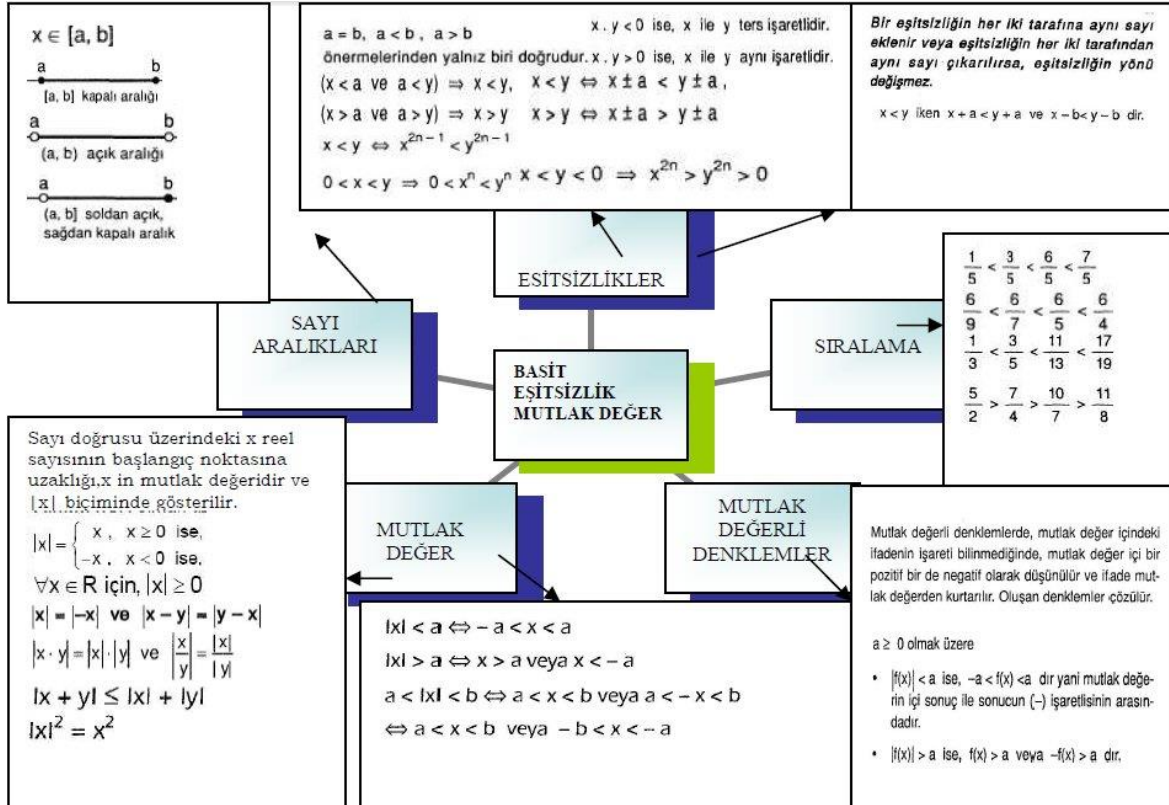
$$x \leq -8$$

O halde, x 'in alabileceği en küçük pozitif tam sayı 1, en büyük negatif tam sayı -8 'dir.

Bu durumda, toplamları $1 + (-8) = -7$ bulunur.

KAVRAM HARİTALARI

VII. KONU / MUTLAK DEĞER

KONU TASARIM

VII. KONU / MUTLAK DEĞER

1)

$$|-1-3|+|-2+4|$$

2011 YGS

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 8 B) 10 C) 6 D) 4 E) 2

2)

$a < b < 0 < c$ olmak üzere,

$$|a-b| + |b-c| + |c-a|$$

işleminin sonucu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $2(c-a)$ B) $2a$ C) b
D) $c-b$ E) $c-a$

3)

$|a|=2$, $|b|=5$ ve $|c|=6$ olmak üzere,

$$c < a < b$$

$$a \cdot b \cdot c > 0$$

olduğuna göre, $a+b+c$ toplamı kaçtır?

- A) -9 B) -3 C) -1 D) 1 E) 3

2014 YGS

4)

$a < b$ olmak üzere,

$\sqrt{(a-b)^2} + \sqrt[3]{(a-b)^3}$ ifadesi aşağıdakilerden hangisine eşittir?

- A) 0 B) $2a$ C) $2b$
D) $2a-2b$ E) $2b-2a$

5)

$x < 0$ olduğuna göre,

$$|x-1|+|x|+3$$

ifadesinin eşiti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $x+2$ B) $2x+2$ C) $2x-2$
D) $4-2x$ E) 4

2008 ÖSS 1

6)

x ve y gerçel sayıları için

$$y-x=1$$

$$y-|x-y|=2$$

olduğuna göre, $x+y$ toplamı kaçtır?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9
2013 YGS

7)

x ve y reel sayılardır.

$$\sqrt{x^2-6xy+9y^2}+|y-3|=0$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) 1 B) 3 C) 6 D) 9 E) 12

8)

$$|x+4|=|2x-6|-8$$

denkleminin çözüm kümesi nedir?

- A) $\{-6,14\}$ B) $\{8,12\}$ C) $\{-2,16\}$
D) $\{-2,18\}$ E) $\{-4,18\}$

9)

$y < x < 0$ olmak üzere

$$\sqrt{x^2 + 4xy + 4y^2} + |y - x| + \frac{y}{\sqrt{y^2}} = 8$$

olduğuna göre, y kaçtır?

- A) -8 B) -7 C) -6 D) -5 E) -3

2002 ÖSS

10)

Gerçel sayı ekseninde 2 noktasına olan uzaklığı, -4 noktasına olan uzaklığının yarısından küçük olan sayılar, aşağıdaki eşitsizliklerden hangisinin çözüm kümesini oluşturur?

A) $|x - 2| < |x + 4|$ B) $|x + 2| < |x - 4|$

C) $|2x - 4| < |x + 4|$ D) $|2x - 4| < |x - 4|$

E) $|2x + 4| < |x + 4|$

2016 YGS

DERS NOTLARI

VIII. KONU / ÜSLÜ İFADELER

a gerçel sayı ve n pozitif tamsayı olmak üzere, n tane a sayının çarpımına *a* nın *n*. kuvveti denir ve

$$\underbrace{a \cdot a \cdot a \cdot \dots \cdot a}_{n \text{ tane}} = a^n$$

şeklinde gösterilir.

Burada a ya *taban*, n ye *üs* ve a^n ye de *üslü sayı* denir.

n tamsayı olmak üzere,

$$(-1)^{2n} = 1$$

$$(-1)^{2n-1} = -1$$

olduğundan, negatif sayıların çift kuvvetleri pozitif, tek kuvvetleri ise negatiftir.

$$a < 0 \text{ ise } a^{2n} > 0$$

$$a < 0 \text{ ise } a^{2n-1} < 0$$

Uyarı:

$$* a \neq 0 \text{ ise } a^0 = 1$$

$$* a = 0 \text{ ise } a^0 = 0^0 \text{ belirsizdir.}$$

Üslü Sayıların Özellikleri:

- 1) Toplama veya çıkarma durumunda tabanı ve üssü aynı olan ifadeler toplanır veya çıkartılır.

$$* \underbrace{a + a + a + \dots + a}_{n \text{ tane}} = n \cdot a$$

$$* \underbrace{a^m + a^m + a^m + \dots + a^m}_{n \text{ tane}} = n \cdot a^m$$

$$* k \cdot a^n + l \cdot a^n - t \cdot a^n = (k + l - t) \cdot a^n$$

- 2) Tabanları aynı olan iki üslü sayının çarpımında üsler toplanır.

$$a^n \cdot a^m = a^{n+m}$$

- 3) Üslü sayının üssü alınırken üsler çarpılır.

$$(a^n)^m = a^{n \cdot m} = (a^m)^n$$

- 4) Üsleri aynı, tabanları farklı olan üslü sayıların çarpımında tabanlar çarpılır.

$$a^n \cdot b^n = (a \cdot b)^n$$

- 5) * a sayısının toplama işlemine göre tersi $(-a)$ dır.
* $a \neq 0$ olmak üzere, a sayısının çarpma işlemine göre tersi $\frac{1}{a}$ dır ve a^{-1} ile gösterilir.

$$* a^{-1} = \frac{1}{a}$$

$$* a^{-n} = \frac{1}{a^n} \text{ veya } a^n = \frac{1}{a^{-n}} \text{ dir.}$$

Uyarı:

$$* \left(\frac{a}{b}\right)^{-1} = \frac{b}{a}$$

$$* \left(\frac{a}{b}\right)^{-n} = \left(\frac{b}{a}\right)^n$$

- 6) * Bölme işleminde tabanlar aynı ise, payın üssünden paydanın üssü çıkarılır.

$$\frac{a^n}{a^m} = a^n \cdot a^{-m} = a^{n-m}$$

- * Üsler aynı ise, tabanlar bölünür.

$$\frac{a^n}{b^n} = \left(\frac{a}{b}\right)^n$$

7) Üslü Denklemler:

- a) Tabanlar eşit ise üsler eşitlenir. ($a \neq 0$, $a \neq 1$, $a \neq -1$)

$$a^n = a^m \text{ ise } n = m$$

- b) Üsler eşit ise kuvvetin tek veya çift oluşuna bakılır.

$$* x^{2n+1} = y^{2n+1} \text{ ise } x = y$$

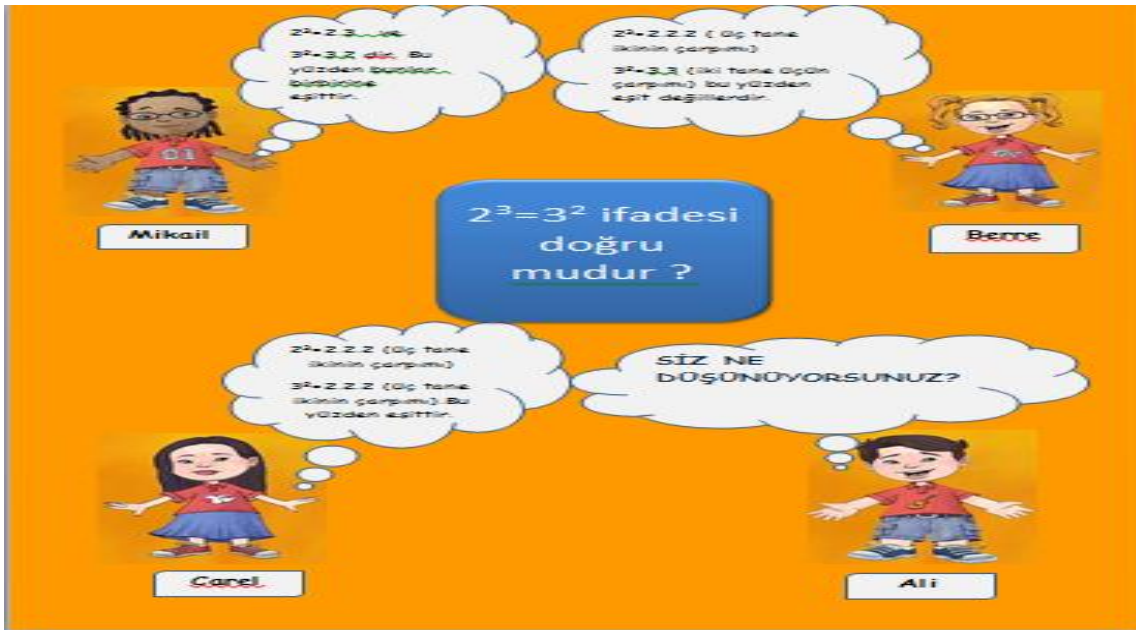
$$* x^{2n} = y^{2n} \text{ ise } x = y \text{ veya } x = -y$$

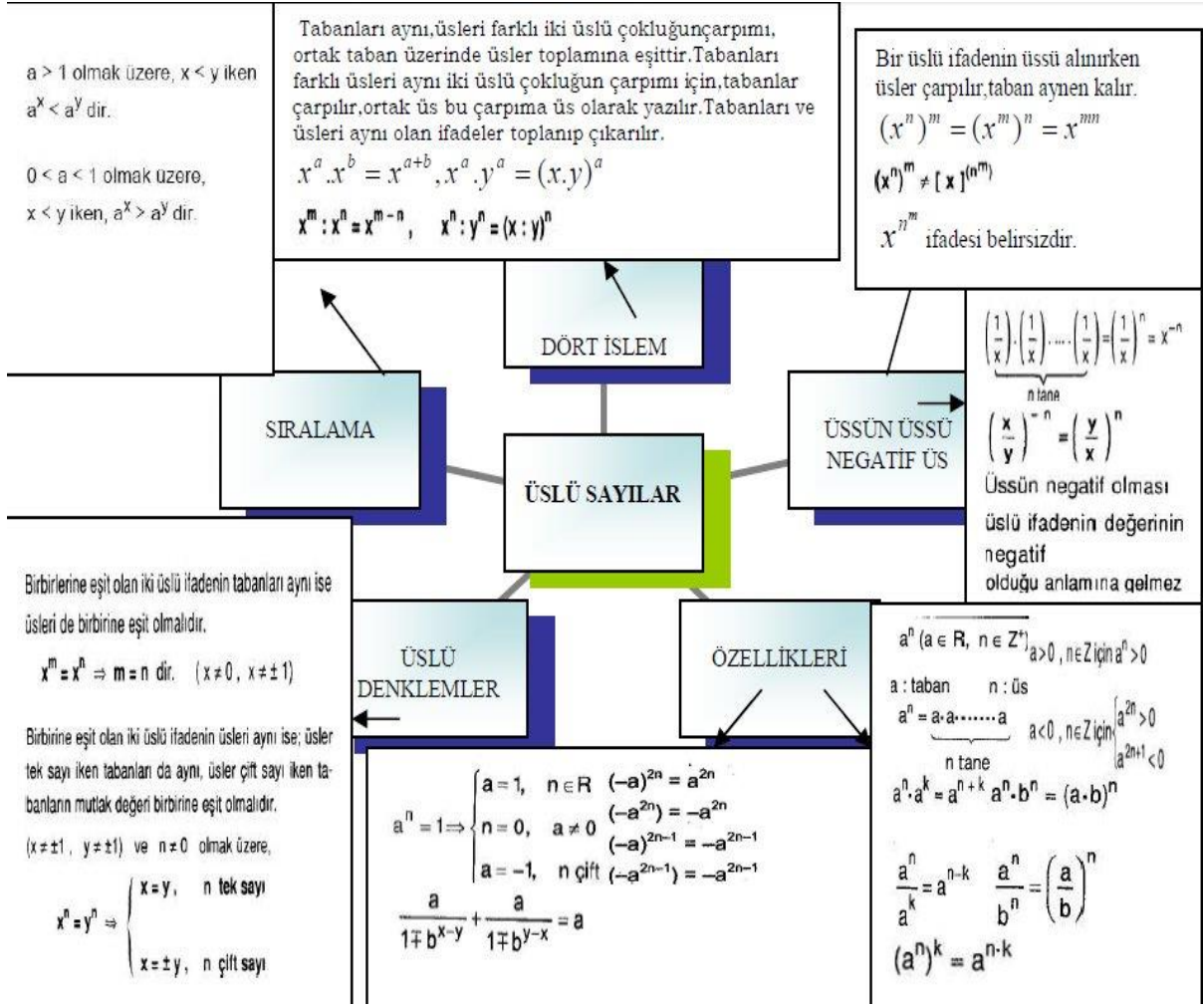
8) Bilimsel (ilmi) Gösterim:

$0 \leq a < 1$ ve n tamsayı olmak üzere, sayıların $a \cdot 10^n$ şeklindeki yazılımına *bilimsel (ilmi) gösterim* denir.

KAVRAM HARİTALARI

VIII. KONU / ÜSLÜ İFADELER

ÜSLÜ SAYILAR

$a^n = \underbrace{a \cdot a \cdot a \dots a}_{n \text{ tane}}$

$\frac{a^x}{a^y} = a^{x-y}$

$a^x \cdot a^y = a^{x+y}$

$(a^x)^y = a^{x \cdot y}$

$a^0 = 1$

$\left(\frac{a}{b}\right)^n = \left(\frac{a}{b}\right)^n$

$a^x = \frac{1}{a^{-x}}$

$2^8 \cdot 5^8 = 10^8$

Okularenkhat

KONU TASARIM

VIII. KONU / ÜSLÜ İFADELER

1-

$y=2^x$ ise 2^{x+3} ün değeri nedir?

- A) $y+3$ B) $y+8$ C) y^3 D) $3y$ E) $8y$

1977 ÜSS

2-

$2^x=a$, $3^x=b$ olduğuna göre, 72^x in a ve b türünden değeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) a^3b^3 B) a^3b^2 C) a^2b^3
D) a^2b^2 E) ab

1996 ÖSS

3-

$$\left. \begin{array}{l} x = (2^3)^4 \\ y = 2^{(2^3)} \\ z = (2^{12})^3 \end{array} \right\}$$

olduğuna göre, aşağıdaki sıralamalardan hangisi doğrudur?

- A) $z < x < y$ B) $z < y < x$ C) $y < x < z$ D) $x < y < z$ E) $x < z < y$

1996 ÖYS

4-

$$\frac{14^a + 14^a}{7^a + 7^a + 7^a + 7^a} = 32$$

olduğuna göre, a kaçtır?

- A) 1 B) 2 C) 4 D) 5 E) 6

1998 ÖYS

5-

$$\frac{(0,005 \cdot 10^{35}) + (0,8 \cdot 10^{33})}{10^{32}}$$

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 5 B) 8 C) 13
D) $4 \cdot 10^{32}$ E) $4 \cdot 10^{33}$

2003 ÖSS

6-

$$(16)^{3n} = 8^5$$

2010 YGS

olduğuna göre, n kaçtır?

- A) $\frac{3}{2}$ B) $\frac{4}{3}$ C) $\frac{3}{5}$
D) $\frac{5}{4}$ E) $\frac{5}{6}$

$$\frac{x}{2 \cdot 3 \cdot 5} - \frac{y}{2^2 \cdot 3} + \frac{z}{3^2 \cdot 5} = \frac{1}{10}$$

2012 YGS

olduğuna göre, $6x - 15y + 4z$ ifadesinin değeri kaçtır?

- A) 9 B) 11 C) 12 D) 15 E) 18

2012 YGS

$$\frac{6^{-2} - 4 \cdot 6^{-3}}{3^{-2} - 2 \cdot 3^{-3}}$$

işleminin sonucu kaçtır?

- A) $\frac{1}{3}$ B) $\frac{2}{3}$ C) $\frac{1}{4}$
D) $\frac{2}{9}$ E) $\frac{4}{9}$

7-

$$\frac{2^{-2}}{4^{-1} + \frac{1}{m^{-1}}} = 13^{-1}$$

olduğuna göre, m kaçtır?

- A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7

2013 YGS

8-

$$(1 - 3^{-1} + a^{-1})^{-3} = 8$$

olduğuna göre, a kaçtır?

- A) -6 B) -4 C) $-\frac{2}{3}$
D) $\frac{3}{4}$ E) $\frac{1}{6}$

2013 LYS

9-

a ve b tam sayıları için

$$16^a \cdot 9^a = 6^b \cdot 8^2$$

olduğuna göre, a + b toplamı kaçtır?

- A) 6 B) 9 C) 12 D) 15 E) 20

2016 LYS

10-

$$\frac{6^4 - 4^4}{5 \cdot 2^4}$$

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 9 B) 12 C) 13 D) 14 E) 16

2016 LYS

11-

$$3^x \cdot 12^{2-x} = 18$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) $\frac{1}{2}$ B) $\frac{3}{2}$ C) $\frac{1}{3}$
D) $\frac{4}{3}$ E) $\frac{5}{4}$

2016 YGS

12-

$$4^x \cdot 6^x \cdot 9^x = 36$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) $\frac{2}{3}$ B) $\frac{1}{4}$ C) $\frac{3}{4}$
D) $\frac{3}{8}$ E) $\frac{4}{9}$

2013 LYS

13-

$$12^a = 2$$

2011 YGS

$$6^b = 3$$

olduğuna göre, $12^{(1-a)2b}$ ifadesinin değeri kaçtır?

- A) 15 B) 16 C) 9 D) 8 E) 4

14-

$$10^{-1} + 10^{-2} + 10^{-3}$$

2010 YGS

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 0,011 B) 0,101 C) 0,111
D) 0,123 E) 0,321

15-

x ve y birer gerçel sayı olmak üzere,

$$2^x - 2^{-y} (2^{x+y} - 2)$$

ifadesi aşağıdakilerden hangisine eşittir?

- A) 2^{x+1} B) 2^{y-x} C) 2^{-y+1}

D) 2^{-2y}

E) 2^{2y-1}

2012 YGS

16-

$$\frac{2^{-2}}{4^{-1} + \frac{1}{m^{-1}}} = 13^{-1}$$

olduğuna göre, m kaçtır?

- A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7

2013 YGS

17-

$$4^x \cdot 6^x \cdot 9^x = 36$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) $\frac{2}{3}$ B) $\frac{1}{4}$ C) $\frac{3}{4}$

D) $\frac{3}{8}$

E) $\frac{4}{9}$

2013 LYS

18-

$$\frac{\frac{1}{4^2} + (-8)^{\frac{1}{3}} - 1}{2^{-1}}$$

2011 YGS

işleminin sonucu kaçtır?

- A) 2 B) 6 C) -1 D) 0 E) -2

1-

$$9.4^{40} - 4^{25} - 36.4^{39} = (-0,25)^x$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) -25 B) -15 C) 5 D) 15 E) 25

2-

$$3^{x-1} + 3^{x+1} - 2.3^x = 0,4$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) -1 B) 1 C) 2 D) 3 E) 4

3-

$$8^{x-1} = (0,25)^{x-2}$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) 2 B) $\frac{1}{5}$ C) $\frac{3}{5}$ D) $\frac{7}{5}$ E) $\frac{9}{5}$

4-

$$\frac{0,008}{5^{x-1}} = 625$$

olduğuna göre, x kaçtır?

- A) -8 B) -6 C) 4 D) 6 E) 8

5-

$9^x = 2$ ve $27^y = 4$ olduğuna göre, $\frac{x+y}{x-y}$ kaçtır?

- A) -8 B) -7 C) 5 D) 6 E) 8

6-

$3^x = 2$, $3^y = 12$ olmak üzere,
 $(0, \bar{3})^{x+y-1}$
ifadesinin değeri kaçtır?

- A) $\frac{1}{6}$ B) $\frac{1}{8}$ C) $\frac{1}{9}$ D) $\frac{1}{12}$ E) $\frac{1}{15}$

7-

$$6^a + 6^a = 3^{a-1}$$

olduğuna göre 2^{-a} ifadesinin değeri kaçtır?

- A) 6 B) 4 C) $\frac{3}{2}$ D) $\frac{2}{3}$ E) $\frac{1}{6}$

8-

$$a = (3^2)^3$$

$$b = 3^{(2^3)}$$

olduğuna göre $a \cdot b^{-1}$ işleminin sonucu kaçtır?

- A) $\frac{1}{9}$ B) $\frac{1}{3}$ C) 1 D) 3 E) 9

9-

$$5^a \cdot 6^b = 180$$

$$5^b \cdot 6^a = 150$$

olduğuna göre $a - b$ farkı kaç olur?

- A) 3 B) 2 C) 1 D) -1 E) -2

10-

$$\frac{4^a \cdot 8^{a-1}}{16^{a-2}} = \frac{1}{32}$$

denkleminde a kaç eşit olur?

- A) -18 B) -15 C) -12 D) -10 E) -6

11-

$$3^{10} + 3$$

sayısı 703'ün kaç katıdır?

- A) 112 B) 84 C) 64 D) 28 E) 12

12-

$$\frac{0,3 \cdot 10^{-6} + 1,2 \cdot 10^{-7} - 2 \cdot 10^{-8}}{0,6 \cdot 10^{-8} - 10^{-9}}$$

işleminin sonucu nedir?

- A) 2 B) 4 C) 10 D) 40 E) 80

13-

m bir gerçel sayı olmak üzere

$$(2m - 1)^8 = (m + 3)^8$$

olduğuna göre m 'nin alabileceği değerlerin toplamı kaç olur?

- A) $-\frac{2}{3}$ B) $\frac{7}{3}$ C) $\frac{8}{3}$ D) $\frac{10}{3}$ E) 4

14-

$x, y \in \mathbb{Z}$ olmak üzere

$$2^{3x-2y-7} = 3^{x+2y-5}$$

olduğuna göre $x \cdot y$ çarpımı kaçtır?

- A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 12

15-

$$\frac{13^{45} + 13^{50} + 13^{55}}{13^{50} + 13^{40} + 13^{45}}$$

işleminin sonucu kaç eşittir?

- A) 13 B) 13^5 C) 13^{10} D) 13^{15} E) 13^{20}

DERS NOTLARI

IX. KONU / KÖKLÜ İFADELER

KÖKLÜ İFADELER

$n \in \mathbb{Z}^+$ olmak üzere $x^n = a$ denkleminde elde edilen x 'e a 'nın n 'inci dereceden kökü denir.

$$x^n = a \Leftrightarrow x = \sqrt[n]{a}$$

Kurallar :

1. Her köklü ifade üslü olarak ifade edilebilir. Bu nedenle, üslü ifadelerdeki kurallar buraya da uygulanabilir.

$$\sqrt[m]{a} = a^{\frac{1}{m}}$$

$$\sqrt[m]{a^n} = a^{\frac{n}{m}}$$

2. Her köklü ifade reel sayı belirtmez.

$$\sqrt[n]{a} \in \mathbb{R} \Rightarrow \begin{cases} n \text{ tek sayı} \\ n \text{ çift sayı ve } a \geq 0 \end{cases}$$

$$\sqrt[n]{a} \notin \mathbb{R} \Rightarrow n \text{ çift sayı ve } a < 0$$

3. Rasyonel üssün $k \in \mathbb{Z}^+$ olmak üzere herhangi bir k sayısı ile sadeleştirilmesi veya genişletilmesi mümkündür.

$$\sqrt[m]{a^n} = k \sqrt[m]{a^{kn}}$$

$$\sqrt[m]{a^n} = \sqrt[\frac{m}{k}]{a^{\frac{n}{k}}}$$

4. Kök içindeki bir ifadenin kök dışına çıkarılması:

$$\sqrt[m]{a^{mn}b} = a^n \sqrt[m]{b}$$

5. Köklü ifadenin kökü alındığında kök dereceleri çarpılır:

$$\sqrt[m]{\sqrt[n]{a}} = \sqrt[mn]{a}$$

$$6. \sqrt{a \pm \sqrt{b}} = \sqrt{\frac{a + \sqrt{a^2 - b}}{2}} \pm \sqrt{\frac{a - \sqrt{a^2 - b}}{2}}$$

veya

$$\sqrt{m + n \pm 2\sqrt{mn}} = \sqrt{m \pm \sqrt{n}} \quad (m > n)$$

7. Sonsuz kökler :

$$\sqrt[n]{a \sqrt[n]{a \sqrt[n]{a \dots}}} = \sqrt[n]{a}$$

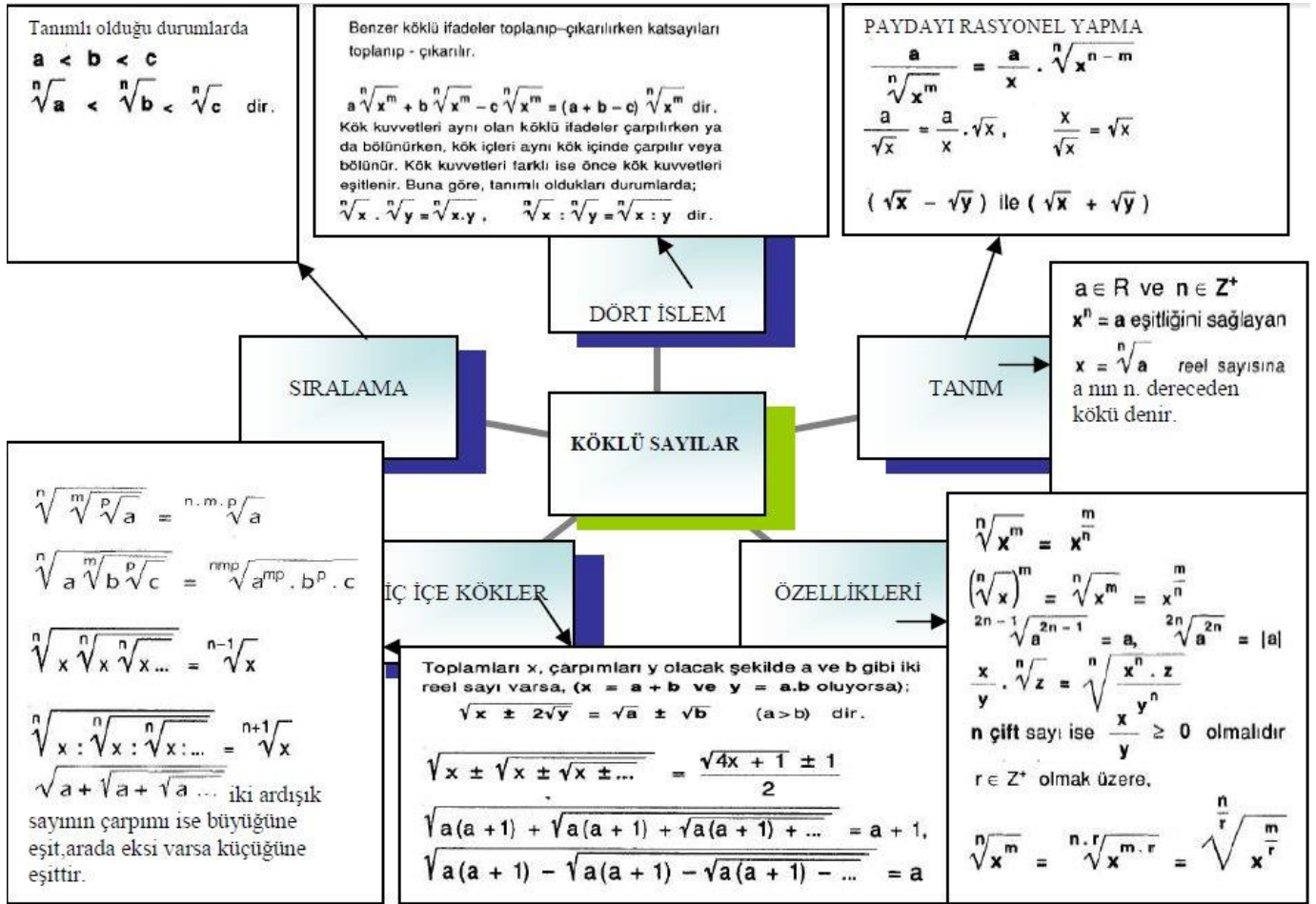
$$\sqrt[n]{a : \sqrt[n]{a : \sqrt[n]{a : \dots}}} = \sqrt[n+1]{a}$$

8. Paydayı rasyonel sayı yapmak: Kesirli ifadelerde payda da köklü sayı bırakmamak (paydayı rasyonel yapmak) için kesir paydanın eşleniği ile çarpılır. Bazı eşlenik kuralları aşağıda verilmiştir :

Payda	Eşleniği	Sonuç
$\sqrt[m]{a^n}$	$\sqrt[m]{a^{m-n}}$	a
$\sqrt{a} - \sqrt{b}$	$\sqrt{a} + \sqrt{b}$	a-b
$\sqrt[3]{a} - \sqrt[3]{b}$	$\sqrt[3]{a^2} + \sqrt[3]{ab} + \sqrt[3]{b^2}$	a-b
$\sqrt[3]{a} + \sqrt[3]{b}$	$\sqrt[3]{a^2} - \sqrt[3]{ab} + \sqrt[3]{b^2}$	a+b

KAVRAM HARİTALARI

IX. KONU / KÖKLÜ İFADELER

KONU TASARIM

IX KONU / KÖKLÜ İFADELER

1. $\frac{\sqrt{5} \cdot \sqrt{45}}{\sqrt{3} \cdot \sqrt{12} - 1}$ işleminin sonucu kaçtır?

- A) 3 B) 2 C) $\frac{3}{2}$ D) $\sqrt{3}$ E) $\sqrt{5}$

2. $A = \sqrt{6 + 2\sqrt{5}}$

$B = \sqrt{6 - 2\sqrt{5}}$

olduğuna göre A sayısı B sayısından kaç fazladır?

- A) 12 B) 10 C) 2 D) $2\sqrt{5}$ E) $4\sqrt{5}$

3. Bir x gerçək sayısı için aşağıdaki bilgiler bilinmektedir.

- x sayısı 4 ile 5 arasındadır.
- a ve b sayılarından her biri 1'den farklı tam sayılar olmak üzere x sayısı $a\sqrt{b}$ şeklinde yazılabilmektedir.

Buna göre a+b'nin alabileceği en büyük değer kaçtır?

- A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8

4. $x = \sqrt{3}$ ve $y = \sqrt{5}$ olduğuna göre $\sqrt{60}$ 'ın x ve y cinsinden değeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) xy B) x^2y C) $2x^2y$ D) 2xy E) 4xy

5. $(\sqrt{14,4} - \sqrt{12,1}) : \frac{1}{\sqrt{10}}$ işleminin sonucu kaçtır?

- A) $\frac{1}{10}$ B) 1 C) 2 D) 10 E) 23

6. $\frac{2}{\sqrt{3}+1} - \frac{2}{\sqrt{3}-1}$ işleminin sonucu kaçtır?

- A) -2 B) -1 C) 0 D) $\sqrt{3}$ E) $2\sqrt{3}$

7. x ve y tam sayılar olmak üzere

$A = x \cdot (\sqrt{2} + 1)$ ve $B = y \cdot (4 - 3\sqrt{2})$ 'dir.

A+B negatif bir tam sayı olduğuna göre bu toplamın alabileceği en büyük değer kaçtır?

- A) -3 B) -4 C) -7 D) -8 E) -9

8. x pozitif gerçək sayıdır.

$\sqrt{x} = 5 - x$ olduğuna göre $x + \frac{5}{\sqrt{x}}$ kaçtır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

9. $a = \sqrt[3]{4\sqrt{12}}$

$b = \sqrt[3]{2}$

$c = \sqrt[6]{5}$

olduğuna göre aşağıdaki sıralamalardan hangisi doğrudur?

- A) $b < a < c$ B) $a < b < c$ C) $c < b < a$
D) $b < c < a$ E) $c < a < b$

12. $\sqrt{2 - \sqrt{2}}$ sayısının çarpma işlemine göre tersi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $\sqrt{\sqrt{2} - 2}$ B) $\sqrt{4 + \sqrt{2}}$ C) $\frac{\sqrt{2 + \sqrt{2}}}{2}$
D) $\sqrt{1 + \frac{\sqrt{2}}{2}}$ E) $\sqrt{\sqrt{2} - 1}$

11. $x\sqrt{x} - \sqrt{x} = 4(x\sqrt{x} - x)$ eşitliğinde x'in alabileceği değerler toplamı kaçtır?

- A) $\frac{1}{3}$ B) 1 C) $\frac{10}{9}$ D) 3 E) 9

DERS NOTLARI

X. KONU / PROBLEMLER

Bir problemi çözerken;

- Problem dikkatli okunmalı ve iyi anlaşılmalı.
- Problemi çözmek için mümkün olduğu kadar az ve yetecek kadar bilinmeyen seçilmeli
- Probleminin ifadesi bilinmeyenler ile matematik diline çevrilmeli, yani denklem kuralmalı.
- Oluşturulan denklem çözülerek, istenen bulunmalıdır.

Bazı ifadelerin matematiksel bağıntıya çevrilmesi aşağıda örneklenmiştir. İnceleyiniz.

Bilinmeyen x olmak üzere;

1. Bir sayının 6 fazlası : $x + 6$
2. Bir sayının 5 katı : $5x$
3. Bir sayının beşte ikisi : $\frac{2x}{5}$
4. Bir sayının $\frac{4}{7}$ si : $\frac{4x}{7}$
5. Bir sayının karesi : x^2
6. Bir sayının karesinin 4 eksiği : $x^2 - 4$
7. Bir sayının 4 katının 2 fazlası : $4x + 2$
8. Bir sayının 9 fazlasının 6 katı : $6 \cdot (x + 9)$
9. Bir sayının 1 eksiğinin $\frac{3}{8}$ i : $(x - 1) \frac{3}{8}$
10. Bir sayının kübünün dört eksiğinin yarısı : $\frac{x^3 - 4}{2}$
11. İki sayının toplamı 11 ise bu sayılar : $x, 11 - x$
12. İki sayıdan birinin 3 katı diğerinin 5 katına eşitse bu sayılar : $3x, 5x$

mek gerekir.

1. İki kişi arasındaki yaş farkı değişmez.

ÖRNEK :

Aslı 21, Mehmet 29 yaşında olsun :

	Aslı	Mehmet	Yaş farkı
Şimdi →	21	29	8
6 yıl sonra →	27	35	8
13 yıl sonra →	34	42	8

2. x yıl sonra,

- 1 kişinin yaşı x artar.
- 2 kişinin yaşı $2x$ artar.
- 3 kişinin yaşı $3x$ artar.

Tuğba, Mert ve Cenk 12 yaşında olsun :

	Tuğba	Tuğba, Mert	Tuğba, Mert, Cenk
Şimdi →	12	24	36
3 yıl sonra →	15	30	45
5 yıl sonra →	17	34	51
9 yıl sonra →	21	42	63
4 yıl önce →	8	16	24

Yukarıdaki 2. özelliği tersinden düşünürsek;

1 kişinin yaşı x artarsa aradan x yıl geçmiştir.

2 kişinin yaşları toplamı x artarsa aradan $\frac{x}{2}$ yıl geçmiştir.

3 kişinin yaşları toplamı 15 artmışsa aradan 5 yıl geçmiştir.

kişinin yaşları toplamı 44 artmışsa aradan 11 yıl geçmiştir.

kişinin yaşları toplamı 40 ise, 2 yıl sonra bu 5 kişinin yaşları toplamı $40 + 5 \cdot 2 = 50$ olur.

x kişinin yaşları toplamı y ise,

m yıl sonra yaşları toplamı $y + x \cdot m$ olur.

3 kişinin yaşları toplamı 28 ise 4 yıl önce bu 3 kişinin yaşları toplamı $28 - 3 \cdot 4 = 28 - 12 = 16$ olur.

Bir x sayısının % y si : $x \cdot \frac{y}{100}$ dür.

40 in %20 si : $40 \cdot \frac{20}{100}$ dür.

200 ün %30 u : $200 \cdot \frac{30}{100}$ dür.

Maliyeti x lira olan bir mal y liraya satılırsa,

➤ $y > x$ ise kâr elde edilir.

➤ $y < x$ ise zarar elde edilir.

➤ $y = x$ ise ne kâr ne zarar edilir.

Kâr = (Alış fiyatı) \cdot (Kâr yüzdesi)

= (Satış fiyatı) - (Alış fiyatı)

Zarar = (Alış fiyatı) \cdot (Zarar yüzdesi)

= (Alış fiyatı) - (Satış fiyatı)

İndirim = (Satış fiyatı) \cdot (İndirim yüzdesi) dir.

➤ Bazı problemlerde indirim yerine iskonto kelimesinin kullanılabileceğini unutmayınız.

A = Ana para (kapital),
n = faiz oranı,
t = zaman
 olmak üzere,
 f A TL nin % n faizle, t yılda getirdiği faiz.

a. Yıllık faiz $f = A \cdot \frac{n}{100} \cdot t$ dir.
 b. Aylık faiz $f = A \cdot \frac{n}{1200} \cdot t$ dir.
 (1 yıl 12 ay olarak alınır.)
 c. Günlük faiz $f = A \cdot \frac{n}{36000} \cdot t$ dir.
 (1 yıl 360 gün olarak alınır.)

Bu faize **basit faiz** denir.

Bankaya yatırılan paranın getirdiği faiz, ana paranın üzerine katılarak yeniden faize verilirse bu faize **bileşik faiz** denir.
 A liranın % n den t yıllık bileşik faizi F ise

$$A + F = A \cdot \left(1 + \frac{n}{100}\right)^t \text{ olur.}$$

NOT : Bileşik faiz sorularında faiz getirisi her zaman 1 yıllık hesaplanarak bulunur. 1 yıl sonunda faiz ile ana para toplanır ve tekrar 1 yıllık hesaplanarak işlem devam eder.

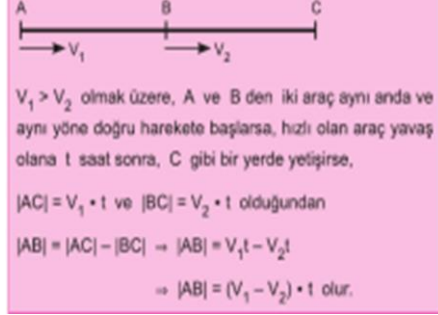
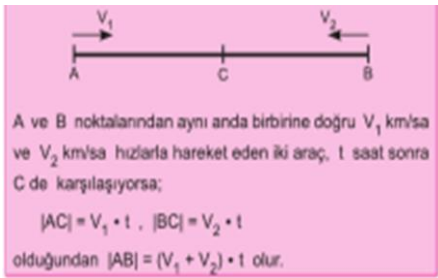
a miktardaki bir karışımda bulunan bir maddenin oranı % x , b miktardaki bir karışımda bulunan aynı maddenin oranı % y olsun.
 Bu iki karışım karıştırıldığında, elde edilen a + b miktardaki karışımdaki aynı maddenin oranı % z ise,

$$\frac{a \cdot x}{100} + \frac{b \cdot y}{100} = \frac{(a+b) \cdot z}{100}$$

Karışım Oranı = $\frac{\text{Saf Madde}}{\text{Toplam Karışım}}$

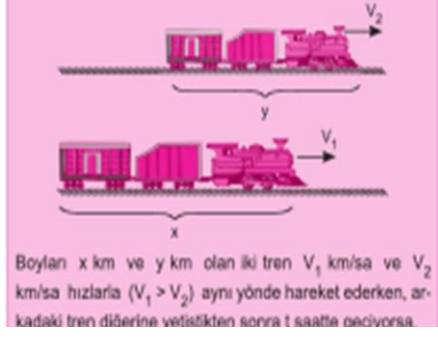
Bu tür problemleri birim zamanda işin ne kadarının yapıldığını bularak çözmeye çalışırız.

- > Bir işçi, işin tamamını 6 günde yapıyorsa,
 1 günde : $\frac{1}{6}$ sini, 2 günde : $\frac{2}{6}$ sini,
 4 günde : $\frac{4}{6}$ sini, 6 günde : $\frac{6}{6}$ sini tamamını yapar.
- > Bir işçi, bir işin tamamını 12 günde yapıyorsa işin tamamını, $12 \cdot \frac{3}{4} = 9$ günde yapar.
- > Bir işçi, bir işin $\frac{2}{5}$ ini 10 günde yapıyorsa, işin tamamını $10 \cdot \frac{5}{2} = 25$ günde yapar.

$$\text{Ortalama Hız} = \frac{\text{Toplam Yol}}{\text{Toplam Zaman}}$$

$$\text{Vort} = \frac{2V_1 \cdot V_2}{V_1 + V_2}$$

Sabit bir V hızı ile t zamanda x kadar yol alan bir hareketli için,

$$\begin{aligned} \text{Yol} &= \text{Hız} \cdot \text{Zaman} \\ x &= v \cdot t \end{aligned}$$

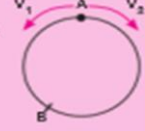
bağıntısı vardır.

- > Hız sabit kalmak koşuluyla zamanla yol doğru orantılıdır. Zaman arttıkça alınan yolda artar.
- > İki aracın eşit zamanlarda aldıkları yollar, bu araçların hızları orantılıdır.
- > Hareket problemlerinde birimler

Hız	Zaman	Yol
m/sn	sn	m
km/sa	saat	km

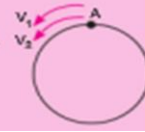
Çemberesel bir pist üzerinde, bir A noktasından aynı anda, V_1 ve V_2 hızları ile

- a. Ters yönde hareket eden iki araç t zaman sonra B de karşılaşıyorlarsa,
- $$\begin{aligned} \text{Çemberin çevresi} &= V_1 \cdot t + V_2 \cdot t \\ &= t \cdot (V_1 + V_2) \text{ olur.} \end{aligned}$$

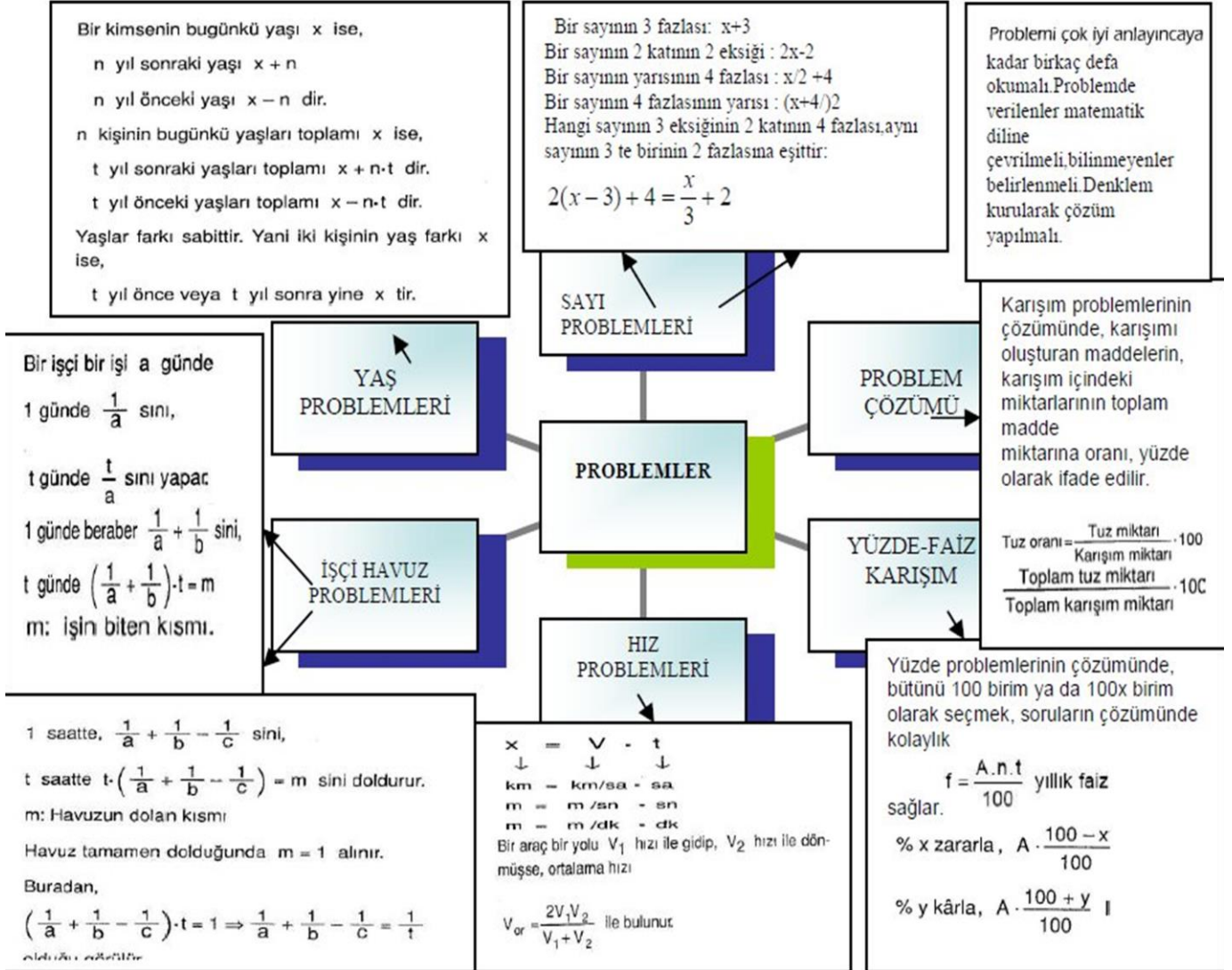
- b. Aynı yönde hareket eden iki aracın hızlı olan, çember üzerinde 1 tur atıktan sonra diğerine yetişir. Bu durumda $V_1 > V_2$ olmak üzere,

$$\begin{aligned} \text{Çemberin Çevresi} &= V_1 \cdot t - V_2 \cdot t \\ &= t \cdot (V_1 - V_2) \text{ olur.} \end{aligned}$$

KAVRAM HARİTALARI

X. KONU / PROBLEMLER

PROBLEM:

1.OKU ANLA

2.DENKLEMLEŞTİR !

3.DENKLEMİ ÇÖZ

KONU TASARIM

X. KONU /PROBLEMLER

- 1-) Bir öğrenci bir kitabın $\frac{2}{9}$ 'sini günde 10 sayfa okuyarak, geri kalan kısmını da günde 5 sayfa okuyarak tamamını 32 günde bitirmiştir.
- Buna göre öğrencinin okuduğu kitap toplam kaç sayfadır?**
- A) 153 B) 171 C) 180 D) 198 E) 207
- 2-) Bir fabrikada paketleme yapan iki adet A makinesi ve üç adet B makinesi bulunmaktadır. Bu makineler ile ilgili aşağıdakiler bilinmektedir.
- Bir adet B makinesinin bir saatte paketlediği ürün sayısı bir adet A makinesinin paketlediği ürün sayısından 24 fazladır.
 - İki adet A makinesinin 6 saatte paketlediği ürünü, üç adet B makinesi 2 saatte paketlemektedir
- Buna göre bir adet B makinesinin bir saatte paketlediği ürün sayısı kaçtır?**
- A) 36 B) 48 C) 60 D) 72 E) 84
- 3-) Bir sınavda 4 yanlışın 1 doğruyu götürmesiyle net sayısı hesaplanıyor. 100 soruluk bir sınavda soruların tamamını cevaplayan bir öğrencinin 65 neti vardır.
- Buna göre bu öğrenci kaç soruyu doğru cevaplamıştır?**
- A) 72 B) 76 C) 80 D) 82 E) 84
- 4-) Birlikte tatile çıkan x arkadaş y liralık tatil ücretini eşit olarak paylaşacaklardır. Ancak 4 kişinin parası olmadığı için diğer arkadaşlar ücreti eşit olarak tekrar paylaşmışlardır.
- Buna göre her biri ilk duruma göre kaç lira fazla ödemiştir?**
- A) $\frac{y}{x-4}$ B) $\frac{x}{x-4}$ C) $\frac{4y}{x-4}$
D) $\frac{4x}{x^2-4x}$ E) $\frac{4y}{x^2-4x}$
- 5-) Osman cebindeki parayla aynı parfümden 3 tane alırsa 48 lirası artıyor, 7 tane alırsa 36 lirası eksik kalıyor.
- Buna göre Osman'ın cebinde kaç lirası vardır?**
- A) 93 B) 97 C) 98 D) 100 E) 111
- 6-) Bir usta 4 metre uzunluğunda olan iki demiri 1 metrelik parçalara ayırıyor ve her kesim için x lira ücret alıyor. Aynı usta 6 metre uzunluğunda olan iki demiri 1,2 metrelik parçalara ayırıyor ve her kesim için x+2 lira ücret alıyor.
- Ustanın aldığı toplam ücret 120 liradan az olduğuna göre x'in alabileceği en büyük tam sayı değeri kaçtır?**
- A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8
- 7-) Bir çubuğun bir ucundan $\frac{1}{12}$ 'i, diğer ucundan $\frac{1}{15}$ 'i kesildiğinde orta noktası ilk duruma göre 4 santimetre yer değiştiriyor.
- Buna göre çubuğun kesilmeden önceki boyu kaç santimetredir?**
- A) 480 B) 520 C) 540 D) 580 E) 600
- 8-) 28 öğretmen bulunan bir okuldan 4 kadın öğretmen ayrılıp 9 erkek öğretmen geldiğinde okuldaki erkek öğretmen sayısı kadın öğretmen sayısının 2 katı oluyor.
- Buna göre ilk durumda okulda kaç kadın öğretmen vardır?**
- A) 10 B) 12 C) 15 D) 16 E) 18
- 9-) Bir mağazada bir kazağın satış fiyatı 80 lira, bir pantolonun satış fiyatı 150 liradır. Bir müşteri toplam 10 tane kazak ve pantolon almış ve 1080 lira ödemiştir.
- Buna göre müşterinin aldığı kazak sayısı kaçtır?**
- A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8
- 10-) Bir bakkal 7 adet dondurma çubuğu getirene aynı dondurmadan 3 adet hediye ediyor.
- 65 adet dondurma çubuğu biriktiren bir çocuk en çok kaç adet hediye dondurma alır?**
- A) 44 B) 45 C) 46 D) 47 E) 48

11-)

Bir baba bir miktar parayı Ahmet,Bartu,Can ve Doruk isimli dört çocuğuna aşağıdaki gibi paylaşmıştır.

- Paranın $\frac{1}{3}$ 'ini Doruk almıştır.
- Bartu'nun aldığı para Doruk'un aldığı paranın $\frac{3}{5}$ 'ü kadardır.
- Kalan parayı da Ahmet ve Can eşit olarak paylaşmıştır.

Ahmet'in parası Bartu'nun parasından 120 lira fazla olduğuna göre babanın paylaştığı toplam para kaç liradır?

- A) 2400 B) 2800 C) 3200 D) 3600 E) 4000

12-)

Bir kırtasiyedeki aynı defterlerden 3 tane ve aynı kalemlerden 4 tane alan bir kişi 85 lira ödüyor. Bu kişi bu defterlerden 5 tane ve bu kalemlerden 3 tane alsaydı 105 lira ödeyecekti.

Buna göre bir defter ve bir kalem alan bir kişi kaç lira öder?

- A) 10 B) 15 C) 20 D) 25 E) 30

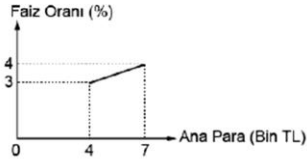
13-)

Bir satıcı elindeki malın önce %10'unu, daha sonra kalan malın %20'sini, en son kalan malın %25'ini satmıştır.

Buna göre başlangıçtaki malın yüzde kaç satılmamıştır?

- A)54 B) 56 C) 58 D) 60 E) 72

14-)

Bir bankanın yatırılan paraya göre yıllık basit faiz oranını gösteren grafik yukarıda verilmiştir.

Buna göre bu bankaya yatırılan 5000 TL 3 yılın sonunda faizi ile birlikte kaç lira olarak çekilir?

- A) 5200 B) 5300 C) 5500 D) 6000 E) 6600

15-)

Bir bankaya dolar olarak yatırılan paraya yıllık % 10, Türk Lirası olarak yatırılan paraya yıllık $\frac{75}{2}$ yıllık faiz veriliyor. 1 doların 2 lira olduğu dönemde bir kişi parasını bir yıl için dolar olarak faize yatırıyor.

Bu kişi bir yıl sonra parasını faizi ile birlikte çektiğinde zararlı çıkmaması için doların bir yıl sonraki değeri en az kaç lira olmalıdır?

- A) 2,2 B) 2,5 C) 2,7 D) 3 E) 3,1

16-)

Deposunda bir miktar benzin bulunan otomobilin deposundaki benzinin %80'i harcadığında deponun doluluk oranı %9 oluyor.

Buna göre başlangıçta deponun yüzde kaç doludur?

- A) 35 B) 40 C) 42 D) 45 E) 48

17-)

A lira %24 basit faiz oranı ile 5 yıllığına, B lira %30 basit faiz oranı ile 8 yıllığına bankaya yatırılıyor.

Elde edilen faiz gelirleri eşit olduğuna göre $\frac{A}{B}$ kaçtır?

- A) $\frac{1}{2}$ B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Bir sürücü benzin fiyatına %20 zam gelince benzin tüketimini %20 azaltıyor.

18-)

Buna göre sürücünün benzine ödediği para yüzde kaç azalmıştır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

19-)

Bir dikdörtgenin uzun kenarının uzunluğu %30 artırılır, kısa kenarının uzunluğu %20 azaltılırsa bu dikdörtgenin alanında nasıl bir değişim olur?

- A) %6 artar. B) %6 azalır.
C) %4 azalır. D) %4 artar.
E) %2 azalır.

20-)

Bir A sayısı B sayısının %30'u, B sayısı ise C sayısının %40'ıdır.

Buna göre A sayısı C sayısının yüzde kaçtır?

- A) 8 B) 12 C) 16 D) 20 E) 24

Bir sınıfta bulunan 45 erkek öğrencinin % 60'ı, kız öğrencilerin ise % 70'i matematik dersinden başarılıdır.

21-)

Tüm sınıfın % 64'ü matematik dersinden başarılı olduğuna göre sınıf mevcudu kaçtır?

- A) 60 B) 64 C) 68 D) 70 E) 75

22-)

Bir araç 1000 kilometrelik bir yolun asfalt kısmını saatte ortalama 90 km, toprak kısmını ise saatte ortalama 40 km hızla tamamlıyor.

Bu araç yolu 15 saatte tamamladığına göre yolun asfalt kısmı kaç kilometredir?

- A) 280 B) 560 C) 720 D) 780 E) 840

- 23-) Dakikadaki hızları 120 m ve 90 m olan iki bisikletli dairesel bir pistin belirli bir noktasından aynı anda ve aynı yönde hareket ediyorlar.

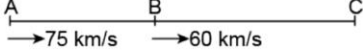
Bu bisikletliler 1 saat sonra tekrar yan yana geldiklerine göre dairesel pistin çevresi kaç metredir?

- A) 1800 B) 2400 C) 3600 D) 5400 E) 7200

- 24-) Bir araç iki kent arasındaki yolu saatte ortalama 90 km hızla gidip hiç mola vermeden saatte ortalama 120 km hızla dönüyor.

Yolculuğu toplam 7 saatte tamamladığına göre bu iki kent arasındaki uzaklık kaç kilometredir?

- A) 240 B) 280 C) 300 D) 320 E) 360

- 25-)

İki otomobil A ve B noktalarından aynı anda ve aynı yönde sırasıyla saatte 75 km ve 60 km hızlarla hareket ediyorlar.

Bu otomobiller C noktasında yan yana geldiklerine göre $\frac{|AB|}{|BC|}$ kaçtır?

- A) $\frac{1}{5}$ B) $\frac{1}{4}$ C) $\frac{1}{3}$ D) $\frac{1}{2}$ E) 1

- 26-) Her sırada iki kişinin oturduğu bir sınıfta, kız öğrencilerin $\frac{1}{2}$ 'si birer erkek öğrenci ile; erkek öğrencilerin $\frac{1}{3}$ 'ü birer kız öğrenci ile aynı sırayı paylaşmaktadır.

Bu sınıfta iki erkek öğrencinin oturduğu sıra sayısı 12 olduğuna göre, sınıftaki toplam sıra sayısı kaçtır?

- A) 24 B) 28 C) 30 D) 32 E) 36
2017 YGS

- 27-) Engin, bir kalıp kek tarifi için malzeme olarak

- 3 bardak un ya da 2 bardak irmik
- 1 bardak süt
- 2 adet yumurta

kullanmaktadır.

6 bardak unu, 4 bardak sütü ve 10 adet yumurtası olan Engin, elindeki unun tamamı bitene kadar bu tarife göre kek yapmıştır. Sonra, elinde un kalmadığından bunun yerine yeterli miktarda irmik kullanarak sütün tamamı bitene kadar tarife göre kek yapmaya devam etmiştir.

Buna göre, son durumda Engin'in elinde kalan yumurta sayısı kaçtır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

2017 YGS

Tablo: Kuruyemişlerin Kütleleri ve Oranları

	Kütle (g)	Oran (%)
Badem	400	
Fındık	560	35
Fıstık	240	
Leblebi		

28-)

Badem, fındık, fıstık ve leblebi karıştırılarak bir kuruyemiş paketi hazırlanmıştır. Yukarıdaki tabloda bu paketeki badem, fındık ve fıstığın kütleleriyle fındığın kütlece yüzde oranı verilmiştir.

Buna göre bu paketeki leblebinin kütlece yüzde oranı kaçtır?

- A) 10 B) 12 C) 15 D) 20 E) 25

29-)

Yamaç, kimya dersindeki deneyde elindeki bir miktar karışıma her seferinde; karışım kaç gram ise o kadar tuz ekleyip elde ettiği karışımdan 4 gram kullanıyor.

Yamaç, üçüncü seferin sonunda elinde karışım kalmadığını fark ediyor ve deneyi sonlandırıyor.

Buna göre, Yamaç deney boyunca toplam kaç gram tuz eklemiştir?

- A) 7 B) 7,5 C) 8 D) 8,5 E) 9
2017 YGS

30-)

Bir terzi ölçüm yapmak için 40 cm ve 50 cm uzunluklarında iki cetvel kullanmaktadır. Zeynep bu terziden 6 metre kumaş sipariş etmiştir. Bu terzi 50 cm uzunluğundaki cetveli kullandığını düşünerek bu siparişi hazırlamış, ancak yanlışlıkla 40 cm uzunluğundaki cetveli kullanmıştır.

Bu yanlış ölçümden dolayı Zeynep, alması gerekenden kaç metre daha az kumaş almıştır?

- A) 0,8 B) 1 C) 1,2 D) 1,5 E) 1,8
2016 YGS

31-)

Bir restoranda 2 pide menüsü alana, 1 sinema bileti hediye edilmektedir. Sinema gişesinde satılan 1 sinema biletinin fiyatı, 1 pide menüsünün fiyatından 5 TL fazladır.

Birlikte sinemaya giden dört arkadaş, bu restorandan 4 menü aralık 2 hediye bilet kazanmış ve diğer 2 bileti de sinema gişesinden satın almışlardır.

Bu dört arkadaş toplam 88 TL harcadığına göre, gişede satılan 1 sinema bileti kaç TL'dir?

- A) 14 B) 15 C) 16 D) 17 E) 18
2016 YGS

32-)

Bir okul müdürü, pazartesi günü okulun bazı öğrencilerine, "Bu iletiyi alan her öğrenci ertesi gün iki öğrenciye göndersin." notu içeren bir elektronik posta gönderiyor. İletiyi alan öğrenciler bu notta yazılanı uyguluyor.

Aynı haftanın cuma günü sonunda bu ileti okuldaki tüm öğrencilere ulaşıyor ve her öğrenci bu iletiyi yalnızca bir kez alıyor.

Okuldaki öğrenci sayısı 930 olduğuna göre, bu ileti başlangıçta kaç öğrenciye gönderilmiştir?

- A) 6 B) 10 C) 15 D) 21 E) 30

2016 YGS

YGS - GEOMETRİ

SEMRA ÖZKURT KARLIDAĞ

MEMİŞ DURSUN

KAMİL GÜN

MEHMET KARADOĞAN

DEVİRİM GÜNDÜZ

DURALİ ÇELİK

Matematik Öğretmenleri

ANTALYA ERÜNAL
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
BİREYSEL ÇALIŞMA-TAKİP SİSTEMİ
YGS-GEOMETRİ DERSİ

KONU SORU DAĞILIMI

YGS GEOMETRİ KONU – SORU DAĞILIMI							
KONULAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Çokgenler	-	-	1	1	1	-	1
Açı – Kenar Bağlılıları	2	1	-	-	-	1	2
Dikdörtgen	-	-	1	-	-	1	-
Kare	-	-	1	-	1	-	1
Eşkenar Dörtgen	1	1	-	-	-	-	-
Daire	-	1	-	-	-	-	-
Düzgün Altıgen	-	1	-	-	1	-	-
Yamuk	-	-	1	-	-	-	-
Katı Cisimler	-	1	1	1	2	2	2
Çember – Daire	2	1	1	1	1	1	3
Analitik Geometri	2	2	2	3	2	1	1
Grafik Okuma	-	-	-	1	-	-	1
Toplam	7	8	8	7	8	7	11

ÇALIŞMA PLANI

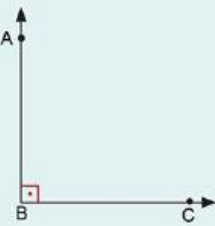
N	TARİH	KONU	
		<ul style="list-style-type: none"> Proje Tanıtım-Bilgilendirme ÖN TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve ön hazır bulunuşluğu kontrol etme) 	
1	Ekim 1	I. KONU Doğruda ve Üçgende Açılar	
		Doğruda ve Üçgende Açılar	
2	Ekim 2	Doğruda ve Üçgende Açılar	
		Doğruda ve Üçgende Açılar	KONU TASARIM TESTİ
3	Ekim 3	II. KONU Üçgenler	
		Üçgenler	
4	Ekim 4	Üçgenler	
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
5	Kasım 1	Üçgenler	KONU TASARIM TESTİ
		III. KONU Benzerlik ve eşlik	
6	Kasım 2	Benzerlik ve eşlik	
		Benzerlik ve eşlik	KONU TASARIM TESTİ
7	Kasım 3	IV. KONU Çokgenler ve dörtgenler	
		Çokgenler ve dörtgenler	
8	Kasım 4	Çokgenler ve dörtgenler	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
9	Kasım 5	V. KONU Katı Cisimler	
10	Aralık 1	Katı Cisimler	KONU TASARIM TESTİ
11	Aralık 2	VI. KONU Analitik Geometri	
12	Aralık 3	Analitik Geometri	KONU TASARIM TESTİ
		Model Sınav-Aylık Değerlendirme Testi	
13	Aralık 4	SON TEST Deneme Sınavı (Genel Değerlendirme – Bilgi düzeyini ve son durumu kontrol etme)	

DERS NOTLARI

I. KONU / DOĞRUDA VE ÜÇGENDE AÇI

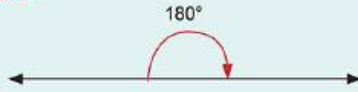
Doğruda Açı:

Dik Açı:

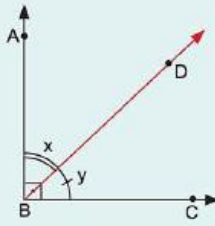
$m(\widehat{ABC}) = 90^\circ$
 $[BA \perp BC]$

Doğru Açı:

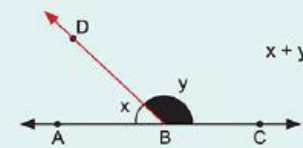
180°

• Tümler Açı:

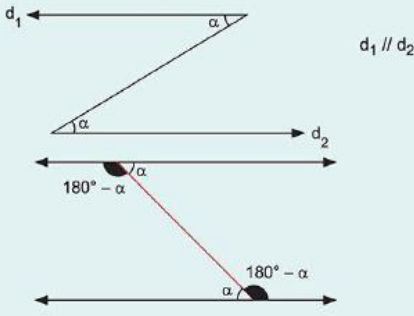
Birbirini 90° ye tamamlayan komşu açılardır.
 $x + y = 90^\circ$

• Bütünler Açı:

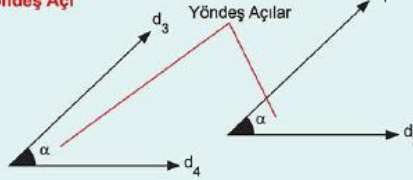
Birbirini 180° ye tamamlayan komşu açılardır.
 $x + y = 180^\circ$

• İç Ters Açı (Z Kuralı)

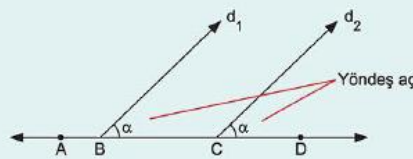

$d_1 // d_2$

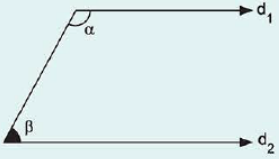
• Yöndeş Açı

$d_1 // d_3$
 $d_2 // d_4$

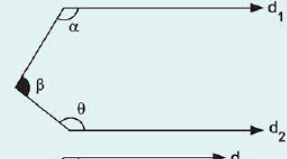
$d_1 // d_2$

$d_1 // d_2$
 $\alpha + \beta = 180^\circ$

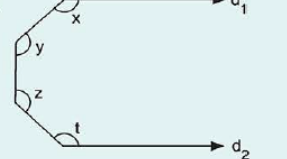
Sonuçlar:

1.

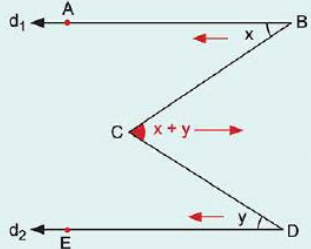

$d_1 // d_2$
 $\alpha + \beta + \theta = 360^\circ$

2.

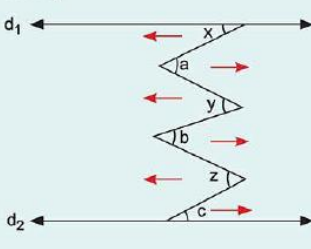

$d_1 // d_2$
 $x + y + z + t = 540^\circ$

$d_1 // d_2$ ise,
 $x + y = m(\widehat{BCD})$

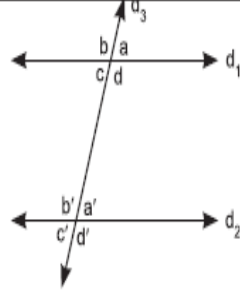
Sonuç:

$d_1 // d_2$
 $x + y + z = a + b + c$ olur.

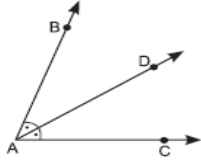
YÖNDEŞ - İÇ TERS - DIŞ TERS AÇILAR :

$d_1 // d_2$ olmak üzere,
 a ile a' yöndeş, $a = a'$
 d ile b' içters, $b' = d$
 a ile c' dış ters, $a = c'$
 a' ile d karşı durumlu
açılardır.
 $a' + d = 180^\circ$

AÇI ORTAY:

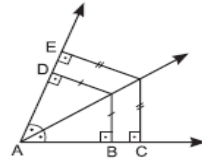
Bir açığı ölçüleri eşit iki açıya ayıran ışına açıortay denir.

$$m(\widehat{BAD}) = m(\widehat{DAC})$$

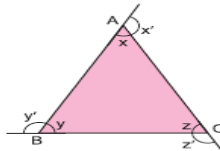
Bir açının açıortayı üzerinde alınan her nokta, açının kenarlarına eşit uzaklıktadır.
Açı ölçü birimleri arasında

$$\frac{D}{180} = \frac{R}{\pi} \text{ bağıntısı vardır.}$$

ÜÇGENDE AÇI ÖZELLİKLERİ

1. Üçgenin iç açılarının ölçüleri toplamı 180° dir.
 $x + y + z = 180^\circ$

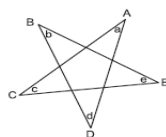
2. Üçgenin dış açılarının ölçüleri toplamı 360° dir.
 $x' + y' + z' = 360^\circ$

3. Bir dış açının ölçüsü kendisine komşu olmayan iki iç açının ölçüleri toplamına eşittir.

$$x' = y + z \quad y' = x + z \quad z' = x + y$$

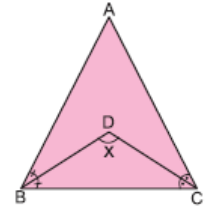
10.

$$a + b + c + d + e = 180^\circ$$

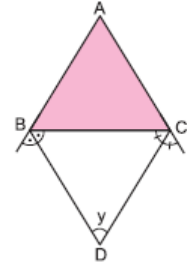
4. İki iç açıortayın kesişmesiyle oluşan açının ölçüsü:

$$x = 90^\circ + \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

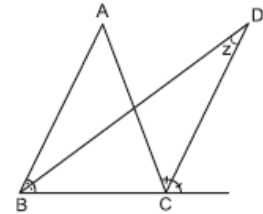
5. İki dış açıortayın kesişmesiyle oluşan açının ölçüsü :

$$y = 90^\circ - \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

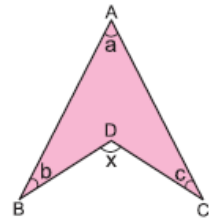
6. Bir iç açıortay ile bir dış açıortayın kesişmesiyle oluşan açının ölçüsü :

$$z = \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

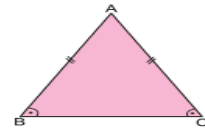

7. Üçgenin bir kenarı içe büküldüğünde oluşan açının ölçüsü

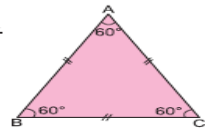
$$x = a + b + c$$

8. İkizkenar üçgeninin taban açılarının ölçüleri eşittir.
 $|AB| = |AC| \Leftrightarrow m(\widehat{B}) = m(\widehat{C})$

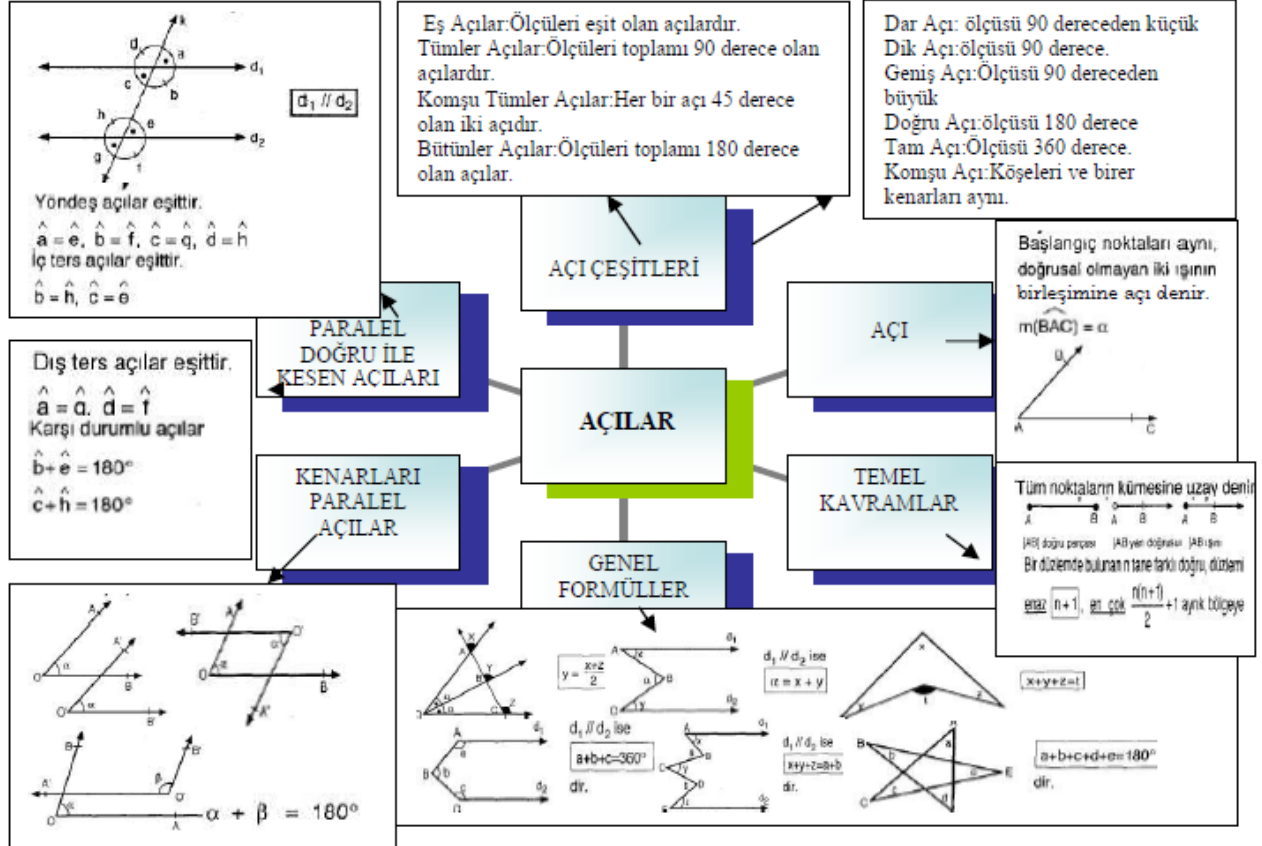

9. Eşkenar üçgenin açılarının ölçüleri eşit olup her biri 60° dir.
 $|AB| = |AC| = |BC| \Leftrightarrow m(\widehat{A}) = m(\widehat{B}) = m(\widehat{C}) = 60^\circ$

KAVRAM HARİTALARI

I. KONU / DOĞRUDA VE ÜÇGENDE AÇI

Bir üçgenin iç açılarının ölçüleri toplamı 180° dir.
Bir üçgenin dış açılarının ölçüleri toplamı 360° dir.

$\alpha + x = 180^\circ$
 $\beta + y = 180^\circ$
 $\theta + z = 180^\circ$

Bir üçgenin bir dış açısının ölçüsü, kendisine komşu olmayan iki iç açısının ölçülerini toplamına eşittir.

Bir üçgenin iki iç açısının açıortayları arasındaki açı:

$m(\widehat{BIC}) = 90^\circ + \frac{m(\widehat{A})}{2}$
 $90^\circ < m(\widehat{BIC}) < 180^\circ$ dir.

Bir üçgende bir köşeye ait yükseklikler, iç açıortay arasında kalan açının ölçüsü:

$m(\widehat{HAN}) = \frac{m(\widehat{B}) - m(\widehat{C})}{2}$

İç açılarından birinin ölçüsü 90° den büyük olan üçgenlerdir.

$\alpha > 90^\circ$
 $\beta < 90^\circ$
 $\theta < 90^\circ$

İç açılarından herbirinin ölçüsü 90° den küçük olan üçgenlerdir.

$\alpha < 90^\circ$
 $\beta < 90^\circ$
 $\theta < 90^\circ$

Bir açısının ölçüsü 90° olan üçgenlerdir.
 $m(\widehat{ABC}) = 90^\circ$

AÇILARINA GÖRE ÜÇGENLER

ÜÇGENDE AÇILAR

TEMEL KAVRAMLAR

GENEL FORMÜLLER

Bir üçgende iki dış açının açıortayları arasındaki kalan açının ölçüsü:

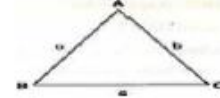
$m(\widehat{BKC}) = 90^\circ - \frac{m(\widehat{A})}{2}$
 $m(\widehat{BKC}) = \frac{m(\widehat{B}) + m(\widehat{C})}{2}$

Bir üçgende bir iç açıortay ve bir dış açıortay arasındaki açı:

$m(\widehat{BTC}) = \frac{m(\widehat{A})}{2}$ dir.

Eşkenar üçgenin her iç açısının ölçüsü 60° , her dış açısının ölçüsü 120° dir.
İkizkenar dik üçgenin her dar açısının ölçüsü 45° dir.

Doğrusal olmayan A, B ve C noktalarını birleştiren; [AB], [BC] ve [AC] doğru parçalarının birleşim kümesine ABC üçgeni denir ve \widehat{ABC} şeklinde gösterilir.

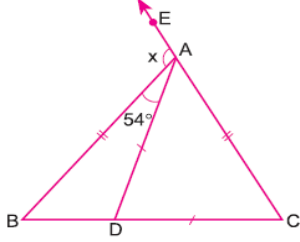
KONU TASARIM

I. KONU / DOĞRUDA VE ÜÇGENDE AÇI

1. İç açılarının ölçüsü 5, 12, 13 sayıları ile orantılı olan bir üçgende en büyük iç açının ölçüsü kaç derecedir?

A) 24 B) 42 C) 54 D) 78 E) 84

2.

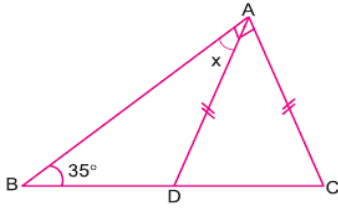

Şekilde
 $|AB| = |AC|$
 $|AD| = |DC|$
 $m(\widehat{DAB}) = 54^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{BAE}) = x$ kaç derecedir?

A) 84 B) 92 C) 102 D) 114 E) 120

3.

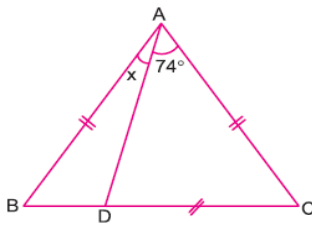

Şekilde
 $|AD| = |AC|$
 $[BA] \perp [AC]$
 $m(\widehat{ABC}) = 35^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{DAB}) = x$ kaç derecedir?

A) 50 B) 45 C) 40 D) 30 E) 20

4.

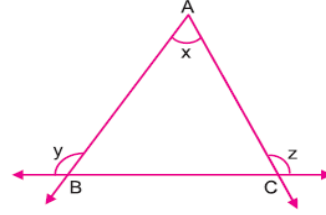

Şekilde
 $|AB| = |AC| = |DC|$
 $m(\widehat{DAC}) = 74^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{DAB}) = x$ kaç derecedir?

A) 28 B) 34 C) 42 D) 50 E) 52

5.

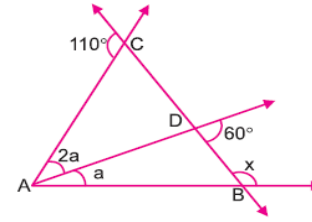

Şekilde verilen açı ölçülerine göre,
 $y + z = 250^\circ$

olduğuna göre, x kaç derecedir?

A) 80 B) 70 C) 60 D) 54 E) 50

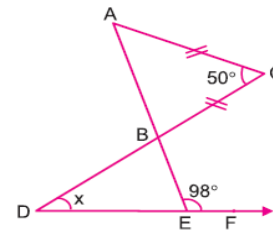
6.

Şekildeki verilere göre,
 x kaç derecedir?

A) 115 B) 125 C) 135 D) 145 E) 155

7.

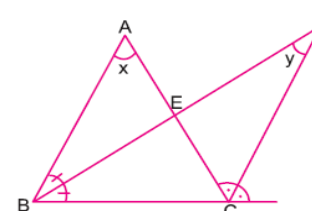

Şekilde
 $m(\widehat{ACB}) = 50^\circ$
 $m(\widehat{AEF}) = 98^\circ$
 $|AC| = |CB|$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{BDF}) = x$ kaç derecedir?

A) 31 B) 32 C) 33 D) 34 E) 35

8.

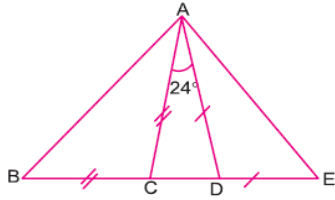
ABC üçgeninde
[BE] iç açtırtay
[CD] dış açtırtay
 $m(\widehat{A}) = x^\circ$
 $m(\widehat{D}) = y^\circ$
 $x + y = 54^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

A) 36 B) 32 C) 30 D) 27 E) 18

1- D 2- A 3- E 4- C 5- B 6- D 7- C 8- A

9.

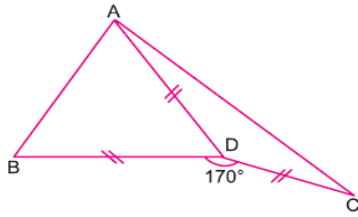

ABC üçgeninde
 $|AD| = |DE|$
 $|AC| = |BC|$
 $m(\widehat{CAD}) = 24^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{BAE})$ kaç derecedir?

- A) 96 B) 98 C) 100 D) 102 E) 104

10.

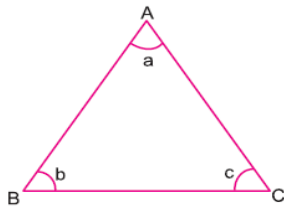

Şekilde
 $|AD| = |BD| = |DC|$
 $m(\widehat{BDC}) = 170^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{BAC})$ kaç derecedir?

- A) 45 B) 55 C) 65 D) 75 E) 85

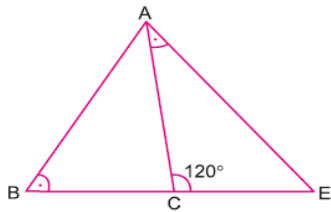
11.

ABC üçgeninin iç açıları arasında
 $a + b < 9c$ bağıntısı varsa, **c açısı en az kaç derecedir?**

- A) 17 B) 18 C) 19 D) 20 E) 21

12.

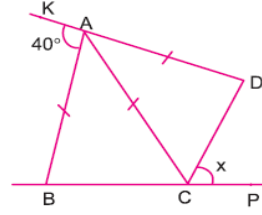

ABC üçgeninde,
 $m(\widehat{CBA}) = m(\widehat{CAE})$
 $m(\widehat{ECA}) = 120^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{BAE})$ kaç derecedir?

- A) 120 B) 110 C) 100 D) 90 E) 80

13.

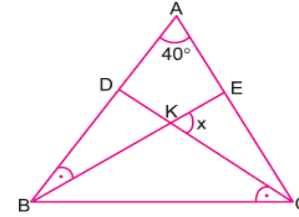

Şekilde
 $|AB| = |AC| = |AD|$ ve
 $m(\widehat{KAB}) = 40^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{DCP}) = x$ kaç derecedir?

- A) 40 B) 50 C) 60 D) 70 E) 80

14.

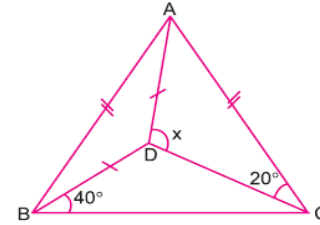

ABC üçgeninde
 $|AB| = |AC|$
 $m(\widehat{ABE}) = m(\widehat{BCD})$
 $m(\widehat{BAC}) = 40^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{EKC}) = x$ kaç derecedir?

- A) 70 B) 75 C) 80 D) 85 E) 90

15.

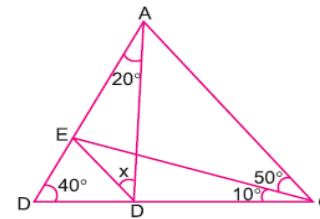

ABC üçgeninde
 $|AB| = |AC|$
 $|AD| = |DB|$
 $m(\widehat{DBC}) = 40^\circ$
 $m(\widehat{BAC}) = 80^\circ$
 $m(\widehat{DCA}) = 20^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $m(\widehat{ADC}) = x$ kaç derecedir?

- A) 90 B) 95 C) 100 D) 105 E) 110

16.

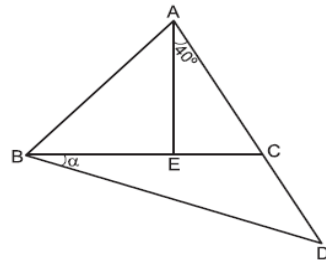

Şekildeki verilere göre,
 $m(\widehat{ADE}) = x$ kaç derecedir?

- A) 75 B) 80 C) 85 D) 90 E) 95

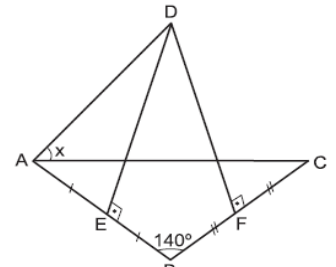
9-D 10-E 11-C 12-A 13-D 14-A 15-A 16-B

1. ABD üçgeninde
 $|AE| = |AC| = |BC|$
 $|BE| = |CD|$
 $m(\widehat{EAC}) = 40^\circ$
 olduğuna göre
 $m(\widehat{CBD}) = \alpha$
 kaç derecedir?

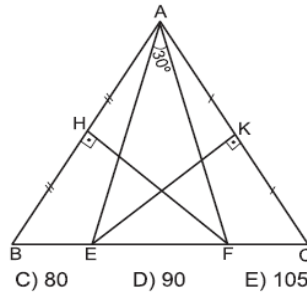

- A) 15 B) 25 C) 35 D) 45 E) 55

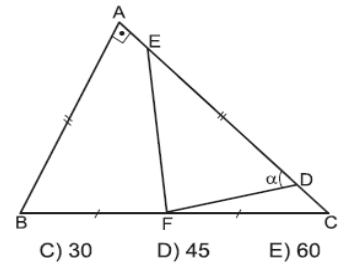
5. ABC bir üçgen
 $|AB| \perp |DE|$
 $|BC| \perp |DF|$
 $|AE| = |EB|$
 $|BF| = |FC|$
 $m(\widehat{ABC}) = 140^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{DAC}) = \alpha$
 kaç derecedir?
 A) 55 B) 50 C) 40 D) 35 E) 20

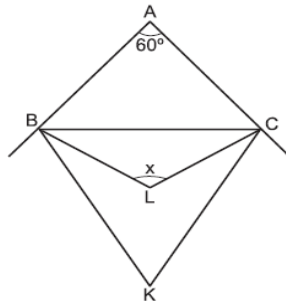
2. ABC üçgen
 $|EK| \perp |AC|$
 $|FH| \perp |AB|$
 $|AK| = |KC|$
 $|AH| = |HB|$
 $m(\widehat{EAF}) = 30^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{BAC})$
 kaç derecedir?
 A) 70 B) 75 C) 80 D) 90 E) 105

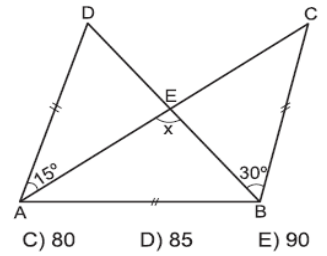
6. BAC dik üçgen
 $|BF| = |FC|$
 $|AB| = |ED|$
 $|AE| = |DC|$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{EDF}) = \alpha$
 kaç derecedir?
 A) 15 B) 25 C) 30 D) 45 E) 60

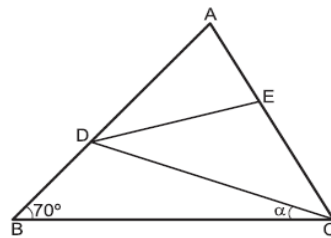
3. K; ABC üçgeninin
 dış açıortaylarının
 L; KBC üçgeninin
 iç açıortaylarının
 kesim noktasıdır.
 $m(\widehat{CAB}) = 60^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{CLB}) = x$
 kaç derecedir?
 A) 110 B) 115 C) 120 D) 125 E) 130

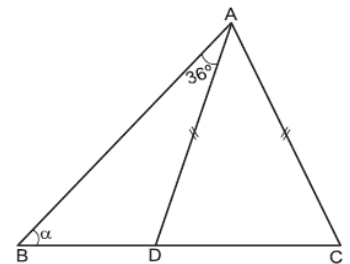
7. Şekilde
 $|AD| = |AB| = |BC|$
 $m(\widehat{DAE}) = 15^\circ$
 $m(\widehat{EBC}) = 30^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{AEB}) = x$
 kaç derecedir?
 A) 70 B) 75 C) 80 D) 85 E) 90

4. ABC üçgeninde
 $|AD| = |DE| = |EC|$
 $|AE| = |BD|$
 $m(\widehat{ABC}) = 70^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{DCB}) = \alpha$
 kaç derecedir?
 A) 50 B) 40 C) 30 D) 20 E) 10

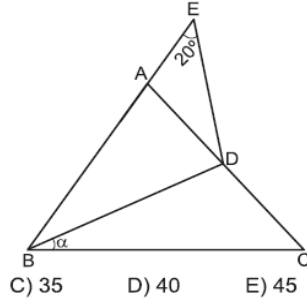

8. ABC üçgeninde
 $|AB| = |BC|$
 $|AD| = |AC|$
 $m(\widehat{BAD}) = 36^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{B}) = \alpha$
 kaç derecedir?
 A) 50 B) 48 C) 42 D) 36 E) 34

1- A 2- B 3- C 4- A 5- B 6- D 7- B 8- D

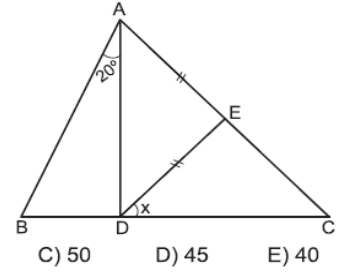
9. ABC eşkenar üçgen
 $|AE| = |DC|$
 $m(\widehat{DEB}) = 20^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{DBC}) = \alpha$
 kaç derecedir?

A) 20 B) 30

C) 35 D) 40 E) 45

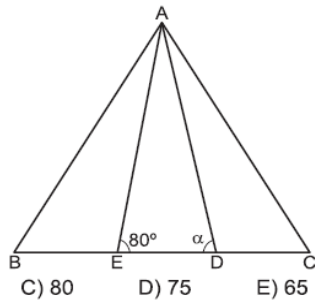
13. ABC üçgen
 $|AC| = |BC|$
 $|AE| = |ED|$
 $m(\widehat{BAD}) = 20^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{EDC}) = x$
 kaç derecedir?

A) 60 B) 55

C) 50 D) 45 E) 40

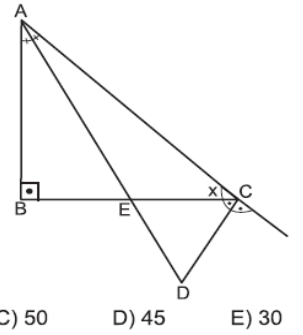
10. Şekilde
 $m(\widehat{DAB}) = m(\widehat{C})$
 $m(\widehat{EAC}) = m(\widehat{B})$
 $m(\widehat{AED}) = 80^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{ADE}) = \alpha$
 kaç derecedir?

A) 90 B) 85

C) 80 D) 75 E) 65

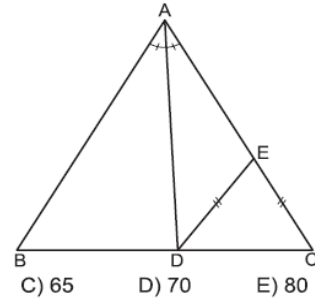
14. [AE] açkırtay
 [CD] açkırtay
 $m(\widehat{ADC}) = 3m(\widehat{BAE})$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{BCA}) = x$
 kaç derecedir?

A) 75 B) 60

C) 50 D) 45 E) 30

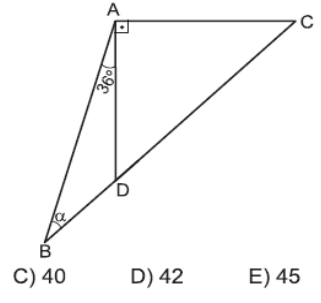
11. ABC üçgeninde
 [AD] açkırtay
 $|ED| = |EC|$
 $m(\widehat{ADE}) = 2m(\widehat{ABC})$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{BAD})$
 kaç derecedir?

A) 40 B) 60

C) 65 D) 70 E) 80

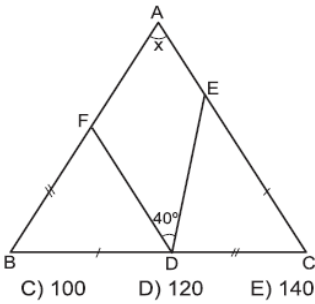
15. ABC üçgeninde
 $[DA] \perp [AC]$
 $|DC| = 2 \cdot |AB|$
 $m(\widehat{BAD}) = 36^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{ABD}) = \alpha$
 kaç derecedir?

A) 36 B) 38

C) 40 D) 42 E) 45

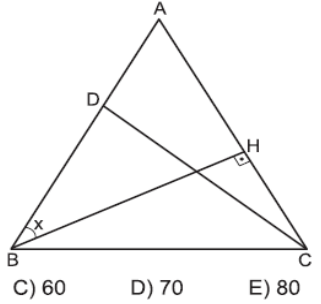
12. ABC ikizkenar üçgen
 $|AB| = |AC|$
 $|DC| = |BF|$
 $|EC| = |BD|$
 $m(\widehat{FDE}) = 40^\circ$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{BAC}) = x$
 kaç derecedir?

A) 60 B) 80

C) 100 D) 120 E) 140

16. Şekilde
 $|AB| = |AC|$
 $[BH] \perp [AC]$
 $m(\widehat{ACD}) = 20^\circ$
 $|CD| = 2|BH|$
 olduğuna göre,
 $m(\widehat{ABH}) = x$
 kaç derecedir?

A) 40 B) 50

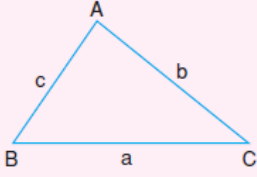
C) 60 D) 70 E) 80

DERS NOTLARI

II. ÜNİTE / ÜÇGENLER

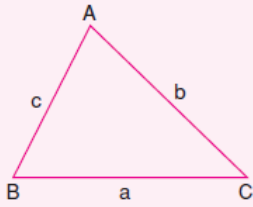
ÜÇGENİN KENARLARI ve AÇILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

➡ Bir üçgende iki kenardan büyük olanın karşısındaki açının ölçüsü, küçük olanın karşısındaki açının ölçüsünden büyüktür.

$a > b > c$ ise $m(\widehat{A}) > m(\widehat{B}) > m(\widehat{C})$ olur.

➡ Bir üçgende, bir kenar uzunluğu, diğer iki kenarın uzunlukları toplamından küçük, farkının mutlak değerinden büyüktür.

$$|b - c| < a < b + c$$

➡ Bir ABC üçgeninde;

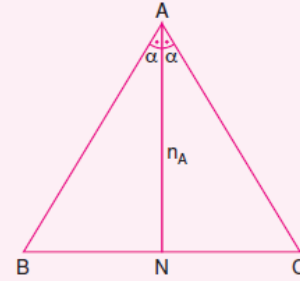
$$m(\widehat{A}) = 90^\circ \Rightarrow a = \sqrt{b^2 + c^2}$$

$$m(\widehat{A}) < 90^\circ \Rightarrow a < \sqrt{b^2 + c^2}$$

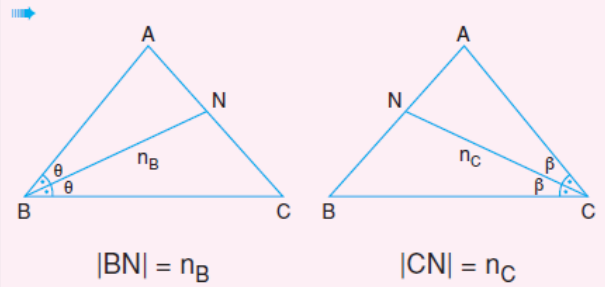
$$m(\widehat{A}) > 90^\circ \Rightarrow a > \sqrt{b^2 + c^2} \text{ dir.}$$

ÜÇGENDE AÇIORTAY

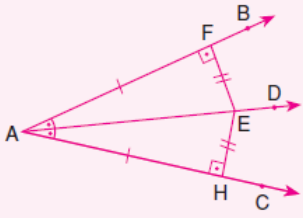
Üçgenin herhangi bir açısını eş iki parçaya bölen ışının, köşe ile karşı kenar arasında kalan parçasına, üçgenin o köşesine ait açıortayı denir.

[AN], BAC açısına ait iç açıortay olup, $|AN| = n_A$ ile gösterilir.

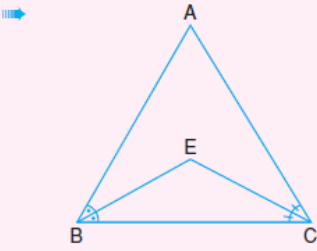
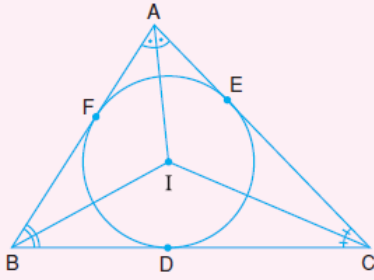

➡ Açıortay doğrusu üzerindeki herhangi bir noktadan kollara çizilen dikmelerin uzunlukları birbirine eşittir.

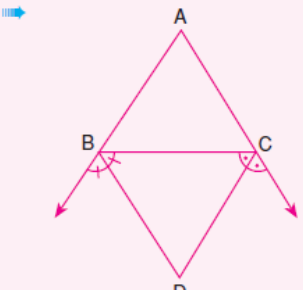

$\widehat{FAE} \cong \widehat{HAE}$ olup,
 $|EF| = |EH|$ ve
 $|AF| = |AH|$ dir.

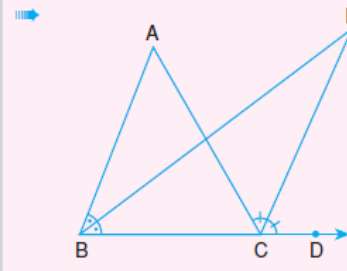
⇒ Bir üçgende iç açıortaylar bir noktada keşir. Bu nokta üçgenin iç teğet çemberinin merkezidir.

$$m(\widehat{BEC}) = 90^\circ + \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

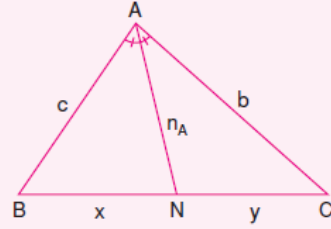
$$m(\widehat{BDC}) = 90^\circ - \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

$$m(\widehat{BEC}) = \frac{m(\widehat{A})}{2}$$

İç Açıortay Teoremi

Bir üçgende bir iç açıortayın karşı kenar üzerinde ayırdığı parçaların uzunlukları oranı, bu parçalara bitişik kenarların uzunlukları oranına eşittir.

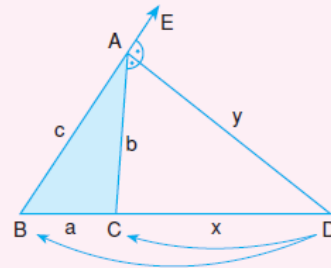

$$\frac{x}{y} = \frac{c}{b}$$

$$n_A = \sqrt{c \cdot b - x \cdot y}$$

Dış Açıortay Teoremi

Bir ABC üçgeninde, A açısının dış açıortayı, [BC] kenarının uzantısını D noktasında kesiyor.

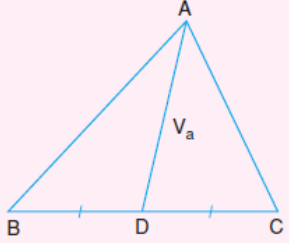

$$\frac{x}{x+a} = \frac{b}{c}$$

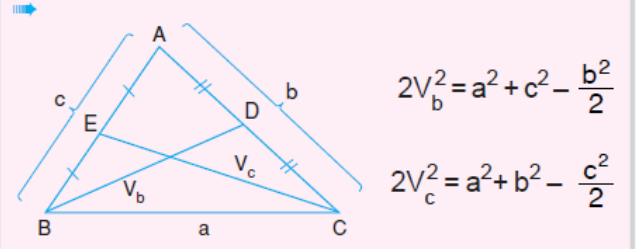
$$y = \sqrt{x \cdot (x+a) - b \cdot c}$$

ÜÇGENDE KENARORTAY

Üçgenlerde, kenarların orta noktalarını karşılarındaki köşelerle birleştiren doğru parçalarına kenarortay denir.

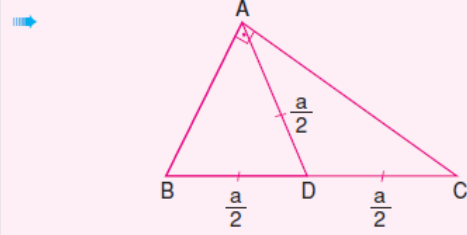

$$|AD| = V_a$$

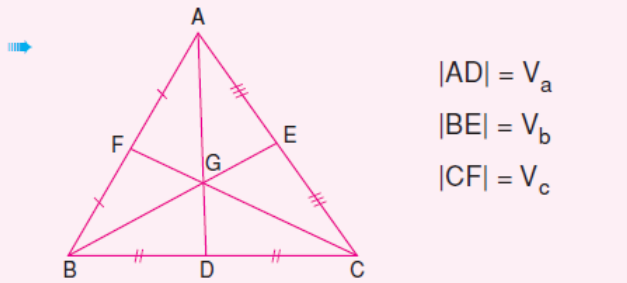

$$2V_b^2 = a^2 + c^2 - \frac{b^2}{2}$$

$$2V_c^2 = a^2 + b^2 - \frac{c^2}{2}$$

Bir dik üçgende hipotenüze ait kenarortay uzunluğu hipotenüsün yarısına eşittir.

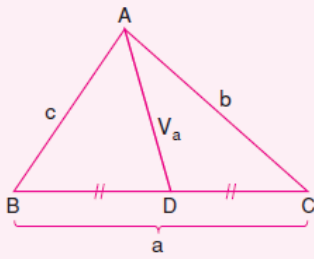
$$|AD| = V_a$$

$$|BE| = V_b$$

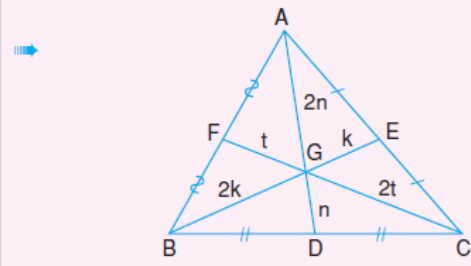
$$|CF| = V_c$$

Bir üçgenin kenarortayları bir noktada kesişirler. Bu kesişme noktasına üçgenin ağırlık merkezi denir ve genellikle G harfi ile gösterilir.

Kenarortay Teoremi

$$2V_a^2 = b^2 + c^2 - \frac{a^2}{2}$$

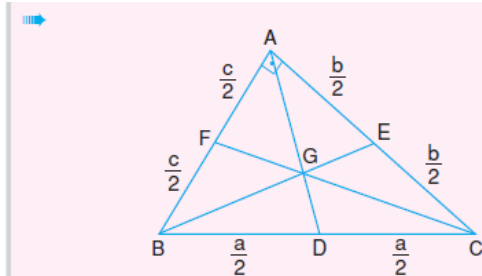

G ağırlık merkezi ise

$$|GD| = \frac{1}{2} \cdot |AG|$$

$$|GE| = \frac{1}{2} \cdot |BG|$$

$$|GF| = \frac{1}{2} \cdot |CG|$$

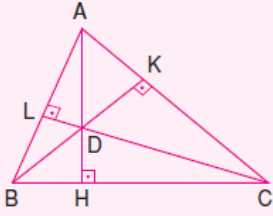
ABC üçgeninde $m(\hat{A}) = 90^\circ$ ve G ağırlık merkezi ise $5V_a^2 = V_b^2 + V_c^2$ bağıntısı vardır.

ÜÇGENİN KENAR ORTA DİKMELERİ

Üçgenin kenar orta dikmeleri bir noktada kesişir. Bir doğru parçasının orta dikmesi üzerinde alınan her nokta, doğru parçasının uç noktalarına eşit uzaklıktadır.

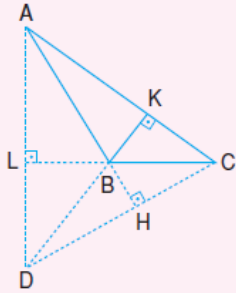
ÜÇGENDE YÜKSEKLİK

Bir üçgende, bir köşeden karşı kenara veya bu kenarın uzantısına çizilen dik doğru parçasına, üçgenin bu kenarına ait yüksekliği denir.

ABC dar açılı üçgeninde diklik merkezi D noktasıdır.

$$|AH| = h_a, |BK| = h_b, |CL| = h_c$$

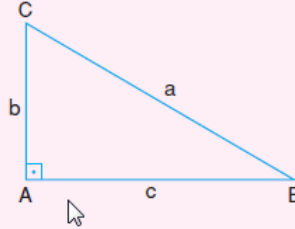
ABC geniş açılı üçgeninde diklik merkezi D noktasıdır.

$$|AL| = h_a, |BK| = h_b, |CH| = h_c$$

DİK ÜÇGEN

Pisagor Teoremi

Bir dik üçgende, hipotenüsün uzunluğunun karesi, dik kenarların uzunluklarının kareleri toplamına eşittir.

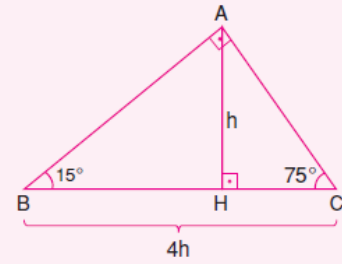
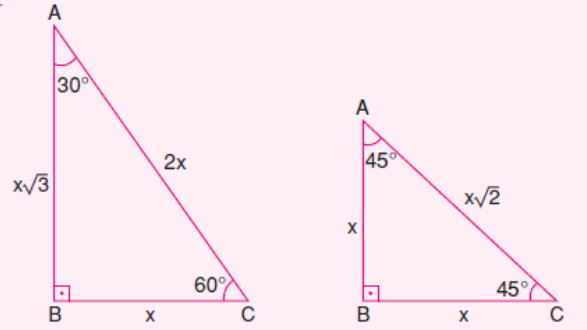

$$a^2 = b^2 + c^2$$

$k \in \mathbb{R}^+$ olmak üzere, kenar uzunlukları;

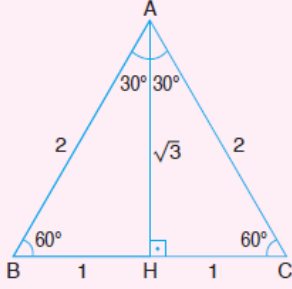
- 3k , 4k , 5k
- 5k , 12k , 13k
- 8k , 15k , 17k
- 7k , 24k , 25k

olan üçgenler birer dik üçgendir.

$$|BC| = 4 \cdot |AH|$$

Ölçüleri 30° ve 60° Olan Açların Trigonometrik Oranları

ABH dik üçgeninde,

$$\sin 30^\circ = \frac{|BH|}{|AB|} = \frac{1}{2}, \quad \cos 30^\circ = \frac{|AH|}{|AB|} = \frac{\sqrt{3}}{2}$$

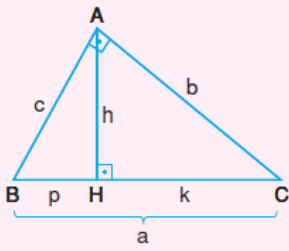
$$\tan 30^\circ = \frac{|BH|}{|AH|} = \frac{1}{\sqrt{3}}, \quad \cot 30^\circ = \frac{|AH|}{|BH|} = \sqrt{3}$$

$$\sin 60^\circ = \frac{|AH|}{|AB|} = \frac{\sqrt{3}}{2}, \quad \cos 60^\circ = \frac{|BH|}{|AB|} = \frac{1}{2}$$

$$\tan 60^\circ = \frac{|AH|}{|BH|} = \sqrt{3}, \quad \cot 60^\circ = \frac{|BH|}{|AH|} = \frac{1}{\sqrt{3}}$$

$$\alpha + \beta = 90^\circ \Rightarrow \begin{cases} \sin \alpha = \cos \beta \\ \tan \alpha = \cot \beta \end{cases}$$

Öklid Bağlıları

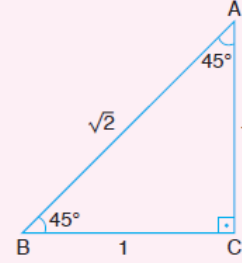
$$h^2 = p.k$$

$$b^2 = k.a$$

$$c^2 = p.a$$

$$a.h = b.c$$

Ölçüsü 45° Olan Açının Trigonometrik Oranları

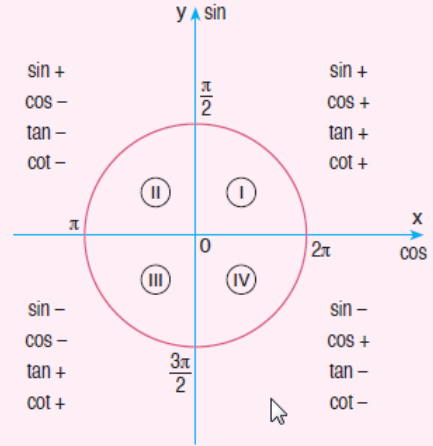
$$\sin 45^\circ = \frac{|AC|}{|AB|} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2}$$

$$\cos 45^\circ = \frac{|BC|}{|AB|} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2}$$

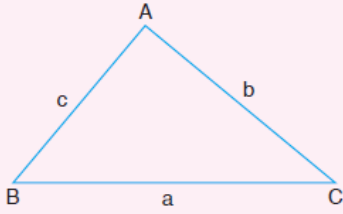
$$\tan 45^\circ = \frac{|AC|}{|BC|} = 1$$

$$\cot 45^\circ = \frac{1}{\tan 45^\circ} = 1$$

TRİGONOMETRİK FONKSİYONLARIN BİRİM ÇEMBERİN BÖLGELERİNDEKİ İŞARETLERİ

KOSİNÜS TEOREMİ

Bir ABC üçgeninde kenar uzunlukları a, b, c ve bu kenarlara ait açılar A, B, C olmak üzere

$$a^2 = b^2 + c^2 - 2bc \cdot \cos A$$

$$b^2 = a^2 + c^2 - 2ac \cdot \cos B$$

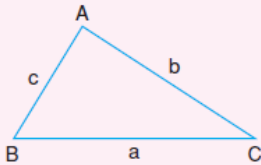
$$c^2 = a^2 + b^2 - 2ab \cdot \cos C \text{ dir.}$$

ÜÇGENSEL BÖLGENİN ALANI

$$\Rightarrow A(ABC) = \frac{a \cdot h_a}{2} = \frac{b \cdot h_b}{2} = \frac{c \cdot h_c}{2} \text{ dir.}$$

⇒ Bir dik üçgenin alanı, dik kenar uzunluklarının çarpımının yarısına eşittir.

⇒ Bir kenar uzunluğu a olan ABC eşkenar üçgeninde $h = \frac{a\sqrt{3}}{2}$ ve $A(ABC) = \frac{a^2\sqrt{3}}{4}$ tür.

$$\Rightarrow u = \frac{a+b+c}{2} \text{ olmak üzere,}$$

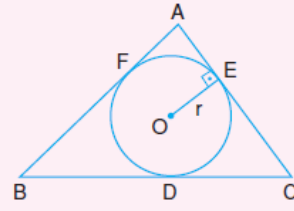
$$A(ABC) = \sqrt{u(u-a)(u-b)(u-c)} \text{ dir.}$$

$$\Rightarrow A(ABC) = \frac{1}{2} a \cdot b \cdot \sin \widehat{C}$$

$$= \frac{1}{2} a \cdot c \cdot \sin \widehat{B}$$

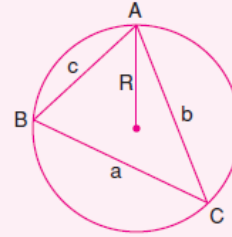
$$= \frac{1}{2} b \cdot c \cdot \sin \widehat{A}$$

⇒ ABC üçgeninde içteğet çemberin yarıçapı r ve $u = \frac{a+b+c}{2}$ olmak üzere,

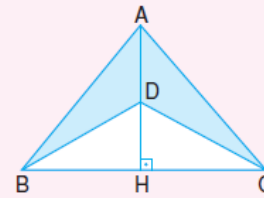
$$A(ABC) = u \cdot r$$

⇒ ABC üçgeninin çevrel çemberinin yarıçapı R olmak üzere,

$$A(ABC) = \frac{a \cdot b \cdot c}{4R}$$

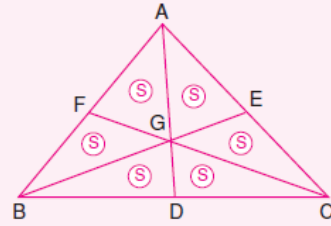
⇒ ABC üçgeninde $[AH] \perp [BC]$ olmak üzere,

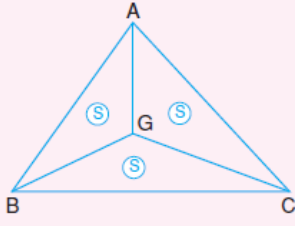
$$A(ABC) = \frac{|AD| \cdot |BC|}{2}$$

⇒ Yükseklikleri eş olan üçgenlerin alanları oranı tabanları oranına eşittir.

⇒ ABC üçgeninde, üç kenarortay çizildiğinde oluşan 6 üçgenin alanları eşittir.

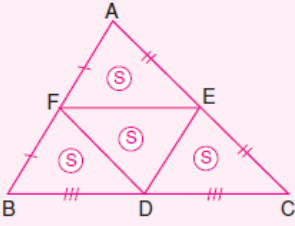

→ ABC üçgeninde G, ağırlık merkezi ise,

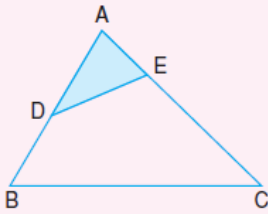
$A(ABG) = A(AGC) = A(BCG)$ dir.

→

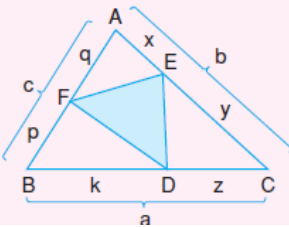
$A(AFE) = A(FBD) = A(FDE) = A(DCE)$

→

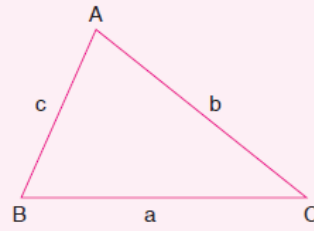
$$\frac{A(ADE)}{A(ABC)} = \frac{|AD| \cdot |AE|}{|AB| \cdot |AC|}$$

→

$$\frac{A(FDE)}{A(ABC)} = \frac{x \cdot z \cdot p + y \cdot k \cdot q}{a \cdot b \cdot c}$$

SİNÜS TEOREMİ

$$\frac{a}{\sin A} = \frac{b}{\sin B} = \frac{c}{\sin C}$$

KAVRAM HARİTALARI

II. ÜNİTE / ÜÇGENLER

$\frac{|NC|}{|NB|} = \frac{|AC|}{|AB|}$
 $\frac{m}{n} = \frac{b}{c}$
 $|AN| = |CN|$
 $|AB| = |BC|$
 $|h_A| = |AN| = \sqrt{b \cdot c - m \cdot n}$
 $|h_A| = |AN'| = \sqrt{x \cdot (x+a) - b \cdot c}$

İKİZKENAR ÜÇGEN
 $a = b$
 $h = \sqrt{a^2 - \frac{c^2}{4}}$
 $2x + y = 2h_a$

DİK ÜÇGEN
 $a^2 = b^2 + c^2$
 $h^2 = p \cdot k$
 $b^2 = p \cdot a$
 $c^2 = k \cdot a$

ÖZEL ÜÇGENLER
EŞKENAR ÜÇGEN
 $a = b = c$
 $R = 2r = \frac{2h}{3} = \frac{a\sqrt{3}}{3}$

AÇIORTAY
KENARORTAY
 $4(h^2 + v^2 + v'^2) = 3(a^2 + b^2 + c^2)$
 $2ax = (b^2 - c^2)$
 $h^2 + m^2 = \frac{b^2 + c^2}{4}$
 $h^2 + n^2 = \frac{b^2 + c^2}{4}$

ALAN
 $A(ABC) = \frac{1}{2} |u| \cdot |v|$
 $A(ABC) = \frac{1}{2} |u| \cdot |v| \cdot \sin \alpha$
 $A(ABC) = \frac{1}{2} |u| \cdot |v| \cdot \cos \alpha$

BENZERLİK ALAN ÖZEL TEOREMLER
BENZERLİK
ÖZEL TEOREMLER
 $|DB| \cdot |CF| = |AE| \cdot |AD|$
 $|EB| \cdot |FA| = |DC| \cdot |AD|$
 $|IB| \cdot |EC| = |FA| \cdot |AD|$
 $|IC| \cdot |EA| = |DB| \cdot |AD|$

ÜÇGENDE AÇI KENAR BAĞINTILARI
 $a < b < c \Rightarrow h_a > h_b > h_c$
 $a < b < c \Rightarrow \theta_a > \theta_b > \theta_c$
 $a < b < c \Rightarrow r_a > r_b > r_c$

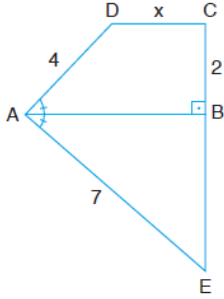
$u = \frac{a+b+c}{2} = \frac{C}{2}$
 $u < h_a + h_b + h_c < 2u$
 $u < \theta_a + \theta_b + \theta_c < 2u$
 $u < r_a + r_b + r_c < 2u$

$a^2 = b^2 + c^2 - 2bc \cdot \cos \alpha$
 $|DE| = \frac{|BC|}{2}$

KONU TASARIM

II. KONU / ÜÇGENLER

1.
2012 – LYS

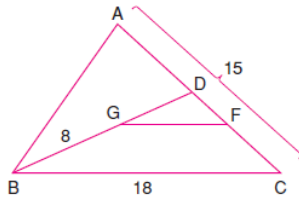
ABCD bir dik yamuk
 $m(\widehat{DAB}) = m(\widehat{BAE})$
 $AB \perp CE$
 $|BC| = 2 \text{ cm}$
 $|AD| = 4 \text{ cm}$
 $|AE| = 7 \text{ cm}$
 $|DC| = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm dir?

- A) $\frac{5}{2}$ B) $\frac{8}{3}$ C) $\frac{9}{4}$ D) $\frac{2\sqrt{5}}{3}$ E) $\frac{3\sqrt{3}}{2}$

2.
2011 – LYS

$GF \parallel BC$
[BD] kenarortay
 $|AC| = 15 \text{ cm}$
 $|BC| = 18 \text{ cm}$
 $|BG| = 8 \text{ cm}$

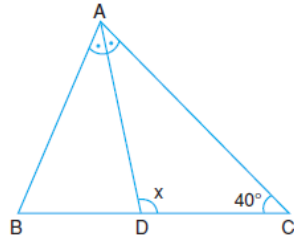

Şekildeki G noktası ABC üçgeninin ağırlık merkezidir. Buna göre, DGF üçgeninin çevresi kaç cm dir?

- A) 11 B) 12 C) 13 D) $\frac{23}{2}$ E) $\frac{25}{2}$

3.
2011 – YGS

ABC bir ikizkenar
üçgen
[AD] açıortay
 $m(\widehat{ACB}) = 40^\circ$
 $m(\widehat{ADC}) = x$

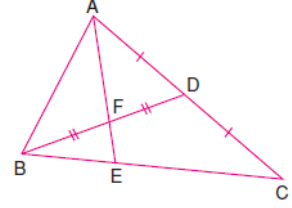

Yukarıdaki ABC ikizkenar üçgeninde,
 $|AC| = |BC|$ olduğuna göre, x kaç derecedir?

- A) 105 B) 110 C) 115 D) 120 E) 125

4.
2011 – YGS

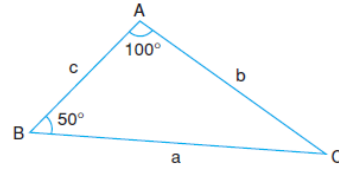
ABC bir üçgen
 $|AD| = |DC|$
 $|BF| = |FD|$

Yukarıdaki verilere göre, $\frac{|AF|}{|FE|}$ oranı kaçtır?

- A) $\frac{7}{2}$ B) $\frac{8}{3}$ C) 2 D) $\frac{5}{2}$ E) 3

5.
2010 – YGS

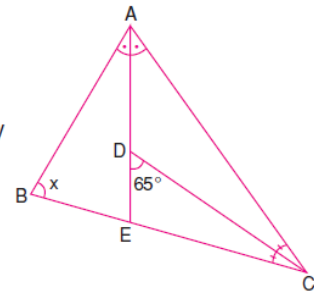
ABC bir üçgen, $m(\widehat{ABC}) = 50^\circ$, $m(\widehat{CAB}) = 100^\circ$

Yukarıdaki verilere göre, $\frac{|a-b|+|b-c|+|c-a|}{2}$ ifadesi aşağıdakilerden hangisine eşittir?

- A) a – c B) a – b C) b – c
D) b – a E) c – b

6.
2009 – ÖSS

ABC bir üçgen
AE ve CD açıortay
 $m(\widehat{EDC}) = 65^\circ$
 $m(\widehat{ABC}) = x$

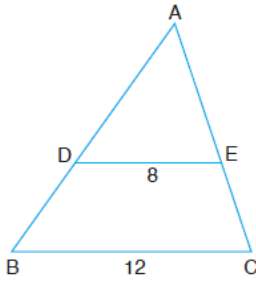

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 50 B) 45 C) 40 D) 35 E) 30

7.

2009 – ÖSS

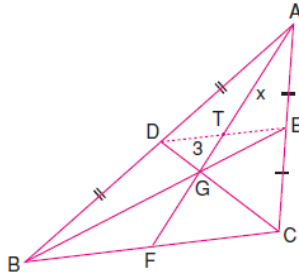
ABC bir üçgen
 $DE \parallel BC$
 $|DE| = 8 \text{ cm}$
 $|BC| = 12 \text{ cm}$

Şekildeki BCED dörtgeninin alanı 60 cm^2 olduğuna göre, ADE üçgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 42 B) 44 C) 46 D) 48 E) 50

8.

2009 – ÖSS

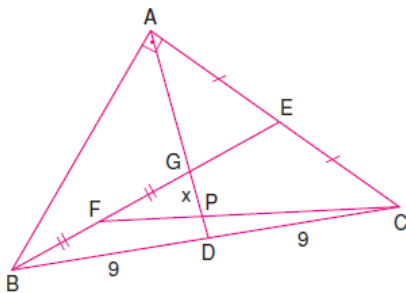
ABC bir üçgen
 $|AD| = |DB|$
 $|AE| = |EC|$
 $|TG| = 3 \text{ cm}$
 $|AT| = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm dir?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

9.

2006 – ÖSS

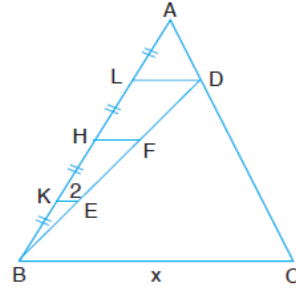

ABC bir dik üçgen, $m(\widehat{BAC}) = 90^\circ$, $|AE| = |EC|$
 $|BD| = |DC| = 9 \text{ cm}$, $|BF| = |FG|$, $|GP| = x$
Yukarıdaki verilere göre x kaç cm dir?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) $\frac{3}{2}$ E) $\frac{5}{2}$

10.

2002 - ÖSS

$|AL| = |LH| = |HK| = |KB|$, $LD \parallel HF \parallel KE \parallel BC$
 $|KE| = 2 \text{ cm}$, $|BC| = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm dir?

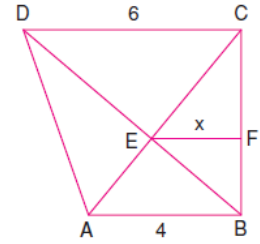
- A) 14 B) 18 C) 22 D) 24 E) 26

11.

2000 – ÖSS

$DC \parallel EF \parallel AB$
 $|DC| = 6 \text{ cm}$
 $|AB| = 4 \text{ cm}$
 $|EF| = x$

Yukarıdaki verilere göre,
 $|EF| = x$ kaç cm dir?

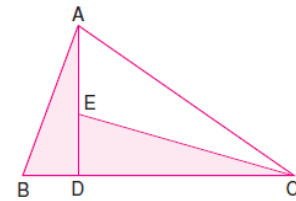

- A) 2,1 B) 2,2 C) 2,3 D) 2,4 E) 2,5

12.

1999 – ÖSS

Yandaki ABC
üçgeninde
 $|BC| = 6|BD|$ ve
 $|AD| = 5|ED|$ dir.

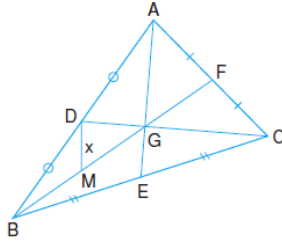
Buna göre taralı ABCE dörtgeninin alanının
ABC üçgeninin alanına oranı kaçtır?

- A) $\frac{1}{3}$ B) $\frac{2}{3}$ C) $\frac{1}{4}$ D) $\frac{3}{4}$ E) $\frac{1}{5}$

13.

1998 – ÖYS

ABC bir dik
üçgen
 $m(\widehat{BAC}) = 90^\circ$
[AE], [BF], [CD]
ABC üçgeninin
kenarortayları,
G kenarortayların
kesim noktası

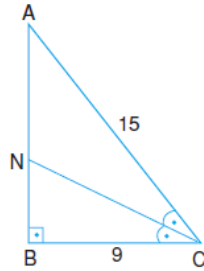
Yukarıdaki şekilde [DM] // [AE] ve |BC| = 12 cm
olduğuna göre, |DM| = x kaç cm dir?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

14.

1998 – ÖSS

$m(\widehat{ABC}) = 90^\circ$
[CN] açıortay
|AC| = 15 cm
|BC| = 9 cm

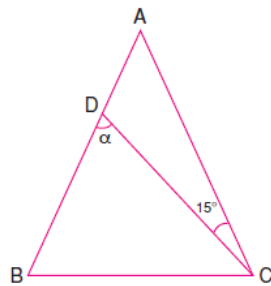
Yukarıdaki verilere göre ANC üçgeninin alanı
kaç cm^2 dir?

- A) $\frac{81}{4}$ B) $\frac{135}{4}$ C) $\frac{81}{2}$ D) $\frac{135}{2}$ E) 56

15.

1998 – ÖSS

$m(\widehat{DCA}) = 15^\circ$
 $m(\widehat{BDC}) = \alpha$
Şekilde
|AB| = |AC| ve
|BD| = |BC|
olduğuna göre
 $m(\widehat{BDC}) = \alpha$
kaç derecedir?

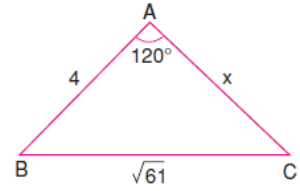

- A) 35 B) 40 C) 45 D) 50 E) 55

16.

1997 – ÖYS

ABC bir üçgen
 $m(\widehat{BAC}) = 120^\circ$
|AB| = 4 cm
|BC| = $\sqrt{61}$ cm
|AC| = x cm

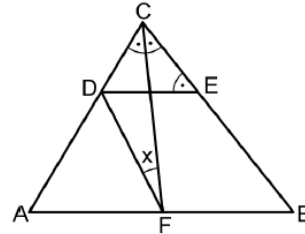

Yukarıdaki verilere göre, |AC| = x kaç cm dir?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

17.

2017 LYS

ABC üçgen
AFD eşkenar üçgen
[DE] // [AB]
 $m(\widehat{DFC}) = x$

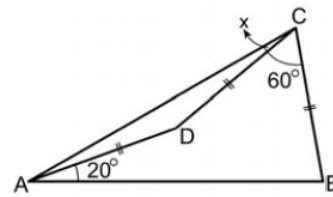
Yukarıdaki şekilde $m(\widehat{ACF}) = m(\widehat{FCB}) = m(\widehat{DEC})$ ve
D, E, F noktaları ABC üçgeninin kenarları üzerindedir.

Buna göre, x kaç derecedir?

- A) 20 B) 25 C) 30 D) 35 E) 40

18.

2017 LYS

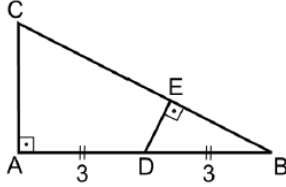

ABC bir üçgen
|AD| = |CD| = |BC|
 $m(\widehat{BAD}) = 20^\circ$
 $m(\widehat{BCD}) = 60^\circ$
 $m(\widehat{ACD}) = x$

Buna göre, x kaç derecedir?

- A) 5 B) 10 C) 15 D) 20 E) 25

19.
2017 LYS

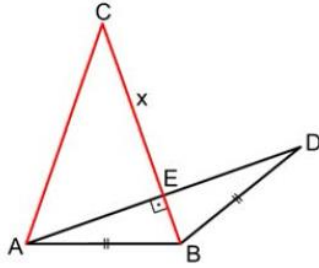
ABC bir dik üçgen
 $AB \perp AC$
 $DE \perp BC$
 $|AD| = |DB| = 3$ birim

ABC üçgeninde D ve E sırasıyla AB ve BC kenarları üzerindedir.

ABC üçgeninin alanı BDE üçgeninin alanının 6 katı olduğuna göre, $|AC|$ kaç birimdir?

- A) $2\sqrt{3}$ B) $3\sqrt{2}$ C) $2\sqrt{6}$ D) 3 E) 6

20.
2017 LYS

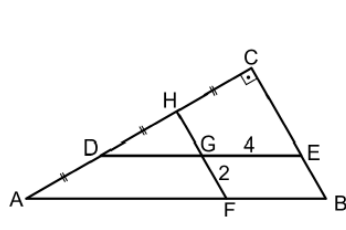

ABC ikizkenar üçgen
 $AD \cap BC = \{E\}$
 $AD \perp BC$
 $|AB| = |BC| = 9$ birim
 $|AD| = |BD| = 6$ birim
 $|CE| = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç birimdir?

- A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8

21.
2017 LYS

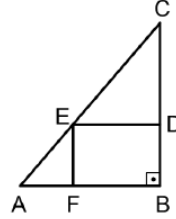
ABC dik üçgen
 $[AC] \perp [BC]$
 $[AB] \parallel [DE]$
 $[BC] \parallel [FH]$
 $|AD| = |DH| = |HC|$
 $|GE| = 4$ birim
 $|GF| = 2$ birim

Buna göre, ABC üçgeninin alanı kaç birimkaredir?

- A) $9\sqrt{3}$ B) $12\sqrt{3}$ C) $15\sqrt{3}$ D) $18\sqrt{3}$ E) $20\sqrt{3}$

22.
2016 LYS

Şekilde, ABC dik üçgeni ile köşeleri bu üçgenin kenarları üzerinde bulunan BDEF dikdörtgeni gösteriliyor.

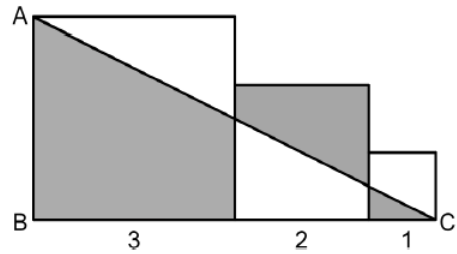
CED üçgeninin alanı 54, BDEF dikdörtgeninin alanı ise 72 birimkaredir.

Buna göre, AFE üçgeninin alanı kaç birimkaredir?

- A) 18 B) 24 C) 28 D) 32 E) 36

23.
2016 LYS

Şekilde verilen ABC dik üçgeninin BC kenarı üzerinde kenar uzunlukları sırasıyla 3, 2 ve 1 birim olan üç kare çiziliyor.

Buna göre, boyalı bölgelerin alanları toplamı kaç birimkaredir?

- A) 8 B) 9 C) 10 D) 11 E) 12

EEAEA / ADEBD / DAABE / AABBD / DBB

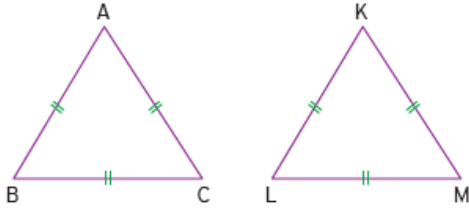
DERİS NOTLARI

III. KONU / BENZERLİK VE EŞLİK

EŞlik kavramı

Üst üste konulduğunda birbiriyile çakışan şekillere eş şekiller denir.

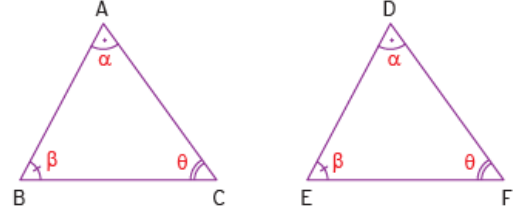
Kenar uzunlukları eşit olan iki eşkenar üçgen birbiriyile çakışır.

Eş şekillerde karşılıklı açılar ve karşılıklı kenarlar eşittir.

Bir şeklin ötelenmesiyle, döndürülmesiyle ya da bir doğruya göre simetriğinin alınmasıyla elde edilen şekil ile ilk şekil birbirine eştir.

İki üçgen arasında yapılan eşlemede karşılıklı kenarlar ve açılar eşitse bu üçgenlere eş üçgenler denir. Üçgenlerin eşliğı "≅" sembolü ile gösterilir.

Yukarıdaki ABC ve DEF üçgenleri için

$$m(\hat{A}) = m(\hat{D}) \quad |BC| = |EF|$$

$$m(\hat{B}) = m(\hat{E}) \quad |AC| = |DF|$$

$$m(\hat{C}) = m(\hat{F}) \quad |AB| = |DE|$$

eşitlikleri sağlanıyorsa $\hat{ABC} \cong \hat{DEF}$ dir.

$\hat{ABC} \cong \hat{DEF}$ gösteriminde harflerin yazılış sırası önemlidir. Yani, üçgenlerin karşılıklı elemanları aynı sıra ile yazılmalıdır.

Çünkü $\hat{ABC} \cong \hat{DEF}$ yazılışından

$$\hat{A} \cong \hat{D}, \quad \hat{B} \cong \hat{E}, \quad \hat{C} \cong \hat{F}$$

$$[AB] \cong [DE], [AC] \cong [DF],$$

$$[BC] \cong [EF] \text{ olduğu anlaşılır.}$$

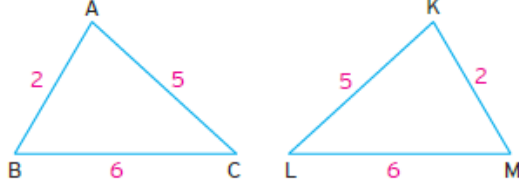
Dolayısıyla,

$$m(\hat{A}) = m(\hat{D}), \quad m(\hat{B}) = m(\hat{E}), \quad m(\hat{C}) = m(\hat{F})$$

ve $|AB| = |DE|, |BC| = |EF|$ dir.

1. Kenar - Kenar - Kenar (K.K.K) Eşlik Teoremi

İki üçgenin karşılıklı olarak bütün kenar uzunlukları birbirine eşitse bu üçgenler eşittir. Dolayısıyla bu üçgenlerin açıları da eşittir.

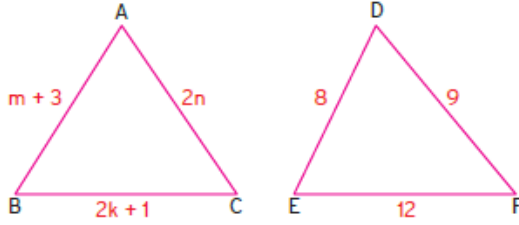

Şekildeki ABC ve KML üçgenleri kenar uzunlukları eşit olduğundan bu üçgenler eşittir.

Bu üçgenlerin eşliği $\widehat{ABC} \cong \widehat{KML}$ şeklinde gösterilir.

Dolayısıyla bu üçgenlerin açıları da eşittir.

$$m(\widehat{A}) = m(\widehat{K}), m(\widehat{B}) = m(\widehat{M}), m(\widehat{C}) = m(\widehat{L})$$

Yukarıdaki şekilde $\widehat{ABC} \cong \widehat{EDF}$ olduğuna göre, $m + n + k$ toplamının kaç birim olduğunu bulalım.

Çözüm:

$\widehat{ABC} \cong \widehat{EDF}$ olduğuna göre,

$$|AB| = |ED| \Rightarrow m + 3 = 8 \Rightarrow m = 5 \text{ br}$$

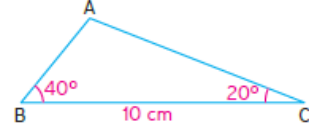
$$|AC| = |EF| \Rightarrow 2n = 12 \Rightarrow n = 6 \text{ br}$$

$$|BC| = |DF| \Rightarrow 2k + 1 = 9 \Rightarrow k = 4 \text{ br}$$

O halde, $m + n + k = 5 + 6 + 4 = 15$ br bulunur.

2. Açı - Kenar - Açı (A.K.A) Eşlik Teoremi

Üçgenlerin birer kenarları ve bu kenarların uçlarındaki açıların ölçüleri eşit olan üçgenler eşittir.

Şekilde, $m(\widehat{B}) = m(\widehat{M}) = 40^\circ$

$$m(\widehat{C}) = m(\widehat{L}) = 20^\circ$$

$|BC| = |ML| = 10$ cm olduğundan

A.K.A eşlik teoremine göre,

$\widehat{ABC} \cong \widehat{KML}$ dir.

Dolayısıyla

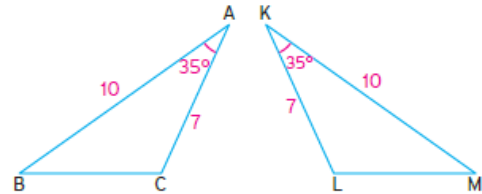
$$m(\widehat{A}) = m(\widehat{K}),$$

$$|AB| = |KM| \text{ ve}$$

$$|AC| = |KL| \text{ dir.}$$

3. Kenar - Açı - Kenar (K.A.K) Eşlik Teoremi

İkişer kenar uzunlukları ve bu kenarların arasındaki açıların ölçüleri eşit olan üçgenler eşittir.

Şekilde, $|AB| = |KM| = 10$ cm

$$|AC| = |KL| = 7 \text{ cm}$$

$$m(\widehat{A}) = m(\widehat{K}) = 35^\circ$$

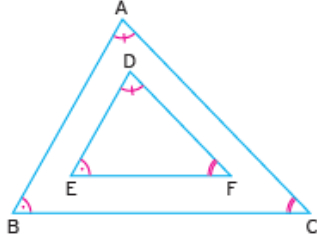
olduğundan K.A.K eşlik teoremine göre,

$\widehat{ABC} \cong \widehat{KML}$ dir.

Dolayısıyla $|BC| = |LM|$, $m(\widehat{B}) = m(\widehat{M})$ ve $m(\widehat{C}) = m(\widehat{L})$ dir.

ÜÇGENLERDE BENZERLİK

Bir üçgen fotokopi makinesinde büyütülürse benzeri elde edilir.

İki üçgen arasında yapılan eşlemede karşılıklı açılar eşit ve karşılıklı kenarlar orantılı ise, bu üçgenlere **benzer üçgenler** denir.

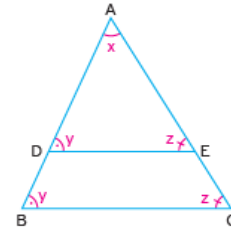
Yukarıdaki şekilde, ABC üçgeni DEF üçgeninin büyütülmüş halidir.

Burada $m(\hat{A}) = m(\hat{D})$, $m(\hat{B}) = m(\hat{E})$ ve $m(\hat{C}) = m(\hat{F})$ olduğundan ABC ve DEF üçgenleri benzerdir.

Bu durum, $\widehat{ABC} \sim \widehat{DEF}$ şeklinde gösterilip "ABC üçgeni ile DEF üçgeni benzerdir" diye okunur. Benzer üçgenlerin kenarları orantılı olduğundan

$$\frac{|AB|}{|DE|} = \frac{|AC|}{|DF|} = \frac{|BC|}{|EF|} = k \text{ eşitliği yazılır.}$$

Buradaki k sayısına "benzerlik oranı" denir.

ABC üçgeninde

$[DE] \parallel [BC]$ ise,

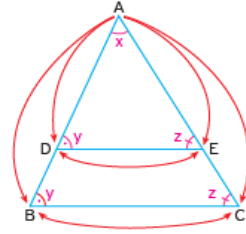
$$m(\widehat{ADE}) = m(\widehat{ABC}) = y \text{ (yöndeş açılar eşittir.)}$$

$$m(\widehat{AED}) = m(\widehat{ACB}) = z \text{ (yöndeş açılar eşittir.)}$$

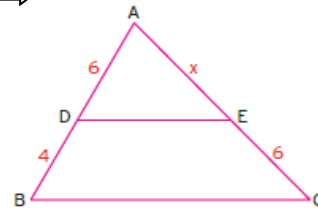
$$m(\widehat{DAE}) = m(\widehat{BAC}) = x \text{ (ortak açı)}$$

ADE ve ABC üçgenlerinin açı ölçüleri sırasıyla x, y, z olduğundan, yani bu üçgenlerin açıları eşit olduğundan $\widehat{ADE} \sim \widehat{ABC}$ dir.

Üçgenlerin benzer olduklarını farkettikten sonra, eş açılarının karşısındaki uzunlukları sırasını bozmadan birbirine oranlarız.

$$\frac{|AD|}{|AB|} = \frac{|AE|}{|AC|} = \frac{|DE|}{|BC|}$$

ABC bir üçgen

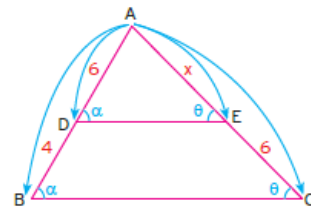
$[DE] \parallel [BC]$

$$|AD| = |EC| = 6 \text{ cm}$$

$$|DB| = 4 \text{ cm}$$

Yukarıdaki verilere göre, $|AE| = x$ in kaç cm olduğunu bulalım.

Çözüm:

$[DE] \parallel [BC]$
olduğundan

$\widehat{ADE} \sim \widehat{ABC}$ dir.

$$\text{Bu durumda, } \frac{|AD|}{|AB|} = \frac{|AE|}{|AC|} \Rightarrow \frac{6}{6+4} = \frac{x}{x+6}$$

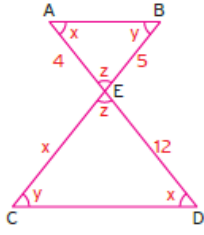
$$\frac{3}{5} = \frac{x}{x+6}$$

$$5x = 3x + 18$$

$$2x = 18$$

$$x = 9 \text{ cm bulunur.}$$

Kelebek benzerliği

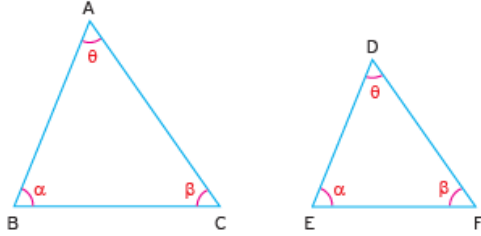
Şekilde $[AB] \parallel [CD]$ ise,
 $m(\widehat{BAE}) = m(\widehat{EDC}) = x$
 $m(\widehat{ABE}) = m(\widehat{DCE}) = y$
 $m(\widehat{AEB}) = m(\widehat{DEC}) = z$ olur.

Bu durumda $\widehat{ABE} \sim \widehat{DCE}$ dir. Bu benzerliği bazıları "kelebek benzerliği" bazıları ise "kum saati benzerliği" olarak isimlendirmektedir.

Bu benzerliğe göre, $\frac{|AB|}{|CD|} = \frac{|AE|}{|DE|} = \frac{|BE|}{|CE|}$ eşitlikleri yazılır.

1. A.A.A (Açı – Açı – Açı) benzerlik teoremi

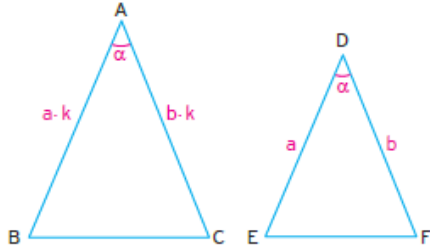
İki üçgenin karşılıklı olarak tüm açıları eşitse bu üçgenin karşılıklı kenarları arasında sabit bir oran vardır, yani bu üçgenler benzerdir.

Açılar eşit olduğundan $\widehat{ABC} \sim \widehat{DEF}$ dir.

2. K.A.K (Kenar – Açı – Kenar) benzerlik teoremi

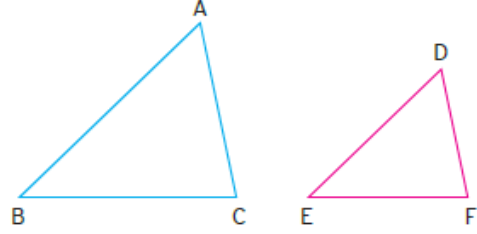
İki üçgenin karşılıklı iki kenarı orantılı ve bu kenarlar arasında olan açıları eşit ise bu üçgenler benzerdir.

$\frac{|AB|}{|DE|} = \frac{|AC|}{|DF|}$ iken, $m(\widehat{BAC}) = m(\widehat{EDF})$ ise, $\widehat{ABC} \sim \widehat{DEF}$ dir.

3. K.K.K (Kenar – Kenar – Kenar) benzerlik teoremi

İki üçgenin köşeleri arasında tanımlanan bire bir eşlemede karşılıklı kenarlar orantılı ise bu iki üçgen benzerdir.

ABC ve DEF üçgenlerinde,

$$\frac{|DE|}{|AB|} = \frac{|EF|}{|BC|} = \frac{|DF|}{|AC|} \text{ ise,}$$

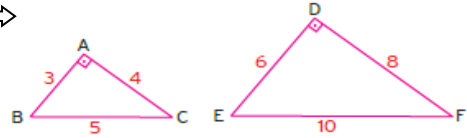
$\widehat{ABC} \sim \widehat{DEF}$ dir.

Benzer üçgenlerin özellikleri

Benzer iki üçgende,

- Karşılıklı yüksekliklerin uzunlukları oranı
 - Karşılıklı kenarortayların uzunlukları oranı
 - Karşılıklı açıortayların uzunlukları oranı
 - Çevreler oranı
- benzerlik oranına eşittir.

Benzer üçgenlerin alanları oranı benzerlik oranının karesidir.

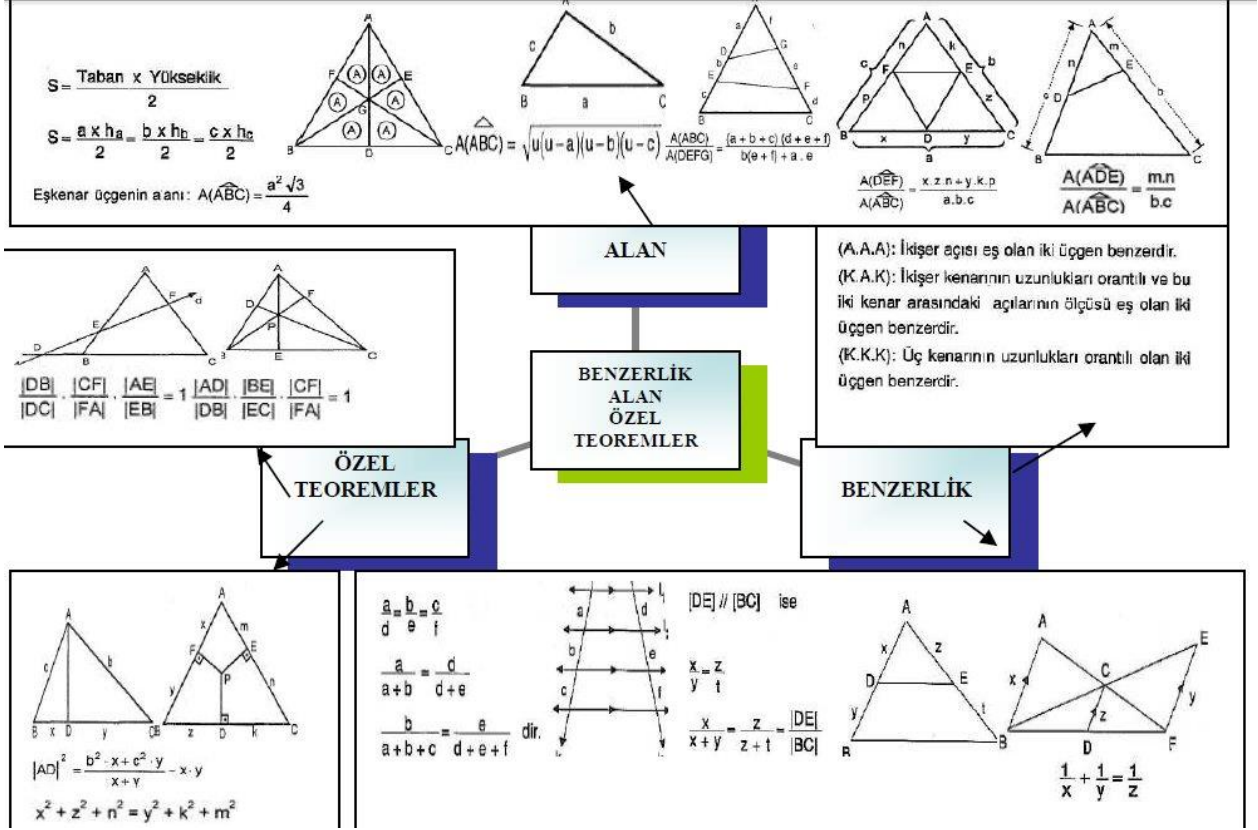

$$\frac{\text{Alan}(ABC)}{\text{Alan}(DEF)} = \frac{6}{24} = \frac{1}{4} \text{ tür.}$$

$\frac{1}{4} = \left(\frac{1}{2}\right)^2$ olduğuna göre, benzer üçgenlerin alanları oranı benzerlik oranının karesidir diyebiliriz.

KAVRAM HARİTALARI

III. KONU / BENZERLİK VE EŞLİK

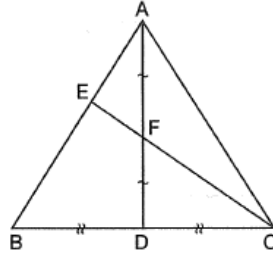

KONU TASARIM

III. KONU / BENZERLİK VE EŞLİK

11)

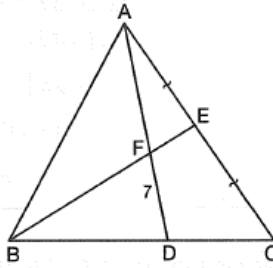

ABC üçgen
[AD] ∩ [CE] = {F}
|AF| = |FD|
|BD| = |DC|

Buna göre, $\frac{|CF|}{|FE|}$ oranı kaçtır?

- A) 1 B) $\frac{3}{2}$ C) 2 D) $\frac{5}{2}$ E) 3

12)

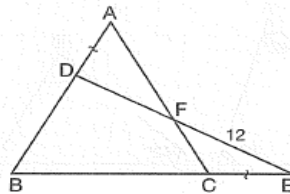

ABC üçgen
[AD] ∩ [BE] = {F}
|AE| = |EC|
3|BD| = 7|DC|
|FD| = 17 birim

Buna göre, |AD| uzunluğu kaç birimdir?

- A) 15 B) 16 C) 17 D) 18 E) 19

13)

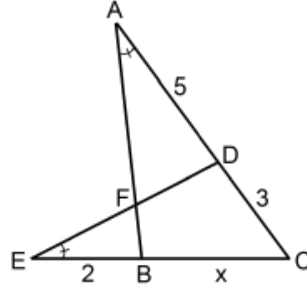

ABC eşkenar üçgen
|AD| = |CE|
|FE| = 12 birim

Buna göre, |DF| uzunluğu kaç birimdir?

- A) 10 B) 12 C) 13 D) 14 E) 15

14)

ABC ve DEC birer
üçgen

$$m(\widehat{CAB}) = m(\widehat{DEC})$$

$$|AD| = 5 \text{ cm}$$

$$|DC| = 3 \text{ cm}$$

$$|EB| = 2 \text{ cm}$$

$$|BC| = x$$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm'dir?

A) 4

B) 5

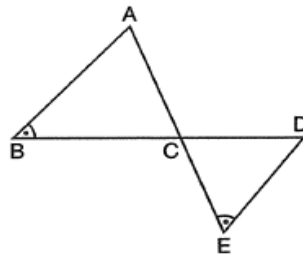
C) $\frac{9}{2}$

D) $\frac{10}{3}$

E) $\frac{13}{3}$

2012 YGS

15)

$$[AE] \cap [BD] = \{C\}$$

$$m(\widehat{ABD}) = m(\widehat{CED})$$

I. $m(\widehat{ACB}) = m(\widehat{CED})$

II. $m(\widehat{BAC}) = m(\widehat{DEC})$

III. ABC ve DEC benzer üçgenlerdir.

Yukarıdakilerden hangileri daima doğrudur?

A) Yalnız I

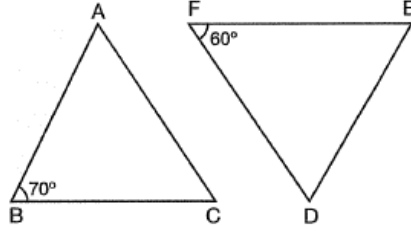
B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) I ve III

16)

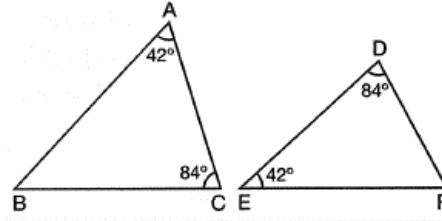

$m(\widehat{ABC}) = 70^\circ$, $m(\widehat{DFE}) = 60^\circ$ ve $\widehat{CBA} \sim \widehat{EDF}$ dir.

Buna göre, $m(\widehat{DEF})$ kaç derecedir?

- A) 40 B) 50 C) 60 D) 70 E) 80

17)

I. $\widehat{ABC} \sim \widehat{EFD}$

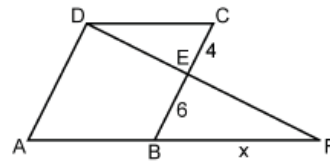
II. $m(\widehat{ABC}) = 54^\circ$

III. $m(\widehat{F}) = m(\widehat{C})$

Yukarıdakilerden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

18)

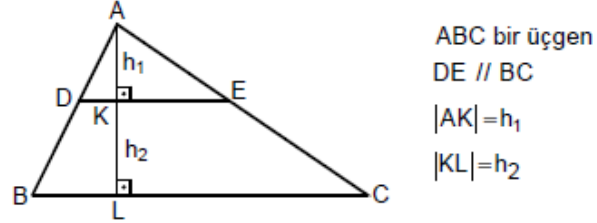

ABCD bir eşkenar dörtgen
DAF bir üçgen
 $|CE| = 4$ cm
 $|EB| = 6$ cm
 $|BF| = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm'dir?

- A) 10 B) 12 C) 14 D) 9 E) 15
2011 YGS

19)

Yukarıdaki şekilde ADE üçgeninin alanının BCED dörtgeninin alanına oranı $\frac{A(ADE)}{A(BCED)} = \frac{4}{21}$ olduğuna göre, $\frac{h_1}{h_2}$ oranı kaçtır?

A) $\frac{1}{2}$

B) $\frac{2}{3}$

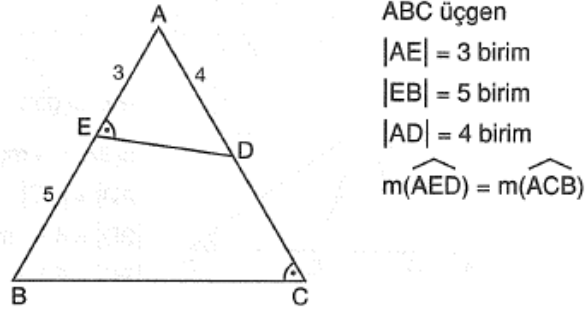
C) $\frac{3}{4}$

D) $\frac{4}{5}$

E) $\frac{5}{6}$

2010
LYS1 Geo

20)

Buna göre, $\frac{|ED|}{|BC|}$ oranı kaç birimdir?

A) $\frac{1}{2}$

B) 1

C) $\frac{3}{2}$

D) 2

E) $\frac{5}{2}$

DERS NOTLARI

IV. KONU / ÇOKGENLER VE DÖRTGENLER

1. n kenarlı bir çokgenin istenen tek bir biçimde çizilebilmesi için, kenar ve açılarından oluşan elemanlarından en az $(2n - 3)$ tanesi bilinmelidir. Bunlardan en az $(n - 2)$ tanesi uzunluk $(n - 1)$ tanesi de açı olmalıdır.

2. Bir çokgenin herhangi bir köşesinden en fazla $(n - 3)$ tane köşegen çizilebilir. Bu köşegenler çokgeni en fazla $(n - 2)$ tane üçgene ayırır.

3. Çokgenlerde köşegen sayısı: $\frac{n \cdot (n - 3)}{2}$ dir.

4. Çokgenlerde iç açıları toplamı:

$$(n - 2) \cdot 180^\circ \text{ dir.}$$

5. Çokgenlerin dış açıları toplamı 360° dir.

Düzgün Çokgenlerin Özellikleri

1. Bütün kenar uzunlukları eşittir.

2. Bütün dış açıları eşittir.

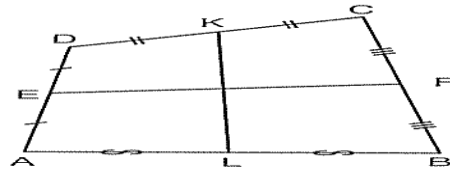
Bir dış açı : $\beta = \frac{360^\circ}{n}$

3. Bütün iç açıları eşittir.

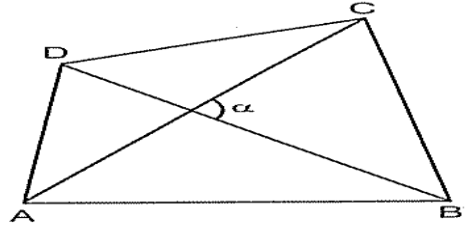
Bir iç açı : $\alpha = 180^\circ - \frac{360^\circ}{n}$

Orta Taban

Bir ABCD dörtgeninde karşılıklı iki kenarın orta noktalarını birleştiren doğru parçalarına bu dörtgenin orta tabanları denir.

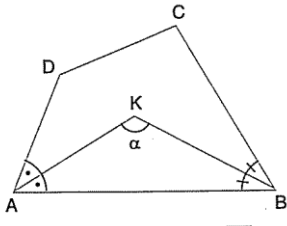

Yukarıdaki şekilde E, L, F ve K kenar orta noktaları olmak üzere [EF] ve [KL] bu dörtgenin orta tabanlarıdır.

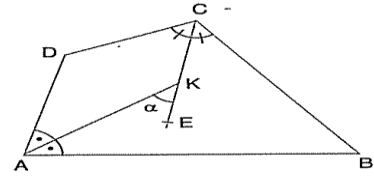

Bir ABCD dörtgeninin köşegenleri $|AC| = e$ ve $|BD| = f$ olsun. Köşegenler arasındaki açının ölçüsü α olsun.

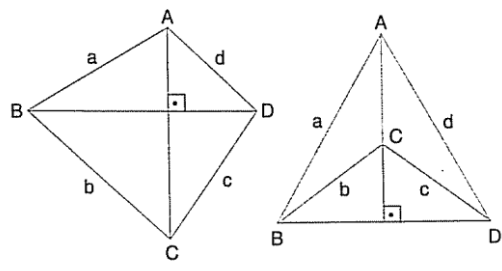
$$\text{Alan}(ABCD) = \frac{1}{2} \cdot e \cdot f \cdot \sin \alpha$$

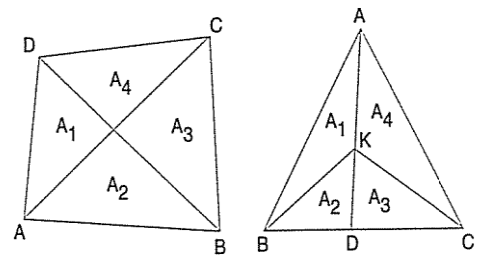
$$\alpha = \frac{m(\hat{D}) + m(\hat{C})}{2}$$

$$\alpha = \frac{|m(\hat{D}) - m(\hat{B})|}{2}$$

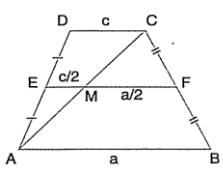

$$a^2 + c^2 = b^2 + d^2$$

$$A_1 \cdot A_3 = A_2 \cdot A_4$$

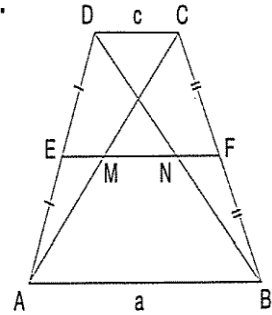
1. E ve F orta noktalar ise $|EF|$ yamuğun orta tabanıdır ve $EF \parallel |DC| \parallel |AB|$ dir

$$|EF| = \frac{a+c}{2} \text{ dir.}$$

$\triangle ADC$ üçgeninde $|EM| = \frac{c}{2}$
 $\triangle ABC$ üçgeninde $|MF| = \frac{a}{2}$

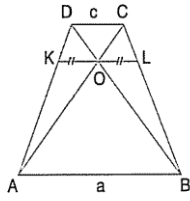
2. Köşegenler çizilirse

$$|EM| = |NF| = \frac{c}{2}$$

$$|MN| = \frac{a-c}{2} \text{ olur.}$$

3.

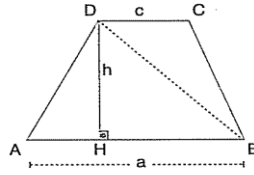
$$|OL| = \frac{a \cdot c}{a + c}$$

$|KL| = 2|OL|$ olduğundan

$$|OL| = \frac{2ac}{a + c}$$

$[AC] \cap [BD] = \{O\}$ ve
 $[KL] \parallel [AB] \parallel [CD]$ ise
 $|KO| = |OL|$ dir.

4. Yamuğun alanı; Yamuk yükseklikleri eşit olan iki üçgenden meydana gelmiştir.

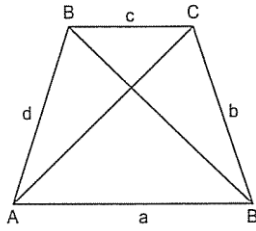

ABCD yamuğunda,
 $|AB| = a$
 $|DC| = c$
 $|DH| = h$ olmak üzere

$$A(ABCD) = \frac{(a + c) \cdot h}{2}$$

$$\frac{\text{Alan}(ABD)}{\text{Alan}(BCD)} = \frac{c}{a}$$

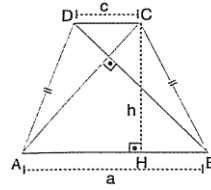
Köşegenler ile kenarlar arasındaki bağıntı:

$|AC| = e$ ve $|BD| = f$ olmak üzere

$$e^2 + f^2 = b^2 + d^2 + 2ac$$

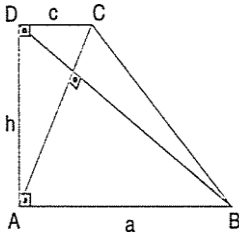
İkizkenar yamukta köşegenler dik kesişirse:

$|AD| = |BC|$ ve $[AC] \perp [BD]$ ise

$$|CH| = h = \frac{a + c}{2} \text{ ve } A(ABCD) = h^2 \text{ olur.}$$

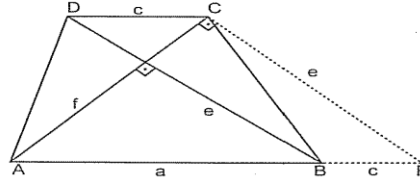
Dik yamukta köşegenler dik kesişirse;

ABCD bir dik yamuk ve

$[AC] \perp [BD]$ ise $h^2 = a \cdot c$ dir.

Köşegenleri Dik Kesişen Bir Yamukta;

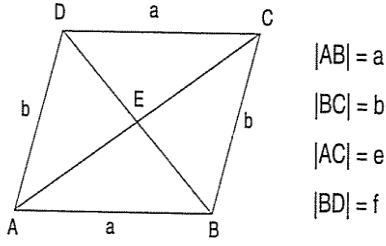

C den $[DB]$ ye paralel olacak şekilde bir doğru çizilirse ACF dik üçgeni elde edilir ve bu dik üçgende pisagor teoremi yapılırsa köşegenlerin kareleri toplamı tabanlar toplamının karesine eşit olur.

$$(|AB| + |DC|)^2 = |AC|^2 + |BD|^2$$

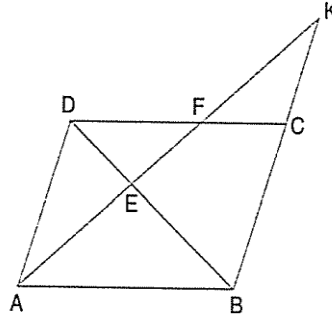
$$(a + c)^2 = e^2 + f^2$$

5. Paralelkenarın köşegen uzunlukları ve kenar uzunlukları belli ise :

$$e^2 + f^2 = 2(a^2 + b^2)$$

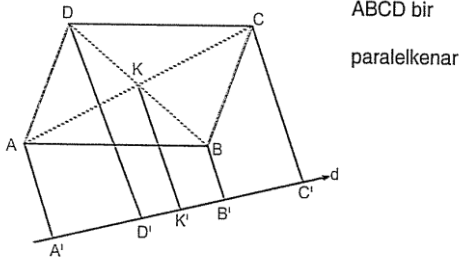
6. Kural

[BD] köşegen ve A, E, F, K noktaları ile B, C, K noktaları doğrusal ise

$$|AE|^2 = |EF| \cdot |EK|$$

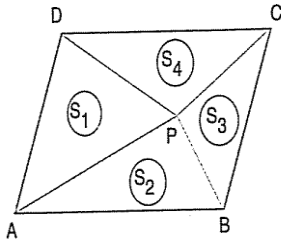
7. Kural

Şekilde A, B, C, D ve K noktalarından d doğrusunun üzerine birbirlerine paralel doğrular çizilirse.

$$2 \cdot |KK'| = |AA'| + |CC'| = |BB'| + |DD'|$$

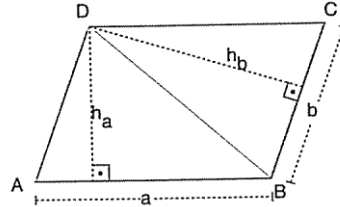
P noktası paralelkenarın içinde herhangi bir nokta olmak üzere;

$$S_1 + S_3 = S_2 + S_4 = \frac{A(ABCD)}{2}$$

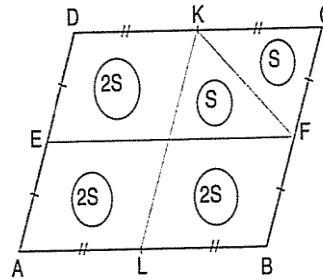
PARALELKENARIN ÇEVRESİ VE ALANI

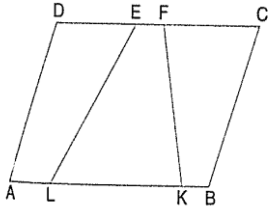
Paralelkenarın alanı, bir tabanı ve bu tabana ait yüksekliğinin çarpımına eşittir.

$$\begin{aligned} \text{Çevre}(ABCD) &= 2(a+b) \\ \text{Alan}(ABCD) &= a \cdot h_a = b \cdot h_b \end{aligned}$$

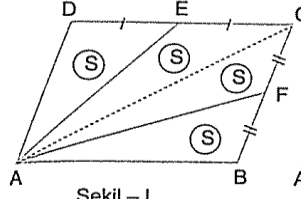
E, F, K ve L kenar orta noktaları ise paralelkenar 4 eşit paralelkenara ayrılır.

E, F, K ve L noktaları kenarlar üzerinde olmak üzere

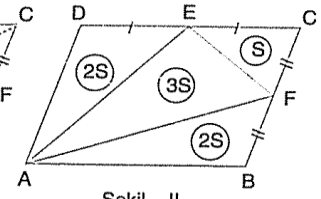
$$\frac{A(EFKL)}{A(ABCD)} = \frac{1}{2} \left(\frac{|EF|}{|DC|} + \frac{|KL|}{|AB|} \right)$$

Şekil - I

E ve F kenar orta noktaları ise

I. tüm alanlar eşittir.

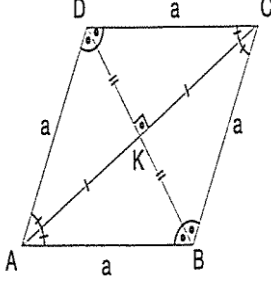

Şekil - II

II. $\frac{A(AEF)}{A(ABCD)} = \frac{3}{8}$ dir.

EŞKENAR DÖRTGEN

Bütün kenar uzunlukları birbirine eşit olan paralelkenara "eşkenar dörtgen" denir.

$$|AB| = |BC| = |CD| = |AD|$$

Paralelkenarın bütün özelliklerini taşır.

Özellikler:

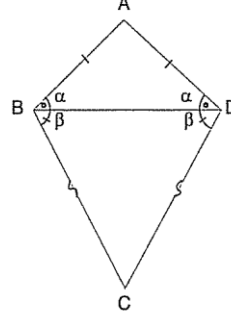
1. Karşılıklı köşelerdeki açıları eşittir.
2. Ardışık açların toplamı 180° dir.
3. Köşegenler açıortaydır.
4. Köşegenler birbirine diktir.
5. Köşegenler birbirini ortalar.
6. Köşegenler dörtgenin alanını eşit parçalara böler.

$$|AC| = e, |BD| = f \text{ ise;}$$

$$e^2 + f^2 = 4a^2 \text{ dir.}$$

DELTOİD

Tabanları aynı olan iki tane ikizkenar üçgenin birleşmesiyle oluşan dörtgene deltoid veya trapezoid denir.

$$|AB| = |AD|$$

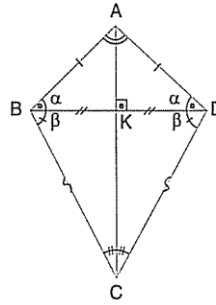
$$|BC| = |CD|$$

$$m(\widehat{B}) = m(\widehat{D}) = \alpha + \beta$$

(Eş olmayan kenarların arasındaki açılar eşittir)

Kare ve eşkenar dörtgeninde iki farklı ikizkenar üçgenin tabanlarının çakışması ile elde edilebileceğine göre bu dörtgenlerde birer deltoittir.

Diğer Özellikleri

1. $[AC]$ simetri eksenidir.

2. $[AC]$ açıortaydır.

$$m(\widehat{BAC}) = m(\widehat{CAD})$$

$$m(\widehat{BCA}) = m(\widehat{ACD})$$

3. $[AC] \perp [BD]$ ve

$$|BK| = |KD| \text{ dir.}$$

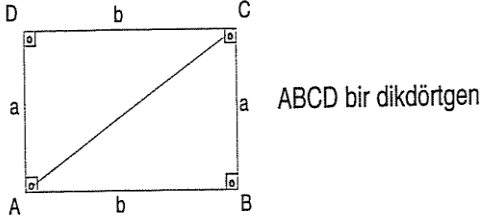
4. $|AC| = e, |BD| = f$ ise

$$A(ABCD) = \frac{1}{2} \cdot e \cdot f \text{ dir.}$$

DİKDÖRTGEN

Tanım: Bir açısı 90° olan paralelkenara dikdörtgen denir.

☞ Dikdörtgen iki tane eş dik üçgenden oluşmuştur.

$$\text{Çevre (ABCD)} = 2(a+b)$$

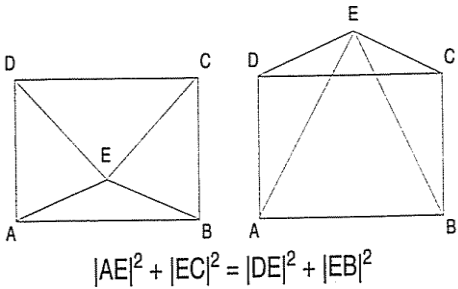
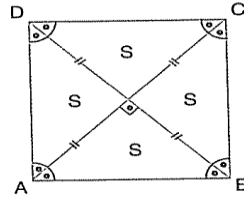
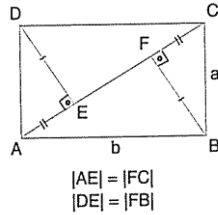
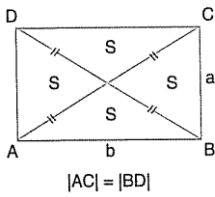
$$\text{Alan(ABCD)} = a.b$$

Köşegen uzunluğu:

$$|AC| = |BD| = \sqrt{a^2+b^2}$$

Özellikleri:

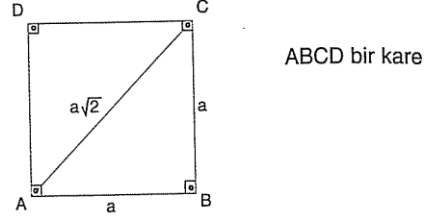
1. İki eş dik üçgenden oluşmuştur.
2. Köşegen uzunlukları eşittir.
3. Köşegenler birbirlerini ortalar.
4. Köşegenlerden birine diğer köşelerden indirilen dikmelerin uzunlukları eşittir.

KARE

Tanım: Bütün kenarları eşit olan dikdörtgene kare denir.

☞ İki eş ikizkenar dik üçgenden oluşmuştur.

$$\text{Çevre (ABCD)} = 4a$$

$$\text{Alan(ABCD)} = a^2$$

$$|AC| = |BD| = a\sqrt{2}$$

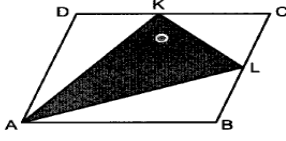
Özellikleri

1. Köşegen uzunlukları eşittir.
2. Köşegenler açıortaydır.
3. Köşegenler birbirini dik ortalar.
4. Dikdörtgenin özelliklerini sağlar.
5. Köşegenlerin simetri özelliği vardır.

KONU TASARIM

IV. KONU // COKGENLER VE DÖRTGENLER

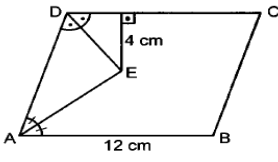
1-

Yukarıdaki ABCD paralelkenarının alanı 24 cm^2 dir. DC nin orta noktası K, BC nin orta noktası L olduğuna göre, AKL üçgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 10 B) 9 C) 8 D) 7 E) 6
(1978)

2-

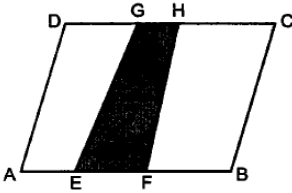

Yandaki şekilde ABCD bir paralelkenar ve AE, DE sırasıyla A ve D açıları'nın açıortaylarıdır.

E noktasının DC kenarına uzaklığı 4 cm, $|AB| = 12 \text{ cm}$ olduğuna göre, paralelkenarın alanı kaç cm^2 dir?

- A) 96 B) 92 C) 84 D) 72 E) 64
(ÖYS 1984)

3-

ABCD paralelkenarının alanı 80 cm^2

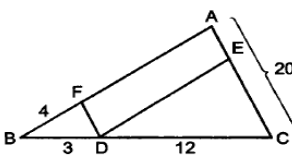
$$|EF| = \frac{1}{4} |AB|$$

$$|GH| = \frac{1}{5} |DC|$$

olduğuna göre, EFHG dörtgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 4 B) 5 C) 9 D) 18 E) 27
(ÖSS 1997)

4-

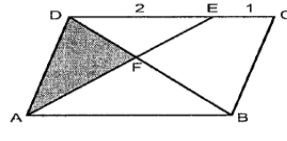
ABC bir üçgen
FDEA bir paralelkenar
 $|BF| = 4 \text{ cm}$
 $|BD| = 3 \text{ cm}$
 $|DC| = 12 \text{ cm}$
 $|AC| = 20 \text{ cm}$

Yukarıdaki verilere göre, FDEA paralelkenarının çevresi kaç cm dir?

- A) 38 B) 40 C) 42 D) 44 E) 46
(ÖSS 1997)

5-

6-

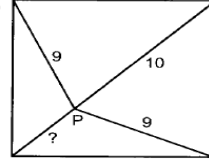

ABCD paralelkenar
 $|DE| = 2 \text{ cm}$
 $|EC| = 1 \text{ cm}$

Yukarıdaki şekilde taralı DAF üçgeninin alanı a cm^2 olduğuna göre, ABCD paralelkenarının alanı kaç cm^2 dir?

- A) $\frac{7a}{2}$ B) $\frac{9a}{2}$ C) $\frac{11a}{2}$ D) 4a E) 5a
(ÖSS 2004)

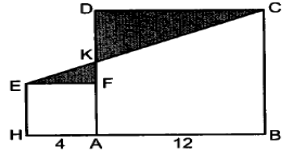
7-

Şekildeki karenin bir köşegeni üzerindeki P noktasının üç köşeye uzaklıkları 9, 10, 9 birim olduğuna göre dördüncü köşeye uzaklığı kaç birimdir?

- A) $\sqrt{62}$ B) $2\sqrt{14}$ C) $5\sqrt{2}$ D) $4\sqrt{3}$ E) $\sqrt{39}$
(ÖYS 1986)

8-

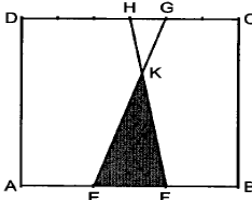

ABCD ve HAFE birer kare
 $|HA| = 4 \text{ cm}$
 $|AB| = 12 \text{ cm}$

Yukarıda verilenlere göre, taralı alanların toplamı kaç cm^2 dir?

- A) 36 B) 40 C) 42 D) 50 E) 56
(ÖSS 2004)

9-

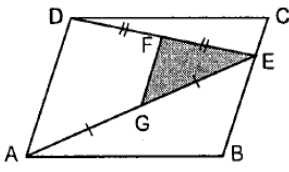

Şekildeki ABCD karesinin $|AB|$ kenarı 3 eş parçaya, $|CD|$ kenarı da 6 eş parçaya bölünmüştür.

$[GE]$ ve $[HF]$ doğru parçaları yardımıyla oluşturan KEF üçgeninin alanı 4 cm^2 olduğuna göre, $|AB|$ uzunluğu kaç cm dir?

- A) 12 B) 9 C) 8 D) 6 E) 3
(ÖSS 2006 I)

10-

ABCD bir paralel-
kenar
 $|DF| = |FE|$
 $|AG| = |GE|$

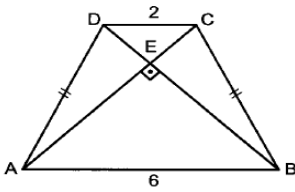
Şekildeki ABCD paralelkenarının alanı 72 cm^2 dir.

Buna göre, taralı EFG üçgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 9 B) 10 C) 12 D) 16 E) 18

(ÖSS 2007 I)

11-

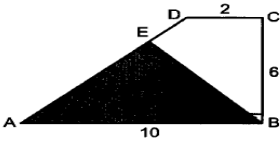
ABCD bir ikizkenar
yamuk
 $m(\widehat{AEB}) = 90^\circ$
 $|AB| = 6 \text{ cm}$
 $|CD| = 2 \text{ cm}$
 $|AD| = |BC|$

Şekildeki verilere göre, ABCD ikizkenar yamuğunun alanı kaç cm^2 dir?

- A) 14 B) 16 C) 18 D) 20 E) 22

(ÖYS 1995)

12-

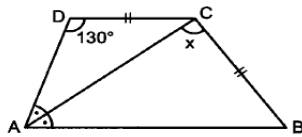
ABCD bir dik yamuk
 $DC \parallel AB$
 $AB \perp CB$
 $BE \perp AD$
 $|DC| = 2 \text{ cm}$
 $|CB| = 6 \text{ cm}$
 $|AB| = 10 \text{ cm}$

Yukarıdaki verilere göre, taralı üçgenin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 16 B) 18 C) 20 D) 24 E) 28

(ÖSS 2005)

13-

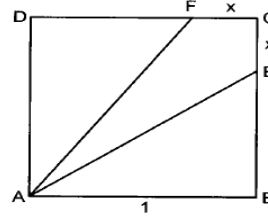
$AB \parallel DC$
[AC] açıortay
 $|DC| = |BC|$
 $m(\widehat{ADC}) = 130^\circ$
 $m(\widehat{ACB}) = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 105 B) 115 C) 125 D) 130 E) 135

(2006 II)

14-

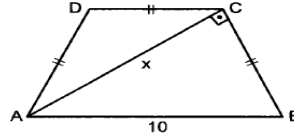
ABCD bir kare
 $E \in [BC]$
 $F \in [DC]$
 $|AB| = 1 \text{ birim}$
 $|FC| = |CE| = x \text{ birim}$

Yukarıdaki şekilde, $A(AECF) = \frac{A(ABCD)}{2}$ olduğuna göre, $|FC| = |CE| = x$ kaç birimdir?

- A) $\frac{3}{4}$ B) $\frac{\sqrt{3}}{3}$ C) $\frac{2}{3}$ D) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ E) $\frac{1}{2}$

(ÖYS 1993)

17-

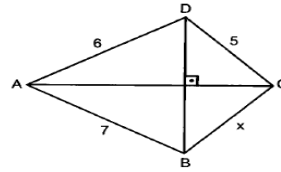
ABCD bir ikizkenar
yamuk
 $m(\widehat{ACB}) = 90^\circ$
 $|AD| = |DC| = |BC|$
 $|AB| = 10 \text{ cm}$
 $|AC| = x \text{ cm}$

Yukarıdaki verilere göre, $|AC| = x$ kaç cm dir?

- A) $2\sqrt{3}$ B) $3\sqrt{2}$ C) $4\sqrt{2}$ D) $5\sqrt{3}$ E) $6\sqrt{2}$

(ÖYS 1997)

18-

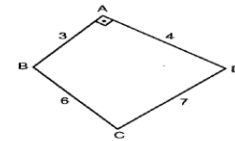
$AC \perp BD$
 $|CD| = 5 \text{ cm}$
 $|AD| = 6 \text{ cm}$
 $|AB| = 7 \text{ cm}$

Yukarıdaki ABCD dörtgeninde $|BC| = x$ kaç cm dir?

- A) 6 B) $\sqrt{30}$ C) $\sqrt{32}$ D) $\sqrt{34}$ E) $\sqrt{38}$

(ÖYS 1989)

19-

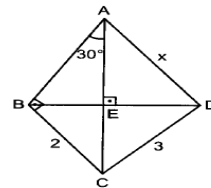
$|AB| = 3 \text{ cm}$
 $|BC| = 6 \text{ cm}$
 $|CD| = 7 \text{ cm}$
 $|DA| = 4 \text{ cm}$
 $m(\widehat{BAD}) = 90^\circ$

Yukarıda verilen ABCD dörtgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) $9(2 + \sqrt{5})$ B) $6(1 + \sqrt{6})$ C) $5(2 + \sqrt{7})$
D) $3(1 + \sqrt{3})$ E) $2(3 + \sqrt{3})$

(ÖYS 1988)

20-

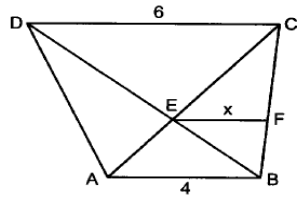
$m(\widehat{ABC}) = 90^\circ$
 $m(\widehat{AED}) = 90^\circ$
 $m(\widehat{BAE}) = 30^\circ$
 $|BC| = 2 \text{ cm}$
 $|CD| = 3 \text{ cm}$
 $|AD| = x$

Şekildeki verilere göre, $|AD| = x$ kaç cm dir?

- A) $\sqrt{10}$ B) $\sqrt{11}$ C) $\sqrt{13}$ D) $\sqrt{15}$ E) $\sqrt{17}$

(ÖYS 1995)

21-

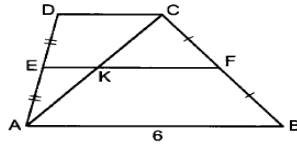

DC // EF // AB
 $|DC| = 6$ cm
 $|AB| = 4$ cm
 $|EF| = x$

Yukarıdaki verilere göre, $|EF| = x$ kaç cm dir?

- A) 2,1 B) 2,2 C) 2,3 D) 2,4 E) 2,5
 (ÖSS 2000)

15-

ABCD bir yamuk
 $[EF]$ orta taban

Şekildeki AEK üçgeninin alanı 4 cm^2 , CKF üçgeninin alanı 8 cm^2 olduğuna göre, ABCD yamuğunun alanı kaç cm^2 dir?

- A) 48 B) 44 C) 40 D) 36 E) 24
 (ÖSS 1996)

16-

Köşegenleri birbirine dik olan ABCD ikizkenar yamuğunun tabanları, $|AB| = 15$ cm ve $|DC| = 5$ cm dir.

Bu yamuğun alanı kaç cm^2 dir?

- A) 50 B) 75 C) 100 D) 125 E) 150
 (ÖYS 1998)

1-

Düzgün bir çokgenin bir iç açısı, bir dış açısının 4 katı olduğuna göre, bu çokgenin kenar sayısı kaçtır?

- A) 12 B) 11 C) 10 D) 9 E) 8
 (ÖYS 1998)

2-

Bir düzgün beşgenin iç açılardan birinin ölçüsü α , dış açılardan birinin ölçüsü β dir.

Buna göre, $\frac{\alpha}{\beta}$ oranı kaçtır?

- A) 2 B) 3 C) $\frac{3}{2}$ D) $\frac{3}{4}$ E) $\frac{3}{5}$
 (ÖSS 2000)

3-

Bir onbeşgenin aynı köşesinden diğer köşelere çizilen köşegenler bu çokgeni kaç üçgene böler?

- A) 13 B) 14 C) 16 D) 18 E) 24
 (ÖSS 1995)

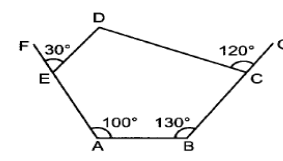
4-

ÖYS - 1987

Bir kenarı 13 cm ve bir köşegeni 24 cm olan eşkenar dörtgenin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 60 B) 80 C) 90 D) 120 E) 150

Aşağıdaki şekilde ABCDE bir dışbükey beşgendir.

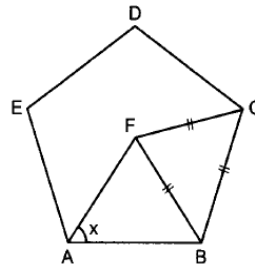

\widehat{FED} nin ölçüsü 30°
 \widehat{EAB} nin ölçüsü 100°
 \widehat{ABC} nin ölçüsü 130°
 \widehat{DCG} nin ölçüsü 120°

EDC açısının ölçüsü kaç derecedir?

- A) 100 B) 95 C) 90 D) 85 E) 80
 (ÖSS 1987)

22-

ABCDE düzgün beşgen
 FBC bir eşkenar üçgen
 $m(\widehat{FAB}) = x$

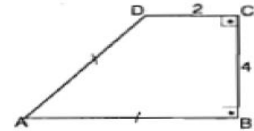
Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 60 B) 62 C) 66 D) 72 E) 74
 (ÖSS 2003)

9-

ÖSS - 1989

$|BC| = 4$ birim
 $|CD| = 2$ birim
 $|AB| = |AD|$
 Yandaki şekilde ABCD bir dik yamuk olduğuna göre

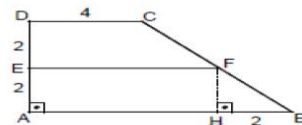

$|AB|$ kaç birimdir?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) $5\sqrt{2}$ E) $6\sqrt{2}$

10-

2010 LYS1 Geo

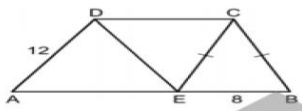

ABCD bir dik yamuk
 $DC // EF // AB$
 $DA \perp AB$
 $FH \perp AB$
 $|DE| = 2$ cm
 $|EA| = 2$ cm
 $|HB| = 2$ cm
 $|DC| = 4$ cm

Yukarıdaki verilere göre, ABCD yamuğunun alanı kaç cm^2 dir?

- A) 22 B) 24 C) 26 D) 28 E) 30

11-

ABCD yamuk
 AED eşkenar üçgen
 $AB // DC$
 $|CE| = |CB|$
 $|AD| = 12$ birim
 $|EB| = 8$ birim

Şekilde verilen E noktası AB kenarı üzerindedir. Buna göre, ABCD yamuğunun alanı kaç birimkaredir?

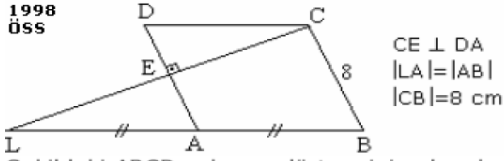
- A) $54\sqrt{3}$ B) $72\sqrt{3}$ C) $90\sqrt{3}$
 D) $105\sqrt{3}$ E) $120\sqrt{3}$

2016 LYS

12-

5-

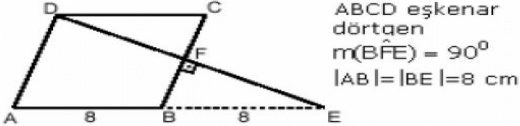
1998
ÖSS

Şekildeki ABCD eşkenar dörtgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 16 B) 20 C) $16\sqrt{3}$ D) $20\sqrt{3}$ E) $32\sqrt{3}$

6-

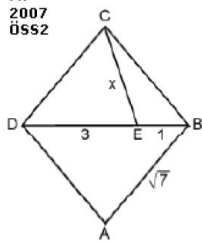

Şekildeki ABCD eşkenar dörtgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) $16\sqrt{2}$ B) $24\sqrt{2}$ C) $30\sqrt{2}$
D) $24\sqrt{3}$ E) $32\sqrt{3}$ 2002 ÖSS

7-

2007
ÖSS2

ABCD bir eşkenar dörtgen

$$|AB| = \sqrt{7} \text{ cm.}$$

$$|DE| = 3 \text{ cm.}$$

$$|EB| = 1 \text{ cm}$$

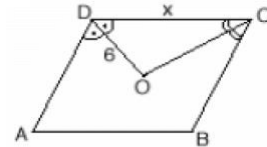
$$|CE| = ?$$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm dir?

- A) 1 B) 2 C) $\sqrt{2}$ D) $\sqrt{3}$ E) $\sqrt{5}$

8-

1999 ÖSS (iptal edilen sınav)

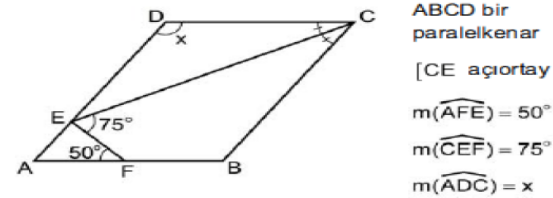

ABCD bir eşkenar dörtgen
[DO] açıortay
[CO] açıortay
 $|DO| = 6 \text{ cm}$
 $|DC| = x$

Yukarıdaki şekilde ABCD eşkenar dörtgeninin alanı 96 cm^2 olduğuna göre, $|DC| = x$ kaç cm dir?

- A) 10 B) 11 C) 12 D) 13 E) 16

15-

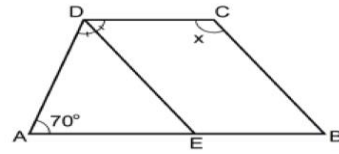

ABCD bir paralelkenar
[CE] açıortay
 $m(\widehat{AFE}) = 50^\circ$
 $m(\widehat{CEF}) = 75^\circ$
 $m(\widehat{ADC}) = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 115 B) 120 C) 125 D) 130 E) 135 2013 LYS

16-

ABCD bir yamuk

$$DC \parallel AB$$

$$DE \parallel CB$$

[DE] açıortay

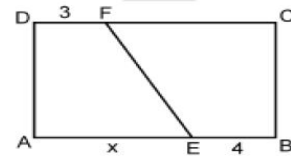
$$m(\widehat{DAE}) = 70^\circ$$

$$m(\widehat{BCD}) = x$$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 105 B) 110 C) 115 D) 120 E) 125 2013 YGS

13-

ABCD bir dikdörtgen

$$|DF| = 3 \text{ cm}$$

$$|EB| = 4 \text{ cm}$$

$$|AE| = x$$

Şekildeki AEFD ve EBCF yamuklarının alanları

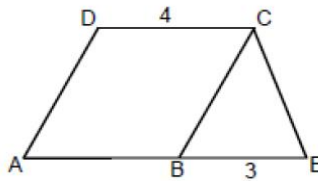
$$\frac{A(\text{AEFD})}{A(\text{EBCF})} = \frac{5}{6} \text{ ilişkisi olduğuna göre,}$$

x kaç cm^2 dir?

- A) 6 B) 7 C) 8 D) $\frac{15}{2}$ E) $\frac{22}{3}$ 2011 LYS1 Geo

14-

2010 YGS

ABCD bir paralelkenar

AECD bir yamuk

$$|BE| = 3 \text{ cm}$$

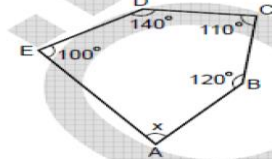
$$|DC| = 4 \text{ cm}$$

Şekildeki ABCD paralelkenarının alanı 20 cm^2 olduğuna göre, CBE üçgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 7 B) 7,5 C) 8 D) 8,5 E) 9

21-

2010 LYS1 Geo

ABCDE bir beşgen

$$m(\widehat{ABC}) = 120^\circ$$

$$m(\widehat{BCD}) = 110^\circ$$

$$m(\widehat{CDE}) = 140^\circ$$

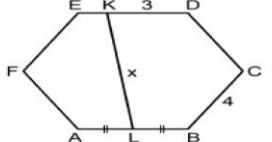
$$m(\widehat{DEA}) = 100^\circ$$

$$m(\widehat{EAB}) = x$$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 85 B) 80 C) 75 D) 70 E) 65

22-

ABCDEF bir düzgün altıgen

$$|AL| = |LB|$$

$$|BC| = 4 \text{ cm}$$

$$|DK| = 3 \text{ cm}$$

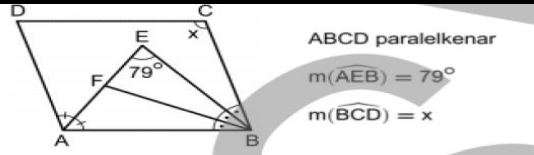
$$|KL| = x$$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç cm^2 dir?

- A) $4\sqrt{3}$ B) $3\sqrt{5}$ C) $3\sqrt{7}$

- D) 6 E) 7 2013 YGS

23-

ABCD paralelkenar
 $m(\widehat{AEB}) = 79^\circ$
 $m(\widehat{BCD}) = x$

Şekilde verilen [AE] doğru parçası BAD açısını iki eşit açığa, [BE] ve [BF] doğru parçaları ise ABC açısını üç eşit açığa bölmektedir.

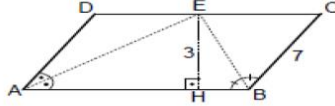
Buna göre, x kaç derecedir?

- A) 102 B) 105 C) 108 D) 111 E) 114

2016 LYS

17-

2010 LYS1 Geo

ABCD bir paralelkenar
 $EH \perp AB$
 $|EH| = 3 \text{ cm}$
 $|BC| = 7 \text{ cm}$

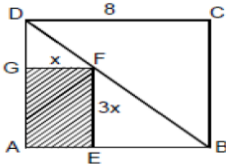
Şekildeki ABCD paralelkenarının A ve B açılarının iç açıortayları [DC] kenarı üzerindeki E noktasında kesişmektedir.

Buna göre, ABCD paralelkenarının alanı kaç cm^2 dir?

- A) 42 B) 40 C) 36 D) 28 E) 24

18-

2010 LYS1 Geo

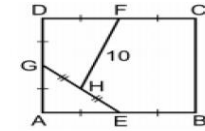

ABCD bir kare
 AEFG bir dikdörtgen
 $|DC| = 8 \text{ cm}$
 $|FE| = 3x \text{ cm}$
 $|GF| = x \text{ cm}$

Yukarıdaki verilere göre, AEFG dikdörtgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) 12 B) 15 C) 16 D) 18 E) 21

19-

ABCD bir kare
 $|FH| = 10 \text{ birim}$

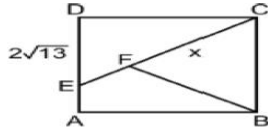
Şekilde verilen E, F ve G noktaları buldukları kenarların orta noktalarıdır. H noktası ise [GE] doğru parçasının orta noktasıdır.

Buna göre, karenin alanı kaç birimkaredir?

- A) 100 B) 120 C) 144 D) 160 E) 180

2016 LYS

20-

ABCD bir kare
 $|DE| = 2\sqrt{13} \text{ birim}$
 $|FC| = x$

Yukarıda verilen ABCD karesi, [CE] ve [BF] doğru parçalarıyla eşit alanlı üç bölgeye ayrılmıştır.

Buna göre, x kaç birimdir?

- A) $\frac{13}{2}$ B) $\frac{26}{3}$ C) $\frac{39}{4}$

D) 8

E) 10

2015 LYS

Bir düzgün altıgenin tüm köşelerinden geçen dikdörtgenin uzun kenarı 6 cm'dir.

Buna göre, dikdörtgenin kısa kenarı kaç cm'dir?

- A) $\sqrt{3}$ B) $2\sqrt{3}$ C) $3\sqrt{3}$

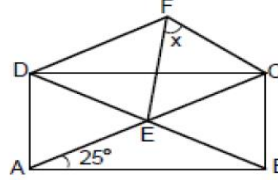
D) $\sqrt{6}$

E) $2\sqrt{6}$

2014 LYS

24-

2010 LYS1 Geo

ABCD bir dikdörtgen
 E, köşegenlerin kesim noktası

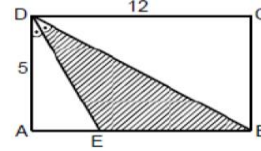
$m(\widehat{BAC}) = 25^\circ$

$m(\widehat{EFC}) = x$

Şekildeki F noktası, FDE bir eşkenar üçgen olacak biçimde alındığına göre, x kaç derecedir?

- A) 30 B) 35 C) 45 D) 50 E) 55

25-

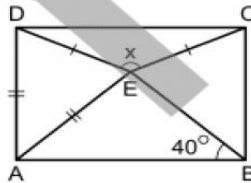

ABCD bir dikdörtgen
 $|DA| = 5 \text{ cm}$
 $|DC| = 12 \text{ cm}$
 $m(\widehat{ADE}) = m(\widehat{EDB})$

Yukarıdaki verilere göre, DEB taralı üçgeninin alanı kaç cm^2 dir?

- A) $\frac{83}{4}$ B) $\frac{65}{3}$ C) $\frac{61}{3}$ D) $\frac{45}{2}$ E) $\frac{41}{2}$ 2009 ÖSS2

26-

ABCD dikdörtgen

$|AD| = |AE|$

$|DE| = |EC|$

$m(\widehat{ABE}) = 40^\circ$

$m(\widehat{DEC}) = x$

Yukarıdaki verilere göre, x kaç derecedir?

- A) 100 B) 110 C) 120 D) 130 E) 140

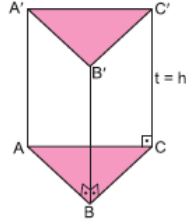
2016 LYS

DERS NOTLARI

V. KONU / KATI CİSİMLER

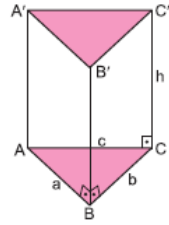
DİK PRİZMA :

Yan yüzlerinin tümü dikdörtgen olan prizmalara **dik (düzgün) prizma** adı verilir.

S_Y → Yanal alan
 S_T → Taban alanı
 S → Tüm alan
 $\Ç_T$ → Taban çevresi
 V → Hacim
 h → yükseklik olmak üzere,

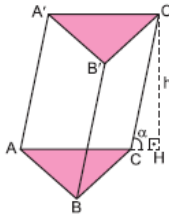
1. $S_Y = \Ç_T \cdot h$
2. $S = 2S_T + S_Y$
3. $V = S_T \cdot h$ dir.

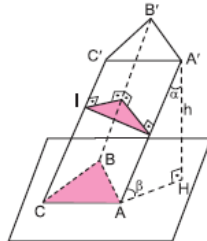
NOT: Bir dik prizma yanal ayrtına dik bir düzlemle kesilirse dik kesit elde edilir.

EĞİK PRİZMA:

Yan yüzlerinin tümü dik olmayan prizmalara **eğik prizma** adı verilir.

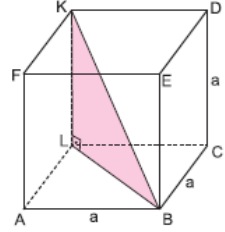

Taban alanı: S_T
Dik kesit alanı: S_K
 $S_K = S_T \cdot \cos \alpha = S_T \cdot \sin \beta$
 $h = l \cdot \cos \alpha$
 $V = S_T \cdot h = S_K \cdot l$

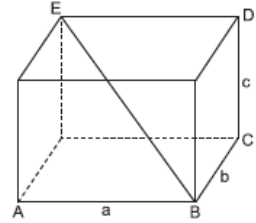
KÜP

[KB] cisim köşegeni
[LB] yüz köşegeni
 $S = 6a^2$
 $V = a^3$
 $|KB| = a\sqrt{3}$
 $|LB| = a\sqrt{2}$

DİKDÖRTGENLER PRİZMASI :

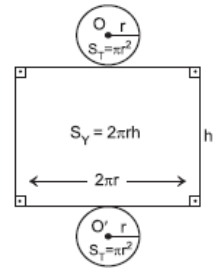
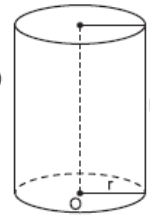
$S = 2(ab + ac + bc)$
 $V = a \cdot b \cdot c$
 $|EB| = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2}$

NOT: $(a + b + c)^2 = a^2 + b^2 + c^2 + 2(ab + ac + bc)$

SİLİNDİR

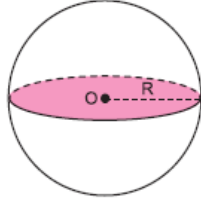
$S_T : \pi r^2$
 $S_Y = 2\pi r \cdot h$
 $S = 2\pi r(r + h)$
 $V = \pi r^2 \cdot h$

KÜRE

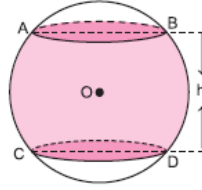
$$\text{Alan} = 4\pi R^2$$

$$\text{Hacim} = \frac{4}{3}\pi R^3$$

KÜRE KUŞAĞI:

Bir küre yüzeyinin paralel iki düzlem arasında kalan kısmına **küre kuşağı** denir. [AB] ve [CD] çaplı paralel daire kesitlerine küre kuşağının tabanları denir. İki taban arasındaki uzaklığa da kuşağın yüksekliği denir.

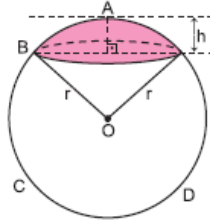

Küre kuşağının alanı: $A = 2\pi \cdot r \cdot h$ dir.

Bir küre kuşağının alanı, kürenin büyük çemberinin uzunluğu ile yüksekliğinin çarpımına eşittir.

KÜRE KAPAĞI:

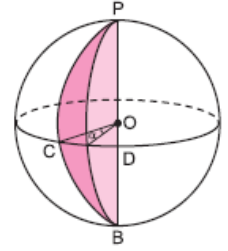
Bir küre yüzeyi bir düzlemlle kesildiğinde iki parçaya ayrılır. Bu parçaların herbirine **küre kapağı** denir. Küre kapağı, A tabanı sıfır olan küre kuşağı olarak kabul edilebilir.

Kapak Alanı: $A = 2 \cdot \pi \cdot r \cdot h$ dir?

KÜRE DİLİMİ:

Kürenin bir çapından geçen iki yarı düzlem arasında kalan kısmına **küre dilimi** denir. İki yarı düzlem arasındaki açı α olsun.

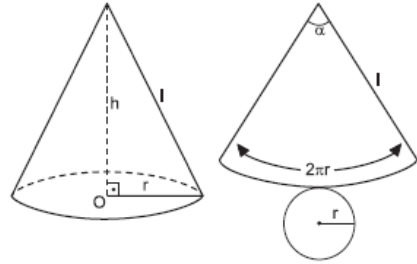
Dilimin hacmi:

$$V = \frac{4}{3} \cdot \pi \cdot r^3 \cdot \frac{\alpha}{360^\circ} = \frac{\alpha}{270^\circ} \cdot \pi \cdot r^3$$

Küre diliminin alanı:

$$4\pi \cdot r^2 \cdot \frac{\alpha}{360} = \frac{\alpha}{90} \cdot \pi \cdot r^2 \text{ dir.}$$

KONİ

$$S_y = \pi \cdot r \cdot l$$

$$S = \pi r(r + l)$$

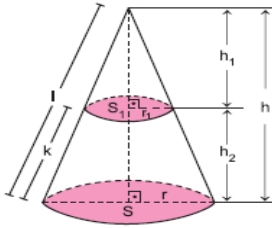
$$V = \frac{1}{3}\pi r^2 \cdot h$$

$$\frac{\alpha}{360} = \frac{r}{l}$$

KESİK KONİ :

- I. Bir dik koninin tabana paralel düzlemlle kesiti dairedir.
- II. Bir koni tabana paralel bir düzlemlle kesilirse, taban ile düzlem arasında kalan cisme **kesik koni** denir.

- III. Bir dik üçgenin dik kenarlarından biri etrafında 360° döndürülmesiyle oluşan cisim dik konidir,

$$\text{Yanal Alan} = \pi(r + r_1) \cdot k$$

$$\frac{S_1}{S_2} = \left(\frac{r_1}{r}\right)^2 = \left(\frac{h_1}{h}\right)^2$$

Üstteki koninin hacmi V_1 , bütün koninin hacmi V ise

$$\frac{V_1}{V} = \left(\frac{r_1}{r}\right)^3 = \left(\frac{h_1}{h}\right)^3 \text{ dir.}$$

Kesik koninin hacmi

$$\frac{\pi \cdot h_2}{3} \cdot (r^2 + r \cdot r_1 + r_1^2)$$

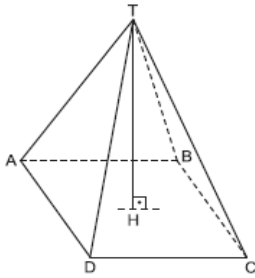
PİRAMİT

Yükseklği tabanının ağırlık merkezinden geçen piramittir.

Yan yüzeyleri birer ikizkenar üçgendir.

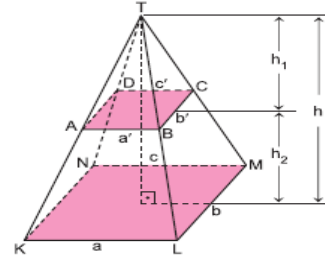
$$S = A(ABCD) + \text{Yanal alan}$$

$$V = \frac{1}{3} \cdot \text{Taban alanı} \cdot \text{Yükseklik}$$

KESİK PİRAMİT :

Bir piramit taban düzlemine paralel bir düzlem ile kesildiğinde taban ile düzlem arasında kalan kısma kesik piramit denir. Kesik piramitin yan yüzeyleri birer yamuktur.

$$\frac{a'}{a} = \frac{b'}{b} = \frac{c'}{c} = \dots = \frac{h_1}{h} = k \text{ (Benzerlik oranı)}$$

$$\frac{S(T, ABCD)}{S(T, KLMN)} = k^2$$

$$\frac{V(T, ABCD)}{V(T, KLMN)} = k^3$$

$$V_{\text{kesik}} = V(T, KLMN) - V(T, ABCD)$$

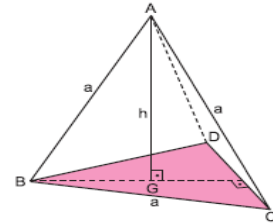
DÜZGÜN DÖRTYÜZLÜ :

Dört yüzeyide eş eşkenar üçgenlerden oluşan piramittir.

$$|AG| = h = \frac{a\sqrt{6}}{3}$$

$$S = a^2\sqrt{3}$$

$$V = \frac{a^3\sqrt{2}}{12}$$

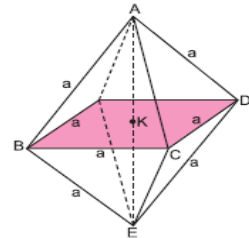

DÜZGÜN SEKİZYÜZLÜ :

$$|AK| = \frac{a\sqrt{2}}{2}$$

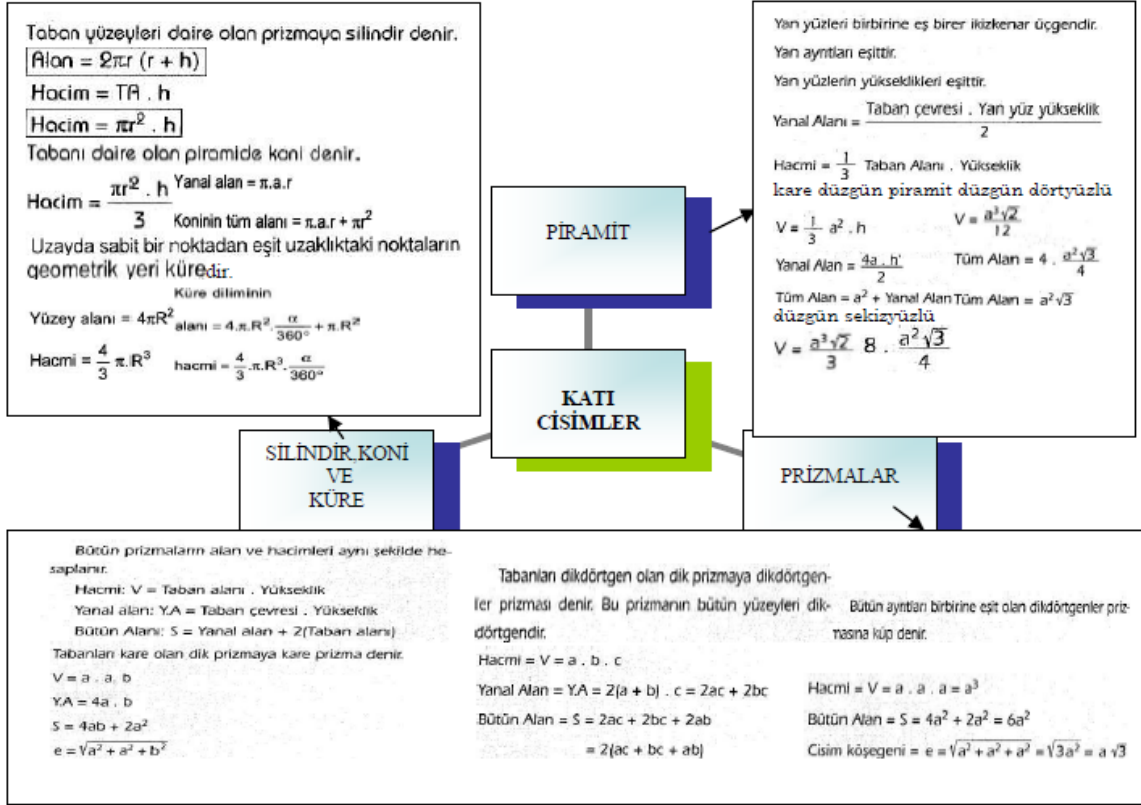
$$S = 2a^2\sqrt{3}$$

$$V = \frac{\sqrt{2}}{3} a^3$$

KAVRAM HARİTALARI

V. KONU / KATI CİSİMLER

KONU TASARIM

V. KONU / KATI CİSİMLER

1. Taban ayrıtlarından biri 3 br, yüksekliği 6 br olan düzgün altıgen dik prizmanın hacmi kaç br^3 tür?

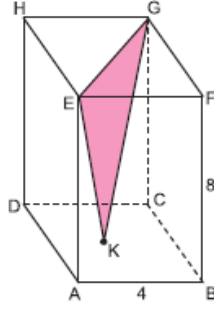
A) $120\sqrt{3}$ B) $100\sqrt{3}$ C) $81\sqrt{3}$
D) $72\sqrt{3}$ E) $60\sqrt{3}$

2. Ayrıtları 2 br, 4br ve 8 br olan dikdörtgenler prizmasının alanının hacmine sayıca oranı kaçtır?

A) $\frac{7}{4}$ B) $\frac{11}{6}$ C) $\frac{12}{7}$ D) $\frac{13}{8}$ E) $\frac{14}{9}$

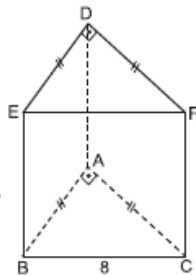
3. Yandaki kare prizmada K noktası, ABCD karesinin ağırlık merkezidir. $|AB| = 4$ br $|FB| = 8$ br olduğuna göre, $A(EKG)$ kaç br^2 dir?

A) $6\sqrt{2}$ B) $8\sqrt{2}$ C) $12\sqrt{2}$ D) $16\sqrt{2}$ E) $24\sqrt{2}$

4. Yandaki ikizkenar dik üçgen dik prizmada, $|BC| = 8$ br prizmanın bütün yüzey alanı $112 + 80\sqrt{2}$ br^2 olduğuna göre, prizmanın hacmi kaç br^3 tür?

A) 160 B) 180 C) 210 D) 220 E) 240

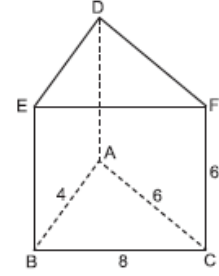

5. Taban alanı $36 br^2$ ve yüksekliği 3 br olan bir kare prizmanın cisim köşegeninin uzunluğu kaç br dir?

A) 7 B) 8 C) 9 D) 10 E) 12

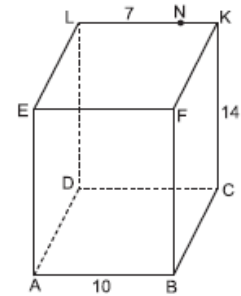
6. Yandaki üçgen dik prizmada $|AB| = 4$ br $|BC| = 8$ br $|AC| = 6$ br $|FC| = 6$ br olduğuna göre, prizmanın hacmi kaç br^3 tür?

A) $9\sqrt{15}$ B) $9\sqrt{15}$ C) $12\sqrt{15}$
D) $15\sqrt{15}$ E) $18\sqrt{15}$

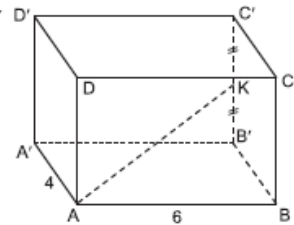
7. ABCD tabanlı kapalı kare prizmada A noktasındaki bir böcek N noktasına gidecektir, $|LN| = 7$ br $|KC| = 14$ br $|AB| = 10$ br olduğuna göre, böceğin gidebileceği en kısa yol kaç br dir?

A) 20 B) 22 C) 23 D) 24 E) 25

8. Yandaki dikdörtgenler prizmasının hacmi $96 br^3$ tür. $|C'K| = |KB'|$ $|A'A| = 4$ br $|AB| = 6$ br olduğuna göre, $|AK|$ kaç br dir?

A) 7 B) $5\sqrt{2}$ C) $2\sqrt{13}$ D) $2\sqrt{14}$ E) $2\sqrt{15}$

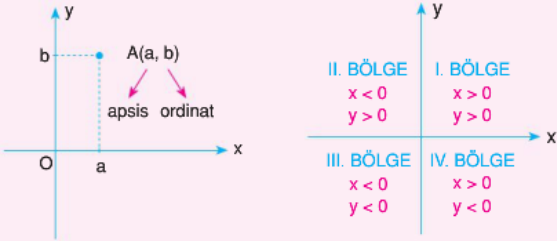
1- C 2- A 3- D 4- A 5- C 6- E 7- E 8- D

DERS NOTLARI

VI. KONU / ANALİTİK GEOMETRİ

ANALİTİK DÜZLEM

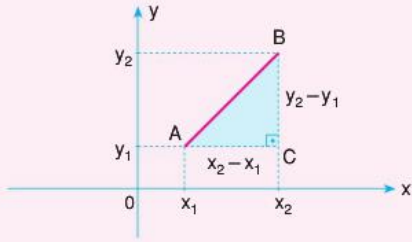
0 (sıfır) sayısına karşılık gelen O noktasında birbirine dik olan biri yatay diğeri düşey iki sayı doğrusunun oluşturduğu sisteme, dik koordinat sistemi; bu sayı doğrularının belirttiği düzleme de analitik düzlem denir.

Koordinat sisteminde, x ekseninde bulunan noktaların ordinatları sıfırdır.
y ekseninde bulunan noktaların apsisi sıfırdır.

A(a, b) noktasının eksenlere olan uzaklıkları toplamı: $|a| + |b|$ dir.

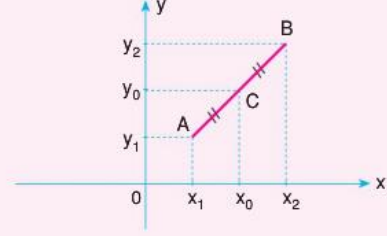
İKİ NOKTA ARASINDAKİ UZAKLIK

Analitik düzlemde A(x₁, y₁) ve B(x₂, y₂) ise

$$|AB| = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2} \text{ dir.}$$

ORTA NOKTA

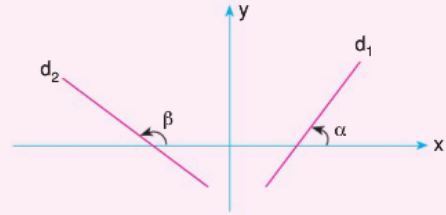

Uç noktaları, A(x₁, y₁) ve B(x₂, y₂) olan [AB] nın orta noktası C(x₀, y₀) ise

$$x_0 = \frac{x_1 + x_2}{2} \text{ ve } y_0 = \frac{y_1 + y_2}{2} \text{ dir.}$$

BİR DOĞRUNUN EĞİM AÇISI VE EĞİMİ

Bir doğrunun x eksenine pozitif yönde yaptığı açıya doğrunun eğim açısı, bu açının tanjantına da doğrunun eğimi denir.

Eğim açısı; $[0^\circ, 180^\circ]$ aralığında bulunur.

Şekilde,

d₁ doğrusunun eğim açısının ölçüsü α

d₂ doğrusunun eğim açısının ölçüsü β dir.

Bir doğrunun eğimi genellikle m ile gösterilir.

d₁ doğrusunun eğimi, $m_1 = \tan \alpha$

d₂ doğrusunun eğimi, $m_2 = \tan \beta$ dir.

$x + y = 90^\circ$ ise $\sin x = \cos y$ ve $\tan x = \cot y$ dir.

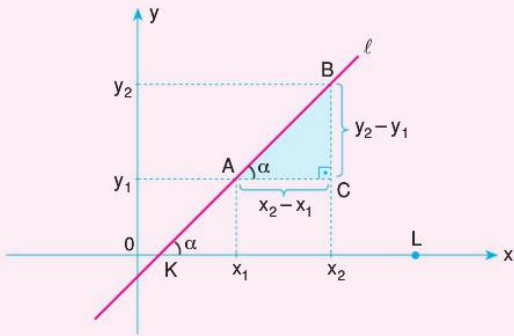
$x + y = 180^\circ$ ise $\sin x = \sin y$, $\cos x = -\cos y$
 $\tan x = -\tan y$ ve $\cot x = -\cot y$ dir.

Aşağıdaki tabloda kullanacağımız bazı açıların tanjantları verilmiştir.

α	0°	30°	45°	60°	90°	120°	135°	150°	180°
$\tan \alpha$	0	$\frac{\sqrt{3}}{3}$	1	$\sqrt{3}$	tanımsız	$-\sqrt{3}$	-1	$-\frac{\sqrt{3}}{3}$	0

- ➡ Eğim açısı dar açı olan doğruların eğimleri pozitiftir.
- ➡ Eğim açıları geniş açı olan doğruların eğimleri negatiftir.
- ➡ x eksenine paralel doğruların (eğim açıları sıfır olan) eğimleri sıfırdır.
- ➡ x eksenine dik olan doğruların (eğim açıları 90° olan) eğimleri tanımsızdır.

İKİ NOKTASI VERİLEN DOĞRUNUN EĞİMİ

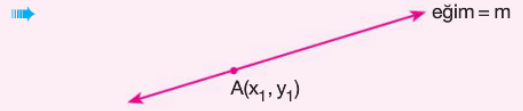

İki noktası $A(x_1, y_1)$ ve $B(x_2, y_2)$ olan ℓ doğrusunun eğimi; $m = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$ olur.

I. Paralel iki doğrunun eğimleri eşittir.

II. Dik iki doğrunun eğimleri çarpımı -1 dir.

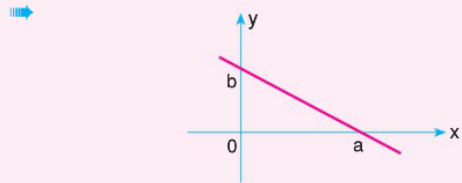
DOĞRUNUN DENKLEMİ

Eğimi m olan ve $A(x_1, y_1)$ noktasından geçen doğrunun denklemi

$$y - y_1 = m(x - x_1) \text{ dir.}$$

➡ $A(x_1, y_1)$ ve $B(x_2, y_2)$ noktalarından geçen doğrunun denklemi, $\frac{y - y_1}{y_1 - y_2} = \frac{x - x_1}{x_1 - x_2}$ dir.

x eksenini $A(a, 0)$, y eksenini $B(0, b)$ noktasında kesen doğrunun denklemi

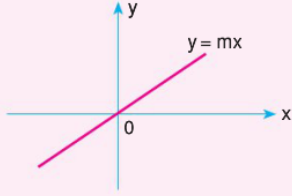
$$\frac{x}{a} + \frac{y}{b} = 1 \text{ dir.}$$

$y = a$ doğrularının eğimi 0 (sıfır) dir.

$x = a$ doğrularının eğimi tanımsızdır.

ÖZEL DOĞRU DENKLEMLERİ

Başlangıç Noktasından Geçen Doğruların Denklemi

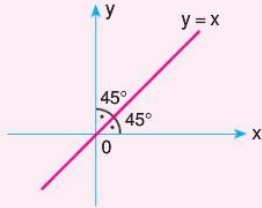
Başlangıç noktası olan $O(0, 0)$ dan geçen ve eğimi m olan doğrunun denklemi,
 $y - y_1 = m(x - x_1) \Rightarrow y - 0 = m(x - 0)$
 $\Rightarrow y = mx$ tir.

$y = mx$ denkleminde $m = 1$ ise $y = x$ doğrusu elde edilir.

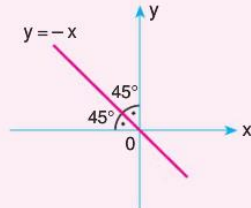
Bu doğruya 1. açkırtay doğrusu denir.

$m = -1$ ise $y = -x$ doğrusu elde edilir.

Bu doğruya 2. açkırtay doğrusu denir.

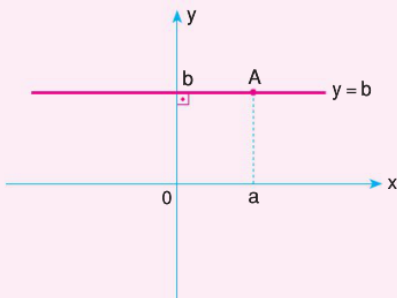

1. açkırtay doğrusu

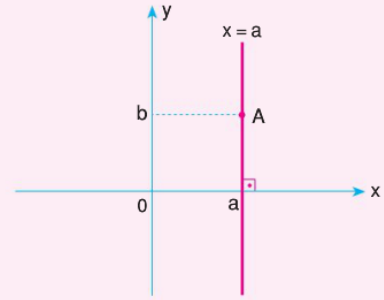

2. açkırtay doğrusu

x Eksenine Paralel Doğruların Denklemi

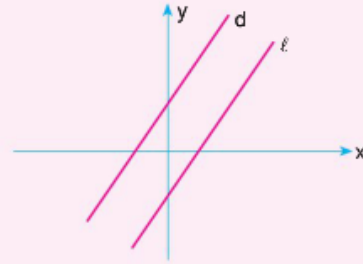
y Eksenine Paralel Doğruların Denklemi

İKİ DOĞRUNUN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI

d doğrusunun denklemi $ax + by + c = 0$ ve
 ℓ doğrusunun denklemi $kx + py + r = 0$ olsun.

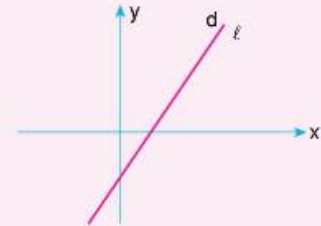
1. $d \parallel \ell$ ise, bu iki doğrunun eğimleri birbirine eşit olacağından

$$m_d = -\frac{a}{b} \text{ ve } m_\ell = -\frac{k}{p}$$

$$m_d = m_\ell \Rightarrow -\frac{a}{b} = -\frac{k}{p} \Rightarrow \frac{a}{k} = \frac{b}{p} \text{ bulunur.}$$

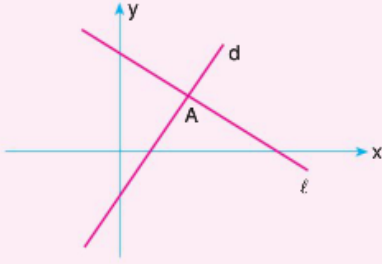
2.

$d \parallel \ell$ doğruları çakışık ise, bu iki doğru aynı doğruyu göstereceğinden

$$\frac{a}{k} = \frac{b}{p} = \frac{c}{r} \text{ olmalıdır.}$$

3.

d ve ℓ doğruları bir noktada kesişiyorsa,

$\frac{a}{k} \neq \frac{b}{p}$ olmalıdır.

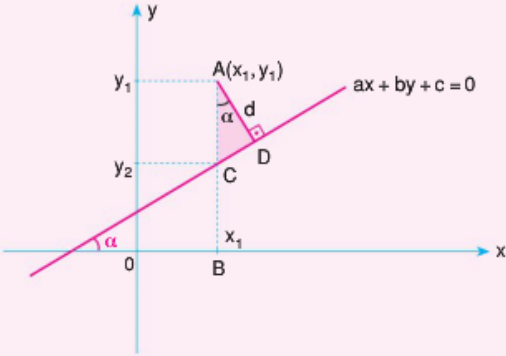
d ve ℓ doğrularının kesim noktası A ise

$d \cap \ell = \{A\}$ dir.

Yani, $\left. \begin{array}{l} ax + by + c = 0 \\ kx + py + r = 0 \end{array} \right\}$ sisteminin çözüm

kümesi A noktasıdır.

BİR NOKTANIN BİR DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI

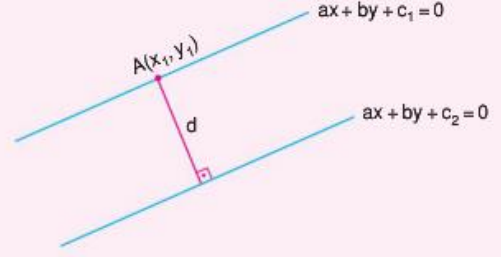
$A(x_1, y_1)$ noktasının

$ax + by + c = 0$ doğrusuna

olan en kısa uzaklığı d ise

$d = \frac{|ax_1 + by_1 + c|}{\sqrt{a^2 + b^2}}$ dir.

PARALEL İKİ DOĞRU ARASINDAKİ UZAKLIK

Denklemleri $ax + by + c_1 = 0$ ve $ax + by + c_2 = 0$ olan paralel doğrular arasındaki uzaklık d ise,

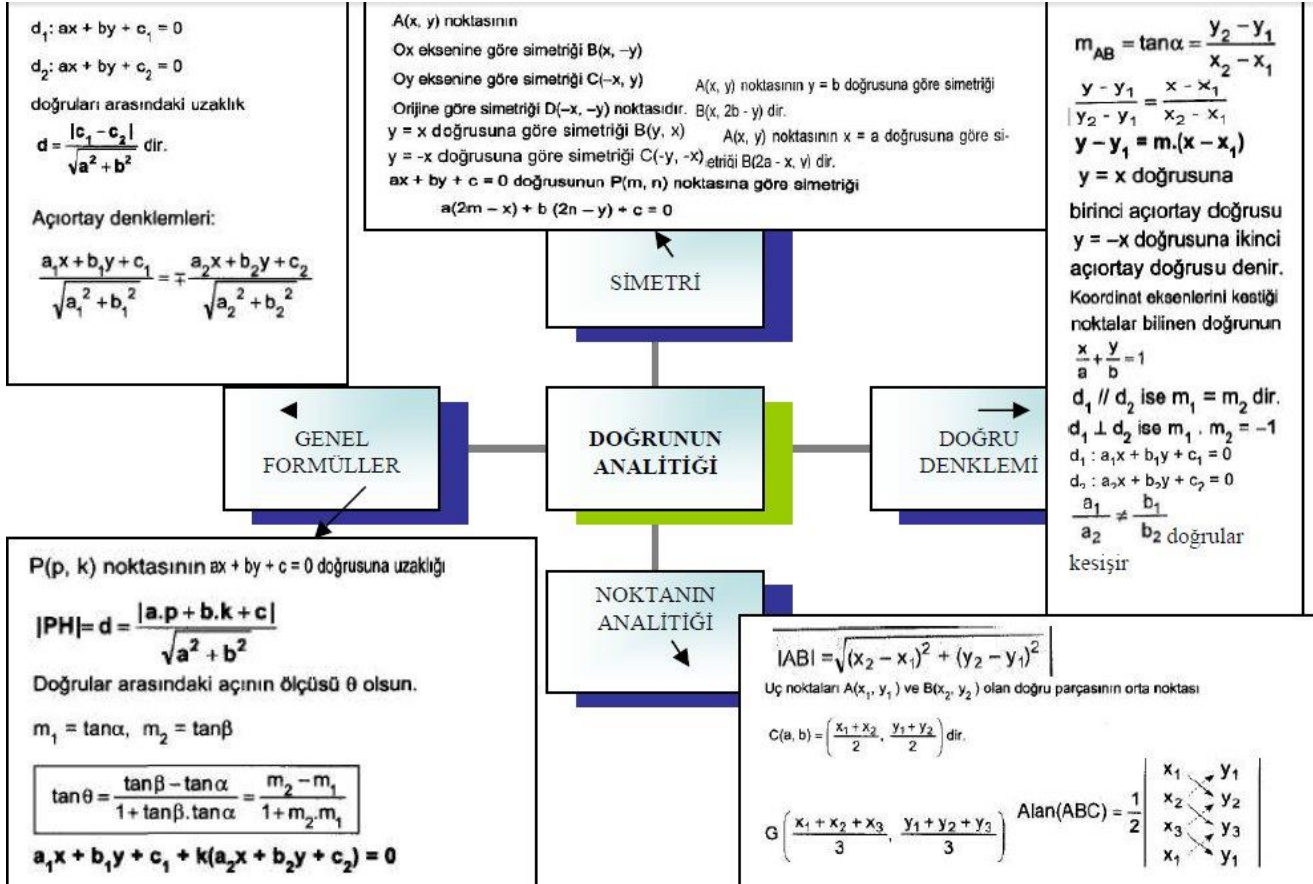
$d = \frac{|c_1 - c_2|}{\sqrt{a^2 + b^2}}$ dir.

BİR DOĞRUNUN GRAFİĞİ

Denklemleri verilen bir doğrunun grafiğini çizmek için, doğru üzerindeki farklı iki noktanın bilinmesi yeterlidir. Kolay bulunması açısından bu iki noktayı, doğrunun koordinat eksenlerini kestiği noktalar olarak alabiliriz. Yani; $x = 0$ için y ve $y = 0$ için x değerlerini bulup düzlemde işaretledikten sonra bu noktaları birleştirerek doğrunun grafiğini elde ederiz.

KAVRAM HARİTALARI

VI. KONU / ANALİTİK GEOMETRİ

KONU TASARIM

VI. KONU / ANALİTİK GEOMETRİ

TEST 1

1. Analitik düzlemde $A(-2, 4)$ ve $B(5, -3)$ noktalarına uzaklıkta bulunan ve orijine uzaklığı 1 birim olan noktalarından biri aşağıdakilerden hangisidir?

A) $(-1, 1)$ B) $(-1, 0)$ C) $(0, -1)$
D) $(0, 1)$ E) $(1, -1)$

2. Analitik düzlemde köşelerinin koordinatları $A(-3, 2)$, $B(2, -8)$ ve $C(9, -1)$ olan ABC üçgeninin çevresi birimdir?

A) $24 + \sqrt{2}$ B) $24 + 7\sqrt{2}$
C) $26 + 7\sqrt{2}$ D) $24 + 14\sqrt{2}$
E) $26 + 14\sqrt{2}$

3. Analitik düzlemde $A(2, 6)$, $B(5, 3)$ ve $C(m, 0)$ noktaları veriliyor.

$||AC| - |BC||$ ifadesinin en küçük olması için m 'nin çağrı değeri kaçtır?

A) -4 B) -1 C) $-\frac{2}{3}$ D) $\frac{7}{3}$ E) 1

4. Analitik düzlemde $A(-2, 2)$, $B(4, -1)$ ve $C(7, 5)$ noktaları ABC üçgeninin köşelerinin koordinatlarıdır.

ABC üçgeninin ağırlık merkezi ile orijin arasındaki uzaklık kaç birimdir?

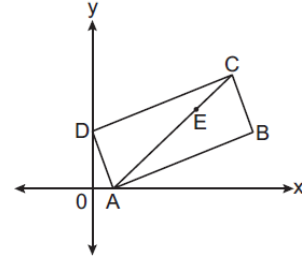
A) $\sqrt{10}$ B) $\sqrt{13}$ C) 4 D) $3\sqrt{2}$ E) 3

5. Analitik düzlemde $A(-3, 12)$, $B(21, -4)$ ve $C(a, b)$ noktaları veriliyor.

$C \in [AB]$ ve $\frac{|BC|}{|AC|} = \frac{3}{5}$ olduğuna göre $a + b$ kaçtır?

A) 20 B) 19 C) 17 D) 16 E) 14

- 6.

Analitik düzlemde verilen $ABCD$ dikdörtgeninde $E \in [AC]$ ve $|AC| = 3|EC|$ 'tir.

$A(2, 0)$, $B(20, 6)$ ve $D(0, 6)$ olduğuna göre E noktasının koordinatları toplamı kaçtır?

A) 16 B) $\frac{50}{3}$ C) 17 D) $\frac{59}{3}$ E) $\frac{62}{3}$

7. Analitik düzlemde verilen

$$d_1 : \left(\frac{m^2 - 4}{m + 1} \right) x + (8 - m)y - 6 = 0$$

$$d_2 : (m + 2)x + \left(\frac{m - 8}{3} \right) y + 1 = 0$$

doğruları birbirine paraleldir.

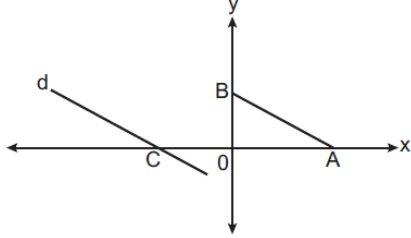
Buna göre m 'nin alabileceği değerler toplamı kaçtır?

A) $-\frac{9}{4}$ B) $-\frac{1}{4}$ C) $\frac{7}{4}$ D) $\frac{23}{4}$ E) $\frac{31}{4}$

8. Analitik düzlemde t gerçel sayısı değiştikçe $(3t + 6, -2t + 4)$ noktalarının oluşturacağı doğru eğimi kaç olur?

A) $-\frac{3}{2}$ B) $-\frac{2}{3}$ C) $\frac{2}{3}$ D) 1 E)

9.

Analitik düzlemde C noktasından geçen d doğrusu $[AE]$ paraleldir.

$A(4, 0)$, $|AC| = 8|OB|$ ve $|AB| = 2\sqrt{5}$ birim olduğuna göre d doğrusunun denklemi aşağıdakilerden hangisidir

A) $x + 2y + 12 = 0$ B) $2x + y + 24 = 0$
C) $x - 2y + 12 = 0$ D) $x + 2y + 16 = 0$
E) $x - 2y + 16 = 0$

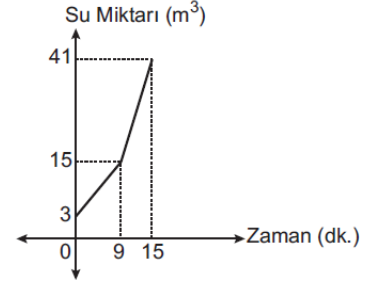
10. Analitik düzlemde verilen $A(-2, 3)$, $B(0, 2)$ ve $C(4, k)$ noktaları doğrusaldır.

AB doğrusuna dik olan ve C noktasından geçen doğrusunun denklemi aşağıdakilerden hangisidir?

A) $y - 2x + 8 = 0$ B) $2y + x - 4 = 0$
C) $y + 2x - 8 = 0$ D) $3y - 6x - 5 = 0$
E) $2y - x + 4 = 0$

11.

Grafik: Bir Havuzdaki Su Miktarının Zamana Göre Değişimi

Yukarıdaki grafik bir havuzun içindeki su miktarının zamana göre değişimini göstermektedir. Bu havuza su akıtan A ve B musluklarından A musluğu tek başına açıldıktan 9 dakika sonra B musluğu da açılıyor ve havuz dolduruluyor.

Buna göre B musluğu tek başına 60 m^3 hacimli boş bir havuzu kaç dakikada doldurur?

A) 10 B) 15 C) 20 D) 30 E) 45

12. Analitik düzlemde $A(-1, 3)$ ve $B(5, 1)$ noktalarının $3x - 2y + k = 0$ doğrusuna uzaklıkları eşit olduğuna göre k kaçtır?

A) 11 B) 4 C) 2 D) -2 E) -11

Cevaplar :

1. C 2. C 3. B 4. B 5. E 6. E 7. D 8. B 9. A 10. A 11. C 12. D

TEST 2

1. Analitik düzlemin IV. bölgesinde bulunan $B(a-2, -3)$ noktasının Ox eksenine uzaklığı 10 birim, Oy eksenine uzaklığı 7 birimdir.

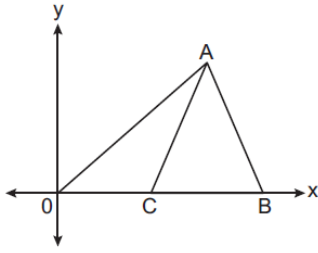
Buna göre $a \cdot b$ kaçtır?

- A) -18 B) $\frac{20}{3}$ C) 10 D) 42 E) 4

2. Analitik düzlemde $A(6-a, b+3)$ ve $B(-2, b-4)$ noktaları arasındaki uzaklık 25 birim olduğuna göre a ve b alabileceği değerlerin toplamı kaçtır?

- A) 8 B) 12 C) 16 D) 20 E) 24

3.

Analitik düzlemde AOB üçgeni, $|AC| = |AB|$ ve $2m(\widehat{OAC}) = m(\widehat{BAC})$ 'tir.

$C(10, 0)$ ve $B(22, 0)$ olduğuna göre A noktasının c koordinatı kaçtır?

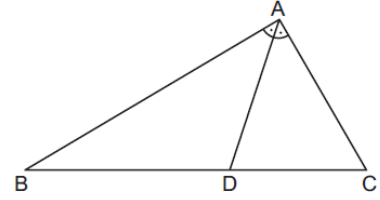
- A) 10 B) 12 C) 16 D) 18 E) 20

4. Analitik düzlemde verilen $A(6, 7)$, $B(18, 10)$ ve $C(a, b)$ noktaları doğrusaldır.

$C \notin [AB]$ ve $2|BC| = 5|AC|$ olduğuna göre $a + b$ kaçtır?

- A) -3 B) -2 C) 0 D) 2 E) 3

5.

Analitik düzlemde verilen ABC üçgeninin köşelerinin koordinatları $A(5, 2)$, $B(-3, 8)$ ve $C(2, -2)$ 'dir.

$D \in [BC]$ ve $[AD]$ açıortay olduğuna göre D noktasının koordinatları toplamı kaçtır?

- A) $\frac{4}{3}$ B) $\frac{5}{3}$ C) 2 D) $\frac{7}{3}$ E) 3

6. Analitik düzlemde $A(-k, k-3)$ ve $B(2, k+2)$ noktalarından geçen doğru $2x - 3y + 11 = 0$ doğrusuna dik olduğuna göre k kaçtır?

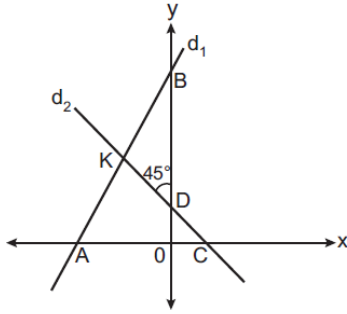
- A) $-\frac{19}{2}$ B) $-\frac{11}{2}$ C) $-\frac{16}{3}$ D) $\frac{16}{3}$ E) $\frac{11}{2}$

7. Analitik düzlemde köşelerinin koordinatları A(6, 4), B(4 ve C(-2, 2) olan bir ABC üçgeni veriliyor.

ABC üçgeninin ağırlık merkezinden ve A noktası geçen doğrunun denklemi aşağıdakilerden hangidir?

- A) $x - 2y + 2 = 0$ B) $5x - 4y - 5 = 0$
 C) $2x - 3y = 0$ D) $2x - 3y + 10 = 0$
 E) $4x - 5y - 4 = 0$

8.

Analitik düzlemde d_1 doğrusu eksenleri A(-4, 0), B(0 noktalarında, d_2 doğrusu ise eksenleri C(2, 0) ve D nelerinde kesmektedir.

$d_1 \cap d_2 = \{K\}$ ve $m(\widehat{BDK}) = 45^\circ$ olduğuna göre K noktasının ordinatı kaçtır?

- A) $\frac{5}{2}$ B) 3 C) 4 D) $\frac{9}{2}$ E) :

9. Analitik düzlemde (-3, -1) ve (2, 2) noktalarından geçen doğru $ax + by + c = 0$ doğrusu ile çakışıktır.

Buna göre a ile c arasındaki bağıntı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $4a = 3c$ B) $4a = 5c$ C) $5a = 4c$
 D) $3a = 4c$ E) $5a = 3c$

10. Analitik düzlemde $3x + 7y + 4 = 0$, $5x + 11y - 12 = 0$ doğrularının kesim noktasından ve orijinden geçen doğrunun denklemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $y = -\frac{7x}{16}$ B) $y = -\frac{9x}{4}$ C) $y = -\frac{4x}{9}$
 D) $y = \frac{7x}{16}$ E) $y = \frac{9x}{4}$

11. Analitik düzlemde verilen bir eşkenar dörtgenin karşılıklı iki kenarı $3x - 4y + 6 = 0$ ile $3x - 4y - 24 = 0$ doğruları üzerindedir.

Eşkenar dörtgenin bir kenarının uzunluğu 8 birim olduğuna göre alanı kaç birimkaredir?

- A) 24 B) 32 C) 36 D) 48 E) 64

12. Analitik düzlemde bir ABC üçgeninin B ve C köşeleri $x - y + 7 = 0$ doğrusu üzerinde ve A köşesinin koordinatları (2, 3)'tür.

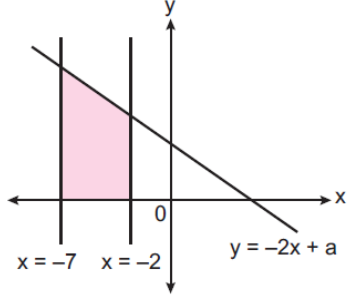
$A(\widehat{ABC}) = 30\sqrt{2} \text{ cm}^2$ olduğuna göre |BC| kaç santimetredir?

- A) 14 B) 16 C) 20 D) 30 E) 36

Cevaplar:

1. D 2. C 3. B 4. E 5. B 6. C 7. E 8. D 9. A 10. A 11. D 12. C

TEST 3

1. Analitik düzlemde $A(a, 2)$ ve $B(2, -10)$ noktaları arasındaki uzaklık 13 birimden küçük olduğuna göre a alabileceği tam sayı değerlerinin toplamı kaçtır?
A) 15 B) 16 C) 18 D) 21 E) 22
2. Analitik düzlemde iki köşesinin koordinatları $A(-5, 3)$ ve $B(5, -4)$ olan karenin alanı en az kaç birimkaredir?
A) 32 B) 64 C) 96 D) 128 E) 160
3. Analitik düzlemde $A(a, b)$, $C(14, -13)$, $D(7, -2)$, $E(3, 6)$ noktaları veriliyor. $[AC] \cap [ED] = \{B\}$ 'tir. $3|AB| = 2|BC|$ ve $|EB| = |BD|$ olduğuna göre $a \cdot b$ kaçtır?
A) -12 B) -6 C) 6 D) 10 E) 12
4. Analitik düzlemde $A(-2, 3)$, $B(4, -1)$ ve $C(-4, a)$ noktaları veriliyor. C noktasının $[AB]$ 'nin orta noktasına olan uzaklığı 13 birim olduğuna göre a 'nın alabileceği negatif değer kaçtır?
A) -13 B) -12 C) -11 D) -10 E) -9
5.
Analitik düzlemde verilen $y = 0$, $x = -7$, $x = -2$ ve $y = -2x + a$ doğruları arasında kalan boyalı bölgenin alanı 75 cm^2 olduğuna göre a kaçtır?
A) 2 B) 3 C) 4 D) 6 E) 8
6. Analitik düzlemde $A(3, -8)$ ve $B(-7, -4)$ noktaları veriliyor. $[AB]$ 'nin orta dikmesinin Ox eksenini kestiği noktanın apsisi kaçtır?
A) $-\frac{5}{2}$ B) $-\frac{2}{5}$ C) 0 D) $\frac{2}{5}$ E) $\frac{5}{2}$

7. Analitik düzlemde verilen

$$d_1: 2x + 3y - 4 = 0$$

$$d_2: 2x - 3y + 20 = 0$$

$$d_3: ax - 2y - 12 = 0$$

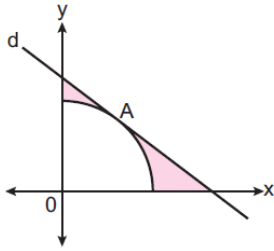
doğruları aynı noktadan geçtiğine göre d_3 doğrunun Ox eksenini kestiği noktanın apsisi kaçtır?

- A) -3 B) $-\frac{12}{5}$ C) -2 D) $\frac{4}{5}$ E) :

8. Analitik düzlemde $B(-2, 3)$ ve $C(-1, 0)$ noktalarına uzaklıkta bulunan $A(a, b)$ noktası $x + y - 10 = 0$ doğrusunun üzerinde olduğuna göre $a \cdot b$ kaçtır?

- A) -24 B) -16 C) 12 D) 16 E) :

9.

Analitik düzlemde $d: 3x + 4y - 60 = 0$ doğrusu merkezi orijin olan çeyrek daireye A noktasında teğettir.

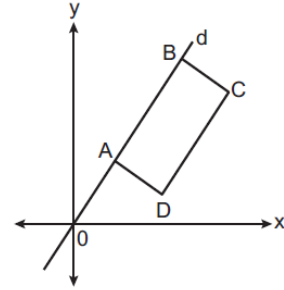
Buna göre d doğrusu, eksenler ve çeyrek daire arasında kalan boyalı bölgenin alanı kaç birimkaredir?

- A) $2(25 - 6\pi)$ B) $2(75 - \pi)$ C) $6(25 - 3\pi)$
D) $2(75 - 2\pi)$ E) $6(25 - 6\pi)$

10. Analitik düzlemde $x - 2y + 5 = 0$ doğrusuna paralel olan ve $y = 3x - 1$ doğrusu ile Oy ekseninde kesişen doğrunun denklemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) $-x + 2y + 2 = 0$ B) $-2x + y + 1 = 0$
C) $x - 2y + 2 = 0$ D) $-x + 2y + 1 = 0$
E) $x - 2y - 4 = 0$

11.

Analitik düzlemde ABCD dikdörtgenin AB kenarı orijinden geçen d doğrusu üzerindedir.

Bu dikdörtgenin iki köşesinin koordinatları $A(1, 3)$ ve $C(6, 8)$ olduğuna göre $A(ABCD)$ kaç birimkaredir?

- A) 15 B) 20 C) 25 D) 30 E) 40

12. Analitik düzlemin I. bölgesinde, $y = x$ doğrusu üzerinde ve koordinatları tam sayı olan birbirinden farklı A ve B noktaları alınıyor.

A ve B noktaları $(4, 6)$ noktasına eşit uzaklıkta olduğuna göre $|AB|$ 'nin alabileceği farklı değerler toplamı kaçtır?

- A) $12\sqrt{2}$ B) $16\sqrt{2}$ C) $18\sqrt{2}$
D) $20\sqrt{2}$ E) $24\sqrt{2}$

Cevaplar:

1. C 2. B 3. A 4. C 5. D 6. D 7. B 8. E 9. E 10. A 11. B 12. D